

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
Національна академія
педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих
НАПН України

100 РОКІВ

ПРИРОДНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.Г. Короленка

Інститут проблем виховання НАПН України
Інститут обдарованої дитини НАПН України
Міжнародна академія педагогічної освіти
Полтавська обласна державна адміністрація
Полтавська обласна рада
Полтавська міська рада
Мала академія наук України
Аріельський Університет, Аріель, Ізраїль
Краківський педагогічний університет імені Комісії національної освіти, Польща
Краківська Академія імені Анджея Фрич Моджевського, Польща
Середня школа «Сент-Ендрю», Канада
Національний коледж шкільних керівників, Великобританія
Університет Яна Кохановського в Кельцах філія в м. Пьотрков Трибунальський

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

МАТЕРІАЛИ

*Міжнародної науково-практичної конференції
«МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ
ДИСЦИПЛІН У СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ШКОЛІ»
(XXVII КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ)*

28-29 травня 2020 року

м. Полтава

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Степаненко Микола Іванович – доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Сітарчук Роман Анатолійович** – доктор історичних наук, професор, перший проректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Шевчук Сергій Миколайович** – доктор географічних наук, доцент, проректор із наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Гриньова Марина Вікторівна** – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Міхаель Зініград** – професор, ректор Аріельського університету, Аріель; **Ежи Малец** – професор, ректор Краковської Академії імені Анджея Фрича Моджевського, Краков; **Пінхасов Альберт** – проректор із наукової роботи, Аріельський Університет, Аріель; **Raichlin Yosef** – професор, Laboratory of Polymers, Аріельський Університет, Аріель; **Гриньов Роман Станіславович** – кандидат фізико-математичних наук, факультет фізики Аріельського університету, Ізраїль; **Ткаченко Андрій Володимирович** – доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Онїпко Валентина Володимирівна** – доктор педагогічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Шиян Надія Іванівна** – доктор педагогічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Пилипенко Сергій Володимирович** – доктор біологічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Жданова-Неділько Олена Григорівна** – доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Сас Наталія Миколаївна** – доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Пивовар Ніна Михайлівна** – доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Большая Оксана Вікторівна** – кандидат економічних наук, асистент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Іщенко Володимир Іванович** – кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка; **Гомля Людмила Миколаївна** – кандидат біологічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Хоміч Лідія Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора інституту професійної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Назаренко Тетяна Геннадіївна – доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник лабораторії географічної і економічної освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «**Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі**» (XXVII КАРИШІНСЬКІ ЧИТАННЯ) (м. Полтава, 28-29 травня 2020 р.) / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. – Полтава: Аструя, 2020. – 437 с.

ISBN

Збірник містить матеріали, присвячені сучасним проблемам методики навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі. Для наукових працівників, викладачів, студентів, магістрантів вищих навчальних закладів, учителів.

УДК 373.5.016:5+378.016:5](062)

Друкується за рішенням вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 12 від 4.05.2020 року)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.

Комп'ютерне забезпечення: Величко Р.М., Хілінська Т.В., Хілінський В.П., Жданова-Неділько О.Г.

ISBN

© ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020
© Автори, заг. ред. М.В. Гриньової, 2020
© Аструя, 2020

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНТЕГРАЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛЬНУ МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Гриньова М.В.
(Полтава, Україна)

Показником розвитку педагогіки є поетапне «упровадження» у науково-педагогічні дослідження певних процесів, котрі стосуються розробки різноманітних моделей дидактичних механізмів й інструментів моделювання навчального процесу. Спираючись на співвідношення кінцевого результату та структурних елементів виділяють такі різновиди педагогічних моделей: поточна, селективна, змішана, інноваційна. На думку ученої Я. Скалкової «з моделлю легше експериментувати, аніж з оригіналом. Це значною мірою і визначає доцільність застосування її у процесі пізнання... Моделювання вимагає теоретичного обґрунтування відносин між моделлю та реальним об'єктом. Саме тому роль теоретичного мислення, теорії значно збільшується» [8].

Моделювання дає змогу максимально оптимально поєднувати експериментальне дослідження об'єкта, спрямоване на забезпечення побудови певних абстракцій, логічних конструкцій у площині життєдіяльності людини. Розроблення різноманітних варіацій за своїм цільовим призначенням дидактичних моделей (структурно-функціональних, функціонально-структурних, інтегральних, структурно-інтегральних, функціонально-інтегральних, суто дидактичних, варіативно-дидактичних, лінгводидактичних та ін.) удосконалюють навчальний процес у закладі вищої освіти, сприяють формуванню предметних компетентностей майбутніх учителів.

Р. Майером було запропоновано модель, в основу якої покладається формула для визначення конкретної кількості фактів (як окремих властивостей), котрими оволодіває студент конкретної групи за урахування коефіцієнта забування матеріалу [9]. Розробка, обґрунтування та конструювання моделей дидактичних феноменів не може описати об'єкт, що досліджується подібно фізико-математичним або природничим наукам. Причина полягає в тому, що дидактичний об'єкт, виявляється складним і таким, що є сприятливим до впливів різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників.

На думку дослідника Н. Євтушенка в теорії дидактичного моделювання, залежно від визначеного цілепокладання, зазвичай виділяють максимально поширені, різновиди моделей, котрі активно розробляються у педагогічних дослідженнях, а саме:

1. Прогностична модель, яка розробляється задля забезпечення певної конкретизації навчальних цілей (або освітніх цілей у цілому), використання відповідних потенційно можливих ресурсів.

2. Концептуальна модель, яка може будуватися задля розроблення конкретної програми певних дій на основі інформації, котра виявляється в наявності.

3. Інструментальні моделі конструюються та використовуються з метою тренування (навчання, тренінгу) виконавців, якими можуть виступати викладачі, а також забезпечення добору конкретних засобів їх виконання.

4. Моделі моніторингу передбачають створення та застосування дидактичних механізмів «зворотнього зв'язку», розроблення способів і технологій корегування потенційно можливих відхилень від результату, якого прагнуть досягти.

5. Рефлексійна модель може створюватися задля винайдення оптимально можливих рішень у нестандартних і непередбачуваних ситуаціях у процесі педагогічної взаємодії [7].

Практична доцільність і цінність моделювання у педагогічних і суто дидактичних дослідженнях більшою мірою зумовлюється її відповідністю досліджуваним аспектам і контекстам об'єкта, а також тому, наскільки правильно й повно урахуються на окремих етапах розроблення, обґрунтування та побудови моделі основні принципи моделювання. До таких принципів відносимо: принцип наочності; принцип чіткої

визначеності структурних компонент; принцип об'єктивності. Саме ці принципи визначають можливості і тип застосовуваного моделювання та створюваної моделі, а також її функційні вияви в заломленні до окремого конкретно здійснюваного педагогічного дослідження [7].

Дидактична модель – це організація та здійснення цілеспрямованих психолого-дидактичних впливів, котрі забезпечують ефективність функціонування педагогічної системи й уможливають досягнення функційного результату як вияву належного рівня сформованості компетентностей майбутніх учителів на ґрунті створення відповідного комплексу дидактичних умов.

Інтегрально-функційна дидактична модель формування фахових компетентностей майбутніх учителів у процесі вивчення природничих дисциплін є узагальнено ідеалізоване представлення неподільної відкритої системи, як сукупної інтегральної єдності таких функціональних конструктивних компонент: концептуально-методологічна конструктивна компонента (методологічний конструкт, психолого-дидактичний конструкт, теоретичний конструкт, технологічний конструкт); операційно-змістова конструктивна компонента (конструкт мотивації особистості майбутнього вчителя; когнітивно-змістовий конструкт; інструментально-діяльнісний конструкт); рефлексійно-результативна конструктивна компонента (діагностико-інструментальний конструкт, компетентнісно-результативний конструкт), верифікаційна конструктивна компонента (аналітико-статистичний конструкт, імплементаційно-пропедевтичний конструкт).

Розглядаємо методологічний конструкт як узагальнювальне представлення методологічної основи (філософський, загальнонауковий, частково науковий, технологічний рівні методології) формування предметної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін на основі підходів: компетентнісного особистісного, діяльнісного, системного, синергетичного, акмеологічного, аксіологічного, партисипативного, інтерактивного, ресурсного та інші у відокремленому та контамінаційно-комбінаторному поєднанні вияву основоположних позицій.

Дидактичні умови формування предметних компетентностей майбутніх вчителів природничих дисциплін представляють собою теоретичний конструкт з проєкцією на сукупність дидактичних ресурсів, створення й реалізація яких сприяє вдосконаленню процесу навчання за урахування постійно змінюваних вимог до якості отриманих знань, умінь, навичок, що у своїй структурно-функціональній єдності забезпечують формування необхідних компетенцій і компетентностей [1].

Засадничою методологічною основою слугуватимуть положення, на ґрунті яких вони визначаються та отримують змістове наповнення. На методологічні основи компетентнісної освіти вказує результуюча складова створення та функціонування дидактичних умов, що об'єктивується в якості отриманих знань, умінь, навичок, формування яких програмується у своїй структурно-функціональній єдності, що виступає ознакою предметної компетентності майбутнього вчителя.

Дидактичні умови специфікуються відповідно до особливостей, механізмів, форм і методів організації навчального процесу. Методологічними, теоретико-практичними аспектами дослідження дидактичних умов в цілому, а також професійної підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін займалися такі науковці, як Н. Арістова, А. Алексюк, Н. Бібік, В. Бондар, Г. Васьківська, А. Денисенко, А. Дьомін, М. Євтух, В. Ключко, В. Ковальчук, М. Козяр, Е. Лузік, О. Малихін, В. Манько, Н. Ничкало, І. Осадченко, О. Пехота, О. Пометун, В. Редько, О. Савченко, Н. Тверезовська, О. Топузов та ін.

«Умова – філософська категорія, у якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність». Умова також потрактовується як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [2].

- «Умови» в дидактичному аспекті вчені трактують, як:
- категорію, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети (О. Пехота) [3];
 - сукупність зовнішніх і внутрішніх обставин (об'єктивних заходів) освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей [4];
 - сукупність об'єктивних можливостей і обставин, що супроводжують навчальний процес, які певним чином структуровані та спрямовані на досягнення визначеної педагогічної мети (В. Ледньов);
 - як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів і зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує високу результативність навчального процесу й відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [5];
 - стійкий рухомий зв'язок, що відображає функціонування й розвиток процесу навчання [6];
 - умови розглядаються з точки зору цілісності та взаємодії складових (стійкий рухомий зв'язок), як доцільний варіант об'єднання (комплекс, система), поділ на котрі може бути об'єктивно детермінованим чи суб'єктивно заданим;
 - як обставини, що визначаються опосередкованістю активності особистості у педагогічному процесі, структурною організацією комплексу та його безпосередньою підпорядкованістю цілям розвитку дидактичної системи, у її контексті – підсистем.

Під час виявлення й формулювання дидактичних умов ураховують: сучасні методологічні підходи до трактування сутності підготовки майбутнього вчителя. Можливості особистісного, професійного розвитку та саморозвитку студента.

Формування предметних компетентностей майбутнього вчителя природничих дисциплін відбувається через інтегрально-функціональну модель, що реалізується на засадах фахово-предметного знання й передбачає визначення дидактичних умов, створення яких трактується як основа освітнього процесу педагогічного вишу, орієнтований на професійну підготовку майбутнього вчителя.

Предметна компетентність – це володіння певними засобами навчання у сфері навчального процесу природничих наук, сукупність умінь і навичок, необхідних для стимулювання активності як окремих учнів, так і колективу в цілому. До неї входять уміння вибирати правильний стиль і тон у спілкуванні, управляти їх увагою, темпом діяльності.

Дидактичні умови визначаються, структуруються на основі: цілей інтегрально-функціональної моделі, концептуальних засадах її реалізації, компонентів навчального процесу, виявлення критеріїв, показників та опис рівнів сформованості предметних компетентностей майбутнього вчителя природничих дисциплін.

Дидактичні умови реалізують як інтеграційно-об'єднувальний, функціонально-діяльнісний, контрольо-регульовальний компоненти заданої моделі, які забезпечують її оптимізацію.

Провідною дидактичною умовою формування предметних компетентностей майбутнього вчителя природничих дисциплін є реалізація методологічних підходів в організації процесу навчання. Провідна дидактична умова реалізує визначальну та об'єднальну функції і забезпечує продуктивність навчального процесу, визначає характер створення, функціонування та постійної оптимізації єдиного дидактичного комплексу, орієнтуючись на розроблену інтегрально-функціональну модель формування предметних компетентностей майбутніх учителів природничих дисциплін.

У контексті створення провідної дидактичної умови визначено комплекс супідрядних дидактичних умов:

Перша супідрядна дидактична умова – активація мотивації майбутнього вчителя на основі використання дидактичного потенціалу природничих дисциплін. Викладач у межах вивчення навчальної дисципліни, конкретної теми вказує на актуальність

проблеми для майбутньої професії, формує навчальну ситуацію, яка спонукає осмислення студентом сутності проблеми та визначення мотивів, які вказують на важливість вивчення теми та спрямовують його професійне становлення.

Друга супідрядна дидактична умова – застосування методів, прийомів, засобів, форм, методик навчання, спрямованих на залучення студентів до розв'язання професійних ситуацій.

Третя супідрядна дидактична умова – урізноманітнення дидактико-методичного забезпечення для індивідуалізації та диференціації фахової діяльності студентів – передбачає: дотримання принципів індивідуалізації, диференціації навчання; поєднання організованого навчання з, дистанційним, застосовуючи форми та методи самоосвіти з відповідним дидактико-методичним супроводом; формування дидактико-методичного забезпечення розвитку саморегуляції студента відповідно до стандартів компетентної освіти.

Четверта супідрядна дидактична умова – підготовка діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості предметних компетентностей майбутніх вчителів природничих дисциплін передбачає: діагностичний етап формування предметних компетентностей майбутнього вчителя спрямовується на оцінку ефективності процесу та науково обґрунтоване проектування перспектив його подальшого розвитку; тенденцію переходу від діагностики до самодіагностики, від аналізу до самоаналізу в системі професійної підготовки студента.

П'ята супідрядна дидактична умова – створення освітнього середовища для формування позиції студента як суб'єкта професійного становлення в процесі вивчення природничих дисциплін; створення спільної інформаційно-технологічної бази, методичних рекомендацій щодо формування предметних компетентностей майбутнього вчителя, адаптуючи можливості кожної навчальної дисципліни; забезпечення довірливих взаємовідносин між викладачем і студентами, студентами між собою, формування позитивного психологічного мікроклімату на основі розуміння, толерантності міжособистісних взаємовідносин.

Навчальне середовище природничого факультету ПНПУ імені В.Г. Короленка, продукує сприятливі умови для особистісної самореалізації студента, формування предметної компетентності, забезпечує інтеграцію студента в освітнє середовище університету на основі актуалізації механізмів саморегуляції. Освітнє середовище природничого факультету складається з навчальних, наукових, науково-навчальних лабораторій та центрів. Розглянемо зміст їх діяльності.

Навчальна лабораторія природничого факультету «Ботанічний сад» була організована на базі Ботанічного саду ПНПУ імені В.Г. Короленка у 2011 р. Згідно з положенням про діяльність навчальної лабораторії основним її завданням є:

- утримання та збагачення рослинних колекцій для забезпечення навчального процесу біологічного напрямку на сучасному рівні;
- розв'язання стратегічних проблем природоохоронної роботи та екологічного виховання;
- створення умов для проведення наукових досліджень.

На сьогоднішній день навчальна лабораторія займає територію близько 6 гектарів, на яких розміщені колекції декоративних рослин, місцевої дикорослої флори, навчально-дослідні ділянки, плодовий сад, захищений ґрунт (2 тис. м²), лабораторія бріології, науковий гербарій, лабораторія насінництва. Всього в колекції зростає близько тисячі видів, різновидностей форм і сортів рослин.

Рослинні колекції утримуються відповідно до методичних вимог навчального процесу, як основного навчального та виховного матеріалу для студентів та викладачів факультету. Це колекції декоративних та культурних сільськогосподарських рослин, які повністю забезпечують навчальним матеріалом лабораторні заняття природничого факультету, незалежно від пір року. Колекції постійно поповнюються новими видами.

Діяльність навчальної лабораторії здійснюється згідно плану, який включає в себе такі пункти: організаційно-господарська робота, навчальна, наукова та виховна робота.

Організаційно-господарська робота направлена на підтримання благоустрою території, що включає в себе – обрізку плодкових та декоративних дерев і кущів, систематичне прибирання природоохоронної території та утримання будівель в належному стані.

Навчальна робота включає в себе використання у навчальному процесі колекцій декоративних та культурних сільськогосподарських рослин, які повністю забезпечують навчальним матеріалом заняття з фізіології рослин, генетики, основ сільського господарства, ботаніки, дендрології незалежно від пір року. Колекції постійно поповнюються новими видами. За останні 5 років значно поповнилась колекція голонасінних рослин (3 види і 8 різновидностей), колекція закритого ґрунту (10 видів). Існуючі колекції не тільки поповнюються, але відповідно до сучасності і покращення вивчення біологічних наук, викладачами кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології створюються нові – селекційна ділянка півника гібридного, хризантеми дрібноквіткової, овочевих культур (перець, буряк, помідор, соняшник). Започаткована ділянка червонокнижних рослин. Розробляються схеми екологічних стежин. В співпраці з викладачами кафедри ботаніки і співробітниками лабораторії укладено каталог дерев та кущів парку. На майбутнє заплановано створити каталог трав'янистих квіткових декоративних рослин та започаткувати збір насіння та плодів, дерев і кущів, що зростають в колекціях. Постійно здійснюється гербаризація рослинних об'єктів, які використовуються на заняттях ботаніки, екології та гербарної справи.

Наукова робота здійснюється в рамках такої наукової тематики: «Науково-просвітницька та навчальна діяльність навчальної лабораторії природничого факультету».

Професорсько-викладацький склад факультету користуючись базою навчальної лабораторії проводить наступні дослідження: 1) «Мохоподібні синантропних, природних та урбанізованих екосистем: бріофлора, синтаксономія». Державна реєстрація № 0116U002581 – науковий керівник проф. Гапон С.В.; 2) «Структурно-функціональні особливості природних та штучних фітоценозів Лівобережного Лісостепу України». Державна реєстрація № 0116U002582 – науковий керівник проф. Орлова Л.Д.; 3) Мохоподібні міст Роменсько-Полтавського округу (флора, бріосинтаксономія, бріоіндикація) – науковий керівник проф. Гапон С. В.; 4) Види роду *Ортотріхум* у флорі міста Полтави та Полтавщини – Науковий керівник проф. Гапон С.В.; 5) Мохоподібні та мохові угруповання ботанічного саду м. Полтави – науковий керівник проф. Гапон С.В.; 6) Прибережно-водна рослинність водойм ботанічного саду міста Полтави – науковий керівник доц. Гомля Л.М.; 7) Голонасінні рослини ботанічного саду міста Полтави – науковий керівник доц. Гомля Л.М.; 8) Рід *Бузок* та його сортове різноманіття – науковий керівник доц. Гомля Л.М.; 9) Ранньоквітучі рослини ботанічного саду Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка – науковий керівник доц. Гомля Л.М.; 10) Сукуленти оранжереї ботанічного саду Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка – науковий керівник доц. Гомля Л.М.

Лабораторія використовується для проведення наукових досліджень в рослинних колекціях студентами середніх навчальних закладів міста Полтави та школярів.

Організаційно-виховна робота навчальної лабораторії включає в себе просвітницьку діяльність, профорієнтаційну та природоохоронну пропаганду. Величезну роль у формуванні екологічної свідомості населення відіграє безпосереднє контактування з природою під час проведення різноманітних видів екскурсій, консультацій, виставок, лекцій. Перебуваючи в колекціях рослин лабораторії у студентів, учнів та пересічних громадян формується поняття «екологічної культури», природоохоронної свідомості. Співробітниками бот саду викладачами постійно ведеться

інформаційно-популяризаційна робота через засоби масової інформації. На ТРК «ЛТАВА» та «Місто» проходять цикли передач про парк навчальної лабораторії, де висвітлюється багатство рослинного світу. Щороку проводяться постійно екскурсії, в ході яких, розширюється знання про світові рослинні ресурси, вивчається історія, народні традиції, прикмети, фольклор, творчість українського народу, основу для яких людина черпала з довкілля впродовж віків. Ми допомагаємо побачити красу навколишнього світу, активізуємо національну самосвідомість, підкреслюючи єдність органічного світу, демонструючи рослинну експозицію музею українського квітництва та садівництва.

В перспективі діяльності начальної лабораторії визначені такі завдання:

- оптимізація території з використанням різних напрямків ландшафтного дизайну;
- розширення колекцій сільськогосподарських культур для проведення дослідницької роботи студентами з генетики;
- з метою профорієнтаційної діяльності залучати школярів міста і області до розробки напрямків екологічних стежок парку лабораторії;
- посилити технічне забезпечення лабораторії для прокладання твердого покриття із штучних матеріалів.

Наукова лабораторія з біології

У 2014 році при кафедрі створена наукова лабораторія біології під керівництвом д.б.н., проф. С.В. Гапон. Вона є піонерним науковим осередком із дослідження мохових угруповань, їх класифікації та питань бріосинтаксономії в Україні та центром вивчення мохоподібних природних, штучних та урбоекосистем Лівобережного Придніпров'я та Лісостепу України.

Напрямки діяльності лабораторії:

1. Бріофлористичний (комплексне вивчення бріорізноманіття природних, штучних та урбоекосистем Лісостепу України), виявлення рідкісних та зникаючих видів, розробка заходів щодо їх охорони.
2. Комплексне вивчення бріорізноманіття природно-заповідних об'єктів Лісостепу України.
3. Дослідження мохових угруповань, їх класифікація та створення Продромусу мохової рослинності України Поповнення бріологічного гербарію кафедри, картотеки місцезростань мохоподібних.
4. Створення бріосинтаксотеки України (в межах Лісостепу України, Лівобережного Полісся).

Наукові здобутки:

1. Уперше для науки описано 6 асоціацій, 9 субасоціацій та 14 безрангових угруповань (автори Гапон С.В., Гапон Ю.В.).
2. Складено синтаксономічну схему мохової рослинності України (в межах Лісостепу України (автор Гапон С.В.) та синтаксономічну схему мохової рослинності урбоекосистем низки міст Роменсько-Полтавського геоботанічного округу (автор Гапон Ю.В.).
3. Постійно поповнюється бріологічний гербарій кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка та гербарій Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

На кафедрі функціонує науковий гербарій, який ще у 60-х роках започаткований доцентом кафедри ботаніки, к.б.н. Р.В. Ганжою.

Офіційною датою заснування наукового гербарію кафедри вважається 2005 р., хоча поступове накопичення гербарного матеріалу розпочалося ще у 1960-х роках і завдячує доценту кафедри ботаніки к.б.н. Р.В. Ганжі для забезпечення наочним матеріалом навчальний процес для студентів I та II курсів, що вивчають морфологію та систематику рослин. Під його керівництвом проводилися збір, висушування та монтування гербарію

під час проведення польових практик у Диканських лісах, а пізніше – на біостаціонарі «Лучки» (Кобеляцький район Полтавської області). Частину гербарних матеріалів (зразки з Португалії та Росії) Р.В. Ганжа, очевидно, одержав по обміну з іншими науковими установами [4].

Наукова лабораторія – гербарій Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Гербарій Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка створений у 2005 році. Гербарій започатковано на основі гербарних зразків Р.В. Ганжі (1500 екз.). На сьогодні він налічує 11 500 зразків. Акронім за Index Herbariorum: RWU. Куратор гербарію – доц. Гомля Л.М. Гербарний фонд RWU поділений на загальний гербарій (гербарій судинних рослин; бріологічний та мікологічний гербарій) та особисті колекції. Гербарій судинних рослин, у свою чергу, поділений на 4 секції: Флора Європи та колишнього Радянського Союзу (67 зразків з Португалії, 35 зразків із Середньої Росії та 168 зразків із Далекого Сходу); Флора України (близько 1 000 зразків із Харківської, Волинської, Закарпатської, Одеської, Херсонської, Чернігівської, Сумської областей та АР Крим); Флора Полтавської області (понад 7 000 зразків); Дендрофлора та інтродуковані рослини (близько 200 зразків).

Навчальна лабораторія біології та основ здоров'я людини є структурним підрозділом кафедри біології та основ здоров'я людини.

Утримує в належному стані відповідно до методичних вимог навчального процесу лабораторні прилади і обладнання для здійснення навчальної та науково-методичної роботи студентів, викладачів кафедри біології та основ здоров'я людини.

Постійно поповнює матеріальну базу на сучасному рівні.

Сприяє проведенню досліджень студентами, викладачами, аспірантами вузу в рамках навчального процесу.

Проводить здоров'язберігаючу пропаганду та валеологічне виховання школярів та студентської молоді.

Постійно забезпечує хімічними реактивами, лабораторними приладами і обладнанням навчальний процес з вивчення дисциплін з напрямку здоров'я людини: анатомія людини, фізіологія людини і тварин, імунологія, валеологія, сучасні оздоровчі технології, культура здоров'я, охорона матері і дитини, основи здорового способу життя, основи медичних знань, методика викладання валеології, методика виховної роботи з валеології, методика викладання основ здоров'я, вікова фізіологія та шкільна гігієна, фізіологія вищої нервової діяльності.

Науково-навчальна лабораторія «Музей еволюційної зоології»

Перші експозиції музею еволюційної зоології створені в 1957 році викладачем кафедри зоології Гавриленком Миколою Івановичем. В подальшому активну участь у створенні музейних експозицій брали викладачі кафедри зоології Іваненко І.Д., Петрик М.І., Пилявський Б.Р., Закалюжний В.М., Сердюк О.Г., Руденко О.М., Слюсар М.В., Новописьменний С.А.

Музейні експозиції розміщені в навчальних аудиторіях №№ 30-31 та в холі першого поверху корпусу №1 ПДПУ. Музейні експозиції включають розділи: «Найпростіші», «Губки», «Кишковопорожнинні», «Черви», «Молюски», «Членистоногі», «Птахи», «Ссавці».

Експозиції музею активно використовуються в навчально-науковій та екскурсійній діяльності.

Науково-навчальна лабораторія «Музей палеозоології хребетних тварин»

Музей палеозоології хребетних тварин відкритий в 2004 році за активної участі викладачів кафедри біології людини і тварин Сердюка О.Г., Закалюжного В.М., Новописьменного С.А. Експонати музею палеозоології хребетних тварин містять фосилії різних форм збереження так званої «мамонтової» фауни, зібрані впродовж 50 років на території Полтавщини. Серед експонатів викопні залишки мамонта, волохатого носорога, первісного бізона, гіпаріона, гігантського оленя, північного оленя.

У музеї демонструється динамічна модель динозавра мезозойської ери тиранозавра рекса, сконструйована Галичем В.М. та Руденком О.М.

Експозиція музею ілюстрована репродукціями картин, виконаними полтавським художником Отіськом В.І.

Експозиції музею активно використовуються в навчально-науковій та екскурсійній діяльності.

Науково-навчальна лабораторія «Музей загальної і регіональної геології імені В.І. Вернадського»

Експозиції музею загальної і регіональної геології відкриті в 2003 році до 140-літнього ювілею академіка, геолога В.І. Вернадського. Музейні експозиції створені за активної участі доцента кафедри біології людини і тварин, кандидата геолого-мінералогічних наук Закалюжного В.М., геолога-науковця, кандидата геолого-мінералогічних наук Кривошеї В.О. та студентів природничого факультету. В експозиції музею демонструється понад 120 видів мінералів і гірських порід, колекція видів мінеральних вод України і світу. Експозиція включає приклади практичного використання мінералів і гірських порід в різних галузях народного господарства.

Експозиції музею активно використовуються в навчально-науковій та екскурсійній діяльності.

Навчальна лабораторія історії кафедри біології та основ здоров'я людини

Музей-лабораторія історії кафедри біології та основ здоров'я людини створений за ініціативи декана природничого факультету, професора Гриньової М.В. та викладачів кафедри біології та основ здоров'я людини. Музей-лабораторія розпочав працювати в 2020 році. В музеї-лабораторії представлена експозиція, яка висвітлює історію кафедри розпочинаючи з 1937 року.

Напрямки навчальної, наукової та навчально-методичної роботи кафедри. Представлені відомості про викладацький склад кафедри.

В музеї-лабораторії проводяться тематичні лекції з метою професійної орієнтації випускників середніх шкіл та студентів, а також заняття студентів природничого факультету.

Навчальна лабораторія масажу

Навчальна лабораторія масажу створена за ініціативи декана природничого факультету, професора Гриньової М.В. та викладачів кафедри біології та основ здоров'я людини. Навчальна лабораторія розпочала працювати в 2020 році.

В навчальній лабораторії представлена експозиція, яка висвітлює методики та методи проведення різних видів масажу. Студенти під час занять мають змогу в теорії і на практиці оволодіти технікою масажу. Завдяки масажному обладнанню студенти відпрацьовують навички масажу під час занять.

Навчальна лабораторія масажу активно використовується в навчальній діяльності кафедри біології та основ здоров'я людини.

«Навчальна лабораторія кафедри хімії та методики викладання хімії»: аудиторії № 24, № 25, № 26, № 28, № 40.

Аудиторія 24 – лабораторія аналітичної хімії, у ній проводяться лабораторні і практичні заняття з таких дисциплін: неорганічна хімія, біогеохімія, основи хімічних процесів, будова речовини, хімія з основами геохімії, хімія, будова речовини і теорія хімічних перетворень.

Аудиторія 25 – лабораторія органічної хімії, у ній проводяться лабораторні і практичні заняття з таких дисциплін: органічна хімія, органічний синтез, техніка хімічного експерименту, теоретичні основи органічної хімії, хімічна номенклатура, шкільний курс хімії та методика його навчання, хімія природних сполук, хімічні методи аналізу та очистки речовин, методи обчислень у хімії, сучасна хімічна номенклатура.

Аудиторія 26 – лабораторія аналітичної хімії, у ній проводяться лабораторні і практичні заняття з таких дисциплін: аналітична хімія, хіміко-лабораторний практикум, хімічна екологія, методи аналізу об'єктів довкілля, хімія природних сполук,

фотокolorиметричні методи аналізу, екологічна хімія, хіміко-аналітичний контроль, задачі з хімії підвищеної складності, хімічний аналіз об'єктів довкілля.

Аудиторія 28 – лабораторія біологічної хімії, у ній проводяться лабораторні і практичні заняття з таких дисциплін: біологічна хімія, позакласна робота з хімії, сучасні форми та методи оцінювання навчальних досягнень учнів з хімії, інформаційні технології у навчанні хімії, інноваційні технології навчання хімії, структура та методика позашкільної освіти з хімії, молекулярна біохімія і біотехнологія, комп'ютерні програми у шкільному курсі хімії.

Аудиторія 40 – лабораторія фізичної хімії, у ній проводяться лабораторні і практичні заняття з таких дисциплін: фізична хімія, фізична та колоїдна хімія, фізико-хімічні методи дослідження, теоретичні основи хімії, методика навчання хімії у старшій і вищій школі, олімпіадні задачі з хімії, хімія колоїдно-дисперсних систем, історія хімії і хімічної науки, методика навчання у старшій і вищій школі: хімії, актуальні проблеми хімії.

Навчальна лабораторія історії природничого факультету відкрита в 2008 році за активної участі колективу природничого факультету. В ній розміщені стендові ілюстративні матеріали, на яких зібрана інформація про історичний розвиток природничого факультету. Висвітлено становлення, сьогодення та перспективи розвитку кафедр біології людини і тварин, ботаніки, екології та методики навчання біології, хімії та методики викладання хімії, педагогічної майстерності та менеджменту. Подано короткі відомості про науково-педагогічну діяльність кафедр. Матеріали розміщені в навчальній аудиторії №42 та використовуються в навчальній та екскурсійній діяльності.

Навчальна лабораторія А.П. Каришина відкрита в 1987 році. Стендові ілюстративні матеріали демонструють біографічні відомості, науково-педагогічну та науково-дослідницьку діяльність к.х.н, декана природничого факультету (1945-1987 рр.) Андрія Потаповича Каришина. В експозиції аудиторії представлені наукові здобутки кафедри хімії та наукової школи А.П. Каришина. Матеріали розміщені в навчальній аудиторії №39 та використовуються в навчальній та екскурсійній діяльності.

Навчальна лабораторія імені І.А. Зязюна (ауд. 11 1-го навчального корпусу).

Колективом кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна розроблено проект педагогічно-меморіальної аудиторії-музею академіка І.А. Зязюна (керівник проекту М.В. Гриньова). Музей створений у пам'ять корифея-ідейника кафедри педагогічної майстерності, ректора Полтавського педінституту Івана Андрійовича Зязюна та презентований громадськості, у тому числі через телерепортажі та інтернет-видання, під час роботи міжнародної науково-практичної конференції «Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна» (13 березня 2015 р.).

Лабораторія є частиною аудиторного фонду університету, таким чином, до ознайомлення з фото-документальною експозицією мають змогу долучитися студенти та магістранти, як у ході спеціально організованих екскурсій, так і у межах навчально-виховного процесу. Аудиторія-музей спроектована як міжгалузевий науковий і навчальний центр, що головною своєю метою має пропаганду серед широкої освітянської громадськості та впровадження у навчально-виховний процес вищої школи концептуальних положень педагогічної інноватики академіка І.А. Зязюна. Функціональні параметри аудиторії-музею передбачають три напрями: екскурсійно-просвітницький, науково-методичний та навчально-методичний.

Лабораторія має унікальний характер, узагальнює багаторічні напрацювання колективу кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна. Головною перевагою аудиторії-музею та основою її унікальності серед аналогічних проектів є використання конструктивного потенціалу полтавської школи педагогічної майстерності як першої, всебічно апробованої на практиці вітчизняної технології професійної підготовки майбутнього вчителя.

Лабораторія передусім орієнтований на створення організаційних моделей навчання як бакалаврів, так і магістрів – майбутніх освітніх менеджерів на засадах базових констант концепції педагогічної майстерності академіка І. А. Зязюна. Проект передбачає розробку методичних форм оптимального поєднання теоретико-практичної підготовки майбутнього керівника, формування його досвіду в галузі обраної професії та пропозицію цього авторського продукту навчальним закладам різних форм власності та рівнів акредитації; вищим навчальним закладам та інститутам післядипломної педагогічної освіти, де ведеться професійна підготовка та перепідготовка за спеціальностями: «Управління навчальним закладом», «Управління проектами», «Управління інноваційною діяльністю», «Державне управління освітою».

За час існування лабораторії (з березня 2015 р.) її діяльність реалізується у трьох заявлених напрямках:

1) *екскурсійно-просвітницькому* (було проведено екскурсії: учасникам Міжнародної науково-практичної конференції «Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна» (усього 68 науковців з різних куточків України та зарубіжжя); учасникам Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у вищій та середній школі» (56 учасників); науковцям, що долучилися до роботи семінару з міжнародною участю «Наукові дослідницькі проекти та масові творчі заходи на базі продукції птахофабрик: найкращий закордонний досвід та оригінальні вітчизняні розробки» (17 учасників з Полтави та Харкова та 4 гостя з Канади); учасникам круглого столу «Підготовка фахівців проектного менеджменту та засади міжмуніципального співробітництва» (представники обласних структур місцевого самоврядування, науковці, фахівець з міжмуніципального співробітництва з Німеччини Штефан Дрейгер);

2) *науково-методичному* (на базі аудиторії-музею тривала робота в мажах пленарних або секційних засідань таких наукових форумів: Міжнародної науково-практичної конференції «Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна» (12-13 березня 2015 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у вищій та середній школі» (XXII Каришинські читання) (29-30 травня 2015 р.); семінару з міжнародною участю «Наукові дослідницькі проекти та масові творчі заходи на базі продукції птахофабрик: найкращий закордонний досвід та оригінальні вітчизняні розробки» (17 серпня 2015 р.); круглого столу «Підготовка фахівців проектного менеджменту та засади міжмуніципального співробітництва» (2 жовтня 2015 р.); XV міжнародної конференції «Педагогічна особистість А.С. Макаренка на перетині освітніх парадигм» (10-11 березня 2016 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIII КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ) (19-20 травня 2016 р.); XVI Міжнародної конференції «Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості» (Полтава, 13-14 березня 2017 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIV КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ) (18-19 травня 2017 р.); XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Макаренківська концепція підготовки вчителів у контексті вітчизняних та світових тенденцій розвитку педагогічної освіти» (13-14 березня 2018 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXV КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ) (29-30 травня 2018 р.); XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Технології професійного розвитку педагога: спадщина А. С. Макаренка і пріоритети української освіти» (13-14 березня 2019 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXVI КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ) (30-31 травня 2019 р.) та ін.

3) *навчально-методичному* (аудиторія-музей стала базою проведення занять з курсу «Основи педагогічної майстерності» для студентів бакалаврату, а також для

проведення занять з усіх предметів навчального плану бакалаврату і магістратур природничого факультету ПНПУ: «Менеджмент (Управління навчальним закладом)», «Менеджмент (Управління проектами)», «Менеджмент (Управління інноваційною діяльністю»).

Міжнародний та всеукраїнський макаренкознавчий центр

При кафедрі педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна функціонує Міжнародний та всеукраїнський макаренкознавчий центр. Положення про Центр затверджено вченою радою університету 29 листопада 2018 року (протокол № 4). Керівником Центру є доктор пед. наук, доцент, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна, віце-президент Міжнародної макаренківської асоціації А.В. Ткаченко.

Центр входить до складу науково-дослідної частини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, метою його діяльності є пропаганда педагогічної спадщини Антона Семеновича Макаренка, проведення наукових досліджень в галузі макаренкознавства, надання науково-консультаційних послуг культурно-освітнім установам, громадським організаціям, органам місцевого самоврядування, окремим особам, а також забезпечення умов для здійснення підготовки фахівців, у т.ч. фахівців вищої наукової кваліфікації.

Основна діяльність Центру узгоджується зі Статутом Міжнародної макаренківської асоціації і відбувається по таких напрямках: а) вивчення життя, діяльності і творчої спадщини А.С. Макаренка, що передбачає збір матеріалів для повного академічного видання його праць як основи для подальшого видання різними мовами, підготовку хроніки життя і творчості А.С. Макаренка, його наукової біографії; б) освоєння і розробка спадщини А.С. Макаренка в сучасних умовах (пропаганда літературного та педагогічного творчого доробку А.С. Макаренка; вивчення і розповсюдження досвіду А.С. Макаренка в різних сферах життя, сприяння його освоєнню; вивчення, пропаганда й розповсюдження досвіду послідовників А.С. Макаренка та результатів макаренкознавства у різних країнах світу; розробка актуальних теоретичних і практичних проблем освіти й виховання); в) сприяння діяльності Міжнародної макаренківської асоціації, Української асоціації Антона Макаренка та інших макаренкознавчих наукових спільнот, пропаганда досягнень вітчизняного макаренкознавства; г) співпраця з культурно-освітніми та пенітенціарними установами, вітчизняними та закордонними вищими навчальними закладами, науковими центрами та лабораторіями, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування, окремими науковцями тощо в питаннях дослідження, пропаганди та розповсюдження макаренківської спадщини, обмін науковою інформацією із вітчизняними та закордонними дослідниками спадщини А.С. Макаренка, підтримка спільних видавничих проєктів; д) участь в організації макаренківських регіональних, національних і міжнародних науково-практичних конференцій та семінарів, підготовці до видання збірників наукових праць; е) забезпечення функціонування і розвитку інтернет-ресурсу Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка «Макаренкіана»; є) проведення екскурсій макаренківськими місцями Полтавщини, забезпечення функціонування меморіальної аудиторії-музею А.С. Макаренка (№18, 1-й навчальний корпус створений викладачами М.В. Гриньовою і Л.В. Крамущенко), виступи перед громадськістю, у друкованих та інтернет-виданнях, на телебаченні, радіо; ж) сприяння підготовці студентів, магістрантів, аспірантів і докторантів.

Одним із вагомих результатів діяльності Центра стало управління науковим інтернет-ресурсом «Макаренкіана», присвяченим життєдіяльності та творчому спадку А.С. Макаренка. Нині «Макаренкіана» утримує лідерські позиції серед аналогічних інтернет-ресурсів майже по всіх позиціях: кількості, оригінальності та різножанровості розміщених текстових матеріалів (на сьогодні їх 263 найменування); ґрунтовності і об'єктивності наукової біографії А.С. Макаренка; представленості закордонних

публікацій; кількості, різноманітності, якості та оригінальності фотографій (нині їх 1977 шт.). Вперше в практиці створення подібних інтернет-ресурсів в «Макаренкіані» широко представлені унікальні, не відомі дослідникам архівні документи.

Центр координації діяльності педагогічних спільнот при кафедрі педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна (керівник М.В. Гриньова)

Вчительські спільноти – найкращий спосіб обміну досвідом, знаннями, можливість залучення вчителів до участі в обговоренні спільних проблем професійної діяльності. В рамках спільноти усі учасники мають можливість миттєво обмінюватися повідомленнями, текстовими документами, електронними презентаціями, відео та аудіо файлами, й, головне, – знаннями для подальшого використання у своїй професійній діяльності. Сучасні технології забезпечують можливість співпраці викладачів кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна з кожним вчителем персонально: у вчителя з'являється можливість постійної співпраці та спілкування з іншими вчителями, викладачами, дізнаватися про нові педагогічні технології навчання, особливості їх використання, впровадження у навчально-виховний процес і, як наслідок, підвищувати свою професійну майстерність та формувати готовність до використання нових інформаційно-комунікаційних технологій та електронних засобів навчання зокрема. Тому для науково-методичної підтримки вчителям використання можливостей вчительських спільнот – це найкращий варіант.

Центр координації діяльності педагогічних спільнот відіграє важливу роль педагогічної комунікації та дозволить створити необхідні умови для безперервної освіти вчителя, його саморозвитку та самоосвіти. Центр координації діяльності педагогічних спільнот відповідає за формування системи методичної роботи, функцію управління, планування, формування змісту інших функціональних компонентів, забезпечує єдність та певну послідовність виконання спланованих дій в рамках освітньої регіональної спільноти. Постійна підтримка та координація з боку Центру дозволяє вчителям швидко поновити свої базові знання з використання електронних засобів навчання у своїй професійно-педагогічній практиці.

Мета Центру – сприяти формуванню професійного співтовариства у сфері освіти та розбудові громад; сприяти підвищенню рівня професійних здібностей і компетенцій освітян; сприяти розвитку національного та міжнародного співробітництва, розширенню освітніх можливостей, захисту прав і свобод освітян; сприяти формуванню культури соціальної відповідальності бізнесу у розвитку освіти.

Основні завдання діяльності:

- сприяння розвитку громадянського суспільства та вирішенню освітніх, громадських, просвітницьких, антидискримінаційних, соціально-економічних проблем, що стоять перед суспільством, та провайдеринг освітніх ініціатив;

- участь у державних реформах, формування суспільної думки в цінностях поваги й гідності, партнерства, паритетності, гендерної рівності та недискримінації, інклюзії;

- проведення регіональних і національних (не)конференцій для педагогів і місцевих громад, сприяння проведенню, організація та реалізація програм підвищення кваліфікації, стажувань, конференцій, майстер-класів, тренінгових програм, виставок, конкурсів тощо у сфері освіти, також проведення вищезазначених заходів за допомогою мережі Інтернет;

- співробітництво з міжнародними організаціями ООН, ЮНЕСКО, ЄС, з неурядовими організаціями іноземних держав щодо проектів в освітній галузі, створення умов для їх реалізації, розвитку громадянського суспільства, культури та просвіти;

- сприяння виданню книг, навчальних посібників, методичних рекомендацій, інформаційних матеріалів тощо.

Навчальна лабораторія обчислювальної техніки природничого факультету є навчальним підрозділом природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Основними завданнями лабораторії обчислювальної техніки є:

– здійснення інформаційного забезпечення організаційної, навчальної та наукової сфер діяльності природничого факультету.

– формування теоретичних знань студентів в галузі сучасних інформаційних технологій та практичних умінь працювати з сучасним програмним забезпеченням, а також упровадження сучасних комп'ютерних технологій в освітній процес.

– організація та проведення практичних і лабораторних занять, конференцій, олімпіад, конкурсів.

– забезпечення навчальної, науково-дослідницької, самостійної роботи студентів та науково-дослідницької роботи викладачів кафедр.

– забезпечує самостійну роботу студентів над дисциплінами передбаченими навчальним планом природничого факультету з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Лабораторія природничого факультету співпрацює з деканатом та структурними підрозділами Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка з усіх питань, що виникають у процесі діяльності.

Головна мета теоретичного конструкту з побудовою провідної та супідрядних дидактичних умов визначає можливість створення студентом власних, орієнтованих на індивідуальну траєкторію розвитку предметних компетентностей в процесі навчання природничих дисциплін.

Отже в основі дидактичних умов формування предметних компетентностей майбутнього вчителя природничих дисциплін є методологічний, психолого-дидактичний, теоретичний, мотиваційний, когнітивно-змістовий, діяльнісний, саморегуляційний, компетентнісно-результативний, статистичний, пропедевтичний конструкти.

Дослідження дидактичних умов формування предметної компетентності майбутнього вчителя природничих дисциплін обумовлений тим, що інтегрально-функціональна модель освітньої діяльності допомагає зрозуміти їх сутнісну природу в комплексі зв'язків і залежностей, що визначають спосіб і механізми їх функціонування та розвитку.

Формування предметних компетентностей майбутніх учителів відбувається в процесі викладання, яке являє собою діяльності викладача з організації навчального процесу засвоєння студентами інформації, керування їх когнітивною діяльністю як на заняттях, так і в науково-дослідній роботі, оволодіння практичними вміннями, розвитком пізнавальної самостійності, формування наукового світогляду. Учіння складається з дій студентів із засвоєння навчального матеріалу природничих наук, придбання практичних умінь, формування предметних компетентностей [10].

Під моделлю формування предметних компетентностей майбутніх учителів природничих наук розуміємо схематичне відображення складників цього процесу та взаємозв'язків між ними. На теоретичному етапі дослідження було визначено компоненти, з яких має складатися процес формування предметних компетентностей майбутніх учителів у процесі навчання природничих наук.

I. Цільовий блок моделі процесу формування предметних компетентностей майбутніх учителів природничих наук визначення викладачем їх мети та завдань. На цьому етапі означаються компоненти предметних компетентностей майбутніх учителів та формулюються результати навчання, які дозволять перевірити ступінь сформованості досліджуваних компонентів.

II. Методологічний блок моделі передбачає визначення принципів та сучасних підходів до організації процесу формування предметних компетентностей майбутніх учителів природничих наук на таких загальнодидактичних принципах: науковості; систематичності; послідовності та наступності; практичної спрямованості; наочності; наукової інтеграції; політехнізму; свідомості і активності; принципі міцності засвоєння знань, умінь, навичок; принципі фундаменталізації знань; принципі доступності. Поряд із загальнодидактичними принципами в процесі підготовки сучасного вчителя слід

зв'язати на специфічні принципи, серед яких найбільш універсальними та актуальними для нашого дослідження є принцип творчої спрямованості підготовки, професійної спрямованості викладання дисциплін у вищій школі.

Методологічним підґрунтям формування предметних компетентностей майбутніх учителів природничих наук виступають такі сучасні підходи: компетентнісний, міждисциплінарний, системний, діяльнісний, студентоцентричний, індивідуальний.

III. Змістово-процесуальний блок націлений на формування предметних компетентностей майбутніх учителів природничих наук. Це здійснюється завдяки добору відповідного змісту, який представлений основними та варіативними змістовими модулями, форм (лекції, практичні, лабораторні заняття, самостійна робота), методів (вербальні, спостережувальні, дослідницькі) та засобів навчання (навчальні видання, мовно-логічні, предметні, графічні, аудіовізуальні, програмні).

Для майбутніх учителів природничих наук на нашу думку, доцільним буде включення до програм наступних змістових модулів: неорганічна хімія, аналітична хімія, фізична і колоїдна хімія, органічна хімія, біохімія, ботаніка, зоологія, мікробіологія та вірусологія, загальна екологія, фізична географія, фізіологія людини і тварин, вища математика, механіка, молекулярна фізика, електрика і магнетизм, оптика, атомна і ядерна фізика.

Цілеспрямовані та змістовні інтегровані заняття з природничих наук встановлюють міцні зв'язки між навчальними предметами, вносять новизну в систему навчання, допомагають зрозуміти важливість вивчення основ наук як єдиної системи знань.

Список використаних джерел:

1. Малихін О.В. Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання (у вищій школі). URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2013/215-203-2.pdf> (дата звернення 18.07.2018).
2. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. Київ : Аконті, 1999. Т. 2. 910 с.
3. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / [авт.-упор. О.М. Пехота]. Київ : А.С. К., 2003. 240 с.
4. Малькова М.О. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Луганськ. нац. пед. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2006. 252 с.
5. Манько В.М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості* : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. Київ, 2000. Вип. 2. С. 153–161.
6. Гончаренко С. Методологічні засади побудови педагогічної теорії *Професійна освіта: педагогіка і психологія* / [за ред. Т. Левовицького та ін. ; наук. рада : Т. Левовицький, І. Зязюн ; редкол. : Н. Ничкало та ін.; пер. : Г. Балл, І. Вільш]. Ченстохова ; Київ, 2012. № 14. С. 37–49.
7. Опалюк Т.Л. Дидактичні засади формування соціальної рефлексії майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. д.п.н.: 13.00.09 – теорія навчання – Київ, 2019. – 659 с.
8. Скалкова Я. Методология и методы педагогического исследования. – М.: Педагогика, 1989. – 224 с.
9. Майер Ю.Р. Закон сохранения и превращения энергии: Четыре исследования 1841-1851 / под ред., с вввод. ст. и прим. А.А. Максимова ; переплет, суп.-обл. и графич. орнаментация: А.А. Толоконников. М.; Л.: Гос. техн.-теоретич. изд-во, 1933. 309, [1] с., 2 вкл. л. портр.
10. Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. пр. [ред. кол., головн. ред. В.Р. Ільченко]. – Полтава: ПОШПО, 2014. – Вип. 6. – 326 с.

**НАУКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВЕДЕННЯ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ «УЧИТЕЛЬ РОКУ – 2019»
У НОМІНАЦІЇ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»**

Страшко С.В. (Київ, Україна)

Гриньова М.В. (Полтава, Україна)

Бойчук Ю.Д. (Харків, Україна)

Шиян О.І. (Львів, Україна)

Фіцайло С.С., Артеменко О.А. (Київ, Україна)

Остання чверть ХХ сторіччя характеризувалася різким погіршенням здоров'я дітей та підлітків. Ця тенденція особливо поглибилася в період розпаду Радянського Союзу. Стан здоров'я підростаючого покоління залишається незадовільним і сьогодні: лише 1 з 10-ти випускників загальноосвітніх шкіл може бути оцінений як «практично здоровий», інші 9 мають по одному або більше хронічних захворювань. Приблизно 50-80% цих захворювань виникають внаслідок неправильного способу життя, тобто мають поведінкове підґрунтя.

Вихід з цього становища, особливо в умовах економічних негаразд в країні, полягає у формуванні в підростаючого покоління компетентностей, передбачених соціальною і здоров'язбережувальною освітньою галуззю в стандарті Нової української школи. Це компетентності, що забезпечують розвиток та збереження складових здоров'я і безпеку через самоусвідомлення, міжособистісну взаємодію, уміння вчитися, підприємливість, планування майбутньої професійної діяльності задля суспільного та власного добробуту.

Впровадження в інваріантну складову навчального плану загальноосвітньої школи предмета «Основи здоров'я» є, мабуть, найяскравішим надбанням вітчизняної освіти. Україна – єдина країна пострадянського простору, котра зуміла не тільки задекларувати ідею «Здоров'я через освіту», але й реалізувати її на практиці.

Цей процес всіляко підтримувався і продовжує підтримуватися міжнародними організаціями (ЮНІСЕФ, ВООЗ, ПРООН, Європейською комісією, Глобальним міжнародним фондом по боротьбі з ВІЛ/СНІДом, туберкульозом і малярією та іншими). Починаючи з 2004 року, міжнародними організаціями витрачені мільйони доларів на освітні програми, спрямовані на формування мотивації на здоровий спосіб життя через прищеплення молоді «життєвих навичок», призупинення поширення епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні, подолання явищ психічного і фізичного насилля та різних форм дискримінації тощо. І сьогодні продовжується фінансування освітніх програм, спрямованих на зниження тиску неінфекційних захворювань на населення України (ВООЗ), формування «шкільної служби здоров'я» (ВООЗ), психологічну реадаптацію дітей із зони АТО та сімей переселенців (ЮНІСЕФ) тощо. Уся ця робота здійснюється у тісній співпраці з МОН України.

За 25 років створений неоціненний навчально-методичний доробок з основ здоров'я, безпеки життєдіяльності, валеології; пройшли апробацію, вдосконалення і перевидання підручники з основ здоров'я для початкової та базової школи. Викладання основ здоров'я здійснюється з використанням тренінгової методики розвитку життєвих навичок, яка визнана у світі найефективнішою у плані навчання психосоціальних компетентностей. Реалізуючи діяльнісний підхід, ця методика забезпечує активну участь у навчанні кожного учня, посилення командного духу класу, створює сприятливий емоційний клімат, підвищення авторитету вчителя тощо.

В результаті впровадження предмета «Основи здоров'я» та пов'язаних з ним профілактичних програм за останні роки значно знизилася кількість нових випадків інфікування ВІЛ серед молоді, у 2-3 рази зменшилося вживання підлітками міцних напоїв, на 30-35% зменшилось поширення куріння серед 15-16-літніх підлітків, майже

вдвічі зменшилась поширеність абортів серед дівчат віком 15-17 років тощо (<http://autta.org.ua>).

Отже, незважаючи на певні труднощі, пов'язані з постійними намаганнями зменшити обсяг годин на формування в молоді здоров'язбережувальних компетентностей, в цілому, цей освітній сегмент в загальноосвітніх навчальних закладах є задовільним.

Основна проблема освіти в галузі здоров'я і безпеки – *це недостатня кількість підготовлених учителів*, які володіють теоретичними знаннями, практичними вміннями, навичками та сучасними інтерактивними методиками навчання на основі життєвих навичок.

Підготовка вчителя основ здоров'я унікальна за змістом. З одного боку, це глибока природничо-наукова підготовка, доповнена медичними знаннями, на рівні, що перевищує знання медичної сестри, а, з іншого – повноцінна психолого-педагогічна підготовка, що включає озброєння випускника сучасними інтерактивними методами навчання та виховання. Володіючи знаннями в галузі медицини, вчитель основ здоров'я має ментальність фахівця пропедевтичного спрямування. Саме здоров'я людини, його формування, розвиток і збереження, а не хвороба, є метою і завданням його професійної діяльності.

Зміст підготовки вчителя основ здоров'я закладений у відповідному Галузевому стандарті вищої освіти зі спеціальності «Здоров'я людини» (2014 року) та проекті стандарту зі спеціальності 014 Середня освіта (здоров'я людини). Вона пов'язана з засвоєнням таких дисципліни *психолого-педагогічного* циклу: психологія, педагогіка та історія педагогіки, основи інклюзивної освіти, педагогічна етика з основами біоетики. Загальний обсяг цих дисциплін становить 30 кредитів ECTS, тобто 900 академічних годин. Дисципліни *методичної підготовки* майбутнього вчителя основ здоров'я це: методика навчання основ здоров'я та валеології, методика навчання основ медичних знань та проведення санпросвітницької роботи, методика навчання БЖД та організація ОП, БЖД в НЗ, тренінги з актуальних проблем фізичного та психічного здоров'я – 18 кредитів.

До дисциплін фахової підготовки відносяться: *біологічні* – загальна біологія з основами генетики, анатомія людини (нормальна, вікова, патологічна), фізіологія людини (нормальна, вікова, патологічна), екологія з основами екології людини, нейробіологія, мікробіологія, вірусологія, імунологія; *медичні* – гігієна (загальна та шкільна), долікарська медична допомога у невідкладних станах, основи хірургії і травматології з доглядом за хворими, основи педіатрії, інфекційні хвороби та паразитологія; *валеологічні* – вступ до загальної та педагогічної валеології, загальна теорія здоров'я, діагностика і моніторинг рівня здоров'я, психовалеологія, безпека життєдіяльності, валеологія (фізіологія) рухової активності, основи оздоровчо-рекреаційної рухової активності, основи здорового харчування, валеологічні основи планування сім'ї та генетичні хвороби людини, здоров'язбережувальні педагогічні технології. Загальний обсяг дисциплін фахової підготовки з урахування дисциплін за вибором студентів та спецкурсів перевищує 100 кредитів ECTS.

Лише за умови виконання вимог стандарту випускник, після закінчення бакалаврату, отримує кваліфікацію: «2320 *Вчитель загальноосвітнього навчального закладу I-II ступеня (основи здоров'я)*». Узагальненим об'єктом його діяльності є «*процес навчання предметів оздоровчого спрямування (основ здоров'я, валеології, безпеки життєдіяльності, медико-санітарної підготовки, цивільного захисту населення) учнів загальноосвітнього навчального закладу I-II ступеня, організація шкільної служби здоров'я в закладах та установах різних форм власності, надання індивідуальних і групових консультацій та послуг у сфері збереження та зміцнення здоров'я людини*».

На сьогоднішній день навчання основ здоров'я здійснюють вчителі які, в основному, не мають підготовки за педагогічною спеціальністю «Здоров'я людини». Директори шкіл через відсутність підготовлених у ВНЗ фахівців, змушені розподіляти години серед вчителів інших предметів – біологів, хіміків, вчителів трудового навчання, фізичної культури, філологів тощо. Більшість з цих вчителів пройшли підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної педагогічної освіти та/або пройшли тренінг(и) з певної проблематики (за програмами «Школа проти ВІЛ», «Рівний рівному», «Цікаво про корисне») за кошти міжнародних донорів. Тому їх підготовка з педагогіки, психології та методики навчання з використанням тренінгових методик знаходиться на достатньому рівні. Та, нажал, сформованість фахових компетентностей по спеціальності, здебільшого, недостатня. Значний внесок в підвищення фахової підготовки працюючих вчителів основ здоров'я он-лайн курсів «Основи здоров'язбережної компетентності», «Вчимося жити разом», «Освіта на основі життєвих навичок» з якими вони можуть ознайомитися на порталі превентивної освіти.

Завершуючи огляд етапів становлення предмета «Основи здоров'я» та, пов'язаного з ним, процесу формування когорти вчителів, слід зазначити що предмет посів чинне місто серед шкільних предметів. Доказом цього є проведення у 2019 році першого всеукраїнського конкурсу «Учитель року» у номінації «Основи здоров'я», а також висока активність вчителів основ здоров'я в усіх областях України на перших етапах проведення конкурсу. Загальна кількість вчителів, що взяли участь на першому етапі значно перевищила 1528 осіб.

Третій (заключний) тур конкурсу «Учитель року – 2019» у номінації «Основи здоров'я» відбувся з 4 до 12 квітня 2019 року в м. Полтава.

До складу журі конкурсу увійшли 9 осіб (з правом оцінювання) і секретар журі. Серед них – 2 доктора наук, професори, 1 кандидат наук, професор, 1 кандидат наук, доцент, завідувачка науково-методичної лабораторії основ здоров'я, безпеки життєдіяльності та охорони праці обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, 4 вчителі основ здоров'я (один з яких директор загальноосвітньої школи).

У зв'язку з відсутністю досвіду проведення конкурсу саме в номінації «Основи здоров'я» на етапі підготовки журі були визначені конкурсні випробування. До відбіркового етапу третього туру увійшли «Тестування з фахової майстерності», «Методичний практикум», «Практична робота». На фінальному етапі конкурсантам необхідно було провести урок з використанням елементів тренінгу та розробити навчальний проект. Були розроблені критерії оцінювання до кожного конкурсного випробування, які водночас являли собою рекомендації конкурсантам для підготовки до участі в конкурсі. Крім того була дана рекомендація учасникам пройти тестування по он-лайн курсам на порталі превентивної освіти.

Уся необхідна інформація була доведена до майбутніх учасників конкурсу через Інтернет начальником відділу організації масових заходів Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Артеменко О.А. (секретар жур) та методистам основ здоров'я обласних закладів післядипломної педагогічної освіти на всеукраїнському методичному семінарі, що відбувся на базі Харківського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Відбіркового та фінального етапи заключного туру конкурсу проходили в очній формі послідовно один за одним з 5 до 11 квітня 2019 року. Відбіркового етапу (5-7.04.2019) передбачав такі конкурсні випробування: «Тестування з фахової майстерності», «Методичний практикум», «Практична робота». За результатами етапу було визначено 12 учасників, які взяли участь у конкурсних змаганнях фінального етапу (9-11.04.2019) який включав «Урок» і «Навчальний проект». З протоколами засідання журі всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2019» у номінації «Основи здоров'я» можна ознайомитися на сайті МОН України за таким посиланням: mon.gov.ua/ua/konkursi-dlya-pedagogiv/konkurs-uchitel-roku/uchitel-roku-2019/shodennik-konkursu-2019/osnovi-zdorovya/protokoli-zasidan-zhuri.

Відповідно до Умов проведення конкурсу при підведенні результатів фінального етапу конкурсу бали, отримані учасниками на відбірковому етапі, не враховувалися. За результатами наведеними в рейтинговому листі фінального етапу третього туру всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2019» були визначені переможець (Дяків Василь Григорович – вчитель основ здоров'я Заліщицької державної гімназії Тернопільської області) і 2 лауреати (Прус Світлана Георгіївна – вчитель основ здоров'я Запорізька область, II місце та Гридасова Ірина Ігорівна – вчитель основ здоров'я Кіровоградська область, III місце).

Проведений нами аналіз щодо впливу результатів відбіркового етапу конкурсу на фінальний результат показав, що трійка переможців залишилася незмінною (I місце Прус С.Г., II місце Гридасова І.І., III місце Дяків В.Г.). Збіг результатів при використанні двох різних підходів до визначення переможців конкурсу вказує на об'єктивність і, в цілому, адекватний вибір конкурсних завдань та критеріїв оцінювання.

Далі ми зупинимося на аналізі кожного конкурсного випробування.

Конкурсне випробування «Тестування з фахової майстерності» ставило за мету перевірити знання конкурсантів із фаху, психології та педагогіки. Питання щодо методики викладання основ здоров'я до тесту не були включені, тому що володіння інтерактивними методами і тренінговою технологією навчання з формування свідомої мотивації на здоровий спосіб життя були невід'ємною складовою усіх наступних конкурсних випробувань.

Тестування проводилося у форматі комп'ютерного тестування (40 питань, які охоплювали завдання з вибором однієї із запропонованих).

Зразки питань тесту:

– **Основним завданням сучасного уроку основ здоров'я є:**

- а) формування компетентної особистості**
- б) професійне орієнтування школяра
- в) формування активної життєвої позиції
- г) формування в учнів умінь, знань, навичок

– **Які причини виникнення булінгу серед дітей**

- а) усі відповіді правильні**
- б) розвитку булінгу сприяє виховання у сім'ї: конфлікти між батьками, неповага одне до одного, обмеження прав дитини, залякування
- в) підвищення в крові тестостерону і адреналіну під час статевого дозрівання призводить до збільшення агресії, виникає схильність до садизму
- г) іноді вчителі самі принижують школяра, роблять зауваження й висміють перед усім класом, тим самим стимулюють прояви булінгу з боку учнів

– **Провідними факторами, що визначають здоров'я індивіда і пов'язані з індивідуальною поведінкою, є:**

- 1. правильне (раціональне) харчування
- 2. достатній рівень рухової активності
- 3. спадковість
- 4. медичне обслуговування
- 5. помірний вплив стресогенних чинників
- 6. відсутність шкідливих звичок

Відповіді:

- а) 1, 2, 5, 6.** б) 1, 2, 3, 4. в) 2, 3, 4, 5. г) 2, 4, 5, 6.

Тести містили 15 питань з педагогіка та психологія, 7 питань з валеології (загальної теорії здоров'я) та 18 питань з екології, різних розділів біології людини та основ медичних знань. Такий розподіл завдань детермінований вимогами стандарту професійної підготовки вчителя основ здоров'я.

Завданнями з високою кількістю правильних відповідей конкурсантів (понад 75%), стали такі, що пов'язані зі знанням педагогіки та психології. Тяжкими виявилися

запитання з біології, що є результатом відсутності профільної (медико-біологічної) підготовки більшості вчителів основ здоров'я. До завдань, що не виконав жодний з конкурсантів відносяться 2 завдання з генетичних основ наслідування вроджених вад.

Результати тестових випробувань засвідчили, що лише 3 учасника продемонстрували високий рівень знань з фахової майстерності – понад 75% правильних відповідей (Альбоща О.Л., Масляник Н.Ю., Руденко Л.І.). Достатній рівень компетентності за цим випробуванням (понад 50%) продемонстрували 18 конкурсантів. Низький рівень (менше 50%) показали 4 учасника. Хотілось би зазначити, що для конкурсантки К-ко Н.В. з Києва це випробування оказалось «фатальним». Зайнявши 3 місце в рейтингу по результатам випробування «Методичний практикум», 6 місце за результатами проведення «Практичної роботи» конкурсантка не потрапила в фінальний етап конкурсу, оскільки набрала найменшу кількість балів по тестуванню з професійної майстерності. Причини очевидні: 1) за фахом Кириченко Н.В. вчитель історії, 2) методист інституту післядипломної педагогічної освіти не спланував підвищення кваліфікації відповідно до специфіки базової освіти.

Конкурсне випробування «Методичний практикум» мало за мету перевірку готовності конкурсантів розробити план-конспект уроку у формі соціально-просвітницького тренінгу. Учасникам було запропоновано 5 тем (дивись Протокол №3 від 05.04.2019 р.). Шляхом жеребкування була обрана тема «Сучасний комплекс проблем безпеки, Безпека як потреба людини. Види і рівні загроз. Взаємозв'язок особистої, національної та глобальної безпеки».

Конкурсанти при розробці тренінгу могли користуватися Інтернетом. Тому оцінювати індивідуальний вклад конкурсанта в підготовлений матеріал було майже неможливо, оскільки на перевірку були представлені компеляти з Інтернет-ресурсів.

Результати випробувань засвідчили, що майже всі учасники продемонстрували достатній рівень готовності щодо розробки тренінгу (23 учасника).

На думку всіх членів журі конкурсне випробування «Методичний практикум» для номінації основи здоров'я є недоцільним. Або необхідно змінити умови проведення, зокрема, обмежити доступ до Інтернету, або дане випробування варто замінити випробуванням «Майстер-клас», оскільки воно дає можливість оцінити методичну майстерність конкурсанта та його вміння транслювати власний педагогічний досвід.

Конкурсне випробування «Практична робота» ставило за мету перевірити:

- володіння конкурсантом інтерактивними методами навчання;
- вміння обирати методи спрямовані на формування ключових і здоров'язбережувальної компетентностей;
- доцільність обраних методів, їх відповідність віковим і психологічним особливостям учнів;
- вміння конкурсанта формувати в учнів цінності, ставлення та життєві навички;
- здатність спонукати учнів до толерантного спілкування, критичного мислення, прийняття продуманих рішень, колективної роботи.

Теми практичних робіт, класи, в яких вони повинні проводитися, і час проведення були визначені шляхом жеребкування (див. Протокол № 5 від 06.04.2019 р.).

Оскільки конкурсне випробування проводилося в суботу і неділю (6-7.04.2019 р.), то замість учнів були запрошені студенти природничого факультету ПНПУ імені В.Г. Короленка спеціальності середня освіта (здоров'я людини) та середня освіта (біологія).

Вісімнадцять конкурсантів отримали від журі понад 75% від максимально можливого балу, що відповідає високому рівню їх фахової майстерності. 7 учасників показали результати, що відповідають достатньому рівню. Найкращі результати показали: Руденко Л.І. (29,0 балів), Грідасова І.І. (28,25 балів), Охріменко Ю.А. (28,125 балів) та Рогачова В.П. (28,0 балів).

Результати цього випробування засвідчили в цілому значний творчий потенціал конкурсантів, володіння різноманітними методами навчання, високий рівень володіння сучасними інтерактивними технологіями; володіння знаннями, вміннями і життєвими навичками, що будуть сприяти розвитку здоров'язбережувальних та соціальних компетентностей учасників освітнього процесу;

Заслуговує на увагу оцінка студентів, яку вони озвучили після закінчення конкурсного випробування «Практична робота». Один із студентів сказав – «Якби в мене були діти, я би не вагаючись віддав би їх у руки любому з цих вчителів».

Проектне навчання – це метод, навчаючись за яким, учні, певний час досліджуючи і реагуючи на справжні, цікаві та складні питання, отримують потрібні знання та навички. При впровадженні проекту учні застосовують знання та навички для вирішення реальних проблем у реальному світі, відбувається розвиток командної взаємодії між учнями і, водночас, підвищується рівень індивідуальної відповідальності. При застосуванні цього методу змінюється роль вчителя – він стає радником, старшим і більш досвідченим членом команди, який може допомогти у вирішенні певної проблеми.

Безумовно, метод проектів ефективний влюбій освітній галузі, та для соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі його роль неоцінима. Наприклад, створення своїми руками та інтелектом сприятливого для здоров'я і безпечного для життя середовища не в абстрактній «країні мрій», а безпосередньо в класі, в школі, в мікрорайоні ... і не колись, а саме зараз, дає можливість учню зрозуміти, що саме він має і може вибудувати своє майбутнє й усвідомити значення процесу навчання.

Тому конкурсне випробування «Навчальний проект» мало за мету оцінити вміння конкурсантів проектувати навчально-дослідницьку, пошукову, практичну діяльність учнів.

Конкурсантам були запропоновані значущі й актуальні в дослідницькому, творчому плані проблеми з яких жеребкуванням були обрані наступні:

- 1 – Шукаємо алгоритми інформаційної безпеки;
- 2 – Мій мікрорайон – територія мого життя;
- 3 – Школу здоров'я створімо самі.

Конкурсанти могли користуватися Інтернетом і використовувати свій попередній напрацювання щодо навчальних проектів.

Переважна більшість учасників справилося із завданням, виявила вміння працювати за методом проектів, чітко формулювати тему, мету та завдання, планувати організацію групової роботи учнів, передбачати результати їхньої діяльності. Конкурсанти під час випробування виявили належний рівень методологічної і методичної підготовки. Однак багатьом презентованим навчальним проектам не вистачало конкретного змістового наповнення, пошук і підбір якого вимагає значно більшого інтервалу часу. Тому конкурсанти обмежувались формальним виконанням схеми проекту.

За оцінкою журі 8 з 12 учасників фінального етапу конкурсу продемонстрували високий рівень готовності до використання методу проектів в педагогічній діяльності (набрали понад 75% балів від максимально можливих), а 4 учасники – достатній рівень.

Найкращі результати отримали Прус С.Г. (34,75 балів), Дяків В.Г. (34, 125 балів) тема проекту «Мій мікрорайон-територія мого життя» та Сатанівська О.Д. (33,125 балів), Гридасова І.І. (32,5 балів) тема проекту «Шукаємо алгоритми інформаційної безпеки».

Ці педагоги в ході захисту проекту виявили творчість та нестандартність, показали достатній рівень професійності, творчого потенціалу, психолого-педагогічної та фахової підготовки.

Під час конкурсного випробування «Урок» здійснювалась комплексна оцінка фахової майстерності конкурсантів – оцінка безпосередньої активної професійної діяльності в ході уроку.

Кожен конкурсант скрупульозно продумував методологічний каркас уроку, у ході уроку намагався використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, різні

методи і методичні прийоми, активні форми роботи з учнями. Практично усі конкурсанти використали технології, заявлені в їхніх інформаційних картках, показали уміння формувати ключові та предметні компетентності.

Більшість із проведених уроків – це були уроки-тренінги, адже педагогіка співробітництва і розвивального навчання – джерело тренінгу. Тренінг – це форма групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з учителем.

На своїх уроках-тренінгах конкурсанти показали:

- нові підходи (співпраця, відкритість, активність, відповідальність);
- нові знання (інтенсивне засвоєння, уточнення);
- позитивні цінності, ставлення, ідеали, нові уміння і навички (ефективної комунікації, самоконтролю, лідерства, роботи в команді, уміння надавати й отримувати допомогу, аналіз ситуацій і прийняття рішень).

Конкурсантами тренінги були побудовані так, щоб у ньому було якнайбільше власної діяльності учнів. Адже, учні набагато швидше вчать, коли замість слухати, як щось зробили інші, намагаються виконати це самостійно.

Інколи виникали непередбачувані дискусії – все, як у реальному житті.

Шість конкурсанти отримали бали, що перевищували 75% від максимально можливого за цей конкурс, тобто продемонстрували високий рівень методичної і теоретичної підготовленості до проведення нетрадиційного уроку – уроку спрямованого на формування життєво необхідних компетентностей та навичок. Інші учасники конкурсу продемонстрували достатній рівень підготовленості.

Найвищі оцінки за проведений урок отримали: Дяків В.Г. (54,875 балів), Гридасова І.І. (54,125 балів), Прус С.Г. (53,750 балів) які й зайняли заслужено призові місця серед когорти прогресивних педагогів України.

Дяків Василь Григорович провів урок у 5 класі на тему «Унікальність людини. Розвиток самоповаги. Повага і толерантне ставлення до інших людей».

Під час виконання завдань учні спілкувалися у парах, групах, записували у короткій формі відповіді на окремі з питань, формулюючи власні ідеї, гіпотези. Для зацікавлення дітей використовувався відеоролик, причому наперед вчитель проговорив запитання, на які варто звернути увагу. Після перегляду знову повернувся до запитань. Використовувались навчальні можливості смартфонів.

Такий шлях в освітньому процесі допомагає школярам реалізувати компетентісний підхід відповідно до концепції Нової української школи, що передбачає спілкування державною мовою, екологічну грамотність і здоровий спосіб життя, компетентності у природничих науках і технологіях, соціальні та громадянські компетентності.

Прус Світлана Георгіївна провела урок у 7 класі на тему «Культура вияву почуттів, Методи самоконтролю, Ознаки психологічної рівноваги».

Досить цікавий урок-тренінг на якому вчитель викладав інформацію не тільки у вигляді звичайної теорії, але враховував темперамент учнів. Для активізації пізнавальної діяльності учнів застосовувала ІКТ та освітні можливості Інтернет-ресурсів, активні форми роботи з учнями.

Ці методи дають можливість виховувати в учнів самостійність та відповідальність, досягти високої результативності у засвоєнні матеріалу, формуванні вмій і навичок учнів.

Гридасова Ірина Ігорівна провела урок в 7 класі на тему «Принципи формування міжособистісних стосунків. Види підліткових компаній. Ознаки небезпечних компаній».

Упроваджуючи концептуальні засади Нової української школи в педагогічну діяльність, вчителем активно використовувались інноваційні освітні технології. Однією з таких є технологія освіти на основі набуття життєвих навичок (ООЖН).

Увесь урок наповнений інтерактивними формами роботи. В межах цієї технології забезпечувалась активна взаємодія дітей у процесі опрацювання певних проблемних ситуацій, які побудовані на прикладах із життя. Прийоми та форми навчання, на уроці, базувалися на принципі активності самих учнів: обговорювалися актуальні проблеми, рольова гра, робота в парах, у малих групах, спільне виготовлення колажів. Гаджети стали помічниками й гармонійно використовувалися на певному етапі уроку.

Зміст уроків усіх конкурсантів був наповнений компетентнісно-орієнтованими завданнями, а самі конкурсанти були артистичними, наполегливими, творчими, справжніми агентами змін Нової української школи, здатними продукувати та втілювати інноваційні освітні ідеї.

Педагогічна еліта – це обдарований вчитель, завжди упевнений і креативний. Саме такі вчителі зібралися на всеукраїнському конкурсі «Учитель року – 2019» у номінації «Основи здоров'я», які на практиці продемонстрували ефективну реалізацію мети предмета «Основи здоров'я» – формування в учнів свідомої мотивації до здорового способу життя, розвиток життєвих навичок необхідних для продуктивної життєдіяльності, конкурентоспроможності на ринку праці й створення власного добробуту, без шкоди для інших та довкілля, виховання достойного громадянина вільної України.

Основним висновком, що можна зробити за результатами конкурсу – це необхідність поглиблення фахової (валеологічної та медико-біологічної) підготовки/підвищення кваліфікації вчителів основ здоров'я.

THE EXPERIENCE OF LANDSCAPING THE YARD OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION ON THE EXAMPLE OF ARIEL UNIVERSITY (ISRAEL)

Grynyov Roman (*Ariel, Israel*)

Velychko Ruslana (*Poltava, Ukraine*)

Golubev Evgeny (*Ariel, Israel*)

The issue of landscaping and landscaping is especially relevant for educational institutions, which in modern conditions provide not only education but also education, which is an integral part of environmental education.

Environmental education is an organized and purposeful process of forming a system of scientific knowledge about nature and society, views and beliefs that ensure the formation of responsible attitude of young people to nature, a real indicator of which are the practical actions of students and students in relation to the environment, meeting the standards of human morality [2].

Ecological education is a set of ecological knowledge, ecological thinking, ecological outlook, ecological ethics, ecological culture. The main purpose of environmental education is: to acquire scientific knowledge of the environment, the complex interconnections in nature that have developed over a long historical development; formation of knowledge and research skills aimed at the development of intelligence, creative and business activity; understanding of contemporary environmental problems and awareness of their relevance to themselves; formation of ecological consciousness and personality culture, self-awareness part of nature [1].

Ecological oriented pedagogy is the basis of ecological education of students and students. It covers the principle of nature, the ecology of the social environment, the ecology of the human inner world, the greening of education and upbringing.

The founders of the development of ecological education of young people were O. Zakhlebny, I. Zverev, I. Suravegina, who substantiated theoretical foundations, developed conceptual provisions and laid the foundation of environmental education [3].

V. Kryshchenko, I. Pavlenko, G. Pustovit, S. Skrypnik, L. Simonova etc. were engaged in fundamental research in the field of ecological education.

The theoretical basis of modern research on the problems of upbringing of the younger generation is the theory of continuous ecological education (G. Karova, M. Kiselev, M. Mammadov); ideas of ecological education of children and young people and their application in pedagogical researches (L. Bilyk, L. Lukyanova, G. Marchenko, O. Plakhotnik, N. Pustovit, A. Stepanukt, etc.).

Ecological education, which partly reflects the methodological, organizational and technological aspects of the implementation of nature conservation measures, was addressed by N. Kazanishena, N. Kot, N. Lysenko, L. Lukyanova, R. Naumenko, Z. Plohiy, M. Sonnova and others.

Under the improvement of the territory is understood its arrangement – the arrangement of sidewalks, access roads, flower beds, lawns, outdoor lighting, fencing the territory, planting trees, shrubs and more.

Landscaping – Cultivation in the areas of a plant education yard to improve the quality of the environment.

Landscaping and landscaping is a large set of works aimed at improving the appearance of the site, giving it an attractive view in terms of landscape design, improving the level of comfort and appearance.

Many scientists describe in their works ways of landscaping the territory of the educational establishment, the plants that can be used for it, ways of their cultivation and care. In recent years, a number of scientists have been engaged in the study of green spaces in general and the greening of educational institutions, as noted in the works of V.I. Bilous, V.P. Kucheryavy, O.A. Kalinichenko, L.M. V. M. Chernyak, L.I. Rubtsov.

The territory of Ariel University is greened by the creation of vertical green fields (Fig. 1-2.).

Fig. 1-2. Vertical green fields (Ariel University (Israel))

At the heart of the green walls is a strong and lightweight construction that moves on a modular principle that allows you to vary the height and the total area. The standard modules are rectangular parts of size 30x40 cm, which in turn consist of smaller cells of size 6x15 cm. The modules are made of particularly durable plastic. Plants are planted tightly, which saves not only the area, but also the flow of water, which, thanks to a special drainage system, penetrates from cell to cell without losing moisture. Water supply is strictly controlled, as water in the southern latitudes is of great value.

Vertical fields save space, which is quite important in the conditions of shortage of agricultural land and urban landscaping. A green wall of 1,000 square meters occupies about 60-70 centimeters of soil surface. Vertical fields enhance and beautify the modern urban environment, because 800 square meters of green space can absorb about 400 tons of harmful gases per year, offset the harmful effects of two kilograms of heavy metals, produce enough oxygen for consumption by 500 people per year, and absorb 450 vehicles. Every two quadrants of a vertical green wall correspond to a 15-meter tree by its productivity.

When greening the territory of an educational establishment, it is necessary to create an aesthetically attractive, socially comfortable environment. The courtyard is decorated with sculptures, flower beds, flower beds, fountains.

Ariel University was originally blessed with the help of planted shrubs and trees with illumination (Fig. 3-4).

Fig. 3-4. Green plants with backlight in the yard (Ariel University (Israel))

It is recommended to plant trees that have a long or year-round decorative effect. These can be pines, spruce.

You can also use beautiful flowering trees, bushes: cypress, ficus sycamore, tamarisk, oleander and pistachio. Concrete ledges serve as benches for rest. The landscaped design creates a seating area where students can spend their free time between classes. Concrete performances for benches, which are surrounded by greenery, are perfectly combined with the concrete buildings of the university. Lighting in the dark creates a bright green color and makes the school attractive. Created environmentally friendly environment favorable for the education and upbringing of students.

Functional zones of educational establishment for realization of their landscaping are defined: educational, educational-production, educational-research, physical-sports, rest, economic, residential. The landscaping area of the land must be 45-50% of the total land area (including landscaped rest areas, vegetable and berry growing areas, protection strips and shrubs planting around the perimeter of the area). The landscaping of the backyard of the educational institution must be diverse and aesthetically pleasing, creating a favorable visual environment. Floral decoration should concentrate at the entrance to the courtyard, in front of the building facade.

The functions of green space in the courtyard of the educational establishment are substantiated: protective, sanitizing, decorative, educational. The usefulness of landscaping is the rational use of volatile, tonic, air-purifying properties of vegetation. All this in a complex creates a healthy and aesthetic environment. Knowing the nature of students, students become harmoniously developed and comprehensively aware personalities, which is an important element of the modern educational process.

The technology of landscaping of the yard of the educational establishment is developed, which includes an assortment of trees, shrubs and flowering plants.

The international experience of landscaping the courtyard of an educational institution based on the example of Ariel University (Israel) is explored.

The author's project of the ecological competition «Landscaping the Courtyard of the Institution of Education» was developed for students and students, aimed at:

– identify, support and develop the creative abilities of talented students and students interested in environmental research;

- creating conditions for the intellectual and spiritual development of gifted youth, by involving them in research and project activities;
- formation of ecological personality culture and responsibility for preservation of the natural environment;
- Involvement of student and student youth in the work on improving outdoor landscaping and landscaping of the educational establishment.

References:

1. The concept of environmental education in Ukraine. Approved by the Decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 13 / 6-19 dated 20.12.01. [Electronic resource] – Access mode: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148B3B2021C2C/list-B407A47B26>
2. Kurnyak L.D. Ecological culture: concept and reality / L.D. Kurnyak // Higher education in Ukraine. – 2006. – № 3. – P. 32–37.
3. Hurtenko L. Active and interactive forms and methods of environmental education and upbringing. Interactive learning in chemistry lessons / Uporyad. G. Malchenko, O. Karetnikova. – K.: ed. general ped. gaz., 2004. – P. 50–52

ON THE FUNCTIONING PROGRAMS FOR CHILDREN'S HEALTH AND RECREATION IN UKRAINE AND ISRAEL

Grynyov Roman (*Ariel, Israel*)

Chernetska Victoria (*Poltava, Ukraine*)

Krol Josef (*Ariel, Israel*)

Prominent places in the organization of meaningful leisure, recreation and health improvement for children and students are occupied by summer children's health camps (hereinafter SCHC). Educational work at SCHC includes a combination of recreation, sports with cognitive, aesthetic, wellness activities. The content, forms and methods of work in SCHC are determined by its charter, pedagogical team and are based on the principles of initiative and activity of children and student youth, democracy and humanism, development of national and cultural and historical traditions, priority of universal spiritual achievements and values.

In accordance with the Law of Ukraine «On Recreation and Health Improvement of Children», we define the basic conceptual and terminological tools of research:

Rest shift – period of stay of the child in the children's institution of health and rest at least 14 days;

Wellness change – period of stay of the child in the children's institution of health and rest not less than 21 days, during which the child receives health and rest services;

The wellness program is a package of documents that determine the amount of funding.

Education of students is a complex and multifaceted process of personality formation, creation of optimal conditions for physical, mental, and social development. Educational work in summer children's camps has several specific features:

1. The educational process in the summer wellness camp is planned and carried out considering that the children are completely separated from the family, parental care and protection, their educational impact. Therefore, the pedagogical staff of the camp should ensure the full life of children.

2. All types of educational activities are carried out in temporary multi-age groups, with different social experiences of children, living conditions and upbringing.

3. Educational work is based on the principles of voluntary participation of children in various affairs, in the free choice of their classes.

4. The short period of existence of the camp staff requires a clear start and completion of the camp change, a mandatory assessment of each child's activity.

5. In a new environment, during active communication, the child's personality is more fully revealed.

6. In the educational process of the summer wellness camp, both professional educators and representatives of the intelligentsia, workers, students who build their relationships with children are involved, often based on pedagogical intuition and their own experience.

7. Educational process in SCHC is carried out in favorable conditions of natural and social environment.

8. Educational work with children should ensure compliance with the regime of the day, the order and cleanliness of sleeping homes, the cleanliness of linen, the fulfillment of sanitary and hygienic requirements by children. Particular attention should be paid to organizing educational work to preserve the health of children, prevent disease, create order and comfort in sleeping quarters, play rooms, cinemas, rest areas. Food culture plays a significant role in educational work with children.

9. The peculiarity of educational work in the children's health camp is the improvement of children using the year, lakes, sea, forest, transport excursions. It is here that the educational work on self-preservation of life of children and caregivers, prevention of possible traumatism and diseases should be clear.

10. There are educational tasks that need to be addressed during the change. The wines create a tense rhythm of work of the whole teaching staff, mobilize its creative forces and help in achieving the main goal of improving the children: creating an emotional mood in them, introducing the mood of the game, romance in their daily life; identification of interests, hobbies of children, development of desire to acquire new knowledge, skills, skills; joint activity of children in the team; involvement in labor matters for the benefit and joy of others.

The small residents of Poltava are recovering in accordance with the law of Ukraine «On improving and resting children» and the Program of financing summer establishments of rest of Poltava region for 2015-2019.

For the conduct of the 2015-2019 health seasons the Executive Committee of the Poltava City Council has created a bill which is planned to amend the city budget in order to increase the amount of money allocated for organizing a proper, meaningful holiday for teenagers in the summer of 2016; UAH 26.3 million to UAH 110.4 million Thanks to this project, the privileges will be able to rest for free, and the parents of the rest will be able to purchase the ticket by paying only 30% of its cost (about UAH 1.6 thousand). This decision is dated May 11, 2018.

According to the decision, the children will be able to rest in 46 preschool wellness establishments and two summer camps: «Olympic hopes» (village Sosnivka of Poltava district) and «Satellite» (village Mykhailivka of Dykansky district). In the school camps one change will be 14 days, «Satellite» and «Olympic hopes» – 21 days.

At the expense of the regional budget, the Department of Education and Science of the RSA has rehabilitated 800 talented children, 63 orphans and deprived parental care students in boarding schools, as well as 400 children living in Donetsk and Luhansk region. In addition, 900 out-of-town camps will be rehabilitated, requiring special social attention and support.

Poltava students have traditionally been able to rest in the camps: «Artek» and «Young Guard». Since the beginning of 2019, 236 children have been rehabilitated there. Local budgets have purchased vouchers for nearly 3,800 privileged children.

Through this program, organized recreation and recreation have reached about 75,000 children. About 148 million UAH were raised for organizing and conducting the summer wellness campaign, of which more than 110 million - from the regional and local budgets.

The Poltava City District Administration of the State Sanitary Service has made several measures for timely preparation of country camps for work in the summer wellness season of 2019. Targeted plans are addressed to the heads of children's camps, with the aim of preventing diseases of acute intestinal infections, to create optimal, safe conditions for children's health.

Different age groups have extensive educational opportunities: it is a direct transfer of experience from senior to younger, it is the realization of age needs (the younger ones - to have a friend and be like him, in the older ones – to establish himself as a leader).

In August, a children's summer camp is held in Rehovot, Israel, to introduce children to the history, traditions and culture of Ukraine. The program includes an excursion into history, language training, Ukrainian dances and songs, traditional cooking, master classes from the Petrykivsky List, as well as interesting quests, a swimming pool and field trips.

Outreach programs take place in camps outside the city and include accommodation, food and educational and entertaining content.

Daytime programs run in the city from morning till evening. During 7-10 days the participants will get acquainted with the Jewish world and the Israeli culture. At the same time, they get acquainted not only in theory but also in practice. Each day of the program is filled with a variety of professional workshops, creative and developing classes.

Completion of the program always depends on the age of the participants, the interests of children and young people. This makes each program exciting and informative, filled with emotions and impressions, new skills and knowledge! Professional and experienced presenters (madrihi) from CIS and Israel cities are preparing the program.

The effectiveness of inclusion in Israel is determined not so much by academic achievement in learning, but by changes in behavior, relationships with teachers and students, life competencies. That is, they measure the growth from the original bar, not the norms or successes of classmates. If a child who is not talking is able to translate the read text, she should be proud of herself. In our country, unfortunately, educators think this way: if a student teaches in the upper grades at the elementary school level, it is a failure, a shame, regardless of the effort and the path.

Also, Israeli future educators spoke in detail about the work of the escort team, centers for inclusive education support, interagency interaction of services, search for resources. Educators have been taught to communicate effectively with the families of children with special educational needs: for example, keep a log of contacts, schedule trainings and regular meetings.

The Israeli Ukrainians were promised post-training support and offered to apply for a competition, the winners of which will be trained in Israel. And those who are interested in the training will have another chance next year: MES has agreed with MASHAV to continue cooperation.

Summer family camps have been held annually since 1997, with the financial support of the Metro Vest Federation of Jewish Communities (New Jersey, USA). They promote Jewish upbringing of children and their parents, supplement and unite Jewish communities, intensify the work of community and children's programs at Hesed, and help unlock the capabilities of each participant.

The following provisions are important for the organization of children's health camps:

- children's health camps are part of the social environment in which children realize their potential, needs for individual, physical and social competence;

- the activity of the children's health camp is based on the principle of mass and public availability of activities of interest; development of creativity and amateur activity, socially significant direction of activity; unity of health and educational work with children; relationships with family and social environment;

- Children's health camps characterize the subject-practical activities, specific life situations that help to get to know the child, to build relationships between children, children and adults.

ZARZĄDZANIE PRZEZ CELE JAKO SKUTECZNE DZIAŁANIE W PRACY WYCHOWAWCZEJ

Stolarczyk Michał

*(Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach,
Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Polska)*

Zarządzanie przez cele (*Management By Objectives* – MBO) jako koncepcja zarządzania została po raz pierwszy opisana w 1954 r. wynika z jej, że skuteczne zarządzanie musi kierować wizję i wysiłek całej kadry kierowniczej ku wspólnemu celowi [1, s. 261].

Założeniem koncepcji jest fakt, że organizacja dąży do połączenia rezultatów indywidualnych we wspólny wysiłek zapewniający sukces całej organizacji. Każdy pracownik ma za zadanie wnieść określony wkład w efektywność swojej jednostki organizacyjnej. Jeśli wszyscy pracownicy osiągną własne cele, zostaną wówczas zrealizowane cele poszczególnych komórek organizacyjnych, a dzięki temu cele organizacji.

Zarządzanie przez cele (ZPC) wynika bezpośrednio z teorii wyznaczania celów (*Goal Setting Theory*), która zakłada, że każdy człowiek działa wg celów, niezależnie od tego, czy ustanawia je sam dla siebie, czy wyznaczy je dla niego ktoś inny. Wynika z niej, że ci pracownicy, którzy wyznaczają lub przyjmują trudniejsze cele, osiągają lepsze wyniki w pracy, niż ci, którzy dążą do celów łatwych. Zakłada ona między innymi, że pracownikom należy stworzyć takie warunki pracy, aby mogli uczestniczyć w wyznaczaniu celów. Zwiększanie ich partycypacji w wyznaczaniu zadań, będzie wzmacniało ich motywację oraz będzie powodowało większe utożsamianie się z pracą. Ludzie powinni wyznaczać sobie cele trudne, ale osiągalne. Dotyczy to również pracy z dziećmi i uczniami.

Zarządzanie przez cele jest techniką kompleksową, zorientowaną na wynik, możliwą do zastosowania w każdej organizacji, również w placówkach opiekuńczo-wychowawczych czy szkołach. Również jako nauczyciel-wychowawca świadomość osiągania celu zarówno we własnym doskonaleniu zawodowym, jak też w pracy dydaktyczno-wychowawczej jest bardzo istotną kwestią, nawet podstawową.

Wdrażając ZPC w organizacji, należy każdorazowo uwzględnić specyfikę i sposób jej funkcjonowania oraz dostosować założenia modelu do uwarunkowań organizacyjnych. Odnosi się to w szczególności do urzędów administracji publicznej, które są szczególnym typem organizacji, specyficznym ze względu na rodzaj oraz rangę realizowanych celów, dlatego też w ich przypadku technika ZPC powinna zostać w pełni dostosowana do standardów i procedur funkcjonujących w administracji publicznej.

ZPC stanowi sposób zarządzania organizacją skoncentrowany na realizacji jej strategicznych i operacyjnych celów. Model ZPC buduje się poprzez stawianie celów strategicznych i ich delegowanie (kaskadowanie), monitorowanie, ocenę stopnia ich realizacji oraz powiązanie uzyskanych rezultatów z systemem nagród.

O skuteczności ZPC w danej organizacji decyduje sposób zdefiniowania celów oraz ich dobór. Podstawowe zasady tego modelu wydają się być proste i zrozumiałe, jednak praktyczna umiejętność poprawnego zaprojektowania systemu zarządzania opartego na ZPC, zdefiniowania celów, doboru odpowiednich wskaźników i precyzyjnego ich kalibrowania do potrzeb organizacji wymaga wytężonej pracy i zaangażowania osób objętych ZPC.

Poprawnie sformułowane cele powinny charakteryzować się cechami zgodnymi z **koncepcją SMART** (akronim od angielskich słów).

Każdy cel zgodnie z koncepcją SMART powinien być:

S *Specific* – sprecyzowany, konkretny, szczegółowy i dobrze zdefiniowany. Przekazuje informacje wprost wskazując na pożądany wynik. Dobrze sformułowany cel powinien komunikować, co przełożony chciałby, aby się zdarzyło i jaką ma wizję stanu docelowego.

M *Measurable* – mierzalny. To taki cel, którego realizację jesteśmy w stanie monitorować i mierzyć.

A Achievable – osiągalny. Cele nie mogą być zbyt trudne do osiągnięcia, bo wtedy podwładni tracą motywację. Nie mogą też być zbyt łatwe, bo wówczas nie stanowią wyzwania. Jeśli cele są zbyt odległe w czasie, położonym trudno jest zmotywować siebie i podwładnych do ich realizacji.

Ambitious – ambitny. Cel nie może być również zbyt łatwy do osiągnięcia, musi stanowić wyzwanie dla pracowników i motywować ich do działania.

R Realistic – realistyczny. To taki cel, który da się osiągnąć za pomocą posiadanych zasobów. Osiągnięcie każdego celu strategicznego organizacji wymaga zasobów takich jak kompetencje pracowników, środki finansowe, wyposażenie, procedury, itp.

Relevant – istotny (dla organizacji). To kryterium jest szczególnie ważne z punktu widzenia ZPC, dotyczy priorytetów organizacji i powiązania działań pracownika z jej strategią.

T Time-Bound – określony w czasie. Oznacza to, że cel ma mieć wyraźnie sformułowany termin realizacji. Terminy, same w sobie, mają bardzo dużą moc motywacyjną, zaś ich brak zmniejsza motywację, gdyż nie pojawia się wtedy presja zewnętrzna, np. w postaci negatywnych konsekwencji za niewykonanie zadania w terminie. Terminy są ważne zwłaszcza przy celach bardziej złożonych i projektowych, kiedy realizacja jednego celu uruchamia inne cele [2, s. 311-313].

Przed podjęciem decyzji o wdrożeniu zarządzania przez cele, warto zapoznać się z korzyściami, jakie przyniesie on pracownikom i całej organizacji, jednakże należy także wziąć pod uwagę jego słabe strony. Zastosowanie w organizacji czy administracji publicznej techniki ZPC może przynieść wiele korzyści.

Do głównych zalet tej metody/techniki zarządzania, wymienianych przez jej propagatorów należy, między innymi to, że:

- wymusza taktyczne i operacyjne planowanie „z góry na dół”,
- sprzyja poznaniu przez pracowników celów organizacji i utożsamieniu się z nimi,
- wiąże ściśle cele poszczególnych pracowników z celami organizacji,
- formułowanie celów indywidualnych pracowników determinowanych przez cele strategiczne jest działaniem zapewniającym aktywne włączenie się wszystkich pracowników w efektywne funkcjonowanie urzędu,
- zapewnia bardziej obiektywną ocenę działań dzięki koncentracji uwagi na konkretnych osiągnięciach,
- umożliwia pracownikom ocenę własnej pracy w świetle celów organizacji,
- wzmacnia działania organizacji osobistym zaangażowaniem pracowników,
- uodparnia organizację na niespodziewane zmiany w jej otoczeniu,
- zwiększa samodzielność i zaangażowanie kadry kierowniczej i podwładnych,
- wyzwala wśród pracowników innowacyjność,
- szerzej rozkłada odpowiedzialność za funkcjonowanie organizacji,
- zastępuje kontrolę z „zewnątrz” motywującą samokontrolą,
- zapewnia większe poczucie integracji załogi wokół wspólnych celów,
- stanowi zorganizowane i systemowe podejście do rozwiązywania istotnych problemów rozwojowych organizacji,
- wzmacnia partycypacyjny charakter zarządzania organizacją [3, 4]

Do głównych minusów ZPC zalicza się:

- implementacja ZPC jest procesem wymagającym czasu. Nie uzyskujemy szybkich efektów, bezpośrednio po wdrożeniu
 - osiągnięcie widocznych rezultatów jest przesunięte w czasie
 - proces jest pracochłonny i wymagający współdziałania wielu osób
 - może być przyczyną osłabienia zaangażowania pracowników jeszcze w trakcie jego wdrażania
 - do skutecznego wdrożenia ZPC niezbędne jest uzyskanie wsparcia ze strony naczelnego kierownictwa organizacji oraz zaangażowanie się kadry kierowniczej w proces jego wdrażania

skupia on uwagę na celach konkretnych i wymiernych, pozostawiając na drugim planie "miękkie aspekty" związane z zarządzaniem zasobami ludzkimi, których efektywna realizacja zależy od kompetencji kadry kierowniczej w zakresie rozpoznania potrzeb i możliwości rozwojowych pracowników oraz doboru odpowiednich do dojrzałości pracowników metod pracy [3].

Bibliografia:

1. Mikołajczyk Z., *Metody zarządzania zmianami w organizacji*, [w:] W. Błaszczuk, (red.) *Metody organizacji i zarządzania. Kształtowanie relacji organizacyjnych*, PWN, Warszawa 2005, s. 262.
2. Reinfuss R., *MBO. Prosta i skuteczna technika zarządzania Twoją firmą*, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2009.
3. Wróblewska A., Gochnio M., *Zarządzanie przez cele* https://dsc.kprm.gov.pl/sites/default/files/pliki/zarządzanie_przez_cele_-_informatory.pdf
4. Zając S., *Teorie i problematyka zmian w zarządzaniu organizacją*. <http://www.pwsz.krosno.pl/gfx/pwszkrosno/pl/defaultopisy/1155/3/1/19>.

EMPOWERMENT – ZARZĄDZANIE ZASOBAMI LUDZKIMI W PRACY Z RODZINĄ

Szymczyk Katarzyna

*(Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach,
Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Polska)*

Empowerment to upoważnianie, uprawnianie, umożliwianie, upodmiotawianie, wzmacnianie, umacnianie [2, s. 50]. Wyrasta z przekonania, że każda organizacja to coś więcej niż zbiorowość ludzi gotowych wykonać zadanie. To wspólnota szukająca możliwości współtworzenia wartości. Oznacza to, że zadaniem menedżerów jest budowanie takiej atmosfery pracy, by ludzie mieli poczucie przynależności do wspólnoty, a środowisko pracy postrzegali jako przestrzeń wzmacniania poczucia własnej wartości, godności i samorealizacji. Empowerment jest zjawiskiem złożonym, wielowymiarowym, obejmującym praktycznie wszystkie sfery funkcjonowania organizacji. Łączy płaszczyznę organizacyjną (empowerment organizacyjny) z płaszczyzną psychologiczną, indywidualną każdego pracownika. Empowerment organizacyjny można ująć jako zespół celowych działań i praktyk menedżerskich dających władzę, kontrolę i autorytet podwładnym.

Zbudowanie takiej wspólnoty oznacza, że potencjał ludzi ma duże szanse przekształcić się w potencjał rozwojowy organizacji, stając się źródłem pożądanego z punktu widzenia organizacji zachowań [4, s. 71-78].

Bazowanie za zasobach (*empowerment*) jest też podstawowym kierunkiem pracy z rodziną w jej systemowym rozumieniu. Oznacza to możliwości uzyskania kontroli nad własnym życiem, by osiągnąć cel. Istota empowerment sprowadza się do działania, aby jednostka (lub rodzina) spojrzęła na siebie i otaczającą ją rzeczywistość z innej perspektywy. Ma pomóc zobaczyć i rozpoznać swoje mocne strony, posiadane zdolności i umiejętności po to, aby zapoczątkować proces zmian. Pracownik socjalny w pewien sposób towarzyszy klientowi, aby ten sam ponownie przeorganizował swoje życie.

Według empowermentu klient postrzega siebie jako jednostkę znajdującą się w trudnej sytuacji, ale że dysponuje ukrytymi i niewykorzystywanymi siłami i możliwościami zmiany własnego życia, tak aby był samodzielny życiowo.

W idei empowermentu w odniesieniu do pracy z rodziną występują następujące założenia:

– Klient, rodzina jest osobą kompetentną w określaniu tego, co jest dobre dla niego i jego rodziny;

- Klient posiada wystarczające zdolności do rozwiązania swoich problemów, chociaż nie zawsze jest tego w pełni świadomy;
- Istotę pracy socjalnej stanowi współpraca między klientem a pracownikiem socjalnym;
- Rodzina sama określa potencjalne cele do osiągnięcia przy współpracy z pracownikiem socjalnym;
- Rodzina uczestniczy w decyzjach jej dotyczących i decyzjach dotyczących poszczególnych członków rodziny;
- Pracownik socjalny zwraca szczególną uwagę na respektowanie autonomii rodziny, autonomii jej członków a także jej granic [6, s. 19-20].

Praca socjalna w tak rozumianym ujęciu będzie polegała zatem przede wszystkim na wydobywaniu, wzmacnianiu i rozszerzaniu zasobów klienta jako pojedynczej jednostki lub jako całej rodziny.

Mechanizm procesu empowermentu przebiega w trzech etapach:

- uwolnienie potencjału,
- wzrost kompetencji,
- poprawa samoświadomości [3, s. 89].

Jednostkę (rodzinę), chorą, dysfunkcyjną, niezdolną do samodzielnego funkcjonowania, posiadającą zaburzenia i deficyty cechują także talenty, mocne strony, doświadczenia, z których może czerpać, użyteczne aspekty osobowości, pomocnych ludzi. Zasoby rodziny i jej możliwości stanowią jej potencjał, który często stanowi bazę wyjściową do pracy z rodziną. Możliwości, umiejętności i pozostałe zasoby rodziny wzmacniają ją, jej strategię przetrwania wobec zmian, kryzysów i przeciwności. Pozwalają często przystosować się zmienionych warunków.

W każdej rodzinie są trzy potencjalne źródła zasobów. Są nimi pojedynczy członkowie rodziny, rodzina jako całość a także społeczność, w której rodzina żyje. Zasoby rodziny i jej członków mogą być namacalne, materialne, ale także mogą to być tzw. zasoby miękkie, których nie widać gołym okiem, ale składają się na nie postawy i umiejętności poszczególnych członków rodziny.

Do zasobów pojedynczych członków rodziny należą:

- Poczucie kontroli nad własnym życiem;
- Poczucie własnej wartości,
- Inteligencja osobista, która wzbogaca świadomość i pojmowanie wymagań;
- Wiedza, umiejętności, wykształcenie;
- Cechy osobowości (np. poczucie humoru);
- Stan zdrowia fizycznego [5, s.10].

Do zasobów całego systemu rodzinnego zaliczyć można:

- Spójność rodziny: zaufanie, wzajemne docenianie się, wsparcie, integracja i poszanowanie indywidualności;
- Adaptacyjność – zdolność rodziny do przewyższania przeszkód i przeciwności;
- Organizacja rodziny: zgodność, jasność reguł i ról, wspólne kierowanie życiem rodzinnym przez rodziców, jasne granice w rodzinie;
- Umiejętność porozumiewania się, kompetencje komunikacji interpersonalnej;
- Wytrzymałość rodziny, poczucie kontroli nad wydarzeniami, aktywne nastawienie do trudnej sytuacji, przekonanie, że zmiany przyniosą dobre skutki;
- Ilość i forma czasu spędzanego razem przez rodzinę, które są wskaźnikami integracji, stabilności i spójności rodziny;
- Zdolność rodziny do wykorzystywania zasobów indywidualnych, do radzenia sobie w sposób konstruktywny z napięciami, wspierania rodziny oraz rozwiązywania problemów, jakie przed nią stają [3, s. 89].

Do zasobów społeczności, w której dana rodzina żyje można zaliczyć:

- Pojedyncze osoby z otoczenia rodziny, z których pomocy i wsparcia rodzina może skorzystać;

- Grupy, które funkcjonują w najbliższym otoczeniu rodziny;
- Instytucje, które w konkretnym zakresie mogą wspomóc i usprawnić funkcjonowanie rodziny oraz umożliwić jej godną egzystencję [3, s. 90].

Praca na zasobach zakłada przekonanie, że ludzie są bardziej skłonni do zmiany, jeżeli są podmiotami zaangażowanymi w ten proces, aniżeli przedmiotem zamian inicjowanych przez innych. Pozwala to na poszukiwanie w każdej osobie i w każdej rodzinie zasobów. Także trudne, traumatyczne doświadczenia mogą być bolesne dla jednostki. Mimo to mogą stanowić źródło wyzwań i możliwości. Warto zatem dążyć do tego, aby pracownicy socjalni w miarę możliwości jak najlepiej poznali swoich klientów. W tym sposobie podejścia do pracy z rodziną, pracownicy socjalni mogą zachęcać klientów do definiowania własnego świata, problemów, aspiracji i zasobów, dzięki którym będą potrafili zmierzać do przyszłości, której by sobie życzyli. Klient – rodzina zachowuje w ten sposób kontrolę nad swoim życiem poprzez aktywowanie zasobów osobistych [1, s. 15-16].

Wykorzystując zasoby systemu rodzinnego i jej członków pracownik socjalny powinien oddziaływać wielostronnie. Z kolei metody pracy z rodziną charakteryzuje to, że bazują one na zasobach całej rodziny lub jej poszczególnych członków.

Bibliografia:

1. Ciczowska-Giedziun M., *Nowe podejście do pracy socjalnej z rodziną*, [w:] *Koncepcja i praktyka działania społecznego w pracy socjalnej*, red. E. Kantowicz, Wydawnictwo UWM, Olsztyn
2. Krasiejko I., *Metodyka działania asystenta rodziny. Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach w pracy socjalnej*, Śląsk, Katowice 2010.
3. Leśniak E., A. Dobrzyńska-Mesterhazy, *Rodziny w kryzysie. Diagnoza i interwencja kryzysowa*, [w:] *Wybrane zagadnienia interwencji kryzysowej – poradnik dla pracowników socjalnych*, red. W. Badura-Madej, Śląsk, Katowice 1999.
4. Moczydłowska J. M., *Empowerment – nowe spojrzenie na aktywowanie potencjału ludzkiego organizacji*, „ZS WSH Zarządzanie” 2014 (1), s. 71-78.
5. *System wspierania i formy pracy z rodziną*, ROPS w Krakowie, Kraków 2013.
6. Szczepkowski J., *Praca socjalna – podejście skoncentrowane na rozwiązaniach*, Akapit, Toruń 2010.

DIGITAL STORYTELLING IS A TOOL OF CREATIVE DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION

Leshchenko Mariya (*The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland*)

Tymchuk Larysa (*Kyiv, Ukraine*)

Digital storytelling technologies are widely used in higher education systems in English-speaking countries. Digital storytelling courses are offered in the curricula of a number of foreign universities. In Ukraine, the problem of using digital narratives in educational practices is learnt by the scientists – representatives of the innovative educational field – digital humanistic pedagogy [1; 2; 3].

Digital stories encourage students to become content creators, not just consumer. By combining images, music, text and voice, digital stories can be created in all areas of content and at all levels, including 21st century skills of creation, communication and collaboration.

The origins of the digital story can be found more than a century ago, when the first films appeared. But the opportunity to create your own films arose only with the development of digital technologies, software, websites and applications. These new technologies allow people to become a creator of a digital narrative. Digital storytelling can be defined as the process by which different people share their thoughts, feelings, and emotions with other people through modern digital tools, including digital cameras, digital voice recorders, iMovie, Windows

Movie Maker, Final Cut Express, and WeVideo. It's no exaggeration to say, that digital stories in the form of videos and photos have become one of the main means of communication both personally and globally through the use of YouTube, Viber, WhatsApp and other websites to share videos.

Digital storytelling can also be defined as the modernized ancient art of narrative, complemented by digitized still and moving images and sound. Modern technologies expand the possibilities of creative expression of people.

If we integrate the technology of creating digital stories in the learning process, then this modern didactic tool can be used to develop the creative abilities of students in the course of mastering the content of various disciplines. Students can work individually or together to create digital stories, upload them to the Internet and share with the global community.

Digital stories can also be made in the form of multimedia presentations that combine various elements in the structure of the story: text, images, video, audio and interactive media.

To make digital narration more interesting and varied, students could combine several available operations:

1. Writing. It is used not only to tell stories verbally, but also for:
 - signing images or videos;
 - creating of titles, both the whole narrative and individual subsections;
 - editing links;
 - highlighting narrative elements using bold, italics, font changes, etc.
2. Sounds. They can take the form of background music, but also, for example, recreating the sounds of the surroundings, recording someone's speech.
3. Still images: photos, illustrations, reproductions of paintings and works of art. An important visual element is the development of the graphic layout of the website or presentation.
4. Films and other moving images; among others in the case of digital narration in the form of video, it is possible to animate static visual elements (zooming, smudging, etc.).

Digital storytelling also could be defined as the art of using multimedia resources, such as graphics, audio, and video, to tell stories from a unique and creative perspective. Students can realise their creativity to synthesize their learning with personal experiences, or even bring their own stories to life.

Digital storytelling projects can feature historical recaps, fictional stories, or personal narratives. To complete any of these projects, students will need the following materials: movie and sound editing software with capabilities for importing, storing, and editing, a storyboard graphic organizer, and image copyright and licensing information.

Giving students a creative way to retell stories from their own lives is one of the benefits of incorporating digital storytelling into your classroom. In this project, students will begin by brainstorming events from their past, build a storyboard to tell one story, collect multimedia that represents parts of the story, and find music that accurately reflects the mood and tone of their story. They will also gain experience with writing their script, narrating, and utilizing a multitude of technology skills.

To successfully complete digital stories, it is important to provide recommendations for students:

- Think about what you want to say.
- The primary element of any digital narrative is its script. It is a plan of the arrangement of individual components of the narrative and stages of presenting the story. For the narrative to succeed, the script must be thought out and consistently implemented.
 - Adapt to time restrictions. Try not to bore the recipient with a lengthy narrative. Remember also how much time you can devote to creating it.
 - Plan your activities accordingly.
 - Make turning points. Diversify the narrative by highlighting some of its moments. They will attract the attention of the recipient.

- Remix. Surprisingly juxtapose elements known to the recipient.
- Ensure the quality of the materials. Make the narrative enjoyable.
- Try to be original. Get inspired by many different materials. Have an idea for your story.

The interest in digital storytelling comes from estimating its value in the use as a means for reflection and creative expression. Digital stories serve as a popular pedagogical tool employed by educators from many fields working with students

of all ages, educational background and ethnicity. The significance of digital story telling is affirmed by reaching back to the roots of storytelling and modernized by the multi-dimensionality digital context. Narrative digital orientation to teaching and learning begins with the recognition that narrative is a fundamental structure of human meaning making.

References:

1. Bykov, V., Leshchenko, M. Digital humanistic pedagogy: relevant problems of scientific research in the field of using ICT in education. In: Information Technologies and Learning Tools, vol. 53, №3, pp. 1-17 (2016)
2. Leshchenko, M., Tymchuk, L., Ruban, L.: Digital Storytelling in a Foreign Language Classroom of Higher Educational Establishments. In: CEUR Workshop Proceedings, vol.1844, pp.428-439, (2017)
3. Tymchuk, L.I.: Digital narratives in teaching future Masters of Education: history, reality and prospects of development: monograph, Kyiv (2016) (in Ukrainian)

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З БІОЛОГІЇ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ

Гапон С.В., Смірнова К.Є.
(Полтава, Україна)

Проблема охорони фіторізноманіття, раціонального використання та відновлення рослинних багатств, на сьогодні, в умовах дедалі зростаючого техногенного і антропічного впливу на довкілля вимагає глибокого вивчення сучасного стану природних рослинних угруповань. Адже спостерігається стійка тенденція щодо зменшення чисельності багатьох видів рослин природної флори, що є втратою не лише для науки, але і для суспільства в цілому. Тому озброєння молодого покоління знаннями взаємодії системи «людина-природа» є одним з найважливіших завдань сучасної школи. Адже тільки екологічно грамотна молода людина зможе побудувати своє життя так, щоб розвиватися в гармонії з природою, а не шкодити їй, і, в першу чергу, собі. У зв'язку з цим озброєння учнів відповідними компетентностями є одним з першочергових завдань шкільного курсу біології. Основою набуття знань є формування загальних та предметних компетентностей. Можливості шкільного курсу біології в цій сфері є безмежними. Тому метою нашої роботи і є розкриття можливостей формування предметних компетентностей з біології засобами природи.

Досліджуючи дендрофлору парку імені Панаса Мирного «Зелений гай» в м. Полтава, ми, в першу чергу, звернули увагу на можливості використання представників дендрофлори для набуття учнями знань з розділу біології «Рослини» та практичних вмінь і навичок, які б вони в майбутньому змогли використати в житті. Такі знання є основою не тільки екологічного виховання, а і формування різного типу компетентностей: предметних, практичних, дослідницьких та ін.

Виходячи з того, що «компетентність – це набута в процесі навчання інтегрована здатність учня, у складі якої знання, уміння, досвід, цінності і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [1, 2], і накреслюються шляхи її формування. У Державному стандарті загальної середньої освіти поняття «предметна компетентність» прослідковується у всьому змісті. Вона означає «цілісне особистісне утворення, що

поєднує в собі фундаментальні біологічні знання, уміння, навички, досвід різних способів діяльності, ціннісне ставлення до об'єктів живої природи, життя, здатність учня застосовувати їх в певних життєвих ситуаціях» [2]. Виходячи з вище сказаного, можна зауважити, що засоби природи, які оточують учня, є відмінними об'єктами як для вивчення, поглиблення знань з біології, екології, так і для набуття відповідних навичок, певного життєвого досвіду.

У складі дендрофлори парку, за результатами наших досліджень, є 19 видів дерев та п'ять видів чагарників. Всі вони знаходяться в більш-менш задовільному стані і проходять повністю всі фази розвитку під час вегетаційного сезону. Формуючи ті чи інші предметні компетентності, учитель має змогу використати ці об'єкти в якості ілюстрацій до теоретичних знань. Так, наприклад, формуючи поняття про життєві форми рослин (дерево, кущ), звертаємо увагу на різноманітність дерев: висоту, форму крони, особливості галуження, консистенцію стебел та ін. Ще різноплановіше можна використати представників дендрофлори, вивчаючи окремі органи рослин. Наприклад, листок (прості і складні листки, форма, край, основа листової пластинки), квітка (оцвітина, чашечка, віночок, андроцей, гінецей), суцвіття (прості, складні), плоди (сухі, соковиті, однонасінні, багатонасінні) та ін. Прикладом ілюстрації простих листків є листки дуба звичайного, д. червоного, липи серцелистої, ліщини звичайної, берези бородавчастої тощо. Складні листки мають гіркокаштан звичайний, робінія псевдоакація, бузина чорна та ін. Яйцевидна форма листка притаманна клену татарському, оберненояйцевидна – ліщині звичайній, серцевидна – липі серцелистій. Різноманіття квіток теж можна вивчати на деревах та чагарниках парку. Двостатеві квітки демонструємо в липи серцелистої, гіркокаштана звичайного, робінії псевдоакації, спіреї Вангутта, маслинка вузьколистий, одностатеві – в дуба звичайного, д. червоного, берези бородавчастої, в'яза гладкого, клена ясенелистого. Будову чашечки можна показати на прикладі квіток липи серцелистої, клена звичайного, робінії псевдоакації. На представниках дендрофлори демонструємо і різні види віночка квітки: вільнопелюстковий (ліпа серцелиста, спірея Вангутта), метеликовий (робінія псевдоакація), зрослопелюстковий (бузок звичайний) та ін. Формуючи морфологічні поняття, поступово переходимо до процесів росту і розвитку рослини та фізіологічних процесів: фотосинтезу, транспірації, запилення, утворення плодів та ін. Різні форми запилення (комахозапилення – робінія псевдоакація, спірея Вангутта, ліпа серцелиста; вітрозапилення – береза бородавчата, ліщина звичайна), різноманіття плодів (біб – робінія псевдоакація; горішок – ліпа серцелиста, береза бородавчата; горіх – гіркокаштан звичайний, кістянка – маслинка вузьколиста), особливості їх поширення (анемохорія – в'яз гладкий, береза бородавчата; зоохорія – бузина чорна) також вивчаємо на прикладі дендрофлори.

Не менш доцільним буде використання дерев та кущів парку для ілюстрації як відділів вищих рослин (голонасінних – ялина колюча, сосна звичайна, модрина сибірська) та квіткових рослин, так і родинного різноманіття покритонасінних. Адже у складі дендрофлори є види рослин родин бобові (робінія псевдоакація), розові (спірея Вангутта, шипшина травнева), букові (дуб звичайний, д. червоний) та ін.

Представників дендрофлори можна використати не тільки при вивченні теоретичного матеріалу, а й для набуття практичних вмінь та навичок (на лабораторних роботах, під час екскурсій). Останні відіграють важливу роль у набутті життєвого досвіду учнями. Адже відомості про живі об'єкти, які супроводжують школярів у повсякденному житті, поступово відкладатимуться в свідомості учня і стануть частиною їхнього життєвого досвіду.

Таким чином, дендрологічне фіторізноманіття парку «Зелений гай» може бути використане учителем для формування предметних компетентностей з біології засобами природи, зокрема через вивчення окремих видів рослин чи конкретних органів рослин. Все це сприятиме не тільки поглибленню знань, а й набуттю практичного повсякденного досвіду, власних переконань учня.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011). [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія / Автор. колектив: Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І. [та ін.] ; під заг. ред. О.В. Овчарук ; Міністерство освіти і науки України. – Київ : К. І. С., 2004. – 112 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ТА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Грицай Н.Б.
(Рівне, Україна)

Освітній процес у сучасних закладах загальної середньої освіти потребує використання різноманітних методів і технологій, спрямованих на розвиток особистості учнів, формування в них необхідних компетентностей, виявлення творчих здібностей тощо. До таких технологій можемо зарахувати і проєктну технологію, яка сьогодні набуває всі більшої популярності.

Метод проєктів виник у США ще в 20-х роках ХХ століття. Його започаткували Дж. Дьюї та послідовники В.Х. Кілпатрик та Е. Коллінгс.

Передумови становлення методу проєктів та його застосування у вітчизняній школі в 20-30-х роках ХХ століття розкрито у працях І. Єрмакова, Є. Кагарова, Є. Коваленко, Л. Левіна, Є. Перовського, О. Пометун, О. Сухомлинської та ін. Ефективність упровадження методу проєктів відзначали П. Блонський, В. Вахтеров, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін. З 90-х років минулого століття метод проєктів повернувся в освітянську практику і став предметом наукових досліджень.

Сутність поняття «проєкт» передбачає його прагматичну спрямованість на результат, який отримуємо під час розв'язання тієї чи іншої теоретично або практично значущої проблеми. Більшість дослідників (В. Беспалько, І. Зимня, О. Коберник, Н. Кузьміна, Є. Полат, О. Пехота, А. Сіденко, В. Сластьонін та ін.), визначають метод проєктів як педагогічну технологію, оскільки він охоплює різні методи: дослідницькі, пошукові, проблемні. Учені стверджують, що цей метод відносять до «технологій ХХІ століття, що передбачають, передусім, уміння адаптуватися до стрімко змінюваних умов життя людини постіндустріального суспільства» [6, с. 67].

Аналіз наукових джерел дав підстави стверджувати, що в сучасній педагогічній теорії і практиці застосування методу проєктів у закладах загальної середньої освіти переосмислюється і переоцінюється.

С. Гончаренко тлумачить метод проєктів як організацію навчального процесу, за якої учні набувають знань у процесі планування й виконання практичних завдань-проєктів [1, с. 205].

Перевагою методу проєктів є те, що його застосування сприяє міцному зв'язку теорії та практики, привчає до планування діяльності, виробляє вміння спостерігати, перевіряти, аналізувати та узагальнювати.

За допомогою проєктування учень (але під пильним керівництвом вчителя) має можливість перетворити урок на дослідницьку діяльність.

За словами Н. Шиян, організація проєктної технології має на меті організувати справжню дослідницьку творчу самостійну діяльність школярів, використовувати різноманітні методи і форми самостійної пізнавальної та практичної роботи, сприяти розвитку інтелектуальної активності учнів [9].

У результаті теоретичного аналізу літератури встановлено, що впровадження проєктів в освітній процес передбачає дотримання основних етапів його організації:

підготовчого (формування груп учасників та вибір теми проекту, визначення мети і форми кінцевого продукту, окреслення структури проекту); *навчального* (збір інформації учнями, їхня підготовка до аналізу інформації, обробка та аналіз зібраної інформації); *завершального* (підготовка учнів до презентації кінцевого продукту, презентація кінцевого продукту, оцінка виконання проекту всіма учасниками) [2].

Проте в наукових джерелах виокремлюють різну кількість етапів роботи над проектом. Так, Н. Пахомова вказує чотири етапи: занурення у проект, організація діяльності, здійснення роботи над проектом, презентація результатів [7]. Н. Матяш розглядає три етапи: дослідницький (підготовчий); технологічний і завершальний етап [4].

Проте в більшості досліджень виокремлюють п'ять етапів роботи над проектом: I етап – ініціювання (винайдення ідеї для проекту, визначення його теми та проблем для розв'язання); II етап – планування роботи; III етап – виконання проекту; IV етап – презентація проекту та його захист; V етап – рефлексія проекту (оцінювання результатів) [2].

Учитель під час роботи учнів з проектом виконує роль координатора та організатора роботи. Якщо проект парний або груповий, то відбувається формування мікрогруп за інтересами, розподіл ролей завдань відповідно до рівня знань, бажаної практичної діяльності в рамках проекту.

Метод проектів, як і інші освітні технології, є технологією універсальною, тобто такий метод може використовуватися на заняттях з різних навчальних предметів. Проте будь-яка «універсальна технологія» описує лише загальні принципи організації навчального процесу (організаційні, змістові, власне технологічні). Тому метод проектів, як і всі інші освітні технології, має бути адаптований до конкретного навчального предмета. Особливо цікавими є природничі проекти.

Згідно із навчальною програмою з біології для 6-9 класів передбачено такі теми проектів: *6 клас* – «Корисний йогурт», «Живі фільтри»; «Листопад», «Квіти і комахи», «Рослини-мандрівники», «Рослини-хижаки»; «Викопні рослини»; *7 клас* – «Майстерність маскування», «Турбота про потомство», «Чому тварини мігрують», «Заповідні території України»; *8 клас* – «Збалансоване харчування»; «Гіподинамія – ворог сучасної людини», «Рухова активність – основа фізичного здоров'я»; *9 клас (проекти)*. «Виявлення рівня антропогенного впливу в екосистемах своєї місцевості» [5].

Великі можливості для реалізації проектною технології має позакласна робота з біології [3]. На відміну від уроків, учні мають достатньо часу, щоб попрацювати з проектом, розглянути з різних сторін, розробити потужний кінцевий продукт. Тематика проектів набагато ширша, ніж на уроках, і охоплює найрізноманітніші сфери людської діяльності.

Таким чином, проектна технологія посідає вагоме місце в освітньому процесі сучасної школи, зокрема у навчанні біології. Учителям необхідно спрямовувати учнів на виконання різноманітних проектів, особливо міжпредметного характеру з іншими природничими предметами (хімією, фізикою, географією). Такі проекти дають змогу школярам здобути інтегровані знання, що є передумовою формування цілісної наукової картини світу.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Грицай Н. Б. Інноваційні технології навчання біології: навчальний посібник. Львів: Новий світ – 2000, 2019. 176 с.
3. Грицай Н. Позакласна робота з біології. *Біологія і хімія в школі*. Київ, 2005. № 6. С. 28–31.
4. Матяш Н. В. Проектный метод обучения в системе технологического образования. *Педагогика*. 2000. № 4. С. 38–43.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Природознавство; Біологія. 5-9 класи. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2013. 64 с.

6. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / под ред. Е.С. Полат. Москва: Издательский центр «Академия», 2002. 272 с.
7. Пахомова Н. Ю. Учебный проект: Методология поиска. *Учитель*. 2000. № 1. С. 41–45.
8. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2-х т. Т. 1. Москва: Народное образование, 2005. 556 с.
9. Шиян Н. Формування дослідницьких умінь майбутнього вчителя хімії засобами проектної технології. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Слов'янськ, 2011. Вип. LVII. С. 102–111.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ ЯК СУЧАСНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гуревич Р.С., Сільвейстр А.М., Моклюк М.О.
(Вінниця, Україна)

Соціальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають нових підходів до розвитку освіти, зміни методології та парадигми педагогічної науки. В свою чергу, сучасна модель освіти покликана сприяти розвитку особистості студента, формуванню його якостей, необхідних для подальшої самореалізації в суспільстві.

Основним завданням навчання і виховання студентів у закладах вищої освіти (ЗВО) є підготовка високоякісних фахівців, яких потребує суспільство. Така підготовка спрямована на підвищення якості освіти. Тому необхідно забезпечити більш високий рівень навчання кожної дисципліни і місце оволодіння основами науки, вдосконалити форми, методи і засоби навчання. Актуальним і важливим у цьому випадку є використання інтерактивних дошок, що надають додаткові можливості візуалізації навчального матеріалу під час проведення занять. Чітко сплановане і організоване використання інтерактивних дошок дає змогу здійснювати різноманітні маніпулювання з об'єктами дослідження, керувати програмним забезпеченням, коректувати та відтворювати навчальний матеріал, що у сукупності надає кращі можливості до його засвоєння студентами [2]. Інтерактивна дошка використовується в комплексі з комп'ютером, мультимедійним проектором і мультимедійними продуктами. До дошки також додається програмне забезпечення, що сприяє її ефективному використанню. Інтерактивна дошка одночасно працює як монітор комп'ютера та як звичайна дошка. Працюючи з інтерактивною дошкою студент засвоює інформацію не тільки через аудіальні і візуальні канали сприйняття, а й через кінестетичні відчуття [3]. З її використанням на заняттях можна організувати взаємозв'язки дво- та трисуб'єктної дидактики: викладач-комп'ютер; викладач-студент-комп'ютер [1].

Незважаючи на значну кількість праць з питань використання інтерактивної дошки на заняттях з фізики у педагогічних ЗВО, є низка проблем, що вимагають подальших досліджень в Україні та світі. До них можна віднести: недостатню підготовку та низький рівень використання інформаційних технологій у навчанні фізики майбутніх студентів у ЗЗСО; відсутність ефективної мотивації до використання сучасних інформаційних технологій з навчальною метою; невідповідність наявних форм організації освітнього процесу потребам фахової підготовки студентів у сучасному інформаційному суспільстві; недостатнє віддзеркалення в змісті дисципліни «Фізика» практичного та професійно орієнтованого матеріалу на основі використання мультимедіа. У зв'язку з цим постала загальна проблема вдосконалення системи організації та проведення навчальних занять, зокрема з використанням інтерактивної дошки. Це сприятиме підготовці студентів до життя в сучасному інформаційному суспільстві.

Застосування інтерактивної дошки на заняттях з фізики дає можливість підвищити рівень їх інтерактивності і динамічності [4]. Це реалізується за рахунок використання

програмного забезпечення, комп'ютерних тренажерів і симуляторів, презентацій, тестів і завдань для контролю знань, Інтернет-ресурсів, мультимедійних програм, інструментів інтерактивної дошки тощо.

У практичній діяльності інтерактивну дошку під час проведення занять ми використовували як: маркерну (аналог крейдової) дошку; екран для відтворення інформації та сенсорний екран.

Під час проведення занять з фізики одним із варіантів роботи викладача з інтерактивною дошкою є режим «білої» дошки. Користуючись нею, є змога не використовуючи крейди, робити всі необхідні записи під час проведення лекції. Крім того дана функція дає можливість зберігати раніше створені записи, їх корегувати та використовувати на наступних заняттях.

Як правило, під час роботи з інтерактивною дошкою викладач може використовувати навчальні матеріали, створені за допомогою програмного забезпечення інтерактивної дошки. Це можуть бути розробки із власного фонду або з глобальної мережі Інтернет. Також можливий варіант використання мультимедійних презентацій, створених за допомогою інших програмних засобів.

До прикладу, наведемо фрагмент лекційного заняття на тему «Будова і властивості атомних ядер». Одним із питань даної теми є «Ядерні реакції ділення і синтезу. Перспективи розвитку атомної енергетики». Під час розгляду цього питання для більш якісного засвоєння навчального матеріалу можна використати авторський інтерактивний симулятор будови і дії атомної електростанції, що розроблений за допомогою програмного засобу SMART Notebook (рис. 1). Під час роботи з ним студенти мають змогу ознайомитися або поглибити знання про основні елементи електростанції, умови здійснення та перебігу процесів у ній.

Рис. 1. Інтерактивний симулятор «Будова і дія атомної електростанції»

На основі вказаного вище можна стверджувати, що використання інтерактивної дошки разом із вміло спланованим та організованим кожним етапом заняття з фізики є ефективним і таким, що забезпечує досягнення мети навчальних занять. За допомогою неї ми можемо подавати презентації, демонстрації, моделювання, робити записи, зарисовки тощо. Крім того, на проведених нами заняттях з використанням інтерактивної дошки, спостерігалось підвищення активності студентів, що приводило до зростання темпу роботи викладача і студентів. Але використання інтерактивної дошки в освітньому процесі не розв'язує всіх педагогічних проблем. Робота з нею не тільки полегшує подання навчального матеріалу, але вимагає від викладача та студента більш високої обізнаності у використанні мультимедійної технології.

Список використаних джерел:

1. Кадемія М.Ю. Інтерактивні засоби навчання: навчально-методичний посібник / М.Ю. Кадемія, С.О. Сисоєва. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2010. – 217 с.
2. Лапінський В. Мультимедійна дошка / В. Лапінський, Л. Карташова. – Київ: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
3. Ніколаєнко М.С. Інтерактивна дошка: теорія і практика / М.С. Ніколаєнко. – Суми: Ніко, 2018. – 94 с.
4. Silveistr A.M. Use of the interactive whiteboard at physics lessons for students of non-physical specialties of pedagogical universities; Social and legal aspects of the development of civil society institutions: collective monograph / A.M. Silveistr, M.O. Mokliuk. – Warsaw: BMT Erida Sp.zo.o., 2019. – Part I. – pp. 47–60.

**СУТНІСТЬ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Дяченко-Богун М.М.
(Полтава, Україна)

Педагогічну інновацію розглядають як особливу форму педагогічної діяльності та мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, впровадження та поширення нового в освіті. Інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних, цілеспрямованих дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання та виховання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов. Інновації (італ. *innovazione* – новизна, нововведення) – нові форми організації діяльності та управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства.

Проблема інноватики в освітній системі актуалізувалася після вступу України у сучасний європейський освітній простір, що було викликано наступними факторами:

– нові соціально-економічні перетворення зумовили необхідність корінних змін в організації системи освіти, методології і технології організації педагогічного процесу в навчальних закладах різного типу (гімназії, ліцеї, коледжі тощо) і необхідність підготовки нової плеяди науково-педагогічних і педагогічних кадрів;

– посилилася тенденція гуманітаризації змісту освіти, з'явилися нові навчальні дисципліни і стрімко виникла потреба у викладачах, які могли б забезпечити творчий, інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій.

– на відміну від умов жорсткої регламентації змісту та організації навчального процесу в радянський період в обновлюваній національній школі викладач отримав можливість створення власної педагогічної лабораторії, що, безумовно, вимагає набуття досвіду інноваційної діяльності.

– вхідження навчальних закладів у ринкові відносини викликає конкуренцію між державними і недержавними вузами, надає можливості молодій людині вчитися там, де інноваційний потенціал та якість отриманої освіти вищі.

– бурхливі зміни в інформатизації суспільства активізували потребу оновлення інформаційно-освітнього середовища.

Стрижнем інноваційних процесів в освіті є впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, вивчення, узагальнення та поширення передового вітчизняного та іноземного педагогічного досвіду [2, с. 75].

Рушійною силою інноваційної діяльності є педагог як творча особистість, оскільки суб'єктивний чинник є вирішальним при пошуку, розробці, впровадженні та поширенні нових ідей. Творчий викладач, вчитель, вихователь має широкі можливості і необмежене поле для інноваційної діяльності, оскільки на практиці може експериментувати і переконуватися в ефективності методик навчання, коригувати їх, здійснювати детальну структурування досліджень навчально-виховного процесу, пропонувати нові технології та методи навчання. Основна умова такої діяльності – інноваційний потенціал педагога.

Інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, який виявляє готовність удосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів і методів, здатних забезпечити цю готовність (Д.С. Мазоха, Н.І. Опанасенко) [3, с. 51].

Наявність інноваційного потенціалу педагога визначають такі чинники:

- творча здатність генерувати нові ідеї;
- високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів;
- відкритість особистості педагога новому і сприйняття різних ідей, думок, поглядів, концепцій, заснований на толерантності особистості, гнучкості та широті мислення.

Процес впровадження інновацій доцільно розділити на основні етапи, враховуючи теоретичну і практичну підготовку викладачів. На основі всебічного аналізу необхідно своєчасно коригувати темп і зміст оновлення педагогічного процесу, намічаючи нові перспективи роботи. [1, с. 112].

Необхідним є створення спеціальних груп кваліфікованих, творчих, ініціативних викладачів, які візьмуть на себе відповідальність з аналізу та апробації передового досвіду, систематичного відбору ефективних ідей, технологій, концепцій, які можуть бути впровадженими в педагогічну практику. Інноваційна спрямованість визначається критеріями педагогічних інновацій, до яких відносять:

- а) **новизну** що дозволяє визначити рівень оригінальності досвіду. Розрізняють абсолютний, локально-абсолютний, умовний, і суб'єктивний рівні новизни;
- б) **оптимальність**, яка сприяє досягненню високих результатів при найменших витратах часу фізичних і розумових сил учасників педагогічного процесу;
- в) **результативність** та **ефективність** що означає певну стійкість позитивних результатів у діяльності викладача;
- г) **можливість творчого застосування** нових результатів в масовому досвіді, що передбачає придатність апробованого досвіду для масового впровадження в навчальних закладах [2, с. 63].

Інновації конкретизуються як в цілісній конструкції педагогічного процесу, так і в кожному конкретному його елементі:

- **цільова складова** впливає на структуру і зміст навчального плану та програми як окремої дисципліни, так і всього комплексу навчальних дисциплін, орієнтує на певний прогнозований педагогічний результат;
- **змістовна складова** впливає на зміст і структуру як окремих навчальних дисциплін, так і на освіту в цілому;
- **оціночна складова** впливає на зміст, методи, форми контролю та оцінки навчально-пізнавальної діяльності студентів [3, с. 163].

Таким чином, розглянувши загальні питання моделювання інноваційних процесів у сфері вищої освіти, можна зробити висновок, що інноваційний розвиток освіти є завданням не лише державним, а й особистим для кожного викладача та науково-педагогічного колективу, освіта має подавати приклад впровадження інновацій. Саме розроблення методологічної основи застосування інноваційних технологій у сфері вищої освіти стане підґрунтям інноваційного розвитку українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Мазоха Д.С. На шляху до педагогічної професії (Вступ до спеціальності) : Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 168 с.
3. Мазоха Д.С., Опанасенко Н.І. Педагогіка : Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.

**МАЙСТЕРНІСТЬ ІМІДЖОТВОРЧОСТІ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ
В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ****Жданова-Неділько О.Г.***(Полтава, Україна)*

Реформування освітньої галузі – це завжди і реформування її управлінської сфери, переформатування тих чи інших її засад, пошук часовідповідних засобів взаємодії між усіма суб'єктами управлінського процесу, і водночас – пошук відповідних особистісних ресурсів управлінця. Тож, як відзначає П. Дрозд, «сучасна наукова думка в галузі психології управління характеризується посиленням уваги до особистісної ідентифікації, вивчення рушійних сил розвитку особистості керівника та власної внутрішньої активності суб'єкта пошуком детермінант і механізмів розвитку керівника, урахування психологічних умов розвитку в системі формування управлінських кадрів» [3, с. 119].

Аналізуючи різноманітні підходи до менеджменту, вчені акцентують найбільш актуальні його аспекти. Так, враховуючи низку думок інших дослідників, О. Байбакова наголошує, що «менеджмент – це система планування, організації. При цьому активно використовуються три обов'язкові складові менеджменту: інтелект, психіка та спроможність людини до продуктивної праці». Не можна не погодитися з думкою провідних американських спеціалістів, говорить учена, що «менеджмент – це не управління предметами, а організація та управління працею людей, це система щоденного та перспективного планування, прогнозування й організації виробництва, реалізації продукції і послуг з метою отримання максимального прибутку (матеріального, інтелектуального, духовного)» [1, с. 14].

Завдання, що їх розв'язує керівник сучасного загальноосвітнього закладу, досить широкі й різноманітні. Вони стосуються як загалом організації освітнього процесу відповідно до освітньої політики держави, так і його матеріально-технічного та кадрового забезпечення, стратегічного планування освітньої діяльності закладу і вирішення поточних проблем. Проте нам здається слушним акцентувати увагу ще й на здатності менеджера освіти до ефективної іміджотворчості, оскільки позитивний імідж як загалом закладу освіти, так і його керівника розглядаємо одним із важливих засобів отримання згаданого вище прибутку, зокрема, інтелектуального та духовного.

Концепція Нової української школи націлює педагогів та управлінців на розширення соціальних контактів, зміцнення партнерських стосунків з батьками. Водночас, школа розглядається як потужний осередок соціалізації дитини. Так, серед необхідних для набуття учнями компетентностей Концепцією висувуються соціальна та громадянська, якими охоплюються «усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття» [4, с. 12]. І безумовно, що директор як суб'єкт не лише управління, а й представницького спілкування в контексті здійснення освітнього партнерства повинен демонструвати відповідні компетентності, тим самим засвідчуючи необхідність і можливість формування їх у учнів. Окрім того, як свідчать дослідження, «певна установка на особистість завжди переноситься на продукт її діяльності» [5], тобто репутація школи, а відтак – і налаштування батьків на повноцінні партнерські стосунки, їхня готовність підтримувати навіть досить трудомісткі за реалізацією та незвичні й такі, що потребують удосконалення власних знань та вмінь, ініціативи освітнього закладу значною мірою пов'язана з тим психологічним образом керівника, що у них склався.

Варто наголосити, що імідж керівника у його сучасному значенні аж ніяк не означає маску, «зовнішній фасад». Навпаки, він повинен формуватися шляхом висвітлення того, що дійсно властиве керівникові і входить до актуальної системи суспільних і освітніх цінностей. Звісно, можна сподіватися, що такі якості не залишаться

непоміченими, проте більш надійним бачиться шлях їхнього акцентування в ході відвертого діалогу зі споживачами освітніх послуг.

Серед якостей, що відносяться до найбільш значущих для керівника закладу освіти як людинознавця (а саме таким він має поставати насамперед), Л. Вознюк називає такі, як «світогляд, орієнтація на духовні цінності, моральність, що складають цінності управління і є основою нової концепції внутрішньошкільного управління. Суттєве значення має моральність, яку ми розуміємо і як особистісні якості керівника (гідність, щирість, совість, чесність) і як його професійну етику (справедливість стосовно себе та оточуючих, відповідальність, толерантність, доброзичливість)... Духовні цінності, моральні якості керівника, його світоглядні позиції впливають на зміст управлінської діяльності і визначають його орієнтири у виборі стратегії розвитку навчального закладу» [2, с. 43]. Проте здатність формувати необхідну в сучасних умовах матеріальну базу освітнього процесу, естетичне та етико-комунікативне обличчя навчального закладу також повинні братися до уваги.

Загалом же, іміджотворчі завдання керівника є досить складними ще й тому, що на сьогодні є чинними кілька концептуальних моделей управління закладу освіти, кожна з яких має свій сенс і відбиває позитивні сподівання як педагогів, так і учнів та їхніх батьків. Ці моделі можуть бути визначені як «директор-вчитель», «директор-дослідник», «директор-господарник» та «директор-менеджер» [1, с. 15]. Повне їхнє поєднання в діяльності однієї людини, вочевидь, неможливе, проте кожна з них може розглядатися як базова і повинна реалізуватися як така, що інтегрує найбільш актуальні риси інших моделей. При цьому важливо, щоб обрана менеджером модель відповідала, з одного боку, його власним управлінським можливостям, а з іншого – була достатньо гнучкою, аби враховувати найбільш значущі орієнтири освітньої політики та соціальні запити, з якими вони пов'язані.

Тож одним із актуальних напрямів формування майстерності іміджотворчості майбутнього менеджера освітньої галузі бачимо опанування ним зазначеними моделями як теоретичними конструктами і практичної реалізації кожної з них як системи цілей, форм та засобів діяльності, а відтак – вироблення в нього здатності інтегрувати в своїй роботі і публічно презентувати цілісний і привабливий образ сучасного керівника, здатного всебічно забезпечити належний рівень діяльності освітнього закладу.

Список використаних джерел:

1. Байбакова О.О. Сучасні погляди на педагогічний менеджмент / О.О. Байбакова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2011. – Вип. 23. – С. 13–16.
2. Вознюк Л. Роль менеджера освіти в оновленні сучасної школи / Л. Вознюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 8(1). – С. 180–185.
3. Дрозд П. Г. Роль керівника в системі управління закладами шкільної освіти / П.Г. Дрозд // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2013. – Вип. 1. – С. 118–126.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу до дж.: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Постоян Т.Г. Позитивний імідж сучасного менеджера освіти / Т.Г. Постоян, Н. П. Карагенова-Яницька [Електронний ресурс]. Режим доступу до дж.: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/18.pdf

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Жорова І.Я.
(Херсон, Україна)

Національна система освіти на початку третього тисячоліття характеризується зміною освітньої парадигми, оновленням змісту та технологій навчання. Нова школа ХХІ століття має давати освіту для життя, розвивати індивідуальні здібності дітей. Концепція Нової української школи основними компонентами формули оновлення визначає: новий зміст та структуру освіти; педагогіку партнерства; умотивованого учителя; орієнтацію на учня; виховання на цінностях; автономію школи і якість освіти; справедливе фінансування і рівний доступ; сучасне освітнє середовище [2]. У зазначеній формулі провідна роль належить професійній компетентності педагога, а найвагомим чинником успішного здійснення освітніх реформ визначено професійний розвиток учителя як суб'єкта освітнього процесу, який безпосередньо реалізує освітні новації та забезпечує якість освіти.

У контексті сучасних реформ освітньої галузі першорядного значення набуває професійний розвиток учителів природничих дисциплін, оскільки освітня галузь «Природознавство» сприяє формуванню в учнів цілісної природничої картини світу, розвитку міжпредметних компетентностей, наукового мислення.

Типова навчальна програма для підготовки вчителів Нової української школи визначає профілі базових компетентностей педагогічних працівників, що містять основні індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості, необхідні для успішного виконання стратегічної мети та завдань реформування освіти: професійно-педагогічну компетентність, соціально-громадянську компетентність, загальнокультурну компетентність, мовно-комунікативну компетентність, психологічно-фасилітативну компетентність, підприємницьку компетентність, інформаційно-цифрову компетентність [3].

Інноваційний характер післядипломного освітнього простору детермінований зростанням інформаційних потоків, впровадженням нових педагогічних технологій, необхідністю задоволення потреб особистого і професійного розвитку педагогів, які подекуди не повною мірою готові до впровадження нововведень у шкільну практику, що зумовлює певні утруднення в професійній діяльності, серед яких:

- організація проектної й дослідницької діяльності учнів;
- розробка й реалізація методичних моделей, технологій і прийомів;
- аналіз результатів освітнього процесу та їх подальше використання в педагогічній діяльності;
- вивчення, узагальнення і творче використання передового педагогічного досвіду.

Найважчий кризовий стан в системі післядипломної педагогічної освіти потребує не модернізації, а докорінного оновлення форм роботи з педагогами. Враховуючи інтеграцію країни у європейський простір, розвиток післядипломної педагогічної освіти як відкритої системи, доцільно звернутися до зарубіжного досвіду щодо запровадження європейської кредитно-трансферної системи. Насамперед, її імплементація в національну систему післядипломної педагогічної освіти стосується використання модульних технологій, системи залікових одиниць, а також надання педагогам можливості вільного вибору змісту освіти.

Важливим чинником, що зумовлює продуктивний різноаспектний професійний розвиток педагогів, є розбудова інформаційно-освітнього середовища: створення комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища шляхом формування інтегрованих загальнонаціональних та світових електронних ресурсів, упровадження новітніх відкритих навчальних систем, забезпечення рівного доступу до якісних навчальних і науково-методичних матеріалів для освітян.

На сучасному етапі реформування національної освітньої галузі основними напрямками розвитку системи післядипломної освіти вчителів природничих дисциплін є:

- розроблення програм неперервного професійного розвитку вчителів природничих дисциплін, що мають базуватися на засадах варіативності, наступності;
- забезпечення випереджувального характеру професійного розвитку вчителів природничих дисциплін на основі світових здобутків психолого-педагогічних досліджень і природничої науки;
- формування змісту післядипломної освіти вчителів природничих дисциплін на основі державних пріоритетів розвитку шкільної природничої освіти, суспільного замовлення й індивідуальних освітніх потреб педагогів;
- імплементація в національну систему післядипломної педагогічної освіти кращого світового досвіду науково-методичного супроводу професійного розвитку вчителів природничих дисциплін;
- розбудова інформаційно-освітнього середовища в контексті створення репозитарію науково-методичної та фахової літератури для вчителів природничих дисциплін, створення електронних освітніх ресурсів тощо [1].

Список використаних джерел:

1. Жорова І.Я. Розвиток професіоналізму вчителів природничих дисциплін у системі післядипломної освіти України (1940-і рр. ХХ – початок ХХІ ст.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2015. 36 с.
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 05.04.2020)
3. Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти: затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 №36. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/nakaz-mon_15012018_36.pdf (дата звернення: 03.04.2020).

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ БІОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Зайцева І.О., Щербак Я.С.
(Дніпро, Україна)

Біологічні поняття, що розкривають внутрішню сутність предметів і явищ, поступово розвиваються з біологічних уявлень, наповнюючись змістом по мірі навчання учнів, формують предметно-системні знання, а згодом – системні знання. По суті, біологія як навчальний предмет є системою понять, що розвиваються в логічній послідовності й взаємозв'язку, і формують одну із складових узагальненої наукової картини світосприйняття [1, 2]. Возведенню теоретичних понять до рангу світоглядних узагальнень сприяє використання у навчанні проблемного підходу, пошукових та дослідницьких завдань.

До методичних умов, які підвищують ефективність формування в учнів біологічних понять, належать такі, як реалізація міжпредметних зв'язків, проведення експерименту, виконання пізнавальних завдань, застосування активних методів навчання, а також засвоєння біологічної термінології та теоретичних узагальнень [3, 4]. Зокрема, при введенні нових біологічних термінів доцільно розкриття понять під час викладання матеріалу, коли вчитель ставить перед учнями навчальну проблему, яку учні вирішують у процесі демонстрування об'єктів природи або зображень, демонстраційного досліду, лабораторних робіт, практичних занять та під час термінологічної роботи.

Отже, однією з важливих педагогічних умов формування біологічних понять є проблемний підхід у навчанні. Розвиток понять неможливий без розвитку мислення учнів, їхньої розумової діяльності [5]. А мислення завжди починається з постановки проблеми або запитання, які передують викладу або узагальненню навчального матеріалу.

Основні труднощі у вчителів пов'язані з винайденням способів і прийомів створення проблемних ситуацій та підбором проблемних питань, з розробкою відповідного дидактичного матеріалу, застосуванням засобів наочності. Останнє пояснюється тим, що вербально подана інформація, яка створює інформаційно-пізнавальне протиріччя, може не завжди породжувати у суб'єкта пізнавальну мотивацію.

Для того щоб проблемна ситуація була усвідомлена учнями, виконала свою функцію поштовха до мислення і переросла у проблему, у певних випадках суб'єкт потребує не тільки отримати вербальну інформацію, але й побачити її. Тобто необхідна візуалізація проблемної ситуації, можливості якої значно розширилися у теперішній час з розвитком ІТ-технологій, а практика дистанційних форм проведення занять, як це відбувається у останні 1-2 місяці, диктує залучення візуальних комп'ютерних засобів до викладання практично кожної теми з будь-якого розділу шкільної біології. Найбільш доречним такий підхід є при формуванні складних біологічних понять, більш узагальнених, що вбирають низку простих первинних понять і спонукають мислити від конкретного до абстрактного. Застосування таких підходів безпосередньо впливає на успішність засвоєння навчального матеріалу.

З іншого боку, проблемне навчання тісно пов'язано з психологічними особливостями розвивального навчання, які полягають у зближенні психології мислення учнів із психологією навчання [6, 7]. У цьому аспекті необхідною умовою успішного навчання є психофізіологічні характеристики особливостей уваги – стійкості, переключення, розподілення, обсягу [8]. Тому доречним представляється для оцінки ефективності використання проблемного навчання при формуванні біологічних понять застосовувати не тільки традиційні методи контролю успішності учнів, але й психофізіологічні характеристики уваги, які виражаються цифровими змінними і можуть бути залучені до математичного аналізу досліджуваних процесів [9].

Застосування описаного алгоритму у навчальному процесі 6 кл. у загальноосвітній середній школі при викладанні тем «Листок – вегетативний орган рослин», «Корінь і коренева система рослин», «Квітка – орган статевого розмноження рослин» показав наступні результати. Розроблені проблемні завдання і питання, різні прийоми створення проблемних ситуацій сприяли підвищенню рівня засвоєння навчального матеріалу та формування морфологічних ботанічних понять з рівня запам'ятовування до рівня розуміння і рівня практичного переносу при виконанні пошукового етапу уроку. Після використання проблемних методів навчання на уроках показники якості успішності зросли від 87% до 96%.

Для визначення глибини засвоєння навчального матеріалу у тести включили питання трьох рівнів складності. До проведення досліджень більш високим був репродуктивний рівень – 8,10, тоді як реконструктивний і творчий становили 6,94 та 6,71 відповідно. Після проведення досліджень показники рівнів складності змінилися і становили 10,0; 9,25; 8,60 відповідно. Активна пошукова діяльність учнів при успішному вирішуванні проблемних задач викликає емоційне піднесення, змінює мотивацію навчання.

Кожну тему, яку вивчають учні, можна вважати реально засвоєною, якщо вона стала основою для розвитку особистості школяра, сприяла розвитку пізнавальної та емоційної сфери. Психофізіологічні аспекти впливу проблемних методів на навчальні досягнення учнів відбивають показники уваги. Так, швидкість переключення уваги достовірно (на 95% рівні значимості) зменшувалася у трьох серіях тестування різної складності – з 84,2 с. до 75,5 с.; з 97,2 с. до 86,3 с.; з 177,4 с. до 153,7 с., а також

зменшувався коефіцієнт варіації, що свідчить про більшу однорідність реакції експериментальної групи учнів.

Ці результати показують, що застосування активних методів навчання стимулює увагу учнів до виконання як простих, так і складних завдань, дозволяє більш ефективно використовувати потенційні можливості нервової системи учнів, дає можливість реалізуватися навіть мінімальним навичкам роботи з інформацією більшої частини учнів. На відміну від стандартних форм навчання застосування проблемного навчання значно зменшує необхідність високої ретельності та посидючості учнів для успішного засвоєння біологічних понять, і тому позбавляє вчителя необхідності приділяти увагу засобам розвитку цих якостей, які апіорі притаманні не всім дітям. Внаслідок того, що урок з використанням проблемних ситуацій впливає на оптимальний розподіл уваги учнів, більшу здатність до переключення уваги, розвивається пластичне реагування на навчальний матеріал у більшості учнів класу, підвищується рівень засвоєння складних навчальних елементів – біологічних понять, що позитивно впливає на успішність.

Список використаних джерел:

1. Комарова О.В. Біологічна наука та навчальний предмет: проблеми взаємозв'язку / О.В. Комарова // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2004. – Вип. 7. – С. 163–170.
2. Мішук Н., Степанюк А. Основні теоретичні узагальнення сучасної біологічної науки // Біологія і хімія в школі. – 2001. – № 1. – С. 2–6.
3. Загальна методика навчання біології: Навч. посібник / І.В. Мороз, А.В. Степанюк, О. Д. Гончар та ін. – К.: Либідь, 2006. – 592 с.
4. Богданова О.К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі / О.К. Богданова. – Харків: Основа, 2003. – 80 с.
5. Цуруль О.А. Формування в учнів біологічних понять: Психолого-педагогічні засади та методичні особливості. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 247 с.
6. Оконь В.В. Основы проблемного обучения / В.В. Оконь. – Харьков: Торсинг, 2000. – 73 с.
7. Максименко С.Д. Психология проблемного обучения / С.Д. Максименко. – Л.: ЛГПИ, 1998. – 123 с.
8. Губаренко А.В. Практикум з психофізіології людини : Навчальний посібник / А.В. Губаренко, В.В. Кириченко, О.П. Крупський. – Д.: РВВ ДНУ, 2004. – 80 с.
9. Андронникова Е.А. Методы исследования восприятия, внимания и памяти / Е.А. Андронникова, Е.В. Заика. – Харьков, 2011. – 161 с.

УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Зінченко Л.Б., Сас Н.М.

(Полтава, Україна)

У дослідженні педагогічних явищ значна увага приділяється умовам, які сприяють чи гальмують педагогічний процес. Актуальним уявляється розгляд умов, які впливають на формування творчого середовища у закладах освіти.

Питання творчого, інноваційного середовища досліджують П. Горностій, А. Маклаков, К. Роджерс, Н. Сас, Т. Титаренко; умови, які їх стимулюють чи гальмують – Т. Амабайла, І. Гриненко, В. Слестєнин, Л. Подимова, С. Смирнов.

Аналіз робіт зазначених авторі дозволив так структурувати умови, які впливають на розвиток творчого середовища у закладах освіти: внутрішні і зовнішні; ситуаційні і стратегічні; стимулюючий вплив викладача на розвиток творчості студента.

Оскільки ми розуміємо навчальне середовище як спеціально організоване середовище, спрямоване на набуття певних знань, умінь і навичок тих, хто навчається (у

нашому випадку – знань, умінь і навичок творчої діяльності), то велике значення відводиться внутрішнім особистісним особливостям здобувачів освіти.

Внутрішніми умовами, які впливають на творчу діяльність здобувача освіти називають: тип мислення, мотив творчого прагнення; мотивацію тощо.

Зокрема, критичне мислення спрямоване на виявлення невідповідності актуального і бажаного станів об'єктивно існуючого світу і пропонування своїх конструктивних ідей стосовно досягнення бажаного стану; особистісною особливістю є наявність фіксованої установки на конкретний спосіб рішення (що в однакових стартових умовах приведе до різних кінцевих результатів).

К. Роджерс до внутрішніх умов відносить: екстенціональність (відкритість новому досвіду); внутрішній локус оцінювання; здібність до незвичайних поєднань [3, с. 415-417].

Серед мотивів творчої діяльності називають: прагнення реалізувати себе, самовдосконалити [2, с. 19]. Мотивація характеризується як ближня й віддалена: перша детермінується фізіологічними потребами й актуальністю ситуації, друга – потребою, яка стає сама по собі активністю, діяльністю, що приносить радість та задоволення [4, с. 74]. За свідченням сучасних українських педагогів, «мотивація у своєму формуванні може розвиватися від мотивації успіху (на початковому етапі, коли людина робить перші несміливі спроби створити щось нове) до мотивації досягнення (на етапі перенесення здобутих знань та умінь у нові сфери діяльності) й внутрішньої мотивації – найпотужнішої рушійної сили, яка стимулює процес творіння» [1, с. 28].

До зовнішніх, власне середовищних умов, відносимо ситуаційні й стратегічні.

Ситуаційні умови: підтримка серед оточуючих (батьків, учителів, друзів), матеріальне забезпечення, психологічна безпека й захищеність (визнання безумовної цінності індивіда, створення обстановки, в якій відсутнє зовнішнє оцінювання); психологічна свобода самовираження: доступ до технологій творчої роботи [2, с. 19]; час та ресурси; конструктивність зворотного зв'язку, що фокусується на певній роботі чи завданні; заохочення атмосфери гри та експериментування; упровадження змішаних стилів роботи для групової взаємодії; заохочення ризику; вільний вибір завдань; передбачення винагороди за досягнення чи для заохочення додаткової дії [7, с. 44].

Серед стратегічних умов Н. Сас виокремлює такі: місія закладу, інституційне забезпечення, організаційна структура, менеджмент спрямовано на розвиток творчого середовища закладів освіти [5].

Особлива роль у створенні творчого середовища для здобувача освіти надається викладачу. Зокрема, С. Смирнов формулює такі правила поведінки викладача з розвитку креативності здобувача освіти: не пригнічувати інтуїцію студента, а заохочувати за спробу використати інтуїцію й направляти на подальший логічний аналіз висунутої ідеї; формувати в учнів упевненість в своїх силах; спиратися в процесі навчання на позитивні емоції, оскільки негативні емоції пригнічують прояв креативності; стимулювати студентів до самостійного вибору цілей, завдань і засобів їх рішення; не допускати формування конформного мислення, боротися з орієнтацією на думку більшості; розвивати уяву і не пригнічувати схильність до фантазування; формувати чутливість до суперечностей, оскільки вони є джерелом нових питань і гіпотез; частіше використовувати завдання відкритого типу, де відсутнє одне рішення; застосовувати проблемні методи навчання, стимулюючи установку на самостійне відкриття нового знання; заохочувати прагнення бути самим собою, слухати своє «Я», усіяко проявляти свою пошану й увагу до кожного учня [6, с. 132].

Таким чином, нами розкрито внутрішні і зовнішні, ситуаційні і стратегічні умови, які впливають на формування творчого середовища у закладі освіти, а також підкреслено стимулюючий вплив викладача на розвиток творчості студента.

Список використаних джерел:

1. Гриненко І.В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Гриненко І.В. – Тернопіль, 2008. – 192 с.

2. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е.П. Ильин. – СПб: Питер, 2011. – 448 с.
3. Роджерс К. К теории творчества / К. Роджерс // Взгляд на психотерапию, становление человека. – М.: «Прогресс»; «Универс», 1994. – С. 415–417.
4. Психологія особистості : Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 320 с.
5. Сас Н. Основи інноваційного управління навчальними закладами : навч.-метод. посіб. / Н. Сас. – Lap LAMBERT Academic Publishing, 2018. – 185 с.
6. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования : от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. – М.: Академия, 2001. – 304 с.
7. Amabile T.M. Creativity in Context. Boulder, CO: Westview Press, 1996. – 324 p.

ЖИТТЄСТВЕРДНИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ОБРАЗ СВІТУ УЧНЯ ЯК СКЛАДОВА СПРАВЕДЛИВОЇ ОСВІТИ

Ільченко В.Р., Гуз К.Ж.
(Київ, Україна)

Виконання наказу Президента України «Про цілі сталого розвитку» (№722/2019 від 30 вересня 2019 р.) співпало із необхідністю дистанційного навчання, дидактичні основи якого мали б розроблятися. Сучасний стан навчання учнів виявив необхідність звернути педагогам увагу на умови підвищення якості і справедливості освіти, в тому числі і при дистанційному навчанні.

Освіта – це не засвоєння інформації, а розвиток особистості формування, точніше, «вирощення» образу світу учня. Освіта (рос. «образование») згідно словника В. Даля походить від дієслова «образить» – наділити образом, надати учневі можливість реалізувати себе в процесі початкової діяльності в різних сферах. При цьому слід мати на увазі, що знання не передаються, передається лише інформація; знання – продукт і результат діяльності учня, а не знайомство з інформацією про чужі знання; перш за все, оволодіння учнем системою знань про дійсність в процесі формування наукової картини світу і її особистісно значимої складової – життєствердного національного образу світу.

Як вважає еліта планети Римський клуб (2018 р.), сучасна цивілізація в небезпеці [1]. Їй, а отже і всім нам, загрожує перенаселеність планети, знищення фауни (97% її по масі припадає на людину і тварин, яких вона розводить, і лише 3% на всіх інших хребетних – від кажанів до слонів); вичерпання всіх ресурсів, радикальні зміни середовища життя, які можуть призвести до зміни клімату, неприйнятні для вищих рослин і тварин. Крім того, нам загрожує духовна, а з часом і соціальна деградація через тиражування школою за висловом В. Базарного напівлюдей з глибоко розщепленою вузькопредметним урокодавнням свідомістю, яка підлягає програмуванню і не здатна до досягнення високих рівнів інтелекту [2].

Якою повинна бути сучасна освіта, в першу чергу, природничо-наукова, щоб кожний представник суспільства вважався повноцінним, здатним до збереження природи, себе і людства громадянином? Це основне питання, яке має розв'язувати будь-яке навчання, в тому числі і дистанційне.

Дитина, учень як частина природи, живе за її законами і відгукується на її впливи. Досвід впровадження моделі освіти сталого розвитку «Довкілля» показує, що успіхи в навчанні та вихованні учнів залежать від структури навчального процесу, в якій реалізуються біоритми людського організму та навколишнього середовища (довкілля), в якому народилась людина, з яким вона пов'язана обміном речовин, енергії, інформації. Цього вимагає принцип природовідповідності, який обґрунтований вперше Коменським. Проголошуючи рівність людей від природи, великий педагог не заперечував наявності в

кожного індивідуальних задатків, як і слов'янський Сократ Григорій Сковорода у своєму заклик: «Пізнай природу, пізнай свій народ, пізнай себе».

Модель ОСР «Довкілля» дала можливість реалізувати в шкільному житті біоритм українського народу завдяки урокам серед природи, які по можливості проводилися відповідно до народного календаря – у свята українського народу. Це була не релігійна пропаганда, а впровадження української народної педагогіки в навчальний процес. Педагоги України є спадкоємцями великих скарбів народної педагогіки, творчого досвіду всесвітньо відомих педагогів К.Д. Ушинського, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського; вони зобов'язані продовжувати і поглиблювати традиції народної педагогіки. Народна педагогіка – це галузь педагогічних знань і досвіду народу, система поглядів на навчання і виховання підростаючого покоління, створена народом у процесі свого історичного розвитку [3].

На уроках серед природи, під час підготовки до них та моделюванні результатів безпосереднього пізнання рідного довкілля, презентації їх на узагальнюючих уроках учні 1-11 класів залучались до усної народної творчості, народного мистецтва, національних традицій, перш за все у збереженні всього живого, звичаїв, обрядів, національної символіки, народних ігор. Слід зазначити інтерес старшого покоління до проведення уроків серед природи, презентації результатів пізнання на них. Бабусі і дідуся часто виявляли бажання бути помічниками учителя на уроці, консультантами при оформленні результатів уроку та болільниками під час їх представлення на узагальнюючому уроці.

Результати дослідження психологами рівнів інтелекту, мотивації навчання, рівнів соціальної зрілості, рівнів здоров'я учнів, що навчалися за моделлю освіти «Довкілля», порівняно з однокласниками, що навчалися за традиційною моделлю освіти, були такими високими, що їх доводилося повторювати [4, с. 230-233]. Головний результат, якого досягали учні як ознаки якісної і справедливої освіти на кожному етапі навчання – це наявність у них життєствердного національного образу світу [2, с. 102-120].

У 2014 р. на Міжнародній виставці «Сучасні заклади в освіті» за модель ОСР «Довкілля» Інститут педагогіки НАПН України був нагороджений золотою медаллю [4]. В той час модель ОСР «Довкілля» охоплювала дошкілля, початкову школу, природничі предмети 7-11 кл. – біля 2 млн. учнів понад 500 шкіл України [5, с. 215-228].

Сучасні заклади освіти мають, перш за все, надавати можливість кожному учневі формувати, точніше «виросувати» свій життєствердний національний образ світу як вихідний пункт і результат будь-якого пізнавального процесу, будь-якої взаємодії з дійсністю [2].

Образ світу – особистісно значима система знань, вмінь, цінностей, переконань, яку особистість формує впродовж життя. В основі системи мають бути загальні закономірності, відкриті наукою (закономірності природи, екології, закономірності культури, розвитку літературного процесу).

Впровадження в навчальний процес освітньої моделі ОСР «Довкілля» (дошкілля, початкова школа, природничі предмети 5-11 кл.) показало, що образ світу, як результат навчального процесу на кожному етапі – це водночас і досягнення якісної, справедливої освіти учнем [4, с. 215-228]. За час дослідження образів світу, їх основи – образів природи – як основної якості освіченості особистості ми не виявили двох однакових образів світу, їхніх символів, пояснення образів світу учнями. Наведемо приклад пояснення образу світу ученицею 11 класу Кременчуцької гімназії №5. Дівчинка вважає, що природа кожного наділила необхідним тільки йому, і ця необхідність прийшла з глибини віків свого народу:

Природа все завчасно зраховала,
Вона вже знала, що й кому потрібно...
І кожному своє подарувала –
Бери лишень і користуйся гідно!
Все таке різне й водночас єдине,

Все неповторне, але не одне.
Навіщо ж бо Природі та людина,
Що шансу зруйнувати не мине?
Гармонія – синонім до Природи,
А рівновага – до її творинь...
Ми на Землі – не перші із народів,
Тож нумо не зганьбімо покоління.

(Богдана Винокур) [5, с. 318].

Дитина, якій була створена можливість вирощення життєствердного національного образу світу, закликає всіх причетних до освіти не зганьбити покоління українського народу. Є над чим задуматись освітянам, політикам, всім українцям.

Список використаних джерел:

1. Weizsaecker E., Wijkman A. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» («Come On!») [Електронний ресурс: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>].
2. Гуз К.Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу / К.Ж. Гуз. – Полтава: Довкілля-К, 2004. – 472 с.
3. Українська народна педагогіка в школі. Методичні вказівки для студентів. Укладачі Т.Я. Василенко, А.Г. Калениченко, М.І. Кравчук та ін. – К.: КГПІ, 1990. – 44 с.
4. Грамматика любви : [науково-публіцистичне видання] / укладач В.Р. Ільченко; під редакцією В.Р. Ільченко та В.А. Продаєвича. – Полтава, Одеса: 2017 – 304 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/778488685585903/files/>.
5. Природознавство-11: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів / [В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз, О.Г. Ільченко, О.С. Гринюк та ін.]. – К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. – 320 с.

НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯКІСНОЇ ТА СПРАВЕДЛИВОЇ ОСВІТИ

Ільченко О.Г., Ляшенко А.Х.
(Київ, Україна)

Модернізація шкільної освіти відбувається в напрямку переорієнтації її на засади сталого розвитку, формування цілісного світорозуміння учнів, холістичного світогляду суспільства, чого проблематично досягти без формування життєствердного образу світу кожного учня, життєствердної моделі світу суспільства, досягнення якісної та справедливої освіти [1, с. 18-24]. Для модернізації освіти необхідно створити відповідне навчальне середовище, оскільки це генеральний дидактичний фактор, від якого найбільшою мірою залежить ефективність освітнього процесу, спрямованого на формування мотивованої громадянської позиції збереження довкілля, передачі його з покоління в покоління в непогіршеному стані.

Під навчальним середовищем ми розуміємо систему впливів і умов формування особистості за соціально заданим зразком, систему можливостей для розвитку природних задатків учня, яка включає:

– просторово-предметний компонент – матеріальну базу, необхідну для навчання, виховання, розвитку особистості, її основної освітньої характеристики – життєствердного національного образу світу; матеріальна база включає кабінети, які відповідно до вікових особливостей є моделлю етносоціоприродного довкілля учня, екологічну стежку, зелені класи та ін.;

– соціальний компонент, який забезпечує взаєморозуміння і задоволення потреб всіх суб'єктів навчального процесу – педагогів, учнів, батьків, адміністрацію школи та ін.;

– психодидактичний компонент – зміст і методи навчання, навчально-методичне забезпечення формування цілісного світорозуміння, життєствердного, національного образу світу учнів [2, с. 155-161].

Як видно зі структури навчального середовища, директорів школи у формуванні його належить провідна роль, оскільки він персонально відповідає перед державою за всю діяльність школи, за організацію і якість навчально-виховної роботи з учнями, досягнення результатів якісної і справедливої освіти: «виращування» кожним учнем, починаючи з перших уроків, свого життєствердного національного образу світу, зміцнення здоров'я, досягнення високих рівнів вербального і невербального інтелекту та емоційного інтелекту і інтелекту любові. Для цього в школі має бути відповідна матеріальна база – система кабінетів для учнів початкової, основної, старшої школи, в яких учні формують свій образ світу, набувають здатності працювати руками та моделювати об'єкти довкілля, з яким вони зустрічаються безпосередньо в довкіллі, взаємодіють з ними, як того вимагає впровадження Нової освіти XXI ст., яка має забезпечити формування холістичного світогляду учнів, цілісне світорозуміння суспільства як умову його перебування на політичній карті світу [3].

Під керівництвом директора школи колектив обирає навчально-методичне забезпечення з усіх предметів, проводить педради, методичні об'єднання та ін., на яких обговорюється злагоджена дія учителів всіх предметів по формуванню цілісного наукового світогляду, життєствердного національного образу світу як умова життєствердної моделі світу вітчизняного суспільства, його процвітання і довголіття. З досвіду роботи можемо навести експериментальні школи відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України, зокрема одна з них – Дніпровська ЗОШ Верхньодніпровського району, відома педагогам України як «Дніпровка».

З 1992 р. в школі діє модель початкової школи «Довкілля як школа», в якій учні під час великих перерв після другого уроку на півгодини перетворюються в дослідників за інтересами: в різновікових групах досліджують тварин, рослини, стан довкілля та його вплив на своє здоров'я і соціальне та природне оточення; до послуг любителів техніки напіврозібрані трактор, автомобіль, які допомагають розробляти проекти та ін. У груп є свої «заповідники на задвірках», де дослідників чекають тварини, рослини, які їх зацікавили. Навчально-методичне забезпечення моделі освіти сталого розвитку «Довкілля», зокрема, щоденники досліджень і спостережень за довкіллям, давали змогу до 2014 року включно занотовувати результати щоденних спостережень і досліджень.

Кабінет довкілля (1-6 кл.) в шкільному приміщенні моделює природне, суспільне та культурне довкілля учнів [4]. Тут проводяться уроки довкілля, на яких учні сидять за партами під час пояснення учителя або перевірки виконаних завдань. Під час роботи в кабінеті довкілля учні переміщуються між його осередками, серед яких «мінімайстерня», «мінімузей», «мінітеатр», «куточок живої природи», «мініобсерваторія», куточок збереження обладнання для уроків серед природи та лабораторних робіт та ін.

Учні мають домашні лабораторії, опис якої подано в зошиті для 3 класу «Спостерігаю довкілля». При сучасному володінні учнями телефонами вони під час уроків серед природи перетворюються на режисерів фільмів, які демонструють під час уроків узагальнення знань з теми.

Для 7-11 класів був обладнаний кабінет «Еволюція наукової картини світу», який тепер поступово, в міру віднайдень коштів, перетворюється в кабінет цілісного світогляду з осередками «Віртуальна реальність», «Краєзнавство», «Природничо-математичний осередок» (тут кабінет природознавства поєднаний з кабінетом математики), «Історія шкільного роду» [6, с. 137-140] та ін.

Для досягнення справедливої і якісної освіти учні мають взаємодіяти із своїм середовищем життя, не бути відокремленим від природи [5, с. 125-127].

Список використаних джерел:

1. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. «Теоретико-методичні засади компетентнісної моделі змісту освітніх галузей загальноосвітньої школи», 18 квітня 2013 р. / редкол. : В.Р. Ільченко (голов. ред.) та ін. – Полтава : ПОППО, 2013. – Вип. 5. – 320 с.
2. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. «Інтеграція змісту освіти на засадах освіти для сталого розвитку», 26 квітня 2012 р. / редкол. : В.Р. Ільченко (голов. ред.) та ін. – Полтава : ПОППО, 2012. – Вип. 4. – 320 с.
3. Weizsaecker E., Wijkman A. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» («Come On!») [Електронний ресурс: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>].
4. Ільченко О.Г. Методичні рекомендації організації кабінету «Довкілля». Полтава: Науково-методичний Центр інтеграції змісту освіти АПН України – 2000. – 20 с.
5. Грамматика любви : [науково-публіцистичне видання] / укладач В.Р. Ільченко; під редакцією В.Р. Ільченко та В.А. Продаєвича – Полтава, Одеса: 2017 – 304 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/778488685585903/files/>.
6. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. Всеукраїнського круглого столу «Інтеграція змісту освіти в профільній школі», 17 квітня 2019 р., Полтава / [головн. ред. В.Р. Ільченко]. – Вип. 11. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2019. – 184 с.

**ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ
У ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ**

Кобернік С.Г., Афанасьєва В.В.
(Київ, Україна)

Активна модернізація шкільної освіти передбачає не лише удосконалення змісту курсів, методів, засобів навчання, а й подальший розвиток майстерності вчителів, зокрема і географії. З кожним роком учитель примножує до свого професіоналізму все більше компетентностей: поліфункціональність, готовність до використання інновацій, відкритість до пізнання нового простору освіти. Саморозвиток вчителя дозволяє реалізувати свій творчий потенціал, відкрити для себе нові горизонти педагогічної діяльності, здійснювати свою роботу креативно, інноваційно, уникаючи професійного «вигорання». Головним ключем до успіху є готовність приймати зміни в особистий педагогічний простір, знайти компроміс між традиційним та інноваційним навчанням, використовувати сучасні освітні платформи для навчання учнів та власного професійного саморозвитку [2].

В Україні та світі посилюється інтерес до професійного розвитку вчителів, що супроводжується функціонуванням різних освітніх платформ, за допомогою яких педагог зможе отримати корисний досвід, забезпечуючи для себе процес безперервної освіти. Тому стає як ніколи актуальним дослідження дидактичних можливостей сучасних освітніх платформ в шкільній географічній освіті.

Нині існує протиріччя між Інтернет-ресурсами та вчителями, які не мають досвіду ефективного використання сучасних освітніх платформ. Багато чинників перешкоджають успішному використанню таких ресурсів на уроках географії, а саме: брак часу, відсутність досвіду застосування не лише під час освітнього процесу, а й у повсякденному житті педагога, негативне ставлення до інновацій, а саме страх невдачі перед учнями або сприйняття ресурсу лише як іграшки. На жаль, більшість шкіл не можуть забезпечити використання освітніх платформ через проблеми матеріального забезпечення: низька якість Інтернет з'єднання, відсутність комп'ютерних засобів, які б

забезпечили доступ до ресурсу. Проте, попри наявні проблеми, деякі школи, гімназії та ліцеї України активно запроваджують освітні інновації на уроках та обмінюються успішним досвідом з іншими навчальними закладами.

Світова та європейська практика вже багато років демонструє переваги сучасних освітніх платформ. Застосування Інтернет-ресурсів розкриває для вчителя широкі можливості для нестандартної організації уроків географії, самостійної діяльності та досліджень учнів. Більшість освітніх платформ у своїй системі мають 3D функції, які допомагають візуалізувати географічні об'єкти та явища, сприяють кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу учнями. Інтернет-ресурси дають можливість знайти підхід для кожної вікової групи школярів, зацікавити, змотивувати пізнавати нові географічні знання. Сучасні освітні платформи є корисними не лише для учнів, а й для вчителя в процесі саморозвитку, підвищення педагогічної майстерності, формування комп'ютерної грамотності.

Корисний досвід використання сучасних освітніх платформ ми здобули під час проходження виробничої педагогічної практики у базових школах м. Києва. За результатами анкетування, психологічний клімат у 6-11 класах, з якими ми активно взаємодіяли, показав, що учні готові працювати з інноваціями на уроках географії та при підготовці домашнього завдання. Студентам-практикантам випала чудова нагода випробувати сучасні освітні платформи на уроках географії разом із школярами, а саме: електронні онлайн 3D карти, географічні ігри, онлайн віртуальні навчальні екскурсії. Коротко зупинимось на окремих з них.

Під час практики найбільшим успіхом користувались електронні 3D карти та атласи. Мобільний додаток **«Barefoot World Atlas»** дає можливість вивчати географію материків та океанів та факти про них, використовуючи режим 3D, символізм об'єктів, опції прокручування та озвучування віртуального глобусу, який легко переходить у площинну карту. Остаточно розібратись у хронології нашої Землі, прочитати опис кожної з ер, власноруч інтерактивно розглянути історію формування нашої планети можна з використанням програми **«EarthViewer»** [3]. У форматі 360° вчитель може наочно пояснити учням ери та періоди формування материків та океанів, прослідкувати утворення та накопичення корисних копалин, досягнути різноманітність рослинності й тваринного світу тощо. З таким додатком цікавим стане не лише урок географії, а й практична робота чи позакласний захід. Не менш цікавими є додатки **«Where is that?»**, **«Quizlet»**, **«Settera»**, які допоможуть учителю цікаво перевірити рівень засвоєння учнями географічної номенклатури або організувати веселу вікторину за допомогою тематичних та контурних карт різних рівнів складності. Найбільшу прихильність учнів 6-9 класів спеціалізованої школи № 239 м. Києва отримала програма **«MozaBook»** [4]. Це цілий світ з численними анімаціями, ілюстраціями, відео, 3D моделями, творчими завданнями з різних тем, які вчитель може успішно використовувати на уроці географії за допомогою мультимедійної дошки. Додаток вміщує понад 150 підручників, 1300 презентацій, 53000 відео, 118 інструментів з різних предметів. Автори пропонують педагогам пройти безкоштовне навчання у формі 40-годинного вебінару щодо використання даного додатку та отримати сертифікат.

На сьогодні досить важко організувати повноцінну навчальну екскурсію, тому все більше набувають популярності програми та засоби віртуальної та доповненої реальності. Яскравим прикладом цього є додаток **«Google expeditions»**, за допомогою якого учні разом з учителем прямо в класі відвідають географічні об'єкти в будь-якому куточку планети, побачать їх на власні очі, опишуть та прокладуть маршрут за допомогою 3D зображень та розвороту на 360°. Аби збільшити реальність віртуальної подорожі, радимо приготувати деякі девайси: селфі палку, 3D окуляри, смартфони, а також налаштувати мультимедійну дошку на 3D формат.

Це лише незначна частина освітніх платформ, які мотивують пізнавати нове не лише з географії, а й в нових освітніх технологіях, що успішно використовуються в

багатьох країнах світу. Серед програм, які варті уваги є **Kahoot, Superurok, Socrative, GoogleEarth, Learning apps, Flippity** та ін. [1].

На основі аналізу літературних джерел та результатів педагогічної практики, нами було визначено такі методичні рекомендації щодо застосування сучасних освітніх платформ в освітньому процесі з географії: перед використанням програми на уроці, вчитель має обов'язково ознайомитись з нею особисто; провести детальний інструктаж для учнів щодо особливостей ресурсу та правильної реєстрації; забезпечити безперервний доступ учням до освітньої платформи через Інтернет мережу, запланувавши форму та види роботи на уроці; використовувати різноманітні види роботи з програмою, а також різні рівні складності; організувати контроль за діяльністю учнів з ресурсом, щоб забезпечити результативність його використання.

Активний розвиток нових технологій є викликом для кожної людини та робить нас слабкими перед великим і невідомим майбутнім, яке потрібно поступово вивчати та опановувати. Хто, як не вчитель щоразу має досліджувати оновлений світ, озброївшись знаннями та відвагою, навчати учнів за допомогою нових технологій. Кожного дня світ готує для нас інновації, але і вчитель змінюється – самоудосконалюється, збагачується, загартовується новими вимогами суспільства, приборкує «дикий вогонь свіжої науки», щоб потім принести в клас спокійну теплу свічку нових знань про незвідані простори.

Список використаних джерел:

1. Інтерактивна панель EdPro [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Львів: EdPro, 2020. – Режим доступу: <https://edpro.ua/>
2. Тімець О. Професіоналізм вчителя-географа в контексті його фахової підготовки / О. Тімець // Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини. – 2009. – № Ч. 3. – С. 166–172.
3. EarthViewer – досліди історію Землі [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – USA: Медичний інститут Говарда Хьюза, 2015-2020. – Режим доступу: https://media.hhmi.org/biointeractive/earthviewer_web/earthviewer.html
4. Mozabook [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Львів: EdPro, 2020. – Режим доступу: <https://www.mozaweb.com/ua>

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Кобернік С.Г., Мохно Ю.В.
(Київ, Україна)

Згідно з Законом України «Про освіту» метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток особистості, що здатна до життя в суспільстві та вміє цивілізовано взаємодіяти з природою. При цьому важливим є збагачення інтелектуального, творчого та культурного потенціалу, виховування відповідальних громадян [1].

В школі основною формою навчання є урок, де учні отримують необхідні для життя компетентності. Але розвиток учня відбувається не тільки під час уроку, а й у позаурочний час в атмосфері вільного спілкування, праці, відпочинку. При цьому різноманітність форм позакласної роботи дає можливість учителю враховувати індивідуальні особливості учнів, їх схильності, освітні потреби, рівень знань, пізнавальні інтереси [2].

На сучасному етапі позакласна робота нерегулярно й рідко проводиться в школі. Але вона потрібна і необхідна для підтримки зацікавленості учнів до вивчення географії. Розвиток творчого мислення, кмітливості, пошуки шляхів для вирішення проблеми, робота в команді – все це головні переваги позакласної роботи.

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні сучасних видів та напрямів позакласної роботи з географії у 6-8 класах. Згідно мети було поставлено наступні

завдання: проаналізувати значення позакласної роботи для освітнього процесу з географії у закладах загальної середньої освіти; з'ясувати види та напрями позакласної роботи з географії в сучасній школі; визначити сучасний стан організації та проведення позакласної роботи з географії у закладах середньої освіти; розробити сценарії позакласних заходів з географії та перевірити їх на практиці; розробити навчальну екскурсію в природу для 8 класу; скласти методичні рекомендації щодо підготовки й проведення позакласних заходів з географії. Об'єктом дослідження є позакласна робота з географії у закладах загальної середньої освіти. Предметом – зміст, особливості організації та проведення позакласної роботи з географії у 6-8 класах.

З метою визначення стану позакласної роботи, її організації та проведення у закладах загальної середньої освіти ми розробили анкети та провели опитування вчителів географії, студентів-практикантів та учнів 6-8 класів. Анкетування проводилося в спеціалізованій школі № 53 в м. Києві та в Чернігівському колегіумі № 11 в м. Чернігові. Проаналізувавши анкети, ми зробили висновок, що позакласні заходи з географії проводяться в даних школах, але не так часто як хотілося б учням.

Дієвість та ефективність проведення позакласних заходів з географії нам вдалося перевірити під час проходження виробничої педагогічної практики у спеціалізованій школі № 53 м. Києва. Під час практики ми мали змогу провести розроблений нами позакласний захід для учнів 6-го класу на тему «Географічні баталії». Ми намагалися використовувати сучасні форми роботи, цікаві, різнопланові завдання, які допомагають учням перевірити та закріпити здобуті знання, творчо мислити та навчають злагоджено працювати в колективі. Позакласний захід створив більш дружню атмосферу в класі та у відносинах між учителем та учнями.

Отже, позакласна робота забезпечує всебічний розвиток учнів, підвищує інтерес до вивчення географії, мотивує школярів до творчої діяльності. Особливістю позакласної роботи з географії є врахування і демонстрація міжпредметних зв'язків з іншими навчальними предметами, зокрема з такими, як: історія, фізика, хімія, біологія, зарубіжна та українська література, економіка й багатьма іншими, що формує в учнів інтерес до вивчення не тільки географії, а й більшості шкільних предметів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту», 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Фруктова Я.С. Сучасні форми позакласної роботи з учнями / Я.С. Фруктова // Журнал Біологія і хімія в школі. – № 1. – 2007. – С. 29–31.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ З ГЕОГРАФІЇ В КУРСІ «МАТЕРИКИ ТА ОКЕАНИ»

Кобернік С.Г., Сітнікова Д.Р.
(Київ, Україна)

Інформаційні технології є важливою складовою нашого життя. Жоден учень, так само і вчитель, нині не уявляє свого життя без Інтернету та різноманітних електронних програм.

Стаття 12 Закону України «Про освіту» наголошує на тому, що «метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості... Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування, у т.ч., ключових компетентностей у галузі природничих наук...» [1]. На нашу думку, саме мультимедійні презентації допомагають краще засвоїти географічний матеріал, оскільки можуть поєднувати, такі елементи мультимедіа, як: аудіо та відеофрагменти, зображення, текст, карти, таблиці, діаграми, графіки, схеми.

Використання мультимедійних презентацій є досить актуальною темою на сьогодні [2; 4]. Проте, вчителю треба «йти в ногу з часом», що викликає потребу постійно удосконалювати свої власні методичні розробки та зацікавлювати учнів, створюючи анімаційні презентації та паралельно використовувати інші сучасні засоби мультимедіа [3].

Метою нашої бакалаврської роботи є дослідити та проаналізувати особливості використання мультимедійних презентацій в освітньому процесі з географії в курсі «Материки та океани». Відповідно до встановленої мети, нами виділено наступні завдання: на основі аналізу джерельної бази визначити дидактичні можливості застосування мультимедійних презентацій в освітньому процесі з географії; з'ясувати особливості створення та застосування мультимедійних презентацій під час різних за дидактичною метою типів уроків; розробити та апробувати під час виробничої педагогічної практики власні мультимедійні презентації до теми «Африка» у 7 класі; надати методичні рекомендації щодо використання мультимедійних засобів у процесі вивчення географії в курсі «Материки та океани». Об'єктом дослідження є особливості використання мультимедійних презентацій в освітньому процесі з географії. Предметом – мультимедійні презентації з теми «Африка», що з плином часу мають удосконалюватись та модернізуватись.

На наш погляд, мультимедійні презентації – це «рушійна сила уроків». Їх можна використовувати на всіх типах уроків та під час будь-якого етапу з уроку. Вони є активним помічником учителя під час уроку та помічником учнів у процесі засвоєння чи опрацювання навчального матеріалу з географії.

У важливості й необхідності використання мультимедійних презентацій на уроках географії ми переконались перебуваючи на педагогічній практиці у спеціалізованій школі №239 м. Києва. Кожен урок у 7 класі супроводжувався мультимедійною презентацією, що сприяло кращому засвоєнню матеріалу з теми «Африка». Окрім цього, застосування мультимедіа «контролювало» проведення уроку створюючи його структурну оболонку.

Нами були розроблені й апробовані презентації до тем уроків: «Африка. Фізико-географічне положення», «Дослідження та освоєння Африки», «Тектонічна будова, рельєф та корисні копалини Африки», «Загальні риси клімату Африки», «Кліматичні пояси та типи клімату», «Води суходолу Африки».

Для того, щоб визначити ставлення учнів до предмету географія і з'ясувати дидактичні можливості використання мультимедійних засобів у процесі навчання нами було розроблено анкети та проведено анкетування учнів на базі двох шкіл: №239 м. Києва та Нікопольської ЗОШ І-ІІІ ст. №4.

Під час оброблення результатів анкетування було з'ясовано, що більшу частину учнів задовольняє існуюча кількість уроків з географії та система їх проведення. Також школярі визнають, що краще запам'ятовують матеріал, якщо він спирається не лише на слухову основу, але й на зорове сприйняття. Мультимедійна презентація має змогу вдало поєднати ці два аспекти.

Отримані результати анкетування ми враховували під час розроблення конспектів уроків з географії та створення до них відповідного мультимедійного супроводу, оскільки від методично правильного й комплексного подання програмного матеріалу залежить успішність учнів.

У процесі дослідження ми з'ясували, що використання сучасних мультимедійних презентацій під час уроків географії є значно ефективнішим за всі інші традиційні засоби. Вчителі географії мають створювати презентації структурно й методично грамотно та відповідно до віку школярів. Окрім цього, мають враховуватись можливості учнів у кожному класі та застосовуватись різні інтерактивні прийоми та засоби під час уроку для того, щоб школярі не були лише «глядачами» монотонного уроку, де голову роль відіграє презентація.

Звичайно, не всі вчителі мають час, можливості та вміння створювати власні презентації. Проте, нині Інтернет-мережа пропонує багато різних, вже створених якісних матеріалів, які можна використовувати під час своїх уроків.

Отже, сучасний вчитель географії має бути обізнаним з можливостями електронних засобів та вміти зацікавлювати учнів до вивчення свого предмету.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Кобернік С.Г. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання географії в загальноосвітній школі / С.Г. Кобернік // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2015. – № 2. – С. 36–39.
3. Методичні рекомендації щодо викладання географії у 2019/2020 навчальному році [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://osvitoria.media/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-geografiyi-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/>.
4. Соколовська Т.П. Мультимедійні презентації – гідна альтернатива електронному підручнику [Електронний ресурс] / Т.П. Соколовська – Режим доступу до ресурсу: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/2d3/2d3207cd5bced641db908581ed44c7e5.pdf>.

ПРИНЦИПИ РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кононець Н.В.

(Полтава, Україна)

Ресурсно-орієнтоване навчання (РОН) потрактовується як цілісний динамічний процес організації і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів з оволодіння навичками активного перетворення інформаційного середовища на засадах концепції здоров'язбереження, яка передбачає оптимальне використання тріадою «студент-викладач-бібліотекар» консолідованих кадрових, матеріально-технічних, навчально-методичних, фінансових та інформаційних ресурсів [3]. Розробляючи концепцію РОН у вищій школі, варто визначити та схарактеризувати принципи РОН:

1. *Принцип універсальності* полягає у тому, що РОН здатне оптимально реалізувати всі загальновідомі дидактичні принципи (науковості; природовідповідності; наочності; зв'язку навчання з життям; інтерактивності; свідомості й активності; диференціації; емоційності навчання; цілеспрямованості й цілісності навчання; оптимізації; формування в студентів пізнавального інтересу; контролю і корекції знань студентів; систематичності і послідовності; поєднання освіти і самоосвіти, розвитку і саморозвитку тощо).

2. *Принцип самостійності та керованості* при РОН полягає у тому, що студент самостійно керує власною навчальною діяльністю, при цьому має можливість використовувати будь-які зручні і доступні для себе інформаційні ресурси, а також перевіряє себе, обираючи відповідні своїм уподобанням методи контролю (тести, метод портфоліо тощо) та завдання відповідного рівня складності. Цей принцип зумовлює ефективне керування всіма ресурсами при РОН – забезпечення постійного вдосконалення та поліпшення процесу навчання за допомогою внутрішніх резервів та без залучення додаткових фінансових коштів.

3. *Принцип свободи вибору* полягає у свідомому виборі необхідної і бажаної мети як відображення можливостей у свідомості студента, передбачення тенденцій майбутнього, їхнє оцінювання з позицій інтересів студента, висунення однієї з можливостей як ідеального образу – мети. Він враховує той факт, що свобода є необхідною умовою самореалізації особистості студента, формування його самостійної

пізнавальної діяльності, оскільки вона сприяє індивідуалізації життєвого світу студента. Думка про свободу вибору породжує у студента почуття відповідальності, примушує його зважати на наслідки своїх вчинків, дивитися на себе очима інших, брати відповідальність за своє навчання на себе.

4. *Принцип саморегуляції* при РОН полягає у використанні студентом різних засобів навчання, які сприятимуть оволодінню засобами виконання навчальних операцій таким чином, що будь-яка зміна умов завдання, зустріч з ускладненням спричиняла включення таких механізмів мислення, які призводять до самостійного розв'язку завдання чи проблеми. Саморегуляція є вищим ступенем діяльності студента у процесі навчання, коли вміння виконувати навчальні операції перетворюється на навички і послідовність їх здійснюється автоматично [1]. Цей принцип є орієнтацією студента на те, щоб вони завжди налаштовували себе на успіх: у навчанні, у житті, у майбутній професійній діяльності.

5. *Принцип неперервності* впливає з того, що РОН є багатограним і багатофакторним процесом, який не обмежується в часі, просторі та методах навчання, віковими межами; РОН здійснюється з часу навчання в ЗВО (витоки його – зі школи) і орієнтує студента на освіту упродовж усього життя. Соціальне, природне та інформаційне середовище і діяльність особистості студента так чи інакше впливають на формування у неї певних якостей, зокрема, самостійної пізнавальної діяльності, розвитку професійної компетентності. Базується на концепції неперервної освіти та забезпечує врахування індивідуальних особливостей студентів через використання ІКТ та мережних технологій.

6. *Принцип індивідуалізації* при РОН забезпечує побудову індивідуальної освітньої траєкторії (персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного студента чи викладача в освіті). За цим принципом кожному студентові надається можливість іти до оволодіння навчальним матеріалом своїм шляхом – вибудовувати *індивідуальну траєкторію навчання*. Викладач у свою чергу має можливість, враховуючи здібності, інтереси, темп навчання окремого студента, їх розумового та вольового розвитку, рівень знань, умінь, навичок, працездатності, самостійної пізнавальної діяльності та практичної самостійності студентів, їх ставлення до навчання, вибудовувати *індивідуальну траєкторію викладання* дисципліни (діяльність викладача в процесі навчання, що полягає в постановці перед студентами пізнавального завдання, орієнтації на побудову нових знань, організації спостережень, практичних занять, керівництві роботою студентів із самостійного засвоєння знань, у перевірці якості знань, умінь та навичок): використовувати на власний розсуд форми, методи та засоби навчання, педагогічні технології та інновації.

7. *Принцип інтернаціоналізації* при РОН полягає у можливостях експорту й імпорту світових досягнень педагогічної теорії й практики на сучасному ринку освітніх послуг. Забезпечує мобільність студентів і викладачів; можливість використання різноманітних електронних освітніх ресурсів, формування відкритого навчального середовища завдяки доступності Інтернету та сучасних ІКТ. Передбачає новий рівень взаємодії закладу вищої освіти з іншими інститутами, академіями, університетами, як вітчизняними, так і зарубіжними. Світова освітянська спільнота виявляється відкритою до використання навчальних ресурсів, обміну ідеями, педагогічним досвідом.

8. *Принцип доступності* базується на загальновідомому дидактичному принципі та підсилюється принципом *леза (бритви) Оккама* – методологічним принципом, сформульованим англійським науковцем У. Оккамом, який вимагає усунення з науки всіх понять, які не є інтуїтивно очевидними та які не підлягають перевірці в досвіді: «Сутності не слід примножувати без необхідності». Суть цього принципу полягає у відкиданні зайвих форм, методів та засобів, які непотрібні для організації процесу РОН. При дотриманні такого принципу модель РОН буде значно простішою для сприйняття та її реалізації.

9. *Принцип раціоналізації* базується на принципі KISS (keep it short and simple) – роби коротше та простіше. 1) Чим простіша модель РОН, тим вона краща, тим легше її впроваджувати. 2) Принцип зумовлює розробку електронних освітніх ресурсів та засобів навчання для якісної організації освітнього процесу у цілому. Відтак, використання цього принципу при їх розробці дозволить спростити роботу над ними і з ними, не буде потребувати високого рівня ІТ-компетентності від розробників (викладачів). Створювати ЕОР можуть будь-які викладачі-предметники, які мають бажання. 3) Використання раціональних прийомів пошуку інформації в освітньому процесі: вдосконаленні, покращенні процесу побудови знань.

10. *Принцип інформаційного підходу* при РОН базується на тому, що сьогодні інформація є головним ресурсом науково-технічного та соціально-економічного розвитку, істотно впливає на прискорений розвиток науки, техніки і різних галузей господарства, відіграє значну роль у процесах освіти, культурного спілкування між людьми, а також в інших соціальних областях; процес навчання дисциплін комп'ютерного циклу є насамперед особливим, закріпленим у культурі способом оперування інформацією [2, 3].

Список використаних джерел:

1. Гриньова М.В. (2008). *Саморегуляція : навч.-метод. посіб.* Полтава : АСМІ. 268 с.
2. Кононець Н.В. (2016). *Дидактичні основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу студентів аграрних коледжів.* (Дис. докт. пед. наук). Полтава. 473 с.
3. Кононець Н.В. (2018). Функціональна дидактична модель ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу у вищій школі. *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society.* Vol.2. Warsaw, Poland. С. 38–41.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Криловець М.Г.
(*Ніжин, Україна*)

Реформування та оновлення системи освіти в Україні, що обрала шлях європейської та світової інтеграції, передбачає зміну як концептуальних положень щодо викладання навчальних дисциплін, так і змісту, принципів організації самої освіти, запровадження нових освітніх стандартів потребує нових педагогічних підходів до навчання, запровадження інноваційних, динамічних, адаптованих до соціальних потреб технологій у галузі освіти. Сьогодні освіта має відповідати вимогам життя, світовим стандартам; у центрі системи освіти повинен стояти пріоритет людської особистості.

Формування педагога нового типу – демократичного, мобільного, толерантного, ініціативного, мислячого й відповідно професійного – можливе за умов застосування відповідних засобів, форм та методів, особливо педагогічного тренінгу, який сприяє демократизації та гуманізації навчального процесу і наближає навчання у виші до реальної професійно-педагогічної діяльності. Проблеми, з якими стикається освітня галузь, можуть бути розв'язані за допомогою застосування нових засобів навчання.

Саме педагог нового типу із зазначеними якостями і за умови володіння новими ефективними засобами навчання буде здатний реалізувати сучасні технології навчання.

Із огляду на це, навчальний процес із географічних дисциплін у закладах вищої освіти потребує змін не тільки у стандартах, змісті освіти, але і в технологіях реалізації освітнього процесу, використання інноваційних, гуманістичних технологій, методів навчання, зокрема особистісно-орієнтованих технологій та нових інформаційних технологій, які все частіше застосовують для вдосконалення навчального процесу з географічних дисциплін, методики викладання шкільного курсу географії.

Враховуючи, що навчання і виховання є цілісним процесом формування особистості, його різнорівневими підсистемами, слід зазначити, що для досягнення найбільшої ефективності навчання і виховання майбутніх учителів-географів необхідно перебудувати навчальні програми і плани з географічних дисциплін, підготувати нові підручники, здійснювати відповідну підготовку вчителів. Усе це забезпечується новими підходами до організації географічної освіти у закладах вищої освіти, які розширюють можливості реалізації в освітньому процесі як навчальних, так і виховних цілей. Світ розвивається діалектично, тому нові технології (особливо в педагогічних науках) – це, як завжди, модернізовані технології, до яких зверталось людство. Будь-який тип навчання, технологія чи парадигма, в будь-які часи мали на меті розвиток особистості, але тільки сучасні особистісні, інноваційні технології, особистісно орієнтоване навчання та гуманістична парадигма освіти ставлять пріоритет людської особистості в центр навчально-виховного процесу. Отже, слід констатувати необхідність інтегративного (синтезаційного) навчання.

Сучасні стратегії навчання (інформаційно-пояснювальна стратегія оволодіння готовими знаннями, стратегія формування умінь і навичок, пошуково-дослідницька та ін.), інноваційні технології навчання (технологія співробітництва, розвивального навчання, організації творчої діяльності, навчання у групах, особистісно орієнтована та ін.) не можуть існувати в «чистому вигляді». Практика свідчить, що реальне навчання – це завжди синтез різних концептуальних підходів, поєднання різних технологій, що можна пояснити великим розмаїттям педагогічних завдань, педагогічних ситуацій, індивідуальними особливостями.

Серед педагогічних інновацій значне місце займають нетрадиційні форми і методи навчання. До них слід віднести так звані активні форми та методи навчання, яким в останнє десятиліття надається особлива увага. Це прийоми, способи, педагогічні ідеї, які спонукають студентів до активної розумової діяльності, прояву творчих дослідницьких пошуків істини в науці та практиці. Найбільш активними формами навчання при викладанні географічних дисциплін можуть бути імітаційні (ділова гра, ігрове проектування, прогнозування), лабораторно-практичні заняття, самостійна робота (вивчення географічної номенклатури) та ін.

Основний сенс нетрадиційної навчальної діяльності повинен полягати у підвищенні пізнавальної активності студентів, стимуляції інтересу до навчальних занять; розвитку ініціативи, творчого потенціалу особистості студента; вона також має допомогти створити у майбутніх учителів географії установку на творчу професійну діяльність, на постійний пошук.

Звернення до нетрадиційності зумовлювалося також тим, що звичні форми організації навчальної роботи (лекції, семінари, лабораторні заняття, консультації, екзамени) мають досить обмежені можливості щодо зміни позиції студента, оскільки передбачають збереження за ним ролі того, кого навчають. Нетрадиційне навчання, по-перше, дає змогу майбутньому педагогу спробувати себе у ролі режисера і у такий спосіб розвинути в собі необхідні особисті якості; по-друге – у ролі учителя; по-третє – у ролі консультанта, організатора певного виду діяльності і т. ін.

Чим більше ролей виконує студент, тим різноманітніша його діяльність, тим більше в його арсеналі практичних умінь і навичок, необхідних для майбутнього фахівця, його розумова діяльність набуває системного характеру, в нього формується гнучкість мислення, розширюється і поглиблюється мотивація професійної спрямованості.

Сама специфіка географічних дисциплін дає можливість практично на кожному занятті досягнути високої активності студентів, якщо використовувати елементи проблемності, різні прийоми, наочність (карти, колекції, муляжі та ін.), бесіди, диспути, вправи, моделювання, обробку статистичних даних, побудову діаграм, картограм, локалізованих діаграм тощо. Новими і важливими педагогічними інноваціями

підвищення якості підготовки майбутніх учителів-географів є педагогічні технології. Це, в першу чергу, технології проблемного, модульного, розвивального, ігрового та комп'ютерного навчання. Вони, перш за все, характеризуються сукупністю елементів макро - і мікроструктури навчального процесу (лекції, лабораторні, семінарські заняття, польові практики як з окремих дисциплін, так і комплексні з фізичної та економічної географії, педагогічні практики).

Очевидно, що всебічний розвиток студентів забезпечується лише здійсненням у навчальному процесі провідного для сучасної вітчизняної вищої школи педагогічного принципу єдності навчання і виховання, що лежить в основі комплексного підходу до навчання. Вуз має готувати студента не лише як спеціаліста певного профілю, а засобами кожного предмету, як гармонійно розвинену, підготовлену до життя особистість. Вищий навчальний заклад покликаний формувати та зберігати національну культуру, виховувати майбутніх учителів на основі духовних надбань народу, долучати їх до системи національних цінностей. Через освіту і виховання здійснюється формування національної самосвідомості особистості, тому сучасна вища школа має бути відображенням національного життя.

На всіх рівнях освіти географічне навчання має бути забезпечене новітньою науковою інформацією на основі її об'єктивності, історичності, патріотичного спрямування. Відповідно до цього система географічної освіти має передбачити і реалізувати нові акценти у висвітленні географії України в минулому і сучасному стосовно стану фізико-географічних умов, кордонів, народонаселення, економіки та перспектив їх розвитку.

У особистості вузівського викладача студентів приваблює гармонійна єдність ідеалів, переконань, принципів, поглядів, захоплень, морально-етичні якості, талант педагога, любов до своєї професії, постійний потяг до самовдосконалення, уміння прищеплювати основи культури, формувати особистість. Викладач має бути не просто «транслятором знань», а особистістю, яка відповідає сучасним вимогам до підготовки високоосвічених та всебічно розвинених спеціалістів. Студенти високо цінують у викладачеві суто людські якості: доброзичливість, ненав'язливий вплив, захопленість, почуття такту, уміння зрозуміти іншого.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ

Крупа Н.О., Сас Н.М.
(Полтава, Україна)

Сенс і призначення будь-якої технології – оптимізувати управлінський процес, вилучити з нього всі види діяльності та операції, які не є необхідними для отримання запланованого результату. Головні завдання зміни технології – це скорочення тривалості циклу підготовки та реалізації управлінських рішень і підвищення їхньої ефективності.

Основна мета інформаційної технології – отримання за допомогою переробки первинних даних інформації нової якості, на основі якої виробляється оптимальне управлінське рішення [4].

Проблеми використання інформаційних технологій в управлінській діяльності досліджують Ю. Вертакова, С. Гуткевич, М. Карпенко, В. Рудьєв, Н. Сас, В. Уфімцева.

Інформаційна технологія – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечує збір, передачу, обробку, накопичення, зберігання, актуалізацію, пошук інформації і прийняття рішень з управління об'єктом [2].

Інформаційні технології мають свої особливості. Зокрема, інформаційні технології можуть включати різні класи операції обробки даних: обробка тексту, обробка графіки, обробка таблиць, баз даних, статистична обробка, обробка геоданих, відеоданих.

Залежно ступеня централізації застосовуються централізовані та децентралізовані інформаційні технології. Централізовані технології характеризуються тим, що обробка

інформації та вирішення основних завдань проводиться в центрі обробки інформації, роль якого виконує комп'ютер-сервер, що працює в мережі. Сервери встановлюються в галузевих або територіальних обчислювальних центрах або на підприємствах (організаціях) в спеціалізованих службах – обчислювальних центрах, відділах автоматизації та ін. Децентралізовані технології застосовуються на локальних (НЕ мережових) робочих місцях. Такі технології не використовують загальних (централізованих) баз даних, але можуть мати засоби інформаційного обміну з іншими робочими місцями. Найчастіше використовуються комбіновані технології. Для певних завдань робоче місце реалізує централізовані технології, для інших – децентралізовані [1].

Інформаційні технології реалізуються в різних режимах:

1. Мережовий режим – режим, що забезпечує обробку даних з використанням віддалених програмних і технічних засобів. Подібний режим можливий за наявності в організації локальної обчислювальної мережі, часто виходу в глобальні мережі. За мережового режиму доступні до реалізації технології централізованої і розподіленої обробки даних.

2. Пакетний (фоновий) режим – режим, що забезпечує обробку даних порціями без втручання ззовні. Пакетний режим реалізується в період, коли вивільняються ресурси обчислювальної системи.

3. Режим поділу часу – режим, що забезпечує чергування різних процесів обробки даних в одному комп'ютері-сервері. Ресурси надаються різним користувачам циклічно на короткі проміжки часу, при цьому у користувача створюється враження, що обчислювальна система зайнята вирішенням тільки його завдання.

4. Режим реального часу (on line) – режим, що забезпечує обробку даних відповідно до динаміки виробничого процесу. Прикладом може служити робота оператора з обслуговування клієнтів в банку, транспортних і туристичних агентствах. Системи, що забезпечують такий режим реалізації інформаційних технологій, складні і дороги в експлуатації.

5. Інтерактивний режим – режим, що забезпечує обробку даних в системах реального часу за умови втручання ззовні. Втручання оформляється у вигляді транзакцій, що здійснюються в дуже короткий час. Прикладом може бути робота програміста з базою даних, яку використовує також оператор для роботи з клієнтами.

6. Діалоговий режим – режим, що забезпечує обробку даних зі швидкістю, достатньою для осмислення і реакції користувача. Прикладом можуть бути операції з обліку коштів, що надходять від платників комунальних послуг, послуг зв'язку та ін. [3].

Режим реалізації інформаційних технологій може мати комбіновану характеристику. Наприклад, діалоговий режим може здійснюватися як в мережовому, так і в немережових варіанті, як в режимі on line, так і в режимі off line.

Сучасний стан і тенденції розвитку інформаційних технологій характеризується:

– наявністю великої кількості промислово функціонуючих баз даних великого обсягу, що містять інформацію практично з усіх видів діяльності суспільства;

– створенням технологій, що забезпечують інтерактивний доступ масового користувача до цих інформаційних ресурсів через системи зв'язку і передачі даних, об'єднаних в національні, регіональні і глобальні інформаційні мережі;

– розширенням функціональних можливостей інформаційних систем, реалізація технологій створення і ведення гіпертекстових баз даних, включення в інформаційні системи експертних систем, систем підтримки прийняття рішень та інших технологічних засобів [2].

Список використаних джерел:

1. Карпенко М.Ю. Конспект лекцій з курсу «Інформаційні системи і технології в управлінні організацією. Частина 1» / М.Ю. Карпенко, В.Б. Уфимцева; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; – Х.: ХНАМГ, 2012. – 96 с.

2. Плахотникова М.А. Информационные технологии в менеджменте: учебник и практикум для прикладного бакалавриата / М.А. Плахотникова, Ю.В. Вертакова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 326 с.
3. Рудько В.А., Гуткевич С.О. Система інформаційного забезпечення менеджменту // Менеджмент. Навч. Посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – С. 71–77.
4. Сас Н. Основи інноваційного управління навчальними закладами: навч.-метод. посіб. / Н. Сас. – Lap LAMBERT Academic Publishing, 2018. – 185 с.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В АСПЕКТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ГЕОГРАФІВ

Куліш С.М., Прасул Ю.І.
(Харків, Україна)

Останнє десятиріччя ознаменувалося активізацією уваги до якості вищої освіти як міри ефективності освітньої діяльності через результати освіти і підготовленості випускника до професійної діяльності. Це зазначено як один із моментів у статті 1 Закону України «Про вищу освіту» [1]. При цьому зазначається, що умови провадження освітньої діяльності та її результати мають відповідати законодавчим документам, стандартам вищої освіти, професійним стандартам, а за наявності навіть і міжнародним стандартам [1]. Крім цього слід враховувати запити зацікавлених сторін, як-то роботодавці, здобувачі вищої освіти, академічна спільнота тощо. Складний алгоритм взаємодії цих складових забезпечується процедурами зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості. Ефективність такого процесу буде низькою за умови ігнорування системного підходу, який забезпечить представлення якості вищої освіти як цілісної множини взаємопов'язаних елементів з взаємозв'язками між ними. Розглянемо можливості застосування принципів системного підходу до забезпечення якості вищої освіти в аспекті підготовки географів.

У наукових та методичних джерелах визначена ціла череда принципів системного підходу, серед яких цілісність, наявність генеральної мети, ієрархічність, поліфункціональність, розвиток, динаміка, детермінованість, невизначеність, сумісність елементів тощо [2; 3; 4]. Цим принципам відповідає і саме поняття якості вищої освіти згідно з моделями L. Harvey, D. Green [5, p. 12], J. Parri [6, c. 108].

Принцип *цілісності* знаходиться в основі всього, від його реалізації залежать і характерні риси, і саме розуміння якості, механізм і процес реалізації концепції забезпечення якості вищої освіти майбутніх географів, і можливість взагалі функціонування такої системи як якість вищої освіти, зокрема за певною спеціальністю. Вилучення одного з елементів (здобувачів, викладачів, працедавців, координаційних і контрольних органів, стандартів, освітніх програм, оцінювання, рейтингу тощо) призводить до неминучого краху всієї системи забезпечення якості вищої освіти, до невиконання ще одного принципу – принципу *генеральної синтетичної мети* – успішний випускник, що порушує закон емерджентності. Проблемою сучасної підготовки географів в аспекті принципу цілісності є відсутність такого елементу як затверджені стандарти вищої освіти за спеціальністю 106 Географія за будь-який рівнем вищої освіти. За такої ситуації заклади вищої освіти змушені розробляти Тимчасовий стандарт університету, відповідно до цього укладати освітні програми, що у майбутньому може призвести до невідповідності випускників закладів вищої освіти стандартам, пізніше затвердженим на державному рівні. Також принцип цілісності забезпечується системою фахових компетентностей завдяки сформованому системному географічному мисленню, картографічним умінням та краєзнавчим світоглядом.

Принцип *ієрархічності* відповідає за внутрішні і зовнішні зв'язки системи забезпечення якості вищої освіти. Співпраця із зовнішнім середовищем, зокрема з

підприємствами природничо-географічного, краєзнавчо-туристичного, геодезично-картографічного, природоохоронного фахового спрямування дозволяє забезпечити практичну складову освіти, а співпраця з закладами загальної середньої освіти завдяки участі у роботі олімпіад, МАН, профорієнтаційних заходів тощо забезпечує контингент студентів, тобто якість системи на вході, входження до світових рейтингів визначає насамперед конкурентні переваги закладу.

Принцип *сумісності елементів* відповідає переважно за зв'язки у рамках системи забезпечення якості вищої освіти. Наразі якість вищої освіти за спеціальністю Географія розглядаємо як соціально-керовану систему, де основним системоформувальним елементом виступає людина – здобувач, викладач, роботодавець, аудитор, експерт, зв'язки між якими формують основні положення методичних принципів надання освітніх послуг. Студентоцентроване навчання виводить здобувача на ключові позиції, що впливає на зміст формування основних компетентностей випускника закладу вищої освіти – професійної, соціальної, підприємницької, мовної, комп'ютерної і у результаті їх реалізації сприяє формуванню моделі успішності. З іншої сторони на реалізацію зазначеного принципу впливають Ліцензійні та акредитаційні вимоги, зокрема до викладачів. Викладачі, що працюють у закладах вищої освіти за основним місцем роботи, мають достатньо можливостей реалізації ключових моментів своєї професійної активності. Але для студентів-географів дуже важливим є практична компонента, що успішно реалізується завдяки залученню професіоналів-практиків, які найчастіше не відповідають мінімум 4 пунктам Ліцензійних вимог. Таким чином, несумісність можливості забезпечення якості практичної підготовки географів і Ліцензійних вимог щодо професійної активності викладача ставить під сумнів ефективне забезпечення якості вищої географічної освіти.

Принцип *функціонально-структурної побудови* впливає на професіоналізм шляхом визначення функціонального змісту кожного компонента, що у майбутньому виражається через результативність освітньої діяльності, а відповідно і задоволеність здобувачів отриманими послугами. У цьому аспекті теж існують певні проблеми при підготовці географів. Так, наприклад, зараз паралельно співіснують заочна (традиційне розуміння) і дистанційна форми навчання, що порушує проблему перевантаження і здобувача, і викладача. Коли мова йде про підготовку майбутніх географів, то абсолютна дистанційна форма навчання є неприйнятною через наявність великої кількості лабораторних робіт, під час яких студент виступає не просто пасивним споглядачем роботи. Досвід показав, що для окремих дисциплін цілком прийнятною є і дистанційна форма навчання, тому задача раціонального поєднання цих форм навчання є на сьогодні важливою. Ще однією проблемою виступає відсутність якісного українського методичного забезпечення за всіма основними освітніми компонентами, особливо це стосується «класичних» дисциплін. Розуміння цілей, змісту і результатів навчання є запорукою успішної реалізації зазначеного принципу.

Хочеться звернути увагу і на такі принципи як *наявність контрольних параметрів*, що характеризує внутрішнє і зовнішнє забезпечення якості вищої освіти, систему оцінювання, ін., *варіативності і невизначеності*, що залежить від активізації самостійної і наукової роботи здобувачів, від ефективного впровадження дійсно індивідуальних планів навчання, від розуміння академічною спільнотою результатів, що маємо отримати на виході, *розвитку і вдосконалення*, що визначає тенденції розвитку, зміну певних функцій, оновлення матеріально-технічної бази, професійне зростання викладача тощо. При реалізації кожного з цих принципів існують певні проблеми, подолання яких сприятиме покращенню рівня вищої освіти за спеціальністю Географія.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту». – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

2. Системний підхід у вищій школі :навч. посібник / автори-упорядники Кочубей Т.Д., Іващенко К.В. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. – 131 с. – (серія «Педагогіка вищої школи»).
3. Шабанова Ю.О. Системний підхід у вищій школі : підручник / Ю.О. Шабанова. – Дніпропетровськ : НГУ, 2014. – 120 с.
4. Лісова С.В. Проблема забезпечення якості вищої освіти з позицій системного підходу // Професійна педагогічна освіта: системні дослідження : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 160–172.
5. Harvey L. Defining quality / L. Harvey, D. Green // Assessment and Evaluation in Higher Education. – 1993. – Vol. 18, No 1. – P. 9–34.
6. Parri J. Quality in Higher Education / J. Parri // Management. – 2006. – Vol. 2, No 11. – P. 107–111.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1873-1880 РР.)

Куліш С.М., Таможська І.В.
(Харків, Україна)

Наукова діяльність Товариства природодослідників, створеного на базі Новоросійського університету, сприяла значному зростанню розвитку природничих наук на теренах Одеського повіту Херсонської губернії. У 1873 р. члени товариства (73 науковці) видали три випуски «Записок Новоросійського товариства природодослідників», організували шість екскурсій із метою поглиблення знань із ботаніки, геології, зоології та агрономії, зокрема про Одеські лимани, Крим та Закавказзя. Під час таких подорожей було зібрано гербарій *Phanerosporaeae* (явноспоревих) рослин і насіння, колекції комах і павукоподібних Криму, черв'яків і ракоподібних Севастопольської бухти для ботанічного кабінету, оранжереї Новоросійського університету. На основі зібраного матеріалу було розпочато роботу зі створення зоологічної карти бухт Херсонського півострова та Севастополя [1; 9].

У другій половині XIX століття науково-дослідна робота викладачів природничих та хімічних дисциплін Новоросійського університету була спрямована на забезпечення навчального процесу на кафедрах, сприяла підвищенню ефективності та результативності їхньої педагогічної діяльності. Протягом 1873 р. наукові праці професорсько-викладацького складу навчального закладу друкувалися в таких періодичних виданнях, як «Записки Товариства сільського господарства південної Росії» («Сушіння слив», «Які елементи належать до числа необхідних складових частин їжі рослин», «Про розведення спаржі» ординарного професора Я.Я. Вальца), «Вісник Географічного товариства» («Про населення калмицького степу Астраханської губернії» І.І. Мечникова), «Записки Новоросійського Товариства природодослідників» (замітка ординарного професора І.Ф. Синцова до статті «Геологічний нарис Саратовської губернії»). Доцент Ю.Ф. Клименко помістив у звіті Німецького хімічного товариства (м. Берлін) наукову статтю «Про розкладання двохлоропропіонового ефіру» [2; 31-33]. Протягом 1874 р. були надруковані такі наукові праці професорів університету: «Записки про під'їзди на Калку, Дніпро та Дністер» (В.І. Григорович); «Нотатки про палеозойські формації на північних притоках річки Чусової на західному схилі Уральського хребта» (М.О. Головінський; у «Відомостях Товариства любителів природничих наук» Московського університету) [3; 63-64].

Наукові відрядження викладачів Новоросійського університету сприяли підвищенню освітнього, методичного та наукового рівня їхньої підготовки. У звіті про закордонне відрядження ординарного професора Новоросійського університету І.І. Мечникова (1879-1880 рр.) зазначено, що на березі Середземного моря науковець вивчав питання, пов'язані з морфологією тварин. Ґрунтовно почав займатися вивченням

історії походження ентодерми в Coelenterata для підтвердження теорії про те, що в розвитку нижчих тварин (Metazoa) повинні зберігатися сліди примітивного стану. Проведені ним дослідження переконали, що в історії розвитку нижчих представників Coelenterata – Hydromedusae збережені ознаки паренхімної стадії, в Ligiore та Carmarina ентодерма утворюється внаслідок поперечного поділу багатьох клітин Blastulae, в Eusore та Thiara – із клітин, що входять на задньому полюсі у внутрішню порожнину Blastulae, в Aegineta sol maris із сімейства Aeginidae – відщепленням. Для Coelenterata «загальним правилом є внутрішньоклітинне травлення», що підтверджують проведені дослідження гідрополіпів, медуз, сифонофор, актиній і ктенофор, але винятком із правил для науковця було сімейство Geryonidae та Aeginidae. І.І. Мечников працював на зоологічній станції професора Дорна (м. Неаполь), користуючись наданим правом Міністерства народної освіти. У Мессіні вивчав утворення гастрული немуртин. Крім того, знайшов ортонектиду – *Rhopalura Intoshii*. [4; 283-292].

8 травня 1880 р. на засіданні Вченої ради Новоросійського університету фізико-математичний факультет прохав про продовження терміну закордонного відрядження (на рік) екстраординарному професору кафедри технічної хімії В.М. Петрієву. До клопотання додали службове повідомлення професора О.А. Веріго, яке він надав на факультет, у ньому йшлося про те, що в Сорбонській лабораторії В.М. Петрієв займається науковою роботою, зокрема вивченням новітніх хімікатів, перевіркою бертолетового закону на таких хімічних сполуках, як кислоти, що потребує проведення великої кількості досліджень, а наслідком припинення такої діяльності стане втрата отриманих даних. О.А. Веріго зауважив, що відсутність В.М. Петрієва в університеті не вплине на зниження рівня викладання предмета, оскільки він читатиме лекції з технічної хімії, у технічній лабораторії проводитиме практичні заняття, організовуватиме екскурсії на промислові підприємства. Унаслідок проведеного балотування 15 осіб проголосували за таку пропозицію, що дало можливість попечителю Одеського навчального округу подати клопотання до Міністерства народної освіти [5; 55-56].

4 грудня 1880 р. на засіданні ради Новоросійського університету фізико-математичний факультет клопотав про те, щоб кандидата Єлисафова залишили в навчальному закладі для підготовки до професорського звання з хімії. Професори О.А. Веріго та Ю.Ф. Клименко відзначили, що за час навчання в університеті кандидат старанно вивчав хімію, оволодів ефективними методами хімічного дослідження. Результатом його ґрунтовної підготовки є наукове дослідження про ліщинову кислоту з конронової кислоти бродіння. Цю інформацію було надруковано в російському хімічному журналі за 1880 р. (на сторінці 367). У результаті своїх експериментів Єлисафов зробив висновок, що «приготовлена ним кислота не тотожна, а ізомерна зі звичайною ліщиноювою кислотою». Унаслідок балотування голоси розподілилися так: 20 – «за», 2 – «проти» [6; 232].

Отже, науково-дослідна діяльність професорсько-викладацького складу Новоросійського університету була пов'язана з навчальним процесом, а також спрямована на пріоритетний розвиток фундаментальних і прикладних досліджень, забезпечення підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, ефективне використання інтелектуального потенціалу в існуючих економічних умовах 1873-1880 рр.

Список використаних джерел:

1. Извлечение из Всеподданейшего отчета г. министра народного просвещения за 1873 г. *Журнал Министерства народного просвещения*. Часть CLXXX. 1875. Санкт-Петербург. С. 1–65.
2. Извлечение из Всеподданейшего отчета г. Министра народного просвещения за 1873 г. Приложение. *Журнал Министерства народного просвещения*. Часть CLXXXI. 1875. Санкт-Петербург. С. 1–43.

3. Приложение ко Всеподданейшему отчету г. Министра народного просвещения за 1874 г. *Журнал Министерства народного просвещения. Октябрь*. Часть CLXXXVII. 1876. Санкт-Петербург. С. 49–70.
4. Отчет о заграничной командировке в 1879–1880 гг. ординарного профессора И.И. Мечникова. *Записки Императорского Новороссийского университета*. 1880. Т. 31. С. 283–292.
5. Протокол заседаний совета Императорского Новороссийского университета: 24 января – 31 мая 1880 г. *Записки Императорского Новороссийского университета*. 1880. Т. 31. С. 1–75.
6. Протокол заседаний совета Императорского Новороссийского университета: 20 августа – 15 декабря 1880 г. *Записки Императорского Новороссийского университета*. 1881. Т. 32. С. 231–240.

КУРС ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ НЕПРОФІЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ІНТЕГРУВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ В ЗАГАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ

Куліш С.М., Філатова О.Є.
(Харків, Україна)

З часу отримання Україною незалежності вища освіта в країні перебуває в стані реформування і пристосування до потреб часу. В руслі цього процесу намітилась тенденція до скорочення курсів гуманітарного спрямування для непрофільних спеціальностей, зокрема історії України.

Цей процес ґрунтується на твердженні про недоцільність викладання курсу історії України в процесі підготовки фахівців негуманітарного профілю. Цілком прогнозовано проблема викликає гострі дискусії суть яких зводиться до наступного – історія України, яка належить до кола гуманітарних дисциплін котрим відведене значне місце у навчальних планах кожного українського вищого навчального закладу, формально дублює шкільну програму. Тому популярною є думка про ліквідацію курсу вітчизняної історії у вищій школі. Звичайно такій точці зору не бракує логіки, адже умови і вимоги до підготовки фахівця у ХХ і ХХІ ст. кардинально відрізняються. Світ в якому ми живемо динамічно змінюється, помилково відкидати необхідність змін в освітньому процесі, викладаючи «історію України від найдавніших часів до сьогодення» без урахування особливостей програми підготовки фахівця за різними спеціальностями і спеціалізаціями.

Доволі грубе порівняння шкільного викладу історії України та поглибленого її вивченні в неодмінному контексті європейської та світової історії у закладах вищої освіти, базується на схожості тем і хронологічної структури викладу матеріалу курсу історії України.

Фахівці, викладачі з величезним досвідом, спростовують тезу про дублювання шкільного і вузівського курсів з історії України, акцентуючи увагу на тому що у вищій школі викладання історії України провадиться в проблемному вимірі, та лише відштовхується від фактографічної бази, яку пропонує учневі для засвоєння середня школа [4, с. 35]. Крім того, шкільний курс розкиданий по роках навряд в змозі наділити учнів систематизованими знаннями, навчити аналітичному мисленню, особливо з огляду на тестовий підсумковий контроль у вигляді зовнішнього незалежного оцінювання.

На сучасному етапі існування система освіти потребує постійного вдосконалення, адже орієнтована на підготовку конкурентоспроможного фахівця з урахуванням вимог часу та інтересів учнів. З огляду на це у Університеті, зокрема кафедрою українознавства систематично проводяться анонімні опитування з приводу доцільності викладання курсу історії України, як обов'язкової дисципліни з циклу гуманітарної підготовки. Як результат маємо думку студентів, що висловлюється кожного

навчального року на різних факультетах в межах перших занять з історії України підчас перевірки рівня знань – «Хто не здавав ЗНО з історії України – історії не знає!» [7, с.185]. Це твердження, хоч і деякими виключеннями, є досить справедливим для студентів технічних спеціальностей. Зауважимо, що навіть на факультетах природничого профілю, де частина студентів здавали ЗНО з історії України та навіть здобували найвищі бали, на практиці не знають елементарних речей. Вони не знають причин утворення держави Київська Русь, не знають основних напрямків українського державотворення, натомість усі обізнані на фактографії, тобто знають певні окремі факти [4, с. 26]. Проте, подібна ситуація не відкидає бажання студентів поглибити свої знання з історії України розуміючи їх практичне застосування в майбутній професії. Цитуємо деякі відповіді студентів спеціальностей «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», «Туризм», «Міжнародні економічні відносини» стосовно практичного застосування отриманих знань і умінь в майбутній професії: «Вони розвивають аналітичні здібності та розширюють кругозір», «Завдання для самостійної роботи розвивають мислення і дають можливість висловити власну думку, а це у свою чергу обов'язково допоможе у професійному житті», «Досвід публічних виступів, навички пошуку і обробки інформації», «Для дипломата знання історії одне з найголовніших», «Хто не знає історії – той не має майбутнього», «Кожна людина має знати історію своєї держави, тому набуті нами знання з історії України звичайно стануть нам у пригоді як у повсякденному так і професійному житті». Розуміючи доцільність курсу історії України як обов'язкової дисципліни студентство все ж має свої побажання – цілком очікувано прагне більш докладно вивчати ключові події ХХ-ХХІ ст. Орієнтуючись на побажання студентів, вимоги часу і динамічні зміни системи освіти доцільною є адаптація викладання курсу історії України до особливостей кожної спеціальності і спеціалізації програми підготовки фахівців. Тобто курс історії України, який читається протягом одного семестру, базовий, не лише переосмислює на новому інтелектуальному рівні отримані у школі знання [1, с. 17-18] але й акцентує увагу на темах суміжних з циклом професійної підготовки фахівця. До прикладу, для студентів спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» ефективно орієнтуватись у викладанні курсу історії України на висвітленні найважливіших дискусійних історичних проблем, на оволодінні сучасними засобами вивчення історичних джерел та наукових публікацій, прийомами їх аналізу та здобутті на цій основі практичних навичок для оцінки поточних суспільних процесів та явищ [3, с. 4-5].

Зауважимо, що підготовка студентів за негуманітарними спеціальностями базується на точних і природничих науках в яких панують методи, що походять від загальнонаукового логічного методу (порівняльний, моделювання та ін.). І тільки в гуманітарних науках центральне місце займає загальнонауковий історичний метод на основі якого виникли спеціально-наукові генетичний та інші методи. Тож, вивчаючи історію України студенти отримують необхідний практикум у розумінні та застосуванні загальнонаукового історичного методу, який необхідний так само як і логічний метод.

У питанні практичного застосування отриманих знань і умінь майбутніми спеціалістами, можемо стверджувати, що при адаптації обов'язкових дисциплін до потреб майбутньої професії вивчення гуманітарних наук, зокрема історії України, сприятиме розвитку особистості та виробленню нею творчого підходу до вирішення майбутніх виробничих проблем.

Проте, ефективність викладання дисципліни криється не лише у вдалому структуруванні матеріалу, але і в методах викладання, суть яких яскраво ілюструє вислів що побутує у чеській освіті: школа – для того, щоб навчати, а вищий навчальний заклад – щоб вчити сумніватися в тому, чого навчили в школі [1, с. 16], адже вища школа дає більші можливості для викладання не на фактографічному, а на проблемному, концептуальному рівнях [4, с. 25]. Критичне і аналітичне мислення, той фундамент який закладає дисципліна історія України.

Сьогодні сучасні компетенції студентів вимірюються у двох площинах: перша площина – це безпосередньо та сума знань, яку одержує студент. Але сьогодні говорити про абсолютність суми знань ми можемо досить умовно, тому що за інформаційної епохи складно визначити, якою саме має бути ця потрібна сума знань. Друга площина сучасних компетентностей студентства – це якість набутих знань. У цьому контексті дуже важливим є завдання удосконалення змістовного наповнення програм навчальних курсів [4, с. 25].

Тому, актуальними є завдання запровадження комплексного підходу у викладанні дисциплін гуманітарного циклу у вищій школі, пропонування студентам навчально-методичних комплексів нового покоління й створення сприятливих умов до розвитку творчих здібностей студента шляхом удосконалення навичок самостійної роботи [4, с. 38]. Ідеться натомість про те, аби представити студенту в стислому, майже у конспектному вигляді добре осмислений, а головне логічно структурований матеріал, який можна було б вивести на високий рівень узагальнення понять. Тож підручник в ідеалі має носити концептуальний характер. У свою чергу, додаткові матеріали повинні дати можливість студенту вдосконалювати свої творчі здібності і спрямовувати його у річище самостійної роботи [4, с. 38].

Керуючись заданим вектором, викладачами кафедри українознавства розроблено навчальні програми з історії України адаптовані до потреб кожної спеціальності і кожного факультету, де викладається дисципліна. Поза тим, видано вже 4 редакцію підручника «Історія України» [5], матеріали до семінарських занять [6], розроблено методичні рекомендації для студентів.

Означені заходи спрямовані на вдосконалення історичної освіти молоді, мають піднести її на якісно новий рівень, враховуючи потреби часу, а саме – демократизацію, гуманізацію та процес розбудови національної української держави. Адже, курс історії України дає прекрасні можливості для патріотичного і громадянського виховання українського студентства, бо ж як зазначав відомий український історик Д. Дорошенко «Історія постійно підтверджує ту істину, що майбутнє можна будувати тільки на історичному ґрунті, що народ без історичної пам'яті не є народом, і коли ця пам'ять перестає бути святою, він негідний одержаного в спадок по батьках імені» [2, с. 7].

Список використаних джерел:

1. Вітчизняна історія в школах і вузах України: останнє десятиріччя. Семінар. – К.: Інститут Кеннана. Київський проект, 2002. – 32 с.
2. Дорошенко Д.І. Історія України в 2-х т. – Том І. – К.: Глобус, 1992. – 238 с.
3. Танцюра В.І., Куліш С.М. Історія України: комплекс навчально-методичних матеріалів для студентів та викладачів. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 94 с.
4. Актуальні проблеми викладання історії України та історії української культури у вищій школі: Матеріали міжвузівського науково-методичного семінару (м. Київ, 18 грудня 2009 р.). / Відповід. ред. – докт. істор. наук, проф. С.О. Костишева. – К.: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2010. – 89 с.
5. Танцюра В.І. Історія України: навчальний посібник / В.І. Танцюра, С.М. Куліш, О.О. Пересада. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 492 с.
6. Історія України. Методичні рекомендації до семінарських та практичних занять і самостійної роботи студентів. Історія України: матеріали до семінарських занять / Уклад. О.М. Хорошев. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 180 с.
7. Куліш С.М., Філатова О.Є., Курс історії України для студентів технічних спеціальностей: основні проблеми і методи їх вирішення / Матеріали Міжнародної наукової конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXVI Киришинські читання) (м. Полтава, 30-31 травня 2019 р.) / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. – Полтава: ТОВ «Сімон», 2019. – С. 185–187.

ІСТОРИЧНІ ЗНАННЯ ТА ЇХ ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Лукашова Н.І.
(Ніжин, Україна)

Сучасна хімія – галузь науки, яка інтенсивно розвивається. Знання будь-якої науки ніколи не будуть достатніми, якщо опановуючи новими досягненнями, не буде враховано історичний процес розвитку і становлення цієї науки.

Особливо актуальним це стає в контексті завдань Нової української школи, яка покликана не лише озброювати школяра певною сумою знань, а формувати творчу особистість, здатну до самостійного розв'язання складних непередбачуваних проблем життя.

Для компетентного вчителя-фахівця досить важливо глибоко розуміти логіку пізнання навчального змісту, що неможливо без чітких уявлень про логіку розвитку хімічної науки, творцем якої виступають учені-хіміки.

Тому на сучасному етапі значно зростає значущість одного із важливих дидактичних принципів навчання хімії – принципу історизму, під яким розуміють будь-яке виявлення в навчальному змісті закономірностей, пов'язаних з досягненнями сучасної хімії як результату довгого історичного шляху її розвитку, продукту суспільно-історичної практики.

Історичний матеріал широко використовується для мотивації учіння, для збудження інтересу учнів до предмету, для ілюстрації методів наукового пізнання [1, 65].

Л. Томіліна [7] виокремлює такі функції історії хімії у шкільній практиці:

– *методологічну* – розкриття шляхів здобування знань, методів даної науки, перспектив її розвитку, пов'язаних з проблемами сучасного суспільства;

– *дидактичну* – ознайомлення на конкретних прикладах з розвитком основних законів, теорій, понять;

– *виховну* – формування наукового світогляду, усвідомлення, що за відкриттям законів та теорій хімії стоїть праця багатьох людей, учених, технологів, практиків.

Вирішальну роль у підготовці майбутніх учителів хімії у закладах вищої освіти до реалізації принципу історизму в навчанні хімії відіграє курс «Історія хімії», вагомість якого особливо зросла у період відродження української державності в умовах посилення українознавчого аспекту змісту цієї нормативної навчальної дисципліни.

Нами виявлено, що професійно-педагогічна спрямованість цього курсу, як достатньо актуальна проблема, ще недостатньо розроблена. Нашою *метою* стало:

– вивчення змістових зв'язків між навчальними дисциплінами «Історія хімії» та «Методика навчання хімії» і наступності у їх викладанні;

– педагогізація методів, прийомів та форм навчальної роботи студентів під час освоєння ними курсу «Історія хімії».

Аналіз літературних джерел засвідчив, що питання історії хімії в цілому достатньо висвітлено в літературі. Послідовність і логіку розкриття змісту курсу «Історія хімії» переконливо узагальнює посібник [6], створений авторським колективом викладачів Ужгородського національного університету. Вивчаючи цю нормативну дисципліну, студенти-хіміки використовують це навчальне видання як основне, опрацьовуючи при цьому також інші джерела, створені з цієї проблематики в Україні, близькому та далекому зарубіжжі [3, 4]; залучають у процес пізнання також широкі можливості Інтернет-ресурсу.

У процесі вивчення історії хімії майбутні вчителі самостійно встановлюють змістові зв'язки цієї дисципліни та шкільного курсу хімії, ознайомлюються з різномірними програмами та підручниками з хімії для загальноосвітніх навчальних закладів.

Освоєння студентами курсу «Історія хімії» дає майбутньому вчителю цілісне інформативне поле для розуміння побудови хімії як шкільного навчального предмета. Аналіз історичного матеріалу дозволяє прослідкувати основні шляхи формування логіки й методології наукового пізнання в хімії, створює умови для систематизації наукових знань та вироблення нових підходів до їх добування, дослідження, узагальнення, класифікації, перетворення в навчальну інформацію, визначення особливостей її викладу.

Історичний підхід [2, 5] набуває особливого значення під час вивчення теоретичних концепцій шкільного курсу хімії – періодичного закону і періодичної системи хімічних елементів, будови речовини, теорії електролітичної дисоціації, закономірностей перебігу хімічних реакцій тощо. Він створює оптимальні умови для формування основних хімічних понять, ознайомлення зі внеском хімії у вирішення найважливіших народногосподарських проблем людства (енергетичної, екологічної, продовольчої тощо).

Вважаємо, що особливої уваги заслуговує історичний матеріал, який створює благодатне підґрунтя для визначення цілої низки *навчальних проблем* при викладанні хімії у загальноосвітніх навчальних закладах. Нині це лежить у площині розвивального навчання, одним із видів якого є проблемне навчання. Історія тих чи інших відкриттів розглядається як історичний результат чийхось зусиль – спостережень, творчих роздумів, кропітких експериментальних пошуків, наукових полемік, напруженої праці, яка, в свою чергу, змушує пізнавати минуле й шукати нові ланцюжки для побудови мостів через прірву невідомого.

Так, розглядаючи історичний етап, пов'язаний з дослідженнями розчинів неелектролітів та електролітів у другій половині XIX століття загострюємо увагу студентів на існуванні хімічної (гідратної) та фізичної теорії розчинів, на шляхах усунення суперечності між ними у подальшому розвитку хімії. Обговорюється найважливіше наукове узагальнення хімії XIX століття – теорія електролітичної дисоціації та складних шляхів дослідження, якими йшов її творець – шведський учений Сванте Арреніус, об'єднавши вчення про розчини та ідеї електрохімії. Найбільш переконливим доказом правильності своєї теорії Арреніус вважав співпадання значень ступеня дисоціації, обчислених з даних по електропровідності та з температур замерзання, тобто по двом властивостям, які здаються абсолютно незалежними один від одного. Арреніус переніс за аналогією деякі уявлення про газовий стан речовини та розчини, повернувши роботу Вант-Гоффа для доказу своїх ідей. Майбутні вчителі хімії переконуються, що загальні шляхи розвитку наукових теорій підтверджують важливість багатостороннього розгляду явищ і речовин під час вирішення наукових проблем, які виникають при цьому.

Студенти доходять висновку, що під час вивчення «Розчинів» у 9 класі ЗНЗ цей історичний матеріал дозволяє окреслити систему навчальних проблем і проблемних ситуацій і розв'язати їх, застосувавши принцип «відкриття» учнем наукових фактів, явищ, методів дослідження [1,65]. Так, із залученням хімічного експерименту формулюються і розв'язуються проблеми про фізико-хімічну сутність процесу розчинення (дослідження теплових явищ при розчиненні речовини); встановлення залежності властивостей електролітів від властивостей йонів, на які вони розпадаються в розчині (дослідження речовин та їхніх розчинів на електричну провідність) тощо. Це сприяє формуванню їхньої професійно-методичної компетентності у майбутній педагогічній діяльності.

Педагогічній спрямованості сприяють також методи, засоби та форми організації навчальної роботи майбутніх фахівців, що їх використовуємо під час вивчення курсу «Історія хімії». В перспективі вони можуть бути в адаптованому вигляді використані в школі під час освоєння учнями історичного матеріалу як органічної складової змісту шкільного курсу хімії. У самостійній роботі студентів великого значення надаємо проектній діяльності, виконанню реферативних досліджень з тем, що тісно пов'язані зі

шкільним курсом хімії. Майбутні фахівці готують виступи-презентації за тематикою своїх реферативних досліджень для наступного обговорення їх у групі. При цьому на семінарських заняттях аналізуються й методичні аспекти обраних тем.

У реферативній роботі студентів, яка носить переважно індивідуальний характер, значну увагу надаємо вивченню біографії відомих учених-хіміків, зокрема і вітчизняних, діяльності наукових шкіл, питанням розвитку хімічної освіти в Україні.

З великою цікавістю студенти виконують реферативні дослідження з *історії відкритті хімічних елементів*, результати яких можуть бути використані під час вивчення фахової методики при проведенні відповідних уроків хімії, позакласних заходів, проходженні педагогічної практики в школі.

З метою забезпечення педагогічної спрямованості самостійної пізнавальної діяльності студентів значна увага надається розробці ними тестів, вікторин, кросвордів з тематики індивідуальних завдань.

Таким чином, підготовка та обговорення на семінарських заняттях у студентській групі реферативних повідомлень студентів у формі дискусії, проведення тестів, вікторин та кросвордів історичної тематики, розробка методичних рекомендацій до використання цього цікавого матеріалу у шкільній практиці викладання хімії значно розширює дидактичний потенціал курсу «Історія хімії», забезпечує наступність у викладанні цієї хімічної дисципліни й фахової методики, що в цілому сприяє підвищенню рівня професійно-методичної компетентності майбутніх учителів хімії.

Список використаних джерел:

1. Буринська Н.М. Методика викладання хімії (теоретичні основи). К.: Вища шк., Головне вид-во, 1987. с.
2. Величко Л.П. Теорія чи закон? // Біологія і хімія в шк. № 1, 1996. С. 19–22.
3. Джуа М. История химии. М.: Мир, 1966. 452 с.
4. Ковтун Г.О. Академічна еліта хімії в Україні: [навчальний посібник]. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2006. 111 с.
5. Лукашова Н.І. Становлення і розвиток методики навчання хімії в загальноосвітніх школах України: [монографія]. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 315 с.
6. Семрад О.О., Лендел В.Г., Кохан О.П. Історія хімії: [навчальне видання]. Ужгород: УНУ, 2003. 207 с.
7. Томіліна Л. Питання історії хімії у фаховій підготовці майбутніх учителів // Біологія і хімія в шк. № 6. 2000. С. 34–36.

АКТУАЛЬНІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ

Лутфуллін М.В., Пилипенко С.В.
(Полтава, Україна)

У процесі навчання перед школярами ставиться завдання засвоїти величезну кількість наукових понять з різних навчальних предметів. Так, кількість представлених у шкільних програмах математичних понять сягає, як зазначає Г.П. Бевз, кількох сотень [1]. За опублікованими у 1989 р. даними директора СШ № 125 м. Києва В.Г. Однолька, навчальні програми з усіх предметів передбачали засвоєння близько 17 тисяч понять! [10, с. 10]. Чи можуть учні успішно оволодіти таким обсягом абстрагованого теоретичного матеріалу?! Численні дослідження і шкільна практика дають на це питання однозначно негативну відповідь і констатують небезпечно високий рівень навчальних перевантажень учнів [8, с. 162-164]. Як зазначає у цьому зв'язку В.П. Беспалько: «...Учень, гранично перевантажений навчальними предметами, нічим, крім нульової успішності відповісти не може» [2, с. 36].

Тисячі понять, представлених у навчальних програмах і підручниках, ставлять перед учителями недосяжно високі вимоги до розвитку логічного мислення учнів. Тому поширюється нульовий (провальний) рівень успішності школярів з математики, фізики і хімії [8, с. 163-164]. Так само поширюється репетиторство не лише з названих, але й з багатьох інших навчальних предметів. Водночас непомірні вимоги програм середньої й вищої школи викликають катастрофічно високу захворюваність школярів і студентів [8, с. 162]. Так, при обстеженні стану здоров'я студентів-першокурсників Східноєвропейського університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк) у 2015-2016 н.р. було виявлено 59,9% хронічно хворих [11].

Проблема розвитку мислення школярів у дидактиці і методиках викладання окремих дисциплін розглядається переважно в плані формально-логічного погляду на навчальний процес і піднесення рівня абстрактного мислення учнів і засвоєння ними теоретичного матеріалу (понять, теорем, формул, наукових законів і закономірностей і т. ін.) [6, с. 139-149], [13, с. 57-64]. Активізації й розвитку образного мислення в навчальному процесі належної уваги не приділяється.

На думку відомого методиста математики П.М. Ерднієва, в глибокому розумінні навчального процесу найбільш важливими є не формально-логічні міркування, а розкриття психофізіологічних основ засвоєння учнями навчального матеріалу. З цієї точки зору процес учіння – «це насамперед робота нервової тканини, діяльність живого мозку» [16, с. 9]. Дослідження П.М. Ерднієва констатують небезпечні аномальні наслідки ігнорування авторами програм і підручників з математики явища функціональної асиметрії головного мозку людини. Тому навчання математики, викликаючи переважно нервових клітин лівої півкулі кори головного мозку, доповнюється небезпечною пасивністю правої півкулі. Ця тенденція *«загрожує зробити и вихованців «однопівкульними» суб'єктами зі збідненим світом емоцій і образних уявлень»* [16, с. 179].

Особливо небезпечний вплив аномальне «однопівкульне» навчання, на думку видатного математика В.І. Арнольда, справило і продовжує справляти на стан математичної освіти. Характеризуючи таке навчання як відродження схоластики, він стверджує, що у багатьох сучасних математиків гіпертрофовано ліву півкулю мозку за рахунок недорозвиненості правої. *«Домінування математиків цього типу і призвело до того засилля аксіоматично-схоластичної математики, особливо у викладанні (в тому числі і в середній школі), на яке суспільство природньо і закономірно реагує вкрай негативно. Результатом стала огида до математики, що повсюди спостерігається, і прагнення усіх правителів відомстити за перенесені в школі приниження її знищенням».* На противагу такому навчанню В.І. Арнольд запропонував іншу «м'яку» модель математичної освіти, в основу якої покладено гармонійне функціонування обох півкуль мозку [9, с. 36].

«Однопівкульність» має місце і в навчанні інших предметів. Б.В. Всесвятський підкреслював її наявність і, зокрема, надмірну багатослівність у викладанні біології. Активне функціонування обох півкуль мозку в їх взаємодії він розглядав як невід'ємний чинник глибокого сприйняття і розуміння явищ живої природи [4, с. 124].

Актуальність цілісного підходу до активізації вищої нервової діяльності учнів у навчальному процесі знаходить підтвердження в дослідженні В.С. Ротенберг і С.М. Бондаренко, за оцінкою яких відкриття функціональної асиметрії мозку американським ученим Р. Сперрі стало революцією у фізіології і психології [12, с. 159]. Автори цього дослідження вважають активацію обох півкуль мозку важливим загальнодидактичним чинником удосконалення процесу навчання [12, с. 177].

Висока продуктивність взаємодії образного і логічного мислення підтверджується також численними прикладами з історії науки. Ось деякі з таких прикладів. Загальновідомими є обставини відкриття Архімедом виникнення виштовхувальної сили, що діє на тіло при зануренні його в рідину. М.Є. Жуковський у момент випадкового

спостереження за польотом повітряного змія зробив фундаментальний для аеродинаміки висновок про причини виникнення підйомної сили крил птахів. Відомі фізики Л. Майтнер (Мейснер) і О. Фріш розкрили сутність явища розщеплення ядер урану під час лижної прогулянки.

Гармонійний розвиток і взаємодія образного і понятійного мислення створюють найсприятливіші умови для розкриття творчих здібностей особистості. Яскравим прикладом такої гармонії була науково-педагогічна діяльність відомого математика, члена-кореспондента Академії наук України Ю.Д. Соколова (1896-1971). У 1929 році він захистив докторську дисертацію «Умови загального зіткнення трьох тіл, що обопільно притягуються за законом Ньютона», яка принесла йому світове визнання. «З цього часу багато його наукових праць видається за кордоном, він підтримує наукові зв'язки з багатьма відомими фахівцями з небесної механіки, листуючись з Шазі, Пенлеве, Зундманом, Зігелем, Мультином, Леві-Чівіта» [15, с. 1].

Висока наукова працездатність Ю.Д. Соколова значною мірою зумовлювалась тим, що коло його інтересів і ерудованість виходили далеко за межі досліджень проблем небесної механіки і математики. «Володіючи англійською, французькою, німецькою, італійською, латинською і грецькою мовами, він читав оригінальні видання творів Адамара, Пуанкаре, Данте, Гете та інших класиків науки і культури. Ю.Д. Соколов був великим знавцем літератури, особливо поезії. Любив читати на пам'ять вірші Омара Хайяма. Йому були дуже близькі театр і музика, історія і філософія» [7, с. 163].

Важливість і водночас доступність для шкільних вчителів цілісного підходу до активізації вищої нервової діяльності учнів яскраво ілюструється і підтверджується описом одного з уроків, який спостерігав К.Д. Ушинський під час перебування у Швейцарії в школі Фреліха. Це був урок вітчизнознавства в старшому елементарному класі (діти від 9 до 10 років), на якому учениці розповідали за кресленням про околиці Берна. Помітивши втому дітей, «наставниця запропонувала хоровий спів. Треба було бачити, як пожвавилися діти: одні пропонували одну пісню, інші другу; але більшість голосів була за якусь зозулю. Наставниця, однак, не схвалила цього вибору і запропонувала інші пісні... Коли проспівали декілька пісень, наставниця дозволила дітям і зозуленьку... Освіжені співами, діти дружно і з енергією прийняли знову за заняття [14, с. 123-124]. У цьому зв'язку зазначимо, що невичерпні педагогічні резерви дитячого співу розкрито у повісті Ю. Збанацького «Малиновий дзвін», в якій автор звернувся до власного педагогічного досвіду.

Крім дитячого співу є багато інших педагогічних засобів попередження і зняття перевтоми учнів від надмірної розумової напруженості, що найчастіше буває на уроках математики, фізики, хімії, біології, інформатики. Активізація образного мислення учнів необхідна не лише на уроках, а й при виконанні домашніх завдань. Що, наприклад, заважає вчителям біології, географії, історії, літератури залучати учнів до ілюстрування навчального матеріалу власними малюнками? Деякі з цих малюнків учителі зможуть використовувати для піднесення якості своєї подальшої педагогічної роботи. Важливим резервом активізації образного мислення є завдання, що розвивають насамперед спостережливість, а разом з нею довільну увагу і образну пам'ять учнів. Як зазначав Б.В. Всесвятський, такі завдання можуть принести велику користь справі навчання біології [4, с. 124]. Учитель географії має можливість привчати учнів до систематичних спостережень за погодою.

У педагогічному досвіді видатних вчених є багато зразків активізації і розвитку образного мислення студентів наведенням і коментуванням цікавих і повчальних фактів з історії наукових відкриттів, з життя і діяльності вчених минулих часів і сучасності. Історичний матеріал успішно застосовував у своїй педагогічній діяльності відомий математик, професор Київського університету М.С. Ващенко-Захарченко (1825-1912). Власний педагогічний досвід переконав його в тому, що історія походження важливих математичних істин, як ніщо інше допомагає глибоко їх зрозуміти і надійно зберігати в пам'яті [7, с. 36-37]. Ю.Д. Соколов у своїй педагогічній діяльності також приділяв

велику увагу питанням історії науки. Його лекції відзначалися ретельним встановленням пріоритету наукових результатів вітчизняних учених із розкриттям їхнього внеску в розвиток світової науки. [7, с. 159-160]. На нашу думку, використання цікавих і доступних для сприйняття і розуміння дітьми середнього і старшого шкільного віку фактів з історії науки і техніки значно розширює можливості розвитку образного мислення.

Але у справі подолання «однопівкульності» навчання не можна обмежуватися лише активізацією образного мислення учнів. *Найскладнішою частиною цього актуального завдання залишається усунення понятійної перевантаженості навчального процесу.* Неспроможність учнів оволодіти безліччю понять, запересованих у навчальні програми і підручники, вимагає кардинальних змін у методичній роботі школи та її спрямованості на нормування навчальної діяльності. Насамперед виникає гостра необхідність ретельного відбору тих понять, які мають визначальне значення для засвоєння того чи іншого предмета і якими має оволодіти кожен учень.

У цьому зв'язку авторам програм і підручників разом з учителями конче потрібно глибоко замислитись над застереженням, висловленим видатним вітчизняним психологом Л.С. Виготським, щодо складності для учнів процесу оволодіння науковими поняттями, які *«не засвоюються дитиною, не беруться пам'яттю, а виникають і складаються за допомогою найбільшого напруження її власної думки»* [5, с. 198.].

Яскравим прикладом відбору найважливіших понять у навчальному матеріалі є вислів про елементарну алгебру, з якого Я.І. Перельман розпочав свою книгу «Цікава алгебра»: «Алгебру називають нерідко «арифметикою семи дій», підкреслюючи, що до чотирьох загальновідомих математичних операцій вона приєднує три нових: піднесення до степеня і дві йому зворотних дії».

В історії вітчизняної освіти проблема відбору найважливіших понять навчальних предметів постає не вперше. У 20-30-х рр. ХХ ст., коли у вищих навчальних закладах були створені робітничі факультети, ця проблема досить успішно вирішувалась розробкою стислих програм і посібників. Унікальним зразком стислого і доступного викладу елементарної математики є посібник для слухачів робітфаку Київського політехнічного інституту. За словами автора цього посібника П.О. Долгушина, йому довелося стиснути курс математики разів у десять. При цьому «були вилучені всі другорядні теореми і обраний сумісний метод викладу арифметики і геометрії, алгебри і геометрії, геометрії і тригонометрії» [7, с. 53-54].

Думка Л.С. Виготського про складність оволодіння науковими поняттями знаходить підтвердження у творчій діяльності видатних педагогів вищої школи. Так, М.В. Остроградський (1801-1861), читаючи лекції у вищих військових навчальних закладах Петербурга, уважно слідкував за обличчями слухачів, за тим, чи все вони розуміють. Коли з'являлися ознаки недостатнього розуміння, він повертався до початку того, що залишилось незрозумілим. Знову пояснював це, але по-іншому, в найбільш доступній формі.

Д. Гільберт (1862-1943) читав лекції повільно, з багатьма повтореннями, щоб бути впевненим, що всі його зрозуміли. Як правило, він повторював матеріал минулої лекції. Ці лекції справляли на багатьох студентів сильне враження. Зокрема, лекції з теорії інваріантів зібрали величезну кількість студентів. Бувало так, що «послухати лекції Гільберта в аудиторію сходилося по кілька сот чоловік, багато з яких знаходили місце хіба що на підвіконні». Одним зі студентів, який відвідував лекції Гільберта з варіаційного числення, був Макс Лауе (майбутній видатний фізик, Нобелівській лауреат). Він згадував: «Чиста математика... не могла не справляти на мене враження, особливо в блискучих курсах Давида Гільберта... Ця людина живе в моїй пам'яті як, можливо, найбільший геній, якого мені пощастило побачити» [3, с. 3-4].

Повільність викладу теоретичного матеріалу і часті повторення були характерними і для лекцій професора Київського університету Г.В. Пфейффера (1872-1946). Він читав лекції так, щоб студент для їх засвоєння витрачав мінімум зусиль і часу, а більшу частину його міг би приділити самостійному опрацюванню математичної літератури [7, с. 47].

Отже, повторні пояснення становлять необхідну умову забезпечення глибокого розуміння і засвоєння студентами найважливішого і найскладнішого навчального матеріалу не лише з математики, але й з інших галузей знань. Цієї умови необхідно дотримуватися не лише у вищій школі, а й на всіх ступенях навчання в загальноосвітніх школах.

Аналіз проблеми подолання «однопівкульності» навчання дає можливість зробити такі висновки: 1) першочерговим завданням методичної роботи в школі має стати ретельний і суворий відбір найважливіших понять навчальних предметів і забезпечення засвоєння цих понять кожним учнем; 2) ефективним методом глибокого засвоєння учнями найважливішого і найскладнішого навчального матеріалу є застосування вчителем повторних пояснень; 3) застосування доступних кожному вчителю методів і прийомів розвитку і активізації образного мислення учнів становить величезний резерв піднесення інтелектуального розвитку учнівської і студентської молоді.

Список використаних джерел:

1. Бевз Г.П. Методика викладання математики. – К.: Вища школа, 1989. – 367 с.
2. Беспалько В.П. Можно ли купить инновации? / В.П. Беспалько // Педагогика. – 2010. – №7. – С. 30–36.
3. Вірченко Н. Давид Гільберт – математик-універсал / Н. Вірченко // Математика в школі. – 2000. – №3. – С. 2–5.
4. Всесвятский Б.В. Системный подход к биологическому образованию в средней школе. – М.: Просвещение, 1985. – 143 с.
5. Выготский Л.С. Исследование развития научных понятий в детском возрасте / Л.С. Выготский // Собр. соч. в 6-ти т., Т. 2. – М.: Педагогика, 1983. – С. 184–294.
6. Данилов М.А., Есипов Б.П. Дидактика / М.А. Данилов, Б.П. Есипов. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1957. – 519 с.
7. Киевские математики-педагоги. – К.: Вища школа, 1979. – 312 с.
8. Лутфуллін М.В. Проблема усунення навчальних перевантажень в історії математичної освіти / М.В. Лутфуллін / Зб. наук. праць ПНПУ імені В.Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Вип. 68. – Полтава, 2017. – С. 162–168.
9. Мордкович А.Г. О некоторых проблемах школьного математического образования / Мордкович А.Г. // Математика в школе. – 2012. – №10. – С. 35–43.
10. Однолько В.Г. Комплексна програма дій / В.Г. Однолько // Радянська школа. – 1989. – №3. – С. 9–10.
11. Пантік В.В. Структура захворюваності студентів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки / В.В. Пантік // Матеріали за 12-а міжнародна научна практична конференція, «Achievementofhighschool – 2016». (17-25 November, 2016) – Том 8. Психологія і соціологія. Фізическата культура і спорту. – Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД – 72– С. 67–70.
12. Ротенберг В.С., Бондаренко С.М. Мозг. Обучение. Здоровье. – М.: Просвещение, 1989. – 239 с.
13. Слєпкань З.І. Методика навчання математики / З.І. Слєпкань. – Київ: Зодіак-Еко, 2000. – 512 с.
14. Ушинский К.Д. Избр. пед. соч. – В 2-х т.Т. 2. / К.Д. Ушинский. – М.: Учпедгиз, 1954. – 735 с.
15. Фільчакова В.П. До 110-річчя з дня народження професора Юрія Дмитровича Соколова // В.П.Фільчакова. – 5 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mathsociety.kiev.ua/Sokolov2006.htm
16. Эрдниев П.М., Эрдниев Б.П. Укрупнение дидактических единиц в обучении математике. – М.: Педагогика, 1986. – 255 с.

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Маркіна Т.Ю., Никитюк Л.В.

(Харків, Україна)

Суспільство вступило в важливий період свого розвитку – еру інформатизації. Для вирішення теоретичних і практичних задач, що виникають при діяльності людини у різних галузях науки, техніки та виробництва з метою звільнення людини від надмірного інтелектуального навантаження великий ефект дає використання ресурсів мережі Інтернет.

Перед викладачами вищої освіти постає завдання організувати професійну підготовку, таким чином, щоб були створені умови для розвитку і саморозвитку кожної особистості, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, бути готовими до змін, до роботи з складними проектами, до запозичення прогресивних практик, розширення світогляду. Отже, впровадження хмарних технологій набуває актуальності, завдяки яким освіта стає ще доступніше, адже, студенти мають змогу працювати дистанційно, з будь-якої місцевості.

Хмарні технології (англ. *cloud technologies*) – інструмент створення інформаційного середовища взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Хмара – це сервер або мережа, де зберігаються дані та програми, що з'єднуються з користувачами через Інтернет.

Світовий досвід використання хмарних технологій в освіті дозволяє виявляти переваги такого навчання Бісвас С., Бенсон В., Брітто М. та Морган С. [1].

Аналіз літературних джерел показав, що використання хмарних технологій в професійній підготовці майбутніх учителів стала об'єктом дослідження багатьох вітчизняних вчених: Гончаренко Т.О., Кузьмінська О.Г., Морзе Н.В., Олексюк В.П., Тютюнник А.В. [1].

Відповідно до закону України «Про інноваційну діяльність» та «Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» № 630/2014 від 16.10.2014 р. головним завданням системи освіти є забезпечення всім суб'єктам освітнього процесу можливості для задоволення освітніх потреб, особистісного розвитку, саморозвитку [3]. А це стає можливим завдяки сукупності методів, засобів і прийомів діяльності, що використовуються для організації і супроводу навчального процесу, збирання, систематизації, зберігання, опрацювання, передавання, подання повідомлень і даних навчального призначення та використовують динамічний масив хмарних ресурсів, доступних через мережу незалежно від стаціонарного пристрою.

В результаті опрацювання наукової літератури слід відзначити, що останнім часом впровадження хмарних технологій стрімко зростає [1, 2]. Хмарні сервіси надають безперервний доступ до навчальних матеріалів, оголошень, результатів форм контролю, оцінок. Студенти мають можливість створення різних навчальних ситуацій, в яких вони відпрацьовують навички необхідні в ХХІ столітті для формування конкурентоздатної особистості в умовах швидкозмінності оточуючого середовища, а саме: співпраці і комунікації; соціальної відповідальності; здатності критично мислити; оперативного і якісного вирішення проблем.

Сучасний перехід до використання хмарних технологій при професійній підготовці майбутніх учителів біології веде до певних переваг:

- технологічна інтеграція засобів електронного, дистанційного та мобільного навчання;
- спільне планування та реалізація навчальної діяльності викладача та студента;
- комунікаційне середовище суб'єктів навчального процесу.

У ході узагальнення та систематизації досвіду використання хмарних технологій в освітньому процесі при підготовці майбутніх учителів біології, можна виділити найбільш поширені, безкоштовні, зручні у роботі як для викладача, так і для студента.

Хмарний сервіс від Google, такий як Диск Google включає в себе можливість створення документів Google Docs і хмарного зберігання даних (електронна пошта Gmail, автоперекладач Google Translate, картографічний сервіс Google Maps, месенджер Google Talk). Диск Google дозволяє зберігати файли в Інтернеті і на жорсткому диску, а також отримувати до них доступ, з будь-якої місцевості. Зміни, внесені в файл в Інтернеті, на комп'ютері або мобільному телефоні, відображаються на всіх пристроях, на яких встановлено Диск Google. Google форми – це зручний інструмент, який дає можливість викладачам створювати тестові завдання, опитування, будувати діаграми та графіки. Швидкий аналіз результатів.

Google Classroom – безкоштовний хмарний сервіс компанії Google для навчальних закладів. У Google Classroom викладачі мають можливість легко та швидко створювати, перевіряти завдання студентів у електронній формі. Самі завдання та роботи студентів при цьому автоматично систематизуються в структуру папок і документів на Google Диск.

Наведемо основні особливості, що варто враховувати при роботі з Google Classroom:

- особисті налаштування для Google Classroom;
- для кожного новоствореного класу надається певний код доступу, за допомогою якого можна приєднатися до створеного класу.

Використовуючи такі додатки, як Coggle it, WordArt.com (Tagul.com) та Bubbl.us при професійній підготовці майбутніх учителів біології, викладачі мають можливість створювати тематичні інтелект-карти, які складаються тільки з ключових фраз. Вони малюються в процесі проведення мозкових штурмів для генерації нових ідей. Крім того, вони допомагають скласти схему для навчального проекту, написати текст, спираючись на тези. За допомогою даних додатків можливо візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації. За допомогою такої демонстрації можна робити термінологічні чи формалізовані добірки з тем.

LearningApps.org – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей.

Даний сервіс використовують і студенти під час педагогічної практики (і на уроках, і позаурочний час) Сервіс Learningapps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах різних типів. Конструктор Learningapps призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких учні можуть перевірити і закріпити свої знання.

В ході використання хмарних технологій при професійній підготовці майбутніх учителів біології дозволило виділити нам ряд переваг використання технологій студентами: матеріали доступні в будь-який момент і з будь-якого пристрою, індивідуальний темп вивчення, урізноманітнення навчання, ефективність.

Список використаних джерел:

1. Вакалюк Т.А. Можливості використання хмарних технологій в освіті. *Актуальні питання сучасної педагогіки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції., м. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 97–99.
2. Стрюк А.М., Рассовицька М.В. Система хмаро орієнтованих засобів навчання як елемент інформаційного освітньо-наукового середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. №4 (42). С. 150–158.
3. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00#n13>

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**Назаренко Т.Г.**
(Київ, Україна)

Від моменту свого виникнення людина завжди відчувала потребу вчитися та вчити. Вчителями, як правило, ставали найбільш досвідчені й шановані люди. Важливість справи, яку вони виконували, а також авторитет кращих учителів визначили поважне ставлення до вчительської професії. Засновник наукової педагогіки великий педагог Ян Амос Коменський понад 300 років тому писав, що вчителям «вручена чудова посада, вище якої нічого не може бути під сонцем» [4, с. 39]. Видатний педагог К. Д. Ушинський так оцінював професію вчителя: «Справа вчителя, скромна зовнішньо, але є однією з найважливіших справ історії» [7, с. 91]. Чим же зумовлена особливість праці вчителя?

Як зазначав в своїх працях І.А. Зязюн: «Завдання вчителя – керувати учінням, а не вчити, керувати процесом виховання, а не виховувати [3, с. 17]. Хороший вчитель завжди перебуває в освітньому процесі ніби «за кадром», за межами вільного вибору учнів, а насправді – вибору, керованого ним. Учитель має допомогти народитися думці в голові учня, а не повідомляти готові істини. Отже, стрижень вчительської праці – в управлінні всіма процесами, які супроводжують становлення людини. Специфіка вчительської діяльності полягає в тому, що в руках педагога відсутні вимірювальні прилади, які є в багатьох інших фахівців. Головне в його роботі – керування відносинами, що виникають у процесі навчання. Майстерність вчителя визначається трьома взаємозумовленими складниками: теорією, технікою і методами роботи над матеріалом, його організацією і впровадженням у дію [1, с. 19]. Якщо теорію можна опанувати відносно легко й швидко, то методом і технікою слід оволодівати поступово, поетапно, напруженим тренуванням як основою професійної підготовки вчителя.

Сучасні вимоги до вчителя висвітлені в законі «Про загальну середню освіту», в якому сказано: «Педагогічним працівником (вчителем) повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах середньої освіти» [2]. Вітчизняний педагог Василь Сухомлинський акцентував увагу на такій здібності в діяльності вчителя, як колективність: чим багатші духовні цінності, які накопичує і турботливо зберігає педагогічний колектив, тим чіткіше колектив вихованців виконує роль активної, дієвої сили, учасника виховного процесу, вихователя. Він стверджував, що якщо немає педагогічного колективу, то немає і колективу учнів. А творять його, на думку Василя Сухомлинського, колективні думка, ідея, творчість [6, с. 82].

Яким же чином сьогодні підготувати сучасного вчителя природничих дисциплін до роботи в нових реаліях, де скорочуються години на навчальні предмети, учні де мотивовані, реформи тривають довго. Питання риторичне, але все ж таки спробуємо передбачити та надати методичні рекомендації щодо розвитку методичної компетентності вчителя. Враховуючи нові підходи до ролі сучасного вчителя природничих дисциплін, планується система заходів щодо розвитку методичної компетентності вчителя в умовах модернізації освіти. Відомо, що в школі віддзеркалюється те, що відбувається в суспільстві. Соціально-економічні і соціокультурні зміни в країні вимагають суттєвих інновацій в педагогічній теорії і практиці. При теперішніх світових темпах науково-технічного прогресу навчити на все життя неможливо, бо суттєві нововведення спостерігаються протягом життя одного покоління. Тобто йдеться про необхідність неперервної освіти, про формування в учнів потреби в самостійному оволодінні новими знаннями й уміннями, про здатність орієнтуватися спочатку у виборі профілю навчання, а потім у виборі фаху, а в разі потреби й переучуватись у своїй професії відповідно до вимог часу. У цьому зв'язку одним із пріоритетних напрямів модернізації системи освіти в

Україні є підготовка універсального педагога, якій би орієнтувався принаймні в декількох дисциплінах. Які ж вимоги висуваються сьогодні до вчителя, що працює в системі багатозадачності? Які мають бути особливості його педагогічної діяльності? Яку ідеальну модель такого вчителя можна собі уявити? Якими професійними знаннями й уміннями має оволодіти вчитель для успішної реалізації природничої галузі Держстандарту? На нашу думку, для школи потрібен учитель-творець, що має власні ідеї, здатний розробити авторські програми та зуміти реалізувати їх у практичній діяльності. Це має бути людина, здатна брати на себе відповідальність за рівень соціальної зрілості випускників при формуванні запиту на професійну діяльність, людина, що має високий фах (як відомо, учні можуть вибачити вчителю багато недоліків, але не вибачають непрофесіоналізму), широку ерудицію, наукову компетентність, високий інтелектуальний потенціал. Окрім власних знань з предмета викладання, вчитель повинен володіти методичними прийомами (відомо, що є вчителі, які знають свій предмет, але не можуть донести свої знання до учнів) і методами організації пізнавальної діяльності учнів (бути режисером уроку). На уроці і в позаурочний час вчитель має вміти організувати учнів на пошуково-дослідницьку роботу, що зміцнює їх інтерес до навчального предмету. Водночас сучасна педагогічна дійсність характеризується суперечливими тенденціями: зростання вимог до школи з боку суспільства і низький соціальний статус професії вчителя, відсутність мотивації вчителя до продуктивної професійної діяльності; неузгодженість змісту педагогічної освіти з новими цілями й змістом навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі; відсутність належного теоретико-практичного забезпечення змін у підготовці майбутніх вчителів до виховної, соціально-корекційної, профорієнтаційної роботи; переважання еkleктичного підходу до вибору методологічних орієнтирів виховання, обмежений доступ учителів до фахових інформаційних джерел [5, с. 172]. Функції вчителя розширились та ускладнилися. Вони охоплюють тепер навчальну, виховну, розвивальну, культурно-просвітницьку, соціально-педагогічну, корекційну, комунікативну, проектну, інноваційну, дослідницьку та інші функції. Таким чином, назріла потреба спеціального фундаментального дослідження, у якому б провідною ідеєю стало відображення особливостей особистісно орієнтованого, діяльнісного й компетентісного підходів до формування методичної системи неперервної освіти вчителя природничих дисциплін. Це дасть змогу вдосконалити предметні методики, забезпечить дієвість і спроможність їх відображати й реалізовувати через завдання модернізації освіти в умовах Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Барінова І.І. Компетентностная модель современного учителя географии. Проблемы непрерывной географической освіти і картографії: зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 9 – С. 18–21.
2. Закон про освіту <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2232/>
3. Зязюн І.А. Учитель в тенетах білої книги. Вища освіта України № 3 (додаток 1). – 2009. – Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – К.: Генезис, 2009. – С. 14–20.
4. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения. – М.: Учпедгиз, 1955. – 201 с.
5. Назаренко Т.Г. Методика навчання географії в профільній школі: теорія і практика : [монографія]. Педагогічна думка. К., 2013. – 318 с. UPL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9886> (26.11.2018).
6. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані твори у 5-ти, Т.1. 535 с.
7. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6-ти томах. – Т.2; составитель С.Ф. Егоров. – М.: Педагогика, 1988. – 496 с.

**STEM-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК****Онiпко В.В.***(Полтава, Україна)*

Під впливом сучасних соціальних та економічних реалій відбувається становлення нової парадигми педагогічної освіти, яка вимагає кардинального переосмислення теоретичних положень підготовки професіонала освітньої сфери. Зміни в освіті, передбачені в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті, концепції «Нової української школи», спрямовано на підвищення інтелектуального потенціалу держави та забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, зазначено, що «педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти». Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення інтегрованого курсу «Природничі науки» для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти потребує підготовки нового покоління творчо мислячих, професійно компетентних вчителів природничих наук. Одним із актуальних напрямів модернізації та інноваційного розвитку природничого профілю освіти виступає STEM-орієнтований підхід до навчання, який виявляється у поєднанні міждисциплінарних практик до вивчення природничих дисциплін, підвищення творчого потенціалу молоді та професійної компетентності, а саме: компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, екологічна грамотність і здорове життя, що гармонійно поєднується системою STEM освіти.

STEM-освіта — це категорія, яка визначає відповідний педагогічний процес (технологію) формування і розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці: здатність і готовність до розв'язання комплексних задач (проблем), критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності [1; 3]. Використання означеної технології при підготовці майбутніх учителів природничих дисциплін обумовлено насамперед міждисциплінарними підходами у побудові навчальних програм різного рівня, окремих дидактичних елементів, до дослідження явищ і процесів навколишнього світу, вирішення проблемно-орієнтованих завдань. Використання принципу інтеграції при викладанні інтегрованого курсу «Природничі науки» дозволяє здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничого циклу, технологізацію процесу навчання та формування навчальних компетентностей [4].

При реалізації програми впровадження STEM-освіти при підготовці майбутніх учителів природничих наук слід активно використовувати інноваційні методи навчання, а саме програмовані, інтерактивні та проблемні. Наприклад, проектно-орієнтованого навчання, які дозволяють набути знання, вмінь, навички та практичний досвід за допомогою дослідницької діяльності. Дослідницька діяльність базується на комплексних, реальних практичних проблемах і ретельно опрацьованих завданнях. Це дозволить реалізувати технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення інформаційного продукту – стартапу – та його презентування. Дослідницько-проектна діяльність майбутніх учителів природничих наук під час виконання навчальних проектів активізує дослідницьку, творчу діяльність студентів і спрямовує на отримання самостійних результатів під керівництвом викладача. У процесі формування STEM-компетентностей у майбутніх учителів природничих наук особливу увагу приділяємо методам міждисциплінарного дослідження, націлених головним чином на поєднання природничих наук (біології, хімії, фізики, географії, екології, астрономії). Міждисциплінарний підхід виявляється у взаємодії між науками, коли пізнання досягається лише при поєднанні зусиль окремих наук [2].

Заслугує на увагу використання кейсів під час занять, як освітньої технології, заснованої на інтегральному підході, яка передбачає вивчення одного певного предмету чи явища на основі поділу основної теми на кілька несуміжних розділів. Однією з головних переваг кейсів є те, що вони передбачаючи багатовимірне сприйняття світу, цінностей та явищ, а це, звичайно, відповідає головним завданням STEM-освіти. Кейс дозволяє дати цілісне комплексне уявлення про досліджуване явище. Наприклад, природний об'єкт може вивчатись з точки зору фізики, хімії, біології, географії, математики, технологій, історії, екології, літератури. Кейс складається з блоків із різних предметів, які системно відображають розділи програми інтегрованого шкільного курсу Природничі науки, а також суміжну інформацію за її межами. Для покращення візуального сприйняття інформації кейси супроводжуються формулами, графіками, діаграмами та різного роду інфографікою. це безпосередня групова діяльність учнів, під час якої прискорюються асоціативні процеси, збільшується коло інтересів, узагальнюються та систематизуються знання з різних предметів. Така форма роботи студентів передбачає поєднання власного досвіду з груповим поглядом на проблему, а викладач залучається до спостереження та управління за дискусією і роботою студентів. Перевагами застосування кейсів в освітній діяльності майбутніх учителів природничих наук є використання сучасного контенту для навчання, що дає базу для отримання комплексних сучасних теоретичних і практичних знань; залучення передових навчальних технологій, що дозволяють об'єднувати і одночасно формувати необхідні STEM компетентності, створення нового навчального простору, набуття вмінь системного критичного мислення, безпосередня реалізація компетентнісного підходу в розкритті явища, практичної ситуації, формування сучасного вчителя, який здатний спрямувати учнів на засвоєння та впровадження знань, досягати цілей та розвиватися.

Отже, міжпредметна інтеграція як дидактичний засіб STEM освіти має втілитись у навчальні предмети у формі їх об'єднання і представлення єдиним цілим, у інтегрованих навчальних курсах, на основі яких має розгортатися навчальний процес, що посилить інформаційне й емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів майбутніх учителів природничих дисциплін, формування професійних компетентностей. STEM-орієнтований підхід до навчання посилює дослідний і науково-технологічний потенціал та студентів, розвиває навички критичного, інноваційного та творчого мислення, вирішення проблем, комунікації та командної роботи. Впровадження STEM-освіти у педагогічному університеті у процесі підготовки майбутніх учителів та підвищення кваліфікації учителів потребує подальшої апробації та методичного супроводу

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018: // http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/
2. Міждисциплінарний підхід як доміанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності / А. М. Колот // Соціальна економіка. – 2014. – № 1–2, С. 76–83. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2014_1-2_15
3. Проект концепції stem-освіти в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqVM0APKT0d3R29PbWZwUnM/view>
4. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі інтегративного підходу [текст] : методичні рекомендації / І.М. Козловська, Я.М. Собко, О.О. Стечкєвич, О.М. Дубницька, Т.Д. Якимович. – Львів : Сполом, 2012. – 64 с.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЛУЧНИХ ФІТОЦЕНОЗІВ У ШКОЛІ

Орлова Л.Д., Хоменко О.О., Потапова А.Є.

(Полтава, Україна)

На сьогодні, біологічна освіта відіграє значну роль у формуванні світогляду учня, розвитку різнобічності особистості, вона у всіх подробицях вивчає життя і всі його прояви. Біологія – це наука, яка своїми дослідженнями покликана переконати людство в дбайливому ставленні до природи, дотриманні законів. Це наука майбутнього.

Загалом, ефективність засвоєння знань учнями залежить від форм організації навчальної роботи. Існує велика різноманітність форм, які використовують на уроках з біології, та за рахунок яких сприйняття матеріалу класом буде кращим.

Однією з форм організації навчальної роботи з біології є екскурсії в природу. Екскурсії – це форма навчально-виховної роботи з класом в умовах природного ландшафту [2]. Значення екскурсії полягає в тому, що вона відкриває можливість наблизити школярів до природи, показує їм рослини у природних умовах існування, формує уявлення про цілісність, єдність та багатогранність природного світу, наявність у ньому певних зв'язків та закономірностей, котрі на екскурсії простежуються чіткіше [3].

Екскурсії у природні фітоценози можуть мати різну направленість та теоретичне і практичне значення. Зокрема, під час екскурсій на луки, учні самостійно під керівництвом вчителя вивчають зібрані рослини і цим поглиблюють уже набуті в класі знання про їх будову. Лучні біогеоценози і, зокрема, представники їхнього автотрофного блоку, є одними із головних утворювачів органічної речовини і накопичувачів енергії, завдяки яким існують гетеротрофні організми й відбувається більшість фізичних і хімічних реакцій у ґрунті та обмінних процесів у біогеоценозах, вони надійно захищають земельні угіддя від водної та вітрової ерозії. Одночасно вони слугують важливим джерелом одержання різноманітних високоякісних і дешевих кормів, лікувальних засобів, осередками збереження біорізноманітності як однієї з об'єктивних цінностей природного середовища, що є своєрідним ресурсом біосфери та виступає універсальною формою мінливості живої матерії, основою її існування [5]. Школярі мають змогу вивчити будову, склад, організацію, взаємозв'язок окремих компонентів, стан та шляхи раціонального використання лучних біогеоценозів, дізнаються про те, як розв'язуються завдання охорони рослинного і тваринного світу, спостерігають за динамікою рослинного покриву та ін. Учні набувають знань з гербаризації рослин, виготовлення колекцій та фіксованих матеріалів квіток, суцвіть, плодів і насіння різних рослин, отримують навички фотографування, збирають матеріал для повідомлень на уроках. Таким чином, вони все більше ознайомлюються з лучними фітоценозами, і тим самим покращують свої знання.

До основних завдань при проведенні екскурсій в природу можна віднести: збагачення естетичних вражень, розвиток інтересу до природного оточення; зближення учнів зі світом об'єктів та явищ, серед яких вони перебувають щодня; формування потреби у дбайливому ставленні до природи [1, 4].

Використання вчителем словесних, наочних і практичних методів на уроках сприяє кращому пізнанню учнями матеріалу. Серед словесних особливого значення набувають розповідь, лекція, пояснення та опис. Вони передбачають ознайомлення учнів з планом, що допомагає їм стежити за думкою вчителя, послідовністю розкриття теми. Робота учнів з підручником і додатковою літературою дає їм змогу глибоко осмислити навчальний матеріал, закріпити його, виявити самостійність у навчанні [3, 4].

У групі наочних методів найбільш ефективними при вивченні лучних фітоценозів є демонстрування вчителем природного матеріалу, ілюстрацій засобами демонстрації, фільмів тощо [1]. Демонстрування допомагає виділити істотні сторони предмета, явища, роблячи відповідні пояснення. Воно, як правило, супроводжується повідомленнями юних натуралістів про те, як вони проводили ці досліди, зокрема і лучних травостоях.

Для демонстрування живих рослин та їхніх функцій залучають учнів, що вже ставили досліди за завданням учителя в позаурочний час [2, 3].

Практичні методи потребують великої самостійності учнів у навчанні, але є не менш результативними. До них потрібно віднести вирощування рослин, в тому числі лучних, на пришкольних ділянках, догляд за ними, проведення біометричних промірів, спостереження за проходженням фенологічних фаз, способами запилення, насінневою продуктивністю, врожайністю тощо [4]. Подібні дослідження можна проводити і природних умовах. Кількість задач залежить від індивідуальних особливостей учнів і має бути достатньою для формування навичок. Вони не повинні бути випадковим набором однотипних дій, а мають ґрунтуватися на системі, чітко спланованій послідовності дій [3]. Робота на пришкольних ділянках і в природних умовах виховує важливі особистісні якості, учні набувають вмінь дослідницького рівня, вони мають змогу наочно вивчити основні властивості рослин [1].

Контроль знань, умінь і навичок учнів є неодмінним елементом навчально-виховного процесу з біології. Контроль передбачає перевірку навчальних досягнень учнів з певного питання теми, їх оцінювання, фіксування результатів, корекцію помилок. Контроль виконує такі функції: діагностичну, навчальну, розвивальну, мотиваційну та корегуючу [2, 4]. Знання і навички, отримані школярами під час дослідження лучних фітоценозів та окремих представників флори, повинні в подальшому використовуватися при вивченні фактично усіх розділів біології. Так, при отриманні ботанічних знань учні на прикладі лучної флори будуть уже орієнтуватися в основних вегетативних органах рослин, їх специфічних рисах будови і функцій, процесах запилення та їх типах, в загальній будові квітки та її складових, особливостях утворення, будови і групах плодів, насіння та різноманітності систематичних груп рослин. Під час ознайомлення з розділом «Тварини», школярі вже будуть усвідомлені про пересування та проживання певних видів фауни, напрямках використання лучних ценозів як кормової бази. У вивченні питань анатомії та фізіології людини знання з лучної рослинності є важливими, адже вони складають частину рослинних ресурсів необхідних для життєдіяльності населення – лікарських, харчових, декоративних та ін. Загальна біологія нам розповідає про основні та загальні для всіх організмів закономірності життєвих явищ, які можна демонструвати на прикладі лучних травостоїв.

Таким чином, знання і вміння, які отримають учні під час екскурсій в лучні фітоценози, будуть дуже важливими для подальшого опанування біології, що дозволить збагатити уявлення учнів про різноманітність рослинного світу та буде спонукати до подальшого зацікавленого ставлення до навчання.

Список використаних джерел:

1. Барна М.М. Навчальні заняття з біології: можливі варіанти / М.М. Барна, Л.С. Барна, Г.Ф. Яцук. – Тернопіль: Астон, 2005. – 140 с.
2. Богданова О.К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі / О.К. Богданова. – Х.: Основа, 2003. – 80 с.
3. Верзилін М.М. Загальна методика викладання біології: підручник для студентів біол. фак. пед. ін-тів / М.М. Верзилін, В.М. Корсунська; [пер. з рос.]. – К.: Вища школа, 1980. – 352 с.
4. Загальна методика навчання біології: навч. посібник / [І.В. Мороз, А.В. Степанюк, О.Д. Гончар та ін.] ; за ред. І. В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – 592 с.
5. Орлова Л.Д. Біоекологічні особливості лучних фітоценозів Лівобережного Лісостепу України (продуктивність та раціональне використання / Л.Д. Орлова / за ред. А.П. Травлеєва. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2011. – 278 с.

ПРОФЕСОР І.Д. ІВАНЕНКО: ДОСВІД СТВОРЕННЯ ПРОСОПОГРАФІЧНОГО ПОРТРЕТА**Рогожа М.М.**
(Київ, Україна)

Створення саме просопографічного портрета відомого вченого дозволив вийти за рамку звичного викладу відомостей про нього, коли домінувала практика звідомлення даних лише про його діяльність. Однобокість такої практики розірвав відомий львівський історик Я.Р. Дашкевич (1926-2010). Його думка така: «Є п'ять блоків питань... актуальних для української біографістики та просопографії, що мають, безмовно, свою національну – викликану дуже важкими умовами життя народу протягом багатьох століть – специфіку: 1) особисті проблеми; 2) етно- і релігіопсихологічні; 3) громадські; 4) політичні; 5) творчі» [1 с. 240-241].

Виходячи з цього, повідомимо, що І.Д. Іваненко народився 27.05.1907 р. у багатодітній (9 дітей) селянській сім'ї (с. Самійлівка Близнюківського р-ну Харківської обл.). Батько, сільський активіст, розстріляний денікінцями. Мати сама піднімала дітей. Іван ріс кмітливим, працелюбним сином, проявляв інтерес до знань. За направленням сільського комнезаму з 1924 р. навчався у сільській школі (1927), що дало змогу та право вступити до Харківського ветеринарного інституту. Потім перейшов навчатися до ХІНО¹. Закінчив його у 1932 році.

Народившись в українській сільській родині, змалку привчений до роботи, практично все своє життя напружено працював. Підтвердження тому – успішно закінчив ВНЗ, вступив до аспірантури з подальшим навчанням при науково-дослідній кафедрі зоології. Успішно закінчив навчання у 1935 р. Навчаючись у ХІНО, встигав працювати листоношою, цим допомагав матері рости молодших дітей, що підтверджує його повагу до родинних цінностей.

Отримав направлення працювати викладачем природничих дисциплін Бердянського педінституту. Упродовж двох років завершив наукові дослідження та 1937 р. захистив кандидатську дисертацію в уже ХДУ. За конкурсом у 1938 р. – доцент кафедри зоології Херсонського педінституту, працював тут до 1941 р. (інститут було евакуйовано до м. Чкалова, РРФСР, з 1938 і до 1957 рр. таку назву мало м. Оренбург – авт.). Після звільнення в 1944 р. Херсону повернувся до роботи на попередній посаді. Продовжив з 1949 р. науково-педагогічну діяльність уже на посаді завідувача кафедрою зоології Таджицького університету, а також декана природничого факультету. 1962 р. повернувся до України, де за конкурсом посів кафедру зоології Полтавського ДПІ. На цій посаді працював до останніх днів свого життя. Земний шлях відомого вченого завершився 20 листопада 1975 р.

Громадське служіння вченого виявлялося у практично постійній роботі у позанавчальний час. Найперше воно проявлялося у роботі з аспірантами, співробітниками. Окрім того, багато та плідно І.Д. Іваненко працював з учителями зоології загальноосвітніх шкіл, особливо це помітно було у полтавський період його громадської праці. Особливе місце в роботі професора Іваненка займала робота зоологічного гуртка, у котрому він збирав студентів з посиленням інтересом до різних напрямів зоологічної науки.

Узагальнений погляд на життєвий шлях вченого, особливо початковий, дає підстави припустити наступне. Очевидно, генезисом його селянського роду він був призначений до навчальної та з часом – дослідницької роботи, як вищої форми та результату освіченості. Тому ним від початку було зроблено свідомий вибір на користь саме освітянської діяльності, котрою він займався практично упродовж всього свідомого життя.

¹Харківський інститут народної освіти, створений на базі колишнього Харківського університету. У 1933 р. знову був перетворений в університет – Харківський державний університет (ХДУ).

Крім того, його підготовка до захисту кандидатської, а з після тривалого періоду вивчення об'єкта дослідження – докторської дисертації, дає підстави стверджувати про поглиблення та розширення кола та регіонів дослідження.

Так, за аспірантського періоду, під час роботи у складі бригади Зоолого-біологічного інституту ХДУ під керівництвом В.В. Станчинського (1881-1942), найперше – еколога й орнітолога, І.Д. Іваненко отримав не тільки ґрунтовну еколого-біологічну підготовку. Майбутній вчений завдяки цьому виконав значний обсяг робіт, а саме, вів і вивчав: «кількісний облік фауни, розміщення, живлення та періодичні явища у житті хребетних... степу. ...величезна ділянка праці дісталася молодому зоологу: герпетофауна, теріофауна, орнітофауна – і не тільки кількісні обліки щодо кожної складової...[2 с. 121]. А вже у 1936 р. вивчав цілісні біоценози заповідного степу в Асканія-Нова.

Матеріали для докторської дисертації І.Д. Іваненко збирав майже 20 років. Вони стосувалися морфології, точніше – морфогенезу хребетних, структури популяцій. В особистому архіві вченого залишилася цікава з погляду еволюційної морфології наукова праця під назвою «Соотносительное со средой обитания развитие животных путем дезинтеграции в онтогенезе». Завершивши дослідження генезису виду Свиня дика (*Sus scrofa* L.) різних частин колишнього СРСР, захистив докторську дисертацію під назвою «Постнатальное развитие кабана в связи с условиями внешней среды». Сталінабад (таку назву впродовж 1929-1961 рр. мала столиця Таджикистану – Душанбе – авт.), 1956.

Перший досвід створення просопографічного портрета І.Д. Іваненка, д.б.н., професора виявив необхідність подальшої та послідовної праці над створенням повної біографії відомого вченого. Крім архіву ПНПУ імені В.Г. Короленка, Державного архіву Полтавської області маємо низку інших державних установ, у котрих також є відомості про професора І.Д. Іваненка.

Список використаних джерел:

1. Дашкевич Ярослав. Майстерня історика: Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Львівське відділення ІУАД ім. М.С. Грушевського НАН України. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2011. 792 с.
2. Орнітологи України. Биобиблиографический справочник. Вып. 1. Авторы-составители: Т.А. Атемасова, И.А. Кривицкий. Харьков, 1999. 286 с.

ЩОДО СИНЕРГЕТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

Романенко Ю.А.
(Донецьк, Україна)

Перед суспільством постає проблема формування нової людини, яка відповідала б новим умовам існування соціуму й світу, що глобалізується: з обов'язковою здатністю до творчості й інноваційності. Тому сучасна філософія освіти має окреслити нову синергетичну парадигму освіти.

З точки зору синергетики розвиток особистості постає як постійний рух, в якому хаос, випадковість, створення/руйнування, проходження точок біфуркації тощо є природними станами системи, що, послідовно змінюючи один одного, вибудовують безперервний ланцюг перетворень. Основою складовою синергетичної парадигми в педагогіці є принцип самоорганізації складної системи. Відкритість системи розуміється як здатність кожної з її підсистем до обміну інформацією із зовнішніми по відношенню до системи середовищами. Нерівноважність у координатах синергетичної системи має цілеспрямовано використовуватись в системі суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учня для організації бажаних змін. Когерентність як синхронізація елементів у масштабах усієї системи «особистість» означає, що зміна в

одному з елементів її структури неодмінно зумовлює зміни в інших елементах (або рівнях структури). Застосування методики «м'якого управління», коли мала флуктуація (відхилення, коливання) може змінити стан всієї системи – це принципова позиція синергетичної парадигми освітньо-педагогічної діяльності.

Ідеалами наукового знання служать простота, лінійність, повне виключення невизначеності (випадковості). Ми вважаємо, що найважливішим завданням освіти є сприяння розвиваючій людині і людській спільності в надбанні здатності жити в ситуації нестабільності, нестійкості і динамічності систем.

Синергетика стала мовою міждисциплінарного спілкування на якому говорять фізики, біологи, психологи, хіміки і інші учені. Синергетику в освіті реалізує метапредмет. Згідно вчення А.Г. Асмолова, А.В. Хуторського метапредметний зв'язок – це синтезація знань, умінь і навичок, формування в учнів цілісної картини світу. Синергетику в освіті учені розглядають і як метод освіти і як його зміст. Ми вважаємо, що синергетика в освіті - це новий етап розробки механізмів, технологій навчання.

З синергетичної точки зору процедура навчання – це створення умов, при яких можливі процеси придбання знань самостійно. Учитель і учень співпрацюють, взаємонавчаються і взаємозбагачуються. Навчання стають інтерактивними, продуктивними і творчими. Синергетичний підхід дозволяє по-новому ставити і вирішувати проблему співвідношення досвіду, мислення і теорії. Вивчити об'єкт в якості системи, що розвиває, міняється простіше, оскільки в розвитку існують і зупинки і сплески творчості, і повсякденна робота. Але є закономірність: будь-який об'єкт у сфері освіти розвивається не лише під педагогічною дією із зовні, але і за рахунок внутрішніх процесів самоорганізації.

Ми вважаємо, що сучасний освітній процес є процесом системної інтеграції і самоорганізації різних систем. Неможливо в процесі навчання, наприклад, розділити підходи гуманний, особистісно-орієнтований, компетентністний. Ми на практиці отримуємо інтеграцію вказаних вище підходів. І ця інтеграція – синергетичний підхід.

Зазвичай синергетика вибудовується на стику двох наук. Одна наука задає новий напрям предмета. Інша – методи дослідження. Ми вважаємо, що можливо новий напрям задасть педагогіка, методи дослідження – психологія. Синергетичний підхід як ніякий інший підхід наблизить до педагогіки науку про людину. Сьогодні перед нами вибудовуються нові завдання. Навчити педагогів новим технологіям, які дадуть відповіді на питання. Як управляти не управляючи? Як ненав'язливо направляти учнів на позитивний шлях розвитку? Як забезпечити самовиховання, самоосвіту, саморозвиток учнів?

Ми бачимо синергетичні дії учителя наступними: неможливість диктату; відмова від дріб'язкової опіки; заохочення самостійності; підтримка ініціативи; спонукання інтересу до відкриття себе, постійному пошуку власного шляху розвитку. Діяльність учнів: дослідницька, ігрова, проектна. Характерна опора синергетичного підходу націлена на відкриття нових істин, формування евристичного характеру, розвиток інтуїції, уяви, творчості.

Хочеться відмітити, що педагог-синергетик – той, який дбайливо відносився б до внутрішньої структури особи учня, сприяв би його саморозвитку, самореалізації, духовному зростанню. Такого вчителя ще належить сформувати. Ми вважаємо, що починати треба з формування мислення учителя, переформатування його поглядів на початковий процес, на учня, на сам процес пізнання і викладання

Ми можемо вже стверджувати, що сукупність висловлених ідей на основі синергетичного підходу сформувала нову сучасну некласичну парадигму освіти. Парадигма характеризується метою освіти в забезпеченні умов самовизначення і самореалізації особи учня. Розглядає людину, як складну систему. Розвиває не «школу пам'яті», а «школу мислення». Розглядає того, що навчається, як суб'єкта пізнавальної діяльності. Віддає перевагу стосункам педагога і учня, суб'єкт-суб'єктні, діагностичні.

Віддає перевагу «активному», творчому виду діяльності в навчанні. Переважні можливі межі оцінювання учнів. Рідко застосовні: знає – не знає; уміє – не уміє; є навичка – немає навички. В основному наступні: гарно – негарно; цікаво – нецікаво; оригінально – неоригінально; повно – неповно та ін. Адже йдеться про оцінювання досліджень, ідей, думок учнів, а не факторологічного матеріалу.

Ми вважаємо, що учитель, реалізуючи нову парадигму освіти, повинен створювати оптимальні умови для вільного саморозвитку людини. Учитель повинен використати не сукупність знань, умінь і навичок, а інтегроване злиття знань з різних областей в єдине ціле при вивченні загального об'єкту. Формування базової культури учня шляхом забезпечення його включення в складні соціально-економічні умови життя сучасного суспільства; розвитку сучасного наукового пізнання.

Ми бачимо здійснення учителем формування сучасного наукового пізнання шляхом диференціації наук у поєднанні з синтезом наукових знань, а саме: перенесення методів дослідження з однієї області в іншу; інтеграційні процеси пізнання; наукові досягнення – це результат колективної діяльності.

На наш погляд, методологічне значення для розробки різних аспектів особистої самоорганізації мають наступні синергетичні положення:

1) система в освітньому просторі (система особи, система утворення та ін.) сама формує свою межу;

2) нове виникає з невизначеності;

3) розвиток системи «особистістю» характеризується такими властивостями, як нелінійність, нерівнованість, альтернативність і хаотичність;

4) концепції самоорганізації відкривають нові можливості в управлінні стихійними процесами самовиховання, активізації механізмів самоорганізації, потенційно закладені в особистій системі індивіда.

Ми бачимо, наступні напрями введення синергетики в освіту:

а) навчити викладачів за принципами синергетики створювати авторські методики і свій викладацький стиль, який ґрунтується на спектрі наук про людину;

б) створення інтеграційних дисциплін на синергетичній мові;

в) введення в дисципліни матеріалів, що ілюструють дію принципів синергетики у відповідних предметних областях.

Дискретні спектри еволюційних шляхів розвитку освіти на основі базису синергетичної методології: множинність майбутнього; наявність моментів нестабільності; особлива роль учителя у виборі еволюційних шляхів; вибір бажаного і здійснюваного шляху розвитку.

А починати на наш погляд треба з того, що кожен учитель повинен утямити головні прогностичні цілі освіти, щодо формування фахівців, здатних до проектної детермінації майбутнього; вирошення інтелектуальної еліти країни, ґрунтуючись на сучасній синергетичній філософії освіти, базисом якої є синергетична методологія формування освіченої людини.

ТУРИСТИЧНО-ЕКСКАРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Семеновська Л.А., Семенова К.В.
(Полтава, Україна)

У навчально-виховному процесі сучасних закладів загальної середньої освіти велику роль відіграють пізнавальні екскурсії та подорожі. Їхньою основною метою є ознайомлення учнів з історією, географічними положенням, природними особливостями, визначними пам'ятками багатьох українських міст та сіл [3, с. 99]. Екскурсії допомагають пізнавати світ, піднімають загальний культурний рівень учнівської молоді.

Л. Бархаш визначає туристично-екскурсійну діяльність учнів як метод отримання певних знань, а також виховання дитини шляхом відвідування різних об'єктів за задалегідь розробленою темою із керівником. Об'єктами при цьому можуть бути музеї, різноманітні підприємства, університети, садово-паркові комплекси тощо [4, с. 83].

Аналіз туристично-екскурсійної діяльності у контексті розвитку сучасних освітніх закладів дозволив визначити, що більшість дослідників у даній області визначають її як форму виховання (виховну діяльність). Серед основних завдань туристично-екскурсійної діяльності на сучасному етапі розвитку загальної освіти можемо назвати наступні:

- сприяння виявлення об'єктів, на основі яких розкривається тема (екскурсії, походу);
- отримання необхідної інформації на основі реальної практики;
- підвищення мотиваційного потенціалу виховної діяльності через відчуття величчя відкриття нового міста, об'єкту, пам'ятки тощо;
- організація процесу засвоєння практичних навиків самостійного спостереження та аналізу об'єктів шкільної екскурсії [4, с. 84].

Туристично-екскурсійна діяльність допомагає школярам пережити та осмислити все те позитивне, що пережила наша держава у минулому. Адже історія – це могутня та вічна жива сила, яка здатна створити справжнього патріота, громадянина своєї країни. Так, пізнаючи українську національну ідею, переживаючи відчуття істинної любові до власної держави, відчуваючи тривожність за майбутнє України, школяр набуває відчуття гордості, прагне бути схожим на своїх національних героїв [2, с. 82].

Технологія проведення сучасної шкільної екскурсії являє собою певний вид слідування екскурсійної групи, який направлений на розкриття встановленої для даної екскурсії теми. Вона вибудовується в залежності від послідовності огляду об'єктів, необхідності забезпечення безпеки, можливості взаємодії. Основною метою даної технології є повне розкриття заданої теми. На наш погляд, доцільно виокремити ключові етапи проведення шкільних екскурсій: підготовка; проведення; осмислення результатів та підведення підсумків у межах реалізації екскурсії; інтерпретація учнями отриманого досвіду; фіксація отриманих результатів [4, с. 84].

Реалізація технології організації туристично-екскурсійної діяльності у сучасному закладі загальної освіти розвиває в учнів ініціативність у пізнанні життя в усіх його проявах. У ході екскурсії учні набувають навичок самостійного усвідомлення оточуючої дійсності, побудови наукових висновків та систематизації отриманих вражень, таким чином, набуваючи досвіду роботи із явищами навколишнього світу та науковим конструюванням.

Незважаючи на те, що сьогодні в Україні, як у шкільному, так і у позашкільному процесі, сфері туристично-екскурсійної діяльності приділяється значна увага, її все частіше починають розглядати як економічну діяльність, тобто лише як засіб отримання прибутку. Таким чином, на другий план відходить увага до туристично-екскурсійної діяльності як сфери навчання та виховання молоді, активного відпочинку, корисного проведення дозвілля.

На сьогоднішній день можна назвати такі нагальні проблеми, із якими стикаються начальні заклади під час організації туристично-екскурсійної діяльності:

1. Сучасні преса, телебачення та інтернет нерідко поширюють програмам та матеріали, які суперечать цінностям цивілізованого суспільства, пропагують насилля та аморальну поведінку. У результаті цього в суспільстві (особливо серед молоді) поширюються соціальні проблеми, зникає інтерес до національної історії та культури.

2. Надзвичайна зайнятість вчителів своєю основою роботою – проведенням уроків. Як наслідок – займатися організацією туристично-екскурсійної діяльності їм доводиться у свій вільний час.

3. Відсутність окремої оплати педагогам за організацію та проведення туристично-екскурсійної роботи.

4. Неможливість для багатьох родин фінансувати екскурсії для своїх дітей.

5. Непідготовленість вчителів до проведення та організації туристично-екскурсійної діяльності [1, с. 45-46].

Для вирішення даних проблем на рівні загальноосвітніх навчальних закладів варто:

1. Надавати перевагу власне спортивному та пізнавальному туризму, в основі якого будуть лежати самостійні дії учнів, бо вони і є «та база, той фундамент, на якому успішно йде процес навчання та виховання» [1, с. 47]. Оскільки плануючи проведення туристичних походів та екскурсій самостійно, вчителі не спонукають молодь до активних дій, не розвивають бажання планувати своє дозвілля самотужки.

2. Постійно проводити підготовку викладачів-організаторів туристично-екскурсійної діяльності у закладах загальної освіти. Адже, викладач-організатор – це головна діюча особа та основне джерело ініціативи у даному виді шкільної діяльності.

3. Ні в якому випадку не впроваджувати у заклади загальної освіти туристично-екскурсійну діяльність нав'язливими насильницькими методами. Варто завжди враховувати інтереси учнів у виборі напрямів та маршрутів походів та екскурсій.

4. Розвивати зовнішні зв'язки туристично-екскурсійної діяльності учнів з іншими закладами та організаціями: музеями, різними товариствами, туристичними клубами, підприємствами, відділами культури тощо.

5. Запровадити у закладі загальної освіти посаду викладача-організатора туристично-екскурсійної діяльності із визначеним рівнем заробітної плати. На нашу думку, даний крок підвищить мотивацію вчителя до якісного та педагогічно доцільного планування й організації шкільних екскурсій та туристичних походів.

6. Пам'ятати, що туристично-екскурсійна діяльність для закладів загальної освіти – це, в першу чергу, частина навчально-виховного процесу, а вже потім, відпочинок від шкільної буденності [1, с. 47-48].

Таким чином, туристично-екскурсійна діяльність учнів у контексті сучасного розвитку закладу загальної середньої освіти є надзвичайно необхідним та актуальним явищем, яке допомагає ознайомлювати учнів із реальним життям. Саме в ній відбувається пізнання й активна взаємодія учнів із предметами, об'єктами та явищами природного, соціального, культурного оточення.

Список використаних джерел:

1. Брижак Н.Ю. Краєзнавча та туристична робота: курс лекцій для студентів педагогічного факультету, які навчаються на спеціальності «Початкова освіта» / Н.Ю. Брижак. – Мукачево: МДУ, 2012. – 116 с.
2. Кирюханцев К. А. Экскурсия как средство патриотического воспитания учащихся общеобразовательных школ / К. А. Кирюханцев, Г. И. Алексеева // Молодой ученый. Педагогика общеобразовательной школы. – 2012. – С. 80–82.
3. Кочан В. Шкільні екскурсії як складова туристично-екскурсійної діяльності / В. Кочан, Ю. Костянець // Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації: матеріали I-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 27-28 квітня 2017 р. – Ужгород: ПП «Інватор», 2017. – С. 97–99.
4. Рыжикова Ю.А. Технология организации образовательной экскурсии / Ю.А. Рыжикова // Педагогические науки. – 2017. – № 2. – С. 82–86.

ГОЛОВНА ОПОНЕНТКА А.С. МАКАРЕНКА**Ткаченко А.В., Карабут Ю.А.**
(Полтава, Україна)

Новаторська педагогіка Антона Макаренка, попри свою очевидну ефективність, як ми знаємо, зустріла неоднозначну реакцію в педагогічних та адміністративних колах його часу. Серед тих, хто особливо активно опонував яскравому завідувачу колонії імені М. Горького і комуні імені Ф. Дзержинського, була відома освітня діячка Валентина Максиміліанівна Дюшен. Історія стосунків між цими двома педагогами розкриває перед нами і важливі аспекти ідейно-теоретичної боротьби А. С. Макаренка, і характер його адміністративного оточення, і специфіку сприйняття його інноваційних методів офіційною педагогікою 1920–30-х років. Свого часу докладний нарис про В.М. Дюшен опублікував у своїй книзі «Побляклі обличчя, забуті люди... 28 портретів «друзів» і «ворогів» Макаренка» провідний світовий макаренкознавець Гьотц Хілліг, пізніше побачила світ низка цікавих статей на дану тему українських і закордонних вчених. Проте знайдений нами останнім часом матеріал проливає додаткове світло на неоднозначну постать В. М. Дюшен.

Змалювавши на сторінках «Педагогічної поеми» образ інспекторки Наркомосу Брегель, безперечним прототипом якої вважається В.М. Дюшен, педагог-письменник у підготовчих матеріалах до свого роману дав таку характеристику цьому персонажу: «Противниця переїзду в Куряж, фиркає на комуну Дзержинського і на всі порядки. Зла, вульгарна, пліткарка, безладна в особистому житті. [...] б'є свою дочку. [...] Поразка її приходить разом з поразкою троцькізму, педагогічним виразом якого вона була. Злобно зустрічає і О. М. Горького [...]» [4, с. 483]. Такий непривабливий портрет літературного героя, напевно, був спричинений напруженими особистими стосунками А. С. Макаренка з його прототипом, проте реальні особливості біографії та кар'єри Валентини Максиміліанівни дозволяють досягнути незрівнянно більш широкий план цієї непересічної особистості.

Народилася В.М. Дюшен (у дівочтві – Блох) в родині лікаря, в м. Стара Русса Новгородської губернії у 1884 році. Після смерті батька сім'я переїхала до Петербургу, де у 1901 р. Валентина закінчила гімназію і вступила до математичного відділення Педагогічних курсів Санкт-Петербурзьких жіночих гімназій. З 1905 року, тобто практично в один час із А.С. Макаренком, почала викладати у початкових школах. В цей же період вона серйозно захопилася революційною діяльністю, в ході якої познайомилася з такими відомими більшовичками, як Н.К. Крупська та О.М. Коллонтай.

Революційні ідеї зблизили її і з майбутнім чоловіком – випускником Санкт-Петербурзького технологічного інституту, інженером, меншовиком за партійною належністю – Борисом В'ячеславовичем Дюшеном (1886-1949), якому вона згодом народила трьох дітей. Партійні розбіжності (В.М. все життя вважала себе більшовичкою) і революційні події у 1917 році все ж зруйнували цей шлюб: Б.В. Дюшен був призначений комісаром Тимчасового уряду в м. Ярославль, де у 1918 р. став одним із керівників знаменитого повстання проти більшовицької влади. В подальшому Борис В'ячеславович служив у штабі білогвардійської Північно-Західної армії генерала М.М. Юденича, активно співпрацював в ревельській газеті правих есерів «Вільна Росія» під редакцією О.І. Купріна. В еміграції в Берліні був членом редколегії центрального органу зміновіхівців – газети «Накануне». Завдяки співпраці з органами ОДПУ у 1926 р. повернувся до СРСР, жив у Москві, працював завідувачем відділом заочного навчання при Головному управлінні профосвіти Наркомосу РСФРР. У 1935 р. був заарештований органами НКВС і ув'язнений на 5 років, однак достроково звільнений та прийнятий на посаду головного інженера спецлабораторії НКВС-МДБ СРСР. Будучи вже підполковником держбезпеки, став лауреатом Сталінської премії, за деякими даними, за розробку пристрою для підслуховування.

У 1917-1918 роках Валентина Максиміліанівна завідувала відділом з евакуації Петрограда, брала участь у розробці заходів з ліквідації неписьменності та безпритульності, з 1918 року очолювала дитячу колонію під Петроградом, пізніше – курси з підготовки керівників дитячих установ. Навесні 1919 р. її направили в Україну з метою організації системи дитячих будинків. Працюючи спочатку в Харкові, потім в Києві, В.М. Дюшен керувала відділом соціального виховання Наркомосу, викладала в Чернігові на курсах підготовки учителів і керівників по соцвиху, багато публікувалася в пресі. Під загрозою наступу білої армії А.І. Денікіна вона, разом з О.М. Коллонтай, змушена була переїхати до Москви, де упродовж 1919–1925 років очолювала різні відділи Наркомосу РСФРР, читала лекції в Губвідділі народної освіти та Комуністичному університеті імені Я.М. Свердлова, брала участь у різного роду форумах з питань освіти, публікувалася у педагогічних журналах, виступила одним із організаторів, а з 1921 року завідувачкою Дитячого містечка імені III Інтернаціоналу. Привернула увагу педагогічної громадськості підготовлена під її керівництвом книга «П'ять років Дитячого містечка імені III Інтернаціоналу» (Москва, 1924 р.).

Наприкінці 1925 року вона «за сімейними обставинами» (місце роботи другого чоловіка) переїхала до Харкова і обійняла посаду спочатку інспектора, а згодом головного інспектора Управління соціального виховання НКО. У жовтні 1929 р. В. М. Дюшен звільнилася з Упрсоцвиху і перейшла до Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП), з яким до того була вже пов'язана деякий час. За рік вона очолила щойно заснований київський філіал УНДІП, але 1934 року знову повернулася до Наркомосвіти РСФРР.

Сталінські репресії не оминули і Валентини Максиміліанівни, на початку 1950-х років вона була заарештована і навіть попри заступництво О. М. Коллонтай, тоді Надзвичайного і Повноважного посла у Швеції і радника міністра закордонних справ, відправлена на заслання до Казахстану. Але по смерті Сталіна вона повернулася до Москви, стала персональним пенсіонером союзного значення й до кінця життя багато публікувалася зі спогадами про свою бурхливу революційну і педагогічну діяльність.

Варто відзначити, що й другий чоловік В. М. Дюшен – Володимир Християнович Ауссем (1882-1937) – був не менш яскравою особистістю – відомий революціонер, народний секретар фінансів радянської УНР (1918), повпред, радник повпредства СРСР (а насправді, резидент ДПУ) у Берліні й Відні (1921-1925), голова Всеукраїнської Ради Народного Господарства (1925) тощо. Цікавий факт: обидва чоловіки В.М. були активними революціонерами, обіймали керівні посади, доволі тривалий час жили за кордоном, працювали в органах НКВС та відчували на собі політичні репресії 1930-х років.

Натяки А.С. Макаренка щодо належності В.М. Дюшен до троцькістської опозиції, нещодавно отримали документальне підтвердження: у фондах Державного архіву Харківської області збереглися протоколи партійної колегії Харківської окружної контрольної комісії КП(б)У – головного органу, що опікувався чистотою партійних лав. Як з'ясувалося, у грудні 1927 р. партійний осередок НКО ухвалив виключити Дюшен із партії; у січні 1928 р. Журавлівський райком КП(б)У м. Харкова погодився із цим рішенням, запропонувавши ще й зняти її з керівної роботи – «З огляду на те, що Дюшен з 1923 р. по цілому ряду питань розділяла точку зору опозиції». На початку лютого партколегія, зважаючи на те, що Дюшен визнала помилкою свою опозиційну роботу, вирішує в партії її залишити, але винести сувору догану «за ідеологічну нестійкість». Проте вже за тиждень, у зв'язку з новими матеріалами у справі, партколегія все ж виключає її із лав партії. Ми поки що не знаємо, чи вплинула якимось чином опозиційність Дюшен на її педагогічні погляди, але не можна не помітити, що А.С. Макаренко у своїй критиці на її адресу робить на цій обставині особливий наголос.

Як бачимо, складна доля В.М. Дюшен, суперечливість її ідеологічних переконань та напружений характер стосунків із А.С. Макаренко потребують більш ретельного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Груздева Е.Н. Валентина Максимилиановна Дюшен (Страницы биографии) / Е.Н. Груздева // *Имя в истории петербургской школы: Материалы для самостоятельной работы студентов* / Авт.-сост. Е.М. Колосова, И.А. Свиридова, Н.М. Федорова; Книга третья. – СПб. : Астерион, 2011. – С. 35–42.
2. Державний архів Харківської області. – Ф. П-9, оп. 1, спр. 16, арк. 129.
3. Дюшен Борис Вячеславович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Дюшен,_Борис_Вячеславович
4. Макаренко А.С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 3 / А.С. Макаренко ; сост.: Л.Ю. Гордин, А.А. Фролов. – М. : Педагогика, 1984. – 512 с.
5. Hillig G. Verbläste Gesichter, vergessene Menschen: 28 Porträts von «Freunden» und «Feinden» A.S. Makarenkos / G. Hillig. – Bremen : Ed. Temmen, 1999. – S. 148–158.

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Упагова І.П.
(Харків, Україна)

Розбудова нової української школи, пошук нових шляхів, методів, засобів, технологій навчання є актуальною проблемою освіти сьогодення. Проблема дослідження обумовлена суперечностями між оновленим змістом освіти закладів загальної середньої освіти та традиційним підходом щодо підготовки вчителів для нової української школи; традиційною методичною підготовкою майбутніх учителів біології та сучасними вимогами закладів загальної середньої освіти до біологічної освіти.

Оскільки провідником змін у НУШ є вчитель, який повинен іти в ногу з часом, враховувати всі освітні інновації, то цілком зрозуміло, що це вимагає від сучасного педагога не тільки ґрунтовних предметних знань, а й відкритості та готовності вчити і вчитися, проявляти свою активність і творчість. Важлива роль у розв'язанні цієї проблеми відводиться педагогічним ЗВО, від діяльності яких значною мірою залежить ефективність і результативність навчання майбутніх учителів біології в умовах модернізації освіти.

Суттєвий внесок у розвиток загальних теоретичних основ методичної підготовки майбутніх учителів біології зробили Н. Грицай, С. Стрижак (науково-методична підготовка), Н. Баюрко, Л. Никитченко, В. Танська, О. Чернікова (формування екологічної компетентності), С. Калаур (підготовка до оцінювання навчальних досягнень школярів) та ін. Узагальнюючи різні підходи науковців до проблеми дослідження, слід зазначити, що професійна діяльність сучасного вчителя охоплює інформаційний, дослідницький, інтелектуальний, креативний, діагностичний, прогностичний, комунікативний, акмеологічний, проєктивний, рефлексивний аспекти.

Спираючись на положення Концепції нової української школи, методична підготовка майбутніх учителів біології має враховувати основні її положення, серед яких на особливу увагу заслуговує: навчання протягом життя, фасилітаційна позиція вчителя, використання нових альтернативних освітніх практик (квазіпрофесійних і дидактичних ігор, упровадження інтегрованого та проєктного навчання, біологічних квестів, екологічних таборів, організація творчих зустрічей із фахівцями тощо), модернізація змісту та форм завдань для самостійної роботи здобувачів освіти (трансформації їх у напрямку групової діяльності, виконання творчих вправ).

Особливого значення набуває розвиток у майбутніх учителів біології фундаментальних інтелектуальних (порівняння, аналіз, класифікація, систематизація, узагальнення, формулювання висновків) і практичних умінь у процесі виконання різних видів освітньої діяльності. Квазіпрофесійні вміння студентів формуються під час

спостереження за біологічними об'єктами; екскурсій, постановки дослідів, виконання лабораторного дослідження, розробки проектів, прогнозування, моделювання, участі в конкурсах наукових робіт, науково-практичних конференціях тощо; у процесі безпосередньої участі в біологічних експериментах, опису їх результатів та формулювання висновків.

Слід зазначити, що в процесі підготовки майбутніх учителів біології доцільно впроваджувати контекстне навчання та інноваційні технології, які надалі можуть бути використані студентами в їх професійній діяльності.

Посилення дослідницького компонента в системі науково-практичної підготовки майбутнього вчителя біології, формування в нього готовності до проектно-дослідницької діяльності спрямоване на вдосконалення методичної підготовки, що відповідає завданням інтелектуально-творчого розвитку фахівця, формування в нього здатності створення наукового середовища для учнів, яким передається ініціатива в побудові власної траєкторії освітньої діяльності.

Посилення вимагає і діяльнісний компонент, зорієнтований на застосування біологічних знань під час виконання практико-орієнтованих завдань контекстного навчання.

Так, у процесі контекстного навчання варто наголосити на таких його методичних аспектах, як: використання підручника – один із шляхів формування компетенції саморозвитку і самоосвіти; дидактичні можливості інтерактивних методик для формування комунікативних компетентностей та з метою формування критичного мислення і творчих методичних здібностей студентів; можливості застосування мультимедійних технологій на заняттях (формування інформаційної компетентності за умов використання інформаційних технологій, телекомунікацій: електронна пошта, телеконференції, аудіо-, відео-конференції тощо); залучення до безпосередньої практичної природоохоронної діяльності через створення біологічних, екологічних проектів; формування екологічної свідомості і культури через позааудиторну діяльність тощо.

Актуальною є проблема розбудови через створення професійних STEM колаборацій STEM-освіти заради засвоєння та розповсюдження інновацій у STEM-викладанні, поширенні STEM-грамотності, професійної мотивації. Методично доцільними є такі стратегії навчання, як: «рефлексивні хвилини», діаграма Ішікави («риб'ячої кістки» (Fishbone Diagram), або «причинно-наслідкова» діаграма), «діаграма Венна», «діамантова діаграма»; «аркуш мети фахівця», «мозковий штурм», «ГРОНО», «ПРЕС», «сенкан», «кубування», «акваріум», «обери позицію», «читання (педагогічних ситуацій) із зупинками», «читання з позначками»; «обмін думками», «знаю, хочу дізнатися, дізнався», «тонкі і товсті питання» (передбачали «однозначні» (фактичні) та розгорнуті, ґрунтовні відповіді); методичні дебати та турніри; групове (парне) моделювання та презентація уроків різних типів, «кейс-метод», «шість капелюхів», створення лепбуків тощо, які допомагають виявити причинно-наслідкові зв'язки теми, факту чи події, систематизувати великий обсяг матеріалу, проаналізувати навчальну ситуацію, висловити й обґрунтувати власну думку, сформулювати висновок, створити ієрархію професійних цінностей тощо.

Потребує змін також і організація простору аудиторій, наприклад: мобільні робочі місця для організації індивідуальної, парної та групової роботи.

У процесі підготовки майбутніх учителів біології важливе місце посідає педагогічна та навчально-польова практики, які є суттєвою складовою навчального процесу і проводяться з метою закріплення і поглиблення теоретичних знань, набуття професійної компетентності в межах майбутньої спеціальності чи спеціалізації, досвіду самостійної науково-дослідної роботи, сприяють формуванню фахової методичної компетентності.

Отже, методична підготовка майбутніх учителів біології в контексті вимог нової української школи має сприяти формуванню в них критичного методичного мислення як важливої складової фахової підготовки, що передбачає їх готовність до здійснення аналізу, синтезу й обґрунтування; критичному сприйняттю інформації або ситуації; знаходженню причин, наслідків, альтернативи; генеруванню ідей, прийняттю зважених рішень; вимагає впровадження в освітній процес застосування мультимедійних технологій із метою формування інформаційної компетентності, які результативно впливають на методичну підготовку здобувачів вищої педагогічної освіти зазначеного фаху.

ТРАНСФЕР ЗНАТЬ ПРО ФЕНОМЕН ПАНКРЕАТИТУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Федорець В.М., Ключко О.В.
(Вінниця, Україна)

Необхідність трансферу знань про феномен панкреатиту [2; 8; 9] з метою удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури зумовлена системними процесами європоцентричної трансформації української освіти в рамках яких актуальним є компетентнісна модель фахівця, а також фундаменталізація, гуманізація, антропологізація освітнього процесу та активне використання трансдисциплінарного підходу. Безумовно, актуальність вказаної проблеми зумовлена питаннями профілактики неінфекційних хвороб, що рекомендується Всесвітньою Організацією Охорони здоров'я, Міністерством охорони здоров'я та Міністерством освіти та науки. Визначальним політичним меседжем, що розкриває соціально-політичний і освітньо-політичний виміри даної проблематики є Розпорядження кабінету міністрів України від 26 липня 2018 р. № 530-р «Про затвердження Національного плану заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку» [3].

Актуальним аспектом є те, що натепер існує практичний запит на знання вчителем феноменології панкреатиту в контексті реалізації рухової активності учнів. Це обумовлено поширенням зазначеної патології. Тобто, вчителю фізичної культури необхідно мати елементарні знання про феномен панкреатиту [2; 8; 9], для того, щоб в умовах освітнього процесу вміти проводити профілактику. Значимим є те, що панкреатит може бути спровокований фізичним навантаженням і в багатьох випадках представляє загрозу не тільки для здоров'я але й для життя дитини.

Представлена проблема недостатньо розкрита в науковій педагогічній літературі, що разом із її значимістю для збереження життя і здоров'я дітей, презентує її як актуальну й значиму для педагогічної теорії та практики й визначає інноваційні шляхи вирішення в рамках педагогіки здоров'я.

Метою нашого дослідження була актуалізація використання знань про феномен панкреатиту для удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури в умовах післядипломної освіти

Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури в умовах післядипломної освіти нами проводиться на основі антропологічної моделі [4]. Такий підхід відповідає антропологічно й гуманістично орієнтованим: традиціям еленістичної культурно-освітньої системи пайдеї; концепту «турботи про себе» [5], який в рамках компетентнісної моделі фахівця ми трактуємо перш за все як турботу про учня; ідеям антропологізації освітнього процесу К. Ушинського; уявленням про широкі транспроблемні і трансдисциплінарні знання людини в педагогіці добра і серця І. Зязюна [1]; феноменологічним і антропологічним інтерпретаціям існуючим в системі

екзистенційної педагогіки О. Больнова [7]. Вказана проблема розробляється відповідно до методологічних установок педагогіки здоров'я та валеології. Інноваційно орієнтованим є застосування нами патопедагогічного [5] та пропедевтичного підходів, що забезпечує формування у слухачів цілісних і феноменологічно орієнтованих уявлень про проблему та визначає аналітичну специфіку здоров'язбережувального мислення педагога.

Проблематика панкреатиту [2; 8; 9] розкривається слухачам послідовно, що включає наступні етапи: актуалізація питання та його освітня сутність [5]; уявлення про діагностику з визначенням основного патогенетичного механізму (механізму формування патології); уявлень про причини (етиологія) [5]; загальні розуміння патогенезу [5]; поняття про ускладнення [5]; уявлення про прогноз; загальні підходи до діагностики; знання шляхів профілактики [5] та корекції даної патології в умовах освітнього процесу. Вказана схема, яка за своєю суттю є професійною когнітивною матрицею, запозичена з медичної традиції, нами використовується у спрощеному форматі. Її застосування оптимізує, технологізує, аксологізує і практично орієнтує освітнє розуміння проблематики панкреатиту та формує феноменологічно спрямоване здоров'язбережувальне мислення вчителя фізичної культури.

Представимо тезисно знання про феномен панкреатиту [2; 8; 9] використовуючи вказану вище послідовність (схему).

Панкреатит буває гострий, тобто такий, що формується швидко протягом хвилин чи годин, і хронічний, який існує роками.

Розглянемо феноменологію гострого панкреатиту, починаючи з загальних уявлень.

Для вчителя фізичної культури значимим є те, що гострий панкреатит, який представляє собою патологію підшлункової залози, може бути спровокований значним фізичним навантаженням в комбінації з іншими факторами, серед яких є надмірне вживання їжі (перш за все жирної), алкоголю й ін. Важливими етіологічними (причинними) чинниками є перенесений грип чи гострі респіраторні хвороби. Актуальним чинником гострого панкреатиту є травми. Зазначені причини розвитку гострого панкреатиту розкривають технологічну необхідність врахування вчителем фізичної культури феноменології даної патології при організації рухової активності дітей.

Серед *діагностичних ознак* важливі є інтенсивний і постійний біль в області (зона проєкції підшлункової залози) між реберною дугою і пупком. Біль часто є оперізуючим і вязаним з надмірним вживанням жирної їжі, алкоголю, травмою (ударом). Окрім того, визначається нудота, може бути блювання. З загальних симптомів важливим є загальна слабкість, в'ялість й ін.

Причини (етіологія). Особливе і первинне значення для вчителя фізичної культури має не діагностика, яка є складною та потребує спеціальних медичних компетентностей, а знання причин (етіологія) гострого панкреатиту. Саме це лежить в основі профілактики. Уточнимо основні причини: надмірне вживання їжі (перш за все жирної), алкоголю (особливо небезпечним є алкоголь в комбінації з жирною їжею), перенесені грип чи гострі респіраторні хвороби, травми (удар в область проєкції підшлункової залози), прийом деяких медичних препаратів, ускладнення холециститу (запалення жовчного міхура), дуоденіту (запалення дванадцятипалої кишки), гепатит (запалення печінки), глистні інвазії та ін.

Розвиток порушення (патогенез) полягає в тому, що ферменти (в даному випадку біологічно активні речовини які перетравлюють їжу) які заходяться в неактивованому стані в клітинах підшлункової залози під впливом певних чинників активуються і запускають механізм руйнування («самопереварювання») залози.

Ускладненнями гострого панкреатиту є кровотеча, яка може призвести до смерті, до переходу в хронічну форму (хронічний панкреатит), діабет й ін. Як розуміємо, небезпека кровотечі робить знання цієї хвороби обов'язковим для вчителя фізичної

культури. Особливо важливо врахувати зазначену проблему (панкреатит) в походах, туризмі й у процесі занять травматичними видами спорту, тощо.

Профілактика здійснюється на основі знань феномену гострого панкреатиту і, перш за все, на розумінні причин його виникнення. Тобто, мінімізуючи чи виключаючи вищезазначені причини, ми зменшуємо ймовірність виникнення панкреатиту.

У процесі підготовки вчителя фізичної культури в умовах післядипломної освіти ми використовуємо педагогічні задачі, зокрема, написання педагогом рекомендацій з профілактики вказаної патології, розбір і аналіз певних складних і ризикованих ситуацій. При цьому застосовуються маєвтично-діалогічні інтерактивні методики, цифрові технології.

Для вчителя фізичної культури профілактично орієнтовані знання феномену гострого панкреатиту є обов'язковими для ефективного збереження життя і здоров'я учнів в умовах освітнього процесу. Особливо значимим є розуміння, що фізична активність при неврахуванні чинників виникнення гострого панкреатиту збільшує ризики загибелі дітей від кровотечі, а також представляє собою умову формування діабету та хронічних хвороб органів травлення. Знання про гострий панкреатит є актуальною складовою змістовного наповнення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури, а також представляють собою гносеологічний чинник розвитку його гуманістичних професійних установок та милосердя й доброти.

Список використаних джерел:

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. / І. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
2. Паршиков В.В., Фирсова В.Г. Острый панкреатит: современные подходы к консервативному лечению // Вестник экспериментальной и клинической хирургии. – 2012. – Т.5, №2. – С. 478–485.
3. Про затвердження Національного плану заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку: Кабінет міністрів України. розпорядження від 26 липня 2018 р. № 530-р, Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2018-%D1%80>. (Дата звернення: 06.05.2020)
4. Федорець В.М. Концептуалізація антропологічної моделі здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури / В.М. Федорець // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – Київ, 2017. – Вип. 5 (34). – С. 137–178. – (Серія «Педагогічні науки»).
5. Федорець В.М. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури : патопедагогічний аспект // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / НАПН України ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти» ; голов. ред. В.В. Олійник ; редкол. : О.Л. Анфрієва [та ін.]. – Київ : Атопол. Груп, 2017. – Випуск 6 (35). С. 176–216.
6. Фуко М. Технологии себя / М. Фуко // Логос. – 2008. – № 2 (65). – С. 96–122.
7. Bollnow O.F. Padagogik in anthropologischer Sicht. Tokyo : Tamagawa University Press, 1971. 80 s.
8. Janisch N.H. Advances in management of acute pancreatic // Gastroenterology clinics of North America. – 2016. – V.45, N1. – P. 1–8.
9. Lankisch P.G., Apte M., Banks P.A. Acute pancreatitis // The Lancet. – 2015. – V.386, N9988. – P. 85–96.

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ**Харченко О.В.***(Київ, Україна)*

Усвідомлення значущості профілактики, збереження та підтримки здоров'я нації на державному рівні передбачає розгортання досліджень з питань формування у молоді відповідального ставлення до власного життя, сприяє підвищенню відповідальності за власне здоров'я, що є фундаментом професійної реалізації особистості та міцних сімейних стосунків. Інтеграція процесів формування, укріплення та збереження здоров'я у практику освіти покликана сприяти формуванню валеологічної культури учнів. Особливої актуальності ця проблема набуває для учнів старших класів, оскільки у них відбувається систематизація отриманих знань, засвоєння теоретичних основ різних дисциплін, узагальнення знань у єдину картину світу, пізнання філософського змісту явищ.

Валеологія є інтегративною системою наукових знань, що містять у собі комплекс таких наук та систем фундаментальних знань, як філософія, біологія, соціологія, українознавство, етнографія, анатомія і фізіологія людини, екологія, психологія, культурологія, соціальна педагогіка, фахова та народна медицина, фізична культура та інші науки [3]. Логічна єдність фундаментальних валеологічних знань дозволяє визначати валеологічну культуру як нове якісне утворення особистості, що включає її ставлення до здорового способу життя, до власного здоров'я і цим самим зумовлює свідоме прагнення самостійно, творчо вдосконалювати фізичну, психічну і духовну сферу власної життєдіяльності на основі самопізнання і адекватної самооцінки стану здоров'я.

Валеологічна культура є складовою загальної культури людства, яка містить у собі об'єктивні результати діяльності людей, що виявляються в рівні здоров'я людини і суспільства, суб'єктивні людські здібності і сили, що реалізуються в діяльності, спрямованій на реалізацію здорового способу життя кожної особистості. Відповідно до розуміння феномену «валеологічна культура», до її функцій відносяться: нормативна (закріплення соціальних норм здоров'я), аксіологічна (усвідомлення здоров'я як людської цінності), регулятивна (збереження здоров'я), освітня (оволодіння валеологічними знаннями), виховна (формування стійких навичок і звичок здоров'я, здоров'язберігаючі відносини з оточенням).

Про важливість формування валеологічної культури в учнів під час уроків наголошував В. Сухомлинський. Він акцентував увагу на таких аспектах формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей, які актуальні й сьогодні: оздоровлені та загартовувані дитини, перебуванні на свіжому повітрі. Наголошуючи на значенні здоров'я дитини, педагог навчає здоров'ю самою організацією навчально-виховного процесу. Школу він називає «школою радості», де вчитель – не тільки наставник, але й друг, якого з дітьми пов'язують різноманітні емоційні стосунки в дружному колективі. А це є запорукою емоційного й психічного здоров'я дітей і вчителів. Як говорив В. Сухомлинський, природа – сад здоров'я, фізичного й духовного. Уроки мислення на природі, школа під блакитним небом – це джерело радості, позитивних емоцій, образного сприйняття навколишнього світу, єднання з прекрасним і початок формування духовного здоров'я [2].

Нині формується нова стратегія сучасної української школи, в якій здоров'я розглядається як необхідний компонент освіти. Конституцією України визначено, що найвищою соціальною цінністю у державі є людина, її життя і здоров'я. Одним із завдань загальної середньої освіти є виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів [1].

Формування валеологічної культури в учнів старших класів – проблема комплексна. Тут недостатньо лише знати про способи і методи зміцнення здоров'я і профілактики хвороб. Необхідне свідоме ухвалення людиною принципів здорового способу життя. На думку вчених-валеологів, «здоровий спосіб життя – оптимальна для існуючих соціально-економічних та історичних умов організація життєдіяльності людини, яка сприяє формуванню, збереженню і успадкуванню здоров'я, в основі якої знаходиться валеологічний світогляд особи». Людина, що веде здоровий спосіб життя, легше витримує стреси, психоемоційні перевантаження, ефективніше захищається від негативного впливу довкілля [4].

Важливу роль у формуванні валеологічної культури учнів відіграє валеологізація освітнього середовища, яке розглядається як впровадження до системи освіти здоров'язберігаючих методик, які базуються на таких принципах:

- організація особистісно зорієнтованого навчання з урахуванням індивідуальних можливостей особистості;
- діагностика рівня індивідуального здоров'я з урахуванням психофізіологічного стану та соціально-духовних особливостей учня;
- вибір ефективних психолого-педагогічних технологій та навчальних програм з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів;
- оволодіння методами самодіагностики, самооцінки, самоконтролю й самокорекції психосоматичного стану організму на різних етапах життя;
- оптимізація соціально-гігієнічних умов життєдіяльності учнів, учителів.

Валеологічна освіта – база для формування дієвого творчого ставлення до свого здоров'я, найбільш повного розвитку духовних, фізичних, психічних можливостей особистості, оптимального добору методів для зміцнення свого організму. Формування уявлень про здоров'я посідає особливо важливе місце в навчально-виховному процесі, тому валеологічне навчання й виховання школярів ми розглядаємо як невід'ємну частину всього педагогічного процесу, спрямованого на формування культури здоров'я учнів, що, у свою чергу, тісно пов'язана із загальним навчанням і вихованням загальної культури особистості школяра. Тому розвиток валеологічної культури учнів старших класів вимагає комплексного педагогічного впливу на розум і почуття, інтелектуальну й духовну сфери школярів, що у своїй сукупності визначають установки учнів на дотримання здорового способу життя, уникнення шкідливих звичок та відношення до свого життя і здоров'я як найвищої цінності. Для цього використовуються здоров'язберігаючі технології, що передбачають сукупність педагогічних, психологічних та медичних заходів, спрямованих на захист і забезпечення здоров'я, формування ціннісного відношення до нього. З вищесказаного стає зрозуміло, що формування валеологічної культури відбувається за різними напрямками (педагогічний, філософський, культурологічний, психологічний, медичний, етнічний, екологічний, біохімічний, математичний, кібернетичний, біологічний, фізіологічний, валеологічний і т.д.).

Формування валеологічної культури учнів старших класів на уроках біології відбувається шляхом валеологізації тем, що вивчаються. Тому учитель на уроках має максимально орієнтувати дітей на здоровий спосіб життя. Цю потребу необхідно забезпечити насамперед через освіту шляхом навчання і виховання валеологічних навичок і знань щодо профілактики та стимуляції здоров'я. Це сприятиме переходу засвоєних на уроці знань у переконання, які разом формують певний світогляд людини. Надзвичайно важливо також навчити школярів підкріплювати власні знання й переконання правильними звичками та поведінкою.

Формування валеологічної культури передбачає набуття учнями умінь збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, що досягається шляхом виконання таких завдань:

- формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, взаємозв'язок організму людини із природним, техногенним і соціальним оточенням;

- розвиток в учнів мотивації дбайливого ставлення до власного здоров'я, удосконалення фізичних, соціальних, психічних і духовних його чинників;
- виховання в учнів потреби у здоров'ї, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя;
- розвиток умінь самостійно приймати рішення щодо власних вчинків;
- набуття учнями власного досвіду зі збереження здоров'я з урахуванням фізичного стану;
- розгортання у повсякденному житті практичної діяльності задля досвіду збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Це можливо реалізувати за допомогою проблемного навчання, розвивального, системного, структурно-системного, діяльнісного підходів, де першість надається системному, який сприяє системному мисленню. Тоді учні, отримавши мотивацію на ведення здорового способу життя, сприяння підвищення рівня індивідуальної захищеності власного життя й здоров'я, зможуть застосовувати вміння скласти індивідуальну модель безпеки, враховувати різнобічний вплив людини-довкілля, психофізіологічні особливості людини.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Проблеми фізичного виховання і розвитку школярів та забезпечення їхнього здоров'я / І.Д. Бех // Журнал Академії медичних наук України. – 2001. – № 3. – С. 494–503.
2. Гриньова М.В., Яланська С.П. Розвиток творчості школярів у процесі вивчення шкільного курсу біології. Система «Дидактосервіс»: навч. посібн. /М.В. Гриньова, С.П. Яланська – 2-е вид. випр., допов. – Полтава : ФОП Мирон І.А., 2017. – 546 с.
3. Кравець Н. Формування системних знань про живу природу в учнів основної школи / Н. Кравець // Біологія і хімія в школі. – 2006. – № 5. – С. 45–47.
4. Степанюк А. В. Фундаменталізація змісту біологічної освіти школярів / А.В. Степанюк // Педагогічний альманах : зб. наук. праць. – Херсон, 2010. – Вип. 5. – С. 58–64.

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Шиян Н.І.

(Полтава, Україна)

Основна мета закладу вищої освіти полягає в тому, щоб створити систему навчання, яка б задовольняла освітні потреби кожного здобувача освіти відповідно до його нахилів, інтересів і можливостей, тобто бути студентоцентрованим. Студентоцентрований підхід розглядає здобувача вищої освіти як суб'єкта з власними унікальними інтересами, потребами і досвідом, спроможного бути самостійним і відповідальним учасником освітнього процесу, передбачає взаємоповагу між студентом і викладачем [1, 2].

Пропонований нами підхід, як показав експеримент, відкриває широкі можливості для творчої роботи студентів. На лекціях діяльність студентів не обмежується конспектуванням запропонованої викладачем інформації, адже лекції втрачають свою чисто інформаційну роль. Лекція перестає бути монологом, вона включає в себе діалог. Студент може задавати питання, висловлювати сумніви, які в нього виникли в процесі самостійного опрацювання питань, що винесені на лекцію. Тобто, на лекцію студент приходиться, опрацювавши основні питання самостійно. Така форма проведення лекцій дозволяє студентам не записувати для подальшого продумування фрази лектора, а фіксувати в конспекті результат власного процесу мислення.

Лабораторні заняття з методики навчання хімії включають у себе експрес-контроль, практичну та лабораторну частину. Кожне лабораторне заняття починається експрес-контролем, що проводиться у вигляді короткочасної письмової контрольної роботи. Практична частина носить творчий характер, адже робота вчителя творча. Не можна дати готових рецептів щодо використання того чи іншого методу навчання для засвоєння учнями конкретних понять. Використання різних методів навчання залежить від багатьох факторів. Тому вчитель повинен уміти перебудувати свою роботу на уроці, враховуючи обставини. Але, звичайно ж, провідну роль відіграє особистість учителя. Один і той же методичний прийом у виконанні різних учителів може мати зовсім різний вплив на учнів. Адже кожна людина, і вчитель у тому числі, має свої індивідуальні особливості. Один може емоційно передати інформацію, викликавши захоплення слухачів, а інший цю ж інформацію передає тими ж словами, але при цьому учні нудьгують. Тобто, відбір методів і методичних прийомів повинен бути адекватним не лише меті, змісту й завданням уроку, а й індивідуальним особливостям учителя. В цьому полягає майстерність учителя. Тому на лабораторному занятті ми використовуємо в основному активні форми і методи роботи: ділові, ситуативні і рольові ігри, дискусії, роботу в малих групах, банки ідей, аукціони знань, гру типу «Що? Де? Коли?», «мозковий штурм» тощо. Наприклад, завдання для групової ми пропонували такі:

1. Підібрати методи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів при вивченні теми «Поняття про ароматичні вуглеводні. Бензен як представник ароматичних вуглеводнів, його склад, структурна формула, фізичні властивості. Електронна будова молекули бензину» (10 кл.). Врахуйте, що клас дружний, організований. Мотивація навчання в основному внутрішня. Окремі учні мають флегматичний тип вищої нервової діяльності, байдуже ставляться до життя класу й школи. Інтелектуальний розвиток: високий – 30%, середній – 55%, низький – 5% учнів.

2. Підібрати завдання для групової роботи учнів при вивченні основних класів неорганічних сполук.

Після роботи в малих групах проводили фронтальне обговорення виконаних завдань з використанням ігрових ситуацій.

Використання таких форм і методів роботи сприяє формуванню професійної психолого-педагогічної та методичної компетентності, яка становить фундамент творчого ставлення майбутнього вчителя до професійної діяльності та орієнтує на вироблення у студентів комплексу вмінь як спеціальних, так і фундаментальних, таких, як уміння вчитися, узагальнювати, аналізувати, усвідомлювати знання і творчо застосовувати їх на практиці, критично ставитися до інформації, вміння відбирати найбільш педагогічно доцільні методи та методичні прийоми. Така фронтальна робота на лабораторних заняттях не зорієнтована на якогось «середнього» студента, а стає особистісно зорієнтованою. Вона передбачає активізацію творчих здібностей студентів і створення сприятливих умов для їх виявлення в процесі професійної підготовки майбутнього педагога у закладі вищої освіти, тобто створює умови для оволодіння студентами методикою формування творчого мислення через власну навчальну діяльність.

Лабораторна частина заняття передбачає проведення студентами дослідів, передбачених шкільною програмою з хімії. Оцінювання цього виду діяльності відбувається шляхом спостереження викладача за роботою студентів, перевірки володіння технікою хімічного експерименту. Крім того, викладач ставить запитання типу: «На якій частині уроку Ви запропонували б проведення цього досліду: при вивченні нового матеріалу, чи для закріплення знань, умінь і навичок і чому?», «У шкільному хімічному кабінеті немає цього реактиву. Яким іншим реактивом Ви запропонували б замінити його?» тощо. Тобто, перевіряється як техніка і методика хімічного експерименту, так і творче володіння теоретичними знаннями. Причому, оцінка результатів роботи на лабораторному занятті проводиться викладачем спільно зі

студентами, адже курс методики викладання хімії вивчається на 3-4 курсах. Це створює між ними відносини взаємної відповідальності, робить самооцінку студентів більш адекватною, розвиває самостійність і критичність їх мислення, активізує пізнавальну діяльність.

Особливе місце в запропонованому підході належить самостійній роботі студентів. Завдання для самостійної роботи поділяються на обов'язкові і творчі (за бажанням і нахилами студентів). Крім того, студентам пропонувалося самостійно розробляти завдання для творчої роботи за власними уподобаннями. Здатність студента формулювати й виконувати такі завдання характеризує вищу ступінь його самостійності. Виконуючи завдання, студент може одержати консультації викладача-лектора, викладача, який веде лабораторні заняття чи інших студентів, але здає виконане завдання тільки індивідуально. Відбувається ніби індивідуальний захист власної творчої роботи. При цьому в студента виробляються вміння доказово й обґрунтовано відстоювати власну думку, вести діалог, ґрунтовно пояснювати доцільність тієї чи іншої дії, критично оцінювати запропоновані викладачем варіанти розв'язування завдання у відповідності до власних ціннісних орієнтирів. Крім того, захищаючи власну ідею, студент мусить добре орієнтуватися в науковій інформації, тобто, повинен систематично працювати з науковою літературою.

Творчі завдання дають можливість студентові самореалізуватися як особистості. Кожна людина має свої природні нахили, вподобання, індивідуальні особливості. Творчі завдання дають право вибору. Вибираючи завдання, які їм найбільше імпонують, вони можуть повніше розкрити свою індивідуальність, підняти власну самооцінку та й оцінку оточуючих.

Таким чином, за пропонованого підходу студент сам вибирає зміст і темп засвоєння навчального модуля, спільно з викладачем планує свою самостійну навчально-пізнавальну діяльність. Викладач і студент об'єднані як рівноправні партнери спільним педагогічним діалогом, тобто їх взаємовідносини з самого початку вивчення дисципліни відбуваються на рівні співробітництва і співтворчості, а освітній процес набуває для студента особистісно-значимого характеру, є більш мотивованим, носить корекційний характер. Навчаючись в колективному навчальному процесі, студент працює в індивідуальному темпі й за індивідуальним змістом.

Список використаних джерел:

1. Луговий В.І. Національна рамка кваліфікацій: розуміння і реалізація / В.І. Луговий, Ж.В. Таланова // Проф.-техн. освіта. – 2010. – № 1. – С. 5–9.
2. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І.І. Бабин, Я.Я. Болюбаш, А.А. Гармаш й ін.; за ред. Д.В. Табачника і В.Г. Кременя. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА УЧНІВСЬКОГО ПОРТФОЛІО З ХІМІЇ

Шиян Н.І., Криворучко А.В.
(Полтава, Україна)

Компетентнісний підхід, що нині реалізовується у Новій українській школі націлює навчання на формування й розвиток в учня здатності застосовувати здобуті знання і набуті вміння у практичній діяльності. У зв'язку з цим, змінюються акценти в освіті з оцінювання знань, умінь, навичок на оцінювання динаміки навчальних досягнень школярів, продуктів навчальної діяльності та самого процесу діяльності. У такий спосіб зумовлюється пріоритетність комплексного підходу в оцінюванні (оцінювання ключових, загальнопредметних, предметних компетентностей), самоконтролю і самооцінювання учнями результатів власної діяльності.

Найбільш ефективною формою представлення навчальних досягнень учнів є метод портфоліо [1, 2]. Проблема використання портфоліо як автентичної форми оцінювання в освітній діяльності сьогодні достатньо обговорюється сучасними науковцями і практиками, серед них Г. Голуб, О. Іващенко, І. Калмикова, Т. Новикова, О. Онопрієнко, М. Пінська, Дж. Пейп, О. Пінчук, Є. Полат, О. Прутченков, Є. Федотова] та ін.

У нашому розумінні учнівське портфоліо – це папка з документами, що демонструють та підтверджують досягнуті результати навчання за певний період. Уведення в навчальний процес портфоліо сприяє розв'язанню важливих педагогічних завдань [3]: підтримка високої навчальної мотивації здобувачів освіти; стимулювання їхньої активності й самостійності, розширення можливостей навчання та самонавчання; розвиток навичок рефлексивної й оцінювальної (самооцінювальної) діяльності.

Аналіз науково-методичної літератури дав змогу установити, що портфоліо в навчальному процесі закладів загальної середньої освіти можна використовувати як аналог атестата; «паспорт компетенцій»; доповнення до результатів підсумкових екзаменів або екзамен у формі портфоліо; складник освітнього рейтингу разом із результатами підсумкової атестації; засіб для побудови індивідуальної траєкторії навчання, індивідуальних навчальних планів, планів професійного саморозвитку; форму повного й різнобічного представлення випускника для працевлаштування чи вступу до ВНЗ; додаткову інформацію про учня для підбиття підсумків навчальної діяльності, науково-дослідної і культурно-масової роботи.

Учнівські портфоліо не мають сталої, остаточно визначеної структури. Передусім, вона залежить від мети створення. Оскільки портфоліо нами розглядається як спосіб комплексного підходу до контролю й оцінювання навчальних досягнень з хімії, то провідною метою буде – простежити динаміку навчальних досягнень школярів та продуктивність навчальної діяльності.

Зміст і структура учнівського портфоліо з хімії допомагає визначати специфічний предметний зміст. Шкільний курс хімії характеризується сукупністю міцних внутрішніх і зовнішніх предметних зв'язків, тісною взаємодією основних змістових ліній. Зазначимо передовсім, що хімія – це експериментально-теоретична наука. Її теоретична та експериментальна частини забезпечують більш якісне засвоєння учнями хімічних понять, проте абстрактність хімічних понять вимагає особливої уваги до їх формування. Характерною особливістю хімічної освіти є мова предмета. За допомогою хімічної мови передаються й засвоюються хімічні поняття, освоюються різні способи пізнавальної діяльності, необхідні для здійснення навчання. Особливо велика її роль у розвитку мислення й формування творчої діяльності учнів, оскільки всі операції з хімічною мовою є розумовими: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування та інші. Вивчення шкільного курсу хімії передбачає формування в школярів умінь порівнювати, аналізувати, абстрагуватися від несуттєвого, логічно мислити, здійснювати класифікацію і систематизацію тощо. Тому оцінювання повинне бути спрямоване на дотримання логіки міркувань, бездоганності аргументації, висловлювання суджень, використання хімічних символів, структурних, графічних та електронних формул, рівнянь реакцій, схем будови атомів хімічних елементів, схем взаємозв'язку властивостей речовин та їх застосування, технологічних схем хімічних виробництв, що спонукають до свідомого пошуку раціональних шляхів під час здійснення хімічного експерименту, розв'язування розрахункових та експериментальних задач. Хімія сприяє спрямованості навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості застосувати на практиці здобуті знання. Сприяння застосуванню хімічних знань на практиці зумовлює розвиток у школярів таких якостей як удосконалення експериментальних навичок, удосконалення умінь розв'язувати задачі різного типу (розрахункові, експериментальні), символіко-графічних умінь (зображувати хімічні символи; складати формули, рівняння реакцій у тому числі окисно-відновні та рівняння дисоціації, схеми будови атома хімічного елемента; зображувати структурні формули

речовин тощо), оволодіння дослідницькими вміннями, активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності тощо.

Орієнтовну структуру портфоліо представлено у таблиці 1. Крупні блоки матеріалів вміщують розділи, усередині них виділяють рубрики. Кількість розділів і рубрик, а також їхня тематика можуть бути різними та визначаються власником у кожному конкретному випадку.

Рубрики можуть бути обов'язковими і необов'язковими. Обов'язкові рубрики – це той матеріал, який є принципово важливим для даного портфоліо та має бути в школяра. Необов'язкові рубрики дають змогу індивідуалізувати зміст, структуру, обсяг портфоліо. Структура портфоліо (тобто кількість і назва розділів, рубрик та їхній зміст) є предметом узгодження між учнем та вчителем. Це уможливує організацію співпраці і зворотний зв'язок вчителя зі школярем, в останнього з'являється можливість залучитися в процес організації власного навчання.

Таблиця 1 – Орієнтовна структура учнівського портфоліо з хімії

Назва структурної частини			Характеристика документів, матеріалів
Блоки	Розділи	Рубрики	
I. Візитка школяра	Титульна		Фото автора портфоліо, ПІБ, дата народження, клас тощо.
	Загальні відомості про портфоліо	Мета	Зміст відомостей (вид портфоліо, мета та завдання портфоліо, структура портфоліо).
		Завдання	
		Зміст	
	Творча візитівка учня	Улюблені заняття	Містить інформацію, яка допомагає проаналізувати характер учня, здібності, дізнатися про способи саморозвитку, самовдосконалення, самопізнання, результати роботи з професійного та особистісного самовизначення.
		Інтереси	
Власні плани			
II. Мої роботи	Робочі матеріали	Практичні завдання за темами	Укладаються роботи, що відображають участь та результати учня у різних видах навчальної діяльності. Матеріали основних напрямів, форм та результатів науково-дослідницької діяльності. Матеріали, що відображають набуття практичного досвіду. Виконані завдання підвищеної складності тощо
		Навчаюся розв'язувати розрахункові задачі	Містить добірку різних типів задач, розв'язки задач, розроблені школярем умови задач тощо
	Хімічний експеримент	Досліджую вдома	Укладаються роботи, що відображають спостереження учня, фото та відеоматеріали, висновки, судження, звіти.

		Досліджую на уроці	Містить інструкції до лабораторних дослідів, практичних робіт. Очікувані результати, спостереження школяра, фото та відеоматеріали, висновки, судження, звіти.
	Творча майстерня	Повідомлення	Матеріали, що підтверджують та відображають творчий та науковий підхід до створення індивідуальних продуктів навчальної діяльності та самого процесу діяльності
		Навчальний проект	
		Колекції	
		Ілюстрації, малюнки	
		Кросворди, ігри. Ребуси тощо	
		Моделі	
		Презентації	
	Цікавий матеріал	Цікаві факти	Містить добірку посилань на інтернет-джерела, бібліографію новинок хімічної літератури, конспекти першоджерел, цитати, виписки, тези, анотації тощо. Міркування школяра, есе, сенкан. Хронологічні таблиці тощо
		Цікаві та корисні вислови про хімію	
		Цікаві матеріали з історії розвитку хімії	
		Хімія у літературних творах	
	Порадник	Правила ТБ	Укладаються пропоновані учителем інструкції, правила, рекомендації, алгоритми, буклети для ефективної організації навчання, а також самостійно розроблені учнем
		Створюємо навчальний проект	
		Як правильно проводити спостереження	
		Як написати есе	
III Мої документи	Офіційні документи	Матеріали тематичної перевірки навчальних досягнень	Укладаються документи, що підтверджують рівень або факт навчальних досягнень. Підсумкові документи навчальних занять. Документи (сертифікати) про опанування навчальних програм. Результати навчальних тестувань, контрольних зрізів, моніторингових досліджень якості знань. Відомості про участь у заходах, конкурсах, олімпіадах тощо. Грамоти, дипломи, відгуки, подяки тощо
		Листи оцінювання	
		Нагороди та подяки	
	Аналіз результатів навчання	Листи самоконтролю та самооцінювання	
		Аналіз результатів контрольної роботи та коригування знань	
		Відгуки	

Слід пам'ятати, що інформацію, яка міститься в портфоліо, можуть бачити та використовувати учителі, батьки та інші учасники навчально-виховного процесу, але робити це можна тільки зі згоди власника портфоліо.

Описані зміст і структура учнівського портфоліо з хімії сприяють представленню індивідуальних досягнень школяра, що відповідає завданням компетентнісного підходу до навчання.

Список використаних джерел:

1. Новикова Т.Г. Портфоліо в профільному обученні (анализ зарубешного опыта) / Т.Г. Новикова, М.А. Пинская, А.С. Прутченков, Е.Е. Федотова // Профильная школа. – 2005. – № 3. – С. 45–56.
2. Онопрієнко О.В. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу [Електронний ресурс] / О.В. Онопрієнко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. – Умань, 2010. – Вип. 34. – Режим доступу: http://abc-lab.ucoz.ua/_ld/0/18.doc (дата звернення: 21.10. 2013). – Назва з екрана.

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ

Шмалей С.В.
(Київ, Україна)

Створення сучасного виховного простору у системі дитячих оздоровчих центрів є цілеспрямованим процесом організації умов культурно-дозвілевої, спортивно-оздоровчої, творчої, громадської діяльності кожної дитини, що визначається потребами та інтересами особистості. Підґрунтям такої побудови вбачаються гуманістичні засади виховного процесу, які відображають єдність соціальної та особистісної детермінанти, значення культурно-освітнього середовища для розвитку особистості.

Формування цілісного виховного середовища спирається на інтеграцію гуманістичного, системного, особистісно-діяльнісного, соціалізуючого, аксіологічного, етнопедагогічного, компетентнісного підходів [1, с. 4].

Зазначені підходи полімодально характеризують ємність та сутність виховного простору. Гуманістичний підхід визначає відношення до особистості учня як до абсолютної цінності, передбачає наповнення гуманістичними ідеями змісту, педагогічних технологій, взаємовідносин., орієнтує учасників на рівні можливості отримання освітніх та оздоровчих послуг. Системний підхід дозволяє організувати виховний простір як складну ієрархізовану, дисипативну соціально-педагогічну систему в єдності та взаємозв'язку складових компонентів, а також середовища існування. Особистісно-діяльнісний підхід, системоутворюючим стрижнем якого є особистість як суб'єкт, її розвиток та саморозвиток.

Соціалізуючий підхід визначає соціально-виховну діяльність як багатовимірну та відкриту соціальну систему, яка спрямована на забезпечення соціалізації учнів та особистісне самовизначення.

Аксіологічний підхід орієнтує на побудову соціально-виховної діяльності як процесу засвоєння та прийняття цінностей.

Етнопедагогічний підхід враховує багатонаціональність регіонів визначає єдність загальнолюдського, національного та індивідуального при вихованні дитини в конкретному соціокультурному середовищі.

Компетентнісний підхід у соціально-виховній діяльності акцентує увагу на формуванні компетенцій, які забезпечують успішну соціалізацію.

Соціально-виховна діяльність реалізується, виходячи з наступних принципів: гуманістичної орієнтації, індивідуалізації виховання; єдності; цілісності та взаємозв'язку

компонентів діяльності; цілеспрямованості; корпоративності; гармонізації загальнолюдських та національних цінностей; толерантності; пріоритет профілактичних заходів, подійності [2, с. 12].

Принцип гуманістичної орієнтації соціально-виховної роботи передбачає формування шанобливого ставлення до кожної людини, а також забезпечує свободу совісті, віросповідання та світогляду вихованців. Принцип індивідуалізації виховання учнів полягає у визначенні індивідуальної траєкторії соціального розвитку кожної дитини, включення учнів у різні види діяльності, розкриття можливостей особистості у позаурочній роботі, надання перспектив кожному для самореалізації. Принцип єдності, цілісності, взаємозв'язку компонентів соціально-виховної діяльності визначає вплив на особистість через систему цілей, взаємозв'язку виховання та самовиховання, різноманітність напрямів, комплекс методів та виховних засобів. Принцип цілеспрямованості відображає вибір головного напрямку виховної діяльності та підпорядкування тактики та добір технологій. Принцип корпоративності характеризується засвоєнням корпоративних цінностей: відданістю та готовністю відповідати стандартам закладу, вимогливістю щодо власних дій, здатністю до змін в контексті сучасності та конкурентності. Принцип гармонізації загальнолюдських та національних цінностей актуалізує взаємозв'язок та взаємозалежність змісту соціально-виховної роботи у виховному закладі з інтересами різних національностей або соціальних угруповань. Принцип толерантності реалізується шляхом розуміння та прийняття учнями інших культур, поведінки людей відповідно до соціальних, нормативно-правових та моральних положень та законів. Принцип пріоритету профілактичних засобів та заходів у соціально-виховній діяльності спрямований на попередження негативної поведінки, виявлення та усунення причин та умов формування проблемних дій та станів. Принцип проєктності передбачає активне залучення проєктних технологій у соціально-виховній роботі, які забезпечують співробітництво учнів при реалізації соціальних практик. Принцип подійності реалізується у виховному просторі закладу, який сповнений особистісно та соціально значимими освітніми, оздоровчими, виховними подіями, що формує цінності в процесі усвідомленої ціннісно-творчої життєво перспективної діяльності.

Отже, комплекс визначених підходів сприяє впровадженню стратегії виховної діяльності та зумовлює тактику дій у виховному просторі освітньо-оздоровчого закладу.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховний простір: організаційно-змістовні орієнтири. – Гірська школа українських Карпат, 2013, №10. – С. 3–14.
2. Червинська І.Б. Технологія організації виховного простору загальноосвітньої школи першого ступеню. – Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2015. – 60 с.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ У ВИКЛАДАННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Антонець М.О. (Буча, Україна)
Антонець О.А. (Полтава, Україна)

Формування професійної готовності викладача закладу вищої освіти до інноваційної діяльності відбувається на основі певного рівня його педагогічної майстерності. Сучасні вимоги до якості навчання студентів підтверджують необхідність удосконалення професійної майстерності викладача.

М. Ярмаченко визначає педагогічну майстерність як «високе мистецтво навчання і виховання, що доступне кожному педагогові, який працює за покликанням і любить учнів. Педагог-майстер – це фахівець високої культури, який гарно знає свій предмет,

глибоко розбирається у питаннях загальної та вікової психології, досконало володіє методикою навчання і виховання» [10, с. 300]. Г. Єльнікова стверджує, що «педагогічну майстерність можна визначити як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [5, с. 36]. До таких властивостей належать професійна компетентність, особлива педагогічна техніка і здатність формування у здобувачів вищої освіти духовного компоненту.

Д. Уілхойт і Л. Райкен зауважують, що «ознаки або якості ефективного викладача зазвичай виходять за межі конкретних методів, особистісних характеристик і технологій навчання. Вони групуються навколо двох головних вимірів освіти: міжособистісного контакту та інтелектуальної сутності» [9, с. 52]. А успіх викладання, як правило, визначається кількістю ефективних студентів, які зможуть застосувати у житті знання, отримані від викладача і вплинути на зміни у суспільстві. Слухачі курсів розуміють педагогічну майстерність як вміння педагога володіти способами організації власної поведінки і впливати на аудиторію, як високий рівень рефлексії та оптимістичного прогнозування, як здатність до креативності. Для того, щоб вищезазначені процеси відбувалися, викладач повинен ефективно рухатися у своєму покликанні.

Актуальність теми обумовлена пошуком нових підходів у викладанні природничих дисциплін як одним із шляхів вдосконалення педагогічної майстерності. Для авторів це означає водночас із вивченням біології, агротехніки, застосування культурних рослин формувати у ЗВО слухний світогляд. Це, зокрема, буде впливати як на образ життя кожного майбутнього фахівця аграрної сфери, так і на добробут країни в цілому. Формування слухного світогляду у ЗВО неможливе без формування екологічного мислення, яке, у свою чергу, неможливе без формування духовного фундаменту. Метою дослідження є виявлення нових методів у викладанні природничих дисциплін, а саме кормовиробництва і луківництва, квітникарства і декоративного садівництва, лікарських рослин. Об'єктом дослідження є педагогічна майстерність, а предметом – нові підходи у її вдосконаленні, зосереджуючись на формуванні духовних цінностей у здобувачів вищої освіти.

Викладач вищої школи несе велику відповідальність за формування мислення здобувачів вищої освіти. Педагог-християнин завжди керується принципом, що є у Біблії: «Ось я та ті діти, що дав мені Господь» [1, І с. 8:18]. Для того, щоб заклади вищої освіти могли успішно впливати на духовний ріст студентів, необхідно знати їх цінності та погляди і вміти правильно їх аналізувати. Також паралельно треба спостерігати, чи самі педагоги приділяють увагу духовному розвитку у темах, що вже є у навчальних програмах, чи вони взагалі не розуміють, що таке духовність. Д. Сміт зауважує, що «духовність відкривається у вигляді чотирьох вікон, а саме квадратне вікно – духовні здібності, що включають самосвідомість, співчуття, ідентифікацію, міркування про моральну сторону буття і сенс життя, прийняття рішень, розуміння свого поклику, сприймання краси; арочне вікно – духовні переживання, що включають допитливість, захопленість, взаємини і приналежність, молитва і поклоніння, глибокі почуття, відчуття безпеки і цілеспрямованості; кругле вікно – духовне розуміння, що виражається у мудрості і прямокутне вікно – духовний відгук. Це духовний ріст у реальному житті» [8, с. 13-25].

Необхідно формувати у ЗВО вміння міркувати, чесно і неупереджено робити самоаналіз, приймати мудрі рішення і брати зобов'язання. «Навчальний процес, який включає викладання природничих дисциплін у ВНЗ, повинен бути спрямований на критичну оцінку студентами двох моделей світу – еволюційної та креаційної. Нові підходи і нові методи у теорії сучасної освіти, що формують критичне мислення студентської молоді, створюють педагоги-християни» [2, с. 9]. Вони повинні навчити студентів оцінювати наслідки вчинків та заохочувати до пошуків істини.

Навчальна дисципліна «Кормовиробництво і луківництво» включає вивчення

біологічних та господарських особливостей рослин, що входять до складу різних родин. «Бо так як земля та виводить рослинність свою» [1, І с. 61:11], так і сьогодні вирощуються «кормові культури, що поділяються на такі групи: однорічні й багаторічні трави, кормові коренеплоди, бульбоплоди, баштанні культури. У поєднанні із зерновими, зернобобовими та хрестоцвітими культурами, посіви яких використовуються на корм, вони є джерелами виробництва грубих, штучно зневоднених і концентрованих кормів» [6, с. 477].

Навчальна дисципліна «Квітникарство та декоративне садівництво» не тільки включає знання щодо вирощування рослин відкритого та закритого ґрунту, а й формує естетичний смак у студентів. «Знання біологічних і декоративних властивостей та комплексу агротехнічних прийомів вирощування квітникових культур допоможе майбутнім фахівцям перейти до нових прийомів планування об'єктів озеленення, змінити асортимент рослин, що вирощуються, впровадити передові технології догляду, поліпшити якість садивного матеріалу» [7, с. 5]. «Жива природа, квіти, декоративні садові культури викликають радісні емоції, позитивний настрій» [3, с. 26], надихають на роздуми про Творця, який любить цей світ і турбується про нього. «Усе Він прегарним зробив свого часу» [1, Еккл. 3:11].

Студенти із задоволенням вивчають предмет «Лікарські рослини». «Цілющі властивості рослин були відомі людині ще з давніх часів» [4, с. 6]. Навіть у кінці Біблії говориться про дерево життя, листя якого «на оздоровлення народів» [1, Об. 22:2]. Крім вивчення фармакотерапевтичних властивостей і технології вирощування лікарських рослин, авторка намагається зацікавити слухачів курсу новими тренінгами, що впроваджуються у 2019-2020 навчальному році. Ці тренінги також включені у програму викладання навчальної дисципліни «Екологічна психологія» для майбутніх психологів у ПВНЗ «Український гуманітарний інститут».

Тренінг «Духовні основи екологічного мислення» має за мету формувати у молоді слушний світогляд. Цей процес обумовлений певним ставленням людини до себе самої, до інших людей, і до оточуючого середовища. Екологічне мислення – це поняття, судження і умовиводи про довкілля, про свій внутрішній світ, про сенс життя, і – взагалі, це мислення духовними категоріями. У сучасного студентства необхідно формувати найкращий тип стосунків людини та довкілля – екоорієнтований теоцентризм, бо «землю Господь віддав синам людським!» [1, Пс. 113:24]. Екоорієнтований геоцентризм – це взаємини, де в центрі є Бог, що створив цей світ. Він хоче, щоби люди звільнилися від гріха, йшли за Ним і змінювали оточення на краще.

На основі таких взаємин розроблено новий тренінг «Антропологічне садівництво». Він проводиться разом з артшоу, яке презентує художниця. Проголошується головна ідея тренінгу: «Господь – це садівник в Едемі. «І сказав Бог: Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою» [1, 1М.1:26]. Тому людина – це Божий садівник». Важливо пам'ятати, що їй було доручено «обробляти і доглядати» земний сад. «І взяв Господь Бог людину, і оселив її в едемському раю, щоб обробляти його та його доглядати» [1, 1М.2:15]. Якщо «обробляти» означає зорювати і працювати на земній ділянці, то «доглядати» – означає захищати, дбати, охороняти, берегти, спостерігати цей сад.

Отже, викладаючи природничі дисципліни, автори намагаються сформувати у здобувачів вищої освіти критичне мислення і християнський світогляд, використовуючи нові методи.

Список використаних джерел:

1. Біблія / переклад Рафаїла Турконяка. – ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія. – 2016. – 1064 с.
2. Антоненко М.О. Вдосконалення педагогічної майстерності викладача ВНЗ / «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах

- глобалізації». Матеріали XIV Міжнародної науково-методичної конференції, Буча, 2019.– Тези доп.: Київ: Міленіум, 2019. – С. 8–9.
3. Антоненко М.О., Антоненко О.А. Формування критичного мислення у здобувачів вищої освіти // Матеріали 50-ї науково-методичної конференції викладачів і аспірантів «Сучасний підхід до викладання навчальних дисциплін у контексті підвищення якості вищої освіти». – Полтава: РВВ ПДАА, 2019. – С. 25–27.
 4. Бахмат М.І. Лікарське рослинництво: Навч. посіб. / М.І. Бахмат, О.В. Квашук, В.Я. Хоміна, В.М. Комарніцький. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2011. – 256 с.
 5. Єльнікова Г.В. Методика викладання економічних дисциплін / Галина Єльнікова. – К.: ЦППО АПН України, 2003. – 102 с.
 6. Зінченко О.І. Рослинництво: Підручник / О.І. Зінченко, В.Н. Салатенко, М.А. Білоножко; За ред. / О.І. Зінченка. – К.: Аграрна освіта, 2001. – 591 с.
 7. Іщук Л.П. Квітникарство / Л.П. Іщук, О.Г. Олешко, В.М. Черняк, Л.А. Козак. – Біла Церква, 2014.– 292 с.
 8. Смит Д. Духовное развитие в школе. Что это такое? / Давид Смит. – Киев: ЦПП МАХШ, 2010.– 44 с.
 9. Уилхойт Д. Эффективное преподавание Библии / Д. Уилхойт и Л. Райкен. – Харьков: «СИМ», 2013. – 220 с.
 10. Ярмаченко М.Д. Педагогічний словник / М.Д. Ярмаченко. – Київ: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

ПОШИРЕННЯ ОМЕЛИ БІЛОЇ В ДЕЯКИХ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕННЯХ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ М. ПОЛТАВИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Бажан Є.А., Бажан А.Г., Гордієнко О.В.
(Полтава, Україна)

Зелені насадження в м. Полтава, як і багатьох інших міст України [1-8, 10-11], досить сильно вражаються Омелою білою (*Viscum album*). поширеним напівпаразитом і розповсюджується досить швидкими темпами, та завдає шкоди як декоративним так і садовим деревам, але в той же час є цінною лікарською сировиною і може бути використана як фармацевтичний засіб. Тому ми вирішили дослідити дану проблему в м. Полтава, та проаналізувати шляхи оптимізації даної проблеми.

Зважаючи на недостатню, на наш погляд, боротьбу з Омелою білою в м. Полтава та не достатньо дослідження поширення Омели в місті, ми вважаємо що ця проблема є досить актуальною в даний час.

Мета роботи – визначити основні райони поширення Омели білої в м. Полтава, дослідити які поширені породи дерев вражаються даним напівпаразитом, розробити рекомендації щодо вирішення даної проблеми та галузі використання омели.

Реалізуючи мету, ставили перед собою такі завдання:

- 1) вивчити морфологічні, біологоценотичні та екологічні особливості Омели білої (*Viscum album*);
- 2) узагальнити значення омели в природі та житті людини;
- 3) дослідити розповсюджені методи боротьби з Омелою в м. Полтава та в світі;
- 4) проаналізувати основні породи дерев що найчастіше вражаються даним напівпаразитом та дослідити ступінь враження на даних деревах;
- 5) визначити вплив густоти насадження на поширення омели;
- 6) розробити рекомендації щодо вирішення проблеми катастрофічного поширення омели в м. Полтава.

Методи дослідження: Під час проведення досліджень ми використали матеріали власних екскурсійних і експериментальних досліджень, проведених на території міста

Полтава протягом 2018-2019 рр., а також критичного огляду наукових літературних джерел. При визначенні ступенів враження омелою використано методи:

- 1) статистичний;
- 2) камерального аналізу;
- 3) прогнозування(прогнозування можливих шляхів вирішення проблеми);
- 4) описовий метод;
- 5) аналіз джерел;
- 6) узагальнення.

Ми обрали 2 ділянки (об'єкти) Шевченківського району, які, на нашу думку, експонують зараженість омелою зелених зон Полтави та її спальних районів. Хоча, звісно, це питання потребує більш широкого дослідження.

Об'єкт №1. Це паркові зони: парк ім. Котляревського, парк героїв Чорнобильців (Скорботна мати), сквер поблизу зупинки Панаса Мирного, та частина вулиці Європейська 99-51 та Європейська 64-42.

Об'єкт № 2. Це мікрорайон Сади 2 та сквер поблизу ВАТ «Елемент 6».

Згідно наших даних на об'єкті №1 було досліджено 818 дерев з них 224 вражені омелою, а це 24,24%, найбільш враженими видами є Горобина звичайна, Робінія псевдоакація та Липа серцелиста. Представлені види тільки в яких виявлене зараження омелою, і не представлені види, що не були заражені омелою зовсім. Такі як Ялина зелена, Шовковиця звичайна та інші, які є стійкими або взагалі не вражаються омелою білою. Середня відстань між деревами 7,2 метри, але з наших спостережень, варто сказати, що найбільш вражені дерева знаходились або на периферії або близько до інших вражених дерев. Середній вік дерев 27-30 років.

На об'єкті №2 було досліджено 552 дерева, з них 110 вражені омелою, а це 22,65%, що майже не відрізняється від об'єкта №1. Найбільш враженими видами є Горобина звичайна, Робінія псевдоакація та Липа серцелиста. Середня відстань між деревами 8,3, що трохи більше, ніж в паркових зонах. На даному об'єкті найбільш враженими були саме поодинокі дерева, що узгоджується з гіпотезою про залежність швидкості поширення омели та розчленованості насаджень. Середній вік дерев 22-25 років.

Таким чином, можна сказати, що омела біла є облігатним напівпаразитом, з адаптаціями щодо способу життя та поширення птахами, за сприятливих умов швидко поширюється і збільшує кількість видів, на яких здатна паразитувати.

Загалом, існує велика кількість факторів що впливають позитивно на розповсюдження омели, це такі як щільність вулично-дорожньої мережі, розрідженість насаджень, форма та розмір крони, діаметр дерева на висоті грудей (ДВН), висота, ширина, площа проекції і обсяг крони, стадія розвитку, фізіологічний аспект життєздатності, вік дерева та наявність агентів розповсюдження – птахів. Також важливу роль відіграє глобальне потепління [9].

Тож, омела є важливою складовою в житті людини ще з давніх часів, вона може використовуватися як лікарська сировина, є важливою кормовою базою для зимуючих птахів. В невеликих кількостях майже не шкодить дереву, а навпаки надає йому органічні речовини які вона синтезує круглий рік. Та при інвазії старих та чутливих до інвазії дерев в надмірній кількості, може призвести до зменшення продуктивності, зниженню врожайності, втраті частини крони внаслідок всихання вражених гілок та як наслідок втрата декоративності.

Ми вважаємо, що найефективніше та економічно вигідною є оптимальна обрізка омели та за умови поступової заміни дерев-живителів саджанцями, де в цьому є необхідність, без суцільного винищення в природних біоценозах, такі як природні парки міста, за для збереження біорізноманіття.

Список використаних джерел:

1. Булгакова Т.Е. Защита парковых насаждений от омелы [методические рекомендации]. – К.: Наук. думка, 1976. 12 с.

2. Вплив факторів довкілля на поширення омели білої (*Viscum album* L.) в урбанізованих ландшафтах на території м. Харків / І.О. Рибалка, Ю.І. Вергелес // Вісник ХНАУ. – 2012. – № 11. – С. 153–161.
3. Гнатюк О.М. Особливості розповсюдження омели білої (*Viscum album* L.) в придорожніх лісосмугах Лісостепу та Полісся України / О.М. Гнатюк, Е.М. Кавун // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2017. – № 1(1). – С. 110–120. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2017_1\(1\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2017_1(1)_16).
4. Гойчук А.Ф. До питання про місце омели білої (*Viscum album* L.) у фітоценозі. Науковий вісник: Лісівницькі дослідження в Україні. – 1999. – Вип. 9.12. – С. 22–27.
5. Іванців В.В. Екологічні особливості поширення омели звичайної в біотопах м. Луцька / В.В. Іванців, О.Я. Іванців // Природа західного Полісся та прилеглих територій. – 2013. – № 10. – С. 94–99.
6. Котелевець О.С., Гудзь Ю.П. Омела біла в зелених насадженнях Києва та його околиць. Проблеми екологічної освіти та виховання. К., 1989. С. 91–95.
7. Краснов В.П., Мешкова В.Л., Усцький І.М. Сучасний санітарний стан лісів України. Науковий вісник НАУ. Серія: Лісівництво. 2001. Вип. 39. С. 133–140.
8. Лисенко М. Зелені насадження в урбанізованому середовищі міста Івано-Франківська / М. Лисенко // Вісник Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. – Сер.: «Біологія». – 2007. – № 7. – С. 236–240.
9. Рибалка І.О. Економічна ефективність технології захисту зелених насаджень від впливу омели білої (*Viscum album* L.) / І.О. Рибалка // Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки. – 2017. – Вип. 138. – С. 42–47. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kgm_econ_2017_138_10
10. Рум'янков Ю.О. Ступінь пошкодження омелою (*Viscum album* L.) видів роду *Celtis* у насадженнях національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України / Ю.О. Рум'янков // Автохтонні та інтродуковані рослини. – 2010. – № 6. – С. 42–45.
11. Сухініч А.М. Ступінь ураження омелою видів роду *Populus* у парковій зоні «Гідропарк» міста Житомира / А.М. Сухініч, Г.В. Муж // Біологічні дослідження 2015: зб. наук. пр. – Житомир : Рута, 2015. – С. 44–46.

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА РОЗВИТОК ТА ПРОФІЛАКТИКА АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ

Бажан А.Г., Івашина М.-Д.В., Гордієнко О.В.
(Полтава, Україна)

Артеріальна гіпертензія (АГ) – одне з найпоширеніших хронічних захворювань людини. В 2018 році було офіційно зареєстровано більше 7,6 млн. хворих з артеріальною гіпертензією, спостерігається стійкий ріст цього показника на 40% в порівнянні з 2015 роком і на 18% у порівнянні з 2017 роком.

Артеріальна гіпертензія (АГ) підступна тим, що людина може взагалі її не відчувати, бо специфічних симптомів підвищення тиску не існує. За даними статистики близько 45 відсотків хворих людей не знають, що вони мають високі цифри артеріального тиску. У когось – болить голова (найчастіше – у потиличній ділянці), шумить у вухах, хтось відчуває нудоту чи запаморочення, а дехто почувається нормально, а тиск у нього в цей час «зашкалює». Часто єдиним симптомом артеріальної гіпертензії є тільки підвищення артеріального тиску, і щоб виявити недугу, достатньо поміряти тиск.

Згідно рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я величинами нормального артеріального тиску (АТ) треба вважати: систолічний АТ – від 100 до 140 мм. рт. ст., а діастолічного – до 90 мм. рт. ст. Тиск понад ці величини вважається артеріальною гіпертензією.

Виникнення і перебіг АГ тісно пов'язані з наявністю факторів ризику: спадковість, психоемоційні навантаження, куріння, незбалансоване харчування (вживання надмірної кількості солі) надлишкове вживання алкоголю, надмірна маса тіла і малорухомий спосіб життя.

Підвищення артеріального тиску примушує серце працювати з більшим навантаженням через підвищений загальний периферичний судинний опір для забезпечення нормальної циркуляції крові у кровоносних судинах великого кола кровообігу.

Артеріальну гіпертензію класифікують як первинну (ессенціальну) артеріальну гіпертензію та вторинну артеріальну гіпертензію. Вторинну АГ також називають симптоматичною вторинною артеріальною гіпертензією, чим підкреслюється її вторинність щодо інших захворювань та станів.

АГ є одним із основних факторів ризику інсульту, інфаркту міокарда (серцевих нападів), серцевої недостатності, аневризми артерій (наприклад, аневризми аорти), захворювання периферичних артерій і є частою причиною хронічного захворювання нирок. Навіть помірне підвищення артеріального тиску пов'язане зі зменшенням очікуваної тривалості життя.

Артеріальна гіпертензія – це синдром, який присутній при багатьох захворюваннях і характеризується стійким підвищенням показника кров'яного тиску. Методи лікування артеріальної гіпертензії можуть бути різними, все залежить від того, яка патологія викликала її, і наскільки тиск підвищився [3].

В Україні на серцево-судинні захворювання страждають близько 14 млн осіб. Смертність від серцево-судинних захворювань є однією з найвищих як в Україні, так і в світі. У структурі загальної смертності вона сягає 65%. Артеріальна гіпертензія посідає перше місце в структурі серцево-судинних захворювань. Артеріальна гіпертензія є самостійним предиктором розвитку таких хвороб, як ішемічна хвороба серця, цереброваскулярні захворювання, хронічна серцева недостатність, хронічна хвороба нирок, які, в свою чергу, спричиняють ранню інвалідність і смерть. Обізнаність жителів України про наявність у них АГ становить 70%, з яких лікується близько половини. Така висока поширеність, прогностична тенденція до зростання, інвалідизуючі наслідки АГ, зокрема осіб працездатного віку, обумовлюють неабияку соціальну проблему [3].

Від рівня систолічного артеріального тиску залежить ризик смертності від ішемічної хвороби серця і досягає 41% у чоловіків (40-59 років) і 34% у жінок (30-69 років). Поєднання АГ та ішемічної хвороби серця, яке наявне більше ніж у 60% українців, значно підвищує ризик таких ускладнень, як інфаркт міокарда, інсульт, серцева недостатність. Не зважаючи на невтішні статистичні дані, відсоток осіб, які досягли цільового рівня артеріального тиску, залишається в популяції дуже низьким. Гіпертензія, крім вищеперерахованих тяжких ускладнень серцево-судинної системи, нирок, головного мозку, призводить до раннього старіння організму. Артеріальна гіпертензія рідко є самостійним захворюванням і часто поєднується з іншими факторами кардіоваскулярного ризику (ожирінням, цукровим діабетом, атеросклерозом), які переважно виявляються вже в осіб віком 40-50 років. Гіпертензія також сприяє зниженню пам'яті та інтелекту. Існує концепція «мультимодального ураження органів-мішеней при АГ», згідно з якою ураження органів-мішеней при АГ, такі як гіпертрофія лівого шлуночка чи дисфункція ендотелію, перестали розглядатися як наслідок прогресування АГ.

Зі збільшенням рівня артеріального тиску до 160/95 мм рт. ст. ризик розвитку інсульту зростає в 4 рази, а при рівні артеріального тиску 200/115 мм рт. ст. – у 10 разів. Підвищення рівня артеріального тиску слід розглядати як один з найважливіших факторів серцево-судинного ризику, що справляє негативний вплив на виживання в загальній популяції.

Досягнення цільового рівня артеріального тиску має бути головним завданням не лише у світі, а й у нашій країні. Цієї мети досягти не вдається навіть країнам Західної

Європи та Америки з розвинутою системою страхової медицини. Можливим поясненням цього є факт низької прихильності до лікування, через те що в частини пацієнтів АГ має безсимптомний перебіг та кориговані фактори ризику різняться у різних верств населення [1].

Сучасна профілактика ускладнень гіпертонічної хвороби базується на концепції сумарного серцевосудинного ризику.

В даний час при лікуванні артеріальної гіпертензії використовують терапевтичні і хірургічні методи. У переважної більшості хворих застосовують терапевтичне лікування.

Антигіпертензивна терапія заснована на одночасному комплексному використанні лікарських препаратів і психотерапії, формуванні здорового способу життя, усунення екзогенних факторів, що провокують підвищення АТ.

Заходи, що охоплюють все населення, є необхідними для того, щоб зменшити наслідки підвищеного артеріального тиску і звести до мінімуму необхідність терапії антигіпертензивними препаратами. Зміни в способі життя рекомендуються для зниження кров'яного тиску, перш ніж почати медикаментозну терапію. У рекомендаціях зміни способу життя для первинної профілактики гіпертензії:

- підтримання нормальної маси тіла;
- зменшення вживання натрію з їжею до 100 ммоль/добу;
- регулярні аеробні фізичні навантаження, такі як швидка ходьба;
- обмеження споживання алкоголю;
- раціон харчування, багатий фруктами й овочами (тобто, принаймні п'ять порцій на день).

Дієва зміна способу життя може призвести до зниження артеріального тиску настільки ж, як і вживання одного антигіпертензивного препарату. Поєднанням двох або більше змін способу життя можна досягнути ще кращих результатів [2].

Таким чином, причинами високих рівнів артеріального тиску є недостатня обізнаність населення щодо наслідків гіпертонічної хвороби та низька прихильність до лікування.

Ці та інші профілактичні заходи слід проводити постійно. Важливо виробити у дитини і підлітка психологічний стереотип на багато років життя, що допоможе краще переносити можливі стресові ситуації [4].

Список використаних джерел:

1. Васюк Ю.А. Возможности и ограничения эхокардиографического исследования в оценке ремоделирования левого желудочка при ХСН // Сердечная недостаточность. – 2003. – Т. 4, № 2. – С. 107–110.
2. Леонтьева И.В., Агапитов Л.И. Метод суточного мониторирования артериального давления в диагностике артериальной гипертензии у детей // Рос. вестн. перинатологии и педиатрии. – 2000. – № 2. – С. 32–38.
3. Майданник В.Г., Хайтович М.В., Місюра Л.І. та ін. Порушення добового профілю артеріального тиску у дітей з вегетативними дисфункціями // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 2003. – № 6. – С. 23–28.
4. Хайтович М.В., Досенко В.Є. Вплив генетичних поліморфізмів генів ангіотензинперетворюючого ферменту та ендотеліальної синтази оксиду азоту на ефективність антигіпертензивної терапії у дітей з артеріальною гіпертензією // Матеріали 6-ї наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми фармакотерапії в педіатрії» (Тернопіль, 22–23 березня 2005 р.) // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 2005. – № 3. – С. 42.

НАЙПОШИРЕНІШІ ПОРУШЕННЯ ЗОРОВОГО АНАЛІЗАТОРУ ТА ЇХ ПРОФІЛАКТИКА

Бажан А.Г., Романенко К.А., Бажан Є.А., Гордієнко О.В.
(Полтава, Україна)

Орган зору – це найважливіший орган з усіх органів чуттів людини. При його допомозі вона одержує уяву про форму і величину предмету, про відстань на якій він знаходиться, про напрямок і швидкість його руху, про освітлення і колір, ступень освітленості тощо [3]. Очі є основним безпосереднім зв'язком з оточуючим світом і здійснюють постійну стимуляцію центральної нервової системи.

Актуальність досліджень вікових змін будови і функцій зорового аналізатору визначається зростанням кількості його захворювань, особливо у дітей середнього і старшого шкільного віку, що пов'язується з неправильним режимом і раціоном харчування, надмірним користуванням комп'ютерами та гаджетами, недотриманням порад лікарів тощо [6].

Причини порушення зору поділяють на дві групи – вроджені та набуті.

Вроджені: захворювання й аномалії розвитку органів зору: патологія судинної оболонки, захворювання рогової оболонки ока, вроджені катаракти, глаукоми, окремі форми патології сітківки і таке інше. Аномалії зору також можуть виникнути в результаті зовнішніх і внутрішніх негативних впливів, що мали місце в період вагітності: перенесені матір'ю вірусні захворювання, токсоплазмоз, краснуха й таке інше.

Набуті: неврити зорового нерву, глаукома (відшаровування сітківки), механічні травми ока, фізичні перевантаження і таке інше.

При порушенні зору виникає ряд вторинних відхилень: відхилення у фізичному розвитку, спостерігається обмеження рухової активності дитини; при значній або повній втраті зору порушуються координація, витривалість, швидкість і ритм рухів та ослаблюються пізнавальні процеси.

Значні зміни відбуваються у фізичному розвитку: порушується точність рухів, знижується їхня інтенсивність. Отже, в дитині формується своя, дуже своєрідна психологічна система, якісно й структурно не схожа із системою дитини, яка нормально розвивається [5].

Чи не найпоширенішою вадою зору є короткозорість – міопія – це зоровий розлад, при якому знижується гострота зору вдалину. Короткозора людина погано бачить предмети, розташовані вдалині від неї.

У наш час найчастіше зустрічається набута короткозорість. Вона розвивається протягом життя під дією провокуючих чинників. Вроджена міопія, з якою людина народжується, сьогодні зустрічається вкрай рідко. Вона виникає через неправильний розвиток очного яблука у внутрішньоутробному періоді.

На сьогодні вважається, що розвитку короткозорості сприяють такі фактори, як недотримання гігієнічних норм при роботі за комп'ютером, регулярне тривале читання з телефону, надмірна захопленість комп'ютерними іграми, порушення гормонального балансу в підлітковому віці, зниження імунітету, гіповітаміноз, дисплазія сполучної тканини, яка формує склеру і відповідає за підтримання форми очного яблука [3].

Як тільки людина помічає погіршення зору, необхідно відразу ж звернутися до фахівця для визначення проблеми і своєчасної корекції міопії. Сьогодні існує кілька найбільш популярних методів, які допомагають скоректувати зір і звести проблему до нуля [1, 2, 5].

Друга поширена вада зору – далекозорість (гіперметропія) – захворювання, для якого характерне порушення гостроти зору (при погляді на близько розташовані предмети) і постійне напруження очних м'язів. Люди з далекозорістю часто скаржаться на головні болі та швидко стомлюваність очей [3, 4].

Основні причини далекозорості у людини – неправильна форма очного яблука та порушення в заломлюючих структурах ока. Захворювання найчастіше зустрічається у людей похилого віку і новонароджених дітей. В останньому випадку мова йде про фізіологічну далекозорість, яка з часом зникає.

Дуже часто порушення протікає безсимптомно, тобто людина не відчуває зниження зору. Її турбують часті головні болі нез'ясованої етіології, швидка стомлюваність очей навіть при нетривалій роботі з паперами та за комп'ютером, почервоніння очного яблука, свербіж і печіння. Якщо ці ознаки ігнорувати, то далекозорість буде стрімко розвиватися, що призведе до неможливості застосування корекційних заходів. У дитячому віці подібне загрожує появою косоокості [2, 3].

Далекозорість в дитячому віці – це серйозна проблема, яка потребує корекції, оскільки за відсутності лікування у дитини можуть розвинутися амбліопія («ледаче» око) та косоокість.

Ще одна поширена вада зору – кон'юнктивіт – запалення кон'юнктиви (зовнішньої прозорої оболонки ока), яке супроводжується гіперемією та набряком. Запальний процес може розвинути через агентів інфекційного та неінфекційного походження [3]: аденовіруси, бактерії (зазвичай збудниками є стафілококи, стрептококи, пневмококи, гонококи, гемофільна паличка. У новонароджених діагностують гонорейний (гонококовий) кон'юнктивіт), алергени, які викликають свербіж, набряк, почервоніння, водянисті виділення з очей та носа свідчать про те, що запалення викликали алергогенні подразники (пил, пилок, дим, хлорована вода та інші), хламідії: розвивається хламідійний кон'юнктивіт у дітей до року, вірус герпесу: останнім часом стали частіше траплятись кон'юнктивіти у дітей, при яких на краях повік з'являються везикули та пустули.

Причиною кон'юнктивіту можуть бути також механічні подразники: чужорідні тіла, хімічні агенти, ультрафіолетове випромінювання тощо [3].

Ще одне хронічне захворювання очей – глаукома, при якому підвищується внутрішньоочний тиск і пошкоджується зоровий нерв. При цьому зір може знизитись до настання повної сліпоти. Втрата зору, спричинена глаукомою, носить незворотний характер, тому що гине зоровий нерв. Повернути зір в даному випадку вже не можливо [3, 4].

При катаракті відбуваються зміни природного кришталика ока, який втрачає свою прозорість внаслідок вікових змін в структурі білків, з яких він складається. Змінений (мутний) кришталик втрачає свою здатність правильно фокусувати світлові промені на сітківці, в результаті чого формується розмите нечітке зображення. З часом хвороба прогресує, помутніння збільшуються, і людина поступово повністю втрачає зір [5, 6].

Заходи профілактики порушень чи вад зору наступні: на небезпечних роботах брати захисні окуляри; берегти очі від пилу, різноманітних механічних впливів; користуватися чистими засобами догляду за очима; відмовитись від шкідливих звичок; під час перебування на яскравому сонці (на пляжі, в горах тощо) носити сонцезахисні окуляри, бажано із захисним покриттям від дії ультрафіолетових променів; вживати їжу, що містить вітамін А, який входить до складу зорового пігменту; надзвичайно важливо чергувати періоди роботи зорового напруження з відпочинком (через кожну годину робити перерви в роботі тривалістю не менше 10 хв); відстань до телевізора при перегляді телепередач не менша 2 м, а до комп'ютера – не менше 40-50 см [1, 2, 4, 5, 6].

Дотримання цих простих рекомендацій забезпечить гострий зір до глибокої старості, тому потрібно проводити профілактичні заходи з даних питань як в школі так і вдома.

Список використаних джерел:

1. Аветисов Е.С. Фізкультура при короткозорості / Е.С. Аветисов, Є.І. Лівадо, Ю.А. Курпан. – М.: Советский спорт, 1993. – 80 с.

2. Аветисов Е.С. Охорона зору дітей / Е.С. Аветисов. – М.: Медицина, 1975. – 280 с.
3. Аветисов Е.С. Руководство с детской офтальмологии / Е.С. Аветисов, Е.И. Ковалевский, А.В. Хватова. – М. : Медицина, 1987. – 496 с.
4. Демирчоглян Г.Г. Как улучшить и сохранить зрение / Г.Г. Демирчоглян. – М. : Крон-пресс, 1995. – 147 с.
5. Клопоцька Н.Г. Як перемогти короткозорість? / Н.Г. Клопоцька // Країна знань : Науково-популярний журнал для юнацтва. – К. : 2008. – № 5. – С. 35-37.
6. Ниясова Н.С. Профилактика утомления глаз у младших школьников: Учебное пособие / Н.С. Ниясова, С.В. Тропин. О.А. Роде. – Омск: Заря, 1997. – 28 с.

ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА, ЇЇ ВИДИ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОЗДОРОВЛЕННЯ ОРГАНІЗМУ ПІСЛЯ РІЗНИХ ЙОГО ПОРУШЕНЬ

Бажан А.Г., Шульгіна Є.Ю., Бажан Є.А., Гордієнко О.В.
(Полтава, Україна)

Вимушене обмеження фізичної активності під час захворювань, травм та ушкоджень протягом тривалого часу призводить до стійкого погіршення функціонування життєзабезпечуючих систем організму, послаблення процесів збудження центральної нервової системи, погіршення трофічних процесів, появи різних гіпокінетичних ускладнень. Лікувальна фізична культура (ЛФК) належить до найважливіших засобів фізичної реабілітації. Це обґрунтовується її природністю, доступністю, безкоштовністю, загальнозміцнювальним і вибіркоким впливом, здатністю потенціювати дію лікарських засобів, можливістю довготривалого ефективного застосування з лікувальною і профілактичною метою, а головне – активною участю хворого в процесі свого одужання та оздоровлення. Своєчасне і індивідуалізоване призначення ЛФК може сприяти компенсації порушених функцій ураженої системи і попередженню дистрофічних ускладнень в гострому періоді захворювання. В період одужання шляхом поступового (адекватного для організму хворого) збільшення інтенсивності і тривалості фізичної активності відновлюється функція і структура морфо-функціонального комплексу ураженої системи. Ось чому вивчення даного питання є надзвичайно актуальною проблемою.

Недооцінка даного методу нерідко призводить до суттєвого збільшення термінів лікування, виникнення серйозних функціональних порушень, а інколи й до важких ускладнень, наслідком яких може бути навіть інвалідізація хворих [1, 3, 5].

Лікувальна дія засобів ЛФК, насамперед, фізичних вправ багатогранна. Під час виконання фізичних вправ в організмі відбуваються складні фізіологічні, біомеханічні, психологічні процеси. Будь-яке скорочення м'язів подразнює закладені в них численні нервові закінчення (пропріорецептори). Потік імпульсів з них, а також з рецепторів інших утворень опорно-рухового апарату, спрямовується в центральну нервову систему, змінює її функціональний стан і через вегетативні центри забезпечує регуляцію і перебудову діяльності внутрішніх органів. Одночасно у цьому процесі бере участь і гуморальна система. Продукти обміну речовин, що утворюються у м'язах, потрапляють у кров і діють на нервову систему і залози внутрішньої секреції, викликаючи виділення гормонів.

Фізичні вправи здійснюють тонізуючий (стимулюючий), трофічний, компенсаторний, нормалізуючий вплив на організм хворого. Всі ці механізми лікувальної дії фізичних вправ взаємопов'язані між собою. Але залежно від конкретної патології, локалізації процесу, стадії захворювання, віку і тренуваності хворого можна підібрати такі фізичні вправи та дозування м'язового навантаження, які забезпечать переважну дію певного механізму, необхідного для реабілітаційного процесу на даний період захворювання [2, 4].

В процесі застосування ЛФК у комплексному лікуванні хворих слід визначати її ефективність, щоб контролювати правильність добору фізичних вправ і доцільність обраної методики, оперативно вносити корективи у заняття і курс ЛФК. Загальновизнаним правилом є визначення фізіологічної кривої навантаження у процесі занять ЛФК. Розрізняють такі види контролю: експрес-контроль, поточний і етапний контроль.

В лікувальній фізичній культурі для лікування захворювань і ушкоджень застосовуються основні та додаткові засоби. До основних засоби ЛФК відносять: фізичні вправи, рухові режими, лікувальний масаж, природні фізичні чинники. Додаткові засоби ЛФК: механотерапія, трудотерапія, мануальна терапія, аутогенне тренування та ін.

Основними формами проведення ЛФК є ранкова гігієнічна гімнастика, лікувальна гімнастика, самостійні заняття хворого за вказівкою лікаря, лікувальна ходьба.

Додаткові форми проведення ЛФК – це теренкур, спортивно-прикладні вправи та ігри, гімнастика у воді (гідрокінезотерапія), оздоровчі заняття фізичною культурою, лікування положенням та ін.

Розрізняють гімнастичний, спортивно-прикладний та ігровий методи проведення ЛФК.

Основними методичними принципами ЛФК є: індивідуальність, поступовість (поступове збільшення навантажень), послідовність (спадкоємність форм і методів ЛФК – «від легкого до важкого, від простого до «складного»), регулярність, тривалість, суворе дозування і помірність навантажень, різноманітність і новизна (при підборі фізичних вправ 10-15% вправ оновлюється, а 85-90% повторюються для закріплення досягнутих успіхів лікування), всебічний вплив вправ (спрямоване на вдосконалення механізмів адаптації всього організму), емоційність, контроль ефективності [2, 3, 4].

При лікуванні різних захворювань використовують фізичні навантаження малої, помірної, великої, рідше – максимальної інтенсивності.

ЛФК використовується при різних порушеннях чи захворюваннях організму.

У методиці занять лікувальною гімнастикою з хворими на серцево-судинні захворювання особливо важливого значення набувають правильний добір вправ у комплексах та їх дозування. При цьому протягом усього курсу лікувальної гімнастики важливу роль приділяють дихальним вправам.

Основними завданнями лікувальної фізкультури при хворобах органів дихання є: поліпшення функцій зовнішнього дихання, зменшення інтоксикації за допомогою стимулювання імунних процесів, підвищення відділення мокроти, зменшення проявів бронхоспазму, стимуляція чинників кровообігу, загальна підсилююча дія на організм.

Лікувальну фізкультуру при захворюваннях органів травлення застосовують на всіх етапах реабілітації хворих. Фізичні вправи змінюють та нормалізують рухову, секреторну, всмоктуючу функції органів травлення. Під впливом фізичних вправ активізуються трофічні процеси в органах травлення.

При більшості хвороб у дітей лікувальна фізкультура (ЛФК) є найбільш значимим компонентом лікування. Наприклад, це відноситься таких хвороб, як гіпотрофія, рахіт і ін., в цих обставинах ЛФК нормалізує і покращує процеси обміну речовин, запобігає деформації опорно-рухового апарату, відставання в рості і розвитку і т.д. Крім цього, систематичні заняття ЛФК перешкоджають появі у дітей багатьох поширених хвороб: сколіозу, плоскостопості, порушення постави, викривлення ніг, розладів шлунково-кишкового тракту, бронхітів і т.д. Важливість ЛФК в дитячому віці також обумовлена тим, що довгий захворювання може призвести не тільки до відставання в рості і розвитку, але і до функціональних порушень. Вчасно розпочаті заняття лікувальною фізкультурою дадуть можливість уникнути всіх цих неприємностей. Відмінною рисою ЛФК для дітей є багато ігрових вправ [1, 4].

Своєчасне і індивідуалізоване призначення ЛФК може сприяти компенсації порушених функцій ураженої системи і попередженню дистрофічних ускладнень в гострому періоді захворювання. В період одужання шляхом поступового збільшення

інтенсивності і тривалості фізичної активності відновлюється функція і структура морфо-функціонального комплексу ураженої системи. Ось чому ЛФК являється надзвичайно важливою в житті кожної людини.

Список використаних джерел:

1. Лечебная физическая культура при заболеваниях в детском возрасте / под ред. С.М. Иванова. – М.: Физическая культура и спорт, 1975.
2. Лечебная физическая культура //Дубровський В.І. – М., Владос, 1999. – 607 с.
3. Лікувальна фізична культура та спортивна медицина» / В.В. Клапчук, Г.В. Дзяк, Г.В. Муравов І.В. та ін. – К.: Здоров'я, 1995. – 312 с.
4. Основи фізичної реабілітації: навч. посібник. – Кіровоград: РВВКДПІ ім. В. Винниченка, 2004. – 238 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЇХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Балюк В.О.

(Полтава, Україна)

Сучасний стан розвитку економічних процесів характеризується всебічною інформатизацією всіх її галузей. Тому постає питання підготовки спеціаліста, який буде відповідати вимогам сучасного ринку праці та готовий до швидкого сприйняття та опрацювання великих об'ємів відомостей, оволодіння сучасними засобами, методами та технологією роботи з інформаційними ресурсами.

Специфіка впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у робочий процес полягає в організації забезпечення віддаленої взаємодії між працівниками, що вимагає від майбутніх економістів високого рівня розвитку інформаційної компетентності. Рішення цього завдання вбачається в залученні студентів до навчального процесу з використанням хмарних технологій та сервісів управління проектами, спільної роботи та постановки завдань по проектах.

Сучасні мережеві сервіси надають широкі можливості для створення різних навчальних ситуацій. Так, компанія Microsoft в межах безкоштовного пакету Office 365 пропонує навчальним закладам сервіс Microsoft Teams, який забезпечує усі необхідні ресурси для впевненого переходу на дистанційне навчання, доступне на мобільному телефоні, планшеті, комп'ютері або в браузері.

Microsoft Teams – це цифровий центр, в якому зібрані розмови, контент, завдання та програми, щоб вчителі могли створювати чудові умови навчання. Педагоги можуть створювати аудиторії для спільної роботи, налагоджувати професійні зв'язки в освітніх спільнотах і спілкуватися з колегами – всі вказані можливості керуються сервісами пакету Office 365 Education.

Розглянемо особливості організації віддаленої роботи студентів в середовищі в означеному додатку. Microsoft Teams для освітніх установ пропонує використовувати взаємозв'язок за типом онлайн-класу, щоб учні та вчителі могли продовжувати навчальний процес у нові способи.

Microsoft Teams відповідає унікальним потребам різних груп користувачів і дозволяє їм легко працювати разом над спільними завданнями:

– керувати проектами, завданнями і контентом в додатках, не залишаючи єдиного спеціалізованого робочого простору;

– бути в курсі справ завдяки своєчасному надходженню і оновленню інформації, що публікується в х оді командних бесід, приватних чатів (які при необхідності можна модерувати), зборів команд і по інших каналах;

– розширені можливості для прозорості і повнофункціональної спільної роботи завдяки інтеграції таких додатків з Office 365, як Word, Excel, PowerPoint і записників OneNote для занять [1].

Процесі організації навчання розпочинається із розробки викладачем навчально-методичних матеріалів, інструментами подачі контенту в он-лайн класі можуть бути наступні сервіси (рис. 1):

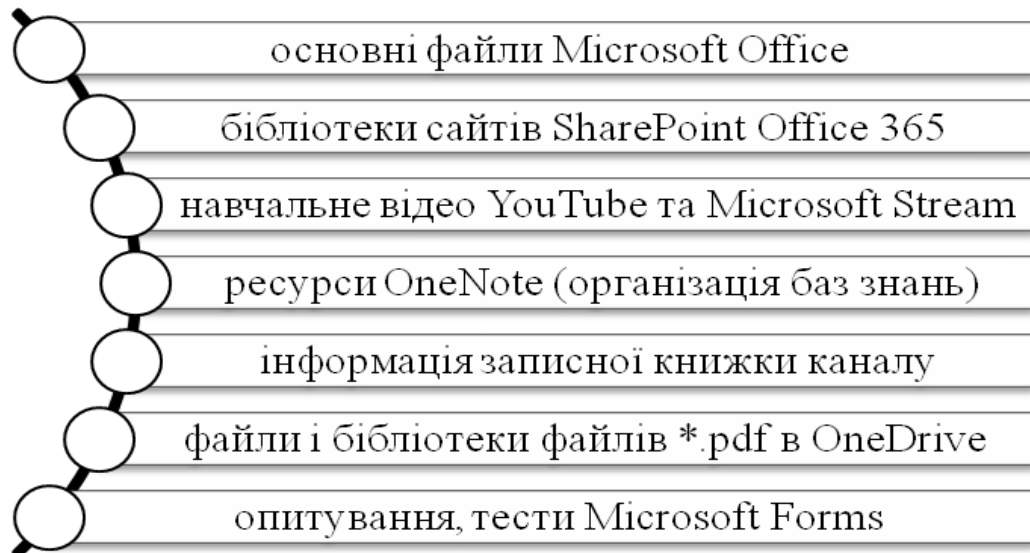

Рис. 1. Сервіси для наповнення контентом он-лайн класів

Наступним кроком є формування навчальних груп (команд) курсу. Окрім цього Microsoft Teams забезпечує розмежування користувачів за правами доступу. Так на панелі формування команд доступні вкладки «Учні», для приєднання студентів до курсу, і «Викладачі» – для коучів дисципліни.

Microsoft Teams надає можливість призначити завдання для певної групи, а також встановити терміни їх виконання. У даному сервісі передбачено поля для опису методичних рекомендацій до теми та кнопку для прикріплення супроводжуючих файлів, заздалегідь розроблених програмами пакету Microsoft Office або OneNote Online. Варто зазначити, кожна встановлена задача підлягає оцінюванню, максимальний бал визначається викладачем в процесі створення завдання.

Не виникає жодних сумнівів, що організації навчального процесу студентів економічних спеціальностей засобами віддаленої роботи в сервісі Microsoft Teams стимулює учасників групи до активної пізнавальної діяльності так як, їхні можливості в навчанні доповнюються використанням широкого спектру веб-ресурсів, за допомогою яких забезпечується активна участь в обговоренні та отримати відповіді на питання як від викладача, так і від інших членів групи. Так, постійне використання новітніх засобів та технологій в процесі підготовки майбутніх економістів надає можливість формувати у студентів інформаційної компетентності, що є необхідною умовою підготовки конкурентоспроможних фахівців з метою задоволення сучасних вимог ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Руководство по началу работы с Microsoft Teams для преподавателей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// goo.gl/bqRMmq](https://goo.gl/bqRMmq)

**СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ****Барбінов В.В.**
(Полтава, Україна)

Інноваційний розвиток професійної (професійно-технічної) освіти передбачає готовність керівника навчального закладу здійснювати управлінську діяльність з урахуванням не тільки освіченості, пошуку, активності, а й відповідальності, самостійності, впевненості, вміння жити і працювати в нових умовах, бути соціально зорієнтованими. Саме від управлінських якостей керівника, його здатності управляти командою залежить успішне виконання соціального замовлення держави на фахівця з високою професійною компетентністю.

Саме управління найбільшою мірою враховує всі фактори впливу на заклад професійної (професійно-технічної) освіти, забезпечує найважливіші характеристики сучасних перетворень у професійній освіті. Переосмислення теорії управління, поява нових управлінських функцій зумовлює нові вимоги до професійної діяльності керівних кадрів, які становлять основу готовності до управлінської діяльності.

У зв'язку з цим управління закладом професійної (професійно-технічної) освіти необхідно визначити як діяльність керуючої підсистеми, спрямовану на створення прогностичних, педагогічних, психологічних, кадрових, матеріально-фінансових, організаційних, правових, ергономічних, медичних умов, необхідних для результативного функціонування та розвитку навчально-виховного процесу і реалізації цілей навчального закладу [2].

Діяльність керівника професійно-технічного навчального закладу є багатоаспектною. Вона охоплює усі основні сфери функціонування закладу як відкритої системи. Кожний з цих аспектів і сфер віддзеркалюється в діяльності керівника своїми особливостями, своєрідністю змістових, методичних, психологічних характеристик тощо. Попри все, сутнісним в його діяльності є управління не тільки і, навіть не стільки, структурними підрозділами керованої системи (учнівським, батьківським і педагогічним колективами; виробничим, навчально-виховним процесами; господарсько-фінансовими ресурсами тощо), а управління її розвитком

Входження системи ЗП(ПТ)О в нові соціально-економічні умови ринкової економіки накладає свій відбиток на зміст управлінської діяльності керівника, й відповідно, розширює перелік його функцій. Так, на думку В.Свистун, необхідно зацентувати увагу керівників ЗП(ПТ)О на таких функціях як:

- прогнозування (передбачення можливих змін зовнішнього і внутрішнього середовища ЗП(ПТ)О та їх врахування при управлінні);
- цілепокладання (складний процес вибору мети функціонування ЗП(ПТ)О, яка визначає загальну спрямованість діяльності ЗП(ПТ)О, його склад (підрозділи, персонал) і структуру, є основою вирішення найбільш важливих і стратегічних завдань ЗП(ПТ)О й визначає зміст проектування і планування);
- інноваційна (управління розвитком ЗП(ПТ)О на основі поточного впровадження й перспективного розроблення (і адаптації) нових засобів та форм навчання, виробництва (технологій), а також нових форм організаційного функціонування);
- інтеграційна (метафункція управління, сутність якої полягає в координації всього: окремих і загальних аспектів, завдань, напрямів управлінської діяльності й надання їм більш цілісного й несуперечливого характеру);
- маркетингова (дослідження внутрішнього і зовнішнього ринку праці, планування асортименту спеціальностей, планування й здійснення «збуту» – працевлаштування випускників, вплив на навчальний заклад й управління навчально-виховним процесом);
- представницька (представлення керівником інтересів ЗП(ПТ)О на різних рівнях внутріорганізаційної вертикалі, а також в різних взаємодіях ЗП(ПТ)О із зовнішнім оточенням);

– стабілізаційна (збереження усталеності внутріорганізаційного функціонування і забезпечення «виживання» ЗП(ПТ)О в умовах зовнішнього середовища, що динамічно змінюється) [1].

На основі запропонованих функцій сучасні вимоги до керівника ЗП(ПТ)О визначаємо як комплекс інтегральних якостей особистості, що представлений ціннісно-мотиваційною, когнітивною, особистісною та діяльнісною сферами, сукупність яких забезпечує ефективне управління закладом професійної (професійно-технічної) освіти.

Ціннісно-мотиваційна сфера визначає цінності й мотиви управлінської діяльності, потребу активному саморозвитку, продуктивній реалізації творчого потенціалу в праці і направленому русі до вершин досконалості. Мотиви досягнення успіху керівника З(ПТ)О мають характеризуватися наполегливістю у досягненні мети, схильністю ставити віддалені цілі, вмінні зіставляти мету з очікуваним результатом, не зупинятися на досягненнях, а сприймати їх як черговий етап управлінської діяльності. Орієнтація на досягнення тісно пов'язана із прагненням до підвищення, як своєї особистої ефективності, так і ефективності підлеглих. У практичній діяльності по проведенню в життя політики організації керівникам дуже важливо звертати увагу на всі потреби працівників, адміністрація закладу зацікавлена в тому, щоб ті повністю розкривали свій потенціал.

Когнітивна сфера вимог до керівника ЗП(ПТ)О передбачає прогресивні погляди, глибоке аналітичне й перспективне мислення, розуміння інноватики як важливого напрям у педагогічній науці. В основу світогляду управлінця мають бути покладені знання теорії та процесів управління, їх закономірностей, властивостей, функціонування змісту, видів, форм і методів управлінської діяльності. Сучасні умови праці вимагають від керівника ЗП(ПТ)О знання імперативних норм діяльності (законів, інших нормативних актів і організаційно-розпорядчих документів, технологій і ін., що ставляться до професійної діяльності) і вміння використовувати це знання; володіння необхідними для здійснення будь-якої професійної діяльності нормами загальної культури (грамотність, акуратність, ретельність, дисциплінованість, енергійність і ін.).

Особистісна сфера являє собою систему внутрішніх ресурсів керівника ЗП(ПТ)О, необхідних для організації ефективного керівництва колективом навчального закладу (учнями, студентами, колегами), у відповідності з усіма складовими діяльності педагога (метою, принципами, змістом, технологіями і т.ін.). Сучасний керівник має володіти такими якостями: найвищий професіоналізм; уміння володіти стратегічним і тактичним менеджментом; здатність приймати нестандартні управлінські рішення до професійного зростання; підприємливість; авторитетність; здатність ризикувати в розумних межах; здатність до інновацій; здатність здійснювати антикризове управління; вміння визначити найкращу місію для її управлінської організації і розробити її концепцію; уміння розробляти і альтернативні управлінські рішення, психолого-педагогічна компетентність; культура управлінського і ділового спілкування; прагнення до лідерства і влади; рефлексивність; уміння керувати своєю поведінкою і регулювати свій психічний стан; колегіальність; толерантність; оптимізм; уміння керувати конфліктами; уміння публічно виступати; інтелектуальність; уміння оптимізувати соціально-психологічний клімат; емоційна стійкість і стресостійкість; почуття гумору; уміння створювати і підтримувати свій імідж, тощо.

Діяльнісна сфера передбачає включення у різноманітні види діяльності, використовуючи комбінацію різних форм, методів, прийомів, спрямованих на забезпечення такої взаємодії учасників освітнього процесу, у ході якого спостерігаються їхні ділові відносини, виникає професійна морально-психологічна обстановка, що сприяє виникненню морально-ділових і морально-особистісних відносин у педагогічній системі. Для здійснення різних видів управлінської і організаційної діяльності сучасний керівник має володіти такими здібностями та уміннями: здійснювати стратегічний і тактичний контролінг; уміння здійснювати стиль управлінської діяльності залежно від

ситуації; уміння розробляти довгострокові програми й організувати їх реалізацію; уміння оперативно інформувати персонал, установу; вміння мотивації; послідовність у прийнятті управлінських рішень і в своїх діях; уміння доводити справу до кінця; інтернальність (усвідомлення, що від тебе залежить успіх справи); внутрішній контроль; уміння добирати команду (персонал, кадри); уміння використовувати професійні знання підлеглих; знання меж своєї влади; здібність делегувати повноваження; уміння проводити ділові наради; уміння організувати розробку нормативних документів, тощо.

Отже, розглянуті нами сучасні вимоги до керівника закладу професійної (професійно-технічної) освіти дозволять ухвалювати оптимальні, обґрунтовані рішення щодо подальшого функціонування ЗП(ПТ)О на ринку освітніх послуг, задовольняючи потреби ринку праці як на регіональному, так і на державному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Вплив трансформації ринкової економіки на управління розвитком ПТО: монографія / Г.В. Єльнікова [та ін.]; за ред. В.І. Свистун. – К.: «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 184 с.
2. Мельник О.Ф. Управлінський дискурс навчального процесу у вищому навчальному закладі / О.Ф. Мельник // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць. – Полтава, 2011. – Вип. 8. – С. 234–248.

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВЧИТЕЛІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Барбінова А.В.
(Полтава, Україна)

Соціальна значущість професії педагога для суспільства визначається тим, що педагог покликаний управляти процесом інтелектуального, емоційного, фізичного розвитку, формуванням внутрішнього світу підростаючого покоління. В процесі педагогічної діяльності відбувається самореалізація педагога і його цілеспрямована участь у зміні учня (рівня навченості, вихованості, розвитку, освіченості). Педагогічна діяльність за своїми характеристиками відноситься до типу «людина-людина». Це свідчить про те, що в основу педагогічної діяльності покладена взаємодія між суб'єктами освіти, високий рівень комунікативності і толерантності. Педагогічне спілкування, що полягає у багаточисельних та інтенсивних контактах у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, наявність почуття тривоги за рівень засвоєння й подачі інформації відзначається великою емоційною напруженістю та варіативністю педагогічних ситуацій. Здійснення професійної діяльності в таких умовах може призвести до професійного вигорання, підґрунтям якого виступає емоційне вигорання.

За визначенням О. Бернацької, вигорання – це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на психотравмуючі впливи [1].

Прояв феномену «професійне вигорання» у групах фахівців суб'єкт-суб'єктної сфери взаємодії має специфіку, зумовлену особливостями професійної діяльності педагогів, які більшою мірою схильні до емоційного виснаження та редукції професійних досягнень.

Фактори, які впливають на професійне вигорання вчителя залежать від індивідуальних особливостей нервової системи і темпераменту людини. Серед факторів, що призводять до професійного вигорання, можна визначити такі:

- обмеження професійних очікувань у відношенні до особистісних досягнень студентів;
- необхідність постійного оновлення наукового, методичного та дидактичного змісту подачі навчального матеріалу;

- складність та непередбачуваність виникнення педагогічних ситуацій;
- професія педагога є публічною, що потребує особливих зусиль і викликає емоційне перенавантаження, яке може стати причиною «вигорання»;
- педагогічна діяльність пов'язана зі значним фізичним та емоційним навантаженням, з суперечливими думками та почуттями, що призводить до виснаження емоційних ресурсів та виникнення стресового стану;
- деякі педагоги не отримують задоволення від своєї діяльності, оскільки їм здається, що всі зусилля – марні; наслідком такої оцінки власної ефективності може бути низький рівень соціальної адаптації (підвищена тривожність, неупевненість у собі, емоційна нестійкість, низький рівень самооцінки тощо);
- професія педагога передбачає необхідність у підвищенні кваліфікації та рівня професіоналізму, стажуванні, володінні інноваційними технологіями та методами викладання, веденні науково-дослідної роботи, що, у свою чергу, призводить до інтелектуальних та фізичних перенавантажень [2].

Прояви професійного вигорання дуже різноманітні. Зокрема, вигорання може виявлятися у депресивному стані, підвищеній втомлюваності і спустошеності, втраті здатності бачити позитивні наслідки своєї праці, у негативних настановах щодо роботи й життя в цілому. Актуальність вивчення професійних стресів та технологій їх подолання зумовлена не тільки їх негативним впливом на ефективність праці, але й тим, що вони впливають на все життя людини, змінюючи його психічне та соматичне становище, що призводить до втрати здоров'я, психологічним проблемам та особистісним змінам.

«Синдром професійного вигорання» є стресовою реакцією, яка виникає внаслідок довготривалих професійних стресів середньої інтенсивності і включає в себе три основні складові: емоційну виснаженість; деперсоналізацію (цинізм); редукцію професійних досягнень.

Під *емоційним виснаженням* розуміється відчуття спустошеності і втоми, що викликане власною роботою. *Деперсоналізація* передбачає цинічне, байдуже, негуманне ставлення до людей, з якими працюють. Контакти з колегами стають формальними, знеособленими; негативні настанови, що виникають, можуть спочатку мати прихований характер і виявлятися у внутрішньо стримуваному роздратуванні, яке з часом проривається назовні і призводить до конфліктів. Редукція професійних досягнень призводить до виникнення у вчителів відчуття некомфортності у своїй професійній сфері.

З метою попередження виникнення «синдрому професійного вигорання» кожен вчитель має дотримуватися власного алгоритму саморегуляції емоційних і фізичних станів. Розглянемо основні аспекти розробки власного алгоритму профілактичних дій.

По-перше, варто пізнати себе, визначити свої власні цілі, мотиви і потреби. Це дозволить сформувати образ свого майбутнього, усвідомити перспективи професійної діяльності.

По-друге, необхідно визначити протиріччя і перешкоди, які можуть спричинити професійне вигорання. Конкретно визначені проблеми необхідно переформатувати у інструменти досягнення більш глобальних цілей.

По-третє, потрібно зміщувати акценти з проблем і труднощів на досягнення більш глобальних цілей. Цього можливо досягти шляхом визначення важливих і другорядних завдань власної діяльності.

Робота над попередженням професійного вигорання має бути спрямована на гармонізацію фізіологічного і емоційного станів. Дотримання запропонованих нижче рекомендацій дозволить не лише запобігти виникненню вигорання, але й досягти значних успіхів у педагогічній діяльності:

- визначення короткострокових і довгострокових цілей (це не тільки забезпечує зворотний зв'язок, що свідчить про те, що педагог знаходиться на вірному шляху, а й підвищує довгострокову мотивацію; досягнення короткострокових цілей – успіх, який підвищує ступінь самовиховання);

– використання «тайм-аутів», що необхідно для забезпечення психічного і фізичного благополуччя (відпочинок від роботи);

– професійний розвиток і самовдосконалення (одним із способів запобігання вигорання є обмін професійною інформацією з представниками інших освітніх закладів, що дає відчуття більш широкого світу, ніж той, який існує всередині окремого колективу);

– відхід від непотрібної конкуренції (бувають ситуації, коли її не можна уникнути, але надмірне прагнення до виграшу породжує тривогу, робить людину агресивною, що сприяє виникненню професійного вигорання);

– емоційне спілкування (коли людина аналізує свої почуття і ділиться ними з іншими, ймовірність вигорання значно знижується або процес цей виявляється не настільки вираженим);

– підтримання гарної фізичної форми (не варто забувати, що між станом тіла і розумом існує тісний зв'язок: неправильне харчування, зловживання спиртними напоями, тютюном, зменшення ваги або ожиріння посилюють прояви професійного вигорання);

– достатньо тривалий і якісний сон;

– застосування методів і способів саморозвантаження (ароматерапія, фітотерапія, акватерапія, арт-терапія хенд-мейд, масаж, спілкування з природою, подорожі тощо).

Отже, професійне вигорання – це синдром емоційного, розумового і фізичного виснаження через тривале емоційне навантаження. Своєчасна профілактика синдрому професійного вигорання в професійній діяльності вчителів, використання методів щодо профілактики вигорання з урахуванням вкладу тих чи інших факторів дозволить знизити рівень вигорання вчителів і тим самим підвищити ефективність професійної діяльності. Енергійний, завзятий, врівноважений, ініціативний вчитель – запорука гармонійно розвинутої особистості учня, здатного критично мислити, бути патріотом і готовим до інновацій.

Список використаних джерел:

1. Бернацька О. Професійне вигорання психологів / О. Бернацька // Психолог. – 2010. – № 38. – С. 22–25.
2. Завалевський Ю.І. Конкурентоспроможний вчитель: теорія і практика: Навч. посібник / Ю.І. Завалевський. – Чернівці: Букрек, 2010. – 216 с.

СУСПІЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЯК ВАГОМІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ГУВЕРНЕРСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Бардінов А.В.

(Полтава, Україна)

У Концепції Нової української школи названі базові компоненти її розвитку, виконання більшості з яких повністю залежить від учителя. Проте вивчення об'єктивної реальності показує, що становлення і розвиток Нової української школи наразі залежить від багатьох об'єктивних передумов, які впливають на її становлення і розвиток, однак у педагогічній науці до цього часу не приділено належної уваги їх аналізу, а отже потребують спеціальної наукової розробки та узагальнення.

Одним із шляхів розв'язання питань зазначеної проблеми, на наш погляд, сприятиме вивчення, наприклад, ретроспективи суспільно-педагогічних передумов, які мали певний вплив на становлення і розвиток гувернерської системи освіти (а отже й школи) в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століття як складової в системі загальної освіти.

У ході аналізу науково-педагогічної літератури з огляду на ретроспективу, було з'ясовано, що впродовж досліджуваного періоду суспільно-педагогічним передумовам передували об'єктивні передумови, а саме: *суспільно-політичні, соціально-економічні*, які, в сукупності з іншими, мали певний вплив на становлення і розвиток гувернерської системи освітніх в Україні того часу.

У контексті сучасного коротко схарактеризуємо виокремлені передумови відповідно до вимог тогочасного суспільства з метою виявлення їх впливу на становлення і розвиток гувернерської системи освіти [5]. Насамперед зазначаємо, що гувернерська система освіти, як і вся система освіти взагалі, формувалася на конкретному *суспільно-політичному тлі*, яке характеризується в досліджуваній нами історичний період суспільними перетвореннями. Зокрема, на той час в Україні існували максимально несприятливі політичні умови життя нашого народу. Це підтверджується тим фактом, що на момент зародження гувернерства в Україні не просто не існувало української держави, але й сам український народ знаходився у стані роз'єднаності українських земель: адже східна частина України на той час перебувала у складі Російської імперії, а західна – Речі Посполитої, а з її занепадом – Австро-Угорщини. Україна була адаптована в адміністративно-територіальну систему зазначених імперій. Функції державних урядовців перейшли до представників пануючих націй. Ці чинники мали значний вплив на становлення й розвиток гувернерства в Україні, який виявився щонайменше в двох особливостях: 1) гувернерство виступає як частина державотворчої чи націобудівної діяльності народів цих регіонів; 2) гувернерська освіта зароджується не українською мовою, а державними мовами тих країн, до складу яких входили різні частини України. Крім того, на початковому етапі розвитку гувернерської системи освіти в Україні справили вплив гувернерські системи освіти інших європейських народів, що на той час випередили нашу країну в цьому напрямі розвитку педагогічної науки. Натомість *соціально-економічні передумови* того часу знаменуються бурхливим піднесенням соціально-економічних перетворень, що в свою чергу, потребувало масової професійної освіти, а отже й підготовки кваліфікованих фахівців різних сфер життя суспільства. Це спричинило принциповий перегляд характеру навчання в кожному окремо взятому освітньому закладі. Результатом цих дій були визначені та закріплені в законодавчому порядку головні принципи організації та діяльності освітніх інституцій різного типу, рівня і форм власності з підготовки фахівців до педагогічної сфери, і як її різновиду – гувернерської, тим самим сприяли розвитку новітніх процесів у галузі освіти взагалі і як її складової – професійної, зокрема, гувернерської [2]. Підтвердження тому знаходимо у працях ученого К. Ангеловські, який зазначає, що «саме зміни в економічно-політичному житті суспільства активізували діяльність педагогічних працівників, зумовили пошук нових прогресивних методів та форм навчання, що, у свою чергу, позначилося на професійному рівні всіх категорій вчителів, у тому числі й гувернерів-вихователів» [1, с. 22-23]. Отже, вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що становлення і розвиток гувернерської системи освіти відбувалося під впливом суспільно-педагогічних передумов, яким передували об'єктивні передумови, зокрема, соціально-економічні та суспільно-політичні. У цьому контексті необхідно вказати, що суспільно-політичний розвиток того періоду обумовив й розмах широкого народного руху, що відзначився розгортанням громадсько-педагогічного руху за збереження національних цінностей і, перш за все, піднесенням вітчизняної педагогічної думки, культури, рідної мови, тим самим поклав початок гострої боротьби за національне відродження. Враховуючи саме зазначений аспект, нами в структуру суспільно-педагогічних передумов включені *національні та організаційно-педагогічні передумови*, останні з яких характеризуються наявністю законодавчої бази, що дозволяла, по-перше, цій освітній галузі здійснювати підготовку гувернера-вихователя в освітніх інституціях різного типу, рівня і форм власності; по-друге, дозволяла появі на шпальтах авторитетних видань того часу науково-педагогічної літератури, що була теоретичним і

методологічним підґрунтям для розкриття питань із зазначеної проблеми, зокрема, з гувернерської системи виховання [4]. В результаті чого виховання стає головною функцією тогочасного суспільства. Його починають розуміти як головний компонент у формуванні особистості, необхідної суспільству, з притаманними їй національними почуттями. Це й обумовило підвищення вимог до послуг гувернерів. Примітно, що вимоги йшли не тільки від сімей, які користувалися їхніми послугами, але й від держави, яка намагалася взяти під свій контроль інститут домашнього гувернерства і підняти якість його діяльності. Цим пояснюються зміни функціональних обов'язків гувернерів, які набувають у цей період відродження й розвиток в дещо новій якості, а саме гувернера-вихователя. Відмітимо, що вперше в історії школи не тільки адміністративно-державні кола, але й діячі громадсько-педагогічного руху виступають ініціаторами створення різних типів освітніх інституцій з підготовки саме гувернерів-вихователів. Подібні трансформації виховного ідеалу робить актуальними наукові пошуки прогресивних діячів громадсько-педагогічного руху того часу, пов'язані з проблемами гувернерської системи освіти.

Боротьба за національне відродження ставить перед українською інтелігенцією, педагогами, вченими, громадськими та державними діячами завдання особливого значення – зробити все можливе для створення української національної школи, тобто нової школи, в якій процес формування молодого особистості (як патріота України і фахівця) ґрунтувався б як на досягненнях світової педагогічної науки, так і на традиціях українського народу, його історії та культури. Тенденцією часу стає масовий педагогічний рух саме інтелігенції за національне відродження, відомий як «ходіння в народ». Зазначимо, що в Україні цей рух набуває специфічних рис, а саме – проголошення ідеї самостійної соборної держави. За словами М.П. Драгоманова, саме народництво проголосило ідеї «української національної справи» [1, с. 1], за якої широкий просвітницький рух стає тим центром, що об'єднував представників прогресивної інтелігенції різних політичних течій з усіх куточків України на боротьбу за вільне користування українською мовою в політичному, економічному та культурному житті народів України. У реалізації цього завдання на значну увагу заслуговує цілеспрямована діяльність усіх просвітницьких організацій, що були створені на теренах України. За приклад нам можуть слугувати осередки товариства «Рідна школа», яке проповідувало шляхетну ідею національної освіти і відіграло роль винятково важливого чинника консолідації політичних сил українського народу в боротьбі за національне відродження освітньої галузі.

Особливо цьому сприяли доробки вітчизняних діячів освіти, що публікувалися на шпальтах періодичних видань того часу. Зокрема, з появою журналу «Основа», стало можливим друкування наукових матеріалів українською мовою. Це пояснюється тим, що тут співпрацювали відомі прогресивні діячі М. Білозерський, М. Костомаров, П. Куліш, В. Антонович, Марко Вовчок, Т. Шевченко, Олекса Стороженко, С. Руданський, Я. Кухаренко та ін. Їхня спільна праця уможливила піднесення громадського руху за національну школу. Завдяки їхнім зусиллям створювалися недільні школи, приватні освітні заклади, освітні інституції різних типів, рівнів і форм власності з підготовки фахівців гувернерської (приватної) сфери з українською мовою навчання. На особливу увагу в цьому плані заслуговує освітня діяльність журналів «Рідна школа», «Учитель», «Правда», які, віддзеркалюючи потреби і запити національної школи, були своєрідними літописами національного життя українців. Зокрема, у журналі «Учитель» містилися педагогічні праці вчених О. Барвінського, С. Ковалів, Я. Миколаєвича та інших авторів, в працях яких йшлося про методичні пояснення до навчання дітей рідною українською мовою. Принципово новим підходом у вирішенні національних проблем освіти вирізнялися доробки діячів журналу «Зоря», заснованого у 1880 році з приватної ініціативи Омеляна Партацького (1840-1895), відомого українського мовознавця, історика, педагога. Успіх журналу пов'язується із

залученням до числа його авторів провідних письменників, які змогли закласти в його діяльність високі ідеали всеукраїнської єдності, почуття любові до своєї країни, мови, народу. Тут співпрацювали І. Франко, В. Лукич, Олена Пчілка, О. Кониський, М. Старицький, М. Коцюбинський, І. Нечуй-Левицький, Б. Грінченко та інші видатні прогресивні діячі того часу. Завдяки їх зусиллям, українська мова, школа з рідною мовою навчання того часу не загинули, а продовжували розвиватися. Ідеї відродження національної школи простежуються й на сторінках журналів «Друг», «Світ», «Народ», «Хлібороб», «Жите і слово», які підносили культ національної освіти, науки і тим самим зробили свій помітний внесок у розвиток української національної школи. Опубліковані на шпальтах цих журналів твори І. Франка, Лесі Українки, Л. Мартовича, Н. Кобринської, М. Драгоманова, Ю. Бачинського, М. Павличка викликали зацікавленість усіх верств населення краю і сподівання на національне відродження. Одним із пріоритетів, наприклад журналу «Жите і слово», розпорядником і редактором якого був І. Я. Франко, були загальнолюдські цінності. Завдяки високій культурі редагування журналу І. Франком, журнал стає першим літературно-науковим центром, який формував навколо себе тих діячів, які вели боротьбу за національну школу.

Боротьба за національне відродження точилася також і на шпальтах газет «Слово», «Батьківщина», «Буковина» та ін. Так, газета «Слово» прагнула задовольнити інформаційні потреби української громади у питаннях переважно культурно-освітнього спрямування. Тут можна було побачити матеріали Т. Шевченка, М. Костомарова, Ю. Федьковича, А. Кобилянського, П. Куліша та ін. На важливість створення українських шкіл, розвитку української мови вказують сторінки газети «Батьківщина» (1879 р.), газети «Діло» (1880 р.) остання з яких за ініціативи її засновника Володимира Барвінського стає загальнонаціональним органом друку протягом шістдесяти років. Усі матеріали, вміщені на її сторінках, утверджували ідею єдності українського народу, пробуджували почуття соборності України. Заслуга в цьому належить видатним діячам, які співпрацювали в газеті, зокрема, І. Нечую-Левицькому, М. Костомарову, І. Франку, В. Антоновичу, М. Грушевському та іншим авторам. Боротьба за національну школу точилася також й на сторінках газети «Буковина», яка була заснована в Чернівцях у 1885 році. У центрі уваги газети перебувала освіта як головна ланка в справі піднесення національної свідомості. Про це свідчать статті, вміщені на її сторінках. Зокрема, це статті «Єдиний вихід» (1891, №24), «Які учителі, такі школи, які школи, така молодь, яка молодь таке майбутнє» (1885, №4) та інші. Особливої уваги заслуговує тут публікація діалогу Б. Грінченка і М. Драгоманова. Для більш глибокого уявлення про цей діалог ми виокремимо деякі ідеї, висунуті видатними українськими діячами. Так, Б. Грінченко проголосив ідею незалежності українського народу від будь-якого впливу, у тому числі й від російського.

М. Драгоманов висунув ідею територіальної автономії, вирізняючи інтернаціональний, космополітичний аспект культурної і політичної діяльності, та віддав перевагу російсько-українській співпраці. Зазначимо, що навіть якби в газеті більше нічого суттєвого, крім цього діалогу не було надруковано, то їй уже було б забезпечене почесне місце в історії українського друкованого слова. Це пояснюється тим, що «буковинська» дискусія орієнтувала українство на швидке національне відродження.

У цьому зв'язку необхідно вказати на вагомий внесок у процес національного відродження освіти багатьох вітчизняних прогресивних діячів. Одним із активних діячів, справжнім провісником національної свідомості, безперечно був О.В. Духнович (1803-1865). Центральне місце у культурно-освітній діяльності педагога займає ідея розбудови системи як загальної освіти, так і приватної (домашньої) як необхідної передумови національного відродження.

Головне завдання школи, сім'ї О. Духнович вбачав у тому, щоб виховувати дітей у дусі національної гордості. При цьому зауважував за умови, якщо вихователями дітей

будуть не будуть не чужинці, а представниці народу, здатні «в дітях народолобство збудити і прищепити любов до своєї народності» [4, с. 216].

Чи не найвизначнішими постатями у відродженні національної мови, школи цього періоду стають вітчизняні громадські діячі А. Яновський, о. Василь Ільницький, о. І. Чапельський, О. Барвінський, Е. Харкевич, О. Макарушка, о. Т. Войнаровський, о. Т. Лежогубський та інші [3].

Неабиякий інтерес для дослідження проблеми національного відродження викликає наукова праця видатного культурно-освітнього діяча, педагога Галицького краю о. В. Ільницького «Добути наші школи з рук чужих...», в якій автор відмічає, що: «Необхідно домогтися піднесення статусу української мови у навчальних закладах: зрівняння її у правах з польською мовою, обов'язкове вивчення в учительських семінаріях, запровадження її як робочої мови на педагогічних конференціях, володіння нею екзаменаторами та шкільними інспекторами, вчителями, суттєве поліпшення стану жіночої освіти». Його філософсько-педагогічні погляди мали значний вплив на розвиток національної школи не тільки галицького краю, а й всієї України.

Не випадково великий інтерес викликає в цей період питання визначення мети національного виховання, що отримує відображення у поглядах Василя Пачовського (1878-1942) [4], видатного галицького педагога, який вважав за необхідне «виховати покоління, якого потребує народ, дати йому національні й духовні цінності». Такими цінностями, на його думку, були «національна самопошана, особиста гідність і духовна гордість на приналежність до української нації, яка є рівновартна культурою з іншими державними народами» [3].

Як бачимо, постаті ці різні, неоднаковий і діапазон був їхньої діяльності, проте вони залишили помітний слід у розвитку педагогічної національної думки, школи, мови, освіти й культури і тим самим створили певні передумови для розвитку національної як загальної системи освіти, так і гувернерської (приватної) як складової загальної системи освіти.

Таким чином, схарактеризовані нами суспільно-педагогічні передумови, складниками яких виступали економічні, політичні, національні та організаційно-педагогічні передумови, хоча й не є вичерпними, проте дають уявлення про основні з них. Вони були суттєвим елементом розвитку народної освіти, педагогічної науки і практики; проявом накопичення і видозміни ініціатив та нововведень в освітньому просторі того часу, що в сукупності призвели до певних змін у сфері загальної освіти та як її складової – розвитку гувернерської системи освіти в Україні зазначеного історичного періоду.

Враховуючи названі соціоісторичні процеси і ряд інших не названих, що відбувалися в країні того часу, активними учасниками яких була прогресивна громадськість, яка всупереч керівним урядовим установам, що обмежували розвиток української школи, прагнула реорганізувати відсталу систему освіти відповідно до потреб української нації, передової педагогічної думки. Потужним засобом досягнення цієї мети вона обрала періодичну пресу, представлену працями педагогів, науковців, творами письменників.

Висловлені прогресивною громадськістю того часу роздуми щодо необхідності плекання рідної української мови, школи і нині не втратили своєї актуальності для організаційної діяльності сучасної Нової української школи, яка має бути європейського рівня і вибудовуватися на національних і гуманістичних цінностях українського народу, «що є свідченням нашої рівноправності з іншими державними націями» [3].

Список використаних джерел:

1. Ангеловски К. Учителя и инновации : кн. для учителя / К. Ангеловски. – М.: Просвещение, 1991. – 159 с.

2. Бардінов А.В. Професійно-педагогічна підготовка гувернерів в Україні: минуле і сучасність : монографія / А.В. Бардінов. – Полтава: ПП вид-во Шевченко Р.В., 2013. – 268 с.
3. Герцюк Д. Вони очолювали «Рідну школу» / Д. Герцюк // Товариство «Рідна школа»: історія і сучасність: наук. альманах / упоряд. і наук. ред. Д. Герцюк, С. Ярема. – Львів, 2001. – Ч.1. – С.127–166.
4. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.) : монографія / Н.М. Дем'яненко. – К.: ІЗМН, 1998. – 328 с.
5. Сарапулова Є.Г. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності гувернера : монографія / Є.Г. Сарапулова. – К.: МАУП, 2003. – 264 с.

ІДЕЇ Х.Д. АЛЧЕВСЬКОЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ГУВЕРНЕРІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ЯК ПІДГРУНТЯ РОЗКРИТТЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Бардінов А.В.
(Полтава, Україна)

Час вертає нас у минуле, даючи можливість осмислювати велич ідей видатних педагогів, знайти нові грані їх впровадження в сучасних умовах. Вони є тим наріжним каменем, на якому базуються ключові питання освіти. Серед цих імен чільне місце посідає ім'я Христини Данилівни Алчевської (1841-1920), погляди якої щодо підготовки гувернанток із числа дорослих жінок і на сьогодні не втратили своєї актуальності. До речі, Х. Алчевська одна з перших педагогів того часу звернула увагу на освіту саме дорослих жінок, розглядаючи їх освіту в тісному зв'язку із соціальним статусом жінки у суспільстві.

З цією метою подружжям Альчевських у Харкові в 1862 році була заснована недільна жіноча школа. У педагогічному сенсі варто відмітити, що недільна жіноча школа Алчевської спочатку була просто школою грамотності для дорослих жінок, яких навчали Закону Божому, читанню, письму, рахунку, співам тощо. Згодом школа перестала бути тільки школою грамотності. Вона перетворилася в своєрідну дослідницьку лабораторію. Тут учителями велися пошуки в розробці основних питань організації навчання, розробки програм викладання. І як результат – у 1885 році було здійснено перше видання підготовлених і апробованих «Програм з усіх предметів навчання в недільній жіночій школі для дорослих і малолітніх учнів». Необхідно підкреслити, що за цими програмами згодом майже три десятиліття велося навчання у більшості недільних шкіл Росії а, отже, й в Україні. Цей успіх пояснюється головним чином тим, що програми були складені на основі дидактичних принципів, науково обгрунтованих видатними педагогами Я. Коменським, К. Ушинським та іншими. Насамперед рекомендувалися для вивчення найкращі посібники, за якими передбачалося вести навчання. Серед них «Буквар южноруський» Т. Шевченка, «Рідне слово» і «Дитячий світ» К. Ушинського, «Нова азбука» Л. Толстого та інші. В цьому контексті необхідно підкреслити, що Христина Данилівна була єдиною вчителькою, котра у своїй школі започаткувала навчання своїх учениць по-українськи («по грамотке Куліша») [1, с. 453], хоча викладала у школі російською мовою відповідно вимогам того часу.

Пошуки шляхів організації навчання дорослих жінок, майбутніх гувернанток, обумовили впровадження в навчально-виховний процес недільної жіночої школи програми курсу VIII-го додаткового педагогічного класу жіночої гімназії, що дозволило загальноосвітні предмети в жіночій недільній школі Х. Алчевської доповнити психолого-педагогічними дисциплінами. Це сприяло підвищенню рівня психолого-педагогічних знань учениць, суттєво активізувало пізнавальну діяльність майбутніх гувернанток. Зокрема, готуючись до своєї майбутньої ролі гувернантки, вони додатково

здобували освіту з певного предмету з метою в подальшому мати змогу працювати ще й домашнім учителем-предметником. У такий спосіб у недільній жіночій школі Х. Алчевської намагалися навчити дорослих жінок ще й умінням навчати інших.

Розуміючи виховне значення літератури, в недільній школі приділяли особливу увагу вивченню творів українських письменників. З цією метою рекомендувалися для вивчення твори Марка Вовчка, М. Гоголя, Є. Гребінки, П. Грабовського, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Карпенка-Карого, О. Кобилянської, І. Котляревського, М. Коцюбинського, І. Нечуя-Левицького, В. Стефаніка, І. Франка, Т. Шевченка та ін. Утім, поряд із вивченням творів вітчизняних письменників рекомендувалися для вивчення твори російських письменників, зокрема, Ф. Достоєвського, О. Пушкіна, Л. Толстого, І. Тургенєва, Г. Успенського, А. Чехова та ін. мотивуючи тим, що яскраві образи, створені великими талантами, близькі й зрозумілі не лише окремим людям, а й усій людськості, бо вони містять у собі загальнолюдські муки, радощі й страждання. Про виховне значення літератури та вплив її на розвиток і світогляд вихованок свідчать численні відгуки, що склали основу тритомного покажчика «Що читати народові?». З цього приводу Х. Алчевська так писала в листі до Л. Толстого: «Ми рецензуємо кожну книжку, перш ніж вона надійде до школи, читаємо рецензії на нашому педагогічному засіданні, потім даємо читати десяткам учениць різного віку й розвитку, розпитуємо, як засвоєно ними і чи сподобалось прочитане, і записуємо з їх слів до наших шкільних зошитів» [3, с. 110]. Усе це спонукало вчителів жіночої недільної школи до розробки й удосконалення методів, прийомів навчання й виховання учениць засобами літератури. Слід підкреслити, що Х. Алчевська стала творцем нового методу в справі керування читанням вихованок – методу бесіди за прочитаним, який давав подвійний результаті, а саме, крім прямої мети – перевірки прочитаного, – вивчення інтересів читача. Додамо до цього й те, що тут навчали писати твори, перекази, рецензії на прочитані твори письменників. Це не тільки розширювало науковий кругозір вихованок, але й привчало їх застосовувати отримані теоретичні знання на практиці. Особливо цінувалися тут самостійні судження вихованок, висновки тощо. Крім згаданих методів, Х. Алчевська, будучи послідовником К. Ушинського, застосовує в жіночій недільній школі звуковий метод навчання, розроблений видатним педагогом. Цей факт підтверджується лекціями «Плани уроків за звуковим методом», прочитаних Х. Алчевською на педагогічних зборах 27 вересня 1893 року. Широкого використання у навчально-виховному процесі набувають тут методи розповіді, пояснювального читання та бесід. У відповідності до настанов К. Ушинського, який пропонував привчати дітей до свідомого читання, яке, на його думку, у поєднанні з бесідами, розвиває розум, серце і волю, тут були розроблені й апробовані програми бесід із багатьох предметів та методичні вказівки щодо їх проведення. Це відповідало меті навчання дорослих жінок, оскільки бесіди виступали дієвим засобом впливу на свідомість вихованок і водночас виступали підґрунтям у формуванні їх українського менталітету, що, безперечно, було прогресивним на той час явищем. Особливу увагу вихованок привертала бесіди з історії культури, розроблені вчителькою школи Н. Власенко та апробовані нею у двох групах дорослих жінок в 1901-1902 навчальному році. Слід зауважити, що вибір для ілюстрації бесід саме з історії культури не був випадковим, оскільки дозволяв охопити широкий спектр питань із багатьох галузей наук, тим самим розширюючи науковий і пізнавальний світогляд вихованок. Зазначимо, що програма бесід з історії культури включала 24 теми, розраховані на 28 уроків, серед яких чільне місце відводилось таким темам, як:

1. Земля як частина сонячної системи.
2. Мова. Порівняльне мовознавство.
3. Пробудження національних поривань.
4. Епоха Відродження. Великі відкриття і винаходи тощо.

Мета бесід передбачала насамперед ознайомлення дорослих жінок із кращими зразками творів світового мистецтва рідною українською мовою. Значення проведення

таких бесід українською мовою стає очевидним, якщо взяти до уваги часи заборони царизмом української мови. У дні, коли навіть український одяг вважався нелегальним і його забороняли носити на вулиці, Христина Данилівна Алчевська вчила харківську молодь саме рідною мовою пізнавати й наслідувати культуру інших народів та одночасно вчила з повагою і любов'ю ставитися до надбань своєї української культури, виразником якої виступала на той час рідна українська мова. Значення цих бесід полягає ще й в тому, що вони стимулювали і скеровували багатогранну діяльність недільної жіночої школи, яка сприяла не тільки відродженню культурних національних традицій, а передусім сприяли формуванню особистості жіночої статі з притаманними їй загальнолюдськими цінностями. А головне – навчали жінку-матір, виховательку власних дітей, відбору змісту бесід та методиці їх проведення з власними дітьми, що мали значний вплив на виховання дітей.

Вивчення архівних джерел дозволяє стверджувати, що Харківська жіноча недільна школа, створена й очолювана Х. Алчевською, була не лише зразковим навчальним закладом нового типу з підготовки гувернанток з числа дорослих жінок того часу, а й своєрідним громадським методичним об'єднуючим центром недільних шкіл всієї Росії, а, отже, й України, який відіграв велику роль у поширенні та розвитку жіночої професійної освіти, зокрема, педагогічної – гувернерської.

У цьому контексті варто зазначити, що Х. Алчевська, безперечно, є засновником навчання грамоти дорослих жінок, і творцем перших систематизованих програм і посібників для жіночих недільних шкіл, істинним новатором методу літературних бесід та інших практичних шкільних справ. Вона прагнула створити не просто теорію і методику підготовки гувернанток з числа дорослих жінок, але й водночас здійснювала формування жінки як особистості, що виходило за межі традиційних рекомендацій щодо навчання дорослих. Тим самим, вважаємо, що її педагогічна теорія в цьому напрямі набувала якостей науки про освіту дорослих, про підготовку гувернанток, що випередила подальший прогрес вітчизняної педагогічної науки в цілому.

Зі сказаного вище, можна зробити висновок про те, що у недільній жіночій школі Х. Алчевської було започатковано у такий спосіб допрофесійну підготовку гувернанток на регіональному рівні. Це стало ще однією тенденцією підготовки гувернерських кадрів у подібних типах освітніх інституцій того часу, що дістала розвиток на наступних етапах і актуалізується в наш час в контексті регіональних соціально-економічних проблем. Тому підтвердження – створення в сучасних умовах вечірньої жіночої гімназії «Перлина», в основу діяльності якої покладено ідеї щодо підготовки гувернанток з числа дорослих жінок Х.Д. Алчевської; практичної роботи подібних освітніх інституцій, зокрема, Київської вечірньої жіночої гімназії, учбового центру «Афіни», «Бізнес-Консультант», «шкіл-екстернів» та ін. Все це й актуалізує впровадження ідеї Х.Д. Алчевської з підготовки гувернерів-вихователів в систему сучасної загальної освіти.

Список використаних джерел:

1. Алчевская Х.Д. Передуманное и пережитое. – М., 1912. – С.453.
2. Бардінов А.В. Підготовка вихователя-гувернера в Україні (друга пол. XIX – поч. XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Андрій Васильович Бардінов. – Полтава, 2014. – 275 с.
3. Толстой Л.Н. Полн. собр. соч. – М.-Л., 1934. – Т.63. – С.110.

**ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
З МЕНЕДЖМЕНТУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«МЕНЕДЖМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»:
ПРОГРАМА (ОРІЄНТОВНА) ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ**

Бардінов О.В.
(Полтава, Україна)

У процесі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження встановлено, що формування ключових компетентностей у майбутніх фахівців фізичної культури здійснюється переважно в процесі вивчення циклів гуманітарних, соціально-економічних, природничо-наукових, психолого-педагогічних та професійно-орієнтованих дисциплін [4]. Визначення їх основних характеристик знайшло відображення у багатьох галузях наук і трактується як полісемічне, тобто має кілька значень, які, залежно від контексту, можуть торкатися як особистісних, так і соціальних аспектів буття.

У контексті нашого дослідження концепт формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури ми розглядаємо як «вузлове» поняття. Це пояснюється, по-перше, тим, що воно є складником професійної компетентності фахівця фізичної культури; по-друге, виступає одночасно як життєва компетентність, яка носить інтегрований характер: об'єднує професійні знання, інтелектуальні навички, вміння і способи діяльності майбутніх фахівців фізичної культури. Утім, ми не ставили за мету дати повний аналіз можливостей усіх психолого-педагогічних, загальноосвітніх та спеціальних дисциплін, які вивчаються студентами на випускному (V курс) етапі фахової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури щодо формування в них ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності. Наша увага в цьому плані сконцентрована саме на зміні лише змістового переосмислення потенціалу деяких навчальних дисциплін, які мають чітку спрямованість або близьку діяльність з галуззю менеджмент туристичної діяльності. Тож вирішення завдань даної проблеми вбачаємо шляхом наповнення змісту фахових дисциплін професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури змістовим компонентом саме з менеджменту туристичної діяльності як складових професійних компетентностей фахівця фізичного виховання.

З цією метою нами розроблено для викладачів, задіяних в експериментальному процесі, 18-годинний курс «Менеджмент туристичної діяльності», практична апробація програми якого дістала реалізацію в умовах науково-методичного семінару кафедри теоретико-методичних основ викладання спортивних дисциплін факультету фізичного виховання ПНПУ імені В.Г. Короленка. Структура програми курсу схематично представлена нами в *таблиці 1*.

Таблиця 1

Структура навчальної програми курсу

Мета: озброїти викладачів знаннями з курсу «Менеджмент туристичної діяльності» та особливостями впровадження технологій щодо наповнення змісту фахових дисциплін змістовим компонентом з курсу «Менеджмент туристичної діяльності».

Завдання (результат освоєння):

– сформувати *знання та чіткі уявлення* про суть поняття «менеджмент», його основні категорії; виділення менеджменту як науки та мистецтва управління, його зв'язок з освітою; еволюцію управлінської думки; концепції та зарубіжні школи наукового управління; розвиток управлінської думки в Україні: минуле і сучасність;

– дати *уявлення про змістову суть концептів*: менеджмент як наука і мистецтво управління; менеджмент як вид професійної діяльності; сучасні прогресивні концепції менеджменту; менеджмент як окрема дисципліна, а точніше – міждисциплінарна галузь, що поєднує в собі науку, досвід, «ноу-хау», помножене на управлінське мистецтво; менеджмент як управління будь-якою сферою людської діяльності; менеджмент туристичної діяльності як нового виду менеджменту сучасності та нового

напряму педагогічної науки; ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності та їх формування у майбутніх фахівців фізичної культури; про особливості застосування технологій щодо наповнення змісту фахових дисциплін професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури змістовим компонентом з менеджменту туристичної діяльності;

– розвинути *вміння* впроваджувати в процес професійної діяльності основні категорії менеджменту: «інформація», «планування», «організація», «мотивація», «контроль», «управлінське рішення» у їх логічному взаємозв'язку та *вміння* наповнювати зміст фахових дисциплін змістовим компонентом з менеджменту туристичної діяльності.

Основний зміст:

<i>№ n/n</i>	<i>Тема</i>	<i>Мета</i>	<i>Форми і методи роботи</i>	<i>Основні питання з програми для розгляду</i>	<i>Понятійний апарат</i>
1.	Менеджмент як наука і мистецтво управління (2 год.)	Розкрити сутність менеджменту як науки і мистецтва управління.	Лекція-бесіда, робота з нормативними документами.	1. Генеза розвитку управлінської думки. 2. Зарубіжні школи наукового управління. 3. Функції науки управління.	Менеджмент як наука і мистецтво управління; основні функції менеджменту, «Мова» менеджменту. Основні поняття та визначення в менеджменті.
2.	Менеджмент у туризмі (2 год.)	Ознайомити викладачів із видами туризму, його освітньою, виховною та оздоровчою цінністю; особливостями менеджменту туристичної діяльності та ключовими компетентностями з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури.	Лекція з елементами дискусії (проблемна лекція).	1. Новий вид менеджменту сучасності – це менеджмент туристичної діяльності. 2. Суть і зміст менеджменту у туристичній діяльності. 3. Види туризму, його цілі, функції та завдання. 4. Освітня, виховна та оздоровча цінність туризму. 5. Менеджмент і необхідність управління туристичною діяльністю. 6. Ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності.	Туризм, туристична діяльність, менеджмент туристичної діяльності, ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності.
3.	Організаційні процеси менеджменту в туризмі (2 год.)	Висвітлити організаційні процеси менеджменту в туризмі та його особливості.	Інформаційна лекція з аналізом конкретних ситуацій, обмін педагогічними думками.	1. Організаційні структури управління. 2. Суть і структура внутрішньо-фірмового планування. 3. Особливості менеджменту у туристичній діяльності.	Види туризму, туристична діяльність, тур, турагенства, турпакет, туроператор, туристичний продукт, туристична діяльність.

				4. Суб'єкти туристичної діяльності.	
				5. Види і форми туризму, їх класифікація.	
				6. Туристичний продукт, його формування та просування на ринку туристичних послуг.	
				7. Формування ринку туристичної діяльності в областях України.	
4.	Менеджмент туристичного підприємства та інших закладів туристичного спрямування (2 год.)	Розкрити основні напрямки менеджменту, щодо управління організацією роботи туристичного підприємства та іншими закладами туристичного спрямування.	Інформаційна лекція-діалог, робота з нормативними документами.	1. Менеджмент створення туристичного підприємства. 2. Функції менеджменту та їх реалізація в управлінні туристичним підприємством. 3. Менеджмент у підготовці туристичного продукту. 4. Менеджмент реалізації туристичного продукту.	Місія туристичного підприємства, структура цілей туристичного підприємства, туристичний продукт та етапи його розробки, стратегічна сфера діяльності туристичного підприємства, функції менеджменту.
5.	Менеджмент персоналу туристичної організації (2 год.)	Ознайомити викладачів з досвідом використовувати людський фактор в управлінні персоналом туристичного підприємства.	Лекція з елементами дискусії.	1. Менеджмент персоналу туристичної організації. 2. Роль людського фактора в управлінні туристичними організаціями. 3. Основні етапи процесу планування потреб персоналу. 4. Теорії мотивації до ефективної праці в туристичній організації. 5. Менеджер та його роль в управлінні туристичними організаціями. 6. Стили та методи управління в арсеналі керівника туристичної організації. 7. Самоменеджмент та саморегуляція у роботі менеджера туристичної організації.	Шляхи відбору персоналу туристичного підприємства, потреби персоналу, основні теорії мотивації, стилі та методи управління в арсеналі менеджера туристичного підприємства, управлінська культура менеджера, форми влади та впливу керівника туристичної організації, самоменеджмент, зовнішні та внутрішні шляхи самовдосконалення, саморегуляція.

6.	Менеджмент у туристичній діяльності як новий вид менеджменту в професійній діяльності майбутніх фахівців фізичної культури	Розкрити сутність туристичного менеджменту як нового виду професійної діяльності; суть компетентнісного підходу; міжпредметних зв'язків курсу «Менеджмент у туристичній діяльності» з фаховими професійно-педагогічними та загальноосвітніми дисциплінами.	Інформаційна лекція з елементами бесіди.	<p>1. Компетентність як фундаментальна професійна якість майбутнього фахівця фізичної культури.</p> <p>2. Ключові компетентності, їх суть і значення.</p> <p>3. Зміст і структура ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури.</p> <p>4. Компетентнісний підхід як основа формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури в педагогічному закладі освіти III-IV рівнів акредитації.</p>	Компетентність, компетенції, ключові компетентності, компетентнісний підхід, професійна компетентність, інтеграція, ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності.
7.	Формування елементів ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури при вивченні загальноосвітніх та фахових дисциплін	Ознайомити викладачів з технологією формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності при вивченні загальноосвітніх та фахових дисциплін.	Лекція з елементами дискусії.	<p>1. Компоненти ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності.</p> <p>2. Уміння викладача проектувати процес впровадження у зміст навчальних дисциплін технологій формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності.</p>	Ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності; співробітництво, співтворчість, рівні взаємодії.

Отже, озброєння викладачів знаннями програмного курсу «Менеджмент туристичної діяльності» навіть у такий спосіб сприятиме процесу наповнення ними змісту фахових дисциплін змістовим компонентом з менеджменту туристичної діяльності, які в сукупності впливають на формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури. При цьому максимальну ефективність цей процес досягне за дотримання певних організаційно-педагогічних умов. Насамперед це: узгодження з викладачами різних дисциплін можливих тем або питань для їх наскрізного вивчення; поєднання академічних курсів із програмою курсу «Менеджмент туристичної діяльності», який у цьому процесі виступає як потужний засіб формування ключових компетентностей та компетенцій з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної

культури; стимулювання їх навчальної діяльності за допомогою застосування інноваційних засобів і методів навчання; використання оцінних процедур, адекватних структурі, змісту та критеріям ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бардінов О.В. Формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олексій Васильович Бардінов : Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кропивницький, 2018. – 311 с.
2. Гриньова М.В. Саморегуляція навчальної діяльності школяра (теоретико-методичний аспект) / М.В. Гриньова. – Х. : Фоліо, 1997. – 256 с.
3. Дубревський Ю.М. Особливості формування управлінської компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту / Ю.М. Дубревський // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Випуск 3К(44), 2014. – С.220–223.
4. Корносенко О.К. Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури до використання ігрових методик у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Оксана Костянтинівна Корносенко : Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2009. – 256 с.
5. Онопрієнко О.В. Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олександр Васильович Онопрієнко. – Черкаси, 2009. – 296 с.

ПРАВОВИЙ БРЕЙН-РИНГ ЯК ПОТУЖНИЙ ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Бардінова А.О.
(Полтава, Україна)

Правовий захист дітей в Україні забезпечується низкою законів та підзаконних актів, у тому числі і міжнародних. Разом з цим актуальними залишаються питання правової освіченості неповнолітніх, оскільки українські діти недостатньо обізнані у правовому забезпеченні своїх прав. Тому підтвердженням є дослідження, проведене Херсонським обласним фондом милосердя і здоров'я, яким було опитано 10 працівників адміністративно-технічного персоналу, 20 вчителів – класних керівників і 120 учнів 9-10 класів (номер навчального закладу відсутній, оскільки умовою опитування була анонімність). Аналіз результатів показав: 77% (92 особи) мають уявлення або чули про права людини, але з них 32% (38 осіб) знають лише окремі права: на освіту, на життя, на відпочинок, на свободу слова, а 23% (28 осіб) взагалі не мають уявлення про зазначені права. У школах, які були досліджені, окремий курс про права людини не викладається, а ту інформацію, яку 77% учнів отримують від вчителів або з підручників з правознавства, 11% опитаних вважають нецікавою, а 7% – недоступною для користування. Європейську конвенцію прав і основних свобод людини жоден учень не бачив і не читав. Результати опитування, проведеного у одній із середніх шкіл, свідчать, що учні 8-их класів (98% підлітків 13-14 років) не знають ні своїх прав, ні обов'язків, ні нормативних актів, покликаних їх захищати, ні органів у справах неповнолітніх [7]. Звідси стає зрозумілим покращення правової освіченості малолітніх дітей. Все це зумовило позитивні зміни кримінального законодавства. У ньому значно посилений правовий захист дітей від злочинних посягань. Воно містить понад 20 статей, які встановлюють покарання за злочини, що вчинюються із залученням неповнолітніх. Підвищення правової освіченості рівня дітей про їх права та свободи сприятимуть поліпшенню правового їх захисту від злочинів. Здійснюючи власні пошуки шляхів ефективності правової освіченості малолітніх, ми скористувались системно-структурним

аналізом стану і розробки нових сучасних підходів до формування правосвідомості як елемента правової культури.

Одним із засобів забезпечення правової освіченості неповнолітніх нами обрано брейн-ринг. Вибір зазначеної форми проведення не випадковий. Адже за такою формою проведення здійснюється не тільки визначення рівня правових знань, але й набуття неповнолітніми навичок їх практичного застосування та формування їх правової культури.

Відбір фактичного правознавчого матеріалу для проведення брейн-рингу здійснювався нами за напрямками:

- засоби правового захисту;
- Конституційне право (вибори);
- Кримінальне право.

Такий підхід до відбору правознавчого матеріалу, на нашу думку, поглибить знання малолітніх з правової тематики, тим самим підсилить їх правову освіченість.

Розкриємо суть змісту правознавчого матеріалу відповідно до визначених напрямів.

I. Засоби правового захисту.

• *Які засоби правового захисту можуть бути використані постраждалою стороною?* (Загалом, постраждалою стороною можуть бути використані наступні засоби правового захисту:

- розгляд справ у місцевих українських судах;
- розгляд справ у судах за межами України;
- порушення кримінальної справи).

Інші заходи, які добре доповнюють зазначені вище засоби правового захисту, – незалежна експертиза документів і проведення приватного розслідування.

• *Хто фактично уповноважений поновлювати порушені права?* (З усіх вищезазначених і не названих засобів правового захисту тільки суди уповноважені фактично поновлювати порушені права. Всі інші державні органи мають лише право припиняти порушення, застосовувати санкції у вигляді штрафів і т.д.)

• *Чи забезпечує успішний розгляд справи у суді остаточне вирішення питання постраждалою стороною?* (Фактично в кожній справі, що розглядається у суді використовується комплекс засобів захисту прав. Навіть такий серйозний засіб захисту прав, як успішний розгляд справи в у суді, в більшості випадків є лише аргументом в руках постраждалої сторони, який, однак, не забезпечує остаточного вирішення питання. Навіть отримавши позитивне рішення суду, часто не означає перемогу. Залишається головна проблема – виконання рішення суду).

• *Які засоби правового захисту можуть бути використані постраждалою стороною у разі невиконання рішення суду?* (В цьому випадку можна звернутися до різних організацій захисту прав людини. Такі організації відкрито висловлюють свою думку і часто з успіхом захищають права постраждалої сторони. Крім цього, постраждала сторона може звернутися до свого уряду (посольства, і втручання такого органу буде досить ефективним).

Очевидно, що вибір засобів захисту прав та їх комплексне застосування залежить від конкретних обставин кожного окремого випадку і очевидно, що при виборі правильної стратегії необхідно враховувати цілий ряд факторів, зокрема, мати хоча б уявлення про конституційне право, кримінальне право, бути обізнаними з іншими законодавчими актами.

II. Конституційне право (вибори).

З'ясуйте:

1. З якою віку громадяни України мають право голосу на виборах та референдумах? (з 18 років).

2. Які виборчі системи діють в Україні? (Мажоритарна, пропорційна, змішана).

3. Чи передбачена відповідальність за умисне подання до органу ведення Державного реєстру виборців неправдивих відомостей про виборців, умисне внесення неправдивих відомостей до бази даних Державного реєстру виборців, чи інше несанкціоноване втручання у роботу бази даних Державного реєстру виборців? (*Ч.1 ст. 158 КК України передбачає позбавлення волі на строк від двох до чотирьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років*).

4. Чи передбачена відповідальність за викрадення чи приховування, чи просування або незаконне знищення виборчої скриньки з бюлетенями або протоколу про підрахунок голосів виборців чи учасників референдуму, або підписання протоколу про підсумки голосування чи результати виборів до його заповнення, або складання чи підписання такого протоколу не на засіданні виборчої комісії, або включення до такого протоколу завідомо недостовірних відомостей? (*Ч.3 ст. 158 КК України передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років*).

5. Коли проводяться за Конституцією України чергові вибори до Верховної Ради? (*В останню неділю березня четвертого року повноважень*).

6. Хто може призначити позачергові вибори до Верховної Ради? (*Президент*).

7. Хто не має права голосу? (*Громадяни, визнані судом недієздатними*).

8. Народні депутати не несуть відповідальності за висловлювання в парламенті та його органах за винятком відповідальності за ... За що несуть відповідальність народні депутати? (*Образу і наклеп*).

9. У якому місяці проводяться чергові вибори Президента України? (*Жовтень*).

10. Як називається закон, що передує ухваленню закону? (*Законопроект*).

11. Що означає слово «конституція»? (*Основний закон держави, що визначає основи суспільного і державного устрою, систему державних органів, права й обов'язки громадян*) [3].

12. Коли було прийнято Загальну Декларацію прав людини? (*10 грудня 1948 р.*).

13. Що означає право на життя? (*Ніхто не може бути позбавлений життя за власної волі*).

14. Хто вважається дитиною? (*Особа, яка не досягла 18-річного віку*).

15. Коли щорічно відзначається Міжнародний День захисту прав людини? (*10 грудня*).

III. Кримінальне право.

Назвіть:

1. Основний вид кримінального покарання. (*Громадська догана*).

2. З якого віку настає кримінальна відповідальність за вчинення всіх видів злочинів (*З 16 років*).

3. Хто може визнати людину винною у вчиненні злочину? (*Суд*).

4. Яке найсуворіше покарання для неповнолітнього? (*Позбавлення волі строком до 10 років*).

5. Назвіть форми вини. (*Зумисність, необережність*).

6. Назвіть види кримінальних покарань (*Основні, додаткові*).

7. Назвіть співучасників злочину. (*Підмовник, організатор, виконавці, посібники*).

8. Назвіть ознаки злочину. (*Суспільна небезпечність, протиправність дій, караність, вина*).

9. Які обставини виключають кримінальну відповідальність? (*Необхідна оборона, крайня необхідність*).

10. Назвіть цілі юридичної відповідальності. (*Охоронна, запобіжна, виховна*).

Отже, вибір форми проведення правової освіти малолітніх дітей вважаємо педагогічно доцільною, адже спостерігається покращення їх знань у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Бардінов О.В. Правовий захист дітей / О.В. Бардінов // Дидаскал : Часопис кафедри педагогіки ПДПУ імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2004. – № 2. – С. 151–152.
2. Гейко І. Підліток і право / І. Гейко // Шкільний світ, квітень 2003. – №14. – С. 6.
3. Загнітко А.П. Сучасний тлумачний словник української мови / А.П. Загнітко, І.А. Щукіна. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО»», 2012. – 960 с.
4. Зінченко І.О. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина / Аналіз законодавства і судової практики : монографія. – Харків: Видавець СПД ФО Випнярчук Н.М., 2007. – 320 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.
6. Кримінальний кодекс України від 6 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25-26: Ст.131.
7. Права людини в школах України // Правовий електронний журнал «UA PRAVO». – 2001. – 1 черв.

**ДИДАКТИЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА****Березан В.І.***(Полтава, Україна)*

У професійній діяльності соціального педагога інформаційна і комунікаційна компетентності посідають важливе місце, оскільки він вступає у взаємодію з різними категоріями населення (діти, учні, молодь, люди похилого віку, батьки, вчителі, психологи, юристи тощо) та соціальними інституціями (освітні й медичні установи, органи поліції, позашкільні заклади, громадські організації, засоби масової комунікації та ін.), коло яких постійно розширюється.

Сутність діяльності соціального педагога полягає у цілеспрямованому співробітництві, посередництві, партнерстві, у виконанні ролі тьютора, модератора, супервізора, конфліктолога, аніматора поряд з традиційними ролями координатора, помічника, наставника, експерта, суспільного діяча з метою особистісного розвитку, виховання, успішної соціалізації, забезпечення консолідації всіх сил, можливостей соціуму стосовно вирішення значущих проблем соціального суб'єкта, розвитку його активності як суб'єкта цього процесу. Багатофункціональність професійної діяльності соціального педагога умови соціуму, що динамічно змінюється в умовах інформаційного суспільства, вимагає від соціального педагога бути компетентним і конкурентоспроможним у різних ситуаціях професійної діяльності.

Про такі вимоги до підготовки науково-педагогічних кадрів свідчить ряд документів: Укази Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» (2005), «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» (2005), «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010), Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр.» (2007), Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах на 2008-2017 рр.» (2007) та ін.

Розвиток освітньо-виховного процесу, який покликаний забезпечити професійну успішність молодого спеціаліста та його конкурентоспроможність на ринку праці, вимагає значного поширення відкритих форм навчання, які характеризуються використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Тож інтеграція новітніх освітніх та інформаційних технологій стає важливою умовою вдосконалення процесу підготовки соціального педагога.

Проблемам формування змісту підготовки майбутнього соціального педагога, його готовності до застосування ІКТ у професійно-педагогічній діяльності присвячені роботи як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, але аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що у ній не представлені вимоги до формування інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутнього соціального педагога у системі підготовки в умовах університету.

Пропонована нами дидактична система формування інформаційно-комунікаційних компетентностей являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів (мотиваційно-цільовий, змістовий, технологічний, кадровий, контингенту реципієнтів, результативно-якісний), яка спрямована на доцільне проектування, організацію, контроль, аналіз та коригування процесу навчання, з метою формування інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутнього соціального педагога. Мотиваційно-цільовий компонент є спрямуванням мотивації майбутніх фахівців на розвиток їхньої ІК-компетентності та визначає загальну спрямованість навчально-пізнавальної діяльності студентів. Змістовий компонент складають навчальні матеріали, спрямовані на формування у студентів ІК-компетентностей, у якому ми виділяємо загальну і спеціальну підготовку майбутніх фахівців. Технологічний компонент передбачає застосування традиційних та інноваційних технологій у формуванні ІК-компетентностей у майбутнього соціального педагога. Кадровий компонент являє собою якість кадрового забезпечення навчально-виховного процесу. Компонент контингенту реципієнтів представляє різноманітність рівня підготовки і готовності майбутніх фахівців до формування ІК-компетентності. Результативно-якісний компонент визначає ступінь розвиненості у студентів стійких властивостей.

У процесі експериментальної роботи уточнений зміст етапів (адаптивного, діяльнісного, корекційно-рефлексивного), визначено навчально-методичне забезпечення і супровід реалізації даної системи. Особливістю даної методичної системи є те, що вона гарно інтегрується у навчально-виховну систему закладу вищої освіти, що дозволяє своєчасно адаптуватися до потреб соціуму, який швидко змінюється в умовах інформаційного суспільства. Реалізація даної методичної системи супроводжується навчально-методичним та інформаційним забезпеченням, яке включає навчальні і робочі програми, навчальні посібники, розробки змісту окремих тем нормативних дисциплін циклу професійної і практичної підготовки, групи технологій, методів, діагностичний інструментарій.

Інформаційно-комунікаційна компетентність сучасного соціального педагога – це його здатність вирішувати професійні завдання з використанням сучасних засобів і методів інформатики та ІКТ; це стала особистісна якість, характеристика, що відображає реально досягнений рівень підготовки у галузі використання засобів ІКТ у професійній діяльності; це особливий тип організації предметно-спеціальних знань, які дозволяють правильно оцінювати ситуацію і приймати ефективні рішення у професійно-педагогічній діяльності, використовуючи ІКТ. Інформаційно-комунікаційна компетентність соціального педагога пронизує усі види його професійної діяльності і носить «надпредметний», загальнонавчальний, загальноінтелектуальний характер.

У структурі категорії «інформаційно-комунікаційна компетентність соціального педагога» ми виділяємо наступні компоненти: когнітивний, ціннісно-мотиваційний, комунікативний, рефлексивний, етичний, технологічний.

Відповідно до цього у структурі інформаційно-комунікаційної компетентності соціального педагога можна виділити три основні групи компетентностей: загальна, діагностична, професійно-орієнтована.

Нами визначено три рівні сформованості інформаційно-комунікаційних компетентностей соціального педагога: високий (творчий); середній (нормативний); рівень, що потребує вдосконалення (інтуїтивний). Критерії рівня сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності соціального педагога повинні нести інформацію про характер діяльності, мотиви і ставлення до її виконання.

Таким чином, реалізація дидактичної системи формування інформаційно-комунікаційних компетентностей соціального педагога дозволить вирішити протиріччя, що склалися в сучасній практиці, між потенційно багатими можливостями засобів ІКТ в галузі забезпечення комфортності діяльності соціального педагога при вирішенні ним професійних завдань та недостатнім використанням цих засобів у його професійній діяльності, а також необхідністю підготовки соціального педагога до здійснення інформаційної діяльності у процесі ведення діловодства, прийняття управлінських рішень, планування і проектування соціально-педагогічної роботи, інформаційної взаємодії з соціальними службами, інституціями, колегами-фахівцями сфери освіти і недостатньою сформованістю у соціального педагога компетенцій використання засобів автоматизації та інформатизації, що функціонують на базі ІКТ.

АКТИВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ» В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ – СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМУ

Білаш В.П.

(Полтава, Україна)

Реформування вищої освіти в Україні зумовило розвиток концепції студентоцентрованого навчання, спрямованого на формування компетентного конкурентоспроможного фахівця, здатного до дослідницько-інноваційного типу мислення з потребою та навичками безперервного професійного розвитку [1].

Студентоцентроване навчання передбачає розширення прав і можливостей тих, хто навчається, розробку нових підходів до викладання і навчання, навчальних програм, що формують практичні навички, клінічне мислення і професійні компетенції у майбутніх лікарів. Це передбачає вищу мотивацію студентів до навчання і саме тому освітній процес зараз більшою мірою орієнтований на студента та визначається тим, чого хочуть досягти ті, хто навчається [2].

У зв'язку з цим головним акцентом у навчальному процесі на кафедрі анатомії людини Української медичної стоматологічної академії є використання активних форм і методів навчання, які враховуючи імплементацію студентоцентрованого підходу переносять фокус освіти з викладача на студента, сприяють оптимізації засвоєння знань та вмінь студентів, розвитку їх пізнавальної та творчої діяльності.

Науково-педагогічні працівники кафедри широко впроваджують інтерактивні методи навчання, сутність яких у тому, що освітній процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх його учасників. Це спів навчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

Викладачами кафедри було досліджено, що розвиток мотивації, активне залучення студентів у навчальний процес, заохочення співпраці один з одним та забезпечення добре організованою системою знань, сприяють розвитку глибокого підходу до навчання. Таким дієвим методом є співпраця студентів під час виконання студентської наукової роботи. До уваги слід брати особистісні (можливості та здібності студента, рівень попередньої бази знань, мотивація та погляд на навчання тощо) та ситуаційні фактори (матеріал дисципліни, характер завдань, рівень викладання, навчальне навантаження, методи оцінювання вихідного рівня знань) [4].

На кафедрі раціонально використовуються і поєднуються традиційні методи із різними формами інтерактивних технологій. Як показує досвід, досить ефективним методом є робота в малих групах (по 4-5 осіб) при складанні анатомічного кросворда по визначеному розділу, анатомічної естафети, інтерв'ювання тощо. Роботу в малих

групах використовують для розв'язання складних проблем, що потребують колективного розуму. Під час виконання завдань «стихійно» виділяється лідер, який бере на себе інтелектуальне керівництво групою. Групові форми роботи сприяють формуванню в студента демократичного самоусвідомлення та почуття власної гідності. Він відчуває себе вільною дієвою особистістю, яка має право на вибір і ініціативу, а разом з тим готова толерантно ставитися до свого оточення, погоджувати свої дії з діями та інтересами інших членів групи [3].

Враховуючи специфіку викладання дисципліни «Анатомія людини» (складність просторової уяви про окремі анатомічні утворення, особливості топографоанатомічних взаємодій) застосування активних методів доцільніше з використанням анатомічних препаратів – важливих елементів наочності, які дозволяють бачити деталі природної будови органів, створювати об'ємну уяву про їх будову і взаємне розташування, кровопостачання, іннервацію тощо.

Так, наприклад студентам надається перелік з анатомічними термінами латинською мовою, поруч з якими місце для відповіді. Студенти повинні підібрати кожному терміну відповідну наочність і вписати правильну відповідь у бланк завдання.

Індивідуальна творча робота для студентів є ще одним розвивальним фактором. Виготовлення анатомічних препаратів, гіпсових моделей внутрішніх органів, муляжів кісток, м'язових комплексів таблиць, схем – це робота яка допомагає закріпленню набутих знань та вмінь, а також сприяє формуванню клінічного мислення у майбутніх лікарів.

Таким чином, щоб досягти оптимального результату навчання і забезпечити якісну підготовку лікарів на рівні міжнародних вимог, подальше викладання навчальної дисципліни «Анатомія людини» буде зорієнтоване на розширення прав і можливостей здобувачів освіти щодо їх підготовки як фахівців і набуття ними протягом навчання відповідних професійних компетентностей.

Список використаних джерел:

1. http://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/Kudriavtseva_pedagog-chyt-2018.pdf
2. <https://core.ac.uk/download/pdf/43282525.pdf>
3. <https://sites.google.com/site/teachingint/interaktivni-metodi/15>
4. Свінцицька Н.Л. Робота у студентському науковому товаристві – перша ланка у процесі формування сучасного лікаря / Н.Л. Свінцицька, О.О. Шерстюк, Р.Л. Устенко [та ін.]// Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – 2015. – Т.15, вип. 2 (50). – С. 39–42.
5. Самостійна робота студентів, як важлива складова кредитно-модульної системи організації навчального процесу / О.О. Шерстюк, В.П. Білаш, О.О. Тихонова [та ін.]// Нові напрямки впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних і фармацевтичному навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації: матеріали всеукр. наук. навч.-метод. конф. (Тернопіль, 12-13 травня 2011 р.). – Тернопіль, 2001. – С. 166–167.
6. Шерстюк О.О. Міждисциплінарна інтеграція як один із сучасних технологічних засобів управління навчальним процесом / О.О. Шерстюк, В.П. Білаш // Сучасні технології управління навчальним процесом: матеріали міжнар. навч.-наук. конф. – Полтава, 2014. – С. 244–245.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ЧЕРЕЗ РЕАЛІЗАЦІЮ ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ, ЯКІ ПОКЛАДАЮТЬСЯ НА ПЕДАГОГА

Білик А.В.

(Полтава, Україна)

Біологія – це багатофункціональна наука, без якої ми б не мали глибокого уявлення про всі живі об'єкти та явища, адже вона вивчає життя в усіх його проявах й на всіх рівнях організації живого, вивчає всіх істот, що населяють Землю чи вже вимерли, їхні функції, розвиток особин і родів, спадковість, мінливість, взаємини, систематику, поширення життя на Землі, зв'язки живої і неживої природи. Біологія встановлює загальні закономірності, властиві життю в усіх його проявах. Тому вона є невід'ємною частиною природничих дисциплін, які вивчають у школі, а точніше кажучи, вона є їхнім підґрунтям. Тому вчитель має володіти всіма необхідними компетентностями, задля того, щоб сформувати людину, яка буде жити не тільки в гармонії з собою, але й з природою [1, с. 10].

Виховати у дітей відповідальне і розумне ставлення до природи досить складно. Вчитель повинен звертати увагу не тільки на оволодіння знаннями, а й на розвиток умінь, мислення, емоцій, волі учнів, їх діяльності по захисту, догляду, покращенню природного середовища. Це дозволить розширити контакти дітей з природою, організувати цілеспрямоване спілкування школярів між собою і з дорослими в умовах навчального закладу [2, с. 129].

Тому, метою статті є з'ясування необхідних знань, умінь і навичок вчителя, які будуть формувати у дітей відчуття любові та відповідального ставлення до матінки – природи.

Компетентності вчителі реалізуються через виконання таких функцій:

1. Інформаційна функція. Головною вимогою до професійної підготовки вчителя є хороше знання ним свого предмета. Для того, щоб учні сприйняли інформацію, майбутній вчитель повинен оволодіти прийомами привертання їх уваги до питань що вивчаються, і підтримання її до потрібного моменту, повинен оволодіти вмінням знімати втому учнів і забезпечувати їх високу працездатність протягом усього уроку, навчитися збуджувати інтерес до інформації яка викладається і підтримувати його протягом тривалого часу. Для оволодіння інформаційною функцією майбутньому вчителю потрібно добре оволодіти й іншими джерелами наукової інформації (користування експериментальними установками, роздатковим матеріалом, натуральними посібниками, таблицями, технічними засобами навчання, роботою з книгою тощо) [3].

2. Розвиваюча функція. Основні зусилля вчителя біології, що спрямовані на розвиток розумових здібностей (логічного мислення, спостережливості тощо), завжди пов'язувались і пов'язуються з проведенням дослідів і спостережень, вмінням організувати і чергувати різні види пізнавальної активності учнів [3].

3. Орієнтаційна функція. У діяльності майбутнього вчителя важливим завданням є формування ціннісних орієнтацій і позитивного ставлення школярів до природи і життя людей, до себе як суб'єкта діяльності. Ця функція тому й називається орієнтаційною, бо визначає зміст ціннісних орієнтацій вихованців в їх природному і соціальному середовищі, спонукає школярів до різних видів діяльності, примушує діяти так, а не інакше, не так, як хочеться, а як вимагає дійсність [3].

4. Мобілізаційна функція. Проявляється в діяльності, що спрямована на застосування набутих учнями знань в практиці. Вона пов'язана з формуванням у школярів різноманітних умінь і навичок, що сприяють розвитку їх пізнавальної активності й самостійності. Ця робота завжди пов'язана з концентрацією уваги учнів на певному завданні, впливом на волю учня [3].

5. Конструктивна функція. Конструктивна діяльність педагога має два основні аспекти: педагогічний і технічний. В педагогічному плані конструктивна діяльність вчителя пов'язана з відбором і композицією змісту курсу біології, з проектуванням навчально-виховного процесу, плануванням і побудовою своєї роботи, системи змісту і 10 методів викладання. У цій роботі вчитель спирається на навчальні плани, програми, підручники, методичні посібники та рекомендації [3].

6. Комунікативна функція. Педагогічна діяльність – завжди була спільною. Вчитель викладає – учні навчаються. Звідси, успіх педагогічної праці багато в чому залежить від того як складуться стосунки між учителем та учнем, чи працюватиме вчитель і клас як єдине ціле чи таке єднання не виходить. Вирішальну роль у встановленні прямих і зворотних комунікативних зв'язків з колективом дітей відіграє вчитель [3].

7. Організаторська функція. Ця функція вчителя біології тісно взаємозв'язана з комунікативною. Вона також має ряд аспектів, оскільки поширюється за рядом напрямків: організація людей, організація різних форм навчальної роботи, організація матеріальної бази. Вона реалізується вчителем тим успішніше, чим він краще організований сам. Висока самоорганізованість, зібраність є найкращими показниками вчителів – майстрів [3].

8. Дослідницька функція. Важливим завданням учителя-майстра своєї справи є оволодіння методом наукового пізнання педагогічних явищ. Дослідницька функція вчителя проявляється при вивченні учня, класу, групи; спостереженні й аналізі уроку; при внесенні нового до змісту навчання; апробації методів викладання; при аналізі власного досвіду; критичній оцінці методичних рекомендацій; при творчому розв'язанні педагогічних завдань. Все це вимагає від учителя певних навичок і вмінь наукового підходу до педагогічних явищ, спеціальної організації педагогічного експерименту, застосуванні наукового методу до пізнання явищ природи, при вивченні найновіших досягнень науки тощо [3].

Отже, як бачимо, на шляху у молодого вчителя є багато перепон, через які він повинен пройти спираючись на свої знання, уміння, навички, грамотність та досвід наставників і досвідчених педагогів. Тільки тоді, ми зможемо назвати вчителя майстром своєї справи, коли він з честю зможе пройти всі перешкоди.

Список використаних джерел:

1. Грицай Н.Б. *Методика навчання біології : навчальний посібник* / Н.Б. Грицай. – Рівне : ТЗОВ «Дока центр», 2016. – 272 с.
2. Левицький В.Е. До питання про актуальність застосування дослідницького методу під час реалізації екологічного виховання для дітей з порушеним інтелектом старшого шкільного віку / В.Е. Левицький // *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна.* – 2012. – Вип. 19(2). – С. 128–135.
3. https://studopedia.su/16_191938_sistema-samoosvIti-vchitelya-bIologIyi.html

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Білик В.Г.
(Київ, Україна)

Приведення системи вищої освіти України до європейських стандартів передбачає перегляд концептуальних основ підготовки майбутніх фахівців у вітчизняних освітніх закладах. В даному контексті актуалізується проблема осучаснення підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти, а отже й розроблення концепції їхньої природничо-наукової підготовки. Важливим етапом в

процесі формування основних положень зазначеної вище концепції є окреслення принципів організації природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти.

Науковці стверджують, що за допомогою принципів викладач зможе творчо підійти до побудови педагогічного процесу та визначати стратегію концепції (С. Старостіна) [2, с. 46], обґрунтувати визначення мети та змісту навчального матеріалу, вибору, відповідно до мети, форм та методів навчання (Є.Н. Шиянов, І.Б. Котова) [3, с. 63].

Враховуючи представлені позиції науковців, обґрунтуємо виокремлені нами принципи природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти, а саме: принцип єдності та протидії суперечностей, принцип культуровідповідності, принцип науковості та інтелектуалізації, принцип послідовності та систематичності, принцип єдності конкретного й абстрактного, принцип свідомості та вмотивованості, принцип самостійності та творчої активності, принцип освітньої рефлексії.

Отже, принцип єдності та протидії суперечностей є найважливішим принципом діалектичного підходу [1, с. 7]. Виокремлюючи цей принцип в межах нашого дослідження, вважаємо, що він буде спонукати викладача до пошуку суперечностей між сучасним станом природничо-наукової підготовки майбутніх психологів і запитамі сьогодення у контексті загальної реформи вищої освіти й інтеграції її до світового освітнього простору та встановлення альтернативних шляхів модернізації природничо-наукової підготовки майбутніх психологів, з урахуванням виявлених протилежностей, зав'язків та залежностей.

Не менш важливим в процесі природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти є принцип культуровідповідності, він, на нашу думку, спонукає розглядати природничо-наукову підготовку майбутніх психологів з позиції культури, що в умовах сьогодення є особливо актуально. Його запровадження в освітній процес зазначеної підготовки сприятиме наповненню її культурологічним змістом, з урахуванням національного та світового культурного спадку; аксіологічному характеру оволодіння студентами природничо-наукових знань; формуванню у студентів-психологів природничо-наукових цінностей, загальної та природничо-наукової культури.

Виокремлений нами принцип науковості та інтелектуалізації вказує на необхідність відповідності змісту навчальних дисциплін, які забезпечують природничо-наукову підготовку майбутніх психологів, сучасному розвитку природничих наук. Він, вимагаючи відповідності змісту такої підготовки об'єктивним науковим фактам, поняттям, законам та теоріям, сприяє формуванню у студентів-психологів умінь і навичок наукового пошуку, аналізу результатів природничо-наукових досліджень, формування висновків, ведення наукової дискусії, відстоювання власної точки зору та передбачає розвиток у майбутніх психологів ерудиції, критичного та системного мислення. Принцип науковості та інтелектуалізації важливо застосовувати і при розробці навчальних програм, лекцій, семінарських, практичних занять та навчально-методичних посібників з дисциплін природничо-наукової підготовки.

Принцип послідовності та систематичності будемо застосовувати з метою розкриття спрямованості, послідовності і постійності природничо-наукової підготовки майбутніх психологів. Відповідно до цього принципу природничо-наукову підготовку майбутніх психологів у закладах вищої освіти необхідно здійснювати з урахуванням тих знань, умінь і навичок, якими студенти уже володіють та з усвідомленням того, що кожен елемент навчального матеріалу має логічний зв'язок з іншими його елементами, причому кожний наступний спирається на попередній і готує студента до сприйняття і засвоєння нового.

Ще один принцип, який на нашу думку, доцільно виокремлювати під час організації природничо-наукової підготовки усіх майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, в тому числі і майбутніх психологів, це принцип єдності конкретного й абстрактного, який передбачає формування змісту природничо-наукової підготовки на засадах взаємозв'язку конкретних природничо-наукових фактів, понять та законів з абстрактними поняттями. На нашу думку, запровадження принципу єдності конкретного й абстрактного в процесі природничо-наукової підготовки майбутніх психологів буде сприяти формуванню творчого, ініціативного, конкурентоспроможного на ринку праці фахівця.

З метою покращення зацікавленості майбутніх психологів до природничо-наукової підготовки; переконаності в правильності і практичній цінності отриманих природничо-наукових знань; прагнення до опанування практичними навичками з природничо-наукової підготовки та можливості застосування їх в повсякденному житті й майбутній професійній діяльності вважаємо за доцільне застосувати принцип свідомості та вмотивованості.

Бачимо також потребу здійснювати природничо-наукову підготовку майбутніх психологів із застосуванням принципу самостійності та творчої активності. Це, на нашу думку, уможливить перехід від традиційного до інноваційно-індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб і можливостей кожного студента; сприятиме переведенню студента-психолога з пасивного споживача природничо-наукових знань на активного їх здобувача, що вміє сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність; розвитку у майбутніх психологів допитливості, енергійності, наполегливості, уважності, організованості, творчої активності, самодисципліни та такого ступеня інтелектуальної зібраності, при якому природничо-наукова підготовка здійснюватиметься з інтересом і абсолютно вільно.

Принцип освітньої рефлексії передбачає розуміння майбутніми психологами цілей і завдань природничо-наукової підготовки та аналіз отриманих результатів в процесі такої підготовки. Окреслений принцип дасть можливість, виявити проблеми які виникли в процесі природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти та конструювати наступні етапи її реалізації з урахуванням виявлених недоліків.

З наведеного вище робимо висновок про те, що представлені принципи характеризуються певною, притаманною тільки їм, методичною або дидактичною функцією, що спонукає керуватися ними як цілісною системою, не ранжуючи за ступенем значимості в процесі організації природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Білик В.Г. Методологічні підходи до природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти / В.Г. Білик // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – № 3 (77). – 2018. – С. 3–15.
2. Старостина С.Е. Концепция профессионально направленного естественнонаучного образования студентов гуманитарных специальностей / С.Е. Старостина // Вестник ЗабГУ. – № 6. – 2010. – С. 44–49.
3. Шиянов Е.Н. Развитие личности в обучении : учебное пособие для студентов педагогических вузов / Е.Н. Шиянов, И.Б. Котова. – М.: Академия, 1999. – 288 с.

**ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ І СЕРТИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
– СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЗОВНІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

Боловацька Ю.І., Кращенко Ю.П., Мироненко Л.Л.
(Полтава, Україна)

Законодавство про освіту, яке нормативно регулює освітню реформу в Україні, серед базових пріоритетів визначило якість освіти. Серед складових системи зовнішнього забезпечення якості освіти є інституційний аудит та сертифікація педагогічних працівників.

У чому сутність інституційного аудиту? Це процедура, яка спрямована на допомогу школі чи завуальований каральний метод? Щоб зрозуміти відповідь на це запитання, потрібно з'ясувати деякі ключові моменти.

Інституційний аудит має стати оновленим інструментом надання допомоги та підтримки закладу освіти. Питання забезпечення якості освітнього процесу є доволі актуальним для українського суспільства. Сучасна школа, яка зацікавлена у зростанні та підвищенні якості освітньої діяльності, знаходиться у постійному пошуку нових альтернативних шляхів розвитку. Інноваційна діяльність, участь у цікавих проєктах, міжнародна співпраця, апробація нових методів та форм роботи з учнями та їх батьками – це лише короткий перелік тих шкільних ініціатив, які спрямовані на забезпечення у закладі якісного освітнього процесу. Адміністрація та педагогічний колектив розробляють чітку траєкторію розвитку закладу, але не завжди бачать усі слабкі сторони в організації освітнього процесу та можуть виявити свої потенційні зони розвитку. Саме цю місію виконує інституційний аудит, як нова форма співпраці між державою та закладами освіти. Це, в першу чергу, можливість зовнішнього незалежного аналізу освітньої діяльності школи для надання допомоги та рекомендацій щодо розбудови і покращення якості освіти. Разом з тим, інституційний аудит спрямований на конструктивну співпрацю та ефективну комунікацію зі школами, покликаний зруйнувати усталені стереотипи про контролюючу та караючу функцію органів державної влади.

В основі інституційного аудиту лежить оцінювання освітньої діяльності за чотирма напрямками, а саме:

- освітнє середовище школи;
- система оцінювання здобувачів освіти;
- педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти;
- управлінські процеси.

Атестацію школи, яка давно себе дискредитувала, оскільки не відповідає ні потребам школи, ні запитам освіти, проводила комісія, сформована органом управління освітою. Про об'єктивність такого оцінювання важко говорити. У процедурі інституційного аудиту закладено зовсім іншу філософію [1]. Таке оцінювання здійснюватиме експертна група, до складу якої входять досвідчені педагоги з інших шкіл та яку очолює представник Служби або її територіального управління. Експертна група налічує від трьох до дванадцяти освітян, які мають досвід роботи у школі не менше 5 років або вищу кваліфікаційну категорію та пройшли спеціальне навчання. Крім того, експертами можуть бути сертифіковані вчителі, директори та їх заступники, які успішно пройшли інституційний аудит [2].

Сформувавши систему забезпечення якості освіти, школа зможе ефективно впроваджувати свою освітню діяльність та впевнено досягати поставлених цілей. Оцінюючи освітнє середовище закладу освіти, експерти звертатимуть свою увагу на комфортність та безпечність умов для навчання та праці, вільних від будь-яких форм насильства і дискримінації, а також на те, наскільки воно є мотивуючим до навчання та розвитку. Щодо системи оцінювання, то вона має бути прозорою та зрозумілою для

учнів, формувати у них відповідальне ставлення до навчання та робити наголос на їхніх особистісних досягненнях.

Оцінюючи педагогічну діяльність педагогічних працівників закладу освіти, акцентуємо увагу на використанні ними сучасних освітніх технологій, інноваційну діяльність, атмосферу довіри та поваги, яка панує на навчальному занятті, міру реалізації компетентнісного підходу при організації уроку. Ще одним, не менш важливим аспектом забезпечення якості освіти, є впровадження педагогіки партнерства у школі. Адже налагоджена ефективна комунікація з учнями та їх батьками, з колегами та адміністрацією школи є невід'ємною складовою їхньої успішної діяльності. І звісно ж, наявність стратегії розвитку закладу освіти та кроки по її ефективному втіленню, атмосфера довіри та прозорості, яка ґрунтується на засадах людиноцентризму та поваги, не залишиться поза увагою експертів під час оцінювання управлінських процесів.

Об'єктивність процедури інституційного аудиту забезпечується можливістю почути думки усіх учасників освітнього процесу. Тому окрім спостереження за освітнім середовищем та навчальним заняттям, експертна група буде проводити опитування серед учителів, учнів та їх батьків.

Інституційний аудит – тривалий процес, який відбувається у три етапи. Під час підготовчого етапу відбувається формування експертної групи, оформлення документації для його проведення, ознайомлення експертів з усією доступною інформацією, зазначеною на вебсайті закладу освіти або вебсайті його засновника. Директор школи у цей час має можливість заповнити опитувальний аркуш, який надсилається йому разом з повідомленням, та передати його голові експертної групи у перший день аудиту. Наступним етапом буде робота експертної групи (до 10 робочих днів) у закладі освіти. Варто зазначити, що цей етап не передбачає зміну розкладу уроків, проведення позапланових контрольних робіт, додаткове паперове навантаження на школу чи зміну графіку роботи адміністрації закладу. Наступним етапом (протягом 30 днів) відбувається опрацювання отриманої інформації, складання аналітичних довідок, формування Висновку та Рекомендацій як керівнику закладу освіти, так і його засновнику, оприлюднення результатів аудиту на сайті Служби.

Результати оцінювання діяльності закладу освіти, відповідатимуть одному із чотирьох запропонованих рівнів якості освітньої діяльності: високий, достатній, вимагає покращення та низький.

Окрім оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти, інституційний аудит, як форма державного нагляду (контролю), також включає в себе перевірку дотримання закладом норм законодавства, зокрема ліцензійних умов. У разі виявлення порушень, школі буде надано час (не більше 1 року) на їх виправлення. Якщо такі порушення не будуть усунені протягом визначеного терміну, Служба змушена буде звернутися до засновника з рекомендацією змінити керівника школи, реорганізувати заклад освіти або взагалі припинити його діяльність.

Сама процедура інституційного аудиту є прозорою та відкритою, адже відбувається за чітко визначеними, оприлюдненими вимогами та критеріями. Він передбачений для усіх шкіл незалежно від типу, форми власності, місця розташування та наповнюваності. Інституційний аудит у закладі освіти планово відбуватиметься не більше одного разу на 10 років. Законом також передбачений позаплановий інституційний аудит в закладі освіти, який має низьку якість освітньої діяльності або який може ініціювати засновник, керівник, наглядова (підкувальна) чи педагогічна рада школи.

Тож по завершенню інституційного аудиту керівнику школи буде надано висновок про якість освітньої діяльності закладу освіти, ефективність внутрішньої системи забезпечення якості освіти, а також рекомендації, на що варто звернути увагу аби підвищити якість освіти. Це означає, що школа зможе побачити не лише проблеми, які перешкоджають ефективності її роботи, а й отримає чіткі поради щодо їх вирішення.

На 2020 рік Службою заплановано проведення 101 інституційного аудиту у закладах загальної середньої освіти в Україні. Для репрезентативності результатів були обрані заклади різних типів: опорні школи, малокомплектні та школи, кількість учнів у яких перевищує їхню потужність, міські та школи з сільської місцевості, спеціалізовані та школи-інтернати. Так, для прикладу, у Полтавській області інституційний аудит заплановано у семи закладах загальної середньої освіти, зокрема: в опорному навчальному закладі «Трудолюбівський ЗЗСО І-ІІІ ст.», Великокобелячківському ЗЗСО І-ІІІ ст., Милорадівській ЗОШ І-ІІІ ст., Полтавському обласному ліцеї-інтернаті ІІ-ІІІ ст. імені А. С. Макаренка, Науковому ліцеї № 3 Полтавської міської ради, Полтавській ЗОШ № 7 імені Т. Г. Шевченка та Великосорочинській загальноосвітній школі-інтернаті І-ІІІ ст.

Для єдності думок, вимог та підходів до проведення інституційного аудиту важливим аспектом є співпраця та взаємодія центрального апарату Служби з її територіальними управліннями. З метою роз'яснення процедури та механізму проведення інституційного аудиту та допомоги лідерам закладів загальної середньої освіти в розбудові траєкторії успіху школи, управлінням Служби у Полтавській області було організовано коворкінг «Створюємо простір якісної освіти разом» для лідерів шкіл, у яких заплановано проведення інституційного аудиту в 2020-2021 роках. В заході взяли участь Голова Служби Руслан Гурак, а також Юрій Вергун та Надія Жуган – фахівці Державної служби якості освіти України продемонстрували учасникам заходу Дорожню карту розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти, висвітлили особливості проведення інституційного аудиту та під час роботи в групах, на семінарах-практикумах, допомогли розібратися в оцінюванні та самооцінюванні освітнього середовища, управлінських процесів, педагогічної діяльності педагогічних працівників та системі оцінювання здобувачів освіти [3].

Та як і будь-яка нова справа, інституційний аудит має свої ризики. Це може бути, з одного боку, несприйняття основної ідеї змін школами чи експертами, які здійснюватимуть інституційний аудит, а з іншої – фальсифікація самих підходів до проведення аудиту. Тому можна очікувати на свідомий супротив тих людей, які звикли працювати за шаблонами, не бажаючи змінюватися. Та світ не стоїть на місці і завжди знайдуться ті, ідейні люди, які зможуть вплинути на інших своїм бажанням бути якісними змінами в українській освіті.

Ще один напрям діяльності управління Служби – сертифікація вчителів, яка є однією з процедур в українській освітній системі, що має допомогти виявити найбільш талановитих педагогів, агентів змін Нової української школи та мотивувати їх до постійного професійного вдосконалення. Сертифікація педагогічних працівників відбувається виключно на добровільних засадах [4-5].

Пілотна сертифікація вчителів початкової школи стартувала у 2019 році. Тоді для її проходження зареєструвалися 857 учителів з усієї країни. Цього ж року успішно сертифікувалися 22 вчителі початкових класів Полтавщини.

У 2020 р. бажання взяти участь у сертифікації виявили 1711 педагогів з усієї України. Полтавська область увійшла до вісімки областей, які на 100% заповнили квоту – 69 учасників [6].

Сертифікація-2020 здійснюється у три етапи:

- перший етап – незалежне тестування педагогічних працівників (організовує Український центр оцінювання якості освіти);
- другий етап – самооцінювання учасниками сертифікації власної педагогічної майстерності (аналізує Державна служба якості освіти України);
- третій етап – вивчення експертами практичного досвіду роботи учасників сертифікації (організовує Державна служба якості освіти України).

Однією із важливих відмінностей сертифікації – 2020 є те, що до наступного етапу зможуть пройти тільки ті учасники, які вдало пройшли попередній.

Перший етап сертифікації вчителів початкових класів – незалежне тестування – відбувся на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Програму тестування визначено Професійним стандартом учителя початкової школи (планування та організація освітнього процесу, забезпечення і підтримка навчання, виховання та розвитку учнів; створення освітнього середовища, використання сучасних освітніх технологій у викладанні, реалізація технології партнерства) та Державним стандартом початкової освіти (база теоретичних знань).

Учасники сертифікації, які за результатами незалежного тестування допущені до подальшої участі у сертифікації, мають здійснити самооцінювання власної педагогічної майстерності з формування в учнів ключових компетентностей і вмінь. Результати самооцінювання мають складатися із заповненої анкети самооцінювання, форма та методичні рекомендації щодо заповнення якої затверджуються Державною службою якості освіти України.

За результатами перших двох етапів сертифікації-2020 (незалежного тестування та самооцінювання учасниками власної педагогічної майстерності) 45 вчителів початкових класів Полтавщини візьмуть участь у третьому заключному етапі сертифікації (вивченні практичного досвіду роботи), який заплановано на вересень-листопад 2020 року [7].

Зокрема, звертаємо увагу вчителів-учасників сертифікації при підготовці на наступне:

– учасники сертифікації повинні проводити навчальні заняття згідно з календарним планом своєї роботи та відповідним навчальним планом;

– учасникам сертифікації категорично забороняється проводити репетиції навчальних занять. У разі встановлення такого факту експертна група фіксує це у своєму експертному висновку, а результати оцінювання роботи такого учасника сертифікації анулюються;

– до складу експертної групи, яка вивчає практичний досвід роботи учасника сертифікації безпосередньо в закладі освіти, входять не менше двох осіб;

– до відповідної експертної групи не можуть входити експерти, які проживають в одному з учасником сертифікації населеному пункті (селі, селищі, місті); працюють з учасником сертифікації в одному закладі освіти чи є співавторами наукової роботи;

– строк вивчення практичного досвіду учасника сертифікації визначається експертною групою та повинен бути повідомлений учаснику сертифікації на адресу електронної пошти, зазначену в його реєстраційній картці-заяві, не раніше ніж за п'ять і не пізніше ніж за три робочих дні;

– за результатами вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації експертна група заповнює форму експертного висновку, що підписується всіма експертами експертної групи та повинна містити кількість набраних учасником сертифікації балів за кожним із критеріїв оцінювання та їх загальну суму;

– копія експертного висновку надається учаснику сертифікації відразу після його підписання експертами експертної групи;

– експертний висновок може містити відмітку про наявність інформації щодо проведення учасником сертифікації репетиції (репетицій) навчального заняття (навчальних занять) та обґрунтування надання такого висновку.

– педагогічний працівник може відмовитися від подальшої участі у сертифікації та надіслати рекомендованим поштовим відправленням, електронною поштою або доставити нарочно до відповідного територіального органу Державної служби якості освіти письмову заяву (у довільній формі) чи її скановану копію, до якої має бути додано копію (скановану копію) документа, що посвідчує особу. У такому випадку вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації не проводиться, а у разі надання такої відмови під час або після завершення проведення вивчення практичного досвіду роботи результати оцінювання такого учасника сертифікації анулюються.

Державною службою якості освіти України підготовлено оновлену методикою експертного оцінювання, в якій враховано пропозиції минулорічних учасників сертифікації та експертів.

Зазначимо, що саме за Методикою експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації (далі – Методика) здійснюватиметься третій етап сертифікації – вивчення практичного досвіду роботи.

Вчителям при підготовці до третього етапу сертифікації рекомендуємо врахувати такі положення Методики:

- перелік професійних компетентностей, які підлягають оцінюванню;
- критерії оцінювання;
- показники критеріїв оцінювання;
- коефіцієнти вагомості показників;
- результати оцінювання.

Сертифікація-2020 передбачає експертне оцінювання десяти професійних компетентностей, зокрема:

1. здатність планувати та організувати освітній процес відповідно до вимог законодавства;
2. здатність застосовувати та інтегрувати знання з усіх освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, під час освітнього процесу;
3. здатність проектувати, здійснювати освітню діяльність із використанням технологій, форм, методів і засобів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей учнів;
4. здатність оцінювати навчальні досягнення здобувачів освіти відповідно до затверджених вимог;
5. здатність організувати та підтримувати здорове, безпечне, розвивальне, психологічно-комфортне, інклюзивне освітнє середовище;
6. здатність до організації виховного процесу, який ґрунтується на загальнолюдських, національно-патріотичних, культурних та громадянських цінностях;
7. здатність до формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти;
8. здатність до співпраці/взаємодії з учасниками освітнього процесу (учнями, колегами, батьками (особами, які їх замінюють));
9. здатність до використання інформаційно-комунікаційної та цифрової технологій;
10. здатність до постійного професійного саморозвитку, самоаналізу та рефлексії.

Під час експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації основними методами збирання інформації є:

- опитування учасників освітнього процесу;
- спостереження за діяльністю педагогічного працівника;
- вивчення документації.

Для оцінювання кожної професійної компетентності учасника сертифікації за кожним із показників може використовуватися один або кілька методів збирання інформації. Водночас інтерв'ю з директором, його заступником та керівником методичного об'єднання не може бути єдиним методом збирання інформації у ході оцінювання. Тривалість кожного інтерв'ю (з учасником сертифікації, директором, заступником директора закладу освіти, керівником методичного об'єднання) не повинна перевищувати 40 хвилин.

Кількість набраних учасником сертифікації балів за кожним із критеріїв оцінювання та їх загальна сума вноситься до форми експертного висновку, що заповнюється експертною групою за результатами вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації. Загальна сума балів, яку може отримати учасник сертифікації за результатами експертного оцінювання професійних компетентностей, знаходиться в діапазоні від 0 до 80 балів.

Учитель, який успішно пройде сертифікацію, здобуває: 20-відсоткову надбавку до посадового окладу, автоматичне зарахування чергової (позачергової) атестації із присвоєнням наступної категорії або підтвердження наявної, можливість залучатися до проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти як освітній експерт. Сертифікат чинний протягом 3 років.

Переконані, що сертифікація – це важливий етап у кар'єрі педагогічного працівника, що забезпечує підвищення якості професійної діяльності через зовнішнє оцінювання та самооцінювання, осмислення досягнутого та проектування подальшого професійного вдосконалення вчителя.

Список використаних джерел:

1. Гурак Р. Наша мета, щоб система освіти зазвучала, як злагоджений оркестр. *Зоря Полтавщини*. 2020. 7 лют. (№ 10). С. 7. URL: <http://zorya.poltava.ua/ruslan-gurak-mi-pragnemo-shhob-sistema-osviti-zazvuchala-jak-zlagodzhenij-orkestr/>.
2. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 17 від 09.01.2019 року. Зареєстрований в Міністерстві юстиції України 12 березня 2019 р. за № 250/33221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19>.
3. У Полтаві провели коворкінг «Створюємо простір якісної освіти разом». *Полтавський вісник*. 2020. 30 січ. (№ 5 (1954)). С. 9.
4. Положення про сертифікацію педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р. № 1094. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF>.
6. Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації: наказ Державної служби якості освіти України від 24.02.2020 р. № 01-11/6. URL: <https://bit.ly/2Ze6eTi>.
7. Марічева М. Сертифікація учителів – оцінювання професійності. *Зоря Полтавщини*. 2020. 24 квіт. (№ 28 (23440)). С. 5.
8. Марічева М. Полтавське управління Державної служби якості освіти набирає обертів. *Освіта України*. 2020. 23 берез. (№ 12). С. 6.

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ

Большая О.В.

(Полтава, Україна)

Реалії сьогодення демонструють наскільки важливим для освіти України є впровадження та розвиток дистанційного навчання. Пандемія, яка охопила весь світ та карантинні обмеження, які були введені в Україні показали реальну ситуацію в освіті з дистанційним навчанням.

Особливо актуальна тема даного дослідження у теперішній складний час, коли Україна страждає від пандемії коронавірусу. Учні та вчителі пішли на тривалий карантин, навчальний процес в країні міг би зупинитись, але завдяки доступу до Інтернету та програм, які дають можливість працювати, навчатись та комунікувати на відстані дали можливість не зупиняти навчальний процес, а навпаки деякою мірою його покращили, коли вчитель і учень має можливість більше спілкуватись та вивчати певні предмети не виходячи з дому. Все це стало можливим завдяки розвитку новітніх технологій та впровадженню і застосуванню нових комп'ютерних програм. Весь світ опинився у фізичній ізоляції, але в віртуальному світі комунікації і навчання перейшли на той новий якісний рівень, про який, навіть місяць назад, ніхто і не міг і уявити. Адже наше життя змінилося за одну мить. І людство показало свою готовність виживати, працювати і навчатись в самих критичних умовах. Так, в Україні, як і в більшості країн світу, заклади освіти запровадили для навчання освітні онлайн платформи та займаються дистанційно.

Діти сьогодні зростають у цифровому світі і для них цілком природним є цифрове середовище, яке вони використовують для отримання та обміну інформацією.

Дистанційне навчання в школах України дуже неоднорідне. Залежно від якості інтернету, цифрових навичок вчителя і технічних засобів у школярів навчання на відстані може бути дуже різними. Більшість вчителів втілюють віддалене навчання за допомогою груп у Viber, куди скидають завдання. Хтось іде шляхом відеоконференцій через Skype та Zoom, інші публікують список завдань на сайті школи. Найсучасніші обирають різні ресурси для дистанційного навчання, на кшталт Google classroom, Edmodo, Microsoft Teams, Cisco Webex, Class Dojo, Class Teim.

Але, треба звернути нашу увагу на той факт, що не всі вчителі готові до такої переформатизації навчання, тому для їх самовдосконалення та розвитку Міністерство освіти і науки спільно з Міністерством цифрової трансформації запустило безкоштовний онлайн-курс про організацію дистанційного навчання.

Ще одним інструментом навчання задля охоплення більшого кола учнів кожного дня в Україні по телебаченню стартував проєкт «Всеукраїнська школа онлайн». Наразі найкращі педагоги країни записали відеоуроки з різних предметів для 5-11 класів, які також школярі мають змогу дивитися на Facebook та Youtube.

Українська освіта впроваджувала віртуальну, онлайн освіту дуже обережно і поступово впродовж десятиріч, але під час критичних подій і масовій самоізоляції людей, задля стримування смертоносного вірусу, коли потрібне було вирішення проблеми навчання мільйонів школярів цей процес прискорився в рази. І я можу з впевненістю сказати, що процес освіти в загальноосвітніх закладах уже ніколи не буде таким, який він був до впровадження карантину в Україні. Розвиток інформаційного суспільства та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, які будуть покращувати процес навчання вийдуть на зовсім новий рівень, який буде вдосконалюватись з кожним днем.

Освіта стає не лише інструментом взаємопроникнення знань і технологій у глобальному масштабі, а й капіталу, засобом боротьби за ринок, розв'язання геополітичних завдань. Сучасному суспільству потрібна масова якісна освіта, яка спроможна забезпечити вимоги до споживача та виробника матеріальних і духовних благ. Виконати соціальне замовлення суспільства через збільшення асигнувань на освіту, збільшення кількості навчальних закладів та іншими традиційними способами не в змозі навіть заможні країни. Тому поява дистанційної освіти не випадкова, це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов [1].

Дистанційне навчання – це нова, специфічна форма навчання, дещо відмінна від звичних форм очного або заочного навчання. Вона передбачає інші засоби, методи, організаційні форми навчання, іншу форму взаємодії викладача і студента, студентів між собою. Разом із тим, як і будь-яка форма навчання, система дистанційного навчання має такий компонентний склад: цілі, обумовлені соціальним замовленням для всіх форм навчання; зміст, передбачений діючими програмами для конкретного типу навчального закладу; методи, організаційні форми, засоби навчання. Дистанційна форма навчання обумовлена специфікою використовуваної технологічної основи (наприклад, тільки комп'ютерних телекомунікацій, комп'ютерних телекомунікацій у комплексі з друкованими засобами, цифровими носіями, так званою кейс-технологією, ін.) [2].

Успішне впровадження дистанційної освіти в Україні не лише сприятиме підвищенню якості і рівня доступності освіти, а і докорінно змінюватиме саму систему, надаватиме їй нові можливості розвитку та реформацій, а, також, інтеграції національної системи освіти в наукову, виробничу, соціально-суспільну та культурну інформаційну інфраструктуру світового співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://periodicals.karazin.ua/articl>

2. Ідамова Т., Головачук Т. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua>

ЗМІСТ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ РОБОТИ З ВИХОВАНЦЯМИ ДИТЯЧОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

Булага К.М.
(Полтава, Україна)

Хореографічне виховання має велике значення в естетичному розвитку дитини. Результати естетичного виховання засобами хореографії, як і будь-якого іншого, залежать від методів викладання. При правильно обраній та науково-обґрунтованій методиці, що будується з урахуванням єдності форми і змісту, при провідній ролі змісту, природні задатки дитини виявляються, розвиваються, формуються гармонійно. Засобами танцювального мистецтва вихованцям дитячого хореографічного колективу прищеплюється любов до всього красивого, витонченого. Саме така мета стоїть перед викладачами (балетмейстерами) хореографічних відділів, загальноосвітніх шкіл та керівників танцювальних колективів, оскільки естетичне виховання треба починати у ранньому віці.

Викладачам (балетмейстерам) завжди варто пам'ятати, що танець як мистецька дія не може бути беззмістовним, бо він, як і всі види мистецтва, сприяє вивченню дійсності, допомагає формуванню світогляду дитини. *Танець має* величезні можливості для розвитку думок і почуттів виконавців. Головне в танці – це втілення його задуму, який розкривається через пантоміму, відповідні пластичні рухи, живі і дійові *образи*.

Хореографічне виховання вихованців дитячого хореографічного колективу неможливо собі уявити без піклування про їх фізичний розвиток. Танцюрист, який добре володіє своїм тулубом і координує свої рухи, повніше і *глибше* розкриває зміст танцю. Кожен хореографічний твір вимагає від виконавця емоційності, творчої активності, мобілізації всіх його фізичних і духовних сил (Мартиненко, 2013).

Завдання викладача (балетмейстера) полягає в тому, щоб невпинно підвищувати хореографічну культуру вихованців дитячого хореографічного колективу, знайомлячи їх з кращими зразками танцювального мистецтва, з життям і діяльністю провідних хореографів, танцюристів і художніх колективів.

Діти, які систематично займаються хореографією, набувають гарної, стрункої постави, легко і граційно рухаються. При цьому зникають такі фізичні вади, як сутулість, ходьба з піднятими плечима, похилена голова, розмашиста хода і т.п. Викладач (балетмейстер) повинен навчити своїх підопічних основ танцювального мистецтва, дати їм необхідні знання, навички, танцювальну техніку, враховуючи вікові категорії учнів (Шевчук, 2016).

У основі дидактичних вимог до визначення змісту, методики та організаційних форм занять з дітьми хореографією лежить принцип виховуючого навчання. Виховання і навчання представляють нерозривну єдність. Педагогічний процес будується таким чином, щоб діти, здобуваючи знання, опановуючи навички і вміння, одночасно формували б свій світогляд, кращі риси характеру. Заняття з танцю сприяють естетичному вихованню вихованців дитячого хореографічного колективу, мають позитивний вплив на їх фізичний розвиток, сприяють зростанню їхньої загальної культури, тому можна стверджувати, що хореографічне мистецтво має широку палітру здійснення виховних завдань.

Дисциплінованість, працьовитість і терпіння – ті риси характеру, які необхідні дітям не тільки в хореографічному класі, але й у побуті. Ці якості роками виховуються педагогами-хореографами і визначають успіх вихованців дитячого хореографічного колективу у багатьох справах. Почуття відповідальності, так необхідне в житті, рухає

дітей, що займаються хореографією, вперед. Не можна підвести своїх друзів в танці, не можна спізнитися, тому що від тебе знаходяться в залежності інші, не можна не вивчити, не виконати, не допрацювати. Акуратність вихованців дитячого хореографічного колективу під час хореографічного процесу, охайність форми в хореографічному класі переноситься і на їхній зовнішній вигляд у школі. Вони виділяються не тільки своєю поставою, але і зачіскою, чистотою, елегантністю носіння звичайнісінького одягу (Фриз, 2006).

Виховання етикету є одним із важливих аспектів на заняттях хореографії. Приємно бачити, що діти з хореографічного класу ніколи не пройдуть попереду старшого, хлопчики подадуть руку дівчаткам при виході з автобуса, сумки та портфелі дівчаток – в руках у хлопчиків. Увага і турбота про інших – необхідна якість у характері дітей, і заняття хореографією вирішують ці завдання. Хореографічне мистецтво у дитини є доповненням і продовженням реального життя, збагачуючи його. Заняття таями приносить їй такі відчуття і переживання, яких вона не могла би отримати з будь-яких інших джерел. Кожен сумлінний педагог спрямовує всі свої зусилля на виховання дітей у колективі, враховуючи всі особливості і спостерігаючи за їх творчим зростанням. Він докладает всіх зусиль, не шкодуючи ні часу, ні коштів для всебічного їх розвитку. Досвідчений педагог-хореограф, який любить своїх вихованців, завжди знайде можливість посприяти талановитій дитині в її подальшому творчому зростанні. Адже виявлення і виховання молодих талантів, передача їм своїх навичок і знань, а потім сприяння їм у подальшому творчому зростанні і є почесний обов'язок педагога-хореографа. Процес виховання має проходити так, щоб дитина відчувала себе шукачем і відкривачем знань. Тільки за цієї умови одноманітна, втомлива, напружена робота забарвлюється радісними почуттями.

Список використаних джерел:

1. Мартиненко О.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя хореографії до роботи в дитячому танцювальному колективі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 10 (269), ч. II. С. 105–111.
2. Фриз П.І. Теорія і методика хореографічної роботи з дітьми: навч.-метод. посіб. для студентів спеціальності «Хореографія». – Дрогобич : ДДПУ, 2006. 190 с.
3. Шевчук А.С. Дитяча хореографія : навч.-метод. посібник. 3-тє вид., зі змін. та доповн. – Тернопіль : Мандрівець, 2016. 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПЕРШОКУРСНИКІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Варакіна Т.П., Сіверченко О.В.
(Полтава, Україна)

Професійне самовизначення, як особливо відповідальний психологічний феномен, припадає на ранню юність, а це 14-18 років. Така соціальна ситуація розвитку є особливою проблемою перед іще несформованою людиною, тобто гостро постає питання щодо самого її майбутнього. «Готовність того, хто іще вчиться, до професійного і особистісного самовизначення вмикає систему ціннісних орієнтацій, явно виражені професійну орієнтацію та професійні інтереси, розвинуті форми теоретичного мислення, оволодіння методами наукового пізнання, вміння самовиховання. Це завершальний етап дозрівання й формування особистості, коли найбільш повно виявляється ціннісно-орієнтаційна діяльність...» [2].

Частково вирішивши вищевказану проблему (приміром, вступивши до передвищого освітнього спеціалізованого закладу), юнак чи дівчина починають

відчувати на собі тягар нових проблем: це загалом банальний тягар першого року навчання, котре різко відрізняється від шкільного, адже тут підлітка зустрічають незвичний режим занять, іншого характеру стосунки з педагогами та однолітками, розуміння ролі різних професійних дисциплін для оволодіння майбутньою спеціальністю тощо. Але кожен індивідуум переживає все це по-своєму. Професійна діяльність студентів по закінченні освітнього закладу багато в чому залежить саме од рівня первинної адаптації до першого ж освітньо-виховного середовища. При цьому стає очевидним: вкрай необхідний психолого-педагогічний супровід процесу адаптації першокурсників передвищого освітнього закладу до нового способу життя та діяльності, тому що без такого висококваліфікованого супроводу підлітку надзвичайно важко пройти цей, хоча й короткий, але відповідальний відрізок свого життєвого шляху. Тому колективу такого закладу необхідно особливо ретельно подбати про організацію роботи зі студентами-першокурсниками (насамперед, у першому ж семестрі) щодо їхньої адаптації у нових умовах.

Під адаптаційними можливостями людини ми розуміємо властивості пристосовуватися до соціальних та фізичних вимог зовнішнього середовища без конфліктів із ним та внутрішнього дискомфорту [4]. І, як писав Жан Піаже у роботі «Місце інтелекту в психічній організації», «Всяка повідінка... виступає як адаптація... Індивід діє лише в тому випадку, якщо відчуває потребу в дії, тобто якщо на короткий час виникло порушення рівноваги між середовищем та організмом, і тоді дія направлена на те, аби знову встановити рівновагу, або, точніше, реадаптувати організм...» [3].

Виокремлюють два види студентської адаптації:

- професійну – до характеру, змісту, умов та організації навчально-виховного процесу, вироблення навичок самостійності у навчальній та науковій роботі;
- соціально-психологічну – до групи й взаємодіям у ній, вироблення власного стилю поведінки.

Іще налічують три види адаптації до умов навчання:

- формальна – пізнавально-інформаційне пристосування студентів до нового оточення, структури конкретного навчального закладу, змісту навчання саме у ньому, до вимог, котрі пред'являються, та до своїх обов'язків;
- суспільна – процес внутрішньої інтеграції груп студентів та їхня інтеграція зі студентським оточенням у цілому;
- дидактична – підготовка студентів до нових форм та методів навчально-виховної роботи закладу [5].

Діяльність психологічної служби адаптації має бути спрямована на пошук виправданих, вдалих шляхів цього процесу. Потрібно створити спеціальну програму щодо нього, метою котрої є виконання соціально-психологічних та педагогічних заходів, що сприяли б успішній адаптації першокурсників до умов та особливостей навчального процесу.

В ході реалізації програми вирішуються такі задачі:

- підготовка студентів до нових умов навчання;
- вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів;
- формування у них позитивних навчальних мотивів;
- розвиток групової згуртованості, створення сприятливого психологічного клімату в колективі;
- розвиток навичок ефективної міжособистісної взаємодії, підвищення впевненості у собі;
- надання психологічної та соціальної допомоги.

Реалізація програми здійснюється у таких напрямках: аналітико-діагностичний, профілактичний, розвиваючий та корекційний.

Приблизне планування реалізації програми таке.

Аналітико-діагностична робота перш за все містить у собі вивчення особливих справ студентів та складання відповідних соціальних паспортів. Паралельно необхідно також виявити різнобічні інтереси, комунікативні навички студентів, налагодити взаємодію із педагогами-предметниками з метою вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації підопічних до специфіки навчальних предметів, помітити характерні індивідуально-психологічні риси студентів груп нового набору. Особливу роль при цьому відіграє вивчення загальних здібностей розумової діяльності новачків та діагностика рівня тривожності, дослідження ступеню задоволеності од студентського життя.

Вивчення навчальної мотивації студентів має йти поряд із дослідженням реальної структури ціннісних орієнтацій особистості.

Підсумкове дослідження у цьому питанні має складатися з діагностики адаптованості, й перш за все – на предмет виконання профілактичних заходів: охоплення студентів гуртковою, секційною, клубною, студійною діяльністю тощо. Також важливо підсумувати, як саме відбувався психологічний супровід процесу адаптації, тобто профілактика дезадаптації: чи вдалося забезпечити комфортні умови проживання студентів у гуртожитках, чи надані різноманітні види соціальної допомоги студентам пільгових категорій, чи на належному рівні підготовлені й проведені батьківські збори в групах нового набору, класні години з елементами соціально-психологічних тренінгів, зокрема: «Безконфліктне спілкування», а також тренінгів з профілактики нервово-психічних перевантажень: «Як зняти напруження»: «Екзамен «вже на носі!»

Розвиваюча та корекційна робота може бути проведена на основі тренінгів щодо самопізнання та самосприйняття (за результатами діагностування), індивідуальна та групова корекційно-розвиваюча – на теми виявлення проблем.

Щодо надання психологічної допомоги та підтримки студентів і викладачів у вирішенні особистісних проблем, пов'язаних з процесом адаптації першокурсників, то результати, які ми очікуємо, це, перш за все, – створення комфортних навчально-виховних умов. При цьому також необхідно визначити контингенти груп, лідерів, формування активу, прийняття студентами традицій закладу.

Позитивна динаміка ступеню соціально-психологічної адаптації першокурсників, зрештою, передбачає: низький відсоток їхнього відсіву; те, чи сформовані у них компетенції взаємодії, соціального спілкування, навичок роботи в колективі, наявність мотивації до подальшого навчання, формування стійкого інтересу до професії. При цьому акцентуємо на тому, що продуктивна спільна діяльність не лише у навчальних колективах, але й у творчих, відіграє особливу адаптивну роль для новачків, оскільки, природно, програма психолого-педагогічного супроводу процесу адаптації студентів першого року навчання набагато успішніше здійснюється за допомогою позаучбової взаємодії зі студентами: охоплення їх секційною, гуртковою, клубною, студійною діяльністю.

Насамкінець, скажемо, що «...діяльність суб'єкта, функціонування його особистості можуть бути описані як системи адаптаційних процесів, кожний з яких розгортається у рамках певної психологічної ситуації. При цьому остання характеризується не тільки своїм об'єктивним змістом, але й тим, як він визначається самим суб'єктом. ...слід розглядати вихід суб'єкта... за рамки тієї ситуації, яку має на увазі організатор його діяльності (вчитель, психолог-експериментатор...)» [3]. Але тут вже може починатися інша історія – інша цікава для нас тема...

Список використаних джерел:

1. Балл Г.Д. Поняття адаптації і його значення для психології особистості – Електронний ресурс – Режим доступу:
2. <http://www.voppsy.ru/issues/1989/891/891092.htm>

3. Кондратьєва Ю. Психолого-педагогічний супровід адаптації студентів-першокурсників до навчання в технікумі – Електронний ресурс – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologo-pedagogicheskoe-soprovozhdenie-adaptatsii-studentov-pervokursnikov-k-obucheniyu-v-tehnikume/viewer>
4. Піаже Жан «Місце інтелекту у психічній організації» – Електронний ресурс – Режим доступу: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3252/3253>
5. Постовалова Г.И. Психологические и социально-психологические особенности адаптации студентов. – М.: Азимут-Центр, 2007. – 229 с. 2.
6. Столяренко Л.Д. Педагогічна психологія – Електронний ресурс – Режим доступу: https://pedklassy.bspu.by/files/docs/books/1_knigi/12_stolarenko.pdf

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В РАЙОНІ КИЇВСЬКОГО ВОКЗАЛУ МІСТА ПОЛТАВА

Величко Р.М.
(Полтава, Україна)

Розвиток цивілізації та інтенсивна виробнича діяльність супроводжується збільшенням об'ємів викидів забруднювальних речовин в атмосферу. Забруднення атмосферного повітря – змінення складу і властивостей атмосферного повітря в результаті надходження або утворення в ньому фізичних, біологічних факторів і (або) хімічних сполук, що можуть несприятливо впливати на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища [1].

Як зазначається в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», забруднення атмосферного повітря є однією з найгостріших екологічних проблем. На сьогодні рівень забруднення атмосферного повітря великих міст і промислових регіонів є високим, незважаючи на спад виробництва в Україні [2].

Вплив на якісний стан атмосфери можуть здійснювати стаціонарні та пересувні джерела. На території Київського району міста Полтава розміщені 51 промислове підприємство, 26 будівельних організацій, 19 транспортних підприємств, 23 підприємства побутового обслуговування. У структурі промислового комплексу базовими галузями є машинобудування та металообробка (43,0%), харчова промисловість (34,5%), легка промисловість (7,2%). Безпосередньо в районі Київського вокзалу розташовані такі промислові підприємства:

ВАТ «Полтавхіммаш» — одне з унікальних підприємств України, що випускає крупногабаритне емальоване обладнання великих об'ємів для хімічної, нафтохімічної, мікробіологічної, харчової і медичної промисловості.

ЗАТ «Полтавський лікєро-горілочний завод» – підприємство пропонує своїм споживачам понад двадцять видів продукції найвищої якості, виготовленої за оригінальними рецептурами з екологічно чистої сировини. Тут першими почали розливати знамениту полтавську горілку в сувенірні пляшки. Протягом останніх років із жодного дегустаційного конкурсу фахівці не повертаються без нагород.

ВАТ «Полтавський автоагрегатний завод» – єдине в Україні підприємство з виробництва пневматичних гальмівних пристроїв для вантажних автомобілів, причепів, напівпричепів, автобусів, тролейбусів та спеціальної автотехніки, технологічної пневмоапаратури.

ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод» – підприємство виготовляє вузли і деталі для газових і парових турбін, компресори і компресорні установки.

ЗАТ Полтавський олійно-екстракційний завод «Кернер-Груп» – підприємство виробляє рафіновану і нерафіновану соняшникову олію.

ЗАТ Полтавська фірма «Ворскла» – підприємство, що спеціалізується на виготовленні дитячого та жіночого одягу. Колишнє Полтавське виробничо-торговельне об'єднання, яке існує з 1928 року.

ВАТ «Демітекс» – колишній Полтавський прядильно-ткацький комбінат. Продукція – пряжа бавовняна, пряжа з хімічних волокон, меблева набивка.

ВАТ «Полтавамаш» – Полтавський машинобудівний завод. Випускає сільгосптехніку і устаткування для переробних галузей АПК.

КП «Полтавський м'ясокомбінат» – підприємство виробляє більше 300 найменувань м'ясної продукції.

ТОВ Завод ГРЛ – завод газорозрядних ламп. Сьогодні випускає люмінесцентні лампи, лампи високого тиску, натрієві лампи, стартери.

ЗАТ Завод ЗБВ № 7 – завод залізобетонних виробів. Випускає колони, стінові панелі, дорожні плити, блоки, балки та [3].

До пересувних джерел забруднення атмосферного повітря в Україні належить транспорт, зокрема, автотранспорт, унаслідок роботи якого в атмосферу потрапляють понад 56% оксиду вуглецю, 38% вуглеводнів, 27% оксидів азоту від загальної для країни кількості цих речовин. Для району Київського вокзалу характерне забруднення атмосферного повітря від автотранспорту. Одним із найголовніших джерел забруднення району є залізничний транспорт. Забруднення атмосфери відбувається за рахунок відпрацьованих газів дизель-тепловозів, які складаються з окису вуглецю, оксиду та діоксиду азоту, різних вуглеводнів, сірчаного ангідриду, сажі. Також негативно на здоров'я населення впливають шум і вібрації від залізничного транспорту, його функціонування призводить до забруднення ґрунтів.

Отже, із нарощуванням обсягів викидів природний механізм самоочищення атмосфери вже не в змозі забезпечити стабільність кругообігу шкідливих домішок, що призводить до глобальних змін в атмосфері. Змінюється склад атмосфери, її фізико-хімічні властивості, що впливає насамперед на стан ландшафтів, біоти та людини і викликає зміни клімату. Забруднення повітря є одним з основних факторів ризику для здоров'я, пов'язаних з навколишнім середовищем. Чим нижче рівні забруднення повітря, тим менше серцево-судинних і респіраторних захворювань як в тривалій, так і в короткостроковій перспективі. Вагомий вплив має виконання природоохоронних заходів, оновлення зношеного устаткування, заміна застарілих технологій.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» [Електронний ресурс]. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>.
2. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.
3. Київський район (Полтава) [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD_\(%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD_(%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0)).

ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Величко Р.М.
(Полтава, Україна)

Сучасний зміст, форми і методи культурно-дозвіллевої діяльності школярів у загальноосвітньому навчальному закладі обумовлені потребами суспільства в розширенні демократії та гласності, удосконаленням суспільних відносин, розвитком

різнобічних здібностей учнівської молоді, продуктивним проведенням їх дозвілля.

Зміст культурно-дозвілдової діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах ми вбачаємо у якісному показнику використання вільного часу, що відображає спрямованість його потреб й інтересів. Ключовим змістом культурно-дозвілдової діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі ми вважаємо міжособистісне спілкування. Міжособистісне спілкування виявляється у безпосередніх контактах, які визначаються і регулюються усією системою суспільних відносин, умовами суспільного виробництва, інтересами людей і груп. Тому його ще називають прямим, безпосереднім спілкуванням, на відміну від опосередкованого масового [2].

Форми культурно-дозвілдової діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах поділяються на масові, групові, індивідуальні. До масових форм виховної роботи належать: тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, конференції, тижні різних предметів, зустрічі з видатними людьми, огляди, конкурси, олімпіади, туризм, фестивалі, виставки стінної преси тощо. Найпоширеніші форми масової виховної роботи – це читацькі конференції, вечори, зустрічі, кінофестивалі. Групові форми роботи – це клуби, гуртки, екскурсії, походи, класні виховні години тощо. Найбільш дієвою і популярною формою позакласної виховної роботи є клуб. Індивідуальні форми виховної роботи: читання художньої літератури, колекціонування, філателія, нумізматики, гра на музичних інструментах, вишивання, малювання тощо. Індивідуальні форми роботи повинні пов'язуватися з груповими і фронтальними. Це підготовка виступів на конференції, до участі в конкурсах, олімпіадах. Особливе місце серед індивідуальних форм виховної роботи належить позакласному читанню. Обговорення книги бажано організувати таким чином, щоб виникали дискусії, обмін думками [1].

Методами культурно-дозвілдової діяльності прийнято називати прийоми, способи дій із використання засобів впливу на аудиторію. Метод – це те, за допомогою чого педагог зможе досягти мети. В організації культурно-дозвілдової діяльності школярів сьогодні виділяють такі основні методи:

– методи гри й ігрового тренінгу. Гра – самостійний і законний для учнів, дуже важливий вид їхньої діяльності. Гра виявляє знання, інтелектуальні сили. Вона показує рівень організаторських здібностей учнів, розкриває творчий потенціал кожного учня;

– методи театралізації. Дозвілля учнів має нескінченну безліч сюжетів і соціальних ролей. Метод театралізації реалізується через особливий словник спілкування, обряди, ритуали. Театралізація знайомить учнів з різноманітними сюжетами життя;

– метод змагання. Змагання – внутрішня «пружина» розкручування творчих сил, стимулювання до пошуку, відкриття, перемог над собою;

– метод рівноправного духовного контакту. Він заснований на спільній діяльності дітей і дорослих «на рівних». Педагоги-організатори, соціальні педагоги, учні – рівноправні члени шкільного клубу, драмгуртка, творчих об'єднань, заснованих на демократичному, гуманізованому спілкуванні;

– методи ситуацій, що виховують, тобто покликаних до життя процедур, самореалізації, довіри, уявної довіри, недовіри, організованого успіху та ін. Ситуація, яка виховує, – це ситуація що спеціально створюється вихователем;

– імпровізація – дія, не усвідомлена й не підготовлена заздалегідь, експромт. Імпровізація виводить на практичну й творчу заповзятливість. Мистецтво імпровізації – це породження спокуси творчого зусилля. Імпровізація базується на синдромі наслідування з привнесенням свого авторського початку.

Отже, організація культурно-дозвілдової діяльності має велике значення для розвитку дитини, тому її організація не може відбуватися стихійно. Адже, культурно-дозвіллова діяльність, як ніяка інша діяльність, надає можливість учневі усвідомити себе особистістю, індивідуальністю, самоствердитися, розвинути свої інтереси та здібності та одночасно усвідомлювати себе частиною колективних спільнот.

Список використаних джерел:

1. Воловик А. Педагогіка дозвілля [Текст]: підручник / А. Воловик, В. Воловик. – Харків : ХДАК, 1999. – 332 с.
2. Яременко Н.В. Дозвіллезнавство: навчальний посібник / Н.В. Яременко. – Фастів: «Поліфаст», 2007. – 460 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ КАРИКАТУР У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У КУРСІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Веркалець Т.Я.
(Полтава, Україна)

Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти зазначає: «Метою освітньої галузі «Суспільствознавство» є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і громадянської компетенцій шляхом засвоєння різних видів соціального досвіду, що складається із загальнолюдських, загальнокультурних та національних цінностей, соціальних норм, громадянської активності, прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій і різних думок.

Результатом навчання стають набуті учнями вміння та навички, досвід різних видів діяльності, знання, ціннісні орієнтири, у своїй сукупності вони складають набір компетентностей.

В сучасній методиці розрізняють такі основні історичні компетенції: хронологічна, просторова, інформаційна, мовленнєва, логічна, аксіологічна. Важливо пам'ятати, що тільки взаємодія даних компетенцій визначає успішність навчання. Тому, при виборі методів та прийомів навчання слід враховувати саме цей принцип – взаємодія.

Використання методу історичної карикатури дозволяє гармонійно поєднати формування різних компетенцій в рамках одного уроку. Часто вчителі в процесі роботи з даним джерелом інформації обмежуються виключно методом оглядової візуалізації, при цьому повністю ігнорують змістову частину самої карикатури. Насправді, карикатура може стати наскрізною змістовою лінією всього уроку. Головне, дотримуватись правильного алгоритму роботи з даним видом історичного джерела.

Узагальнивши досвід роботи П. Мороза [1], О. Пометун [2], А. Фірцева [3]. Можна запропонувати універсальний алгоритм аналізу карикатури:

1. Опис.
2. Інтерпретація.
3. Аналіз.
4. Історична емпатія.

Кожна із запропонованих складових алгоритму деталізується змістовими питаннями відповідно до обраної карикатури.

Розглянемо дію даного алгоритму на прикладі карикатури «Щасливий шлюб».

«Щасливий шлюб» [4]

Курс: Всесвітня історія 10 клас.

Тема: Міжнародні відносини 30-х роках ХХ ст. Політика стримування агресора. Дане джерело може бути використана як при вивченні питання «Аншлюс Австрії», так і підчас етапу узагальнення матеріалу з теми «Політика умиротворення агресора».

Опис карикатури:

- Опишіть персонажів.
- За допомогою яких художніх символів створені ці образи.

Інтерпретація:

- Назвіть приблизний час створення даної карикатури.
- Якій події вона присвячена?
- Чи пізнаєте ви персонажів? Чому ви зробили такий висновок? Визначте, яку роль відігравали дані персонажі в подіях, що передували появі даної карикатури.
- Визначте символи, що використав автор. Чому, на вашу думку, він зупинився саме на них?
- Чи принижує дана карикатура персонажів зображених на ній?
- Яке ставлення до персонажів – позитивне чи негативне – демонструє карикатура?

Чи згодні ви з такою інтерпретацією історичної події?

- Яку ідею хотів донести до нас автор? Охарактеризуйте політичну позицію автора.

Аналіз карикатури:

- Що вам відомо про події зображені на карикатурі?
- Яка головна ідея даної карикатури? Що саме вона висміює? (зовнішність політичного діяча, його поведінку, політичне явище чи подію)
- Приблизником якої політичної ідеології є автор карикатури? Чому ви зробили такий висновок.
- Чи згодні ви з позицією автора в інтерпретації даної події? Свою відповідь обґрунтуйте.

Історична емпатія:

- Уявіть себе мешканцем Австрії 1938 року, опишіть Ваше ставлення до даної події.
- Уявіть себе мешканцем Німеччини 1938 року, опишіть Ваше ставлення до даної події.

У результаті розкриття даних змістових питань вчитель здійснює формування хронологічної, просторової, інформаційної, мовленнєвої, логічної, аксіологічної компетенцій. Важливо, що даний процес відбувається гармонійно і в рамках роботи з одним видом історичного джерела.

Для ефективного використання карикатур на уроках історії учням необхідно надати можливість застосувати цей алгоритм кілька разів на заняттях під керівництвом вчителя, перед тим як вони зможуть використовувати його самостійно. Дотримання такого детального алгоритму допоможе виробити в учнів відповідні навички, спостережливість, увагу, критичне мислення що вкрай необхідне при аналізі та інтерпретації різних видів історичних джерел.

Отже, використання історичної карикатури на уроках історії формує навички роботи з різними видами візуальних джерел та сприяє гармонійному формуванню основних предметних компетенцій.

Список використаних джерел:

1. Мороз П. карикатура як історичне джерело: методика роботи в умовах дослідницького навчання // Історія і суспільствознавство в школах України. – 2012. – №11. – С. 26–32.
2. Пометун О. Методика навчання історії в школі: [посібник] / Пометун О.І., Фрейман Г.О. – К.: Генеза, 2009. – 327 с.
3. Фирцев А.В. В зеркале карикатуры. Методика использования сатирических рисунков на уроках истории // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.openclass.ru.
4. Карикатура «Щасливий шлюб» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://latimesblogs.latimes.com/thedailyimirror/images/2008/03/15/1938_0315_cartoon.jpg

ДИТЯЧІ ЗАКЛАДИ ОЗДОРОВЛЕННЯ Й ВІДПОЧИНКУ ЯК ПРИСТОСОВАНІ ПОЗАШКІЛЬНІ ЗАКЛАДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОГО ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ УЧНІВ

Волкова О.А.
(Полтава, Україна)

Важливе місце в системі створення виховного простору підростаючого покоління посідають позашкільні дитячі заклади. Одними з найбільш розповсюджених є дитячі заклади оздоровлення й відпочинку, важливими завданнями яких є використання вільного часу дітей, зокрема канікул, із метою забезпечення умов для їхнього фізичного, інтелектуального, емоційного, духовного та морального розвитку [1, с. 31].

Виховний простір — це середовище й духовний простір учня і педагога, це простір знань і культури, що впливає на розвиток особистості. Це простір соціальних, культурних, життєвих виборів особистості, котра самореалізується у різних середовищах суспільства. Взаємодія педагога та учня полягає у вмінні толерантно ставитись до світогляду, переконань, позицій, думок і почуттів, традицій і звичок, вірувань інших людей, не ображати, не принижувати їх гідності, визнавати, що кожна людина може змінитись, має можливість морального зростання [2, с. 15-16]. Та результати співпраці наставників і школярів можуть бути ефективнішими, якщо комплекс оздоровчо-виховних заходів проводити, враховуючи вікові психо-фізіологічні особливості дітей.

Діяльність дитячих закладів оздоровлення й відпочинку ґрунтується на єдності оздоровчо-виховного процесу, який забезпечують усі працівники закладу. Виховний процес в такому закладі має сприятливу обстановку: діти позбавлені батьківського піклування і їх впливу, натомість мають змогу керуватись власними думками, здібностями, досвідом, але під уважним спостереженням і координацією досвідчених і компетентних педагогів. До того ж виховна робота будується на принципах добровільної участі дітей у різних справах, у вільному виборі ними занять. Також важливим, особливо у навчальному процесі природничих дисциплін, є те, що виховний процес здійснюється в сприятливих умовах природного середовища з оздоровленням дітей із використанням можливостей річки, лісу, басейну, екскурсій. Саме тут можливе ознайомлення з навколишнім середовищем, вивчення факторів впливу на нього, усвідомлення необхідності зменшення антропогенної дії на природу; і саме тут повинна бути особливо чіткою виховна робота зі збереження життя дітей і вихователів, попередження травматизму й захворювань.

Основна мета діяльності подібних закладів полягає в оздоровленні дітей, задля чого здійснюють комплекс спеціальних заходів медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на відновлення та покращення фізичного та психічного стану їхнього здоров'я. Відпочинкові ж послуги спрямовані на організацію дозвілля підлітків із дотриманням періоду активного та пасивного відпочинку, забезпечення раціонального харчування й гідних умов проживання, що сприяє зняттю напруги у дітей, створенню в них позитивного емоційного настрою та відчуття гармонії, творчому розвитку, розширенню їхніх талантів, гуманізації думок, почуттів, вчинків, духовному оздоровленню. Освітньо-розвивальна діяльність закладу полягає у подоланні певного відставання вікових індивідуальних потреб дітей в пізнавальній діяльності, різноманітних самостійних видах роботи, у виявленні і проявленні інтересів і захоплень дітей, розвитку бажання отримати нові знання, уміння та навички, у навчанні дітей працювати в колективі, у залученні їх до трудових справ. Різнобічний розвиток дітей, переключення видів діяльності, зміна подій спрямовані на формування інтелекту та позитивної емоційної сфери й передбачає позитивні фізіологічні, психологічні та соціальні зміни у підлітків та старшокласників [1, с. 38,42].

Підлітковий вік – складний період становлення особистості, в якому формується соціальна спрямованість і моральна свідомість: власні моральні погляди, судження,

оцінки, які можуть швидко змінюватись, уявлення про норми поведінки, запозичені у дорослих. Шлях оволодіння ними відбувається через реальні стосунки та оцінку їхньої діяльності дорослими. Важливі зміни відбуваються у мотиваційній сфері: потреба в самоповазі, в самоствердженні, у визнанні товаришів, у позитивному ставленні з боку друзів. З'являється орієнтація на майбутнє: мрії, ідеали, перспективні плани. Відбувається інтенсивний розвиток самосвідомості: виникає інтерес до свого внутрішнього світу, що веде до поглиблення та ускладнення процесу самопізнання, підвищується чутливість до оцінок оточуючих, виникає орієнтація на реальні досягнення. Враховуючи вікові розумові та психологічні особливості учнів цього віку, у роботі з ними доцільно використовувати наступне: спілкування, інтелектуальні ігри, просвітницькі тренінги, тематичні конкурси, рольові ігри, вікторини, естафети, колективне ігрове спілкування, походи [2, с. 19-20, 22].

Одним із важливих аспектів психічного розвитку старшокласників є інтенсивне дозрівання, особливо розвиток абстрактного й цілісного мислення: перехід до вищих рівнів мовлення, прагнення до його самовдосконалення. Розвиток пізнавальної діяльності характеризується багатством словникового запасу, допитливістю, кращим сприйняттям інформації, критичним мисленням, здатністю розв'язувати складні проблеми, засвоювати причинно-наслідкові зв'язки, інтегрувати й синтезувати інформацію, аналізувати ситуацію і поведінку, передбачати наслідки, оцінювати процес і результати, будувати гіпотези, застосовувати ідеї на практиці, узагальнювати та робити висновки. Учні виявляють більше самостійності в заняттях, у них інтенсивно розвиваються моральні сили, формуються риси характеру, зростають сила волі, витримка, наполегливість, самоконтроль, інтереси стають тривалішими, стійкішими, відбувається становлення світогляду. Важливим є помітний розвиток самосвідомості, самооцінки, що ґрунтується на аналізі й оцінці власної діяльності і поведінки. Під час навчання виникають нові мотиви професійного та життєвого самовизначення. Отже, враховуючи вікові розумові та психологічні особливості старшокласників, у роботі з ними краще використати такі методи: диспути, пізнавальні та творчі конкурси, брейн-ринги, вікторини, інтелектуальні ігри, моделювання ситуацій, музичні виступи, тематичні дискотеки, шоу-програми, походи, екскурсії, школи лідера, вистави, трудові загони [2, с. 22-23]. Позитивним і важливим, особливо саме для старшокласників, є те, що в організації культурно-виховних заходів приймають участь як вихованців, так і педагоги. В кінці виховного процесу обов'язковою є оцінка діяльності кожної дитини, що дає можливість вихованцям розуміти результати своєї діяльності.

Спираючись на власний досвід та вивчені джерела, підсумую: дитячий заклад оздоровлення та відпочинку – виховний позашкільний заклад, призначений для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, який дає змогу не тільки фізично оздоровитись і відпочити, а й розкриває перед вихованцями можливості гармонійного розвитку, розширенню знань, творчих умінь, здібностей, надає їм право вільного вибору виду діяльності. Умови закладу, присутність професійних наставників, організація роботи з урахуванням вікових фізіологічних та психологічних особливостей дітей сприяють створенню позитивної атмосфери для більш ефективного розвитку й самореалізації школярів: їх розумовому і особистісному розвитку, збагаченню досвіду, прояву і реалізації самостійності, творчості, індивідуальності. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку допомагають прискорити та підвищити процес національного та інтелектуального відродження молоді.

Список використаних джерел:

1. Бартків О.С. Діяльність соціального педагога в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку: навчально-методичний посібник / Бартків О.С., Дурманенко Є.А., Грановський В.Г. – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 298 с.

2. Додаток до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1243 від 31.10.2011 р. «Про основні орієнтири виховання учнів 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України».
3. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навчальний посібник / Карпенчук С.Г. – К.: Вища школа, 2005. – 343 с.
4. Оржеховська В.М. Духовність – це здоров'я молодого покоління: Навч.-метод. посібник. /Оржеховська В.М., Тарасова Т.В. – Вид. 2-е, доп. – Тернопіль, 2005. – 216 с.
5. Журба К.О. Виховання духовної культури у підлітків: Методичні рекомендації / Журба К.О. – К.: ТОВ «Інфодрук» 2004. – 114 с.

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НА НАВЧАЛЬНОМУ ПУНКТІ
З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ
ПІДГОТОВЦІ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ
ПІДРОЗДІЛІВ І ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Головач Л.В.
(Полтава, Україна)

Самостійна робота є однією з основних форм навчання у професійно-технічних закладах освіти системи Державної служби надзвичайних ситуацій України, під час якої слухачі набувають здатність до самостійного пошуку інформації, уміння працювати з рекомендованими джерелами, поглиблено вивчати й опрацьовувати навчальний матеріал. З урахуванням методологічних настанов щодо комп'ютеризації та інформатизації освітнього процесу у професійно-технічному закладі Державної служби надзвичайних ситуацій України [2], особливої актуальності набуває проблема технологізації, активізації самоосвітньої підготовки тих, хто навчається, що зумовлює актуальність пропонованої розвідки, її теоретичне і практичне значення.

Мета публікації полягає в обґрунтуванні особливостей впровадження дистанційних технологій навчання у процесі організації самоосвітньої підготовки робітничих кадрів пожежно-рятувальних підрозділів і фахівців цивільної безпеки на навчальному пункті.

Звернення до дистанційних технологій під час самостійної роботи робітничих кадрів пожежно-рятувальних підрозділів і фахівців цивільної безпеки дозволяє реалізувати одну з головних умов інтерактивного навчання - мобільність, відкритість, гнучкість налагодження міжособистісної взаємодії та комунікації. Ті, хто навчається, отримують можливість висловити власні погляди на порушену проблему, обмінятися думками, ознайомитись з альтернативними позиціями і підходами до розв'язання проблеми за прийнятним режимом і за сприятливих для навчання умов. В результаті змінюється акцент в управлінні самостійною роботою. Категорія слухачів навчального пункту стає активними суб'єктами власної пізнавальної діяльності та експертами своїх колег, вони отримують можливість вибору стратегії навчання, несуть особисту відповідальність за ухвалені рішення. Як наслідок, у них відпрацьовуються вміння чітко формулювати цілі самостійної роботи, конкретизувати їх у завданнях, структурувати власну пізнавальну діяльність; поглиблюється досвід самоорганізації та самоконтролю.

За визначенням сучасних дослідників, електронна співпраця (англ. e-collaboration) становить собою комплекс заходів, спрямованих на підтримку взаємодії між комунікантами в електронному вигляді за допомогою мережі Інтернет, які працюють над розв'язанням спільних завдань [3, с. 94]. До основних складових, які визначають електронну співпрацю, відносять спільні завдання, визначені ролі для кожного учасника, технології і сервіси електронної співпраці, компетентності, якими володіють особи, що залучаються до співпраці, фізичне (матеріальне), соціальне навколишнє середовище, що оточує залучених осіб [3, с. 97].

Значущість електронної комунікації для розвитку професійної компетентності у процесі самоосвіти пояснюється тим, що за її допомогою до спільного виконання завдань можуть залучатися робітничі кадри пожежно-рятувальних підрозділів і фахівці цивільної безпеки з різних районів, або і регіонів. Це дозволяє значно розширити освітні можливості тих, хто бере участь в опрацюванні навчальних матеріалів, активізує їх навчально-пізнавальну діяльність, сприяє налагодженню кооперації та міжособистісної взаємодії у процесі виконання творчих завдань, забезпечує раціональну організацію навчання, оптимальні умови для розвитку професійної компетентності.

В освітній діяльності навчального пункту у процесі самостійної роботи з використанням дистанційних технологій навчання слухачам пропонується виконати завдання, спрямовані на пошук та аналіз інформації, визначення сутності проблеми (пошук та представлення інформації у мережі Інтернет, оформлення посилань на інформаційні ресурси, оцінювання ресурсів Інтернет, аналіз та оцінювання проблеми, обговорення проблеми, постановка евристичних запитань та інші); завдання, пов'язані з вибором способу діяльності у різноманітних ситуаціях (аналіз і оцінювання проблемної ситуації, обговорення у мережі або через електронну пошту можливих варіантів вирішення проблеми, онлайн-дискусії за порушеною проблемою тощо); завдання, які забезпечують розвиток творчих здібностей (написання есе за порушеною проблемою; розробка web-сторінок і web-квестів, написання сценарію заочної екскурсії, створення мультимедійної презентації).

Ефективним системним способом обговорення проблемної ситуації у мережі є онлайн-дискусія, яка відрізняється від свого традиційного аналога вищим рівнем динамізму, масштабністю охоплення основних учасників, відкритістю, відтворюваністю та ін. Відокремлені ознаки онлайн-дискусії мають яскраво виражене розвивальне спрямування, забезпечують формування у слухачів таких важливих особистісних якостей, як комунікабельність, розкутість, впевненість у собі, легкість виникнення творчого задуму, здатність до співпраці та кооперації тощо.

Технологічна карта проведення онлайн-дискусії передбачає дотримання таких основних етапів:

1. Планування онлайн-дискусії. На цьому етапі визначаються проблемні питання для дискусійного обговорення, окреслюються позиції і сторони, представники яких братимуть участь у дискусії, обирається технічна платформа для її організації. На обраній технічній платформі розміщуються реквізити майбутньої онлайн-дискусії: тема, мета, орієнтовний перелік питань, час, регламент. Крім цього здійснюється розсилка електронних запрошень із посиланням на відповідну електронну адресу, формулюються пропозиції розмістити на електронній дошці власні відпрацьовані матеріали.

2. Організація та проведення онлайн-дискусії.

3. Підсумковий етап.

Онлайн-захід розпочинається колективним обговоренням загальних правил ведення дискусії, попередньо розміщених для ознайомлення на сайті.

Таким чином сформулювали такі правила ведення онлайн-дискусії:

1. Кожен учасник онлайн-дискусії повинен демонструвати повагу до інших учасників, витримку, терпіння, ввічливість і тактовність, строго дотримуватись встановленого регламенту.

2. Онлайн-спілкування вимагає динамізму, лаконічності, точності та конкретики у висловлюваннях, знання правил і норм сучасної літературної мови.

3. Онлайн-дискусія передбачає конструктивний діалог, критику ідей, а не їхніх носіїв.

4. Онлайн-дискусії не властивий дидактизм, категоричність позицій і суджень.

5. Онлайн-дискусія ґрунтується на толерантному, відкритому, доброзичливому спілкуванні, спрямованому на обміні думками та визначенні різноманітних позицій.

Під час онлайн-дискусії у слухачів навчального пункту поглиблюються вміння цілісно осмислювати проблему, аналізувати причини виникнення, прогнозувати можливі

варіанти її вирішення, удосконалюються навички колективного обговорення дискусійних питань, поглиблюються досвід злагоджено діяти разом із колегами та підлеглими задля досягнення спільної мети.

Для відображення результатів самостійної роботи, узагальнення індивідуальних досягнень у дослідницькій діяльності слухачі навчального пункту отримують завдання створити персональну папку «Портфоліо» для архівування напрацьованих матеріалів, їх подальшого збереження та використання у процесі освітньо-професійної діяльності.

Таким чином, впровадження дистанційних технологій навчання у процесі самоосвітньої підготовки робітничих кадрів пожежно-рятувальних підрозділів і фахівців цивільної безпеки сприяє підвищенню рівня продуктивності навчально-пізнавальної діяльності слухачів, поглибленню їхньої комунікативної компетентності, закладає міцне підґрунтя для інтеграції освітньо-професійної і науково-дослідницької діяльності.

Список використаних джерел:

1. Вітченко А.О. Технології навчання у вищій військовій школі : теорія і практика : навч.-метод. посіб. / Вітченко А.О., Осьодло В.І., Салкуцян С.М.; [за заг. ред. професора В.М. Телелима]. – К. : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2016. – 250 с.
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25. 06. 2013 р. № 344/2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. Морзе Н.В. Вебінари як засіб підвищення кваліфікації викладачів / Н.В. Морзе, А.Б. Кочарян // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Том 42. – №2. – С. 118–130.
4. Морзе Н.В. Е-портфоліо як інструмент відкритості та прозорості освітньої діяльності сучасного університету / Н.В. Морзе, Л.О. Варченко-Троценко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – Том 52. – №2. – С. 62–80.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОБОЧИЙ ЗОШИТ З КУРСУ «ГЕНЕТИКА З ОСНОВАМИ СЕЛЕКЦІЇ» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Гомля Л.М.

(Полтава, Україна)

Реалізація підготовки кваліфікованого фахівця за відповідною спеціальністю у закладах вищої освіти взагалі, і вищої педагогічної освіти, зокрема, можлива лише за умов особливої організації освітнього процесу в умовах карантину та дистанційного навчання. Особливість базується на принциповій відмінності навчання у вищій школі від навчання у середній школі: у середній школі вчать, а у вищій школі – вчаться. Особистий досвід викладацької роботи у закладах вищої освіти показує, що ефективним дидактичним засобом методичного забезпечення освітнього процесу у закладах вищої освіти є робочі зошити для лабораторних та практичних занять [3, с. 93].

Курс «Генетики з основами селекції» є обов'язковою складовою загального плану професійної підготовки студентів педагогічних університетів, що навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів за напрямом 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). Метою курсу є сформулювати у студентів знань, умінь та навичок теоретико-практичного осмислення клітини як структурної, функціональної і генетичної одиниці життя та основних властивостей організмів – спадковості, успадкування і мінливості.

Зміст розробленого нами робочого зошита структуровано відповідно до тематичного плану лабораторних занять з даної навчальної дисципліни. За спрямованістю своїх дидактичних функцій цей робочий зошит належить до змішаного типу, тобто забезпечує вивчення нового навчального матеріалу і містить завдання й тести для педагогічного контролю та самостійної роботи [2, с. 552]. Методична розробка кожного лабораторного

заняття у робочому зошиті здійснена за наступною схемою: тема, мета, обладнання; підготовка до заняття: терміни, що потрібно вивчити, питання для обговорення, рекомендована література; хід роботи (аудиторна робота, завдання, малюнки); правила розв'язування задач; задачі, для розв'язання на занятті; домашнє завдання: задачі для самостійного розв'язування.

Для надання майбутньому учителю біології можливості якнайповнішого та якнайглибшого засвоєння навчального матеріалу з теми, який структуровано теоретичними «питаннями для обговорення», надається список доступної їм літератури, що відповідає сучасному рівню знань з генетики та селекції (в кінці робочого зошита наводиться розширений список першоджерел додатково) [1, с. 51].

Одним із завдань лабораторних занять з «Генетики з основами селекції» – навчити студентів розв'язувати генетичні задачі. Формування у студентів умінь розв'язувати генетичні задачі – складна і, одночасно, цікава форма навчальної роботи, спрямована в кінцевому результаті на формування професійних і життєвих компетентностей майбутніх учителів біології. В процесі розв'язування задач студенти краще засвоюють генетичну термінологію, у них формуються умінь аналізувати та прогнозувати генетичні процеси, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між окремими явищами спадковості та мінливості, що активує пізнавальну діяльність, розвиває інтелектуальні умінь, і, без сумніву, знадобиться у майбутній професійній діяльності [5, с. 97].

В пропорованих до розв'язку задачах використовується значна різноманітність об'єктів, демонструється спільність генетичних закономірностей для всіх живих організмів. Це розширює кругозір студентів, сприяє розвитку їх життєвих компетентностей. Зміст кожної задачі відображує якусь конкретну ситуацію, яка має вихід у практику, наприклад, медико-генетичної чи селекційно-генетичної служб. Після кожної задачі залишене вільне місце, призначене для її розв'язку [4, с. 100].

Знання, вміння та навички, отримані студентами під час лабораторних занять з «Генетики з основами селекції» з використанням робочого зошита, сприяють формуванню відповідного рівня професійної компетентності, як основи майбутньої діяльності у галузі освіти і науки. Робочий зошит для лабораторних робіт з «Генетики з основами селекції» є важливим елементом навчально-методичного комплексу, особливо в умовах дистанційного навчання, з даної дисципліни, оскільки як дидактичний засіб опрацює основний навчальний матеріал, сприяє оптимізації та підвищенню ефективності навчання студентів, організаційно і змістовно забезпечує самостійну навчально-пізнавальну діяльність студентів та педагогічний контроль їх аудиторної і позааудиторної роботи з предмету.

Список використаних джерел:

1. Бордонская Л.А., Голобкова Г.И. Рабочая тетрадь студента современного вуза как многофункциональное дидактическое средство // Ученые записки ЗабГУ. – 2013. – №6(53). – С. 51–66.
2. Данилов А.Е. Печатная рабочая тетрадь для обучаемого как часть учебно-методического комплекса дисциплины // Молодой ученый, 2013. – № 4. – С. 552–555.
3. Лаврик Т.В. Індивідуальний робочий зошит як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів дистанційного навчання // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2012. – № 7 (242). – Ч. I – С. 93–99.
4. Торяник В.М. Формування у студентів біологічних спеціальностей умінь розв'язувати задачі у процесі навчання генетики / Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу – ІТМплюс-2017 : Матеріали Міжнародної дистанційної науково-методичної конференції (березень 2017 р., Суми) : у 3 ч. Ч.2. – Суми : видавничо-виробничє підприємство «Мрія», 2017. – С. 99–101.

5. Шехмирзова А.М., Сташ С.М. Рабочая тетрадь как дидактическое средство формирования профессиональных компетенций в ходе самостоятельной работы бакалавров // Вестник Майкопского государственного технологического университета. – Вып. № 2, 2014. – С. 97–101.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Горлова Л.Л.
(Полтава, Україна)

Підготовка висококваліфікованого фахівця-юриста в нинішній ситуації вимагає підвищення рівня його професійної компетентності, однією із складових якої є комунікативна компетентність, невіддільна від професійних навичок. Оскільки метою вищої освіти в Україні у контексті вимог Болонського процесу стає «підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства через новаторство у навчанні, вихованні та науково-методичній роботі» (Вища освіта України і Болонський процес, 2004, с. 241), то увага все більшою мірою зосереджується на універсальності підготовки випускника, його здатності ефективно увійти до ринку праці.

Комунікативна компетентність майбутніх юристів, що визначається як складна інтегративна якість особистості, яка характеризує рівень володіння знаннями та вміннями у сфері спілкування, достатній для вирішення професійних завдань, є необхідним чинником досягнення спеціалістами конкурентноздатності на ринку праці у швидко змінюваних умовах сучасності.

Аналіз психолого-педагогічних та юридичних джерел свідчить про те, що в сучасній науці накопичений вже чималий доробок досліджень, присвячених вивченню проблем процесу спілкування в цілому та комунікативної компетентності зокрема: проблеми сутності і структури спілкування розглядають у своїх працях Г.М. Андреева, В.В. Давидов, А.А. Лобанов, Л.А. Петровська, А.В. Петровський; педагогічному спілкуванню приділяють увагу О.О. Бодальов, В.А. Кан-Калік, Я.Л. Коломінський, О.О. Леонт'єв; проблеми культури спілкування юристів висвітлюють О.М. Бандурка, В.Л. Васил'єв, М.М. Ісаєнко, О.О. Павленко, В.В. Романов, Ю.В. Чуфаровський.

Разом із тим, ще недостатньо визначеними залишаються структурні компоненти комунікативної компетентності юристів та її показники і критерії сформованості в майбутніх юристів, що зумовило актуальність даного дослідження. Визначення показників сформованості комунікативної компетентності та критеріїв вираженості цих показників у майбутніх юристів дадуть нам можливість аргументовано застосовувати адекватні педагогічні засоби для покращення рівня комунікативності студентів правознавчих спеціальностей.

Аналіз опублікованих психолого-педагогічних праць та інших наукових джерел свідчить, що проблеми підготовки майбутніх юристів висвітлені недостатньо. Зокрема, поза увагою дослідників залишаються можливості використання потенціалу навчальних і квазіпрофесійних форм діяльності з застосуванням інноваційних технологій, перенесення акцентів на самостійну пізнавальну діяльність.

– комунікативна компетентність майбутніх юристів ми характеризуємо як здатність здійснювати ними ефективно професійне спілкування – продуктивне співробітництво з іншими учасниками правовідносин, створення морально-психологічної атмосфери досягнення найбільш сприятливого результату в стосунках з колегами і клієнтами, забезпечення впливу на партнерів зі спілкування. Отже, розробляючи структурну модель комунікативності юристів, ми не можемо обминути увагою різні підходи і позиції щодо структури самого спілкування.

Із огляду на суперечності й науково-практичні потреби у їх розв'язуванні, з урахуванням стану та перспектив вивчення вищезазначеної проблеми, доцільності її розроблення використано такі методи дослідження: **теоретичні**: аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення, систематизація вихідних даних для з'ясування змісту, структури та семантичного поля поняття професійної компетентності; теоретичне моделювання з метою концептуалізації ключових положень дослідження; **емпіричні**: включене спостереження, бесіди з майбутніми юристами, моделювання контекстних завдань, методика «Мотиви вибору професії» (Р.В. Овчарова), методика «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс), методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), методика «Морфологічний тест життєвих цінностей» (В.Ф. Сопів, Л.В. Карпушина), методика «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басс), методика «Діагностика рівня морально-етичної відповідальності особистості» (І.Г. Тимошук), методика «Оцінка рівня емпатійних здібностей» (В.В. Бойко) – для діагностики мотиваційно-ціннісного та етико-деонтологічного компонентів професійної компетентності; методика діагностики рефлексивності (А.В. Карпов, В.В. Пономарьова), методика «Визначення самооцінки та рівня домагань» (А. М. Прихожан), опитувальник самоставлення (В.В. Столін – С.Р. Пантелєєв) – для визначення рівня сформованості рефлексивно-оцінного компоненту професійної компетентності; методика «Визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності» (Г.Я. Розен), тест-опитувальник оцінки соціально-комунікативної компетентності (Д.Я. Райгородський), методика виявлення комунікативних та організаторських здібностей КОЗ-2 (В.В. Синявський, Б.А. Федоришин), 16-ти факторний опитувальник Кеттелла (16РБ) – для визначення рівня сформованості комунікативно-регулятивного компонента професійної компетентності; тестування, аналіз навчальної успішності – для визначення рівня предметно-змістової складової професійної компетентності.

Практичне значення дослідження полягає у розробці програми формування професійної компетентності в процесі підготовки майбутніх юристів у ЗВО. Теоретичні положення та емпіричні дані щодо особливостей професійної компетентності юристів та умови її формування у ЗВО можуть бути використані у процесі викладання навчальних дисциплін «Юридична деонтологія», «Юридична психологія», «Вікова психологія», «Загальна психологія», «Психологія особистості» тощо.

САМОСТІЙНА, ПОШУКОВА ТА ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ У ПРОБЛЕМНОМУ НАВЧАННІ ХІМІЇ

Григорова В.І.
(Полтава, Україна)

Проблемне навчання має тривалу історію свого розвитку. Ще в давні часи було відомо, що розумова активність сприяє і кращому запам'ятовуванню, і більш глибокому проникненню в суть предметів, процесів і явищ. Так, постановка проблемних питань співрозмовнику і його утруднення в пошуках відповідей на них характерні для дискусій Сократа, цей же прийом був відомий і в Піфагорійській школі. Надалі ідею активного навчання розвивали такі педагоги і філософи, як Я.А. Коменський, Ж.Ж. Руссо, І.Г. Песталоцці.

Наукове обґрунтування проблемного навчання як дидактичної системи дав російський дидакт М.І. Махмутов.

Проблемне навчання – це тип розвиваючого навчання, зміст якого представлено системою проблемних завдань різного рівня складності, в процесі вирішення яких учні опановують новими знаннями і способами дії, а через це відбувається формування творчих здібностей: продуктивного мислення, уяви, пізнавальної мотивації, інтелектуальних емоцій [1].

Самостійна діяльність учнів дослідницького характеру є вищою формою самостійної діяльності і можлива лише тоді, коли школярі мають достатні знання, необхідними для побудови наукових припущень, також умінням висувати гіпотези.

Одним із шляхів здійснення даного способу організації проблемного навчання є постановка дослідницьких завдань. Особливістю таких завдань є те, що спочатку, як правило, виконується практична робота по збору фактів (досліди, експеримент, спостереження, робота з книгою, збір матеріалу), а потім їх теоретичний аналіз і узагальнення. При цьому проблема дуже часто виникає не відразу, а в ході виявлення невідповідності, протиріччя між виявленими фактами.

Так, при вивченні властивостей лужних металів можна запропонувати наступні завдання: 1) «Виявити роль води в реакціях взаємодії лужних металів з розчинами різних солей»; 2) Виявити роль аніону в реакції алюмінію з розчинами солей міді – хлоридом міді (II) і сульфатом міді (II). Для створення проблемної ситуації вчитель може запропонувати проблемне питання: «Яким чином буде відбуватися реакція між ...?». При проведенні експерименту і подальшому аналізі його результатів учні приходять до розуміння сутності процесів, що протікають.

При дослідницькому методі навчання пізнавальна діяльність школярів за своєю структурою наближається до дослідницької діяльності вченого, який відкриває нові наукові істини. Таким чином, дослідницький метод навчання – один з найбільш ефективних способів організації проблемного навчання, що забезпечує найбільш високий рівень пізнавальної самостійності учнів.

Щоб учні взяли до вирішення навчальну проблему, необхідно створення проблемних ситуацій. У методиці навчання хімії способи створення проблемної ситуації сформульовані наступним чином:

2. Демонстрація або повідомлення деяких фактів, які учням невідомі і вимагають для пояснення додаткової інформації. Вони спонукають до пошуку нових знань. Наприклад, учитель демонструє аллотропні видозміни елементів (наприклад, сірки) і вимагає пояснити, чому вони можливі.

3. Використання протиріччя між наявними знаннями і досліджуваними фактами, коли на підставі відомих знань учні висловлюють неправильні судження. Наприклад, учитель ставить запитання: чи може при пропущенні оксиду вуглецю (IV) через вапняну воду вийти прозорий розчин? Учні на підставі попереднього досвіду відповідають негативно, а вчитель показує досвід з утворенням бікарбонату кальцію.

4. Пояснення фактів на підставі відомої теорії. Наприклад, чому при електролізі розчину сульфату натрію на катоді виділяється водень, а на аноді кисень? Учні повинні відповісти на питання, користуючись довідковими таблицями: поруч напруг металів, рядом аніонів, розташованих в порядку убутання здатності до окислення, і відомостями про окислювально-відновлювальних суті електролізу.

5. Будується гіпотеза і потім перевіряється практикою. Наприклад, чи буде оцтова кислота як органічна кислота проявляти загальні властивості кислот? Учні висловлюють припущення, потім перевіряють їх в ході лабораторної роботи, а потім дається теоретичне пояснення.

6. Знаходження раціонального шляхи вирішення, коли задані умови і дана кінцева мета. Наприклад, учитель пропонує експериментальну задачу: дані три пробірки з речовинами. Розпізнати ці речовини за допомогою якісних реакцій.

6. Знаходження самостійного рішення при заданих умовах.

Це вже творче завдання, для вирішення якого недостатньо уроку. Потрібно дати учням можливість подумати вдома, використовуючи додаткову літературу.

7. Принцип історизму також створює умови для проблемного навчання. Наприклад, численні проблеми, пов'язані з поясненням взаємного впливу атомів в молекулах органічних речовин на основі електронної будови, також є відображенням питань, що виникли в історії розвитку органічної хімії. Не обов'язково, щоб на уроці використовувалися всі етапи проблемного навчання.

Для того щоб відшукати навчальну проблему, необхідно проаналізувати зміст, тобто виділити елементи змісту і зв'язку між ними. Наприклад, при вивченні властивостей аміаку учні спочатку характеризують будову атомів елементів водню і азоту, будова молекули аміаку, визначають ступеня окислення атомів азоту і водню в аміаку, а потім розглядають хімічні властивості цього з'єднання.

Тут вирішується кілька проблем. Навіть на самому першому етапі уроку при вивченні складу аміаку можна не просто інформативно повідомити, що його формула NH_3 , а зв'язок між атомами полярний, а запропонувати учням обґрунтувати склад цього з'єднання, тобто встановити зв'язок між складом з'єднання і будовою утворюючих його атомів.

При вивченні хімічних властивостей аміаку можлива постановка проблемного питання «За рахунок чого аміак може вступати в реакції приєднання, якщо всі неспарені електрони використані на зв'язки з воднем?»

Проблемна ситуація може виникнути і при виконанні деяких видів домашніх завдань. Наприклад, по темі «Вуглеводи» я традиційно ставлю творчі завдання, виконуючи які (в формі есе), учні обов'язково застосовують не тільки біологічні, але і хімічні знання по темі:

- 1) Чому після бігу іноді коле в правому боці і болять м'язи?
- 2) Чому марафонці часто падають без почуттів?
- 3) Чому з маленького насіння може вирости велике рослина?
- 4) Чому стовбур дерева товстий?
- 5) Чому ми дихаємо киснем? та ін.

Таким чином, етап створення на уроці проблемної ситуації вимагає не тільки від вчителя великої майстерності, а й розвиває в учнів самостійну пошукову та дослідницьку діяльність під час навчання хімії.

Список використаних джерел:

1. Махмутов М.И. и др. Проблемное обучение. Основные вопросы теории. – М.: Педагогика, 1995. – 230 с.

РОЛЬ МОНИТОРИНГУ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Гриженко В.В.
(Полтава, Україна)

Методична робота закладів професійно-технічної освіти є невід'ємним складником освітньої діяльності, у ході якої розв'язуються різноманітні щоденні навчально-практичні завдання та проєктується навчально-виробничий процес. Методична робота тісно взаємопов'язана з навчальною, відтак, у науково-педагогічній літературі, як правило, використовується терміносполучення «навчально-методична робота» (Н. Величко (2014), Г. Горлова (2016)). У зв'язку з цим у контексті науково-методичного, інноваційного забезпечення освітнього процесу поняття «методичної роботи закладів професійно-технічної освіти» потребує певного уточнення і оновлення.

Аналітичне осмислення напрацювань учених та власний багаторічний досвід методичної роботи у системі професійно-технічної освіти дав можливість зробити таке уточнення наступним чином: методична робота в закладі професійної (професійно-технічної) освіти є цілісною, заснованою на досягненнях науки та передової педагогічної практики системою взаємопов'язаних дій і заходів, спрямованих на безперервне підвищення кваліфікації, розвиток фахових компетентностей і професійної майстерності педагогічних працівників, та досягнення позитивних результатів у процесі удосконалення навчально-виробничого процесу.

Слід відмітити, що предметом методичної роботи виступає ще не здійснена професійно-педагогічна діяльність викладача та майстра виробничого навчання, яку методист проектує, спрямовує, керує нею, а за потреби – коригує, а також сприяє поширенню позитивного педагогічного досвіду. Відтак, змістова структура методичної роботи в закладі професійно-технічної освіти є, насамперед, суб'єктноорієнтованою.

Не дивлячись на широкий спектр складників ключового положення методичної роботи, їх змістового наповнення, кола повноважень учасників освітнього процесу, можна виокремити узагальнюючий складник, який характеризує сучасний стан методичної роботи в закладі професійно-технічної освіти – її основні напрями:

- перспективне та поточне планування;
- створення навчально-методичних матеріалів для забезпечення викладання усіх дисциплін із урахуванням сучасних вимог щодо підготовки кваліфікованих робітників за професіями;
- пошук шляхів удосконалення навчальних програм підготовки кваліфікованих робітників за професіями;
- пошук шляхів удосконалення самостійної роботи учнів, підготовка методичних рекомендацій щодо планування, організації і контролю самостійної роботи учнів;
- організація у закладі професійно-технічної освіти системи підвищення викладацької майстерності педагогічних працівників (викладачів та майстрів виробничого навчання);
- аналіз забезпеченості навчально-виробничого процесу навчально-методичними матеріалами, основними засобами навчання для реалізації навчальних планів підготовки кваліфікованих робітників;
- вивчення, узагальнення й поширення позитивного досвіду педагогічних працівників (викладачів та майстрів виробничого навчання), передових методик проведення уроків та різноманітних організаційних форм навчання учнів.

У сучасній вітчизняній педагогічній практиці актуальним залишається питання щодо підходів до виявлення критеріїв якості методичної роботи закладу професійно-технічної освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання; відсутні технології здійснення оперативного зворотного зв'язку. Постійнодіючий моніторинг ще не став складовою системи діяльності закладів професійно-технічної освіти. Серед перспективних педагогічних напрацювань щодо моніторингових досліджень якості освіти в останні десятиліття (М. Вайнтрауб (2010)) все ж актуальною залишається проблема всебічного його освоєння на всіх рівнях.

Особливого значення моніторингові дослідження набувають в закладах професійно-технічної освіти, адже ефективність управління навчальним закладом залежить від того, наскільки система моніторингу й оцінювання якості освіти учнів певної професії, а також методичної роботи викладачів, ві дякої і залежить якість підготовки учнів, чутлива до цілей і завдань, що стоять перед керівництвом і наскільки управлінські рішення, що приймаються, адекватні результатам досліджень та спостережень.

Аналізуючи стан методичної роботи в закладах професійно-технічної освіти необхідно враховувати сучасні тенденції розвитку освітнього моніторингу, які засвідчують про перевагу комплексного підходу у виборі об'єктів моніторингових процедур.

Аналіз стану методичної роботи в закладах професійно-технічної освіти з власного досвіду (аналіз роботи методичних комісій, новітні виробничі й педагогічні технології, що застосовуються, вивчення та впровадження передового педагогічного досвіду на рівні закладу, участь викладачів та майстрів виробничого навчання у заходах змагальницького характеру, виступи педагогів на обласних, всеукраїнських методичних заходах), отримані результати аналітичних звітів, бесіди, мозкові штурми з методистами дозволили зафіксувати наступні фактори, що гальмують впровадження інноваційних процесів у методичній діяльності:

- формальний підхід до планування методичної роботи;

- відсутність системного діагностування, що практично унеможливило врахування індивідуальних проблем викладачів та пошук шляхів їх вирішення;
 - застаріле розуміння завдань і функцій методичної роботи;
 - звужений спектр форм методичної роботи,
 - кількісний підхід у визначенні результативності методичної роботи: більшість методистів і в наш час переконані, що кількість заходів, що їх планує й проводить методична служба, прямо пропорційна результату;
 - відсутність диференційованого підходу в навчанні кадрів (і молоді, і досвідчені педагоги навчаються за єдиним планом, який не враховує рівня викладацької майстерності);
 - недостатня увага до організації експериментальної, дослідницької роботи.
- Виклик освіти у тому, що необхідно наповнити традиційні форми новим змістом, а також впроваджувати сучасні форми методичної роботи, які б відповідали вимогам часу.

Список використаних джерел:

1. Вайнтрауб М. А. (2010). Критерій оцінювання якості навчання в ПТНЗ. *Шлях освіти*, 3 (57), 27–30.
2. Величко, Н. О. (2014). Проблема розвитку професійної компетентності методистів професійно-технічних навчальних закладів. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 6, 56–59.
3. Горлова Г. (2016). Становлення та розвиток методичної служби професійної школи. *Інноваційна професійно-технічна освіта: пошуки шляхів оновлення: матеріали VII-ої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції* (28 березня – 21 квітня 2016 р.). Біла Церква : БІНПО, 16–20.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Гринюк О.С.
(Київ, Україна)

У зв'язку з реформуванням системи освіти, переосмисленням змісту і завдань навчання, сучасна українська школа потребує підвищення вимог до підготовки майбутніх учителів біології та екології для більш ефективного формування їх професійної компетентності. Саме тому перед учителем з даного предмету постає ряд завдань, головні з них такі: формувати в учнів, на основі інтеграції природничих знань, цілісне уявлення про сучасну природничо-наукову картину світу; здійснювати особистісно-орієнтоване навчання із застосуванням різноманітних інтерактивних методів та інформаційно-комунікаційних технологій, які дадуть можливість збільшити засвоєння матеріалу і ефективніше впливатимуть не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю (дії, практику); здійснювати екологізацію навчально-виховного процесу, а отже бути носієм екологічно значущих, ціннісних підходів до природи та її збереження, ролі і місця людини в доквіллі. Дані завдання зможе вирішити лише той вчитель, який володіє високим рівнем професійної компетентності.

Тому, для підвищення рівня підготовки та професійного зростання вчителів біології та екології необхідно використовувати концепцію компетентісного підходу, яка є основоположною в світовій та українській освіті. Змістом даного підходу виступає навчальна діяльність, яка формує практичні уміння та творчі здібності, а не просто надає майбутньому фахівцю систему знань умінь і навичок [2, с. 66].

У педагогічній літературі немає єдиної думки щодо означення поняття професійної компетентності, адже воно багатогранне і багатокомпонентне, тому різні автори, по-

різному трактують це поняття. Зокрема, на думку В. Ягупова та В. Свистун, професійна компетентність фахівця є складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, яке формується в процесі його професійної підготовки у ВНЗ, проявляється, розвивається й удосконалюється в професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних та індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту й особливостей цієї діяльності» [3, с. 6].

Аналіз даного визначення дозволяє зробити висновок, що поняття «професійна компетентність» відображає певний рівень професіоналізму фахівця, для набуття якого звичайно необхідні відповідні здібності, бажання, готовність оволодівати майбутньою професією та постійно удосконалювати власну майстерність. Тому ефективність у становленні професійної зрілості вчителя тісно пов'язана з якістю його підготовки у ВНЗ.

Основними завданнями ВНЗ щодо кваліфікованої підготовки майбутніх учителів біології та екології є формування наступних знань, практичних умінь та творчих здібностей:

1) формування засобами предмету ключових і предметних компетентностей, які потрібні для успішного виконання своїх професійних обов'язків, а саме: екологічної грамотності і здорового життя, уміння вчитися впродовж життя, інформаційно-цифрової компетентності, спілкування державною мовою, спілкування іноземними мовами, математичної компетентності, ініціативності і підприємливості, соціальної та громадянської компетентності, обізнаності та самовираження у сфері культури [1, с. 3-5];

2) формування педагогічної та екологічної культури вчителя, яка характеризується його особистими якостями та поведінкою в умовах виховної і освітньої діяльності та навколишнього середовища. Вчитель повинен багато працювати над собою, адже його головне завдання – передати знання на високому рівні та виховати в учнів любов до свого предмету, а отже любов до природи та відчуття відповідальності перед нею;

3) формування цілісної природничо-наукової картини світу, що охоплює систему біолого-екологічних знань інтегрованих зі знаннями з природничих дисциплін, уявлень про закономірності у природі та місце людини в ній;

4) формування екологічного мислення, обізнаності в проблемах і досягненнях біології та екології для розкриття цінностей живої природи та застосування цих знань у повсякденному житті для збереження навколишнього середовища та соціально-відповідальної поведінки в ній;

5) формування знань про основні методи наукових досліджень та оволодіння вміннями проводити спостереження, досліди та описувати їх результати, що будуть необхідними у майбутній спільній науковій роботі з учнями, наприклад, при написанні наукових робіт МАН, виконанні різноманітних проектів, під час уроків серед природи, екскурсій тощо;

б) формування вмінь застосовувати інтегративні зв'язки в теоретичній і практичній діяльності, що дасть можливість розкрити комплексний характер біолого-екологічних проблем та сформувати екологічну компетентність, яка є однією з ключових у навчальних програмах усіх предметів, адже це система знань, яка формує здатність раціонально використовувати природні ресурси, усвідомлювати роль навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, та здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя;

7) формування вмінь організовувати самостійну навчально-пізнавальну діяльність учнів та створювати умови для творчої самореалізації кожного школяра, враховуючи їхні індивідуальні особливості, нахили і здібності. У сучасних умовах учитель біології і екології повинен не лише дати дітям знання зі свого предмету, але й стати головним організатором природоохоронної діяльності у своїй місцевості та залучати до неї учнів, які небайдужі до проблем довкілля і будуть надійними помічниками у нелегкій праці;

8) формування знань методики викладання предмету «біологія і екологія» у загальноосвітньому навчальному закладі (знання цілей, задач і теорії викладання предмету, діючих шкільних програм, підручників та навчальних посібників тощо) та вмінь постійно вдосконалювати методи і прийоми навчання, які інтегруватимуть знання з природничих дисциплін, з метою формування цілісності знань;

9) формування готовності до науково-методичної діяльності під час роботи у школі, розвитку своїх педагогічних здібностей, педагогічної самоосвіти та самовдосконалення;

10) формування практичних умінь використовувати у власній навчальній діяльності різноманітні інтерактивні методи навчання, нові педагогічні технології та засоби ІКТ, які у майбутньому відкриватимуть широкі перспективи поглиблення теоретичної бази знань учнів, сприятимуть посиленню прикладної спрямованості навчання, розкриттю творчого потенціалу учнів у відповідності до їх запитів і здібностей.

Тож, покращення якості підготовки майбутнього учителя біології та екології повинно здійснюватися внаслідок формування всіх вище зазначених професійних знань, практичних умінь та творчих здібностей, які і будуть показником його професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Навчальна програма «Біологія і екологія» (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (чинні з 1 вересня 2018 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
2. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / Олена Пометун // Рідна школа. – 2005. – січень. – С. 65–69.
3. Ягупов В.В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В.В. Ягупов, В.І. Свистун // Наукові записки НаУКМА. Том 71. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2007. – С. 3–19.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ З ХІМІЇ(ЕСЕ): «РОЛЬ ХІМІЇ У МОЄМУ ЖИТТІ»

Гринь С.В., Шевченко С.В.

(Полтава, Україна)

Механічне застосування хімії прямо впливає на наше повсякденне життя – що ми їмо, що ми носимо, наш транспорт, інновації, які ми використовуємо, як ми лікуємо хвороби і як ми отримуємо енергію. Хімія допоможе нам пізнати безліч майбутніх проблем, підраховуючи підтримувану життєздатність і харчування, спостерігаючи за нашою навколишнім середовищем, даючи безпечну питну воду і просуваючи людське і природне благополуччя. До результатів хімії ще далеко. Хімія в значній мірі здатна сформувати суспільство в тому вигляді, в якому ми його знаємо. Починаючи зі створення більш міцних матеріалів для масштабного розвитку, і закінчуючи тим, які реставраційні матеріали ми використовуєте щодня. Суспільство отримало колосальну вигоду з прогресу в цій області, з небагатьма ключовими моментами, викладеними тут. Справедливий зріз хімічних досягнень, які привели суспільство до прогресу. У той час як відкриття в області хімії надали нам гігантський вплив і продовжують володіти величезним потенціалом, ми також повинні гарантувати, що ми використовуємо ці відкриття розумно, щоб гарантувати їхню підтримку в довгостроковій перспективі.

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ СПІЛЬНОТ У ДІЯЛЬНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Гриньов С.Я.
(Полтава, Україна)

Нова українська школа є центром соціально-культурної активності учительських спільнот. Другу пріоритетну мету визначає інтенсифікації їхньої участі в усіх сферах суспільного життя країни, регіону, міста, села.

Нова українська школа як провідник соціальних, соціокультурних і педагогічних інновацій на стратегічні позиції, покликана реалізувати план заходів, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів на 2017-2029 рр.

За результатами опитування, анкетування, діалогічного спілкування з директорами шкіл, їхніми заступниками, вчителями, учнями, батьківською громадськістю визначено стан справ у системі загальної середньої освіти та закладах освіти. Із загального числа педагогічних спільнот 95% респондентів вважає, що падіння престижу професії вчителя пов'язане із фінансуванням освітньої галузі за залишковим принципом. Вчитель за фінансової скрути, змушений шукати додатковий заробіток, що впливає на зниження якості знань випускників загальноосвітньої школи; процвітанням корупційної складової в системі загальної середньої освіти, яка сформувала зневажливе ставлення до педагогічних працівників.

За переконаннями педагогічних спільнот ефективність системних змін залежатиме від кваліфікаційного управління нових методів управління (91%), (92%) респондентів акцентують увагу на переосмисленні ролі вчителя й учня в навчально-виховному процесі та забезпечення їхньої суб'єктивності.

Особливо актуальними є отримані за результатами опитування керівників закладів освіти дані, які свідчать, про успішне запровадження компетентнісного підходу в навчально-виховний процес закладів загальної середньої освіти, реалізації вчителем академічної свободи, становлення й розвиток педагогіки партнерства. Загальнодержавні моделі професійного зростання сприяють обранню вчителем місця й способу підвищення кваліфікації та визначенню власної траєкторії щодо вдосконалення професійно-педагогічної компетентності.

Поліфункціональність Нової української школи сприяє адаптації та розвитку соціальної активності учасників освітнього процесу в умовах локальних і глобальних змін.

Педагогічні спільноти вважають Нову українську школу підтримку держави і суспільства, провідником педагогічних, соціальних і соціокультурних інновацій. Реалізація державної політики щодо реформування загальної середньої освіти позначиться на зміні основних характеристик діяльності Нової української школи, зумовить необхідність розроблення цілей цих змін і стратегії щодо їх досягнення.

Ефективність Нової української школи зумовлюється визначенням місії та унікальністю перспективами її розвитку. Модель Нової української школи – зумовлена вимогами сьогодення включає план організаційних заходів щодо залучення педагогічного колективу до розроблення цілей діяльності школи і стратегії щодо їх досягнення; виявлять позитивні/негативні чинники, які впливають на становлення й розвиток організаційної культури закладу освіти та розроблять кодекс соціальної відповідальності суб'єктів управління.

Децентралізація управління загальною середньою освітою передбачає реалізацію суб'єктами управління різних рівнів таких дій, як: вивчення і педагогічний аналіз демографічної ситуації в окремо взятому селі, місці, мікрорайоні, районі, області, наявності транспортних ресурсів і комунікацій із метою вивчення попиту на освітні послуги (він здійснюватиметься за результатами емпіричної вибірки, даних статистичного центру); визначення «вузлів» освітньої мережі, становлення і розвиток опорних закладів освіти з урахуванням територіального розташування населених пунктів; налагодження й розгортання роз'яснювальної роботи серед споживачів освітніх послуг.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ

Гриньова В.С.
(Полтава, Україна)

Згідно Концепції Нової української школи (далі НУШ) в педагогічному університеті необхідно готувати майбутнього вчителя до сучасних освітніх викликів та формувати професійні уміння та навички. Серед наскрізних вмінь, які виокремлені в Концепції НУШ, в рамках підготовки майбутніх учителів варто звернути увагу на вміння набувати й застосовувати емоційний інтелект в педагогічній діяльності.

Емоційний інтелект – це здатність ретельно осягнути, оцінити та виразити емоції; здатність розуміти емоції та здобувати емоційні знання здатність керувати емоціями, що сприяє емоційному й інтелектуальному зростанню особистості [2]. Емоції сприяють реалізації особистості в будь-якій професійній сфері: а завойовувати довіру, зміцнювати відносини, формувати бачення, в управлінні людьми, знаходити компроміси, приймати рішення. Без емоцій особистість не буде мати успіху в життєдіяльності.

Емоції необхідні для встановлення пріоритетів, у педагогічній діяльності та мотивації людей. Під розвитком емоційного інтелекту засобами музичного мистецтва ми розуміємо сукупність методів та прийомів формування вмінь осмислювати емоційний стан людей, розвиток навичок співпереживати та здійснювати управління і корекцію емоцій. Система розвитку емоційного інтелекту засобами виконання музичних творів складається з таких компонентів: когнітивний – сформованість знань про емоції, вміння їх ідентифікувати,; емоційно-ціннісний – усвідомлення значення власних емоцій і емоцій оточуючих; поведінковий – емпатія, асиміляція емоцій в мислення, вміння управляти власними емоціями та коригувати їх за допомогою мистецтва.

Керування власними емоціями в умовах виконання музичного твору й емоціями інших в процесі організації його сприйняття є дуже важливими для майбутнього вчителя, діяльність якого відбувається на перетині психолого-педагогічних та мистецьких засад. Українські та зарубіжні вчені досліджували емоційний інтелект в таких напрямках: місце і роль емоцій у когнітивних процесах (В. Вундт, П. Жане, Т. Рібо та ін.); системно-функціональну синергію емоцій та інтелекту у регуляції діяльності та спілкування особистості (Л. Аболін, О. Айгунова, І. Андрєєва, Л. Анциферова, Т. Березовська, О. Власов, Є. Власова, Г. Гарскова, Ю. Давидова, Б. Додонов, К. Ізард, Д. Карузо, О. Леонтєв, Д. Люсін, Дж. Мейер, М. Роберт, П. Селюей та ін.); осмислення і розуміння суб'єктом власних емоцій, емпатію (І. Андрєєва, Д. Гоулман, К. Ізард, Є. Ільїн, Є. Рибалко, О. Саннікова, С. Симоненко, О. Чебикін та ін.) тощо. Більшість вчених розглядали емоційний інтелект як інтегральну сукупність здібностей.

Рівень розвиненості емоційного інтелекту має велике значення в діяльності майбутнього вчителя, впливає на успішність його фахової підготовки. Адже в процесі виконання музичного твору необхідним стає глибоке розуміння власних емоцій, здійснюючи емпатійне ототожнення власного психічного стану з психічним станом автора. Для майбутнього вчителя дуже важливим є здатність до сприйняття, усвідомлення та трансляції емоційних сигналів, закодованих у музичній мові, сприяння розумінню змісту музичного твору, донесення всієї емоційної інформації до інших.

Емоційний інтелект – це інтегральна особистісно-фахова здібність людини сприймати, ідентифікувати та адекватно інтерпретувати інформацію через емпатійне включення та раціоналізацію емоційних дітей, регуляцію та саморегуляцію емоційних станів всіх учасників педагогічної комунікації.

Емоційна взаємодія в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя спрямовано на занурення в емоційний світ іншої людини пізнання емоцій у процесі музичної комунікації, рефлексивна взаємодія, адже розуміння емоційної інформації, отриманої від іншої людини через, дозволяють особистості проникати у світ власних емоцій та переживань. Через взаємну емоційну активність та взаємозумовленість дій

викладача і студентів. Емоції – це джерело внутрішніх потенційних сил та енергії особистісного становлення, самореалізації. Створення мистецького освітнього середовища, з налагодженою психологічно комфортною атмосферою є основою для фахової підготовки майбутнього вчителя.

В емоційному середовищі відбувається художньо-комунікативна діяльність майбутніх вчителів у взаємодії з емоціями інших, з творчими емоціями, закладеними в музичній мові, з власним внутрішнім світом (емоціями і почуттями) в процесі рефлексії. Емоційне середовище – це емоційно-культурний простір, що виникає у процесі комунікації з твором мистецтва, забезпечує сприятливі умови для організації ефективного педагогічного впливу. Студенти опановують уміння прояву власних емоцій у міжособистісному спілкуванні музичною мовою через тренінгові технології.

Тренінг є методом активного, діяльнісного навчання, який націлений на розвиток професійних навичок, комунікативних здібностей, креативності особистості, саме тренінг вважається ефективною формою розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів. Найбільш ефективно емоційний інтелект розвивається шляхом навчання, тренування, набуття досвіду (С. Стайн). Тренінг є формою організації освітньої діяльності, яка збільшує зацікавленість студентів, дозволяє встановити неформальне, відкрите спілкування, дає свободу у виборі будь-якого варіанта вирішення поставленої проблеми, дає змогу студенту виробляти власні способи дії в практичних ситуаціях, дозволяє розширювати моделі професійної поведінки, стратегій або професійних схем діяльності, об'єднує низку практичних методів, спрямований на постановку правильного запитання, розуміння проблеми і добір більшої кількості результативних відповідей.

Тренінгові технології в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя дозволили отримати, закономірності, які слід врахувати при сприйнятті музичних творів для розуміння закладених у них емоцій:

– повільний темп + мінорне забарвлення звучання в узагальненому вигляді моделюють емоцію смутку і передають настрої смутку, зневіри, скорботи, жалю про померлого прекрасне минуле;

– повільний темп + мажорне забарвлення моделюють емоційний стан спокою, розслабленості, задоволення. Характер музичного твору в цьому випадку буде споглядальним, врівноваженим, умиротвореним;

– швидкий темп + мінорне забарвлення в узагальненому вигляді моделюють емоцію гніву. Характер музики в цьому випадку буде напружено-драматичним, схвильованим, пристрасним, героїчним;

– швидкий темп + мажорне забарвлення моделюють емоцію радості. Характер музики життєстверджуючий, оптимістичний, веселий, радісний.

«Рецепт» для корекції емоційного стану засобами музичного мистецтва дозволяє корегувати відповідний емоційний стан. Наприклад, людина знаходиться в стані гніву, їй доцільно послухати твір в швидкому темпі в мінорних тональностях, прислухатися до своїх почуттів, думок, прожити цю емоцію і, можливо, знайти перехід до більш спокійного стану.

Отже, емоційний інтелект – що поєднує у собі когнітивні здібності та особистісні характеристики (цікавість до внутрішнього світу людей, схильність до психологічного аналізу поведінки), здатність до розуміння своїх і чужих емоцій та управління ними.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І.Д. Бех // Виховання і культура. – 2009. – №1–2 (17-18). – С. 5–7.
2. Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII «Про освіту»
3. Люсин Д.В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн / Д.В. Люсин // Психологическая диагностика. – 2006. – № 4. – С. 3–22.

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ ДО ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ

Гришко Ю.М.
(Полтава, Україна)

Одним із завдань вищого навчального закладу є розвиток здібностей студентів в умовах сучасного навчально-виховного процесу. Велика робота з розвитку здібностей кожного студента проводиться на кафедрі патофізіології Української медичної стоматологічної академії. В цьому контексті проводиться багато різноманітних конкурсів і змагань: інтелектуальні, спортивні, конкурси краси т. ін. Студенти із задоволенням беруть у них участь, демонструють свої таланти, прагнуть бути кращими.

Головною метою студента є навчання, але перемога в конкурсі на кращу групу – найбільша честь для будь-якого студентського колективу. Молоді люди живуть студентським життям: навчаються, беруть участь у різноманітних заходах, щодня вдосконалюючи свій інтелектуальний рівень. Якість цього процесу під час практичних занять контролюється викладачами. Результати успішності й активності студентів узагальнюються на загальноакадемічному рівні і таким чином визначається краща група факультету.

Конкурси, що заохочують студентів гарно вчитися, вдосконалюватися, конкурувати, щоб у майбутньому стати висококваліфікованими лікарями. Значну роль у цьому відіграють предметні комісії, завдання яких полягає у тому, щоб вже з першого курсу налаштувати студентів на відповідальну роботу, допомогти їм розкрити творчий потенціал, зорієнтуватися у виборі майбутньої лікарської спеціальності. Для цього раз на рік організовується студентська конференція, в якій беруть участь всі бажаючі. На кафедрі патофізіології працює студентський науковий гурток, де студенти мають можливість брати участь у проведенні наукових експериментів, результати яких вони представляють на студентській конференції, переможці якої беруть участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях. Участь студентів у таких конференціях додає їм впевненості в собі та своїх знаннях і, найголовніше, допомагає набути неоціненного досвіду для майбутньої наукової роботи.

В сучасній вищій школі практичні заняття стали різноманітнішими за змістом та методикою проведення. Хоча навчання студентів відбувається в різних організаційних формах, практичне заняття було й залишається основною формою навчання. Важливо лише ефективно навчитися використовувати можливості, які надає заняття. Інтелектуальний потенціал сучасних студентів істотно підвищується. Збільшення обсягу інформації змушує висувати на перший план такі форми й методи роботи на занятті, які забезпечили б потреби студентів у самовираженні, сприяли б самостійному пошуку відповідей на запитання, що виникають [1].

Завдяки інтерактивному навчанню студенти вдосконалюють практичні навички робот із ПК, пошуку інформації, створення продукту, а також навички самоосвіти, розвивають творчі здібності [2].

Інформаційні технології, а також інші інновації в освіті відкривають нові можливості для вивчення патофізіології. Насамперед це проявляється в тому, що вони стають для студентів засобом пізнавальної діяльності, розвивають їхні творчі здібності, виховують інтерес до предмету. Студенти мають можливість удосконалювати вміння працювати з інформаційною технікою, вчать створювати й захищати власні проекти, розвивають логічне мислення, самостійно здобувають знання та навчаються застосовувати їх на практиці, порівнюють, аналізують, критично мислять. Можливості використання новітніх мультимедійних засобів забезпечують гуманізацію освіти, що передбачає ціннісне ставлення до різних особистісних проявів студента, тобто знання є не метою, а засобом розвитку особистості [3].

Також велика увага приділяється проведенню студентських олімпіад з фахових дисциплін. До цієї роботи залучаються кращі студенти факультету. Щорічно студенти академії беруть участь у всеукраїнських студентських олімпіадах, де багато з них стають переможцями.

У складних умовах реформування вищої освіти професорсько-викладацький склад академії, зокрема на кафедрі патофізіології, докладає багато зусиль для підвищення ефективності та результативності навчання, надання йому творчого характеру [4]. З цією метою можна проводити конкурс на кращу академічну групу. Цей огляд-конкурс проводиться з метою забезпечення єдності навчання та професійного виховання майбутніх лікарів, підвищення ефективності навчально-виховної роботи серед студентів, дотримання ними трудової дисципліни та норм поведінки під час навчання і в побуті, стимулювання наукової діяльності та розвитку художньо-естетичних здібностей студентської молоді. Метою даного конкурсу є:

- підвищення якості навчання студентів;
- активізація науково-дослідницької роботи;
- розвиток громадської та суспільної діяльності студентів;
- виявлення та підтримка обдарованої та талановитої молоді;
- подальший розвиток потенціалу та творчих здібностей студентської молоді;
- залучення студентів до художньо-естетичної діяльності.

В академії також проводиться культурно-масова та спортивно-оздоровча робота:

- участь у гуртках художньої самодіяльності;
- участь у загально академічних заходах, концертах;
- проведення тематичних вечорів та вечорів відпочинку;
- участь у спортивних секціях і клубах;
- участь у спортивних змаганнях (загальноакадемічних, міжвузівських, всеукраїнських).

Суспільно-корисна робота:

- участь у благодійних акціях;
- волонтерський рух;
- організація і проведення трудових акцій;
- участь у ремонтних роботах по підготовці гуртожитків до навчального року;
- робота в органах студентського самоврядування;

Дотримання внутрішнього розпорядку трудової дисципліни і норм поведінки у навчанні та побуті.

Таким чином, всі ці заходи сприяють заохоченню студентів до покращення якості знань в умовах сучасного навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел:

1. Гришко Ю.М. Застосування рефлексивного управління активним навчанням на практичних заняттях з патофізіології / Ю.М. Гришко // Вісник проблем біології та медицини. – 2013. – Вип. 4, Том 1(104) – С. 68–70.
2. Сайт Українського інституту інформаційних технологій в освіті Національного Технічного Університету України «КПІ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.udec.ntu-kpi.kiev.ua/ua/resources/dc/>.
3. Ястребов Л.Й. Создание мультимедийных презентаций в программе Microsoft Power Point [Електронний ресурс] // Вопросы Интернет-образования, №41 – Режим доступу : http://vio.fi o.ru/ vio_41/cd_site/Articles/glava-00/02.htm
4. Hryshko Yu.M. The use of group forms of training at pathophysiology classes with foreign students / Yu.M. Hryshko // Світ медицини та біології. – 2017.- №3. – С. 195–197.

ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ-ПРИРОДНИЧНИКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

Гришко В.Я. (с. Щербані, Полтавська обл., Україна)

Пискун В.М. (с. Степне, Полтавська обл.)

Чайка Н.В. (с. Пальчики, Полтавська обл., Україна)

Новий етап у розвитку шкільної освіти пов'язаний з упровадженням компетентнісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначається, що «компетентність – набута в процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці» [1].

Девізом компетентнісно орієнтованого навчання, по праву, можна вважати вислів Сенеки: « Не для школи, а для життя вчимося», бо саме компетентності є тими інструментами, які допоможуть досягти життєвого успіху кожній людині, незалежно від статі, віку, професії, місця проживання.

На розвиток компетентностей учнів впливають зовнішні та внутрішні умови. Внутрішні умови стосуються особистості учня (його потреби, інтереси, життєві цілі тощо) [3]. Наприклад, потреба спілкування, що є найголовнішою у підлітковому віці, може каталізувати розвиток таких ключових компетентностей як, спілкування державною та іноземними мовами, соціальна та громадська компетентності; прагнення бути популярним – інформаційно-цифрову компетентність, обізнаність та самовираження у сфері культури; прагнення до незалежності та самостійності – уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємництво.

До зовнішніх умов належать різні види педагогічної діяльності, що мають місце у компетентнісно орієнтованому освітньому процесі.

Розглянемо діяльність вчителя хімії та біології щодо формування деяких ключових компетентностей.

Спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами найкраще формується при використанні на уроках хімії та біології групової навчальної діяльності учнів [5]. Вчитель формує цю компетентність забезпечуючи розвиток монологічного мовлення учнів через проведення усного опитування; забезпечуючи розвиток діалогового мовлення через проведення бесід, дидактичних ігор; забезпечуючи розвиток культури мовлення через дотримання норм сучасної літературної мови та вимог нової хімічної номенклатури та вивчення біологічних термінів та понять.

Володіння інформаційно-цифровою компетентністю формується у процесі заохочення учнів до отримання інформації з різних джерел (мережа Інтернет, довідники, енциклопедії та ін.); залучення школярів до використання інформаційних технологій – використання віртуальних хімічних та біологічних лабораторій; розвиток умінь учнів узагальнювати інформацію через складання алгоритмів розв'язування хімічних та біологічних задач, проведення експерименту, виконання схем рівнянь реакцій, ланцюгів перетворень, створення власних інформаційних продуктів з природничої тематики.

Математичну компетентність розвиває розв'язування розрахункових задач з хімії та біології.

Основою *уміння вчитися впродовж життя* є власний досвід навчання хімії та біології, освоєння як теоретичного змісту цих наук, так і експериментального [2]. Вчитель має спрямовувати самоосвіту учнів: спонукати до роботи з підручником, довідниками, додатковими джерелами інформації; навчити організовувати пізнавальну діяльність згідно із поставленими завданнями: планувати, добирати потрібні засоби, доводити роботу до завершення, оцінювати результат. Найкращим чином уміння вчитися впродовж життя формується під час роботи над навчальними проектами з хімії та біології та дослідницькими роботами МАН.

Ініціативність і підприємливість учнів тісно пов'язані з умінням учитися, визначати мету і досягати її, при цьому не обмежуватись власною особою, а встановлювати контакти з партнерами, розробляти як одноосібні, так і колективні плани, приймати рішення і відповідати за них [4]. Ці риси виявляються під час групової навчальної та експериментальної роботи, тому вчитель повинен залучати дітей до виконання групових проектів.

Соціальна та громадська компетентності виявляється в широкому колі людей, залучених до співпраці над спільними завданнями. Створення проблемних ситуацій, розв'язання завдань різних рівнів складності, організація групової діяльності учнів, використання життєвих ситуацій пов'язаних з властивостями та використанням речовин, біологічними явищами, – основні види діяльності вчителя, що допомагають формувати соціальну та громадську компетентності на уроках хімії та біології.

Формування *обізнаність та самовираження у сфері культури* як ключової компетентності, стосується розкриття значення наук хімії та біології як складників загальної культури людства нарівні з іншими науками, мистецтвом, літературою [4]. Вчитель забезпечує формування цієї компетентності використовуючи в процесі викладання хімії та біології віршів, приказок, уривків з творів художньої літератури для ілюстрації конкретних хімічних та біологічних явищ; використовуючи історичну інформацію стосовно розвитку хімічної та біологічної науки, діяльності видатних вчених-натуралістів, відкриття хімічних речовин та біологічних об'єктів; висвітлюючи значення наукових відкриттів в галузі хімії та біології для розвитку цивілізації.

На формування *екологічної грамотності і здорового способу життя* зорієнтовано зміст практично всіх розділів програми хімії та біології. Діяльність вчителя: висвітлення ролі хімічної промисловості у сучасному стані навколишнього середовища; залучення учнів до реалізації екологічних проектів; висвітлення ролі сучасної біологічної та хімічної науки у розв'язанні екологічних проблем; формування здорового способу життя під час вивчення хімії та біології.

Основні компетентності у природничих науках і технологіях забезпечуються дотриманням принципів наступності й міжпредметних зв'язків курсів всіх природничих наук, тому її неможливо оминати в методиці навчання.

У підсумку хочемо сказати, що для розвитку компетентностей слід створити для учнів комфортне середовище навчання, в якому учень задовольняє потреби, відчувається успішним, інтелектуально спроможним, має можливість самовираження. Це можливо лише при умові використання вчителем різноманітних педагогічних прийомів і методів навчання. Що різноманітнішою є навчальна діяльність, то більшою розвивальною функцією наповнюється учіння.

Список використаних джерел:

1. Життєва компетентність особистості: Наук.-метод. посібн. / За ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Нансен. – К., 2003.
2. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами // Рідна школа. – 2006. – №5. – С. 57–60.
3. Кучер Л.А. Розвиток життєвих компетентностей на уроках біології. – Тернопіль-Харків: Ранок, 2010. – 160 с.
4. Нова українська школа [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – Київ, 2004. – 192 с.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЄКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

Грищук Д.Г.
(Київ, Україна)

Громадянська культура особистості обов'язковим компонентом містить в собі високий рівень екологічної обізнаності та активності у процесах захисту навколишнього середовища. Людина-Громадянин плекає не тільки про соціальний добробут у суспільстві, збереження та розвиток прав та свобод, захист вразливих верств населення, але й про загальний «дім під дахом неба» як середовище, в якому зазначені дії будуть мати сенс та подальший розвій. «Входження індивіда в соціальне середовище», як зазначають науковці, характеризуючи процес його соціалізації (наприклад Б. Паригін, Г. Андрєєва, Л. Коваль та ін.), неможливе без врахування середовища природного, у якому суб'єкт зустрічається з багатьма соціалізаційними можливостями. Серед останніх слід зазначити відбиття власного соціального досвіду у дбайливому ставленні до природи та можливості включення особистості в активну творчу суспільно корисну діяльність щодо розробки та реалізації екологічних проєктів.

Молодь за своїми психофізіологічними особливостями перебуває на шляху переходу від дитячої учнівської спільноти до інтелігенції (С. Савченко [1, 81]), в характері діяльності якої є обов'язкова наявність творчого елемента. Наявність високого рівня фізичної та інтелектуальної сили, жага до будь якої діяльності з метою самоствердження та самоідентифікації, жвавий інтерес до реалізації ексклюзивних особистих проєктів, відкритість до нового соціального досвіду – все це створює благодатні умови до включення юнаків та дівчат до місцевих та регіональних програм екологічної спрямованості. Захист навколишнього середовища від негативного впливу людей впливає на рівень зростання соціальної відповідальності молоді, її відношення до майбутнього людини та природи в цілому. Й. Гете належать такі слова «Бог прощає і люди прощають. Природа не прощає ніколи». Усвідомлення молоддю своєї ролі у майбутньому Землі, осмислення умов життя після початку «невідворотного часу» було поштовхом до виникнення в світі численних молодіжних екологічних рухів, найвідоміший з яких рух Грети Тунберг (Швеція). Переконаючись в неминучості екологічної катастрофи в межах всієї планети, осягаючи взаємозалежність стану життя людини та стану навколишнього середовища, збагнувши взаємовплив екології природи та екології особистості, юнаки та дівчата долучаються (а іноді і самі беруть ініціативу) до процесів творчої корисної діяльності, метою якої є забезпечення безпеки та зростання добробуту громадян.

Актуальність екологічного питання та його соціалізаційна ефективність створює низку завдань для закладів освіти, територіальних громад, громадських організацій щодо забезпечення умов для природозберігаючої діяльності молоді. Екологічні проєкти із залученням учнівської та студентської молоді у межах територіальної громади можуть містити цілу низку важливих унікальних особливостей. По-перше, їх низька ресурсна, в тому числі й бюджетна, затратність. Організація і проведення толок у межах територіальної громади, у місцях публічного користування (парки, сквери, пляжі та ін.) передбачає витрати на рекламу, інвентар, транспорт (та можливий розіграш цінних призів між учасниками) при участі великої кількості волонтерів. Сюди значною мірою можуть бути залучені кошти від бізнесу та меценатів. По-друге, конкретність цілей та завдань проєкту. Конкретна програма розробляється в умовах екологічних проблем окремої територіальної громади.

У великій мірі залишається відкритим питанням мотивації молоді до участі в екологічній діяльності. Не меншою проблемою є рівень обізнаності, підтримки та залучення інших членів територіальної громади до місцевого екологічного руху. Не менш важливим є інституційне питання, тобто ініціювання, координація та контроль за

виконанням проекту (особливо при залученні бюджетних коштів громади). Сьогодні в Україні певною мірою діє ціла низка екологічних організацій, в тому числі й молодіжних. Рівень громадської волонтерської активності природозберігаючого спрямування серед українців в останні роки переживає значне зростання. Проте залишаються актуальним вищезазначені питання, особливо в межах невеликих територіальних громад (в наявності проблеми із людськими ресурсами та бюджетуванням) та великих міст («гарячими» залишаються справи щодо визначення статусу та забезпечення безпеки екологічних активістів).

Прикладом часткового рішення вищезгаданих проблем та залучення молоді до екологічної діяльності виступає проєкт молодіжного територіального клубу «Соколи» (м. Рівне) – «Чисті джерела. Чиста країна. Чисті серця». Метою цього проєкту була рекреація природного джерела питної води біля селища Новостав (Рівненський район, Рівненська область). Молоді активісти клубу на чолі з своїм керівником Прохоровим В. звернулися до сільської ради та місцевого управління водними ресурсами із ініціативою щодо поліпшення території біля джерела, побудови місця відпочинку, встановлення баків для сміття. Джерело є добре відомим учасникам молодіжного клубу, які проводили три роки підряд неподалік літній духовно-патріотичний табір у наметовому містечку. Місцева влада охоче відповіла на таку ініціативу та забезпечила волонтерів транспортом та будівельними матеріалами. Клуб за свій кошт виготовував інформаційну дошку, яку встановили біля джерела. Проєкт був закінчений на початку березня, і сьогодні мешканці села мають комфортний та безпечний доступ до чистої питної води.

Цей проєкт є прикладом співпраці громадської молодіжної організації та місцевої влади задля поліпшення екологічного стану прилеглої території. Постійне спілкування членів та керівництва клубу з місцевими мешканцями, наявність інформаційної дошки із правилами поведінки біля джерела є шляхами залучення населення до дбайливого ставлення до навколишньої природи.

Ефективність екологічних проєктів із залученням місцевої молоді залежить від ряду умов, які стисло представлені нами нижче:

1. Місцева громадська організація (у разі її відсутності у територіальній громаді – заклад освіти) через свою статутну та структурну специфіку є найкращими організаторами та координаторами екологічної активності молоді та може виконувати роль провідної у реалізації природозберігаючих проєктів. Заклад освіти, при цьому, матиме певний зиск у підвищенні рівня соціалізованості своїх вихованців.

2. Місцева влада може виступати в декількох важливих ролях (за вибором та можливостями): інформаційне партнерство, ресурсне або фінансове забезпечення, надання будь-якої юридичної або консалтингової допомоги щодо організації та реалізації проєкту, забезпечення безпеки екологічних активістів та результатів їх діяльності.

3. Процес мотивування молоді, членів територіальної громади, меценатів та спонсорів до активної екологічної діяльності має включати комплекс матеріальних і нематеріальних стимулів як з боку провідної організації, так і з боку місцевої влади.

Активне залучення юнаків та дівчат до екологічних проєктів забезпечуватиме оволодіння молоддю системою громадянських цінностей, значущою для власного розвитку та національного поступу. Залучення шкільної та студентської молоді до природозберігаючої діяльності стимулюватиме у них стійкі мотиви на подальшу активну громадську діяльність задля забезпечення добробуту та розквіту життя навколо.

Список використаних джерел:

1. Савченко С.В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального бразовательного пространства. – Луганск: Альма Матер, 2003. – 406 с.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ УРОК АБО ЯК СФОРМУВАТИ УСПІШНОГО ВИПУСКНИКА

Гурська О.В.
(Полтава, Україна)

Українське суспільство прямує до якісної освіти. Освіти, яка готуватиме випускника до реального життя, сповненого невіршених завдань, неординарних ситуацій та складних проблем. Україна стала на тривалий шлях реформування освітньої системи, усвідомлюючи усі недоліки та складнощі, успадковані від Радянського Союзу. Змінюється історія, покоління людей, мислення та світогляд людства. Змінюються і вимоги до випускника закладу загальної середньої освіти, який повинен бути готовим до змін, до професій, яких ще не існує, до розв'язання соціальних проблем, яких ми ще не можемо уявити і до використання технологій, яких ще не винайшли (А. Шлейхер).

В Україні домінує думка, що «стару систему майже зруйновано, а нової поки що не створено». Хоча саме 2018-2019 навчальний рік став Новим роком у процесі розбудови оновленої системи освіти. Вона ввібрала в себе найкращий досвід окремих країн, які мають успіхи, відповідно до результатів міжнародного дослідження якості освіти PISA, а також напрацювання українського так званого «інтелектуального центру» – провідних освітян, які долучилися до розробки Концепції «Нова українська школа».

Реформування освітньої системи вимагає якісно нових підходів до навчання у школі. Життя несправедливе, бо не вимагає від нас відтворити те, що ми запам'ятали у школі вчора, а хоче, щоб ми розв'язували проблеми, яких не можемо передбачити сьогодні [1]. Схожа думка прослідковується і у книзі Т. Вагнера та Т. Дінтерсмита «Мистецтво навчати. Як підготувати дитину до реального життя». Там зазначено, що досі у сучасному світі високо цінується академічна успішність. Але статус відмінника зазвичай не дає гарантій, що дитина матиме всі необхідні навички, щоб стати розвиненою особистістю, активним громадянином і побудувати успішну кар'єру. Вони також акцентують увагу на важливості креативних навичок, ініціативності, підготовці не до тестів, а до реального життя [2].

Наскрізною ниткою сучасних освітніх перетворень в Україні є використання компетентнісного підходу, що робить акцент на формуванні м'яких навичок. Стаття 12 Закону України «Про освіту» формулює цілісне бачення випускника закладу загальної середньої освіти як особистості, інноватора та патріота. Після завершення школи учень повинен реагувати на суспільні виклики, вміти працювати в команді, генерувати нові ідеї, освоювати нові технології.

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності [3].

Традиційний урок уже не спроможний реалізувати зазначену мету та сформувати цілісну особистість школяра. Ключова ідея заключається у формуванні в учнів не лише знань, умінь, навичок, а й компетентностей. Саме тому однією з головних складових реформи у школі є запровадження компетентнісного підходу до навчання, який має витіснити традиційний знаннєвий підхід, орієнтований на зубріння.

Популярною є думка, що учителі ХХ століття навчають дітей ХХІ століття за методиками ХІХ століття. Частково це переконання є нашою дійсністю, а тому сучасна освіта має підтримувати інтерес до навчання, стимулювати уяву й виховувати людей, які вміють самостійно ухвалювати рішення й творити майбутнє. Учні, відштовхуючись від набутих знань, повинні вийти за рамки предметних дисциплін і творчо застосувати свої знання у нових ситуаціях. Так, міжнародне дослідження якості освіти PISA також оцінює не лише предметні знання, а вміння учнів застосовувати їх творчо, зокрема в незнайомих контекстах.

Закон України «Про освіту» пропонує наступний перелік ключових компетентностей, які конкретизуються у навчальних програмах окремих шкільних дисциплін:

- спілкуватися державною (і рідною у разі відмінності) мовами;
- спілкування іноземними мовами;
- математична грамотність;
- компетентності в природничих науках і технологіях;
- інформаційно-цифрова компетентність;
- уміння вчитися впродовж життя;
- соціальні і громадянські компетентності;
- загальнокультурна грамотність;
- підприємливість;
- екологічна грамотність і здорове життя.

На початку XXI століття провідні компанії та організації світу запропонували перелік навичок, які знадобляться молодим людям, щоб бути успішними у житті, яке постійно кидає нові виклики. Цей перелік отримав назву «навички XXI століття». Вони частково перекликаються із вище зазначеними компетентностями, але охоплюють додаткові сфери, які так необхідні майбутньому випускнику. Серед них: комунікативні, соціальні навички, критичне мислення, інноваційність, когнітивна гнучкість. Оскільки компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, практичних навичок та здатностей учнів, які допомагають здійснювати освітню та подальшу професійну діяльність, то саме компетентнісне навчання, яке орієнтоване на розвиток особистості, її культури мислення, аналітичної рефлексії, самостійності і відповідальності за прийняті рішення є важливим кроком в напрямку реалізації реформи нової української школи.

Основною метою компетентнісного навчання є формування високого рівня соціальної зрілості учнів, компетентнісного ставлення особистості до життя. Він є вагомим кроком в напрямку до якісної освіти та відповідності результатів навчання вимогам, встановленим законодавством та відповідним стандартам освіти. Компетентнісний підхід також розглядається як спрямованість освітнього процесу на досягнення конкретних результатів.

Основними перевагами компетентнісного уроку є:

- творча співпраця вчителя з учнями, яка спрямовує їх на нові відкриття та досягнення;
- формування власних поглядів та переконань, критичне мислення та оцінювання здобутої інформації;
- безпосередній прямий контакт між вчителем та учнями, що забезпечує зацікавленість та пізнавальний інтерес школярів;
- учень має змогу у процесі проведення уроку проявити свій потенціал та засвоїти значно більше інформації;
- ширше використання інформаційно-комунікаційних технологій та власних освітніх ресурсів;
- часта зміна видів діяльності, акцент на колективній та груповій формах роботи;
- акцент на формування практичних навичок та компетентностей;
- дитиноцентризм.

Натомість, традиційний урок привчає учнів до пасивного сприйняття навчального матеріалу, гальмує бажання школяра самостійно працювати та здобувати предметні знання. Такий урок характеризується незначним відсотком запам'ятовування та відтворення інформації й характеризується більш одноманітною діяльністю учнів.

Найкращими уроками, на думку американського педагога Т.Вагнера та підприємця-інноватора Т. Дінтерсміта є ті, які зорієнтовані на учнів. На таких уроках учителі вважають вивчення фактів не головною метою заняття, а лише проміжним етапом на шляху до важливіших завдань, що вимагають осмислення: учні критично

аналізують історичні документи, формують незалежні думки та конструктивно дискутують, проводять паралелі між історичними подіями й сучасним життям. Такі уроки не зосереджені на вивчення конкретних фактів, проте учні запам'ятовують на них значно більше інформації, ніж на звичайних заняттях [2].

Що ж відрізняє компетентнісний урок від традиційного? По-перше, наявність чітко поставлених цілей уроку, які будуть зрозумілими дітям всього класу. Учні повинні розуміти навіщо їм потрібно знати ту чи іншу тему, та як отримані знання можна практично застосувати в реальному житті. По-друге, викладання навчального матеріалу повинно бути системним та інтегрованим із суміжними дисциплінами. Знання з певного предмету повинні розширювати світогляд та формувати в учнів цілісну картину світу. За принципом «сніжної кулі» знання та вміння школяра нашаровуються у вигляді нового досвіду та практичних навичок і компетентностей. Третім, не менш важливим елементом, є підбір оригінальних методів, прийомів, технологій, які дозволяють частіше ніж звичайно змінювати види навчально-пізнавальної діяльності школярів. Компетентнісні завдання, які пов'язані з реальними ситуаціями в житті, домінування групової форми роботи та проактивний підхід до організації уроку також позитивно впливають на результативність уроку. Особлива увага звертається на рефлексію. Учні повинні усвідомити отримані результати на уроці, а вчитель відстежити рівень розуміння школярами навчального матеріалу. Компетентнісний урок змінює роль самого вчителя, який втратив монопольну роль джерела знань. Сьогодні у педагога інша місія. Він організовує та спрямовує освітній процес, проявляє повагу до честі і гідності учнів, створює доброзичливу атмосферу та можливість для інтерактивної взаємодії.

Яким вимогам повинен відповідати «сучасний вчитель», щоб його вихованець володів усіма компетентностями? На сьогодні роль вчителя, справді, змінилася від головного джерела знань до коуча, фасилітатора, медіатора, консультанта, експерта, тьютора чи просто порадирика. Нині школі потрібен не просто «урокодавець», а творчий педагог, який готовий працювати протягом усього життя, щоб навчання приносило радість і задоволення кожній дитині, було ефективним і плідним. Найкращим результатом роботи педагога буде успішний випускник, здатний приймати виважені рішення, перетворювати проблеми у завдання, який чітко ставить цілі і впевнено до них крокує.

Сучасні школярі, як би їх не називали «поколінням Z» чи «поколінням Альфа», однозначно відрізняються від покоління тих учителів, які їх навчають. На них не діють статуси та авторитети, вони непосидючі та швидко втрачають інтерес, потребують частой зміни видів діяльності. Тому бути вчителем у сучасних умовах є справжнім мистецтвом.

Сьогодні ми активно обговорюємо якість освітньої системи, шукаємо нові методи та технології, щоб учень відчував себе безпечно, комфортно у школі, був успішним та щасливим. При цьому багато хто, не задоволені тими перетвореннями, які супроводжують освітню реформу, критикуючи все і всіх. Доречно згадати вислів 32-го президента США Ф.Рузвельта, якому вдалося подолати світову економічну кризу. Він притримувався думки: «Головне – робити що-небудь». Так і в освіті. Лише експериментуючи та працюючи над помилками ми зможемо наблизитися до ідеальної школи. Компетентнісний підхід не ідеальний, але максимально наближений до сучасних запитів суспільства.

Список використаних джерел:

1. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Андреас Шлейхер / пер. з англ. Ганна Лелів. – Львів : Літопис, 2018. – 296 с.
2. Вагнер Т. Мистецтво навчати. Як підготувати дитину до реального життя / Тоні Вагнер / пер. з англ. Надія Борис. – К.: Новий формат, 2017. – 312 с.
3. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 (зі змінами № 392-IX від 18.12.2019 р.

ІННОВАЦІЙНА ОСОБИСТІТЬ ЯК СУБ'ЄКТ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ІННОВАТИКИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Дарюга О.А., Васецька Л.В.
(Полтава, Україна)

У державній Програмі «Вчитель» вказано: «...ліквідувати розрив між змістом педагогічної освіти і досягненнями педагогічної науки та практики, здійснювати наукове супроводження інноваційних технологій» [7].

Сучасна освіта стає все складнішою системою, і їй доводиться діяти у світі, що змінюючись динамічно, виставляє їй усе більші рахунки-вимоги до усіх, без винятку, учасників освітнього процесу, а особливо – до педагогів закладів освіти. Досвід модернізації показує: коли педагог не стає щонайактивнішим суб'єктом змін, нової практики, то про які зміни взагалі може йтися. «Професійна діяльність вчителя неповноцінна, якщо будується виключно як відтворення одного разу засвоєних методів роботи. ...неповноцінна не тільки тому, що в ній не використовуються об'єктивно існуючі можливості для досягнення вищих результатів освіти, але й тому, що не сприяє розвитку особистості самого педагога. Без творчості немає майстра» [2].

Ян Коменський, Йоганн Песталоцці, Костянтин Ушинський, Марія Монтесорі, Антон Макаренко, Януш Корчак, Станіслав Шацький, Василь Сухомлинський, Шалва Амонашвілі, Віктор Шаталов, Софія Лисенкова, Євген Ільїн – імена педагогів беззаперечних, але таких різних новаторів. Об'єднує ж їх найважливіше – творче ставлення до справи. Творити свою неповторну педагогічну практику – ото і є найголовніша інновація, котра сьогодні надзвичайно актуальна у зв'язку із розбудовою НУШ.

Та перш ніж говорити про інновації у педагогіці, маємо розібратися: інновації взагалі – що за предмет вивчення і намагань застосування у широкій практиці? Першим виштовхнув таке поняття у світ (1962), що зазнав карколомних змін наприкінці ХІХ та у ХХ столітті, Еверетт Ейнар Хаген, предметом наукових досліджень якого саме став аналіз причин революційних змін в деяких економіках світу і одночасно так само революційних в окремих соціальних групах різних планетарних соціумів, котрі стали утвореннями підприємців, причому неважливо ким вони були до того. Праця економіста Хагена «До теорії соціальних змін» [8] лежить в основі усіх подальших розробок теми у світі, її положення актуальні сьогодні й в Україні, де процеси інновацій проходять у всіх, без виключення, сферах соціуму, мають стати масштабними і в закладах освіти: перш за все через вчителя-новатора. А це фігура, що завжди була, є і буде «незручною», того ж – підприємця, що не боїться кардинальної зміни свого статусу і може покинути свою «рідну» соціальну групу, кинутися у вир абсолютного нового, справді підприємницького життя.

Вищезгадані дослідження Хагена «...свідчать про те, що відчуття дистанції між бажаним статусом і тим, що людина дійсно має, могло відігравати активізуючу та мобілізуючу роль у контексті соціальних трансформацій, приводячи за певних умов до зміни поведінкових установок, до розробки новацій та до спротиву ситуації, котра сприймається як несправедлива» [5]. Вдаючись до ретроспективного аналізу новаторства у педагогічній науці, таке твердження можна віднести й до науково-практичної історії Марії Монтесорі, Антона Макаренка, інших педагогів справді революційного типу. Сьогодні Нова українська школа, про яку багато говорять, потребує таких людей у масовому порядку. Чи можливо задовольнити такий попит?

Ті новатори, котрі є, мають, завдяки проголошеному на державному рівні закличкові до кардинальних змін у школі, стати опорою тим, хто ще не наважується покинути стан пасивних, десятиліттями звиклих плисти за течією. А на поміч і тим, і другим мають прийти і «люди з вулиці» (у найкращому розумінні): «нові-старі» або ж «старі-нові»

новатори, хто не має спеціальної – педагогічної – освіти, але вже має держзамовлення «на себе» як на педагога-інноватора, хто має «влити свіжу кров» у теорію й практику нинішньої української педагогіки.

Е. Е. Хаген вважав [8], що так звані «економічні дива» на увесь світ по Другій світовій війні у Японії, на початку ХХ ст. у Колумбії сталися з причини формування цікавого прошарку підприємців, що не виник спонтанно у момент появи соціального запиту на них, як вважається авторами деяких економічних теорій, – це колективне декласування (приміром, самураїв у Японії, селян у Колумбії) виступило у якості головної причини становлення «нових людей», оскільки вони стали одержимими ідеєю повернення собі втраченого статусу саме успішних. Й «вихід за кордони статусу» – ключовий момент в теорії Хагена [8]. Цю оригінальну соціально-психологічну концепцію становлення «модерної особистості», здатної на інновації, треба мати у полі зору сьогодні і нам. Під т.зв. мобілізацією Хаген розумів активізацію і концентрацію внутрішніх сил індивіду чи соціальної групи – як підприємців – на виконання певних завдань, спрямований процес на вирішення надзвичайних соціальних завдань. Нам цікаво: як саме це може відбуватися?

Йозеф Шумптер з цього приводу писав: «Мимоволі у душі того, хто задумує зробити щось нове, проти плану... постають елементи звичного, традиційного. Окрім уже витрачених, потребуються нові зусилля волі, до того ж іншого характеру, аби серед повсякденних турбот і турбот виокремити місце й час для концептуального обґрунтування та розробки нової комбінації, роздивитися у ній реальну можливість, а не просто мрію чи гру уяви. Подібна духовна розкріпаченість передбачає наявність сил та енергії, обсяг котрих далеко виходить за межі потреб буднів. Ця якість являє собою дещо своєрідне й за природою своєю зустрічається рідко. ...це ота протидія, котру справляє соціальне середовище спробам кожного, хто наміряється внести нове... спротив може виявитися перш за все у формі існування різних перепон правового чи політичного порядку. Але й попри це, суспільство осуджує будь-які відхилення у поведінці... в залежності од того, наскільки... звичне до подібних відхилень. ...Коли суспільство знаходиться на примітивному рівні розвитку культури, ця реакція гостріша, але в тій чи іншій формі вона існує завжди. Навіть сам подив, з яким відхилення сприймається, навіть саме звернення на нього уваги справляє тиск на індивіда. ...Більше: того, хто осмілився, можуть піддати обструкції, і, нарешті, йому можуть силою заважати реалізувати свої наміри й повести на нього пряму атаку. Принципового значення цієї реакції не змінює ніщо: ні той факт, що диференціація суспільства, яка поглиблюється, її дещо ослаблює – тим більш, що найважливішим фактором пом'якшення реакції є саме процес розвитку; а ні та обставина, що протидія суспільства... стимулююче діє на окремих індивідів. Переборення цього спротиву завжди є задачею особливого роду, що не зустрічається в буденному житті, задачею, яка потребує і поведінки особливого роду» [9].

І ось саме тут на допомогу педагогам зі спеціальною освітою, перш за все тим, хто вже давно «вариться» у котлі звичних (читай – косних) постулатів, мають прийти люди різних професій з широкого проспекту новацій у педагогіці, люди з незамиленим оком на сучасну шкільну дійсність, що вже давно потребує кардинального оновлення, перш за все переходу від ключової авторитарної особистості, як досі головної у школі, до ключової інноваційної, «модерної», як писав Хаген [8]. Яка ж при цьому може бути мотивація таких людей?

Перш за все це – позитивна зміна або відновлення статусу, як то було показано вище; по-друге – азарт, пристрасть під час концентрації-мобілізації на певні дії щодо досягнення жаданої мети, по-третє – радість перемоги від її досягнення. Щонайважливіша характеристика особистості (ставлення до дійсності) авторитарників (погоджуваність зі старими моделями) має змінитися допитливістю, пристрасним прагненням управляти дійсністю (інноватори). Розуміння авторитарником ролі індивіда у світі як конформізм, потреба в залежності мають бути витіснені особистою

відповідальністю та настійливо-дійовим бажанням змін. Жорсткість та суворо обмежені рамками вимоги лідера до підлеглих, учнів авторитарного педагога змінюються на схвальне ставлення до оригінальності з боку інноваційної особистості. Ступінь схильності до творення нового при цьому зростає: аж до творчості, котра стимулює виключно самотність, нічим не приборкувану допитливість.

Що є конкретною сутністю поняття інновацій у педагогіці? Це і створення оригінальних прийомів, цілісних педагогічних концепцій, що змінюють звичний погляд на явище, перебудовують суспільно-педагогічні відносини; і найвищий ступінь педагогічної творчості, педагогічне винахідництво у щоденній практиці, спрямоване на формування творчої особистості, враховуюче соціально-економічні та політичні зміни в суспільстві (таке виявляється в цілепокладанні, визначенні мети, завдань, а також змісту й технологій інноваційного навчання); і пошук, розробка, освоєння та використання новведень, їх здійснення [4].

Проблема опанування новими вимогами й досі непроста, а щодалі ускладнюється у зв'язку із тим, що феномен спротиву нововведенням досить широко виявляється у масовій педагогічній практиці через слабку готовність педагогів до застосування інноваційних технологій, низького рівня мотивації щодо удосконалення професійної діяльності. І це є сьогодні великою проблемою в освіті. Також проблемою є те, що часто під інноваціями розуміють лише притягнення до школи «павутинки» од «всесвітньої павутини»... Але інновації – це, образно кажучи, дуже широка й глибока царина сучасності (і майбутнього!) «од туалету до інтернету» [3]. А тому пропонує *кожному* вчителю багатий вибір для власної творчості. Що ж саме потрібно мати йому, а чи «придбати», для того, аби скористатися можливостями Нової української школи, котрі, нарешті, широко розкриваються, школи, яка, без сумніву, повинна бути щонайбагатшою на інновації? Перш за все необхідно самому стати інноваційною особистістю. «Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» [6] визнає сутність інноваційної освітньої діяльності як такої, до якого вкладено ось який зміст: «...розробка, розповсюдження та застосування освітніх інновацій». При цьому «...інноваційною освітньою діяльністю у системі освіти є діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок, що відповідає вимогам Закону України «Про інноваційну діяльність». «Об'єктами інноваційної діяльності є: нові емпіричні та/або теоретичні знання; навчальний та виховний процеси; освітні (педагогічні), дидактичні, управлінські системи, моделі, методи; інноваційні освітні програми і проекти; інші інтелектуальні продукти, засоби навчання та обладнання; організаційні та адміністративні рішення; а також рішення іншого характеру, що істотно поліпшують якість освіти, результативність та ефективність освітньої діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» [6].

Підбиваючи підсумки вищесказаному, робимо висновок: перш за все мотиваційна готовність індивідумів до інноваційної діяльності являє собою здатність ініціювати інноваційну поведінку в тих умовах, коли змінюється соціум, коли в ньому з'являються зовсім інші можливості, але такі, котрі відповідають особистісному ресурсу як інноваційному потенціалу, що виступає у якості базових підвалин виникнення гострої потреби саме до інноваційної діяльності. Основна характеристика такої особистості – гнучкість, амбітність, допитливість і критичне ставлення до авторитарності. Загалом, за Й. Шумптером, «Людина-підприємець не являє собою якусь професію, це ініціатор-інноватор, для якого прибуток не має зверхності. В основному ним рухають три види мотивів: мрія та воля, радість творчості, боротьба й перемога» [9]. Саме такого вчителя як головного суб'єкта подолання проблем інноватики сучасних закладів освіти і шукає сьогодні у різних соціальних прошарках і, безумовно, знайде наше суспільство. «Інновації не завжди вимагають великого фінансування. Інколи можна просто відчинити двері і впустити тих людей, котрі їх пропонують» [3]. А це саме ті люди, на яких «стимулююче дія спротив суспільства» [9].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про інновації». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00>
2. Лазарев В.С. Інноваційна діяльність вчителя. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnaya-deyatelnost-uchitelya/viewer>
3. Ляленкова Т. Шкільні інновації: від туалету до інтернету. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.svoboda.org/a/29462121.html>
4. Макогон К. Діагностика готовності педагогів до пошукової діяльності (пед. інновації) / Макогон К. // Рідна школа. – 2002. – № 1. – С. 27–29.
5. Побережников І. Людина в умовах соціальних трансформацій: концептуальні інтерпретації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gifter.ru/archive/8609>
6. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://base.kristti.com.ua/?p=5998>
7. Програма «Вчитель». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-п>
8. Хаген Е.Е. До теорії соціальних змін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-economic-history/article/on-the-theory-of-social-change>
9. Шумптер Йозеф Теорія економічного розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uatterra.in.ua/wp-content/uploads/2017/11/SHumpeter-Teoryya-ekonomycheskogo-razvytyya.pdf>

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФІЛАКТИКИ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ В УКРАЇНІ

Денисовець Т.М.
(Полтава, Україна)

Медико-демографічна ситуація, що склалась останнім часом в Україні, свідчить про незадовільний стан здоров'я населення, який проявляється у низькій народжуваності порівняно з високим рівнем смертності, насамперед чоловіків працездатного віку, від'ємному природному прирості населення, а також високому рівні поширеності інфекційних захворювань. Соціально-економічними наслідками передчасної смертності є не лише зменшення років потенційного життя та збільшення величини безповоротних втрат унаслідок смерті, а і значні економічні збитки. Через передчасну смертність населення України лише щороку втрачається близько 4 млн. років потенційного життя, відповідно обсяг недовиробленого національного продукту.

Існуюча система охорони здоров'я не в повному обсязі задовольняє потреби населення у високоякісній та ефективній медичній допомозі. Реформи, які проводилися до цього часу в галузі охорони здоров'я, не дали бажаного результату у зв'язку з тим, що носили непослідовний, переважно фрагментарний характер, в цілому не змінюючи застарілу з часів планової економіки систему надання медичної допомоги, що не дало можливості адаптувати її до ринкових відносин в національній економіці.

Ситуація, що склалась внаслідок наведених причин, є реальною загрозою виникнення незворотних процесів у стані фізичного та психічного здоров'я населення країни і, як наслідок, може негативно позначитися на соціально-економічному, політичному, духовному розвитку української нації в цілому, що створює загрозу національним інтересам держави і безпеки.

Загальновідомо, що профілактика інфекційних захворювань у багато разів менш затратна, ніж лікування хворих. При цьому здоровий спосіб життя населення у 5 разів ефективніший, ніж лікувально-діагностична діяльність галузі охорони здоров'я, пов'язана із збереженням та зміцненням здоров'я населення.

Система охорони здоров'я в основному спрямована на лікування пацієнтів, а не на профілактику захворювань та їх раннє виявлення, що призводить до виникнення хронічних хвороб, зростання первинної інвалідизації та смертності, яким можна запобігти.

Для переважної більшості громадян країни є недосяжним отримання повноцінного і високоякісного лікування в умовах санаторно-курортних закладів; обмежені можливості зміцнення здоров'я дітей в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку. Це пов'язано із скороченням мережі зазначених закладів, а також комерціалізацією послуг такого виду.

Пріоритетом Програми проєкту є формування міжсекторального підходу в проведенні профілактичних заходів для усунення негативного впливу соціальних детермінант здоров'я, створення умов для збереження та зміцнення здоров'я населення, формування відповідального ставлення кожної людини до особистого здоров'я.

Для кожного регіону з урахуванням його соціально-економічного стану, культурно-етнічних та історичних традицій, стану медико-демографічної ситуації, розвитку системи охорони здоров'я і визначення впливу соціальних детермінант на стан здоров'я населення повинні бути науково обґрунтовані та розроблені заходи із збереження та зміцнення здоров'я населення шляхом профілактики інфекційних захворювань та збереження здоров'я.

Ситуація щодо інфекційних хвороб у світі залишається напруженою. Вони і досі є однією з основних причин інвалідності та смертності населення.

Інфекційні хвороби є невід'ємною частиною нашого життя, впродовж всієї історії існування людства вони формувалися і змінювалися разом з ним. Одні захворювання і збудники інфекцій змінювалися іншими, поряд з чим виникали нові проблеми їх профілактики. На даний момент ризик зараження різними інфекційними захворювання залишається досить високим, а поширення хвороби деколи приймає глобальні масштаби, тому на сьогоднішній день проблема проведення профілактичних заходів захворювань, як і раніше актуальна.

Профілактика інфекційних захворювань в цілому являє собою низку заходів, спрямованих на зниження факторів ризику або запобігання захворювання населення на різні хвороби та підтримання високого рівня здоров'я населення.

Найбільш чутливим і відкритим для різних вірусів та інфекцій є дитячий організм в силу ще не достатньо розвинутого імунітету і низької опірності організму вірусно-мікробних атакам.

Профілактика інфекційних захворювань в цілому складається з таких розділів:

– здійснення оздоровчих заходів на державному рівні (підвищення матеріального благополуччя народу та якості медичної допомоги, санітарний контроль за будівництвом, умовами праці, побуту та відпочинку;

– проведення медичних заходів спрямованих на зниження інфекційної захворюваності та ліквідацію деяких з хвороб;

– пропаганда санітарних знань та підвищення культури населення;

– попередження занесення інфекційних хвороб у країну.

Щоб попередити появу інфекційних хвороб, потрібно знати закономірності їх розповсюдження та володіти ефективними методами недопущення можливих і ліквідації наявних захворювань. Вивченням поширення інфекційних хвороб серед людей та розробкою способів їх запобігання займається епідеміологія.

Один з основних постулатів цієї науки твердить, що розповсюдження будь-якої інфекційної хвороби складається з трьох ланок – джерела збудника, механізму його передачі та сприйнятливою організму, що послідовно відтворюються. Цей процес існує до тих пір, поки діють усі названі ланки. Якщо ж знешкодити джерело збудника або розірвати механізм його передачі чи сприйнятливий організм зробити несприйнятливим, подальше поширення інфекційної хвороби припиняється [1].

Надійним способом захистити себе від цієї недуги є вакцинація не тільки серед дітей, а й дорослих та дотримання правил особистої гігієни.

Список використаних джерел:

1. Андрейчин М.А. Медсестринство при інфекційних хворобах : Підручник / М.А. Андрейчин, О.Л. Івахів – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – 385 с.

ШКІЛЬНИЙ БУЛІНГ – ПЕДАГОГІЧНЕ І СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ

Денисовець Т.М., Денисовець І.В.
(Полтава, Україна)

В Україні склалася дуже напружена соціально-економічна ситуація, яка загострюється через військовий конфлікт на сході нашої країни та проблеми, що органічно постають у цьому контексті, а саме: вимушене переселення громадян, відсутність якісної освіти, яка забезпечить фінансову стабільність, насамперед для молодого покоління; маніпулювання мовними та міграційними питаннями. Нагальними соціальними проблемами сучасного суспільства лишаються: постійне погіршення як фізичного, так і психоемоційного стану здоров'я підростаючого покоління; зниження позитивної динаміки щодо створення оптимального та позитивного комунікаційного середовища в юнацьких мікроколективах; зростання соціального напруження, особливо в групах осіб вимушених переселенців.

Сьогодні демонструє невтішні, а почасти надзвичайно сумні й трагічні ситуації дитячих і юнацьких конфліктів, які активно переростають у систематичне цькування й неприкриту агресію. Проаналізувавши наукову літературу щодо окресленої проблеми, констатуємо, що в сучасних вітчизняних освітніх закладах спостерігається динамічне збільшення таких ситуацій, коли старші і головне – більш сильні учні жорстоко тероризують фізично слабших школярів. На жаль, роль агресорів часто виконують також дорослі: батьки (усиновлювачі), педагоги, родичі, сусіди, випадкові знайомі. Тому одне із першочергових завдань науковців різних галузей – розроблення й реалізація дієвих методів попередження й корекції девіантної, агресивної поведінки учнів різного віку задля запобігання поширення такого ганебного явища як шкільний булінг.

Уперше феномен шкільного насильства як самостійний об'єкт наукового вивчення описали у своїх працях скандинавські вчені (К. Лагерспетц, Д. Ольвеус, А. Пікас, Е. Роланд, П. Хайнеманн). Значний внесок у дослідження явища агресії зробили науковці, які прагнули описати особливості агресивної поведінки осіб різного віку (Г. Андреева, І. Маковська, О. Реан). Окремі теоретичні аспекти проявів дитячого цькування висвітлені у працях О. Асмолова, Б. Братуся, Т. Драгунової, В. Знакова, Н. Зинов'євої.

У наш час булінг став досить поширеним явищем, яке у своєму підґрунті має чимало психологічних, педагогічних і соціальних актуальних проблем. Сьогодні булінг – це не лише «пустощі», це досить жорстока форма взаємовідносин, яка ґрунтується на насильницьких діях, дискримінації, агресії тощо [1]. У різновікових учнівських та молодіжних колективах спостерігаємо дуже загострене питання проявів агресії та систематичного цькування. За своєю сутністю цькування – це специфічна форма агресивної поведінки особи, при якій сильніший, почасти авторитетніший учень, а іноді й група школярів, систематично тероризує так званого аутсайдера. Щодо своїх учасників подібні випадки охоплюють не лише агресорів та їхніх жертв, а створюють підґрунтя для активного чи пасивного включення в процес інших членів шкільного колективу, у якому процвітають подібні «нездорові» взаємини. Такі стосунки отримали назву «шкільний булінг», широке розповсюдження якого впродовж останніх років в освітній практиці стало справжньою соціальною проблемою.

Відповідно до визначення CDC (Centers for Disease Control and Prevention) булінг (*bullying*, від англ. *bully* – хуліган, задирака, грубіян, насильник) – це будь-які прояви свідомого жорстокого ставлення, агресивної поведінки однієї особи чи групи людей до іншої дитини або дітей, які не здатні захиститися, що систематично повторюються або при

яких простежуємо передумови для повторення; одна з форм психічного насильства у вигляді утиску, дискримінації, цькування, бойкоту, дезінформації, псування особистих речей, фізичної розправи. Очевидно, що булінг набуває глобальних та масових проявів.

Всесвітня організація охорони здоров'я проводить періодичний моніторинг аспектів поведінки школярів, які впливають на їхнє здоров'я. Один із напрямів дослідження пов'язаний із насиллям у закладах освіти.

Відповідно до результатів опитування різних груп респондентів щодо ситуації шкільного булінгу, яка склалася в українських загальноосвітніх навчальних закладах, констатуємо, що серед одинадцятирічних дітей 19% хлопців і 20% дівчаток піддавалися різноманітним образам у шкільному середовищі не менше двох разів протягом місяця [2].

Якщо проаналізувати цю ситуацію серед школярів тринадцятилітнього вікового порогу, то тут статистика дещо знижується порівняно з попередньою віковою категорією: 16% хлопців, 18% дівчат. Серед п'ятнадцятирічних юнаків і дівчат прояви ображання та цькування протягом місяця складають ще менший показник: відповідно, 13% хлопців і 12% дівчат [2].

Важливим аспектом вивчення й аналізування поведінки членів учнівського колективу є вчинки дітей, які самі ображали інших не менше двох разів протягом місяця останні декілька місяців. Таких одинадцятилітніх агресорів, або булерів в українських школах 13% хлопців і 10% дівчат. Відсотковий показник тринадцятирічних агресорів вищий, порівняно з попередньою віковою групою: 17% хлопців, 13% дівчат. Тенденцію до зростання кількості булерів спостерігаємо й у п'ятнадцятирічному віці: 18% хлопців і 13% дівчат.

Статистичні дані демонструють, що переважна більшість агресорів – хлопчики, вони ж переважно стають і жертвами. Але проблема полягає в тому, що хлопчики активніше застосовують фізичне насильство. А серед дівчаток частіше використовуються інші, менш помітні форми цькування. На синець під оком батьки і педагоги реагують набагато оперативніше, ніж на заплакані очі і загальну пригніченість. Але й дівчатка можуть легко перетворюватися на агресорів і діяти не менш жорстоко, ніж хлопчики [3].

Науковці кваліфікують шкільний булінг за двома видами – прямий та непрямий. У молодших класах частіше використовуються прямі види цькування, що виражаються в побоях, псуванні речей, відбиранні грошей, образах.

Батькам насамперед потрібно фіксувати саме прямий булінг. Його прояви більш легко довести. У середній і старшій школі застосовуються більш складні методи непрямого впливу: бойкот, поширення пліток, маніпуляція дружбою, наклеп, перекладання провини, принизливі прізвиська тощо. Непряме цькування дуже складно вчасно виявити і ще складніше зібрати докази. Однак у чистому вигляді прямий або непрямий булінг трапляється рідко. Безкарність спонукає агресорів переходити до більш витончених видів знущань і рано чи пізно призводить до фізичної агресії.

Поняття булінгу сформувалося в самостійний термін, що свідчить про масовість цього явища, за яким постає ціла низка соціально-психологічних, освітніх та правових проблем, які почасти розв'язуються із залученням правоохоронних органів, адже булінг – це різко негативна агресивна поведінка умисного характеру, яка має високий ступінь суспільної небезпеки.

Отже, учнівське цькування, або шкільний булінг – це багатогранне й складне педагогічне й соціально-психологічне явище, що породжується та розвивається на підґрунті страху, загострення конфліктності й агресії.

Список використаних джерел:

1. Алексеенко Т.Ф. Явища мобінгу та булінгу в стосунках групи і особистості / Т.Ф. Алексеенко // Шлях освіти : наук.-метод. журн. – 2012. – № 2. – С. 12–16.
2. Глобальне опитування про булінг [Електронний ресурс] // ЮНІСЕФ – Режим доступу до ресурсу: <http://www.unicef.org/ukraine/ukr/infographicbullying-upd.pdf>

3. Лушпай Л.І. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії) / Л.І. Лушпай // Український альманах. – К., 2010. – Вип. 4. – С. 26.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРІ МІКРОБІОЛОГІЇ, ВІРУСОЛОГІЇ ТА ІМУНОЛОГІЇ

Дерев'янюк Т.В., Звягольська І.М.
(Полтава, Україна)

У сучасних умовах конкуренції на ринку праці спостерігається тенденція зростання вимог до фахової підготовки особистості, яка потребує реалізації інноваційних підходів до системи формування професійної культури. Адже, одним із головних завдань у новій національній моделі вищої освіти є розвиток творчої особистості майбутнього конкурентоспроможного фахівця з високою культурою, якостями громадянина-патріота, інтелігента та соціально активної особистості.

Головною метою національного виховання студентської молоді, в тому числі й майбутніх лікарів, є підготовка розвиненої, суспільно активної особистості, професійно-грамотного, творчого фахівця, який поєднує в собі високу духовність, моральну чистоту, професійну компетентність і фізичну досконалість. Реалізація професійної діяльності вимагає від лікаря, крім спеціальних знань, умінь і досвіду, сформованості таких моральних якостей, як готовності до самопожертви заради порятунку життя хворої людини у поєднанні з поглибленням і розширенням здібностей до співчуття, вияву доброти та любові до людей; розвитку в майбутніх фахівців здатності до емоційно-вольової саморегуляції, контролю над своєю діяльністю та поведінкою; виконанню студентами правових норм і морального обов'язку, деонтологічної моралі та етики поведінки, готовності відповідати за свої дії і вчинки.

Вагомий освітній, виховний і світоглядний потенціал у вищих медичних закладах освіти має навчальна дисципліна «Мікробіологія, вірусологія та імунологія», реалізація освітніх і виховних цілей у процесі її вивчення – один із найважливіших елементів сучасного навчально-пізнавального процесу, оскільки виховне середовище дозволяє розкрити потенціал кожного студента, реалізувати його природні задатки, сформувати активну життєву позицію, вміння набутти досвіду правильної поведінки й спілкування, стійких моральних якостей особистості [3].

На кафедрі мікробіології, вірусології та імунології Української медичної стоматологічної академії створені всі умови для прояву вільної, творчої і моральної особистості студента, який повинен володіти інтелігентністю, і становлення якого не можливе без збереження і відродження духовно-історичних цінностей своєї країни, пріоритетного розвитку культури, науки і освіти як необхідних джерел прогресу суспільства з гарантованим майбутнім. В освітньо-виховне середовище кафедри активно залучаються вітчизняні та іноземні студенти II курсу стоматологічного факультету, II-III курсів медичного факультету, а також студенти з нормативним терміном навчання за спеціальностями 221 «Стоматологія», 222 «Медицина» та 228 «Педіатрія» [3]. Реалізація принципів національного виховання на кафедрі здійснюється під час проведення навчальних занять, через систему позааудиторних виховних заходів різного рівня організації, гурткову роботу, конференції, олімпіади, проведення екскурсій, написання науково-дослідницьких робіт, індивідуальних бесід тощо.

Ефективними засобами, що сприяють творчій самореалізації студентів на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології, є система індивідуальних (доручення, творчі завдання, індивідуальні бесіди та ін.), групових (екскурсії, творчі групи, свята, конкурси, олімпіади та ін.) і колективних (круглі столи, рольові ігри, тренінги, модерації, «дискусійні гойдалки» та ін.) форм діяльності, до участі в яких залучається максимальна

кількість учасників, і які передбачають опанування студентами різних способів поведінки [3]. Особлива увага колективом кафедри акцентується на формуванні у студентів-медиків ціннісної орієнтації на знання, причому не тільки у вузькому професійному значенні, а й у комплексному, природничому, соціогуманітарному.

У напрямку формування загальнолюдських цінностей особливого значення набуває гуманізація та гуманітаризація в процесі відродження духовності народу. Виходячи з такого підходу виховання особистості лікаря колектив кафедри приділяє значної уваги створенню соціокультурного середовища, що стимулює і забезпечує розвиток моральної свідомості, стійких моральних якостей, моральних потреб особистості, формування її активної життєвої позиції, виховання гуманістичного ставлення до хворого, підкреслюючи роль не тільки набутих знань, а й чуттєвого сприйняття хворої людини. Для організації морального виховання колективом кафедри використовуються наступні форми: інформ-дайджести, години спілкування, круглі столи, читацькі конференції, диспути, дискусії, етичні бесіди, тематика яких носить різноманітний характер [3]. Студенти активно залучаються до академічних, міських і обласних національних, військово-патріотичних заходів, акцій, проектів, виховних інформаційних годин, які спрямовані на формування ціннісних орієнтирів і громадської самовідданості, підвищення рівня знань про видатних особистостей українського державотворення, політичних лідерів, актуальних питань української історії, популяризації національно-духовної спадщини України.

З метою виховання художньо-естетичних смаків студенти разом із кураторами відвідують різноманітні виставки навчальної і художньої літератури, фотоілюстрацій, картин видатних художників, студентських стінгазет і плакатів, які організуються та проводяться на базі УМСА. З метою формування краєзнавчої культури зі студентами організуються та проводять культпоходи до Полтавського художнього музею імені Миколи Ярошенка, театру імені М. Гоголя, пішохідні та туристичні екскурсії містом Полтава та області [3].

Колективом кафедри мікробіології, вірусології та імунології значна увага приділяється формуванню у майбутніх лікарів високого рівня екологічної свідомості та культури, уміння застосовувати знання при виконанні своїх професійних обов'язків, що є також важливою умовою якісної фахової підготовки [1, 2].

Студенти активно залучаються до участі в роботі спортивних секцій академії, беруть участь у заходах до Всесвітнього дня здоров'я, загальноміських акціях, присвячених пропаганді здорового способу життя та профілактиці захворювань з метою фізичного виховання та формування здорового способу життя. Крім того, в кожній групі проводяться інформаційно-виховні години з питань девіантної поведінки, антиалкогольної, антинікотинової та антинаркотичної пропаганди, тематичні бесіди з формування знань профілактики розповсюдження ВІЛ/СНІДу, гепатиту, туберкульозу та інших особливо небезпечних інфекцій.

Таким чином, реалізація основних принципів і завдань національного виховання на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології спрямована на виховання морально-духовного фахівця, який зможе повною мірою надавати допомогу людям, турбуватися про їхнє здоров'я, створювати сприятливі психологічні умови для пацієнтів, сприяти якомога швидшому відновленню їхньої працездатності та профілактиці захворювань. Адже, студенти вищих медичних навчальних закладів – це особлива соціальна група, яка, внаслідок специфіки медичної науки, потребує спеціальної уваги.

Список використаних джерел:

1. Дерев'яно Т.В. Формування екологічних знань студентів-медиків під час вивчення мікробіології, вірусології та імунології / Т.В. Дерев'яно, І.М. Звягольська, В.П. Полянська // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні : матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю. – Полтава, 2019. – С. 63–65.

2. Дерев'янку Т.В. Оцінка рівня сформованості екологічної культури у студентів медичного факультету під час їх навчання на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології / Т.В. Дерев'янку, І.М. Звягольська // Вісник проблем біології і медицини. – 2019. – Випуск 1, том 1 (148). – С. 211–216.
3. Дерев'янку Т.В. Формування особистості майбутнього лікаря в контексті позааудиторної роботи на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології: досвід і перспективи / Т.В. Дерев'янку, І.М. Звягольська // Медична освіта. – 2020. – №1. – С. 5–10.

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

Дрозд Р.А.

(Полтава, Україна)

Поруч із власне освітніми завданнями, заклади вищої освіти в сучасній Україні покликані виконувати завдання виховні, і насамперед – ті, що пов'язані з формуванням у студента якостей громадянина, патріота, соціально активної особистості, здатної обстоювати засади демократії в нашій країні, сприяти тому, щоб Україна дійсно була соціальною державою.

Проблеми громадянського виховання молоді – це проблеми наступності поколінь, перенесення в майбутнє тих ідеалів, які притаманні нашому народу, і водночас – здатності критично переосмислювати негативні явища в житті суспільства, докладати зусиль до їхнього усунення, шукати шляхи до піднесення якості життя країни в цілому в економічному, екологічному, соціальному сенсі. Попри зміни підходів до змісту і засобів такого виховання, воно у всі часи залишалося актуальним, забезпечуючи, в тому числі, й найбільш глобальні завдання – зокрема, такі, як сприяння цілісності й безпеці країни.

Студентська молодь – це завтрашня еліта суспільства, кістяк його самозабезпечення у всіх галузях життя, а отже, світогляд нинішніх студентів, їхня здатність брати на себе громадянську відповідальність має значну вагу для подальшого розвитку нашої держави, демократичного підґрунтя діяльності її інституцій. Але слід говорити не тільки про майбутнє. Ми солідарні з С. Сальніковим, який позиціонує громадянську активність молоді як таку, що «має системоутворюючий характер та детермінує як конфігурацію громадянського суспільства в майбутньому, так і швидкість соціально-культурних процесів сьогодення» [2, с. 132].

Тож достатньо причин для того, щоб, як зазначають і науковці, і педагоги-практики, проблеми громадянського виховання молоді постійно знаходилися «у фокусі досліджень філософських та психолого-педагогічних наук, їх вирішення сьогодні потребує значної модернізації освітньо-виховного процесу та обов'язкове залучення потенціалу студентського самоврядування. Адже громадянська відповідальність для людини та розвитку суспільства є актуальною, це пов'язано з тим, що від неї залежить як благополуччя окремої спільноти, держави, так і людської цивілізації. Оцінити рівень такої відповідальності у студентів можна в процесі громадської діяльності, своєчасним виконанням громадських обов'язків (староста, профорг, студентське самоврядування тощо), участі у студентському та волонтерському рухах» [3].

Щодо останнього хотілося б сказати окремо. Сучасний волонтерський рух в Україні своєю успішністю значною мірою зобов'язаний саме студентству, яке є одним із найважливіших ресурсів волонтерської діяльності, найчисельнішою групою волонтерів (А. Мусевич, О. Остапчук). Студентські волонтерські групи беруть активну участь у підтримці українських військових та у вирішенні назрілих суспільних проблем, вони «працюють майже при кожному вищому навчальному закладі, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, численних громадських організаціях, здійснюючи переважно соціально-педагогічну роботу у профілактичному, просвітницькому, реабілітаційному, рекреативному, фандрейзинговому, інформаційно-рекламному, охоронно-захисному та

соціально-побутовому напрямах» [1]. Країна має значний досвід у цій сфері, що заслуговує на системне узагальнення і оприлюднення не лише в соціальному, а й у науковому сенсі. Проте, як показало наше дослідження, глибоких розробок цього явища в педагогічному плані на сьогодні немає.

Тож у ході наших подальших досліджень маємо намір проаналізувати, зокрема, роль студентства в роботі громадських організацій, де вони, з одного боку, дозволяють усунути дефіцит людських ресурсів, здатних на безоплатній основі включатися до вирішення нагальних проблем свого населеного пункту, регіону, а з іншого – отримує безцінний організаційний досвід і формується як активна, небайдужа до життя інших людей особистість, гідний громадянин своєї країни.

Список використаних джерел:

1. Мусевич А. Волонтерська діяльність студентів під час навчання у ВНЗ / А. Мусевич, О. Остапчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. <http://eprints.zu.edu.ua/21806/1/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D1%96%D1%8F%20%D0%9C%D1%83%D1%81%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf>
2. Сальніков С. З. Громадянська активність студентства як основа сучасного демократичного суспільства / С. З. Сальніков [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=Npchdusoc_2014_234_222_29
3. Шевчук Н.І. Формування громадянських якостей студентської молоді – інвестиції в майбутнє України / Н.І. Шевчук // Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів: збірник матеріалів.– Київ, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. <http://xn--d1acjtrgde.kiev.ua/2019/04/30/formuvannya-gromadyanskyh-yakostej-studentskoyi-molodi-investyctziyi-v-majbutnye-ukrayiny/>

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОНАУКОВИХ ДИСЦИПЛІН

Дудик М.В.
(Умань, Україна)

Одним з елементів реформування сучасної середньої освіти в Україні є запровадження у старших класах гуманітарного профілю інтегрованих курсів природничо-наукових дисциплін. Необхідність забезпечення закладів середньої освіти кваліфікованими педагогічними кадрами актуалізує дослідження змісту освітньо-професійних програм підготовки педагогічними університетами країни бакалаврів освіти з напрямку «Природничі науки» [1]. Важливою складовою цієї підготовки є формування математичної компетентності майбутніх вчителів природничо-наукових дисциплін.

Відмінною рисою природничих наук (астрономії, біології, фізики, хімії) є широке використання математичного апарату для формулювання законів і розв'язання різноманітних задач своєї галузі. Математизація найбільш властива фізиці, яка є лідером серед інших наук з запровадження математичних методів. У меншій мірі математичні методи використовують в астрономії та хімії, і набагато важче піддаються математизації біологічні явища та їх закономірності через надзвичайну складність об'єктів живої природи.

Базова математична підготовка студентів спеціальності 014.15 Середня освіта (Природничі науки) здійснюється при вивченні вищої математики, яка відноситься до обов'язкових дисциплін з циклу фундаментальної підготовки і включає такі розділи, як

основи лінійної і векторної алгебри, аналітична геометрія, диференціальне та інтегральне числення, звичайні диференціальні рівняння і ряди. Проте, цих розділів вищої математики недостатньо для засвоєння студентами окремих дисциплін науково-предметної підготовки та вільного вибору, склад яких в освітньо-професійній програмі спеціальності може бути різним (теоретична фізика, астрофізика, різні розділи хімії і біології тощо). У зв'язку з цим доцільно передбачити у блоці дисциплін вільного вибору студентів додатковий курс вищої математики з умовною назвою «Математичні методи природничих наук».

При формування змісту програми дисципліни «Математичні методи природничих наук» передусім слід керуватись потребами науково-предметної підготовки випускників спеціальності Середня освіта (Природничі науки). Враховуючи, що основним методом теоретичного дослідження природних явищ є їх зведення до моделей, вивчення дисципліни повинно розпочинатись з розділу «Математичне моделювання» для ознайомлення студентів з його принципами і прикладами успішного застосування у різних галузях природознавства. Вивчення основ векторного і тензорного аналізу, теорії функцій комплексної змінної, варіаційного числення потребують перш за все такі розділи фізики як механіка, електродинаміка, теорія відносності, а також астрофізика і космологія. Потреби фізики і хімії вимагають включення в програму дисципліни «Математичні методи природничих наук» розділу «Рівняння математичної фізики», який розглядає методи розв'язання диференціальних рівнянь в частинних похідних. Внаслідок стохастичності багатьох фізико-хімічних і біологічних процесів безумовно необхідним для всіх компонент природознавства є апарат теорії ймовірності і математичної статистики. Відображенням сучасних тенденцій у засобах природничих наук повинно стати вивчення чисельних методів та інформаційних технологій, які базуються на використанні комп'ютерної техніки і прикладних програм дослідницького призначення.

Список використаних джерел:

1. Мартинюк М., Декарчук М., Хитрук В. Теорія і методика підготовки «бакалавра освіти: природничі науки» на засадах інтегративного освітньо-галузевого підходу. Наукові записки. Випуск 11. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 4. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 80–85.

МЕТОДИ ПІДБОРУ КАДРОВОГО РЕЗЕРВУ НА ЗАВОДІ «ТОВ ТЕПЛОІНТЕХ»

Дяденко А.Е.

(Полтава, Україна)

Сучасні умови розвитку підприємств, що розвиваються, характеризуються підвищенням ролі підбору кадрового персоналу. Керівники, які не вміють керувати собою для підвищення ефективності своєї діяльності, не зможуть ефективно управляти колегами і підлеглими. Управління по підборі кадрового персоналу в значній мірі здійснюється на особистому прикладі.

Разом з тим, в Україні склалася ситуація, коли управлінню персоналом не приділяється достатньо уваги, технологія розробки і прийняття кадрових рішень є недосконалою і науково необґрунтованою, у більшості випадків відсутня орієнтація на досягнення соціальної ефективності в управлінні персоналом. Це пов'язано з існуванням ряду проблем в області кадрового менеджменту на підприємствах.

Метою управління персоналом стало спонукання працівників до розвитку їхніх здібностей для більш продуктивної праці. Ми вважаємо, що гарний керівник повинен спрямовувати своїх працівників та сприяти їх розвитку. Завдяки такій злагодженій роботі між керівником та підлеглими й отримується той результат, на який чекали.

Проте, у даний час у багатьох підприємствах відсутнє положення про кадрову службу, не відпрацьовані кадрові технології, є характерним низький рівень координації діяльності кадрової служби з іншими структурними підрозділами підприємства.

На практиці кадрові служби слабо впроваджують інноваційні методи набору, оцінки, розміщення і навчання кадрів, що знижує як економічну, так і соціальну ефективність управління персоналом. Важливу роль в області управління персоналом набуває те, що керівники кадрових служб найчастіше не виявляють цікавості до засобів виявлення і розуміння очікувань, настроїв, соціальних орієнтацій як робочих груп, так і окремих працівників. У свою чергу, це обмежує можливості керівника підприємства щодо створення команди, яка буде працювати ефективно та злагоджено.

Для підбору персоналу на заводі «ТОВ Теплоінтех» застосовується ряд ефективних інноваційних методів, які допомагають підібрати гарний кадровий резерв із досвідчених спеціалістів. Добре підібраний резерв, таким чином, дає низький рівень звільнень порівняно з тими організаціями або установами, де відсутні інноваційні методи підбору, де до підбору персоналу ставляться менш відповідально.

Наприклад, на заводі «ТОВ Теплоінтех» під час співбесіди з кандидатом присутній психолог, який вивчає не тільки відповіді людини, а й поведінку, жести. Також широко використовують тести, що пов'язані із роботою, яку має виконувати працівник у майбутньому.

Ще доволі ефективний метод, що використовують під час співбесіди, це IQ-тест, який людина заповнює власноруч. Отримані результати вивчають всебічно, навіть зі сторони графології: аналізуються манера написання тексту, натиск, нахил і гострота букв тощо.

Інноваційні методи підбору кадрового резерву є необхідним компонентом менеджменту, який сприяє більш ефективній співпраці керівника та персоналу. Це забезпечується розумінням важливості правильної, науково обгрунтованої роботи з людьми, престижу кадрових служб і підвищенням ефективності використання людського фактору на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л.В. Управління персоналом : підручник / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 468 с.
2. Пітер Друкер. Ефективний керівник. – К. : «КМ-Букс», 2018. – 240 с.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ: РОБОТА З КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Дяденко А.Е.
(Полтава, Україна)

На кожному сучасному підприємстві найпершою проблемою є підвищення ефективності роботи персоналу. Дане питання взаємопов'язане з діяльністю підприємства в цілому та проблемами працездатності працівників. Кадрова складова відіграє в цьому вирішальну роль.

Якщо людина не задоволена своїм становищем на даному підприємстві, має негативне відношення до колег або до підприємства взагалі – це буде відображатись на працездатності не тільки лише одного цього працівника, але й інших членів колективу та підприємства в цілому. В подібних випадках застосовуються інноваційні форми управління персоналом.

Поглянувши на успішне виробництво або підприємництво, ми можемо проаналізувати причини успіху. У багатьох випадках причина успіху – в задоволеності працівників своїм становищем в роботі, фінансовій змотивованості, наявності компетентного керівника, який слідкує за настроєм і рівнем задоволеності своїх кадрів, застосовує певні форми професійної підготовки нових працівників або дбає про вдосконалення рівня знань своїх підлеглих, які працюють на підприємстві досить давно.

Безперервний розвиток технологій принципово змінює підхід до управління людьми, відповідно виникає необхідність у збереженні та безперервному розвитку персоналу, підготовці його до майбутніх змін. Це і зумовлює необхідність зробити акцент саме на управлінні кадровим потенціалом підприємства як основному джерелі зростання продуктивності праці.

Удосконалення управління трудовими ресурсами потребує розгляду проблеми ринку праці, створення правового, науково-методичного й ресурсного забезпечення використання трудових ресурсів, управління демографічними процесами, формування загальноосвітнього та професійного рівнів трудових ресурсів та умов їх ефективного використання. Звідси випливає необхідність вивчення стану ринку праці загалом для подальшої роботи з кадрами на своєму підприємстві.

На основі вивчення статистики звільнень працівників за декілька минулих років виявлено, що значна кількість покинули свої робочі місця за власним бажанням. Працівники також можуть не влаштовувати умови праці, рівень заробітної плати та відсутність кар'єрного зростання. Компетентний керівник повинен забезпечити можливості для побудови кар'єри співробітників, відповідну, конкурентоспроможну заробітну плату та саморозвиток підлеглих.

Також ефективність роботи підприємства залежить від рівня освіти працівників. Потрібно забезпечити працівникам проходження відповідних тематичних тренінгів, атестації після тренінгів та освоєння інших вмій та знань, які знадобляться на даному підприємстві.

Успіх підприємства буде в такому випадку, якщо все вищесказане чітко усвідомлюється керівником. Зокрема, у праці Б. Б. Коссова досліджувався стиль діяльності керівників середньої ланки управління. Автор встановив, що через брак практичних умінь, брак теоретичних знань, недостатнє взаєморозуміння із підлеглими керівник не зможе втримати потрібного працівника та забезпечити його відповідне освітнє зростання.

Отже, успіх підприємства, стабільність роботи працівників, низька плинність кадрів залежить від компетентного керівника, у якого є великий практичний досвід, багато відповідних знань та вмій при роботі з колективом.

Список використаних джерел:

1. Гриньова В.М., Писаревська Г.І. Управління кадровим потенціалом підприємства. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. – 251 с.
2. Лозниця В.С. Психологія менеджменту : Навчальний посібник. – Київ: КНЕУ, 1997. – 248 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ ДЕНДРОФЛОРИ САДИБИ В.Г. КОРОЛЕНКА

Ємець С.А.

(Полтава, Україна)

Уступивши в ХХІ століття міжнародна спільнота усвідомлює: знання в інформаційному суспільстві дедалі більше стають безпосередньою продуктивною силою. Це вимагає від суспільства в цілому, а також від окремої людини, від фахівця вміння застосовувати нові знання у власній практичній діяльності. У наш час необхідним є перехід від кваліфікації до компетентності, яка дасть змогу знаходити рішення в будь-яких професійних і життєвих ситуаціях та набути інформаційної компетентності. У «Словнику іншомовних слів» компетентність тлумачиться як «обізнаність, поінформованість, авторитетність» [7, с. 282]. «Великий тлумачний словник сучасної української мови», подає «компетентний» – той, хто має достатній

рівень знань у якій-небудь галузі; кваліфікований, ґрунтується на знанні, з чим-небудь гарно обізнаний, тямущий» [2, с. 445]. Існують різні погляди щодо визначення поняття «професійна компетентність». На думку А. Деркача [3], Н. Кузьміної [5] та інших, професійна компетентність – інтегральна якість особистості, що визначає здатність розв'язувати проблеми та типові задачі, які виникають у реальних життєвих ситуаціях, використовуючи знання із учбового та життєвого досвіду, цінностей і здібностей. Л. Васяк зазначає, професійна компетентність – це змістова характеристика професіоналізму, що являє собою інтегративну особисту якість, яка ґрунтується на сукупності фундаментальних наукових знань, практичних умінь і навичок [1]. Розглянувши різні підходи до трактування та розуміння поняття «професійна компетентність», у рамках нашого дослідження зазначаємо: компетентність – якість особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін, її певні надбання, що ґрунтуються на знаннях, які студент здобуває у виші внаслідок навчання (лекційні, семінарські, лабораторно-практичні заняття, самостійна робота) та досвіди (студент набуває під час педагогічної практики). Саме під час практики на базі Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка майбутні вчителі природничих дисциплін мають змогу поглибити знання щодо зелених насаджень, які прикрашають садибу.

Володимир Галактіонович Короленко – видатний письменник-демократ, гуманіст, великий син України, класик російської літератури зі світовим іменем, прогресивний громадський діяч і правозахисник. Він жив і творив на покордонні ХІХ і ХХ століття (1853-1921). Письменник любив природу, захоплювався її красою і майстерно описував в своїх творах. Відомо, Володимир Галактіонович навчався два роки в Петровській землеробській і лісовій академії, адже мріяв стати лісником. «В Полтаві чудово, все місто наче один сад», – так написав В.Г. Короленко про Полтаву у вересні 1900 року, коли вперше приїхав до нашого міста на постійне проживання. На території садиби, де поселилася родина Короленків, росте багато дерев, чагарників, квітів. Студенти дізнаються, що за часів В.Г. Короленка існував чудовий плодовий сад, де зростали різноманітні сорти яблунь, груш, слив, абрикос, вишень, горіхів, були також шовковиця, малина та чорна смородина. Нині у дворі росте чимало кущів бузку, калини звичайної. «Все так же куст сирени в дверь стучится» і «с каждой веткой можно говорить», – писала правнучка В.Г. Короленка Наталія Ляхович [6, с. 152]. Є на подвір'ї чагарники таволги, які забезпечують декоративне оформлення ландшафту з весни до пізньої осені; єдиним вічнозеленим чагарником є магонія падуболиста з родини барбарисових, є барбарис звичайний, є садовий жасмин тонколистий та жимолость татарська; у глибині саду ростуть три старих кущі кизилу (посаджені Володимиром Галактіоновичем). Майбутні педагоги дізнаються, що на подвір'ї у зеленому оточенні дуба росте клен гостролистий, який допомагає затінювати ґрунт і створює лісовий фітоклімат; ростуть три деревця гінкго дволопатевого, ялівець віргінський, туя західна, черемха, горобина звичайна, липа, бундук дводомний, два деревця аралії маньчжурської, береза бородавчаста (меморіальне дерево, яке посадила Софія Володимирівна). Найстарішим деревом садиби є волоський горіх; згадку про горіхи знаходимо в листі В.Г. Короленка до А.В. Луначарського: «У дворі будинку, де я живу, є декілька горіхових дерев. Це привернуло увагу солдат, і в очікуванні відправки наш двір переповнився червоноармійцями. Важко описати, що тут відбувалося. Вилазили на дерева, ламали гілки, і, поступово входячи в якесь спішне озлоблення, квалливо, як діти, солдати почали хапати поліна дров, цеглу, каміння і кидати все це на дерева із загрозою влучити в тих, хто сидів на деревах, або у вікна нашого будинку... Всі дерева були обірваними...» [4, с. 409-410]. Відомо, п'ять останніх років життя В.Г. Короленка співпали з роками революції і громадянської війни. Жовтневу революцію 1917 року В.Г.Короленко не сприйняв, він боровся проти червоного терору, розкуркулювання, безсудових розстрілів, вимагав свободи слова, свободи друку.

Таким чином, відвідуючи Полтавський літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка, майбутні вчителі природничих дисциплін мають змогу засобами дендрофлори садиби формувати професійну компетентність.

Список використаних джерел:

1. Васяк Л.Ф. Формирование профессиональной компетентности будущих инженеров в условиях интеграции математики: автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. / Л.В. Васяк. – Омск, 2007. – 24 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
3. Деркач А.А. Технология эффективной профессиональной деятельности / А.А. Деркач. – М.: Издательский дом Красна площадь, 1996. – 400 с.
4. Короленко В.Г. «...Что написано – неопровержимо» – «...Що написано – неспростовне» / Володимир Короленко. – К.: ДП «Видавничий дім "Персонал"», 2010. – 468 с.
5. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н.В. Кузьмина. – М, 2001. – 144 с.
6. Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. Випуск IV. Книга 2.– Полтава: Дивосвіт, 2008. – 472 с.
7. Словник іншомовних слів: – [за заг. ред. акад. О.С. Мельничука]. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1985. – 968 с.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ І ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВЧИТЕЛІВ У КОЛЕКТИВІ: МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ДИРЕКТОРІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Жара Г.І.

(Чернігів, Україна)

Педагогіка партнерства, задекларована у сучасному освітньому законодавстві [3], розкриває широкі можливості для підвищення якості освіти і формування нової генерації громадян нашої держави. Втім, управління закладом загальної середньої освіти базується на безпосередній взаємодії його директора з педагогічними працівниками. Вміле управління передбачає, окрім визначених освітнім процесом дій, ще й турботу керівника про здоров'я персоналу, від чого залежить результативність діяльності усього закладу [1]. Навпаки, стресові стани, захворюваність і розлади здоров'я вчителів часто обумовлені саме їхньою неефективною взаємодією з керівництвом [2], недотриманням правил субординації і корпоративної етики. Тому метою нашої роботи стало надання методичних рекомендацій для директорів шкіл зі збереження індивідуального здоров'я вчителів і профілактики їх професійного вигорання. Вони полягають у такому:

1. Сприяти усвідомленню усіма співробітниками закладу освіти його місії, візії та основних цінностей. Підтримувати високий рівень корпоративної культури закладу.

2. Уникати тотального контролювання дій співробітників та авторитарного стилю керівництва. Оцінювати виключно професійні якості кожного, ні в якому разі не допускати проявів булінгу і дискримінації.

3. Принаймні один раз на два роки проводити моніторинг рівня здоров'я та рівня професійного вигорання вчителів закладу освіти.

4. Під час розподілу обов'язків між учителями, особливо з позакласної та позаурочної роботи, враховувати тенденції формування синдрому професійного вигорання у різних вікових категорій, а саме:

– сприяти адаптації учителів-початківців у колективі, познайомити їх з традиціями закладу, перспективами професійного розвитку тощо для профілактики виникнення деперсоналізації;

– забезпечити якісне наставництво досвідченими вчителями-предметниками учителів-початківців для відчуття останніми підтримки і запобігання редукації професійних досягнень;

– більше відповідальності покласти на учителів, які мають стаж роботи від п'яти до п'ятнадцяти років, дозволяючи їм проявляти творчу активність і стимулюючи до співпраці з більш досвідченими колегами;

– давати можливість творчого самовираження наряду з ненадмірним навантаженням учителям зі стажем роботи від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти років з огляду на найбільшу їх схильність до емоційного виснаження; урахувати їхні пропозиції і поради з організації освітнього процесу;

– використовувати досвід учителів, які мають понад двадцять п'ять років стажу, забезпечувати їх професійну ресоціалізацію з урахуванням інноваційних тенденцій розвитку освіти; залучати їх до співпраці з молодими вчителями для обміну досвідом.

5. Поважати і підтримувати прагнення учителів до дотримання балансу між роботою та особистим життям. Заохочувати використання хобі вчителів в освітньому процесі з виховною метою.

6. Залучати усі категорії вчителів до обговорення перспектив розвитку закладу освіти; створювати робочі групи з окремих нагальних питань за участю вчителів, учнів та їхніх батьків; визнавати і відмічати внесок кожного у спільну справу.

7. Виробити у закладі освіти систему заохочень учителів (як моральних, так і матеріальних), забезпечувати зворотній зв'язок тим, хто відповідально ставиться до своїх обов'язків. Корисно відкрито відмічати успіхи співробітників, дотримуватись справедливості у розподілі заохочень відповідно до внеску вчителя у розвиток закладу.

8. Забезпечувати співробітникам можливість особистісного, професійного і кар'єрного зростання, заохочувати їх до підвищення кваліфікації, участі у конференціях, тренінгах, конкурсах, грантових програмах тощо. Організувати майстерки, тренінги, психологічні та валеологічні консультації на базі школи.

9. Запобігати розвитку конфліктів у колективі. Сприяти рівним, емоційно гармонійним відносинам та формуванню позитивної робочої атмосфери у закладі освіти.

10. Обов'язково передбачити у структурі закладу загальної середньої освіти облаштування кімнати для психофізіологічного та психоемоційного розвантаження вчителів. Орієнтовно серед обладнання кімнати мають бути:

- м'які крісла-мішки;
- невисокий мобільний стіл, що легко пересувається;
- кушетка;
- килимки для відпочинку;
- ковдри або пледи;
- фітболи різного діаметру;
- шведська стінка;
- профілактор Євмінова;
- штори для затемнення вікон;
- музичне обладнання;
- люстра для освітлення зі зміною кольору;
- кондиціонер, обігрівач;
- набір кольоротерапевтичних карток;
- приладдя для малювання (кольорові олівці, фарби, пензлі, папір, розмальовки антистрес тощо);
- аромалампа з набором ефірних олій або колекція лікарських трав з різними запахами;

- акваріум з рибками або лампа з елементами, що рухаються;
- масажна доріжка для ніг або масажер на кшталт біомату;
- засоби тактильної стимуляції: м'ячі (пластмасові, резинові, з пухирцями); камінці різної форми; природні матеріали (шишки, жолуді, каштани, палички, кора, тощо); ємність з піском; мішечки або м'які іграшки, заповнені гранулами, зернятками тощо; гумові стрічки; пластилін або полімерна глина тощо.

Викладені положення мають рекомендаційний характер. Втім дотримання їх у практиці роботи керівника закладу загальної середньої освіти дозволить покращити емоційну атмосферу у колективі, сприятиме розвитку корпоративної культури, досягненню педагогічним колективом місії і візії закладу шляхом розуміння спільних цілей діяльності.

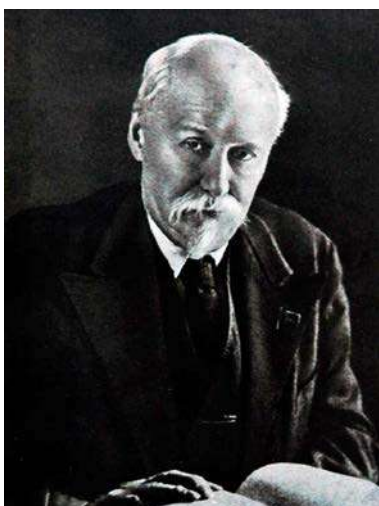
Список використаних джерел:

1. Жара Г.І. Аксіологія та акмеологія індивідуального здоров'язбереження сучасного вчителя у системі неперервної педагогічної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 17. Теорія і практика навчання та виховання*: зб. наукових праць / за наук. ред. акад. В. І. Бондаря. К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Випуск 30. 220 с. С. 58–68.
2. Жара Г. І. Динаміка показників індивідуального здоров'я учителів в умовах педагогічного експерименту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. № 3 (87). 304 с. С. 233–249. DOI 10.24139/2312-5993/2019.03/233-249.
3. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. С. 380. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>

УСЛАВЛЕНІ ІМЕНА ПОЛТАВЩИНИ:

**ШВАНВИЧ БОРИС МИКОЛАЙОВИЧ – ЕНТОМОЛОГ, СПЕЦІАЛІСТ
ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ЕНТОМОЛОГІЇ, АНАТОМІЇ КОМАХ,
ЕКОЛОГІЇ КОМАХ-ЗАПИЛЮВАЧІВ, ДОКТОР БІОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОР, ЗАВДУВАЧ КАФЕДРИ ЕНТОМОЛОГІЇ ЛЕНІНГРАДСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ, ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕНТ ВСЕСОЮЗНОГО ЕНТОМОЛОГІЧНОГО
ТОВАРИСТВА СРСР**

Закалюжний В.М.
(Полтава, Україна)

Народився Борис Миколайович Шванвич 26 листопада 1889 року в Полтаві у родині службовців. Рід Шванвичі походить від німецьких дворян з міста Торн. Спочатку прізвище звучало як «Шванвиц», але згодом було трансформоване у російське «Шванвич». Перший із роду Шванвичи – Мартін, переселився до Російської Імперії у 1718 році та викладав німецьку і латинську мови в гімназії при Петербурзькій академії наук.

Батько Бориса – Микола Іванович Шванвич навчався у консерваторії у М.А. Римського-Корсакова і усе життя викладав музику, в тому числі – коли родина жила у Полтаві. Сам Борис Миколайович отримав якісну музичну освіту у родині та гарно володів скрипкою. Згодом родина переїхала до Нижнього Новгороду. Де Борис Миколайович

закінчив місцеву класичну гімназію – зі срібною медаллю і пушкинською премією за твір з російської мови (1908 р.). Навчаючись у гімназії, збирав колекції комах, цікавився ентомологією і вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету. У 1913 році він закінчив навчання з дипломом I ступеню [2, 4, 5].

Після закінчення університету молодий зоолог працював два роки лаборантом на Мурманській біологічній станції (1913-1914 рр.), вивчаючи молюсків. У 1915 році Бориса Шванвича залишили при кафедрі зоології безхребетних Ленінградського університету для підготовки до професорського звання. Згодом, у 1919 році його перевели на посаду асистента. Склавши магістерські екзамени (1922 р.), Шванвич того ж року захистив дисертацію і одержав вчений ступінь магістра зоології.

З 1919 року і до кінця життя Шванвич стає на шлях вивчення ентомології. У 1925 році він виїжджає до Західної Європи у наукове відрядження. Працюючи у природничих музеях (Лондон, Берлін, Париж), він виконує серію з 12 робіт щодо забарвлення комах. Вона була відзначена стипендією Міжнародного рокфеллеровського фонду.

Повернувшись додому, Борис Миколайович стає приват-доцентом Ленінградського університету (1927 р.). Наступного року його обрали професором Пермського університету. Вчений організував у ньому кафедру зоології безхребетних із лабораторією ентомології у її складі. Невдовзі (1931 р.) його обрали завідувачем кафедри ентомології Ленінградського університету. Він обіймав цю посаду впродовж понад 20 років (крім періоду, коли кафедра була ліквідована).

У 1935 році Борису Миколайовичу Шванвичу без захисту дисертації присвоїли вчений ступінь доктора біологічних наук і звання професора [2, 3, 5].

Під час Великої Вітчизняної війни він до березня 1942 року лишався у заблокованому Ленінграді. В місті небезпідставно побоювалися виникнення епідемій. З огляду на це Борис Шванвич досліджує біологію та заходи боротьби із хатньою мухою – переносником небезпечних хвороб. Розроблені заходи впровадила в дію санітарна служба Ленінграду запобігши цим самим масовому поширенню епідемій. З січня до березня 1942 року від голоду померли його донька Тетяна і дружина Варвара Миколаївна. Учений лишився один з сином-підлітком Олексієм. Їх удвох, хворих на дистрофію, евакуювали до Саратова.

На початку 2000-х років професор кафедри зоології безхребетних Санкт – Петербурзького (Ленінградського) державного університету Юрій Слюсарев запустив у інтернет одну із легенд про Шванвича, яка не підтверджена архівними даними, але має право на існування.

Зима 1942 року в Москві іде засідання Ставки Верховного командування Радянської армії. Одне із питань розробка концепції маскування, що обумовлено надзвичайно великими втратами техніки та людських ресурсів. Головнокомандувач Йосип Сталін незадоволений і поставив чітке завдання швидко розробити концепцію маскування. На жаль, вітчизняні генерали розуміли це як взимку усе біле, а влітку – кольору хакі.

Хтось із новоспечених генералів, вочевидь інтелігент пригадав, що до війни в Ленінградському університеті працював професор Шванвич, який вивчав маскувальне забарвлення у комах. Сталін розпорядився негайно знайти та доставити Шванвича у Москву. З'ясувалося, що він не встиг евакуюватися і знаходиться у блокадному Ленінграді. Терміново був відправлений військовий літак до Ленінграду. Чекісти знайшли безсилового від голоду ученого вдома і уже в літаку його годували куриним бульйоном. А вночі у Кремлі відбулася зустріч Бориса Миколайовича з Йосипом Сталіним. Побачивши доходягу професора Сталін засумнівався, але пояснив ситуацію та поставив завдання. Відбувся наступний діалог:

– Професор зможете допомогти армії запитав Сталін.

- Так, зможу відповісти Шванвич.
- Що Вам для цього потрібно ?
- Три дні і два художники.

Через три доби на засіданні Ставки він не вживаючи термінів «мімікрія», «принцип стереоморфізму». «розчленяючий ефект» чітко і лаконічно сформулював основи концепції маскуванню запозичені у природи. У двох словах: опукле і світле фарбують у темні кольори, а ввігнуте і темне – у світлі кольори. Маршали та генерали слухали доповідь ученого з розкритими ротами. Як ілюстрації Шванвич продемонстрував об'ємні гіпсові фігури розфарбовані за таким принципом [1].

Розроблена Шванвичем концепція була швидко впроваджена у воєнну практику повітряного та наземного маскуванню об'єктів, техніки та камуфляжний одяг бійців. Через рік відбулася ще одна зустріч Шванвича зі Сталіним на якій вождь похвалив ученого «молодець професор добре потрудився проси, що хочеш». Вождь був здивований, коли Борис Миколайович миттєво відповів: «Хочу кафедру ентомології у Ленінградському університеті. Така була, але її закрили». Кафедра після цієї розмови була відновлена. Так це чи ні достовірно не відомо. Однак існують нагороди у роки Другої світової війни професора Бориса Миколайовича Шванвича орденом Леніна, який за будь що не вручався та медаллю «За оборону Ленінграда». Російський поет Ілля Олегович Фоняков (1935-2011) присвятив Б.М. Шванвичу «Балладу об ентомологі» (1979) [1].

*Не бывает ненужных знаний:
Всё сгодится когда-нибудь,
Пусть сегодня тебе ни званый,
Ни наград – разве в этом суть!
Жил чудак-профессор, который
Всю-то жизнь свою на земле
С увлечением вникал в узоры,
Что у бабочек на крыле.
«Не пора ли уgomониться, –
Кто-то сетовал, – время жесть?
Помогли бы лучше пшеницу
От вредителей уберечь!
Ведь от вас – никакой отдачи,
Так, схоластика лишь одна,
Вы подумайте, а иначе...»
Тут как раз началась война.
Бились яростно батальоны,
За собой взрывали мосты...*

*И пришел в Совет Обороны,
Разложил профессор листы...
Вот бывают в жизни дела же!
Оказался узор живой
Наилучшим при камуфляже
Зданий в городе над Невой.
И когда сирена завывала,
Много жизней уберегло,
Много судеб собой прикрывало
Это бабочкино крыло.
Не бывает ненужных знаний,
Всё сгодится когда-нибудь,
Пусть сегодня тебе ни званый,
Ни наград – разве в этом суть!
Лишь была бы твоя работа
В самом деле делом души,
Не для славы, не для отчета,
Делом чести, не терпящим лжи.*

До 1944 року Шванвич очолював кафедру зоології безхребетних Саратовського університету. Тут він із місцевими колегами вели дослідження із харчового використання річкових молюсків. З 1944 по 1955 роки Борис Шванвич очолює кафедру ентомології Ленінградського університету. Активно досліджує біологію, екологію, систематику представників рядів лускокрилих та перетинчастокрилих. Саме в цей період він видає дві основні праці – навчальні підручники: «Курс общей энтомологии» (1949) та «Введение в энтомологию» (1959), матеріал яких актуальний і в сьогоденні [2, 3, 5].

У 1956 році негаразди зі здоров'ям змусили вченого полишити університет і вийти на пенсію. Але він продовжував активно працювати і опублікував ще 11 наукових робіт.

Борис Миколайович Шванвич помер 5 грудня 1957 року в Ленінграді і похований на Великоохтинському цвинтарі. На пам'ятнику зроблений напис «професор Шванвич Борис Миколайович 1889-1957» та контурний малюнок крила денних метеликів. Подейкують, що там зображений і закамouflований танк... [5].

Рід Шванвичи припинив своє існування на синові Бориса Миколайовича – Олексієві, який тривалий час служив офіцером підводником на північному флоті Росії і помер у 2003 році не залишивши нащадків.

Список використаних джерел:

1. Военный эффект бабочки: о жизни – приключении профессора Бориса Шванвича // spbdtvnik.ru.news.voeu. 22.09.2016.
2. Закалюжний Віктор Полтавці – відомі зоологи. – Полтава: Астроя, 2017. – 129 с.
3. Левашко Е.В. Энтомологические научные школы Б.Н. Шванвича и А.С. Данилевского (1930-1941) // Наука и техника в первые предвоенные десятилетия советской власти: социокультурное измерение (1917-1940). – М.: Академия, 2007. – С. 245–256.
4. Шванвич Борис Николаевич // БСЭ. – М., 1977. – Т.29. – С. 313.
5. Шванвич Борис Николаевич // [ru.wikipedia.org: wiki](http://ru.wikipedia.org/wiki)

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ОХОРОНЮВАНОЮ ФЛОРОЮ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ В ШКОЛІ

Запорожець В.К.
(Полтава, Україна)

Збереження фітобіорізноманіття є одним з найактуальніших завдань сучасності. Порушення рівноваги в системі «природа-людина» призводить до тотального знищення багатьох видів рослин та тварин. Саме тому основною діяльністю вчителя біології є інформування учнів про стан та основні загрози існуванню охоронюваних видів рослин та вироблення ними екологічного світогляду. Воно реалізується в ході вивчення теоретичного навчального матеріалу на уроках, при проведенні лабораторно-практичних робіт, засідань наукових гуртків, екскурсій тощо. Одним з важливих аспектів набуття учнями таких знань є ознайомлення їх з охоронюваною флорою [4].

Аналіз календарних планувань з біології в середній школі, а також програм з поглибленим вивченням біології, говорить про те, що знання про рідкісні рослини і зникаючі рослини учні набувають у ході вивчення ботаніки (розділ Покритонасінні та їх характеристика) та загальної біології (розділ Надорганізменні системи) [1, 2]. Згідно вимог програми учні повинні знати рідкісні рослини свого регіону, України, природоохоронні території, їх роль у збереженні біорізноманіття, рівноваги у біосфері [3]. На нашу думку, такий об'єм знань про рідкісні і зникаючі рослини є недостатнім. Не акцентується увага на зникаючі та регіонально-рідкісні рослини. Тому в нашій роботі ми пропонуємо деякі шляхи глибшого ознайомлення учнів з охоронюваною флорою.

Реалізація цих шляхів має на меті використання знань про рідкісні та зникаючі види в якості прикладів для демонстрації тих чи інших біологічних понять. Наприклад, будову квітки, суцвіття, плодів можна вивчати, демонструючи відповідні органи рябчика малого, зозулиця болотного, ковили волосистої та ін. На цих же рослинах можна демонструвати і різні типи кореневих систем, листки, їх розміщення та жилкування. Доцільним є використання відомостей про рідкісні рослини при вивченні пристосування організмів до умов життя, екогруп рослин, їх життєвих форм, різних типів взаємозв'язків між організмами (наприклад поширення насіння проліски, рясту мурашками), структури популяцій тощо. Це лише незначна частина прикладів, які вчитель зможе використати при формуванні тих чи інших біологічних понять.

Не менш сприятливими для вивчення таких рослин є позакласні і позашкільні заходи. Це засідання наукового гуртка, тематичні вечори, екскурсії тощо [4]. Вони мають необмежений потенціал не лише для розширення знань учнів про рідкісні та зникаючі рослини, а і для прищеплення навичок екокультури. Але найсприятливішим

заходом у озброєнні учнів знаннями про рідкісні та зникаючі рослини є екскурсії в природу, де можна не лише побачити такі види, а і ознайомитися з екоотопами, в яких вони зростають, з'ясувати їх екоценотичні особливості.

Щоб розширити знання учнів про рідкісні та зникаючі рослини нашого регіону та України учитель може провести екскурсію до ботанічного саду педагогічного університету. Багаторічна колекція рідкісних та зникаючих рослин, створена викладачами, аспірантами та студентами факультету об'єднує види з різних типів рослинності: лісові, степові, лучні.

Ще одним напрямком ознайомлення учнів з охоронюваною флорою є вирощування рідкісних рослин на пришкольній ділянці [5]. Вирощування рідкісних рослин на навчально-дослідній земельній ділянці дає можливість ознайомити учнів з рослинами – представниками різних родин та екологічних груп, цінністю кожного виду, а також відпрацювати вміння та навички правильного збору та збереження рослинної сировини. При спостереженнях за особливостями росту та розвитку зникаючих рослин, учні мають змогу довідатися, що серед них є однорічні та багаторічні, що вони мають різні феноритми, особливості вегетативних і генеративних органів, типи запилення та ін. Порівнюючи зростання рослин в природних та штучних умовах, учні роблять висновок про деякі відмінності у появі тієї чи іншої фенологічної фази, намагаються з'ясувати, з якими факторами природи вони пов'язані [4, 5].

Отже, шляхи ознайомлення учнів з охоронюваною флорою у шкільному курсі біології можна поглибити не тільки з позакласною діяльністю, а і при вирощуванні рідкісних рослин на пришкольній земельній ділянці. Тільки такий комплексний підхід дасть можливість учням набути ґрунтовних природоохоронних знань, розширити їхній кругозір та сформувати екологічний світогляд.

Список використаних джерел:

1. Біологія, 6-9 кл. : навч. програми для загальноосвіт. навч. закл. – К.: ВД «Освіта», 2013. – С. 23–64.
2. Біологія : метод. рек. до 2015/2016 навчального року. – Харків : Ранок, 2015.
3. Біологія. Програма загальноосвітніх навчальних закладів. 7-11 класи. – К.: Ірпінь, 2014. – 84 с.
4. Гапон С.В. Особливості вивчення рідкісних рослин у шкільному курсі біології / С.В. Гапон, А.А. Бут, О.А. Гайдук // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України / Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. – Полтава: Астроя, 2007. – С. 229–232.
5. Матяш Н.Ю. Концептуальні підходи до проектування змісту біологічної освіти в основній школі / Н.Ю. Матяш // Біологія і хімія в рідній шк. – 2016. – № 5. – С. 33–37.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В ОСВІТІ

Зінченко Ж.В.

(Полтава, Україна)

Проблеми адаптивного управління окреслюють сьогодні не лише один із напрямів розвитку освітнього менеджменту, а й важливий вектор реалізації державної політики в галузі освіти.

За Г. Сльниковою, адаптивне управління – це «взаємовплив, що викликає взаємоприспосадування поведінки суб'єктів діяльності на діалогічній основі, яка забезпечується спільним виробленням реалістичної мети з наступним поєднанням зусиль і самоспрямуванням дій для її досягнення». Його основним завданням дослідниця визначає супроводження розвитку керованої системи в заданому напрямі в умовах нестабільності – адже «у цих умовах частіше, ніж зазвичай, відбувається зміна цілей і

завдань суб'єктів діяльності, що вимагає їх оперативного узгодження на природовідповідній основі» [2].

Сьогодні, коли реформування української освіти на всіх її рівнях вимагає перманентного аналізу ситуації та врахування її найзначущіших параметрів при вирішенні нових завдань – як тих, що відображають цілісну управлінську стратегію, так і поточних, які є відгуком системи на впроваджені зміни, – адаптивне управління набуває особливої ваги.

Психолого-педагогічні основи адаптивного управління є очевидними і пов'язані з суб'єкт-суб'єктним характером взаємин, що реалізуються в ході управлінського процесу. Природовідповідність, про яку говорить Г. Єльнікова, вимагає від керівника поваги до особливостей кожної людини, до її прав, уваги до підлеглих, акмеологічної спрямованості. Готовність не лише використати потенціал працівника, а і передбачити та забезпечити шляхи його подальшого розвитку, повинна стати основою для кадрової політики, що вимагає значної людинознавчої компетентності та педагогічних здібностей. Усі ці якості особливо важливі для керівника освітньої сфери, де розвиток індивідуальних можливостей людини є частиною професійної місії менеджера і зумовлює основні цілі його діяльності.

Визначаючи процес управління навчальним закладом як «цілеспрямовану взаємодію керуючої та керованої підсистем щодо регулювання освітнього процесу з метою переведення його на більш високий якісний рівень», І. Назарук [3] акцентує увагу на тому, що «адаптивне управління – це управління, яке засноване на діалогічній адаптації та кооперації дій керуючої та керованої підсистем, викликає відкритість взаємодії й реалізується в умовах невизначеності, що потребує додаткової орієнтації». При адаптивному управлінні актуалізуються такі явища, як взаємовплив, взаємоприспособлення поведінки суб'єктів діяльності на діа(полі)логічній основі, спільне визначення реалістичної мети, поєднання зусиль і самоспрямування дій на її досягнення.

Проте слід враховувати, що, поруч із забезпеченням життєздатності прийнятих управлінських рішень, взаємовплив і взаємоприспособлення можуть водночас призводити і до розбалансування між елементами управлінського процесу, до активізації суперечностей, пов'язаних із різноманіттям параметрів, які беруться до уваги, тим більше, що керівник освітнього закладу повинен водночас враховувати чинники, які мають дуже різну природу: економічно-фінансові, юридично-правові, соціальні, психолого-педагогічні, валеологічні, технічні тощо. При цьому значна частина орієнтирів є неоднорідними за своїми сучасними характеристиками, а також і за перспективами розвитку, що, у свою чергу, також передбачає певну гіпотетичність. Наприклад, такими є соціальні чинники, які, разом із тим, слід визнати одними з найважливіших для управління освітою на всіх її рівнях. Так, у освітньому процесі мають враховуватися характеристики соціального середовища виховання дитини в його суспільно-політичному сенсі, в контексті громади, родини, класного колективу, позашкільних спільнот, і водночас у школі закладаються соціальні орієнтири, до яких учень прагне і які він сам повинен тією чи іншою мірою реалізувати, створити шляхом свого особистісного, професійного, морального вибору. При цьому не можна, виховуючи людину для певного майбутнього, залишати поза увагою її сьогодення, як і не можна виховати громадянина демократичного суспільства шляхом жорсткого управління на авторитарних засадах.

Як слушно зазначає Т. Борова, адаптивна модель системи управління передбачає, що у результаті зміни характеристики внутрішніх і зовнішніх властивостей об'єкта відбувається відповідна зміна структури й параметрів регулятора керування з метою забезпечення стабільності функціонування об'єкта [1, с. 8]. Тож адаптивне управління – це не лише кваліфіковані управлінські дії по відношенню до інших, а й постійне самовдосконалення керівника, його готовність зрозуміти і прийняти ті вимоги, які зумовлені актуальними змінами об'єкта управління.

Список використаних джерел:

1. Борова Т.А. Адаптивне управління розвитком інтелектуального капіталу у вищому навчальному закладі / Т.А. Борова // Проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010 – № 7. – С. 7–11.
2. Єльнікова Г.В. Адаптивне управління професійно-технічною освітою в сучасних умовах / Г.В. Єльнікова. [Електронний ресурс]. Реж. доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/9255/1/%D0%93%D0%92%D0%84%20%20%D0%90%D0%A3%20%D0%9F%D0%A2%D0%9E%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%83%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%202013%20%D1%80.pdf>
3. Назарук І. В. Адаптивний підхід до управління навчальним закладом / І. В. Назарук. [Електронний ресурс]. Реж. доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/17468/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Казачанська О.П., Казачанська І.М.
(Харків, Україна)

Екологія на сьогодні є в центрі уваги суспільства, тому що в умовах екологічної кризи спільнота покладає особливі надії на школу, так як вона формує екологічну культуру людини з високими моральними якостями в її взаємодії з довкіллям. Саме вчитель покликаний підвищувати екологічну культуру учнів. Ефективне формування екологічної культури базується на вмінні учителя поєднати навчальний матеріал відповідного змісту з практичною діяльністю.

Екологічне виховання та формування екологічної культури потребують дотримання певних педагогічних умов, серед яких важливе місце займає використання найбільш ефективних форм та методів роботи з учнями, які базуються на урахуванні вікових, психологічних та індивідуальних особливостей вихованців. Велике значення в цьому процесі має організація безпосередньої участі учнів в роботі з охорони природи та покращенні стану навколишнього середовища з опорою на пізнавальні можливості учнів та використання міжпредметних зв'язків. Лише за таких умов вчитель може забезпечити свідоме і повноцінне сприйняття учнями навчального матеріалу екологічного змісту, сформуванню у них правильне ставлення до навколишнього середовища.

Необхідною умовою успішного екологічного виховання, формування екологічної культури є практична діяльність, так як саме в ній виявляються і закріплюються позитивні якості особистості, які визначають бажання жити у гармонії з природою. У нашому навчальному закладі приділяється велика увага формуванню в учнів бережливого ставлення до навколишнього середовища, вихованню екологічної культури. Так учні старших класів підготували і провели урок-конференцію на тему: «Вода, ти є життя», розробили екологічний проект «Світ навколо нас», працювали над складанням колективного послання майбутнім поколінням на тему «Здорова планета – здорова людина».

Загальновідомо, що здоров'я населення тієї чи іншої території залежить від екологічного стану навколишнього середовища і його впливу на стан здоров'я кожної людини.

Одна із причин погіршення екологічного стану навколишнього середовища – це забруднення, викликане надходженням у довкілля шкідливих речовин, які безпосередньо чи опосередковано негативно впливають на здоров'я людини. Біологічні навчальні дисципліни відкривають широкі можливості для формування позитивного ставлення до природи та виховання екологічної культури в навчальному процесі. Так

при вивченні теми «Забруднення, його вплив на компоненти природи й живі організми» звертаємо особливу увагу на необхідність кожної людини оберігати навколишнє середовище від забруднення і на роль кожного з нас в цьому процесі. Проблеми, пов'язані з радіаційним забрудненням, розглядалися в ході проведення бінарного уроку біології та географії на тему «Уроки Чорнобеля». Урок-конференція був присвячений аварії на Чорнобельській АЕС, під час якого учні використовували не тільки фактичний матеріал, але і висловлювали своє власне бачення щодо вирішення енергетичних проблем шляхом використання екологічно чистих джерел енергії.

При вивченні біології людини важливе місце займають питання, які пов'язані зі збереженням чистоти атмосферного повітря і води. Вивчаючи тему «Забруднення продуктів харчування і питної води та його вплив на здоров'я людини» акцентуємо увагу на тому, що не зважаючи на досягнення медицини, в останній час збільшилась кількість людей, хворих на серцево-судинні, онкологічні захворювання, а також хвороби шлунку, печінки і нирок. Зростає чисельність вроджених патологій. Від хвороб, спричинених забрудненням води, щорічно вмирає близько 5 млн. немовлят. У промислово-розвинутих країнах зафіксовані нові захворювання, викликані різними забрудненнями.

Забруднення атмосферного повітря сприяє появі підвищеної кількості запальних захворювань органів дихання і очей, захворювань серцево-судинної системи, інфекційних захворювань, раку легенів.

Вода – це необхідний компонент життя людини, а забруднена вода – причина багатьох захворювань. Захворювання, викликані бактеріологічним та хімічним забрудненням води, виникають внаслідок потрапляння у водойми промислових та сільськогосподарських стічних вод, а також нечистот населених пунктів. Найбільшу небезпеку викликають кишкові інфекційні захворювання, які розповсюджуються водним шляхом, зокрема холера, черевний тиф, паратифи, дизентерія, лептоспіроз. Особливу увагу звертаємо на вплив самої людини на стан атмосферного повітря і води, на рівень екологічної культури, що є невід'ємною умовою збереження довкілля і покращення умов життя на планеті Земля. Вивчаючи нервову систему, сенсорні системи, говоримо про вплив шуму на організм людини. Крім негативної дії шуму на орган слуху, він також викликає загальні зміни в організмі в цілому. Негативна тривала дія шуму є причиною порушення функціонального стану центральної нервової системи, що призводить до порушення динаміки процесів збудження в корі головного мозку, спостерігаються фазові зміни умовно-рефлекторної діяльності, сповільнюються психічні реакції при вирішенні тестових завдань, знижується працездатність, порушується слух, послаблюється увага, врешті-решт виникають неврози.

Робота по вихованню екологічної культури виходить за межі уроків і здійснюється у позаурочних заходах, таких як: акція «Птахи-наші друзі», в ході якої учні восени розвішують годівнички у шкільному саду, а навесні – дуплянки. Кожного року навесні учні разом з педагогами висаджують зелені насадження, що перетворює територію шкільного подвір'я на зелену зону. Підтримання чистоти шкільного подвір'я та прилеглої території – невід'ємна частина роботи по формуванню екологічної культури.

Вивчаючи біологічні дисципліни, ми постійно звертаємо увагу на те, що головне завдання, яке стоїть перед людством – не допустити незворотних змін, викликаних забрудненням навколишнього середовища. Навколишній світ і здоров'я людини тісно пов'язані собою, оберігаючи навколишній світ, ми оберігаємо своє здоров'я.

У зв'язку з цим необхідно:

- раціонально, екологічно обгрунтовано використовувати землі, водні ресурси, рослинний і тваринний світ;
- вчитися забезпечувати енергетичні потреби людства з поновлюваних джерел, не руйнуючи середовище існування;
- створювати безвідхідне виробництво, зберігаючи довкілля від забруднення;
- підвищувати рівень екологічної культури людей.

ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ НА ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН УЧНІВ**Квак О.В.***(Полтава, Україна)*

Необхідною умовою гармонійного розвитку особистості школяра є достатня рухова активність. Останні роки в силу високого навчального навантаження в школі і вдома та й з інших причин у більшості школярів відзначається дефіцит у режимі дня, недостатня рухова активність, яка обумовлює появу гіпокінезії, яка може викликати ряд серйозних змін в організмі школяра.

Дослідження гігієністів свідчать, що до 82-85% денного часу більшість учнів знаходиться в статичному положенні (сидячи). Навіть у молодших школярів довільна рухова діяльність (ходьба, ігри) займає тільки 16-19% добового часу, з них на організовані форми фізичного виховання припадає лише 1-3%. Загальна рухова активність дітей з приходом до школи падає майже на 50%, і понижується від молодших класів до старших. Встановлено, що рухова активність у старшокласників менша, ніж у школярів середніх класів. Рухова активність у вихідні і канікулярні дні більша, ніж у навчальні. Відзначено зміну величини рухової активності в різних навчальних чвертях. Рухова активність школярів понижується узимку, а навесні і восени вона зростає. Школярам не тільки доводиться обмежувати свою природну рухову активність, але і тривалий час підтримувати незручну для них статичну позу, сидячи за партою або навчальним столом [1].

Мало рухливе положення за партою чи робочим столом відбивається на функціонуванні багатьох систем організму школяра, особливо серцево-судинній та дихальній. При тривалому сидінні подих стає менш глибоким, обмін речовин знижується, відбувається застій крові в нижніх кінцівках, що веде до зниження працездатності всього організму й особливо мозку: знижується увага, послаблюється пам'ять, порушується координація рухів, збільшується час розумових операцій. Єдина можливість нейтралізувати негативне явище, що виникає у школярів при тривалій та напруженій розумовій праці – це активний відпочинок від школи й організована м'язова діяльність.

Руховий режим школяра складається в основному з ранкової гігієнічної гімнастики, рухливих ігор на перервах, уроків фізичної культури, занять в гуртках та спортивних секціях, прогулянок перед сном, активного відпочинку у вихідні дні.

При систематичних заняттях фізичною культурою і спортом відбувається безперервне вдосконалення органів і систем організму. У цьому, головним чином, і полягає позитивний вплив фізичної культури на зміцнення здоров'я. Середні показники росту і розвитку, а так само деякі функціональні показники у юних фізкультурників значно вищі, ніж у їхніх однолітків, які не займаються спортом: довжини тіла юнаків 16-17 років більша на 5,7-6 см, маса тіла - на 8 - 8,5 кг, а окружність грудної клітки на 2,5-5 см, сила кисті руки – на 4,5-5,7 кг, життєва ємність легень – на 0,5-1,4 л [2].

Під впливом м'язової діяльності відбувається розвиток всіх відділів центральної нервової системи. При цьому важливо, щоб фізичні навантаження були систематичними, різноманітними і не викликали перевтоми. У вищій відділ нервової системи надходять сигнали від органів чуттів і скелетних м'язів. Кора головного мозку переробляє величезний потік інформації і здійснює точну регуляцію діяльності організму. Фізичні вправи позитивно впливають на розвиток таких функцій нервової системи як силу, рухливість і врівноваженість нервових процесів. Розумова праця вимагає мобілізації м'язових зусиль, тому що сигнали від м'язів активізують діяльність мозку. Під впливом фізичних навантажень збільшується частота серцебиття, м'яз серця скорочується сильніше, підвищується викид серцем крові в магістральні судини. Постійне тренування системи кровообігу веде до її функціонального удосконалювання. Фізичні вправи

викликають підвищену потребу організму в кисні. В результаті чого збільшується життєва ємність легень, покращується рухливість грудної клітини. Крім того, повне розправлення легень ліквідує застійні явища в них, скупчення слизу і мокротиння, тобто служить профілактикою можливих захворювань. Легені при систематичних заняттях фізичними вправами збільшуються в обсязі, дихання стає більш рідким і глибоким, що має велике значення для вентиляція легенів. При систематичних заняттях фізичною культурою відбувається безперервний розвиток і вдосконалення органів і систем організму дитини. У цьому полягає позитивний вплив фізичної культури на зміцнення здоров'я [3, с. 4-5].

Таким чином, проведення ранкової гігієнічної гімнастики повинно відповідати шкільного віку дитини. Її необхідно проводити вранці не менше 15-20 хвилин. При цьому, всі вправи виконуються, у спокійному темпі і рівномірному диханні. На перервах необхідно обов'язково вставати з-за парти і ходити. Для дітей молодших класів необхідно щоб був простір для рухливих ігор. Основне завдання уроків фізкультури не виконання нормативів, вони всього лише показник фізичної підготовки школяра, а формування правильного м'язового тону. Крім того, школяреві необхідно гуляти перед сном, щоб наситити мозок і організм в цілому киснем. Після таких прогулянок організм краще відновлюється під час нічного сну.

Список використаних джерел:

1. Дубогай А.Д. Психолого-педагогічні основи формування здорового способу життя школярів початкових класів: автореф. дис. ... док. пед. наук. – Київ, 1991. – 38 с.
2. Москаленко Н. Рухова активність дітей молодшого шкільного віку / Н. Москаленко, О. Власюк // Збірник наукових праць. – Ч. II. – Рівне, 2003. – С. 65–66.
3. Формування навичок здорового способу життя в дітей і підлітків : навч. посібник / за заг. ред. В.Г. Панка. – К. : Ніка-Центр, 2002. – С. 4–5.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПІД ЧАС СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ТА СТОМАТОЛОГІВ

Когут І.В., Свінцицька Н.Л., Северин Ю.М.,
Литовка В.В., Каценко А.Л.
(Полтава, Україна)

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в Україні, висунули на перший план проблеми соціалізації молоді. На формування ціннісних орієнтацій молоді в сучасних умовах здійснює вплив інтегральний результат взаємодії двох цілісних систем. З одного боку, суспільство в усій сукупності проявів суспільного життя впливає на особистість молодої людини, з іншого – особистості активно засвоюють попередній актуальний досвід соціуму, знання, норми, цінності, традиції, що накопичуються і передаються від покоління до покоління [5,6]. Ціннісні орієнтації молоді як найбільш «динамічної» групи суспільства більше за інших схильні до змін. Саме в молодіжному середовищі формується новий тип особистості, який буде домінувати і розвиватись у майбутньому. Ціннісні орієнтації є основними векторами соціальних орієнтацій, вони визначають спрямованість особистості і ступінь її соціальності, що змінюються залежно від рівня відповідності індивідуальних потреб і інтересів потребам та інтересам соціуму. Це зумовлює проблему формування ціннісних орієнтацій молоді як для сьогоденної соціальної політики, так і для майбутніх перспектив суспільного розвитку.

Одним з ключових питань в психології є проблема ціннісно-сислової сфери особистості. Це обумовлено тим, що внаслідок соціальних змін у суспільстві, перед молодою людиною відкрилась перспектива постановки власних цілей і формування

дієвих умов їх досягнення, що призвело до ціннісної суперечливості. З одного боку, молоді особистості одержали більше незалежності у власному житті, що відповідає їх злободенним цінностям та прагненням, з іншого – вони часто принижують відповідальність за свої вчинки, життєві позиції та професійний вибір.

Мета дослідження – дослідити та порівняти роль ціннісних орієнтацій професійному становленні особистості студентів, які навчаються в Українській медичній стоматологічній академії (УМСА) за спеціальністю «Стоматологія» та студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, які навчаються за спеціальністю «Психологія».

Для досягнення поставленої мети нами використовувалися загальнонаукові методи емпіричного дослідження (тестування, опитування).

Емпіричною базою дослідження виступають 50 студентів 1 курсу, які навчаються за спеціальністю «Стоматологія» в УМСА та 50 студентів національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, які навчаються за спеціальністю «Психологія».

Ціннісні орієнтації – це найголовніші елементи внутрішньої організації особистості, закріплені її розумінням життя і всією сукупністю її уболівань.

Під ціннісними орієнтаціями розуміються:

- 1) стремління, бажання, життєві ідеали, система визначених норм;
- 2) установки на ті чи інші надбання матеріальної і духовної культури соціуму;
- 3) принципове відношення до навколишнього середовища;
- 4) моральність особистості;
- 5) першочерговий шлях трансформації культурних цінностей у стимули і мотиви практичної поведінки особистості.

За результатами емпіричного дослідження виявлено, що студенти орієнтовані у житті переважно на соціальну взаємодію, визнання у соціальних стосунках та досягнення матеріальних цінностей [1]. Посередньо вираженні цінності здоров'я, пошуку та насолоди прекрасним і любові. Найбільш вираженими цінностями студентів Полтавського національного педагогічного університету є цінності визнання і поваги людей, допомоги та милосердя іншим, відпочинку. Встановлено, що студенти, які навчаються в УМСА мають більше виражену егоїстично-престижну спрямованість, хоча і надають вагомого значення цінності креативності [2, 3].

Студенти-психологи більшою мірою налаштовані на прояв цінностей доброти, любові, психологічної близькості, ніж студенти-стоматологи. Медикам більше властиві емоції, що мають альтруїстичне спрямування – вони більше відчувають позитивні емоції при наданні допомоги, оточуючим людям, зацікавлені у емоційному благополуччі оточуючих. Вони більше схильні до проявів справедливості і честі. Натомість, цінності морально-ділової спрямованості меншою мірою властиві психологам. При цьому для психологів більш важливою є соціальна активність. Студенти УМСА характеризуються переважанням інтуїції в морально-етичній сфері, а також відчувають більш виражену відповідальність за інших людей, якість допомогти їм. Рівень своєї професійної відповідальності вони пов'язують з рівнем наполегливості у навчанні та його якості [4]. Морально-етична відповідальність досліджуваних пов'язана з їх ціннісними орієнтаціями і передбачає домінуючу тенденцію до прийняття відповідальності за життя особистості, її прийняття, надання їй допомоги.

Таким чином, підбиваючи підсумки, можна зробити спробу визначення комплексного механізму процесу соціалізації молоді, яка одночасно є його активним суб'єктом. Механізм соціалізації молоді включає в себе зовнішні фактори: цілеспрямований вплив соціокультурного середовища, виховується і формується як особистість, її норми, цінності, соціальні очікування, стандарти поведінки. До внутрішніх факторів необхідно віднести: соціальну активність самої особистості, самостійність у виборі та засвоєнні знань, уміння зіставляти різні точки зору, критично їх оцінювати, активну участь у практичній перетворювальній діяльності. Важливим

критерієм відмінності зрілої особистості та особистості інфантильної є диференційована самооцінка, здатність самотійно приймати рішення. Тобто молодь буде керуватись тією системою ціннісних орієнтацій, яка сформувалась у процесі соціалізації під впливом перетворень сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Особливості становлення ціннісних орієнтацій у майбутніх лікарів / Н.Л. Свінцицька, Ю.М. Северин, Р.Л. Устенко [та ін.] // Технології здоров'язбережування в сучасних закладах освіти України: проблеми та перспективи: матеріали Всеукр. студ. наук-практ. конф. / за заг. ред. О.О. Момот, Ю.В. Зайцевої, Ю.В. Солохи [та ін.]. – Полтава: Сімон, 2019. – С. 104–109.
2. Свінцицька Н.Л. Формування професійної свідомості у майбутніх лікарів на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» // Н.Л. Свінцицька, О.О. Шерстюк, Я.А. Цветкова [та ін.] // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – Полтава, 2011. – Т. 11. – Вип. 4 (36), част. 2. – С. 178–179.
3. Свінцицька Н.Л. Робота у студентському науковому товаристві – перша ланка у процесі формування сучасного лікаря / Н.Л. Свінцицька, О.О. Шерстюк, Р.Л. Устенко [и др.] // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – 2015. – Т. 15, вип. 2 (50). – С. 39–42.
4. Свінцицька Н.Л. Деякі питання оптимізації навчального процесу з дисципліни «Анатомія людини» / Н.Л. Свінцицька, А.Л. Каценко, В.В. Литовка // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXVI Каришинські читання): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 30-31 травня 2019 р.) – Полтава, 2019. – С. 279–280.
5. Свінцицька Н.Л. Використання нетрадиційних методів навчання студентів на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» / Н.Л. Свінцицька, О.К. Солдатов // Вісник проблем біології і медицини. – 2010. – Вип.1. – С. 215–218.
6. Українське телебачення в процесі національної ідентифікації молоді // Телевізійна й радіожурналістика [Текст] / Зб. наук.-метод. праць. – Л.: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – Вип. 5. – 93 с.

ФІЗКУЛЬТХВИЛИНКИ ЯК ОЗДОРОВЧА ТЕХНОЛОГІЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Коритько І.В.
(Полтава, Україна)

Застосування технологій оздоровлення дітей у процесі навчання дає підставу для висновку; рухи тіла (м'язів великих і дрібних), які є складовими різних фізичних вправ, сприяють формуванню рухових умінь і навичок, збереженню, зміцненню та відновленню здоров'я учнів початкової школи. Щоб зацікавити дітей рухами та спонукати до їх виконання, бажано якомога урізноманітнювати їх – тобто пропонувати не тільки ті рухи, що розвивають опорно-руховий апарат, м'язи тіла та активізують кору головного мозку через центральну нервову систему, а й ті, що впливають на функції шкіри, слизову оболонку носа, дихального горла, активізують легені, м'язи серцево-судинної системи, зорові нерви, дрібні м'язи обличчя, пальців рук і ніг. Тобто під час виконання певних рухів мають збуджуватися пропріорецептори всього тіла, всіх його частин [1].

Таким чином, можна систематизувати різні технології, що в певній послідовності застосовувалися б у ранковій, гігієнічній, лікувальній гімнастиках, на фізкультурних

заняттях, під час проведення різних видів навчально-виховних заходів. Оздоровлення учнів молодшого шкільного віку під час проведення різних форм навчання є ефективним за умов: опанування педагогами технологій, які включають рухові дії, що впливають на різні пропріорецептори та активізують у комплексі всі органи та системи організму дітей, їхні аналізатори та сприяють формуванню базових програмових умінь і навичок.

Фізкультхвилинка – це комплекс вправ, які проводяться під час занять, для підвищення працездатності учнів й вчителів зняття втоми, відпочинку організму, нервовій системі, м'язам. У запропонованих фізкультхвилинках діти стежать за рухами рук, імітують різні види рухів, вчаться орієнтуватись в просторі, що спонукає розвиток зорових функцій. Необхідною умовою є повна розкутість у рухах, вільне переміщення в кімнаті.

Фізкультхвилинка включає 3-4 вправи, добре знайомі дітям і легкі для виконання. Кожна вправа виконується 3-4 рази в середньому темпі. Фізкультхвилинки проводяться, як правило, після 20-30 хв. Роботи. Тривалість фізкультхвилинки 2-3 хвилини. Вправи мають добиратися таким чином, щоб протягом дня цілеспрямовано навантажувалися і розслаблялися різні групи м'язів дітей: плечового пояса, спини, тазостегнових суглобів. Необхідно включати в комплекс вправи для відпочинку очей, дихальні вправи, вправи на координацію рухів.

Організація фізкультурних хвилин передбачає підготовку приміщення та учнів, які для виконання вправ повинні закрити книжки, зошити і покласти їх на середину парти, розшпилити комірці. Проводити фізкультурні хвилини може черговий або фізорг. Вправи рекомендується виконувати стоячи біля парти або сидячи за партою. В першому класі необхідно проводити по дві фізкультхвилини на 10-ій і 20-ій хвилин і кожного уроку. Але якщо діти швидко стомлюються, можна провести і три фізкультхвилини протягом уроку. Доцільно збільшувати їх кількість на початку та в кінці тижня, семестру. Вони повинні бути не лише рухливими, а й цікавими і різноманітними за направленням та змістом. Такий перепочинок знімає втому, напругу з органів зору і слуху, з утомлених від письма пальців, нормалізує увагу, відновлює сили, викликає відчуття бадьорості, поліпшує настрій, підвищує працездатність. Під впливом м'язової діяльності прискорюються кровообіг та кровопостачання, поглиблюється дихання, кора головного мозку дістає заряд енергії для подальшої розумової діяльності.

Правила проведення фізкультхвилин на уроках у початкових класах

1. Проводити фізкультхвилини через кожні 15-20 хвилин уроку: в 1-му класі дві, на кожному уроці, у 2-4-х класах – по одній.

2. Виконання вправ повинно проводитись у добре провітрюваному приміщенні.

3. Вправи підбирати для розслаблення різних видів м'язів: плечового пояса, спини, тазостегнових суглобів, включати в комплекс вправ для відпочинку очей, дихальні вправи, вправи на координацію рухів.

4. Тривалість фізкультхвилин зазвичай становить 1-3 хв.

5. Зміст тексту може поєднуватися з темою заняття, його програмовим завданням.

6. Вправи для очей повинні передбачати рух очного яблука за всіма напрямками.

7. Проводити вправи, що можуть перетворити паузу на цікаву гру з елементами творчості, активізувати образне мислення дітей, наприклад порухатися як жук-сонечко, заєць, кіт тощо.

8. При підборі фізкультхвилин під віршовані тексти до конкретного уроку слід звернути увагу на наступне: перевага віддається віршам з чітким ритмом, так як під них легше виконувати різноманітні рухи.

Це сприяє підвищенню емоційного настрою дітей, викликає інтерес до рухової діяльності. Водночас у молодших школярів розвиваються почуття ритму, гнучкість, пластичність та інші фізичні якості. 4-5 елементів точкового масажу: біля носа, за вухами, над бровами. Варто запропонувати дітям вправи для зміцнення зорових м'язів,

нервів очей: подивитися праворуч, ліворуч, угору, вниз або очима простежити доріжку, якою бігають мурашки, стрибають птахи тощо. Ці вправи готують до зосередження зору на конкретних завданнях.

Фізкультхвилинку як здоров'язбережувальну технологію характеризують конкретність та чіткість мети, завдання, наявність етапів початкової діагностики, добір змісту, форм, способів її реалізації; використання сукупності заходів у певній логіці та критеріальна оцінка результатів. Важливою характеристикою здоров'язбережувальної технології є її відтворюваність.

Вчитель разом з дітьми виконує вправи, при чому формою фізкультхвилинки є рухлива сюжетна композиція. Роботу з використання фізкультхвилинки як технології оздоровлення дітей у процесі різних організацій доцільно розпочинати з визначення структури фізкультхвилинки, змісту завдань, що мають реалізовуватися в кожній із них.

Вчитель аналізує роль фізкультхвилинки як технології оздоровлення, її вплив на організм дітей, доцільність і необхідність використання в певній частині заняття. Під час проведення фізкультхвилинки дітям загадують загадки. Діти разом з педагогом розповідають вірші та потішки про рухи та здоров'я. Відповіді на загадки часто викликають у дітей сміх, що емоційно налаштовує їх на виконання складніших рухових завдань. Перед виконанням загальнорозвивальних вправ доцільні ігри на дихання для вентиляції легень і дихання крізь праву ніздрю (елементи йогівського дихання) для активізації лівої півкулі та процесу збудження центральної нервової системи.

Фізкультхвилинка сприяє розвитку психічних процесів (сенсорних та інтелектуальних), що, в свою чергу, підвищує ефективність навчання дітей. Рухи тіла доцільно періодично поєднувати з рухами пальців рук, ніг, наслідуванням елементів дій тварин, птахів, комах або явищ природи дощу, вітру. Дії рук, ніг, обличчя, тулуба дітей бажано супроводжувати музикою, розповіданням коротких віршиків. Це сприяє ефективному оздоровленню організму дітей. У кожну фізкультхвилинку заняття (комплекс загальнорозвивальних вправ) корисно вводити одну-дві вправи коригувального характеру для профілактики або корекції постави дітей.

1. Два крила лелека має,
(діти встають і ставлять руки вперед перед собою)
Ними вправно він махає,
(розводять руки і роблять змахи)
Змах уверх, а потім вниз
Спортхвилинка – не каприз
Трохи ми перепочили,
А тепер за парти сіли!
(діти помахали руками і сіли за парти)

2. Йде по стежці їжачок,
(діти крокують на місці)
Присідає на горбок!
(діти присіли)
Подивись, на ніжки встав,
(діти піднімають голівки і встають)
Й знову він закрокував!
(діти крокують)
Нагулявсь і стишив крок,
А ми продовжуємо урок!
(діти стишують крок і сідають за парти).

Правильне проведення вправ запобігає викривленню хребта, сприяє правильному формуванню його згинів та реабілітують або компенсують вади постави, зміцнюють м'язи ступень.

Отже, під час організації навчальних занять школярам необхідна рухова активність, що адаптована до функціонального стану їх організму. Фізкультхвилинка як здоров'язберігаюча технологія включає весь спектр оздоровчих, загальнозміцнювальних заходів, спрямованих на максимальне відновлення ушкоджених функцій, забезпечують розвивальний ефект без будь-якої шкоди для організму дитини та сприяє покращенню фізичного статусу кожної дитини. Фізкультхвилинка як оздоровча технологія має відповідати основним критеріям технологічності: концептуальності, системності, керованості, ефективності, відтворюваності.

Список використаних джерел:

1. Як виростити дитину здоровою : Посібник для батьків, учнів молодшого шкільного віку / Л. Молодова, Т. Бойченко, Н. Колотій та ін. – К. : Прем'єр-Медіа, 2004. – С. 6–18.
2. Денисенко Н.Ф. Оздоровчі технології – в освітній процес / Н.Ф. Денисенко // Дошкільне виховання. – 2009. – №11. – С. 7–11.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ ПІД ЧАС АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Корчан Н.О.

(Полтава, Україна)

*Поведінка є таким самим джерелом патології, як гени й середовище.
Неправильна поведінка людей є більш частою причиною їхніх захворювань, аніж
зовнішні дії чи слабкість природи людини.*
(М. Амосов)

Психологічна адаптація студентів-першокурсників до навчального процесу у ВУЗі включає цілий ряд аспектів, за якими стоять різні зони труднощів, з якими доводиться стикатися студентам на початковому етапі навчання у вузі [4].

Навчальна робота у вищих навчальних закладах медичного спрямування має свої особливості, порівняно з іншими вишами. До однієї з таких особливостей належить графік роботи студентів протягом дня. Зокрема, в Українській медичній стоматологічній академії перша пара починаються о 9.30 ранку, а остання четверта пара закінчується об 15.55, натомість у інших навчальних закладах значно раніше. Це говорить про те, що майже весь день студент навчається, але й весь вечір і навіть вночі він продовжує займатися розумовою працею, готуючи домашнє завдання. Розумова праця вимагає менше енергетичних затрат ніж фізична. Але в даному випадку постійна, інтенсивна, можна навіть сказати не контрольована розумову праця потребує постійного зростання потреб головного мозку в кисні, якого постійно не вистачає при такому графіку життя студентів.

Ще однією особливістю навчання у вищих навчальних закладах медичного спрямування і наприклад на кафедрі анатомії людини УМСА це використання під час занять досить специфічних засобів унаочнення. А саме демонстрація на кожному занятті різних видів натуральних препаратів. Практика показує, що пізнавальний характер, наочність і унікальність даних зборів, переконує кожного в осмисленні того шляху, по якому рухається людство. Адже не даремно за народною мудрістю: «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Ми повинні по-новому подивитись на людський організм і переосмислити наше ставлення до власного здоров'я [5].

Але у психологічному відношенні є і інша сторона медалі використання натуральних препаратів, зокрема частин органів, органів і людського тіла (трупів) в цілому. Мається на увазі те, що ні викладач ні студент не може передбачити яка буде психологічна реакція на близький контакт із трупним матеріалом. Бо на першому курсі вік студента, як правило, не перевищує 17-18 років, що співпадає з дуже вразливим підлітковим періодом розвитку і формування нормальної психіки, яка потрібна в подальшому у професійній діяльності майбутнього лікаря. Викладацький склад повинен застосувати оптимальну кількість наочних методик для освоєння такого складного, фундаментального предмета, як анатомія, студентами з індивідуальним підходом до кожного, у залежності від тих або інших творчих здібностей майбутніх фахівців[3]. Викладач-анатом повинен сформулювати у студентів стійке толерантне ставлення до препаратів, як до останків людського тіла, що також позитивно впливає на формування психіки і дає можливість попередити будь, які психосоматичні розлади під час адаптації до нових умов навчання.

Вивчення предмету анатомія людини, окрім постійної візуалізації, потребує складної навички – вивчення нової іноземної мови, що вимагає підвищення активності розумової праці. Вся анатомічна номенклатура викладена латинською мовою і для студента першокурсника ще одне випробування. І це лише приклад, які можуть виникнути проблеми під час вивчення лише однієї навчальної дисципліни, а їх у студентів, що найменше десять. Отже, все вище сказане, говорить про високу ймовірність виникнення втоми, перевтоми які можуть призвести до порушення психічного і соматичного стану здоров'я студентів. Тому на нашу думку, питання профілактики психосоматичних розладів під час адаптації студентів першокурсників до навчання у вищих медичних закладах було, є і буде актуальним.

Встановивши факт нероздільності процесів психіки та тіла, зовнішнього середовища, харчування, розумового навантаження, способу життя, оточення, професійної спрямованості, підтримки соціуму, інформаційного потоку, ми надаємо ще більше значення важливості збереження психіки студентів під час адаптації до навчання у навчальному закладі медичного спрямування.

У 1998 році ВООЗ видала документ, де чітко визначаються, складові психічного здоров'я: позитивне сприйняття власного психічного благополуччя; відчуття власної гідності, впевненість в цінності своєї особистості та цінності інших людей; здатність підтримувати гармонійні взаємовідносини з внутрішнім світом думок та почуттів, справлятися з життєвими проблемами та свідомо йти на ризик здатність встановлювати, розвивати та підтримувати взаємно задовольняючі міжособистісні відносини; здатність психіки до самоцілення (спонтанного відновлення нормального стану) після перенесеного шоку або стресу[1]. Психосоматичні захворювання – це вторинні функціональні й органічні розлади внутрішніх органів і систем, першопричиною виникнення і загострення яких є психогенні чинники. За даними ВООЗ, майже 50% ліжок терапевтичного профілю займають психосоматичні хворі. Психосоматика – напрям медичної психології, що вивчає вплив психологічних факторів на виникнення певних соматичних захворювань. Цей термін походить від грецького *psyche* – душа і *soma* – тіло і вперше був застосований у 1818 р. німецьким психіатром С. Хейнротом.

Початковим пунктом психосоматичного процесу є відповідний психічний стан або зміна психічних станів, які викликають фізіологічну реакцію організму. Більш вираженою ця реакція буває при емоційних станах і афектах, наприклад, при радості, гніві, страху. Фізіологічні реакції на психічні процеси можуть виникати в різних ділянках і системах організму. З боку серцево-судинної системи спостерігається прискорення серцебиття, звуження або розширення судин, видимим результатом чого є блідість або почервоніння шкіри. Відмічається затримка, сповільнення або прискорення дихання, зміна його глибини. Дуже вираженою є реакція органів травлення у вигляді

посиленої моторика шлунку і як наслідок схильність до блювання, підвищена перистальтика кишечника («ведмежа хвороба» при стресах і сильному стресі). Підвищена секреція слини або, навпаки, зниження виділення слини (депресія) з відчуттям сухості в роті. Підвищена пітливість і, особливо, долонь є загальновідомою реакцією при емоційних переживаннях [1].

На сьогодні не існує єдиної загальноприйнятої теорії, яка могла б пояснити виникнення всіх можливих психосоматичних захворювань. За неспецифічною теорією Г. Сельє, будь який стрес може спричинити патологічні зміни в генетично ослабленому «шоковому органі». Стрес є складовою частиною самого життя. Це є природний побічний продукт будь-якої нашої діяльності, уникати стресу було б також невірно, як відмовлятися від їжі, фізичних рухів або ж кохання.

Під час навчально-виховного процесу викладачі повинні приділяти увагу не лише викладанню нового матеріалу, оцінці знань студентів, а і спостерігати за їх здоров'ям та психоемоційним станом.

Згідно з діагностичними критеріями при будь-якому порушенні психічної рівноваги, навіть при прихованій, наявні не менше двох з наведених шести ознак: поганий апетит, безсоння або сонливість, зниження активності або втомлюваність, занижена самооцінка, утруднена концентрація уваги або труднощі в прийнятті рішень, почуття безнадійності. Як правило, при появі цих, усім знайомих, ознак ми продовжуємо активно працювати, вчитися і ігноруємо перші ознаки порушень, що згодом проявляються у соматичних захворюваннях [1].

Таким чином, щоб досягти максимального розвитку здібностей студентів і забезпечити якість підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог, керівництво вищого медичного закладу зобов'язується створити всі умови, аби студент зміг, більшою мірою самостійно, у відповідних клініках поступово оволодіти обраною ним спеціальністю лікаря. Завдання професорсько-викладацького складу при цьому полягає в тому, щоб методично забезпечити оптимальні можливості для самостійного оволодіння студентом відповідним розділом медичної науки і постійно контролювати цю роботу [6].

Усебічна повнота людського життя обумовлюється здоров'ям. Наше здоров'я залежить від безлічі причин, в основі яких так чи інакше лежать соціально-психологічні закономірності. Основними, визначальними факторами здоров'я є: спосіб життя – 50%; навколишнє середовище – 20%; генетичні (спадкові) фактори – 20%; медичні фактори – 10% [2].

Однак можна зробити висновки, якщо молода людини, студент, навчиться усвідомлювати і контролювати свою поведінку, емоції, думки, то вона зможе навчитися зберігати оптимальну рівновагу, рятуватися від згубних звичок, що заважають повноцінно жити. Через пізнання і поліпшення психологічного складника здоров'я ми маємо шанс зміцнювати й удосконалювати саму людину та її здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2000.– 368 с.
2. Грицюк І.М. Основи психосоматики: методичні матеріали для студентів спеціальності «Практична психологія» / Ірина Михайлівна Грицюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 27 с.
3. Дейнега Т.Ф. Досвід впровадження кредитно-модульної системи освіти на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» / Т.Ф. Дейнега, Н.Л. Свінцицька, В.О. Рогуля [та ін.] // Проблеми інтеграції української медичної освіти у світовий освітній простір: Всеукраїнська навчальнонаукова конференція 21-22 травня 2009 р. – Тернопіль: ТДМУ «Укрмедкнига». – С. 82–84.

4. Корчан Н.О. Роль викладача у профілактиці втоми студентів першокурсників під час адаптації до навчання // Технології здоров'язбережування в сучасних закладах освіти України: проблеми та перспективи : Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (жовтень, 2019). – Полтава. – С. 57–61.
5. Свінцицька Н.Л. Використання нетрадиційних методів навчання студентів на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» / Н.Л. Свінцицька, О.К. Солдатов // Вісник проблем біології і медицини. – 2010. – Вип. 1. – С. 215–218.
6. Свінцицька Н.Л. Формування професійної свідомості у майбутніх лікарів на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» / Н.Л. Свінцицька, О.О. Шерстюк, Я.А. Цветкова та ін. // Актуальні проблеми сучасної медицини : Вісник Української медичної стоматологічної академії. Полтава, 2011. – Т. 11. – Вип. 4 (36). Ч.2. – С. 178–179.

ВИХОВНА РОБОТА НА КАФЕДРІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

Корчан Н.О.
(Полтава, Україна)

*Виховання має скеровувати діяльність, а не пригнічувати її.
Завдання педагога в тому, щоб насичувати та сприяти,
спостерігати, заохочувати, спонукати,
а не втручатися, наказувати чи обмежувати.*

Марія Монтессорі

Саме словами Марії Монтессорі – не лише великого педагога, автора унікальної педагогічної системи в основі якої полягає «вільне виховання», що використовують у багатьох країнах і у наші часи, а і першого лікаря жінки Італії, психіатра, яка все життя присвятила втіленню своєї педагогічної виховної системи у життя.

Найсуттєвішим моментом для всеохоплюючого інтеграційного процесу в академії є поєднання і взаємодоповнення навчального, виховного та наукового процесів. Без відповідного виховання наших студентів практично неможливо добитися гармонійного розвитку особистості і сформувати національно свідомого, з активною життєвою позицією фахівця і громадянина [3].

На нашу думку щоб розкрити питання формування виховного простору УМСА потрібно окреслити що таке «виховний простір».

Термін «виховний простір» був уведений, як відомо, у науковий обіг Л.І. Новіковою. Виховний простір – це результат конструктивної діяльності, яка повинна досягатися з метою підвищення ефективності виховання, причому діяльності, що не лише творить, а й інтегрує [5].

Виховний простір – це комплекс соціально-педагогічних умов, що виникає завдяки спеціально організованій діяльності й орієнтований на співпрацю суб'єктів освітнянського процесу.

Під виховним простором будемо розуміти психолого-педагогічний проект, метою якого є духовно-моральне вдосконалення підростаючої особистості. Сама ж сутність його проектування полягає у створенні й реалізації системи наукових орієнтирів, які задають технологічний вектор діяльності педагога і взаємодії вихованців, спрямованих на успішне досягнення виховної мети – розвитку духовно зрілої особистості [1].

Виховний простір навчального закладу – це соціокультурне та педагогічне (освітнє) явище, яке утворює й утворюється життєдіяльністю закладу, взаємодією

вихователів (вчителів) і вихованців (учнів) у процесі залучення останніх до цінностей і смислів соціального життя, створення умов для виникнення та реалізації конструктивної соціальної й творчої активності учнів. Зміст виховного простору ВНЗ розгортається як сукупність виховних процесів різного спрямування, звісно, передусім фахового, що доповнюється іншими суспільно-орієнтованими виховними діями політичного, економічного, культурологічного, екологічного характеру (І.І. Єрмаков).

Для практики виховного процесу у ВНЗ це означає, що виховний простір варто цілеспрямовано моделювати, діагностувати, проектувати, керувати його становленням, функціонуванням і зміною, тобто розвитком [6].

Створення виховного простору на кафедрі анатомії людини є невідкладною складовою від навчального процесу, організаційної та науково-дослідницької діяльності студентів. Викладачі кафедри анатомії людини в організації виховного процесу виходять із розуміння створити умови для включення студентів у різні фрагменти навчально-виховної діяльності з метою самореалізації їх творчого потенціалу.

Виховна робота виконується у відповідності, плану виховної роботи «УМСА», інших нормативних актів, що регламентують підготовку високо кваліфікованих спеціалістів, організацію навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах відповідного рівня акредитації.

У виховній роботі кафедри, яка формує виховний простір існують, як багаторічні традиції, так цікаві новинки, що гармонійно доповнюють одна одну. Для суголосного моделювання виховного простору на кафедрі анатомії людини УМСА під час планування заходів на навчальний рік особливу увагу приділяють професійному спрямуванню. До таких належать шоу «Анатомія з гумором». Просвітницький напрям виховної роботи у вигляді екскурсій у музеї анатомії під час навчального процесу, залучення студентів до творчої роботи у студентському науково-дослідному гуртку кафедри.

Серед активних методів, які доцільно використовувати в сучасних методиках викладання морфологічних дисциплін, слід приділити особливу увагу ігровим методам. У ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» автором впродовж 4 років впроваджується методика застосування інтелектуальних ігор у навчальному та виховному процесах серед студентів. У центрі нашої уваги перебуває не стільки дидактичний аспект ігрової діяльності (який достатньо обширно відображений у доступній нам літературі), а саме виховний, тобто, психолого-педагогічний засіб формування здатності студентів медиків приймати стратегічно важливі професійні рішення. Ці рішення можуть бути як індивідуальними та і колективними (так званий, «мозковий штурм», який є наближеною моделлю лікарського консилиуму та моделює тренувальну стресову ситуацію). Тому для активації навчального процесу при вивченні дисципліни «Анатомія людини» дієвим виявляється залучення гуртківців та творчих студентів до участі в шоу «Анатомія з гумором», що має дуже позитивні відгуки з боку фахівців і студентів [4].

Щоб зацікавити студентів залучаємо їх до творчої роботи. Наприклад, самостійне виготовлення анатомічного препарату. Спочатку нескладні завдання, а з часом, з придбанням певних навичок, студенти виготовляють настільки якісні препарати, що вони поповнюють анатомічний музей. Така робота виконується у вільний час, звичайно, під керівництвом викладача. Найбільш оптимально працює група з 2-3 студентів, бажано, щоб один з них мав середню медичну освіту. Щоб отримати бажаний результат студенти повинні використати не тільки знання по темі, а й попрацювати з додатковою літературою, знати методику препарування, естетично оформити та скласти анотацію до препарату [2].

Ще у далекі 80-ті роки минулого століття була започаткована традиція організації та проведення, в рамках профорієнтаційного та просвітницького напрямку виховної роботи, екскурсій у музеї анатомії. Лише за 2019 рік викладачі кафедри анатомії людини

організували і провели більше 30 екскурсій в анатомічному музеї для різних відвідувачів. А саме для школярів міста Полтави та Полтавської області, студентів Кременчуцького ліцею, Тростянецької НВК, студентів Полтавської державної аграрної академії, студентів Полтавського професійного ліцею сфери послуг, студентів Кременчуцького ліцею №11 «Гарант», викладачів Сумського державного університету, студентів підготовчих курсів УМСА та багатьох інших відвідувачів. Особливу цікавість викликали вологі та корозійні препарати, механізми формування вроджених вад розвитку, роль хімії, радіації. Особливу увагу екскурсиводи приділяють питанню здорового харчування, шкідливості паління, алкоголю, наркотиків. Відгуки і побажання відвідувачів записані у особливій книзі, яка зберігається у музеї, як цінний експонат ще з минулого століття.

Отже, утвердження виховної функції процесу навчання має пов'язуватися зі створенням альтернативних (стосовно вищенаведених) обставин і їх системною реалізацією. При цьому центральним виховним фактором процесу навчання виступає надання знанням і умінням суспільно значущої цінності [1].

Можемо підсумувати, що виховна робота серед студентів-медиків на кафедрі анатомії людини абсолютно необхідна і що в сьогоденних умовах турбота про це лежить майже виключно на викладачах і студентах. По суті своїй навчальний процес і виховна робота є сферою впливу на світогляд майбутнього лікаря. Для правильно організованого виховного простору характерні свобода вибору виховного простору; свобода вибору діяльності й вибір такої діяльності, у якій студент міг би досягти найвищого успіху.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховний простір: організаційно-змістові орієнтири / І.Д. Бех // Гірська школа українських Карпат. – 2013. – № 10. – С. 3–14.
2. Свінцицька Н.Л. Робота у студентському науковому товаристві – перша ланка у процесі формування сучасного лікаря / Н.Л. Свінцицька, Шерстюк О.О., Устенко Р.Л., Рогуля В.О., Пілюгін А.В., Білаш В.П. // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – Полтава, 2015. – Т. 15. – Вип. 2 (50). – С. 39–42.
3. Свінцицька Н.Л. Формування професійної свідомості у майбутніх лікарів на кафедрі анатомії людини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» / Свінцицька Н.Л., Шерстюк О.О., Цветкова Я.А., Солдатов О.К. // Актуальні проблеми сучасної медицини : Вісник Української медичної стоматологічної академії. – Полтава, 2011. – Т. 11. – Вип. 4-2 (36). – С. 178–179.
4. Свінцицька Н.Л. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу / Н.Л. Свінцицька // Вісник проблем біології і медицини. – 2014. – Т.3. – Вип. 2. – С. 101–104.
5. Резниченко М.Г. Организационно-педагогические и дидактические основы построения «воспитательного пространства вуза» / М.Г. Резниченко. – М., 2005. – Т. 11. – 2005. – 48 с.
6. Резниченко М.Г. Исследование эффективности построения воспитательного пространства вуза / М.Г. Резниченко // Человек и образование. – 2009. – № 3. – С. 50–54.

ДО ПРОБЛЕМИ НОВИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Котик Л.І.
(Львів, Україна)

Освітній процес у вищій школі у 20-их роках ХХІ ст. зазнає наскрізної трансформації, що зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій. Не осторонь від нього є проблеми впровадження нових засобів навчання суспільної географії. Вони досліджуються вченими через призму аналізу компетенцій, що формують дисципліни суспільно-географічного блоку [2, 8], SWOT-аналізу навчально-методичної діяльності кафедри [3], підготовки та видання навчальних посібників нового зразка [1, 4-6, 9, 10], переосмислення завдань, які постають у процесі викладання дисциплін [7] тощо. Вивчається й впровадження нових засобів навчання географії у вищій школі, що повинні бути модерно студентоорієнтовані, націлені на реалізацію стратегії навчання через дослідження, спрямовані на формування конкурентоздатної особистості на ринку праці і розвиток культурного феномену українських інноваторів і стартаперів.

Не применшуючи роль ГІС, як наймодерніших засобів навчання суспільної географії у вищій школі, варто наголосити на доцільності використання у навчальному процесі тематичних карт, карт знань, медіаконтенту, інтерактивних часових стрічок, шести капелюхів мислення, TED-виступів тощо (табл. 1).

*Таблиця 1 – Використання нових засобів навчання
(на прикладі суспільно-географічних дисциплін)*

Засоби навчання	Соціальна географія	Геокультура і геоосвіта України	Політико-географічна глобалістика	Глобальні проблеми людства
	<i>Тематики у яких застосовується засіб</i>			
Тегові карти	Об'єкт, предмет, зміст та функції соціальної географії	Теоретичні засади географії культури і географії освіти	Географія збройних конфліктів	Глобальні проблеми: класифікація та наукові підходи до трактування
Карта знань	Методи соціально-географічних досліджень	Проблеми вивчення географії культури України у середній школі	Політико-географічна глобалістика у системі глобалістики	Тематика глобальних проблем людства у доповідях провідних вчених
Медіаконтент	Соціально-географічні контрасти між макрорегіонами сучасного світу	Етнографічно-географічне районування України	Аналіз терористичної діяльності	Глобальна проблема війни і миру
Інтерактивна часова стрічка	Проблеми цивілізаційної ідентичності Європи	Інтегральне геокультурне районування України	Етапи формування глобалістики	Глобальна демографічна проблема
Шість капелюхів мислення	Рівень та якість життя населення України	Географія освіти України	Динаміка світових процесів демократизації	Глобальна енергетична проблема
TED-виступ	Соціально-географічна регіоналізація України	Виклики географії культури, географії освіти України	Система глобального управління	Нові глобальні проблеми людства

Укладено за: [1, 5, 6, 9].

Тегові карти (хмара слів) – візуальне відтворення списку ключових слів, категорій, символів на єдиному спільному зображенні. Засіб розвиває м'які навички управління інформацією і медіаграмотність. Його використання, наприклад, у темі «Географія

збройних конфліктів» [6] сприяє розумінню змісту й обсягу поняття збройний конфлікт та виявлення ознак маніпулювання поняттям через творення інформаційних фейків при висвітленні тематики у ЗМІ. Word Art [15] і Word It Out [16] – безкоштовні ресурси для створення тегових карт.

Карта знань (англ. *mind map*; карта пам'яті) – поєднання схем, діаграм, блоків, які в наочний вигляд демонструють тези, логічні структурні компоненти пов'язані між собою та об'єднані загальною ідеєю; дозволяє відобразити на одному аркуші паперу ідею/тематичний блок загалом за допомогою унаочнення мислення, забезпечує швидке і глибше розуміння матеріалу. Використання засобу удосконалює навичку критичного й креативного мислення. Наприклад, у курсі «Глобальні проблеми людства», застосування карти знань при аналізі висвітлення тематики глобальних проблем людства у доповідях провідних учених світу, формулює навичку критичного співставлення тематики доповідей з політико- й соціально-економічними процесами, що відбуваються на глобальному рівні, з векторами індивідуального розвитку глобальних держав світу тощо. MindMeister [12], Mind Mapping Online [11] – ресурси для створення карт знань.

Медіаконтент – змістове наповнення засобу інформації з метою передачі інформативних, загальнозначимих, естетично привабливих різножанрових повідомлень, спрямованих на масову аудиторію. Засіб розвиває м'які навички медіаграмотності і самопрезентацію. Наприклад, його застосування у темі «Етнографічно-географічне районування України» мотивує студентів підготувати коротке відеоповідомлення культурологічного спрямування, здійснити його аудіосупровід та проаналізувати відгуки (*feedback*) на нього в соціальних мережах.

Time.Graphics – онлайн-сервіс для створення інтерактивних часових стрічок із додаванням фото, відео, текстових, аудіоматеріалів; забезпечує унаочнення (візуалізацію) певних проміжків часу і показ хронології подій. Дає змогу укласти часоплин за темою дослідження, графічно відобразити історичні дати, події, хронологічну статистичну інформацію тощо. Сприяє розвитку критичного мислення та управління інформацією. Застосовується, наприклад, у курсі «Політико-географічна глобалістика» при вивченні теми «Етапи формування глобалістики». Безкоштовний ресурс для створення часоплинів Time.Graphics [14].

Шість капелюхів мислення – дає змогу розглянути проблемну ситуацію з шести незалежних одна від одної точок погляду: фокусування уваги на інформації; дослідження можливих переваг; оцінка ситуації/події з погляду наявних недоліків; увага на інтуїцію, відчуття, емоції; пошук альтернатив, генерація ідей; підбиття підсумків дослідження. Дозволяє сформулювати найповніше уявлення про предмет дискусії/ аналізу і на логічному та емоційному рівнях оцінити переваги й недоліки. В основі прийому концепція паралельного мислення. Його застосування у темі «Рівень та якість життя населення» («Соціальна географія») забезпечує формування м'яких навичок критичне мислення, управління інформацією, уміння формулювати власну думку, приймати рішення та нести відповідальність за них, уміння дискутувати тощо.

TED-конференція (англ. *Technology Entertainment Design*) – формат конференцій, які проходять у руслі висвітлення «ідей вартих поширенню», започаткований (1984) однойменною щорічною конференцією у м. Нью-Йорк [13]. Виступи у *форматі TED* – це короткі (переважно 5-7 хв., макс. 18 хв.), ретельно підготовлені доповіді, які цікаво репрезентують нову ідею та мають за мету привабити якомога більше людей з метою її поширення й підтримки. Застосування засобу у навчальних курсах суспільно-географічного спрямування сприяє формування м'яких навичок самопрезентація, креативне мислення, когнітивна гнучкість, тайм-менеджмент, поведінковий патерн, зародженню бізнес- та соціальноорієнтованих ідей у середовищі студентської молоді.

Застосування нових засобів навчання географії у вищій школі сприяє розвитку у студентів м'яких навичок, посилює інтерес до наукових досліджень суспільно-географічного спрямування та демонструє їхню затребуваність, зумовлює комерціалізацію суспільно-географічних ідей та в перспективі розвиток культури українських стартаперів.

Список використаних джерел:

1. Білецький М., Ванда І., Котик Л. Соціальна географія : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 328 с.
2. Білецький М., Ванда І., Котик Л. Сучасні особливості викладання дисципліни «соціальна географія» у вищій школі // Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. Серія 4. Географія і сучасність, 2014. Вип. 20(32). С. 173–180.
3. Білецький М., Котик Л. Навчально-методична діяльність кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка : SWOT-аналіз / Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : географія. № 2. (вип. 41). 2016. С. 16–25.
4. Влах М., Котик Л. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 328 с.
5. Книш М., Котик Л. Глобальні проблеми людств : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 330 с.
6. Книш М., Котик Л. Політико-географічна глобалістика: навч. посібник. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 484 с.
7. Мамчур О., Ванда І., Котик Л. Суспільно-географічні дисципліни : завдання у контексті реформ вищої освіти / Українська географія: сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. Київ : Прінт-Сервіс, 2016. Т. 1. С. 172–176.
8. Мамчур О., Ванда І., Котик Л. Суспільно-географічні дисципліни: роль у формуванні професійних компетентностей / Наук. записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : географія. № 2. (вип. 39). 2015. С. 73–81.
9. Ровенчак І., Котик Л. Геокультура і геоосвіта України : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 128 с.
10. Шаблій О. І. Основи суспільної географії: підручник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 296 с.
11. Mind Mapping Online [Electronic resource]. – Mode of access : <https://bubbl.us>.
12. MindMeister [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.mindmeister>.
13. TED [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.ted.com>.
14. Time.Graphics [Electronic resource]. – Mode of access : <https://time.graphics>.
15. Word Art [Electronic resource]. – Mode of access : <https://wordart.com/create>.
16. Word It Out [Electronic resource]. – Mode of access : <https://worditout.com>.

**САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ ЗВО**

Кравцова Н.В., Асєєва І.В., Конкін С.В.
(Харків, Україна)

В реаліях сьогоднішнього дня, коли під час карантину, пов'язаного з пандемією коронавірусу (COVID-19), всі заклади вищої освіти України перейшли на дистанційну форму навчання, самостійна робота студентів набуває особливого значення. Ті умови, в яких опинилася наша система освіти, підштовхнули освітян до змін, які потребують підвищення рівня відповідальності й самосвідомості майбутніх фахівців. Адже тільки самостійне отримання знань та витрачений час і зусилля забезпечують ціннісне сприйняття студентами і самих цих знань, і можливості їх застосування у своїй майбутній професійній діяльності.

Саме ці два чинники – самостійне відкриття для себе чогось нового та ціннісне сприйняття процесу відкриття цього нового, усвідомлення значущості знань для успішної професійної діяльності, виступають потужними джерелами забезпечення належної якості навчання студентів. Крім того, вони відіграють істотну роль в

особистісному розвитку студентів, активно сприяючи формуванню у них основ логіко-методологічних засад і культури навчально-пізнавальної діяльності, застосуванню системного підходу до її організації та практичної реалізації.

За цих умов, організацію самостійної роботи майбутніми фахівцями цілком можна вважати їх серйозним випробуванням на спроможність до професійного саморозвитку, способом реагування на вплив обставин (середовища). До визначення поняття «самостійна робота студентів» вчені мають різні підходи. Проблеми організації самостійної роботи студентів висвітлено у працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, С. Гончаренка, Ю. Зіньковського, Б. Осипова, П. Підкасистого, В. Сластьоніна, Т. Туркот та ін. Але ми будемо вважати самостійну роботу студентів вирішальним засобом формування власної пізнавальної діяльності, яка ґрунтується на їх самосвідомості, активності, ініціативності та потенціалі.

Наразі, коли освітній процес організовано виключно завдяки технологіям дистанційного навчання, що не передбачає відвідування студентами навчальних занять безпосередньо у закладах освіти, а деякі окремі види занять (лабораторні, практичні) неможливо адаптувати до вимог такого навчання, самоосвітня діяльність студентів дозволяє певною мірою скоригувати недоліки отриманої освіти. Але для цього молода людина повинна добре розуміти, що вона сама є господарем своєї долі й здатна сама знайти необхідні джерела пізнання й форми самоосвіти, відповідних своїм можливостям.

Більш того, самостійна робота студентів під час карантину цілком може бути добре усвідомлена ними як своєрідна репетиція того, про що їм постійно нагадують викладачі в процесі традиційної форми очного навчання. Йдеться про те, що в умовах інноваційного типу суспільного розвитку, який сьогодні переживає людство, заклади вищої освіти дають тільки базову підготовку. Адже знання досить швидко застарівають й повинні постійно оновлюватися відповідно до вимог логіки науково-технічного і соціального прогресу. Тому, майбутнім фахівцям доведеться протягом всього активного трудового життя постійно займатися самонавчанням, самовихованням і самовдосконаленням. Без цього вони не зможуть забезпечити собі належну конкурентоспроможність на сучасному вкрай складному ринку праці та робочої сили.

З іншого боку інноваційний характер світового розвитку, який поступово стає провідним для сучасного етапу історії людської цивілізації, також надзвичайно гостро підіймає питання забезпечення належної якості освіти, яка є одним з головних чинників підвищення якості життя, функціонування і розвитку держави. Цілком зрозуміло, що ми хочемо тішитися не тільки минулими досягненнями і надбаннями людства, а й прагнемо брати участь у розробці нових, сучасних і перспективних техніки і технологій, виробів і послуг. А ці прагнення безпосередньо стосуються якості освіти у системі вищої школи, яка здійснює професійну підготовку майбутніх фахівців. Але існує об'єктивна складність цієї підготовки, бо неможливо спрогнозувати, якими професійними знаннями, вміннями та навичками повинен буде володіти майбутній фахівець навіть через декілька років, коли сучасні теорії та технології вже застаріють, а набутого під час навчання обсягу знань стане замало. Тому якість освіти повинна бути спрямована не тільки на високу професійну компетентність випускників закладів вищої освіти, а й на його фахову і психологічну готовність до саморозвитку, що будується на наукових знаннях. У процесі забезпечення якості освіти головним є розуміння та ставлення до цього процесу її безпосередніх виконавців – освітян. Саме від них залежить і ефективність процесу переформатування освіти, що його, практично третє десятиріччя, переживає освітня галузь України [1].

Важливо зазначити, що умови карантину й зумовлена ними необхідність переходу на дистанційну форму навчання тільки загострили вкрай важливу та актуальну проблему самостійної роботи студентів. В провідних технологічно розвинених країнах світу самостійна робота студентів розглядається як основна форма освітньої і професійної їх підготовки. Тому вона й постає одним з визначальних чинників якості освіти, а відтак і

чинником впливу на науково-технічний прогрес і технологічні досягнення цих країн. Звичайно, якість вищої освіти досягається застосуванням якісних освітніх програм, науковими дослідженнями, належним кадровим та матеріально-технічним забезпеченням, наявністю системи контролю за освітнім процесом тощо, але стимулювання самостійної роботи суб'єктів навчання є запорукою отримання позитивних результатів [4].

Оскільки Україна обрала європейський вектор політичного та соціально-економічного розвитку, приєдналася до Болонського процесу і прагне посісти гідне місце в єдиному європейському освітньому просторі, вона має активно впроваджувати напрацьовані світовою практикою методи самостійної роботи студентів. Вони повинні стати не засобом своєрідного рятування освіти в умовах екстремальної ситуації карантину, а цілком нормальним компонентом цілісної системи застосовуваних у вітчизняній вищій школі інноваційних педагогічних технологій. При цьому такий компонент повинен відігравати одну з ключових ролей в досягненні цілей освіти [3].

Разом з тим, організація і реалізація самостійної роботи студентів мають розглядатися і як вкрай відповідальний різновид професійної діяльності самого педагога. Як пише з цього приводу Ю.Ф. Зіньковський, «викладач зобов'язаний створити відповідні умови для виконання самостійної роботи студентів. Для цього потрібен підвищений рівень мотивації виконання цих робіт, чітке визначення їх зв'язку із майбутньою практичною діяльністю, тому що студенти ефективно засвоюють те, чого хочуть навчитися» [2, с. 804].

Таким чином, розвиток і постійне удосконалення цілей, змісту і характеру самостійної роботи студентів мають стати одним із стратегічних напрямків розвитку вищої освіти України, передумовою її майбутнього процвітання.

Список використаних джерел:

1. Белова Л.О., Бульба В.Г., Поступна О.В. Стан і проблеми здійснення управління якістю освіти та освітньої діяльності в Україні: експертне оцінювання. Теорія та практика державного управління. 2018. Вип. 2. С. 8–17.
2. Зіньковський Ю.Ф. Самостійна робота студентів. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 803–804.
3. Пономарьов О.С. Самостійна робота студентів в системі педагогічних технологій. Сучасні педагогічні технології в освіті: Збірник наук. праць. Харків: НТУ «ХП», 2016. С. 140–149.
4. Хворостяна Н.В., Великжаніна М.В. Аналіз основних чинників, які забезпечують якість освіти. Економіка і регіон. Полтава: Полт. НТУ. 2012. №3 (34). С. 25–29.

ІННОВАЦІЇ В ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Кравченко І.П.
(Полтава, Україна)

Встановлено, що проблема якості професійної підготовки фахівців завжди зберігала свою актуальність, що є критерієм відповідності потребам суспільства. У розвитку сучасної системи підготовки фахівців і підвищенні її якості, ключовою ланкою є процес формування життєвих і професійних ціннісних орієнтацій, які обумовлюють появу інноваційних форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Актуальність дослідження полягає у вивченні стану готовності викладачів вищих навчальних закладів до формування професійних компетенцій у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації професійна діяльність яких буде спрямована на роботу з відновлення здоров'я.

Вагомий внесок у розробку окремих аспектів щодо професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах розглядають вітчизняні і зарубіжні вчені-практики: Н.О. Белікова, Ю.О. Лянной, Л.П. Сущенко, J. Gotlib, C. Justice та ін.

Загалом теоретичні дослідження зростання науково-технічного потенціалу та ролі інновацій показали, що педагогічна інноватика, яка набула поширення в освіті, включає ідеї, методи, технології, комплекс елементів, які несуть прогресивні засади; творчий пошук; оригінальне вирішення педагогічних та навчальних проблем.

Мета дослідження полягає у характеристиці інновацій у професійній діяльності викладачів вищих навчальних закладів у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Ще В. Сухомлинський наголошував: «Ми маємо справу з самим тяжким, безцінним, самим дорогим, що є у житті, – з людиною. Від нас, від нашого уміння, майстерності, творчості, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське та інтелектуальне обличчя, її місце та роль в житті, її щастя».

Інновації в професійній діяльності викладачів вищих навчальних закладів у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації пов'язані з розвитком творчого потенціалу педагогів, їх здатності до планування та реалізації педагогічних нововведень на основі ретроспективного аналізу власного педагогічного досвіду, які спрямовані на підвищення якості вищої освіти фахівців сфери реабілітаційних послуг.

Соціально-економічні зміни на сучасному етапі розвитку України закономірно вимагають удосконалення всіх галузей економіки, а отже – й освіти. Прагнення до інтеграції у світову спільноту ставить перед педагогікою завдання створення нових концепцій, які враховували б соціальні реалії сучасності. Освіта сьогодення покликана забезпечити молоді необхідні компетентності для особистісного розвитку, участі в процесах розбудови суспільства, адаптації до сучасного ринку праці, використання свого потенціалу впродовж життя.

Сучасна педагогічна наука характеризується пошуком інновацій, спрямованих на створення умов формування і розвитку цілісної, творчої, вільної особистості, здатної до соціалізації, адаптації й самореалізації в суспільстві, а також розкритті суті інноваційних підходів у навчальному процесі та врахуванні основних компонентів впливу на їх реалізацію. Загальний характер освітніх реформ в Україні пов'язаний насамперед із інноваційними тенденціями розвитку освіти. Педагогічна інноватика, яка набула поширення в освіті, включає ідеї, методи, технології, комплекс елементів, які несуть прогресивні засади; творчий пошук; оригінальне вирішення педагогічних та навчальних проблем.

У сучасній системі національної освіти поступово створюються умови для особистісного розвитку майбутніх фахівців, їх індивідуальності і творчих здібностей, набуття досвіду практичної діяльності для самовизначення і самореалізації. Однією з важливих умов для формування набору професійних компетенцій майбутніх фахівців є готовність викладача до цієї діяльності.

Роль університетів в інноваційному процесі, на думку А.О. Карпова, «полягає не тільки в постачанні на технологічні ринки науково-дослідної продукції, але і виховання фахівців інноваційного типу, які володіють компетенціями, що забезпечують перехід від досліджень до розробок з подальшою їх комерціалізацією» [4, с. 38]. На думку вченого, «університет може стати глобальною комунікаційною ланкою в інноваційному процесі, партнерські відносини з якими здатні не тільки забезпечити виробничі структури новими ідеями, технологіями і пристроями, але і запропонувати їм перспективну творчу особистість разом з вже створеною майбутньою інтелектуальною продукцією» [4, с. 38].

Для з'ясування окремих аспектів готовності викладачів вищих навчальних закладів до професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до роботи з

відновлення здоров'я спортсменів було проведено анкетування викладачів навчальних закладів.

Результати опитування вказують на те, що у сучасних умовах організації та проведення навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до роботи з відновлення здоров'я спортсменів, застосування самостійної форми роботи студентів у вивченні фахових дисциплін для їх професійної підготовки є частково ефективною, про що свідчать відповіді викладачів більшості навчальних закладів.

Аналіз результатів опитування викладачів про застосування в організації навчально-виховного процесу дистанційної форми навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до роботи з відновлення здоров'я спортсменів свідчить про те, що близько третини 29,2% викладачів ВНЗ, які взяли участь у дослідженні, вбачають недоцільним застосування цієї форми навчання. На думку більшості опитаних фахівців (53,4% викладачів), найбільш раціональним є поєднання традиційної стаціонарної форми організації та проведення навчально-виховного процесу з поєднанням деяких елементів дистанційної форми.

Інноваційна педагогічна діяльність пов'язана з відмовою від стереотипів у навчанні, створює нові нормативи особистісно-творчої, індивідуально спрямованої діяльності педагога, розробляє педагогічні технології, що реалізуються в цій діяльності. Особливо важливим це стає нині, коли пріоритетом державної політики є оптимізація професійної підготовки з акцентуванням не на оцінці процесу навчання, а на результаті, не на тривалості навчання, а на його якості.

Список використаних джерел:

1. Адольф В.А. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления: монография / В.А. Адольф, И.Ф. Ильина. – Красноярск: Поликом, 2007. – 192 с.
2. Белікова Н.О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: теорія та методика : монографія / Наталя Олександрівна Белікова. – К.: ТОВ «Козарі», 2012. – 584 с.
3. Грибан В.Г. Валеологія : навч. посібник для студентів ВНЗ. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 256 с.
4. Карпов А.О. Открытые инновации высшее образование / А.О. Карпов // Высшее образование в России. – 2013. – №3. – С. 37–44.
5. Лянной Ю.О. Професійна підготовка магістрів з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах України / Ю.О. Лянной // Science and Education a New Dimension pedagogy and psychology. – 2015. – Budapest, 111 (29). – Issue 57. – С. 39–42.
6. Орешкова С.П. О готовности преподавателя технического вуза к формированию профессиональных компетенций бакалавров / С.П. Орешкова, Е.Б. Ерцкина // Фундаментальные исследования. 2011. №12-1. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-gotovnosti-prepodavatelya-tehnicheskogo-vuza-k-formirovaniyu-professionalnyh-kompetentsiybakalavrov> (дата обращения: 02.03.2017).
7. Сущенко Л.П. Розвиток Здібностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в процесі фахової підготовки / Л.П. Сущенко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Східноєвроп. Нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А.В. Цьось, С. П. Козіброцький. – Луцьк : Східноєвроп. Нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2015. – № 3(31). – С. 52–55.
8. Justice C., Rice J., Warry, W., & Laurie, I. Taking inquiry makes a difference – a comparative analysis of student learning. *Journal of Excellence in College Teaching*, 2007. 18(1), pp. 57–77.

ВОРСКЛО! МОЄ...

Криницька О.П.
(Охтирка, Україна)

Учителю біології, щоб знадобилось у роботі

Уривок з власного роману «ПОЛТАВСЬКА СОРОЧКА»

Розчиняюся вже у своєму Ворсклові, як і мріяла...

Стаю водночас сама і водою, і рибою, і водоростями: довготелесою валісерією – добре знайомою – як у акваріумі моєму з дитинства, та ще – кабомбою – загадково-модриново-ялинкавою, ледь колючою... і аїром смачним-ароматним, і ситником – отим сизуватим «кругляком» із лісу прибережних зарослів, із якого шапки гостроверхі такі любі таточко мій мені, маленькій, плів... І піском золотим крупно-зерним донним стала!.. і ще білим піском, мілкім-мілкім, як сода. І равликами-котушками, і навіть перлинницею річною одноногою – я... і... І отим краєвидом найдорожчим собі: відкадрованими схилами дальніх, злитих між собою, як сіамські близнюки, довготянучих пагорбів (відроги Середньо-Руської височини – останнє, що нагорнув нам сюди вже слабнучий Льодовик) у густих дубових порослевих лісах непоганого бонітету... Пагорбів, що із заходу м'яко обрамляють широкі, добряче запалі заливні луки Ворскла мого... Яке мляво-ніжно, нікуди вже не поспішаючи й не збираючись поспішати, вже й не пливе наче, – а просто плине собі, кружляючи своєю власною долиною, як коли на душу ляже. У часі своєму. Який закінчиться... коли закінчиться. Так все просто.

...Отож, ідучи так, повз Ріку нашу полтавську, я, як і предки мої колись, набираюся характеру і од цього Ворскла, свого. А воно вабить та й вабить кожного з „проходимців” повз... Й заново неспішно бавиться тими, хто потрапляє до нього... То лоскітно ніжить все більш та більш лінкуватою течією, так тепло балує-голубить нею навіть прохолодного дня, чи й ночі, що іноді хочеться ниць розчинитися у тому своєму Ворсклові, такому рідному, як мама, та й нестися разом уже – разом! – до самого Дніпра, а ним – до моря, де великі хвилі розіб'ють тебе – мене! – на міриади молекул та атомів і тоді вже – у пилові тому – прямісінько – до самих зірок! Лишень згадуючи й згадуючи Ворскло тее своє ізначальнее, праматір свою – Ворсклу-Лтаву...

...Ароматом припертого іздалеку татарами – у навалу – на нас – татарського їхнього зілля – аїру, – то ніздрі вона уперто дражнить, лоскоче... Тó і на мого язика смакотою того чортового аїру проситься колись катоване татарвою і турками Ворскло й Приворскля рідне... (вилицями моїми моголо-східняцькими регочеться наді мною ж!) І нині, подекуди, як ретро-траур – темними каналами під зімкнутими кронами старих дерев – уражає Ворскло прямо в душу чіткою вишуканою красою аж чорного тоді скла свого. Замилуєшся чаром темені посеред яскравого дня. І знову... човном уявлення а чи наяву... впливеш на плесо, а чи забредеш тим човном у Ворскляний, зашитий наглухо чи не зовсім зашитий, землею й цвітущими травами веселий рукав, а то у й залиті весняною повинню глибоченькі са́ги, ба навіть міагри; але все те, як і саме, власне Ворскло, – зарóсле ущерть білими прекрасними вонючими та жовтими невзрачними пахущими, як парфуми, ліліями, – ой! Ой та й годі. І ніякі мегаполіси із усіма їх дивами та принадами вже й задаром тобі не нўжні.

На́що!

На́що, коли є у тебе твоє-своє Ворскло...

Отетерієш біля нього од захоплення-подиву. Остовпієш од захоплення-щастя. Та й упадеш на́вznak у м'які, як і сама Ворскла, трави, з любові. І назавжди – з любові. До самої смерті.

І тільки його і забереш із собою: отой... якийсь єдиний, найлюбиміший твій живий-рідний пейзаж Ворскляний: де абрикосове сонце, спускаючись на короткий нічліг у провалля між двома горбами Середньо-Руської височини – останнім вивертом Великого

Льодовика десять тисяч літ тому, – схилами, зарослими дубовими п'орослевими лісами, зливає своє за день розплавлене абрикосове золото як із ковша, аби не застигло за ніч, прямісінько тобі у Ворскло твоє зливає. Довіряє! А вдосвітка знову любовно всотує його в себе з річки, аби світити й світити цілісінький трудовий виснажливий, стомлюючий тебе до нестями день, і якби не те саме Ворскло, не його прохолодна темінь глибин, не його ласкава тиха любов...

А вже як наш остатній великий птах білий пронесеться плескатим, якимось водяним шумом із густої дубової давнішньої посадки вирвавшись, над Ворсклом пролечить уже майже безшумно, лише ледь-ледь зачіпаючись чорними кінчиками махових пір'їн за вольні наші воздуха, за сонце, за щастя, в них розлите щедро-бездумно-безумно... о-о-о... ось воно! Зрозумієш, побачиш відразу: таки ось чого не хватало цьому прекрасному ворсклянному відові. Такого величного живого птаха... справжнього... Не викопного із мультика! Із металічним блиском проти сонця білих махових пір'їн крил могутніх із чорною ліштвою... (Тільки чомусь онучка моя Настуся, дитя двадцять першого століття питає мене учора: „А може, то все ж таки не птиця, а дрон такий? Таких величезних птахів не буває”. Господи, прости... Дитя нічого, окрім миготливо-дрібних горобців не бачить толком. Що вже про дрохв приполтавських позаминулого століття розказувати йому.

– Лелека, бусол, черногуз це! – намагаюся переконати онучку.

– Ні, ддррон! – крутить білявою голівкою і великими голубими очима дискретно сигналізує: «Ні! Ні! Ні! НЕ живий!»

От тобі й маєш...

Та вже наступного дня на цьому ж березі Ворскли Настуся кричить мені:

– Який він!.. Який красивий! Нехай прилетить ще!

Бо лелека прямісінько над головою дитяти пролетів-прошумів... пір'ям! А не залізом та пластмаскою. І одну пір'їну вронив. Живий! Справжній. Сів на березі неподалік. Чогось головою осудливо покрутив. А підійшла онучка стóрожко ближче – знову відлетів, сів на другому місці. Таки хотів довести, що він – справжній птах, а не дрон якийсь? А, та то ж він усідався на тих місцинах, де рибалки звичайно вудять... Шукав згублених ними рибинок... Поласувати малим би відніс. Такий вишукано-біло-чорний аристократ наш єдиний, ба навіть – сноб. Постава горда. А який поворот голівки! Зиркне – рублем подарує. А бач, згублене вишукує, як посміттюха якась.

...Простячок горобчик коричнявенький підлетів до урізу води – два ковточки хльобонув собі та й годі. Глянув на нього лелека із погордою:

– Це отой... що їх багацько під моєю стріхою живе.

Так отож, горобців цвенькотливих багато, а красень-бусол... Тільки його й не хватало моєму улюбленому пейзажу. Ледь чутного шёрхоту крил його об вітер... зустрічний! Попутний... І віриться у таку мінутю, що долетить той лелека і до Сонця. Як тільки схоче собі. І до зірки отої ліббої цвіту електрик, що біля Місяця усе крутиться-вештається (та схоже, ніяк його не обкрутить), такої красивої, такої доброї, здається. Та ревнючої ж! Однак долетить лелека. Бо від Ворскла летить. Яка сили не одбирає, не розпорошує, а тільки дає і дає, та складає у тебе, у лелеку, в аїр, у ситник – сусіда аїру. Та навіть у качечку кривеньку наскладала, котора і дітей вилупила, і на крильця підняла, і навіть захистила од лисиці, красної. А ото від пулі охотника... І сама у тому бою окривіла. І навіки, в зиму, на льодові при малесенькій ополонці та при згадках про трагедію – осталася.

Й нащо ото перелітних птиц людей убивають. Воно ж прилетіло так іздалеку. Через таке глибоке та таке ж таки чорне-чорнісіньке море! Так раділо. Так кричало од несамовитого щастя вертання. І так прикрасило наше Ворскло. Стільки радості принесло у світ ворскляний отою вервечкою дрібних каченяточок, що за командою дисципліновано то ховаються в очерет, то так само дисципліновано гордо впливають павічечками мін'ятюрними на скло-плесо, наче й не тікали тільки що.

Суєта ж людей...

Як ото суєтиться над річкою нашою дрібна-дрібнюща мошкa: без усякого тобі упину. Та безладно так... Точно як ті люде.

Та зачаровує чомусь... суєта. Як ото зачаровує чудненька пісенька, що її тоненьким голосочком співала-вспівувала іноді бабуся моя, Санічка:

– Як упав комарь на помості...

Побив-поламав собі кості!

Злетілися мухи – потужили,

Вони йому косточки ізложили...

Та ха-а-ай...

Хай собі! Хай. Хоча й казала полтавка моя бабуся, Санічка, що Хай – поганий чоловік, та...

Ворскло тече – люди йдуть. Повз. Повз! Жмути сонця, а то й цілі снопи його у воді тій спостерігаючи: то з високого берега, а то й навколо ніг своїх...

Ріка – на місці. На місці?..

Аж зеленава попід берегами ворскляними вода й недвижима наче. Наче... Скло! Таки скло. Недарма – Ворскло. Сотні й сотні літ – Ворскло. І мені дісталоса воно ще зачарованим. Не розсіпалися поки що чари над ним, чийсь. І предки, у чергу свою, Ворсклом зачаровані, – так ідуть собі?.. Але...

Ворскло леже собі обирає час від часу – аби на краще. Аби піщаніше. Аби – твердіше! Аби впвнєніше плисти по ньому. Аби – не багно! Отож під Дулями мого Криницького таке звивисте воно, таке обривисте. Такі береги його – ба навіть із обох бочків – ба навіть зі швидкою порівняно течією – круті. Й недарма Криницький мій звав цю ворсклянну місцину Бистрянкою. Вона ще й «пороги» тут влаштовує інколи, мабуть раз на сто років, але влаштовує: сизо-глеєві-глинясті, та такі собі міцні: як заляжеш трохи нижче за них, як учепіришся пальцями-нігтями у глеяку оту, а вода аж піниться од злості, усе виштовхати-випорснути тебе намагається із усіх своїх сілочок. Аж ні... не виходить! Доки сілочок у тебе стачить опинчатися їй. Аж ось...

– Лети! Верещи! – кричить моє Ворскло, розхулїганившись.

Вискочила. Як пробка із шампанського. Пливу... Вже спокійно пливу, насолоджуючись життям, літом, Ворсклом своїм... А... А хтось із предків моїх, ніт-ніт, та й погляне на мене злим оком, як на незрозуміле, дике для них (а чи здичавіле із часом), створіння:

– І як це ми таке породили?! Чого вона так просто собі плаває? І без довгої сорочки?! Або стоїть собі та й стоїть. На узбіччі. Та так довго... І сама така довга! Хіба такі жінки бувають? І нічого не роблячи стоїть. Де земля її... Де воли?! Де сорочка вишита полтавська?! Юпка бархотна розшита... із плеч де й куди звалилася? А де ж її добре намисто та всі дукачі наші, коли вона – наша?! Ми ж передавали... З покоління в покоління! Хто зронив? Хтось ізгубив? Хто – розсипав?! «Нащадок»! Тьху! І очки на носі, як у пана нашого були. Де ж коні її, один хоча б? Забіг десь? Чи цигани у недолугої вкрали? Й поганенької підводи навіть поруч нема. Злидень! Таки точно: злидень.

Й після тиради такої – на послідній мислі тиради – стискає предок мій цікавий не раз погрижене дике яблучко іще дужче у кармані своєму, аби при нагоді шмагонути у мене зненацька, поцілити злостиво, «аби не була така, аби була, як на́да бути справжній полтавці: аби стріляла птиць вліт, на коні скачучи, як Санічка наша Сидоренко скакала, аби жала серпом, як усі ми, Прилуцькі, та снопи в'язала і в копи справно складала; аби співала, як Дуня наша, Сидоренкова, аби... аби бжїл порала, як ми, Кулиничі із віку в вік порасемо, аби купу своїх діточок любила, як любила Марта Прилуцька та найменша її дочка – Соня...»

...Стоять старезні дуби в моїй Доброславівці над Ворсклом. Так звана «Доброславівська дача» є на всіх картах, починаючи з карти Боплана і до лісгоспівських.

Виходять оці старючі дуби із землі як кріпкі білі гриби-боровики. Стоять і через три – чотири віки, та вже впираючись у землю такими собі опуклими спідницями-кринолінами. Тягнуть і з південного пологого схилу гори, добре освітлюваного Сонцем, важенні віти-руки: «Дай! Дай іще більше світла! Тепла... Фотонів, фотонів! Ква-антів!!!» – волають, іноді аж розпачливо: так крона говорить. Особливо восени. Коли... Ой, коли... Коли дуби знизу гори оторочені, як оборкою, вже голою од листу Тернівкою. Вона й гола вже. Однак, простягає до всіх свою колючі ручки, наче звиняючись за ту нечаянно-нарошну наготу:

– Візьміть блакитних ягідок, ось візьміть! Вони, як небо ниньки. Не вірите? А погляньте на небо! Бачте... Так візьмете?..

І треба продиратися голими руками крізь колючки. Брати та дякувати, дякувати і – брати. Смачні бо кругленькі ягоди-кістянки. Розпачливо смачні.

А що дуби? Поблажливо поглядають зверху. Підпалені, з накиданим у нижні дупла сьогоднішнім сміттям, однак не втрачають свого аристократизму. Необгорожені, зрубані, вже такі, що й гніють... Аристократи, однак. Якби-то їх та до стабільної Великої Британії... От би де вони розкошували. От би їх навколо газонами мавританськими кохали та підкохували. Побіля замків, обплетених до самісіньких гострих чи тупих вершечків розками цвітними.

...Швидко вже так старіється моє задомбоване Ворскло (гребля за греблею, гребля за греблею) як затромбована вена, перетворюючись на руслове водосховище все швидше і швидше. Вже й карликові білі лілії замість звичних раніше, вже й чорна вільха, котра може рости й при болоті, шалено розростається замість верб, що люблять повітря й у землі.

Бо відходять на Шлях великий-довгий-вічний покоління, для яких Книга була й Богом, й іконою. Водночас. І сонячні до нестями соняхи – пучкі променів – у неглибоких глибинах води літнього ще дня моєї Ріки все ласкавішають і ласкавішають, старяться, посміхаючись і рибцям, і водоростям своїм, й донному пісочку, що й сам, як сонце такого дня... і сам ніжить кожного равлика-путівника на собі, кожного... Ага, ласкавішають ті водяні сонячні соняхи, наче погляд бабці, котра все поблажливіше й поблажливіше споглядає трагізм і комедію Світу, який вже сама не в силах міняти на луччий, тож мовчки довбеться й довбеться вдолою голочкою, своєю подруженькою, старою-надійною, неламкою та й не гнучкою, довбеться у полотні, вишиваючи на ньому Щастя. І Горе? Тавжеж. Аби хоч знали, як воно все переплітається: що полтавські красно-чорні виноградні лози з найстаровинніших і наймолодших тобі узорів.

А у приворсклянських наших городах?.. що так часто із пагорбів опускаються мало не до самої Ріки? Там самé літо – у хаосі своєму ж – мліє у заростях кропу. Майже до втрати свідомості – мліє. Та й нащо та свідомість у раю?.. Га... Он під приворскляним городом квітки вершкові, схожі кволим, але несподівано страшенно чіпким плетивом своїм на якийсь зовсім древній та дикий хміль. Але куди тому хмелеві! Хіба він *так* розмедовує усю округу? Це ехеноцистіс шипуватий (його у народі скаженим огірком обізвали, бо плодики його, схожі на чудні пузаті огірочки, лопаються по досяганні та й далеко розбризкують насіння – точнісінько як гарбузове. Ехеноцистіс забрів до нас на підосвах американських солдат аж із Північної Америки услід за Другою світовою. Спочатку, по війні, прикрашав багаті садиби Європи, а потім дехто з його величезного вже плем'я ізкурвився та й утік звідтіля, та й... та й оселився у заплавах річок великих і не дуже, і зовсім малих-непоказних, і... І декоруючи не лише карякуваті чагарники, пропали в болоті без достатку кисню і вже мертві од того, але й живі крони кущів, невеликих деревець, високого бур'яну такі театральні лаштунки ця ліана влаштувала! Хто любить класичний ажурний легкий декор – зачарується. При болотах та болітцях, у тому числі й ворсклянних, влаштовує ліана чарівний свій гірляндовий гармидер торжеств вільно звисаючих красот. І так розцвіли та заповнили собою увесь пригородній простір цієї нав'язливі ліани, й такий божевільно-медово-солодкий аромат запустили-розлили по

всій окрузі, що хочеться впасти у них: у цвітки, у аромат їх, у... А ще й хтозна у віщо. Потім. Чи в сон, а чи у саму солодку-пресолодку... смерть! Та не треба. Бо... У заростях височеного, цвітучого, на жовтий густий пилок аж надто щедрого простяка-кропу саме літо смачно умліває-домліває, як у печі, і обіцяє більше, і – живого! Стоїть його аромат кріпко. І ще в останніх тижнях Юля кріпиться дуженько, самого себе укріплює аж до Августу – аж поки не відихається літо. Аж потім – ухагне... Коли вчадіють-перечадіють од нього усі городні. А як ніжно уколисує тоді їх – городніх і негородніх – наша рідна лобода! Висока. Світла. Ота, до нашого ж борщу... Ота, така ж височенна та ніжна на полтавській землі вироста, ледь зеленкувата, бо жовтаво-салатна. Лобода, у якій кремнію так до грецья-а-а... наче у самій кріпкій та веселій на живину усяку земній корі. Тож недаром полтавці, котрі так полюбляють лободу в борщах своїх, – найкріпкіші та найвеселіші у світі люде.

А й бур'ян-лобода ніжністю змагається із культурно-смачною: спочатку ніжно-ніжно охоплює-проростає корінням землицю полтавську, ніжним листям сизо-зеленим вкрашає її, аж поки... А поки одеревеніє-очерствіє і коріння цієї лободи, і стебло. Аж поки цими пазурами зло не вцупиться в землю, допиваючи останні соки з інших, неагресивних зелених.

– Вирви! Вирви... – просять предки, що не терпіли й жодної бур'янини на своїх городах.

А я хочу просто плисти.

Ворсклом своїм.

Бо я – аж дві Риби зразу: одна проти течії має плисти за генетичним начерком долі своєї, друга – за нею: за течією, за долею як фатумом своїм власним.

...Ой!

А хто це раптом заспівав... та такої жалібної...

– Стоїть гора високая,

А під горою гай, гай, гай...

Зелений гай густесенький,

Неначе й справді рай!

Під гаєм в'ється річечка,

Як скло вода блищить, блищить...

Долиною широкою

Кудись вона біжить.

Край бережка у затінку

Прив'язані човни, човни...

Там три верби схилилися,

Мов журяться вони.

Та це ж бабуся моя Санічка заспівала слова самого Глібова!

І аж мліє голос її від розпуки. Аж мліє Ріка її. Од того голосу її... І дрібні діамантові Саніччини слізки скоро так, ізпрожого пострибали-покотилися-застукали... та голосно так застукали!.. землею втопаної до Ворскла приполтавської стежки, до рідної бабусиної Ріки. Тонесеньким голоском, викуваним до дзенькоту розпачливого усіма їх (і бабусі, і ріки) щастями і нещастями, удачами і гóрями заспівала. І коли вже доспіває собі... Мабуть, тоді разом зі старою Санічкою, котра ще так недавно була красивою, сильною-вдалою дівкою-полтавкою, плаче й Ворскло її. І Шлях усіхній наш... Заплакав!

– Журюся й я над річкою...

Біжить вона, шумить, шумить.

А в мене бідне серденько

І мліє, і болить.

Болить воно та журиться,

Що вернеться весна, весна,

А молодість не вернеться,

Не вернеться вона!

І чого б ото хоча б Ворсклові нашому в розпуку впадати? Хіба що за кумпанію...

А таки справді – кумпанійська Ріка. Скількох собою зібрала! Нас. Усіх нас. І Шлях – зібрав. Сам як Ріка. А Ріка – як Шлях... Недавно молочниця моя, з Горобіївки, Вера, так сказала про це:

– Якби дано мені було вибирати: дорога сухопутна а чи – ріка... я вибрала б ріку!

Сьогодні, в самій серединці серпня кріпко ряскою веселою подзьобаний Шлях Річковий. Цілі заплави її салатного щоякнайяскравішого кольору (таким ніякий салат насправді й не буває!) аж зацвірінчали – в міради ротиків невидимих! – дружно, голосно так од своєї веселої яскравості та насунули і на Ворскло, і на річечку-приток лівий його: маніпусінку Ахтирку (протікає через таке ж малесеньке містечко), так занедбану людьми річечку, затюкану вживу і відходами гальваніки із кирпичних худих колодязів «Сільмашу» та залізних великих ємностей «Промзв'язку»... річечку, упродовж багатьох десятиліть «загальваненої» двома заводами... і дохлими поросятами-кролями із вилізаних по-хазайському людських обійсть, затюкану, і... О, Господи! Які храми із золотими банями стоять навкруг, як люди до них сумно-радісно ідуть-біжать... Які комори краму навколо під вивісками аж трьома мовами! І до них скоренько так біжать, навперейми, один з-перед одного. І ніхто у тому бігові своєму й чужому не бачить, що у затінку старих верб, розкішно оплутаних усеньке літо квітучою оманливою красою паразита-ехоноциста («реактивного»), у затінку чорних осокорів та звичайних чорних тополь, вже ледь ловлячи Сонце на окремі донні острівці свої піщані-чисті, манюсінка річечка, притока Ворскла, долоньки їм свої виключно радісно, по-дитинному простягає:

– Я – тут! Я – ще трохи жива! Я тутощня... А ви... Ви – звідки?

...Ось і жовтень. А яскраве сонце і досі потроху гріє, й жарко бува. І так блищить ріка! А іще дужче за неї виблискує над водою срібна мілкота, яка... А! Ось-сьо й вона: лясь!.. лясь, лясь, лясь! До восьми відчайдушних лясків налічую, коли дискретною стріляльною лінійкою тікає якась верховодочка од окунька або й од самої щуки, то вискакуючи у повітря, летючи, то знову падаючи на рідну стихію, аби знову спружинити від її «натяжної стелі». А ніжний вітерець сам по собі, незалежно ні од кого ледве-ледве гонить дрібні хвильки. А на їхніх вершечках... Танцюють граційні сонячні ромби! Встоюючи мить на гребішку хвильки, на одній ніжці танцюють! Підтанцьовуючи солу сонця і акомпанементу води, веселяться, то витягуючись у струнку, то стаючи ледь товщими... і більш підхожими до ... До чого? До кого? Хто – вони?

А вони скачуть та й скачуть самі по собі з хвильки на хвильку, то начебто бажаючи вислизнути із обійм Вітру і навіть Сонця, то мовби добровільно... знову коряться їхній волі, тим часом наближаючись, притуляючись один до одного й до наступного. Спинками притуляються і до воздушного, і до сонячного вітру. Й так віддихуються... Мить. Одну мить відпочивають. І знову танцюють. На одній ніжці! Так хто ж – вони?! При чому тут якісь-то ромби, якась-то геометрія... Не може бути геометрія і – такою! То... то... Хто... вони... Душі! Ага, душі людські... Звідтіля... У цій сонячній зграйці. Всі. Ось тільки хто де? Не розібрать... Однакові?! Різні?..

Вітер вольно-воздушний... ні... мабуть, таки сонячний, бо Сонце скорє якесь сього дня, споро так біжить небозводом... ага, вітер сонячний далі, далі відігнав веселу зграйку. Та вона все так же само дружно держіть разом і ладом! Хоча й дрібушить вже тремтливо-смиреними стрибочками кожна душечка-споришенка на своїй тонкій ніжці-стеблінці все далі, далі... далі!.. наче відступають усе оці душечки яскраві, спинками відступають... відступають... Не оглядаючись на Сонце, що тягне й тягне їх до себе. І не уступаючи сильно-вольно-воздушному вітру, який штовхає і штовхає худорляві їхні грудки... Відступають, не зводячи поглядів своїх – невидимих нам – із нас же... Аби й не бачити, як погаснуть вони в скоро наступаючому й наступаючому на світло, на світ увесь сірому вечорі. Це вже вище моїх сил. Отож на згадку, як на підмогу, приходять сестрине, Ленчине, фізички-математички моєї:

– Ото й подумаєш... Коли людина помирає, віруючі кажуть: «Душа відлітає». І я все думаю: електромагнітні хвилі ніколи не зашкоджують одна одній, бо й не перетинають шляхів одна одній одна одною. Не гасять сусідок, а чи дальніх. Кожна – сама по собі. У кожної своя доля та своя якість. Сферичні електромагнітні котяться й котяться?.. Як перекотиполе! Отак і душа? Бродягою бездомною? Бурлакує захоплено Всесвітом? Сама не знати куди? Чи то її хтось тягне до себе, притягує, аби вчепитися, як у душу, насправді... Котиться таки – до нього? А чи летить, стрімко?

Мозок – то також фізика, як і все навколо. І електромагнітні поля, хвилі, кванти, частки, котрі вже ніхто не наважується називати елементарними. Усе таке складне у світі... Отож, і душа... Щонайскладніше зі складного, ба навіть із найскладнішого. Ой! А що це... що це за акомпанемент тому... Квантовому!?

– Санічко! – то ізнов й ізнов голос тоненький та дзвінкий, як звонічок мерехтливий у звукові своєму старечому, мені вчувається. Й справді! Звучить...

– А наточи мені водички у кружечку мою. І скажи, сіко врем'я?..

– Зараз. Зараз... Зараз підйду! І до води, і до врем'я... Вашого. А потім вже й до свого. Зараз...

Хоча врем'я те... Моє!.. О-о-оно... Вже й ложе ріки піщане холоде від льодяних лодяників ізнизу (так вже здається на фоні спекотливих іще серпневих послідніх днів...) А від ложа того попід тонкою плівкою прогрітої удень води плине... ціла тобі льодяна ріка! Бр-р-р... Як незатишно од неї, як гірко, як сумно. Коли ще навкруг – свято літа. І ти бачиш. І чуєш. Його. А!

Найкраща у світі мить: стоячи-коливаючись у воді Ворскла свого навшпиньках... а це вже тільки й на одних великих пальцях... рішаєшся одштовхнутися од піщаного твердого дна... І ота.. Оця! Мить... одна-єдина мить... Найщасливіша! Коли мов злітаєш, відриваючись від дна і... Летиш! Летиш одну-єдину мить. У невагомості летиш. Назустріч своєму Ворсклові – у найтітнітнішу мить: із природою: із своєю, із ворсклянню, зі всіхньою!

А хтось там гукає мене з берега? О... Настуся моя кричить:

– Бабуся, бабуся! Я забулася... як називаються оті, оті... Оті, що для краси ночі!

– ?..

– А, згадала! Я сама згадала! Зірки! Зірки, бабуся!

О, Господи...

Сміюся, аж захлинаюся од сміху – не од води ворскляної... Вертаю до берега, бо... так реготати у воді – лячно... Але тут і вода глибинна наче потеплішала од онучиних перлів. Виходити на берег вже не хочця. Але треба. Треба вийти на берег, правою рукою міцно тримаючись за предків од Ворскла їхнього, ліву руку простягти до Настусі, до її майбутнього... І – далі, далі!..

Далі.

Які тільки далі odkриваються...

Чорні – розталий жирний полтавський пар; лілові вже, як цвіт барвінку нашого вічнозеленого, любого і взимку; як ряст у марту; сині, як проліски мартівські; голубі, як небо ще чи вже неспекотне; зелені, як береги Ворскла та вода його; жовтогарячі, як цвіт нагідок наших та пелюстки красолі-красавиці... Різові, як рожа уповні! Красні, як розки... Фуксійні або аж бурякові наче, як самі троянди. Або знов... лілові далі, аж сизі! Сизі, як жито молочне... мов паша у передзим'ї.

І все те – у сорочці полтавській. Од розсошанської до решетилівської.

СПЕЦКУРС «ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ»

Кропивка О.Г.
(Полтава, Україна)

У основу розроблення змісту спецкурсу «Основи організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи» покладаємо *принцип трансдисциплінарності*, ключова ідея якого полягає в об'єднанні різних академічних дисциплін і практики для розв'язання проблеми (Л. Міт, Дж. Кляйн, Д. Мосс, Т. Осборн та ін.).

Аналіз досліджень зарубіжних учених уможливорює сформулювати низку висновків, що:

1) трансдисциплінарність («понад дисциплінами») уможливорює підвищити нереалізований інтелектуальний потенціал того, хто навчається, а також ефективність процесу навчання у цілому (Klein, 2001, с. 4);

2) принцип трансдисциплінарності в освітньому процесі передбачає злиття навчальних дисциплін з метою повноцінного розуміння сучасного світу, природи, збереження здоров'я та безпеки; водночас, у витоках трансдисциплінарних програм (курсів) лежить проблема, у процесі розв'язання якої актуалізують знання з тих дисциплін, які необхідні для цього (Meeth, 1978);

3) у створеному трансдисциплінарному навчальному середовищі той, хто навчається (студенти чи учні), сприймає окремі дисципліни (модулі, розділи) не просто як джерела певного об'єму знань, а як можливість «читання світу з унікальної точки сприйняття» (Moss, 2008).

Ми переконані, що, по суті, принцип трансдисциплінарності як основний принцип конструювання змісту спецкурсу «Основи організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи» забезпечить отримання майбутніми учителями природничих наук нових трансдисциплінарних знань – яким чином якнайкраще здійснювати у майбутній професійній діяльності успішну організацію безпечної життєдіяльності учнів старшої школи.

Визначаючи спецкурс «Основи організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи» як специфічний комплекс знань, який пристосований до викладання, набір процедур та методів змістовних уявлень, його викладання доцільно організувати з урахуванням необхідності формування компонентів готовності майбутніх учителів природничих наук до організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи.

Мету спецкурсу ми вбачаємо у набутті майбутніми учителями природничих наук системи знань з теоретичних основ безпеки, безпечної життєдіяльності, з проблем основ здоров'я, способів безпечної поведінки в повсякденних і надзвичайних ситуаціях, цивільного захисту населення; знань щодо організації освітнього процесу в ЗЗСО й розуміння значення цих знань для практики формування безпечної поведінки учнів старшої школи, культури безпеки й здорового способу життя.

З урахуванням мети спецкурсу, виокремлюємо такі його *завдання*: опанування майбутніми учителями природничих наук знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням вимог щодо організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи (прогностичні, організаторські, комунікативні, гностичні, дослідницькі та проектувальні уміння); формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки життєдіяльності, створення системи знань про здоровий спосіб життя та цивільний захист; формування у майбутніх учителів природничих наук умінь переконати учнів старшої школи у необхідності дотримання правил безпечної поведінки, здорового способу життя, розвитку культури безпеки; допомогти студентам оволодіти основами безпеки життєдіяльності, валеології та цивільного захисту, а також основними методами організації безпечної життєдіяльності, діагностики рівня здоров'я і принципами

підтримки здорового способу життя; використання в педагогічній діяльності новаторських рішень щодо оздоровлення та вдосконалення шкільної освіти, спрямованої на безпечну життєдіяльність учнів.

Окреслюємо й міждисциплінарні зв'язки спецкурсу: у структурно-логічній схемі професійної підготовки майбутнього вчителя природничих наук спецкурс доцільно вводити після вивчення дисциплін «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», «Екологія», «Педагогіка», «Методика викладання природничих наук», «Концепції сучасного природознавства», «Сучасні освітні технології», коли студенти мають достатнє уявлення щодо умов їхньої майбутньої професійної діяльності та функцій вчителя природничих наук. Це забезпечує можливість викладання спецкурсу з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності студентів – майбутніх учителів природничих наук.

У результаті вивчення спецкурсу «Основи організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи» студенти повинні мати стійкі знання з безпеки життєдіяльності, валеології та цивільного захисту – теоретико-практичні основи для успішної організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи в умовах ЗЗСО. Відтак, до програми спецкурсу ми включили три змістові модулі: «Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності», «Змістовий модуль 2. Валеологія», «Змістовий модуль 3. Цивільний захист». У такий спосіб ми реалізували принцип модульності до побудови змісту спецкурсу – набір освітнього курсу з окремих блоків – предметних модулів, під час вивчення яких формується цілісна картина світу, образ природи, поняття про умови стабільності середовища життя людини, її безпека. Саме цей принцип в основі розробки змісту програми спецкурсу забезпечить системність викладу навчального матеріалу, логічну його організацію, що сприятиме реалізації дидактичних принципів науковості та системності.

Варто підкреслити, трансдисциплінарність («понад дисциплінами») забезпечує у ході вивчення тем змістових модулів отримання майбутніми учителями природничих наук нових трансдисциплінарних знань – знання з методики організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи (знання форм і методів навчання, ефективних для старших класів ЗЗСО, розробка сучасних засобів навчання, здоров'язбережувальні технології, освітні технології, сучасні інформаційно-комунікаційні технології, знання, як організувати безпечну життєдіяльність школярів тощо).

Удосконалюючи інформаційне забезпечення системи професійної підготовки майбутніх учителів природничих наук шляхом розробки спецкурсу «Основи організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи», цілісність змісту знань у його програмі втілюється через: природоузгодженість цілей підготовки майбутніх учителів природничих наук до організації безпечної життєдіяльності учнів старшої школи, науковість та інтеграцію знань про природу (природне й соціальне довкілля), різні небезпеки, безпеку життєдіяльності, валеологію, цивільний захист; відповідність основних наукових ідей змісту програми, навчально-методичного забезпечення для впровадження спецкурсу сучасним науковим ідеям; оптимальну кількість загальних закономірностей, вибраних для організації в цілісність навчального матеріалу в навчально-методичному комплексі спецкурсу; структурування навчального матеріалу таким чином, щоб кожна дидактична одиниця виступала як фрагмент цілісності знань, що містить ядро теоретичних узагальнень та практичної спрямованості на організацію безпечної життєдіяльності учнів старшої школи.

Список використаних джерел:

1. Klein J. Th. Transdisciplinarity: Joint Problem Solving Among Science, Technology, and Society: An Effective Way for Managing Complexity / Julie Thompson Klein. – Birkhäuser, 2001. – 332 p.

2. Meeth L. Interdisciplinary studies: A matter of definition / L. Meeth // *Change*. – 1978. – Issue 7. – № 10.
3. Moss D. Interdisciplinary Education in the Age of Assessment / David M. Moss. – NY: Taylor & Francis, 2008. – 205 p.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЗАГОЛОВКІВ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ГАЗЕТ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Курашов В.
(Київ, Україна)

Газетна преса завжди відігравала важливе значення в культурному, суспільно-політичному житті людства. Вона є не тільки індикатором політичних, економічних, культурних та соціальних проблем суспільства, своєрідним «дзеркалом» подій, що відбуваються навколо, а й помічником людини у виборі життєвих смислів, орієнтирів, пріоритетів. В газетних публікаціях ключову роль відіграє заголовок, що є дієвим засобом впливу на читача. Заголовок покликаний виразити основну мету інформаційного повідомлення, привернути увагу читача, викликати у нього зацікавленість, інтерес до змісту надрукованого матеріалу, допомогти зорієнтуватися в розмаїтті інформації. Він формує ставлення читача до публікації, сприяє розумінню авторської позиції в розкритті тієї чи іншої теми, висвітленні події, тлумаченні того чи іншого факту. Тож, можна стверджувати, що заголовки значною мірою впливають на прочитання того чи іншого тексту.

Влучно підібраний заголовок може стати не просто засобом привернення уваги й привабити читача прочитати увесь текст, а ще й передати все звернення цільовій аудиторії, стати ретранслятором певної ідеї, закликом до дій. Створення таких заголовків вимагає від авторів не тільки наявності фахової підготовки, а й широкоформатного світогляду, добре розвинуеного мовно-лінгвістичного інтелекту, сформованих навичок критично мислення й креативних умінь. Такими уміньми, навіть, у більшій мірі повинен володіти й професійний перекладач.

У наукових працях проблема дослідження заголовків газетних публікацій та їх перекладу висвітлювалася й знайшла своє відображення в різних аспектах: вивчення структури, синтаксичної природи, функціонального розвитку, семантики, стилю, прояву законів заощадження мовних засобів, використання фразеологізмів у заголовках, лексико-семантичні особливості газетних назв, особливості шрифтового оформлення та ін. За базову основу дослідження ми використали праці українських та зарубіжних учених, що стосувались проблеми перекладу газетних заголовків, а саме: Кійка Ю.Є. [1], Різуна В. В. [2], Брінкера К. (Brinker K.) [3].

З метою вивчення специфіки перекладу газетних заголовків німецькомовних газет у роботі був обраний порівняльний метод дослідження. При опрацюванні газетних заголовків зверталась увага на інформаційний зміст заголовка (використання різних повнозначних частин мови); структуру та мету висловлень речень у заголовках, а також стилістичні засоби для влучного вираження головної ідеї статті (фонетичні, графічні, лексичні та ін.). Вивчалися німецькомовні газетні видання європейських країн, серед яких: «Das Bild», «Der Blick», «Der Spiegel», «Süddeutsche Zeitung» (Німеччина), «Neue Brücher Zeitung» (Швейцарія), «Die Presse» (Австрія), що займають провідне місце серед світових лідерів мас-медійного ринку. В цих газетах аналізувалися заголовки, що висвітлювали одні й ті самі резонансні події, що відбувалися у світі. При опрацюванні газетних заголовків зверталась увага на інформаційний зміст заголовка (використання різних повнозначних частин мови); структуру та мету висловлень речень у заголовках, а також стилістичні засоби для влучного вираження головної ідеї статті (фонетичні, графічні, лексичні та ін.). Коротко охарактеризуємо деякі з них.

Номер німецької газети «Süddeutsche Zeitung» за 09.11.2016 року вийшов з публікацією під заголовком «“Eine amerikanische Tragödie”» («Американська трагедія»), у якій обговорювалися результати президентських виборів у США, на яких переміг Дональд Трамп. Цей заголовок представлено одним розповідним, простим, односкладним, непоширеним реченням. У структурі цього заголовку використана алюзія, що вказує на аналогію з літературним романом Т. Драйзера під одноіменною назвою «Американська трагедія», слід відмітити, що заголовок має негативно-іронічне забарвлення.

У німецькій газеті «Der Spiegel» за 09.11.2016 року ця ж подія вийшла під заголовком «“Die Welt wird noch verrückter”» («Світ сходить з розуму»). Цей заголовок представлено розповідним, простим, двоскладним, непоширеним реченням. У ньому використано слово *verrückt* (божевільний), що використовується в розмовному стилі, з негативно-емоційним забарвленням.

Швейцарська газета «Neue Zürcher Zeitung» за 09.11.2016 року оприлюднила матеріал про обрання президентом Д. Трампа у США під таким заголовком: «Trump wird Präsident – und jetzt?» («Трамп стає президентом – і що тепер?». В структурі цього заголовка: одне просте, двоскладне, поширене речення, що представлено у формі риторичного запитання, яке викликає у читача певну інтригу, зацікавленість.

Німецька газета «Süddeutsche Zeitung» за 19.05.2018 року висвітлюючи весілля принца Гаррі і актриси Меган Маркл, яке стало подією, що викликала великий інтерес не тільки у Великобританії, а й в усьому світі, опублікувала матеріал під заголовком «Frischer Wind für die Monarchie – «Die Liebe hat Macht» («Свіжий вітер змін в монархії – «любов має силу»). Структура заголовку складається з одного складно-сурядного, безсполучникового, поширеного речення. Заголовок має емоційно позитивне стилістичне забарвлення. У швейцарській газеті, що висвітлювала весілля в королівській родині Віндзорів «Neue Zürcher Zeitung» за 19.05.2018 року вийшла публікація під заголовком «Meghan Markle – die Braut, die sich traut» («Меган Маркл – наречена, що сама собі вчена»). Цей заголовок представлено розповідним, двоскладним реченням. У його структурі представлено фонетичний засіб – рима.

Газета «Das Bild», що вийшла в Німеччині 19.05.2018 року про цю ж подію інформувала своїх читачів у публікації під таким заголовком «Nur kein Neid!» («Тільки, не заздрить!»). Для влучного вираження головної ідеї статті у заголовку використано просте, односкладне спонукальне речення. Структура даного заголовку подана простим, односкладним, спонукальним реченням. У заголовку представлено емоційно-забарвлене пряме звертання до читача.

У дослідженні в процесі аналізу специфіки перекладу газетних заголовків німецькомовних газет було встановлено, що в них часто використовуються як самостійні, так і службові частини мови. У заголовках вживаються речення, що відрізняються за метою висловлювання (розповідні, спонукальні та питальні речення) та за своєю структурою (прості односкладні та двоскладні, складносурядні, складнопідрядні, а також складні змішані типи речень). Для влучного вираження головної ідеї статті у заголовках широко використовуються стилістичні засоби різних рівнів (фонетичні: рима; графічні: велика літера, курсив, лапки, що виділяють окремі слова, словосполучення, речення, взяті з інших джерел; лексичні: історизми, неологізми, запозичені слова та терміни, розмовні слова, професіоналізми, скорочення та аббревіатури).

У ході дослідження встановлено, що до специфіки перекладу заголовків німецькомовних газет можна віднести лексико-стилістичні та граматичні особливості, а також особливості використання нової термінології в заголовках, які у німецькій пресі дуже багатогранні й різноманітні. У них використовуються різні стилістичні прийоми та лексичні засоби для того, щоб зробити заголовок більш емоційним і експресивним, інтригуючим і цікавим для читача. Адже саме за заголовком людина вирішує, читати йому цю статтю чи ні, чи буде вона для нього актуальною і пізнавальною, досить інформативною і цікавою.

Список використаних джерел:

1. Кійко Ю.Є. Німецькі й українські інформаційні види текстів у зіставленні / Ю.Є. Кійко // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Вип. 22. – Том 1. – Чернівці : Книги XXI, 2010. – С. 188–192
2. Різун В.В. Лінгвістика впливу/ В.В. Різун, Н.Ф. Непийвода, В.М. Корнеєв. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 148 с.
3. Brinker K. Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden / Klaus Brinker. – 6. Aufl. – Berlin : Erich Schmidt, 2005. – 179 S.

**СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
ПОЛТАВСЬКОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ
«ЦЕНТР ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ»
ІМЕНІ СОФІЇ РУСОВОЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ**

Куторжевська Л.І. Ключинська А.В.
(Полтава, Україна)

Пандемія – епідемія, що характеризується найбільшим поширенням інфекційного захворювання на території усієї країни та сусідніх держав, континентах; вона характеризується відсутністю колективного імунітету в людства, і, зазвичай, ефективних засобів профілактики й лікування. Серед інфекційних захворювань, які сягали масштабу пандемії: чума, холера, грип, коронавірусна хвороба – інфекційна хвороба, яка виникла вперше у грудні 2019 року в місті Ухань. Через загрозу епідемії коронавірусної інфекції Кабінет міністрів запровадив обмежувальні заходи в Україні з 12 березня 2020 року на всій території країни. Використовуючи соцмережі (Viber та Facebook та ін.) заклади освіти проводять елементи дистанційного навчання: на платформі GIOS завдання складені методистами за українською програмою та схвалені МОН, педагоги використовують також інформаційні технології Zoom, сайти «На урок», «Мій клас» та ін.

Полтавська спеціалізована мистецька школа-інтернат I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради – заклад спеціалізованої освіти I-III ступенів мистецького профілю, що забезпечує здобуття повної загальної середньої освіти та початкової профільної мистецької освіти. Найважливішим нововведенням навчального закладу на сьогоднішній день є те, що освітнє середовище адаптовано до особистості вихованця, адже в школі навчаються як обдаровані діти, так і діти з особливими освітніми потребами, навчання яких реалізується через індивідуальну програму розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, – стверджує Закон «Про освіту» [1]. Мета діяльності «Центру освіти...» – соціалізація особистості в умовах інноваційного середовища.

Соціалізація – процес входження людини в суспільство разом з її соціальними зв'язками та інтеграцією в різні типи соціальних спільнот, внаслідок чого відбувається становлення соціального індивіда. За своїм змістом соціалізація – процес двобічний, – стверджують науковці І. Зверева, О. Безпалько, М. Лукашевич, М. Москаленко, С. Савченко, – це і засвоєння індивідом соціального досвіду, і активне відтворення системи соціальних зв'язків за рахунок його діяльності, входження в соціальне середовище [2, с. 79]. Завдяки створенню соціально-виховного середовища для успішної соціалізації особистості відбувається інтеграція зусиль суб'єктів соціально-виховної діяльності й закріплюється взаємозв'язок компонентів соціально-педагогічного процесу. В умовах карантину вихователі закладу в телефонному режимі проводять консультування з членами родини у розв'язанні педагогічних ситуацій, зокрема: вихователь 4 класу Лядова В.І. проводить бесіду щодо важливості підготовки до Державної підсумкової атестації з мамою Анатолія, який систематично пропускав уроки; з мамою Дениса проводилася робота щодо зовнішнього вигляду учня; з Давидом, його мамою проведено бесіду-пояснення щодо впливу на стан здоров'я тренувань з футболу (в учня був струс

мозку), адже хлопчик часто вдало маніпулює мамою, щоб дозволила виходити на тренування на подвір'я. Вихователь 7 класу Тищенко Л.В. довго доводиться переконувати батька, який дотримується авторитарного стилю керівництва в родині, що саме поведінка батька формує характер сина, який є лідер в класі і часто демонструє свою силу на однокласниках; у іншій сім'ї вихователь надає допомогу в ліквідації конфлікту матері й сина (Євген не слухає матері, бореться за самостійність у реалізації своїх цілей; мати сподівалася, що у вихованні їй допоможуть заборони, тиск і насильство); з батьками Миколи постійно проводилися бесіди щодо батьківського вияву любові до дитини (хлопчик вважає себе вигнанцем з сім'ї, говорить, що батькам він не потрібний, що він самотній, що батьки на нього не звертають увагу, навіть у дитини закрадається думка, що він – не рідний, а прийомний син). Вихователька 5 класу Прокопенко Н.М. дізнається від мами Дениса, без настрою, збуджений, нервовий, на зауваження не реагує, що вдома був конфлікт, бо хлопчик не отримав на День народження дорогу телефона і вважає, що його не люблять. До виховательки Рудь Ю.А. звернулася за допомогою бабуся Анастасії: дівчинка вдома відмовляється від виконання своїх обов'язків, поводить себе зухвало, на зауваження не реагує; з мамою Ярослава (хлопчик вживав нецензурну лексику, розповідав непристойні анекдоти, ініціював бійки) вихователь виробляє єдині вимоги щодо поведінки як вдома, так і в школі; а маму Елеонори педагог переконує у необхідності додаткових занять у вихідні дні, щоб дівчинка краще навчалася. Вихователька Зверева Н.О. з мамою Вадима шукає шляхи впливу на розвиток особистості хлопчика (дитина виховується у неповній сім'ї); з мамою Миколи попереджає постійні втечі хлопчика з дому (мати часто працює за кордоном, Миколка виявляє агресію). Вихователька Черепанова С.А. на прохання матері учениці Катерини (дівчина відмовляється допомагати матері по господарству та доглядати молодших братів і сестер) проводить бесіду з школяркою.

Таким чином, в умовах карантину вихователі Полтавської спеціалізованої мистецької школи-інтернату І-ІІІ ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової використовують різноманітні шляхи включення особистості в соціально-виховне середовище, зокрема: ознайомлення з середовищем; педагогізація оточуючого середовища; персоналізація середовища; формування в особистості адекватного ставлення до позитивних і негативних явищ оточуючої дійсності, адже характер впливу соціально-виховного середовища визначають не лише позитивні чи негативні установки, спрямованість дій, а й активність суб'єкта, його самостійність, ініціативність і самодіяльність.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту», – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-е видання / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсум, – 2013. – 536 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

Лантухова Т.М.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Сас Н.М., доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Не дивлячись на те, що проекти здійснювалися людством протягом тисячоліть, управління проектами, як галузь, є досягненням останніх десятиліть.

В сучасному світі поняття «проект» пронизує всі сфери людського життя. Кожна людина протягом дня здійснює різні проекти, це може бути приготування кави зранку або написання курсової роботи в університеті. Проекти оточують нас повсюди, і ми

стикаємось з ними кожного дня, але рідко замислюємося про це, адже проектами можливо управляти.

Управління проектами – процес, спрямований на успішне досягнення мети, який потребує застосування спеціальних знань, умінь та навичок. Найважливішою ознакою, що відрізняє проекти від планів та інших заходів, є наявність чітких визначень та формулювання цілей залежно від мети, на яку спрямований проект. Головне завдання керівника – виконання проекту відповідно до ресурсів та заданих вимог. Керування проектом – це управління змінами, що виникають на етапах його виконання, таких, як оцінка ефективності поставлених способів досягнення цілей та вирішення проблем, які виникатимуть в процесі його реалізації.

Отже, управління проектом – непроста справа, але якщо ми навчимося керувати проектами, то навчимося керувати світом.

Список використаних джерел:

1. Управління інноваційними проектами : навч.-метод. посіб. / П.В. Ворона, М.В. Гриньова, Н.М. Сас ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПНПУ, 2010. – 111 с.

ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ НА ЯКІСТЬ УСПІШНОСТІ ТА АКТИВІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Легостаєва Т.В., Богданова В.М.

(Дніпро, Україна)

Шляхи підвищення ефективності навчання шукають педагоги всіх країн світу. У нашій країні проблема результативності навчання активно розробляється на основі використання останніх досягнень психології, інформатики й теорії управління пізнавальною діяльністю.

У кожного вчителя свої прийоми, методи, педагогічні знахідки, досвід. Проте якими б різними вони не були, є те єдине, без чого важко було б розраховувати на успіх. Це усвідомлення того, що урок – завжди пошук, творчість, імпровізація. Саме на уроці розвивається мислення дітей, а це найкраща підготовка їх до життя. У сучасному динамічному і складному світі для діяльності людини важлива не стільки сума знань, скільки вміння здобувати знання та користуватися ними.

У багатьох школах працюють педагоги-новатори, які знайшли свої методи навчання і виховання дітей (М.П. Щетинін, З.Н. Лисенкова). Одним з них є В.Ф. Шаталов, який розробив методику випереджаючого навчання, що успішно застосовується в навчанні біології і використовує принцип систематизації, вивчення матеріалу великими блоками за допомогою опорних сигналів. Опорний конспект – це побудований за спеціальним принципом наочний засіб навчання, в якому стисло відображений основний змістовий матеріал, а також використані графічні прийоми підвищення мнемонічного ефекту.

Опорний сигнал – це елементарна частина опорного конспекту, яка подає істотний за змістом та об'ємом, фрагмент навчального матеріалу. Принципи вибору і побудови опорних сигналів нараховується біля 20. Кожний опорний сигнал повинен відповідати принаймні переважній більшості цих принципів.

Надзвичайно важлива умова у роботі зі схемами – те, що вони повинні постійно підключатися до роботи на уроці, а не висіти, як плакати. Усі відповіді, як на схемі. Зникає скутість навіть у слабких учнів. З кожним уроком зростає оперативність у роботі зі схемою. Схема стає алгоритмом міркування й доведення, а вся увага спрямована не на запам'ятовування чи відтворення завченого, а на суть міркування, усвідомлення причинно-наслідкових залежностей і зв'язків [1, 2].

Мета даного дослідження – з'ясувати вплив застосування на уроках біології методики випереджаючого навчання на ефективність викладання предмету в 9-х класах, на якість засвоєння нового матеріалу та успішність учнів, активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів шляхом залучення їх в активну роботу на уроці, сприяти більш обміркованому засвоєнню навчального матеріалу.

Для дослідження були обрані учні 9-х класів: в одному з яких проводилися заняття за методом випереджаючого навчання В.Ф. Шаталова (експериментальний клас), в іншому – класичні уроки (контрольний клас). Рівень підготовки учнів у контрольному та дослідному класах відносно рівні. Для проведення дослідження в експериментальному класі були розроблені уроки із застосуванням опорних конспектів.

Ми встановили, що використання методичних прийомів випереджаючого навчання на уроках біології в 9-х класах сприяє підвищенню зацікавленості предметом, розвитку пізнавальної активності учнів (на 11% вище у експериментальному класі порівняно з контрольним), стимуляції позитивного відношення до занять, дає можливість залучити більше учнів в активну діяльність на уроці.

За результатами тестування після вивчення тем «Принципи функціонування клітин. Збереження та реалізація спадкової інформації» (до застосування методик випереджаючого навчання) та «Закономірності успадкування ознак» (під час використання опорних конспектів) ми встановили, що застосування методики складання опорних конспектів на уроках загальної біології дозволяє полегшити засвоєння нового матеріалу, підвищити якість успішності учнів, яка складає в експериментальному класі за третю чверть 65,80%, що на 7,91% вище, ніж у першій та другій чвертях, і у порівнянні з контрольним класом на 8,27% вище (рис. 1, 2).

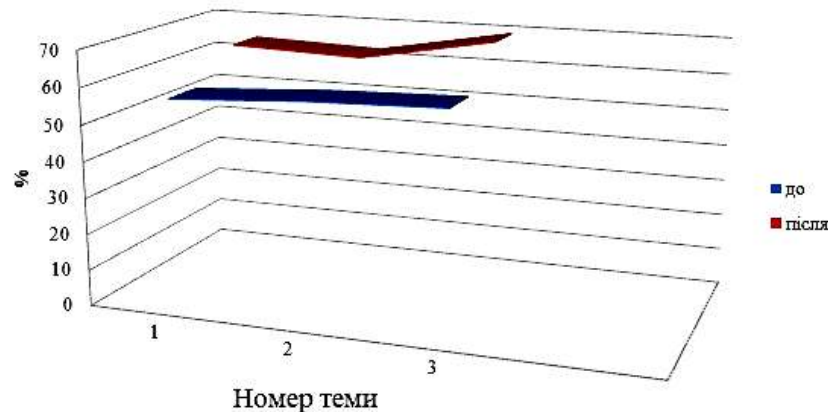

Рис. 1. Якість успішності в експериментальному класі (9-А) на початку і наприкінці проведення дослідження

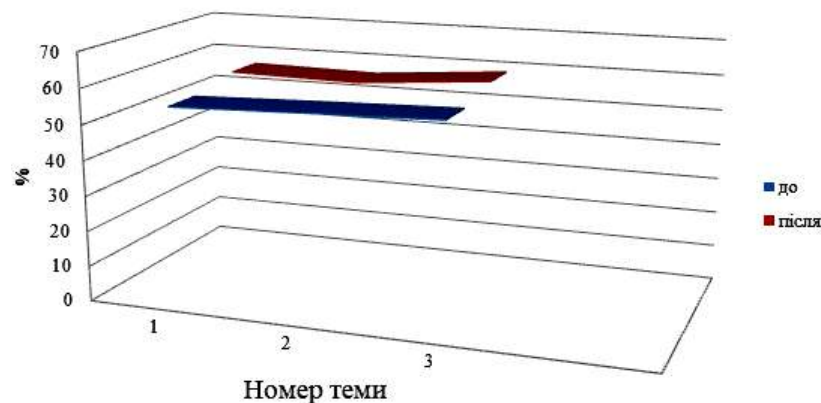

Рис. 2. Якість успішності у контрольному класі (9-Б) на початку і наприкінці проведення дослідження

За результатами анкетування у експериментальному класі 88,9% учнів сподобалося викладання біології за новою методикою; 59,6% учнів не відчувають труднощів у відтворенні матеріалу за опорними конспектами, але оскільки експеримент тривав недовго, 33,3% учнів відчувають труднощі у самостійному складанні таких конспектів. У контрольному класі рівень зацікавленості предметом підвищився на 7,4%; користуватися додатковою літературою стало більше на 19,5% учнів; на 18,5% зменшилось число учнів, яким важко було засвоювати навчальний матеріал з біології; на 16,5% зросла кількість учнів, що ретельно і систематично виконують домашні завдання з біології.

Отже, система опорних конспектів апробована на практиці і доводить, що ця методика дуже цікава. Вона дає можливість творчій особистості учня реалізувати себе і підвищити рівень своїх знань, формує компетентність самоосвіти та конкурентоспроможності. Компактні, незвичайні опорні конспекти викликають зацікавлення учнів, спонукають їх до активної праці, пошуку.

Список використаних джерел:

1. Кочарян В.Л. Метод Шаталова на уроках биологии // Биология в школе. – №2. – 1992. 54 с.
2. Чоботарь А.В., Коровина Т.Д. Метод Шаталова и как его применять на уроках биологии // Биология в школе. – 1987. – №5. – С. 43–49.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В СТАРШИХ КЛАСАХ СЕРЕДНІХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

Легостаєва Т.В., Мисюра А.О.
(Дніпро, Україна)

На сучасному етапі розвитку суспільства складно не погодитися з тим, що учні, які приходять навчатися до старшої школи, не завжди проявляють інтерес до біології. Однією з причин втрати інтересу до предмета – це невідповідність низки прийомів навчання для нинішніх школярів. Аналіз програм з біології показує, що у сучасних умовах розвитку суспільства знання про природу залишаються однією з основних складників змісту біологічної освіти, проте засвоєння знань пов'язується передусім зі здатністю учня застосовувати знання, можливістю набуття особистого досвіду творчої діяльності, посилення світоглядного компоненту, формування ціннісних орієнтацій та ставлень учнів. А це можливо завдяки застосуванню інноваційних технологій на уроках, що сприятиме успішному засвоєнню потрібної інформації, підвищуватиме рівень розвитку пізнавальної активності школярів. Сучасність вимагає навчити людину самостійно орієнтуватися в інформації, успішно її використовувати. Для цього необхідно формувати здатність особистості творчо, нестандартно мислити, самостійно підвищувати свої знання. Застосування сучасних інноваційних технологій на уроках біології націлені на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля й розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Прагнення сформувати учня як духовно, емоційно, соціально та фізично повноцінного члена суспільства, здатного дотримуватися здорового способу життя й формувати безпечне життєве середовище й визначає актуальність реформування освіти.

Вибір сучасних педагогічних технологій – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем. Саме вимогою часу стало введення в освітній процес сучасних інноваційних технологій, глобальної комп'ютеризації.

Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему. Прагнення постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних раніше педагогічних технологій різних рівнів і різної цільової спрямованості [1].

Зміни в суспільстві спонукають вчителів шукати інновації та впроваджувати їх у навчальний процес з метою розвитку пізнавальних інтересів учнів. Використання на уроках біології ментальних карт може стати мотиватором до більш інтенсивного навчання, а також заміною текстових конспектів. Вони є зручною, ефективною технікою візуалізації мислення та альтернативного запису, їх використання є досить результативним, оскільки вони сприяють ефективному конспектуванню тем, допомагають у вирішенні творчих завдань, проведенні практичних та лабораторних робіт. Робота з побудови ментальної карти полягає в тому, щоб за допомогою зрозумілих символів, образів, об'єктів, асоціацій, якими мислить дитина, наочно зобразити карту знань на певну тему.

Навчання за допомогою мобільних технологій, з використанням гаджетів, які завжди під рукою, є чудовою можливістю, щоб підвищити якість та інтенсивність навчання. QR-код – матричний (двовірний) код, розроблений і представлений у 1994 р. Основна перевага QR-коду – легке розпізнавання скануючим непрофесійним обладнанням (за допомогою фотокамери мобільного телефону, планшета або ноутбука з відеокамерою, на яких встановлена програма для зчитування QR).

RAFT-технологія – це педагогічний прийом, спрямований на створення письмового конспекту з відповідної теми, який може відрізнитися за жанром і оформленням. Це дозволяє школярам розглядати тему з різних сторін та точок зору, в результаті: підвищення інтересу до навчання; більша свобода в міркуваннях і доведеннях учнів; розвиток нестандартного бачення; позбавлення від механічного зазубрювання; зняття скутості та страху перед помилкою. На уроці з використанням зазначеного прийому учні займають активну позицію (ставлять цілі, вирішують завдання, відповідають за результат), а вчитель виконує роль модератора [2].

В процесі дослідження для з'ясування впливу використання на уроках інноваційних освітніх технологій на ефективність викладання біології були застосовані вищевказані прийоми з розробленням відповідних уроків для дев'ятих класів середніх загальноосвітніх закладів.

Результати дослідження в експериментальному класі свідчать про підвищення показників успішності учнів на уроках біології з використанням ментальних карт, порівняно з іншими прийомами, нижчі показники – з використанням RAFT-технології та з невеликою різницею, ще нижчі – технології за допомогою QR-кодів. В контрольному класі на уроках без застосування інноваційних технологій успішність майже не змінилася (рис. 1).

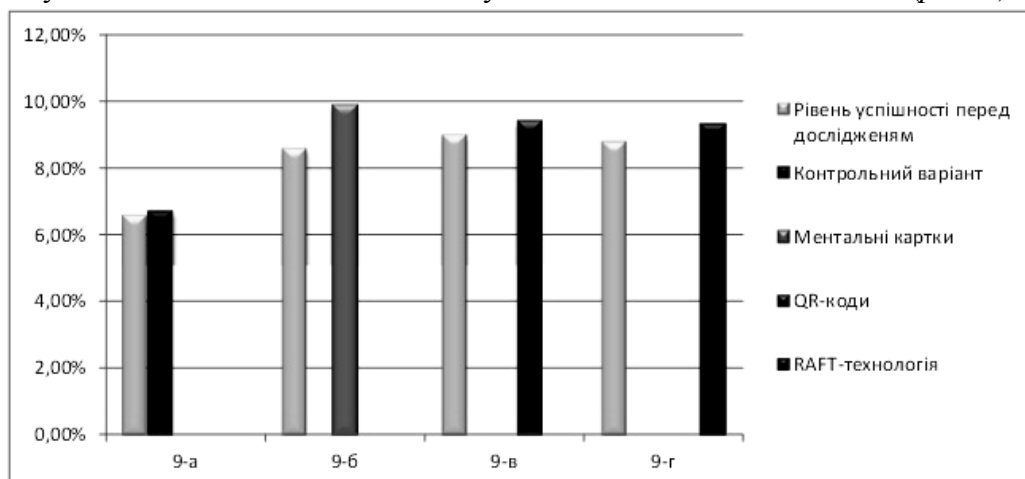

Рис. 1. Показники успішності учнів в експериментальному та контрольному класі на початку і наприкінці дослідження

Результати експерименту підтвердили ефективність застосування сучасних інноваційних технологій в процесі навчання. Згідно отриманих результатів, найбільш продуктивним був метод створення ментальних карт. Адже він допомагає реалізувати один із найважливіших принципів педагогіки – принцип наочності. Робота з ментальною картою є різновидом діяльності вчителя та учнів з питань візуалізації. Візуалізація допомагає зробити предмет цікавим та зрозумілим для учнів, робота з ментальними картами є одним із шляхів підвищення зацікавленості учнів предметом. Карта знань дає змогу охопити все одним поглядом, так як блок-схема показує все найвагоміше в асоціативних порівняннях та зв'язках. Технологія розвиває логіку та вміння згорнути весь навчальний матеріал до самого найважливішого, підвищує якість та інтенсивність навчання, тренує пам'ять. Використання карт допомагає учням підвищити концентрацію уваги.

Підсумовуючи, можна сказати, що впровадження інноваційних методів значно покращує якість подачі навчального матеріалу й результативність його засвоєння учнями, збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення біології, стимулює самостійність та ініціативність. Тому, при підготовці до уроків значну увагу необхідно приділяти сучасним методам викладання, цікавим формам вивчення матеріалу, ігровим моментам. Тоді в школярів увиразнюються індивідуальні особливості, пов'язані з розвитком самостійного мислення, інтелектуальної активності, творчого підходу до вирішення завдань.

Список використаних джерел:

1. Аузіна М.О., Возна А.М. Інноваційні процеси в освіті: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Національний банк України; Львівський банківський ін-т. Л.: ЛБІ НБУ, 2003. 103 с.
2. Сучасні шкільні технології. Ч.І. / Упор. І. Рожнятовська, В. Зоц. Київ: «Редакції педагогічних газет». 2004.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСКУРСІЙ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В ШКОЛІ

Легостаєва Т.В., Мороз С.М.
(Дніпро, Україна)

Природознавча освіта особливо важлива на сучасному етапі історичного розвитку, коли господарська діяльність людини надзвичайно змінила природний вигляд землі. На перший план вийшло завдання формування науково обґрунтованого погляду на природу, що спирається на повноцінний інтелектуальний і моральний розвиток підростаючого покоління. Сутність екологічної освіти і виховання становлять цілеспрямований процес формування відповідального ставлення школярів до навколишнього природного середовища у всіх видах навчальної, суспільно-трудової діяльності та спілкування з природою. У зв'язку з цим воно не може здійснюватися в рамках окремого й навіть особливого предмета, а вимагає участі всіх шкільних дисциплін у їх взаємозв'язку. Особлива увага повинна приділятися діяльності учнів з вивчення і охорони навколишнього середовища, формуванню їх морально-естетичного ставлення до природи [1].

Біологія, як навчальний предмет, покликана озброїти учнів систематичними знаннями про різноманітні прояви живої природи. Розв'язати ці завдання неможливо без ознайомлення учнів із живими об'єктами безпосередньо в умовах їхнього природного оточення. Для цього використовується екскурсія [2].

Екскурсії входять до системи уроків із шкільних тем навчальних курсів в біології, дають змогу розширювати й поглиблювати знання учнів, здобуті на уроках, формувати

вміння орієнтуватися на місцевості, виявляти складні взаємозв'язки в природі, проводити фенологічні спостереження. Крім пізнавального значення, екскурсії мають виховний потенціал. На екскурсіях учні навчаються бачити й відчувати прекрасне в природі, в них формується відповідальне ставлення й любов до неї. В процесі екскурсійної роботи формуються почуття колективізму, дружби, взаємодопомоги, розвивається пізнавальний інтерес учнів [3].

Метою дослідження було з'ясувати вплив застосування екскурсій як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках біології в школі на ефективність викладання предмету в 6-х класах, активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів шляхом розширення і поглиблення знань, розвиток навичок самостійної роботи, підвищення зацікавленості предметом, стимуляцію позитивного відношення до занять.

Для дослідження були обрані учні 6-х класів середньої загальноосвітньої школи. В 6-А проводилися заняття з впровадженням екскурсій (експериментальний клас), в 6-Б – класичні уроки (контрольний клас).

В процесі дослідження були розроблені уроки і протягом першого семестру та третьої чверті 2019-2020 навчального року паралельно у двох шостих класах проводилися заняття з використанням навчальних екскурсій (в експериментальному класі) та без їх застосування (в контрольному класі); аналіз рівня засвоєння знань, умінь, навичок за допомогою тематичного оцінювання у контрольному та експериментальному класах; анкетування учнів для з'ясування зацікавленості предметом та виявлення ролі екскурсій в навчально-виховному процесі; вивчення пізнавальної активності учнів.

В ході дослідження ми встановили, що процес активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів шляхом використання екскурсій має велике позитивне значення в ефективності викладання біології в 6-х класах. Для того, щоб досягти результатів, застосування екскурсій повинно бути систематичним. Впровадження у навчальний процес таких засобів активізації, як системи пізнавальних і творчих завдань і застосування різних прийомів групової та індивідуальної роботи, втілених в екскурсіях, сприяє зміцненню інтересів дітей, дає можливість залучити всіх учнів до діяльності на уроці, розвиває навички групової роботи, сприяє обміркованому засвоєнню учбового матеріалу, підвищує рівень засвоєння матеріалу. За результатами наших досліджень, у експериментальному класі наприкінці педагогічного дослідження на питання всіх рівнів дали правильні відповіді від 4 до 9% більше учнів, ніж на початку експерименту.

За результатами тематичного оцінювання рівень засвоєння знань на початку експерименту вищий у експериментальному класі від 8 до 24% для середнього і високого рівнів, а для початкового і достатнього рівнів – майже не відрізняється по відношенню до контрольного класу. В кінці педагогічного дослідження цей показник значно підвищився на 7-28%, особливо це стосується середнього рівня.

Виявлення пізнавальної активності учнів під час уроку показало, що під час проведення класичного уроку за тією ж темою, що і при проведенні екскурсії, 20% учнів контрольного класу не сліdkували за ходом уроку на всіх його етапах. В той час як у експериментальному класі виконували всі форми роботи на всіх етапах уроку майже всі учні класу, що, безумовно, свідчить про активізацію пізнавальної активності.

Аналіз результатів експерименту по виявленню рівню засвоєння знань, умінь та навичок показує, що, як до проведення експерименту, так і після його закінчення, в обох класах найвищі показники характерні для продуктивного рівня. Невелика різниця в показниках успішності має місце між контрольним та експериментальним класами у продуктивному і реконструктивному рівнях. Проте, у експериментальному класі майже вдвічі підвищився творчий рівень засвоєння знань, умінь та навичок порівняно з контрольним (рис. 1).

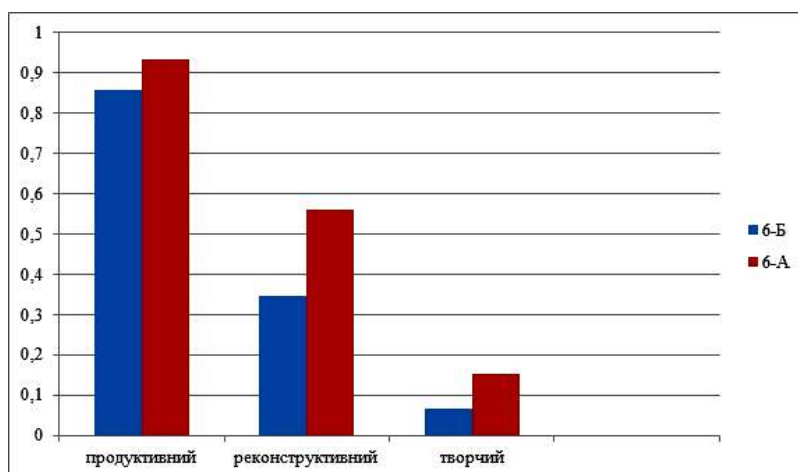

Рис. 1. Рівень засвоєння знань, умінь та навичок у контрольному та експериментальному класі наприкінці проведення дослідження

Ми встановили, що застосування екскурсій на уроках біології в 6-х класах сприяє підвищенню зацікавленості предметом, розвитку пізнавальної діяльності учнів, стимуляції позитивного відношення до занять, що знайшло відображення у анкетуванні, в якому переважна більшість учнів відповідала «так» на питання щодо доцільності та бажання проводити такі форми організації педагогічного процесу в школі. Але, на жаль, є відповіді «ні» на питання щодо частоти проведення екскурсій на уроках.

Список використаних джерел:

1. Грицай Н.Б. Екскурсії в природу як один із видів активізації пізнавальної діяльності учнів з біології. // *Нова педагогічна думка*. №4, 2004. С. 105–109.
2. Грицай Н.Б. *Методика підготовки та проведення екскурсій з біології: навч.-метод. посіб.* / Рівне: О. Зень, 2016. 232 с.
3. Мороз І.В., Степанюк А.В., Гончар О.Д. та ін. *Загальна методика навчання біології. Навч. посібн.* К.: Либідь, 2006. 440 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Литвин В.В.

(Полтава, Україна)

Система професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагога професійного навчання покликана забезпечити реалізацію основних положень програми «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» шляхом критичного переосмислення досягнутого, а також його оновлення. Реальні умови фахової підготовки (швидке оновлення програмно-технічного забезпечення, скорочення часу аудиторних занять тощо) вимагають інтенсивного використання сучасних технологій навчання. Саме тому у професійній підготовці підготовки майбутніх педагогів професійного навчання широко застосовується інформаційні технології навчання.

Інформатизація соціально-суспільного простору та комп'ютеризація різних сфер людської діяльності, вже стали провідними тенденціями світового розвитку. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) все більше проникають в різні сфери життя, такі як: наука, освіта, підприємництво, що вимагає певних теоретичних знань та практичних дій їх використання [3]. В умовах глобалізації інформаційно-комунікаційних технологій найбільш відповідальною є роль освіти, оскільки вона формує суспільство кваліфікованих кадрів. Сучасна система професійної освіти повинна спиратися на сучасні інформаційні технології, які є універсальним засобом пізнавально-дослідницької

діяльності, що забезпечує оперативне збагачення навчальною інформацією. У «Українському педагогічному словнику» термін «інформатизація освіти» тлумачиться як «комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних із насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами й технологією, у вузькому тлумаченні – впровадження в заклади системи освіти інформаційних засобів, що ґрунтуються на мікро-процесорній техніці, а також інформаційної продукції, педагогічних технологіях, які базуються на цих засобах» [2]. Особливе значення в освітній сфері має сама інформація, керівництво нею та матеріально-технічне забезпечення її діяльності. Враховуючи зазначене, варто зауважити, що масштабна комп'ютеризація навчального процесу є об'єктивною необхідністю сьогодення. Своє бачення застосування інформаційних технологій у навчанні доводять В. Андрущенко, В. Биков, С. Вітвицька, М. Коляда, наголошуючи на ще не досліджених варіантах навчання, пов'язаних із унікальними можливостями сучасних комп'ютерів і телекомунікацій [1]. На сучасному етапі розвитку освіти одним із пріоритетних напрямків стає процес інформатизації усіх ланок навчально-виховного процесу, який передбачає використання можливостей комп'ютерних та інформаційних технологій для реалізації ідеї розвивального та активного навчання, інтенсифікацію всіх рівнів професійної підготовки фахівців, підвищення його ефективності та якості. У процесі викладання дисциплін слід використовувати на різних заняттях у підготовці студентів: 1. Під час вивчення та закріплення нового матеріалу, що сприяє кращому засвоєнню студентами інформації, підвищується наочність, можливість різнобічного розгляду явища або процесу, розширюються прийоми подання матеріалу, економія часу на його викладання (інтерактивні мультимедіа лекції (слайд-лекції, відеолекції), електронний підручник); 2. Під час проведення практичних та семінарських робіт – як засіб для пошуку й вивчення необхідного матеріалу, відпрацювання навичок та умінь самостійного вирішення завдань (ілюстративний засіб, програми-тренажери; створення презентацій (Power Point); робота з комп'ютерними програмами Corel, Adobe Photoshop для створення карт, робота в мережі Інтернет та ін.); 3. Під час контролю знань (заліки, іспити, захист курсових та магістерських робіт) дозволяють підвищити його об'єктивність, перевірити відповідність знань студентів державним стандартам (тестувальні програми навчального призначення); 4. Під час організації та проведення в мережі Інтернет конференцій, семінарів, круглих столів для обміну різними ідеями стосовно цікавих тем, питань, аналізу та вивчення міжнародного досвіду (спільні проекти та ін.); 5. Для самоосвіти (Інтернет, телеконференції) та ін. Провідні вчені, які досліджували роль та значення інформаційних технологій для оптимізації процесу підготовки педагогів професійного навчання, акцентують увагу на їх ефективності в управлінні процесом навчання, організації самостійної роботи над вивченням нового матеріалу та розвитку пізнавальної діяльності студентів. Н. Фоменко вказує на ряд глобальних дидактичних завдань, які вирішують інформаційні технології, а саме: підвищення ефективності навчання, розвиток загальних позитивних здібностей студентів і автоматизований контроль знань засобами тестування. А це в свою чергу супроводжується значною економією часу. Продовжуючи думку науковців, акцентуємо увагу на специфіці професійної діяльності педагогів професійного навчання, яка в повну міру залежить від інформації і комп'ютеризації. Вагомим кроком на шляху інформатизації процесу навчання та формування фонду електронних підручників для педагогів професійного навчання стало запровадження дистанційного навчання в режимі он-лайн з ініціативи Європейського Союзу в межах проекту TEMPUS, до якого долучилися навчальні заклади, що здійснюють підготовку викладачів на заході, півдні та в центрі України. Студенти навчаються без відриву від виробництва, електронні версії підручників стали основою для створення такої курсової підготовки. Для закріплення вивченого матеріалу розроблено систему контрольних робіт. Студенти виконують роботи і надсилають їх викладачеві електронною поштою.

Отже, застосування ІКТ своєю доступністю та відкритістю інформації спрощує процес навчання і підвищує мотивацію до освітньої діяльності, дозволяє інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння величезних масивів знань.

Список використаних джерел:

1. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, Л.С. Шевченко : за ред. Гуревича Р.С. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – 348 с.
2. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко; [гол. ред. С. Головка]. – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.
3. Dodge В. Some Thoughts About WebQuests [Електронний ресурс] / В. Dodge // Режим доступу: http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html

ПРО ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І БАТЬКІВ УЧНІВ

Логойда І.М., Хілінський В.П.

(Полтава, Україна)

Виступаючи активною виховною силою, батьки, одночасно є об'єктом педагогічної дії школи. Допомога школи спрямована на підвищення рівня педагогічної культури батьків, на удосконалення всіх засобів, методів, прийомів впливу на особистість дитини, які використовуються батьками повсякчас. Сім'я може стати дієвим виховним інститутом. У зв'язку з цим все більше зростають вимоги суспільства до реалізації педагогічними колективами шкіл, суспільно-педагогічної функції, яка передбачає удосконалення батьківського виховання.

Виховання батьків – це спроба допомогти сучасній сім'ї забезпечити право дитини на батьків, здатних сприяти всебічному розвитку та благополуччю своїх дітей.

Огляд літератури з проблеми, що досліджувалась, дозволив охарактеризувати сутність поняття «виховання батьків». У вузькому значенні – це формальне повідомлення батькам знань, необхідних для виховання дітей, у широкому – це організація систематичного батьківського все навчу, формування навичок співжиття у сім'ї, які б сприяли поліпшенню життя усіх членів сім'ї.

Інтереси батьків як вихователів своїх дітей співпадають з інтересами держави, а це все створює реальні передумови для активної взаємодії сім'ї та школи. В обов'язки школи, а отже вчителів, класних керівників, вихователів, адміністрації школи, входить підтримка постійного зв'язку з батьками учнів, вивчення умов життя дітей.

Організація регулярного взаємообміну інформацією дозволяє батькам і педагогам мати об'єктивну картину про розвиток і процес формування особистості учня і можливості коректування його. Але, як свідчить досвід, педагогічна освіченість батьків нерідко відстає від реальної педагогічної ситуації, суспільних потреб, очікувань дитини. Тому школа має дбати про постійний розвиток педагогічних компетентностей батьків, вдаючись до організації різноманітних форм і методів роботи педагогічного всенавчу.

Отже, виховання і перевиховання батьків означає формування педагогічної культури сім'ї. Процес всенавчу батьків має свої історичні корені й технології. Найпоширенішими у сучасних закладах освіти є університети педагогічних знань, лекторії для батьків, позакласний всенавч та ін.

Ми встановили, що виховання батьків може бути спрямоване:

- на самих батьків;
- на розвиток та благополуччя дітей;
- на сім'ю;
- на суспільну діяльність.

Кінцевою метою виховання батьків є створення для них таких перспектив, яких вони потребують як вихователі.

На основі теоретичного аналізу встановлено, що кожна сім'я як осередок формування дитячої особистості проходить певні періоди розвитку і при цьому має особливі функціональні навантаження. Сім'я – багатофункціональна система. Отже, розвиток сім'ї складний, багатоступеневий процес з певними функціональними обов'язками кожного з членів родини.

Практика і наші спостереження показують, що найбільшим затрудненням для батьків є встановлення довірливих відносин з дитиною, толерантне ставлення до неї, уміння взаємодіяти в атмосфері щирості, повної довіри і взаєморозуміння.

Педагогічний всенавч передбачає надання батькам систематизованих знань з теорії виховання, привернення уваги до актуальних проблем виховання і може бути забезпечений за рахунок використання новітніх педагогічних технологій та різноманітних методик і прийомів, що забезпечують діалогічність у навчанні.

Існує велике різноманіття організаційних форм: колективні (лекції, конференції, диспути, дискусії, круглі столи, вечори запитань та відповідей, дні взаємних претензій, кінолекторії); індивідуальні та групові (консультації, бесіди, відвідування сімей, зустрічі з батьками, педагогічні доручення батькам); диференційовані (вечори сімейних традицій, декоративно-прикладної творчості, родинних альбомів, конкурси, відкриті уроки, проблемні мости тощо).

На відміну від інших виховних закладів, сім'я здатна діяти і, як правило, діє на сторони людської особистості протягом всього її життя. Цей величезний діапазон виховної функції сім'ї співпадає з глибокою специфічністю її ідеологічного і психологічного впливу, що робить її не тільки у вищій ступені дієвою, але і необхідною ланкою у процесі формування особистості.

Список використаних джерел:

1. Бабич М. Психолого-педагогічна освіта батьків – проблема сьогодення / М. Бабич // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2004. – № 3. – С. 44–47.
2. Макаренко А.С. Книга для родителей. Лекции о воспитании детей / А. С. Макаренко. – М. : Правда, 1985. – 448 с.
3. Сухомлинский В. А. Родительская педагогика / Сухомлинский В.А. – М.: Знание, 1978. – 95 с.
4. Хромова О. Сімейне виховання та його технології / О. Хромова, Т. Кравченко, С. Кулановська // Учитель. – № 1–3. – С. 17–21.

CONCENTRATION OF CYTOKINES IN THE BLOOD SERUM OF RATS AFTER LONG-TERM ADMINISTRATION OF OMEPRAZOLE AND PANTOPRAZOLE

Makarchuk Viktoriy
(Poltava, Ukraine)

Introduction: Acid-dependent diseases require prolonged administration of proton pump inhibitors, leading to hypergastrinemia and dysbiosis.

The aim of the work was to determine the content of pro- and anti-inflammatory cytokines in the blood serum of the control group rats and after 28 days of inhibiting HCl secretion in the stomach by proton pump blockers «Omeprazole» and «Pantoprazole».

Materials and methods: The studies were performed on 30 white non-linear male rats weighing 160-180 g, divided into three groups with 10 animals in each. The control (group 1) were injected intraperitoneally with water for injections within 28 days once a day. Group 2 was administered omeprazole. Group 3 was administered pantoprazole. The concentration of

cytokines in the blood serum of rats was determined by the enzyme immunoassay method. For statistic data processing, Student's t-criterion for independent samples was applied.

Results: After prolonged administration of omeprazole and pantoprazole, the blood serum concentrations of IFN γ , TNF α , IL-1 in rats increased by 58,5% and 3,41%, 73,3% and 48,4%, 80,2% and 40,8%, respectively, and IL-12B 40p decreased by 36,6% when using omeprazole and was almost indistinguishable from the control values when pantoprazole was administered. With administration of omeprazole, IL-4 concentration decreased by 39,8% and that of pantoprazole increased by 3,86% compared to the control. Administration of omeprazole and pantoprazole did not affect IL-6 concentration.

Conclusion: Inhibition of hydrochloric acid secretion in the stomach of rats for 28 days using omeprazole and pantoprazole led to an imbalance between pro- and anti-inflammatory cytokines. The adverse effect of pantoprazole was less pronounced than that of omeprazole.

Key words: hypochlorhydria, pantoprazole, omeprazole.

ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

М'ясоїд Г.І., Юсипіва Т.І., Шепетенко Є.В.
(Дніпро, Україна)

Активні розумові операції учнів з вивчення природничих дисциплін є основою міцного та свідомого засвоєння знань, отже, під час організації освітнього процесу у середній школі належить приділяти посилену увагу можливостям запровадження методів навчання, що створюють сприятливі умови для активізації пізнавальної діяльності школярів. До такої групи методів відносимо методи інтерактивного навчання, тобто такі, які забезпечують взаємодію учасників навчально-виховного процесу, спільне вирішення ними пошукових завдань та розв'язування проблем. В основі цих методів лежать принципи свідомості та активності учнів, особистісно-орієнтованого навчання, зв'язку навчання з життям, міцності знань, умінь та навичок [1, с. 272–273]. Однак, акцентуючи увагу на взаємодії учнів, ми розглядаємо взаємодію учасників освітнього процесу на уроці біології як взаємодію учнів та учителя, який виступає, залежно від методу та прийому навчання, і вчителем, і лектором, і модератором, і фасилітатором, і вихователем, а сам процес взаємодії – спрямованим на досягнення поставлених вчителем освітніх цілей.

Попри велику кількість дослідників інтерактивних методів навчання, таких як О. Пометун, Л. Пироженко, Л. Вавилова, Т. Войтенко, Т. Добриніна, Е. Голант, О. Голубкова, В. Гузев [2; 4; 7; 8; 10], до цього часу не укладено єдиної класифікації цих методів та чіткого розмежування між інтерактивними та активними методами навчання, оскільки одні і ті ж методи різні дослідники відносять як до активних, так і до інтерактивних. Проте, основним положенням є саме взаємодія – тобто таке навчання, у якому всі учасники освітнього процесу знаходяться в режимі бесіди, діалогу, співпраці, взаємонавчання.

Залежно від форми організації такого навчання, методи можуть бути дискусійні, ігрові, тренінгові тощо. Також розрізняють імітаційні та неімітаційні інтерактивні методи навчання. Інтеракція, тобто взаємодія, може на різних етапах відбуватися у різних площинах: «вчитель – учень», «учень – учень», «учень – учень – вчитель». При цьому вчитель і учень – рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Отже, інтерактивні методи орієнтовані на взаємодію учнів не тільки з учителем, а й одне з одним, на домінування активності учнів у процесі навчання. Однак, під взаємодією учасників освітнього процесу ми можемо також розуміти і опосередковану взаємодію, наприклад, у площинах «учень – комп'ютер – вчитель», «учень – навчальний підручник – вчитель».

Велику роль у вивченні природничих наук, зокрема біології, у середній школі відіграють такі неімітаційні ігрові інтерактивні методи навчання, як дослідницькі проекти, кейс-метод; аналіз конкретних ситуацій, рішення ситуаційних завдань та інші. Широко використовуються такі неігрові інтерактивні методи навчання, як дискусії, дебати, диспути, відкриті форуми. Можна застосовувати й ігрові методи – ділові ігри, або ігрове проектування.

Відповідно до поставленої мети, вчитель може запланувати використання того чи іншого інтерактивного методу навчання на різних етапах оволодіння навчальним матеріалом: на етапі ознайомлення – наприклад, це можуть бути мозковий штурм, обговорення проблемної ситуації або проблемна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія тощо.

З метою засвоєння системних знань рекомендовано виконувати дослідницькі проекти в міні-групах, під час виконання яких учні формують та закріплюють навички в умовах модельованого навчання або знаходять практичне застосування засвоєних знань та умінь. Наприклад, у курсі біології у 7 класі передбачено виконання декількох міні-проектів: «Турбота про потомство», проект «Чому мігрують тварини?», «Як тварини пристосовані до життя в різних умовах?» та інші [6]. Цікавою формою навчально-виховної взаємодії є навчальна екскурсія. Принциповим для такого навчання є одночасне виконання двох завдань: розв'язання задач проекту та комунікація й підтримка учасників спільної роботи. Слід зазначити, що навчальна взаємодія буде результативною й ефективною в тому випадку, якщо вона реалізує ці дві функції в рівному ступені.

На завершальному етапі роботи над певним блоком навчального матеріалу, тобто на етапі контролю знань можуть бути використані експрес-тести, фронтальні опитування та тестування, що теж є формами взаємодії учасників освітнього процесу.

Отже, інтерактивні методи навчання пропонують вчителю біології широкий вибір методичних інструментів, які можуть ефективно побудувати освітній процес, досягти поставлених цілей, налагодити взаємодію учасників, та розвинути уміння аргументованого виступу, взаємоповаги, роботи в команді та колективі.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий дім «Академія», 2001. – 576 с.
2. Берегова А.Б. Інтерактивні технології навчання як один із засобів формування системи біологічних знань учнів / А.Б. Берегова // Біологія. Шкільний світ: газ. для вчителів біології. – 2008. – № 28. – С. 19–20 : ілюстр., табл.
3. Брижєвич Г.М. Інтерактивні форми навчання на уроках біології / Г.М. Брижєвич // Біологія : наук.-метод. журн. – 2007. – № 19–21. – С. 27–32.
4. Використання інтерактивних методів навчання [Електронний ресурс] / О.М. Ковальова, Н.А. Сафаргаліна-Корнілова, Н.М. Герасимчук, О.А. Кочубей. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.refs.in.ua/m-kochubej-o-a-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya.html>.
5. Войтенко Т.Н. Застосування інтерактивних технологій на уроках біології / Т.Н. Войтенко // Біологія. Шкільний світ: газ. для вчителів біології. – 2009. – № 25. – С. 18–19.
6. Календарне планування 2019-2020 н. р. Біологія. 7 клас. Підручник: Біологія (рівень стандарту) 7 клас [Електронний ресурс] / авт. Н.В. Запорожець, 2015 р. – Режим доступу до ресурсу: <https://naurok.com.ua/kalendarne-planuvannya-2019-2020-n-r-biologiya-7-klas-119341.html>
7. Ланько О.М. Інтерактивні технології в розвитку творчих здібностей учнів на уроках та позаурочних заходах з біології / О.М. Ланько // Біологія : наук.-метод. журн. – 2010. – № 5. – С. 7–12 : ілюстр.

8. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002. – 135 с.
9. Рукас В.В. Інтерактивні методи у викладанні біології в системі особистісно орієнтованого навчання / В.В. Рукас // Біологія : наук.-метод. журн. – 2005. – № 30. – С. 2–7.
10. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2003.
11. Шевченко К.М. Використання та результативність інтерактивних методів на уроках біології / К.М. Шевченко // Біологія : наук.-метод. журн. – 2010. – № 33. – С. 2–4.
12. Шулдик В.К. Інтерактивні технології фронтального навчання на уроках біології / В.К. Шулдик // Біологія і хімія в шк.: наук.-метод. журн. – 2005. – № 2. – С. 17–19.

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «КВІТНИЦТВО»

Максименко Н.Т.
(Полтава, Україна)

Сучасного педагога повинні відрізняти висока компетентність, вміння поновлювати та розширювати базові знання, здатність до самостійного вирішення проблем. Педагог є не просто учителем-предметником, це людина, яка сама розвивається, окреслює проблеми більш високого рівня і залучає учнів у цей процес вести за собою та показувати, на що спроможна сучасна наука. Значний потенціал у розв'язанні означеного завдання належить навчально-дослідній роботі майбутніх учителів біології, що розглядається як один із засобів розвитку дослідницької компетентності, творчого потенціалу особистості, всебічний розвиток нового покоління професіоналів.

Навчально-дослідна робота студентів здійснюється у межах освітнього процесу охоплює майже всі форми навчальної роботи та спрямована на поглиблення й творче освоєння навчального матеріалу, набуття майбутніми фахівцями навичок самостійної теоретичної та експериментальної роботи, ознайомлення з сучасними методами наукових досліджень, технікою експерименту, умовами роботи. Навчально-дослідна робота майбутніх учителів біології передбачає: виконання дослідницьких завдань під час аудиторних занять і практичних домашніх завдань, контрольних робіт, що містять елементи наукових досліджень і вимагають від студентів ознайомлення з достатньо широким колом літератури, використання лабораторного обладнання, застосування комп'ютерної та іншої техніки; написання рефератів на основі добору і вивчення наукової літератури (наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів, монографій, дисертацій тощо); виконання актуальних, практичних завдань науково-дослідного характеру в період навчальної, виробничої, практики, індивідуальних завдань, спрямованих на розробку і вирішення практичних питань; підготовку і захист курсових, бакалаврських і магістерських робіт в розрізі тематика досліджень фахових кафедр.

Навчально-дослідна діяльність майбутніх учителів під час лабораторних, практичних занять передбачає пошукову роботу, що виражається у самостійному творчому дослідженні, що спрямоване на пояснення явищ і процесів, установлення їх зв'язків і відношень, теоретичне й експериментальне обґрунтування фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання. Саме внаслідок пошукової діяльності суб'єктивний характер «відкриття» набуває певної об'єктивної значущості та новизни.

Наприклад, під час вивчення майбутніми вчителями біології дисципліни «Квітництво» використовується систематичне та ефективно застосування елементів навчально-дослідницької діяльності, при опануванні наступних тем: «Розмноження

кімнатних рослин», «Догляд за рослинами закритого ґрунту», «Типи ґрунтових сумішей». «Підготовка ґрунту до садіння кімнатних рослин». «Пересадка та перевалювання кімнатних рослин». Виконання студентами навчально-дослідних робіт передбачає вивчення основ наукових (лабораторних та польових) досліджень, методів наукової організації праці при їх виконанні, самостійної роботи з літературою, формулювання гіпотези, проведення дослідів, фенологічних, біометричних спостережень, систематизація знань, обробки експериментальних даних, апробації результатів власних досліджень у формі наукової статті, виступі на конференції, семінарі тощо. Важливою вимогою до вибору теми дослідження є зв'язок з основними напрямками розвитку квітництва як галузі та науковими дослідженнями, її перспективність: студент має усвідомлювати тенденції розвитку біологічних явищ і фізіологічних процесів, які він збирається вивчати. Наприклад, студенти-біологи досліджують особливості висадки та перевалювання кімнатних рослин в різні ґрунтові суміші; вегетативне розмноження квітково-декоративних рослин: частинами стебла, листовими живцями, черешками, поділом куща, насінням; вплив підживлення добривами, як природнього так і хімічного походження, вплив умов на пророщування насіння тощо.

Перспективність обраних дослідів визначають параметри для вибору об'єкта дослідження, добору відповідних методів, а також характеристики умов, для яких буде здійснюватися впровадження результатів наукової роботи.

Обраний студентом об'єкт повинен відповідати програмі шкільного курсу Біологія та арсеналу методів, які майбутній вчитель після закінчення ЗВО буде мати змогу кваліфіковано використовувати в практичній діяльності. Однак це не означає, що в процесі дослідження тема не може виходити за межі основної спеціальної дисципліни. Навпаки, при виборі теми студент може накреслити проведення досліджень питань із суміжних дисциплін, наприклад, ботаніки, фізіології рослин, агрохімії тощо. По закінченню вивчення дисципліни «Квітництво» кожен студент виступає з доповіддю по дослідній роботі, захищає свої висновки і пропозиції, отримані в результаті проведеного дослідження.

Навчально-дослідницька робота майбутніх учителів біології при вивченні курсу «Квітництво» спрямована на розширення світогляду студента, підвищення самооцінки, формування індивідуального стилю пізнавальної діяльності, на формування життєвих цінностей, створює поле для самовираження, саме тому потрібно активно стимулювати студентів до дослідницької діяльності.

Отже, навчально-дослідна діяльність охоплює майже всі головні форми навчальної роботи й передбачає активну участь студентів в їх здійсненні, спрямовує майбутніх фахівців на творче вирішення актуальних наукових і професійних завдань, а також передбачає активне включення майбутніх учителів у діяльність закладів загальної середньої освіти де їм доведеться працювати вчителями-предметниками.

Список використаних джерел:

1. Князян М.О. Навчально-дослідницька діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань: Автореферат / М.О. Князян. – Ізмаїл: ТОВ «Друк-інформ», 1998.
2. Крушельницька О.В. Методологія і організація наукових досліджень студентів: Навч. посібник / О.В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003.
3. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник. / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2003.

ЕФЕКТИВНІСТЬ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБАМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Маргалішвілі Л.А.
(Полтава, Україна)

Останніми роками невід'ємною частиною розвитку українського суспільства та реформування системи освіти є прагнення і рух до забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх дітей. У Конвенції ООН про права дитини, яка набула чинності для України 27 вересня 1991 р., визнано рівні права всіх членів суспільства «без будь-якої різниці за такими ознаками, як раса, колір шкіри, стать, релігія політичні або інші переконання, національне та соціальне походження, майновий стан, народження або інші обставини» [1, с. 3].

Актуальності набуває інклюзивна форма навчання в сучасній українській школі, що передбачає надання дитині, яка потребує корекції психофізичного розвитку, права відвідувати загальноосвітній заклад. Для цього створюється необхідне адаптоване освітнє середовище та надаються відповідні додаткові послуги, які приносять користь від її спільного навчання зі здоровими однолітками.

Проблема інклюзивної освіти перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців (А. Dyson, А. Millward, С. Clarke, D. Mitchell, S. Robson, Т. Logeman, Е. Андрєєва, О. Акімової, В. Бондаря, Л. Даниленко, А. Колупаєвої, А. Колупаєва, Н. Купустин, Ю. Найда, Л. Прядко, Н. Сабат, Л. Савчук, Т. Сак, М. Сварник, Н. Софій, П. Троханіс, С. Юсфін, Е. Ямбург, Є. Ярьської-Смирнової та ін.).

У дослідженнях інклюзії наявна незначна кількість праць, які стосуються проблем надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами в сучасній системі освіти і перспектив їх розв'язання.

Мета статті – окреслити перспективу ефективної реалізації інклюзивної освіти в Україні через систему надання державних субвенцій, встановити чинники, що перешкоджають впровадженню та розвитку інклюзивної освіти, в тому числі фінансових та управлінських.

Уряд України запроваджує політику державної підтримки особам з особливими освітніми потребами (ООП) через Міністерство соціальної політики та Міністерство освіти і науки. Для Міністерства освіти і науки України підтримка та максимальна увага до потреб дітей з особливими освітніми потребами стала одним з пріоритетних напрямків.

Норми законодавства щодо створення умов для освіти осіб з особливими освітніми потребами містяться як в загальних, так і в спеціальних нормативно-правових актах України.

Відповідно до частини 1 статті 19 Закону України «Про освіту» [3] органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

На реалізацію політики надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами Урядом України на початку 2019 року відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» [5] за бюджетною програмою 2211220 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» було заплановано **504 458,3 тис. грн.**

Головним розпорядником субвенції було МОН, розпорядниками субвенції за місцевими бюджетами – структурні підрозділи з питань освіти і науки місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які визначаються рішенням відповідної місцевої ради про такий бюджет згідно із законодавством.

Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 № 88 [4].

За даними Директорату інклюзивної та позашкільної освіти МОН обсяг фактично отриманої у 2019 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами склав **454 405,8 тис. грн**, фактичні касові видатки за субвенцією склали **350 087,4 тис. грн**, що склало 77,1%.

Основні напрямки використання коштів, спрямованих на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, у 2019 році:

– **353 321,2 тис. грн** розподілена між місцевими бюджетами - на підтримку особам з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних і спеціальних класах закладів загальної середньої освіти;

– **302 336,2 тис. грн** (видатки споживання) – на оплату за проведення корекційно-розвиткових занять і придбання спеціальних засобів корекції для учнів інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти (кількість учнів інклюзивних класів – 11903 по 25,4 тис. грн);

– **50 985,0 тис. грн** (видатки розвитку) – на придбання спеціальних засобів корекції для учнів спеціальних класів закладів загальної середньої освіти (кількість учнів спеціальних класів – 5665 по 9 тис. грн).

Перелік засобів корекції визначається місцевими органами управління у сфері освіти згідно потреби у відповідності до наказу МОН від 23.04.2018 № 414 «Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти» [4].

Постановою КМУ від 27 лютого 2019 р. № 129 затверджений розподіл частини субвенції у розмірі **151 137,1 тис. грн** таким чином:

– **50 052,5 тис. грн** для здійснення централізованої закупівлі ще додатково наборів методик для проведення комплексної оцінки (діагностики) розвитку дітей з особливими освітніми потребами, якими будуть оснащені усі інклюзивно-ресурсні центри (28 030,0 тис. грн), оплата за виконання бюджетних зобов'язань минулого року стосовно договору закупівлі таких наборів (21 022,5 тис. грн), обслуговування системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (1 000 тис. грн, з яких видатки споживання – 850 тис. грн, видатки розвитку – 49202,5 тис. грн).

– **37 230,0 тис. грн** – на оплату за проведення корекційно-розвиткових занять і придбання спеціальних засобів корекції для вихованців інклюзивних груп закладів дошкільної освіти (кількість вихованців інклюзивних груп – 2190 по 17 тис. грн), у тому числі на видатки споживання 24090,0 тис. грн (по 11 тис. грн) та видатки розвитку 13140,0 тис. грн (по 6 тис. грн);

– **24854,6 тис. грн** (видатки розвитку) – на придбання спеціальних засобів корекції для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти у спеціальних групах (кількість здобувачів – 1951 по 12,7 тис. грн);

– **39000,0 тис. грн** (видатки розвитку) – на оснащення кабінетів інклюзивно-ресурсних центрів, які утворені (або які планується утворити у 2019 році) та які не отримали кошти на оснащення кабінетів у 2018 році (прогнозований показник – 195 інклюзивно-ресурсних центрів по 200 тис. грн).

Цільовість та дієвість використання у 2019 році коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами розглянемо за окремими напрямками.

Ресурсні кімнати у закладах загальної середньої освіти/

Ще наприкінці 2018 року регіони отримали **123 694,1 тис. грн** на придбання обладнання для оснащення ресурсних кімнат у закладах загальної середньої освіти, де

діють інклюзивні та/або спеціальні класи, насамперед в опорних закладах освіти та в закладах освіти з найбільшою кількістю учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та/або спеціальних класах, відповідно до переліку, затвердженого Міністерством освіти і науки.

В рамках перерозподілу коштів відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 964-р «Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству освіти і науки на 2018 рік» видатки розвитку спрямовувались на придбання в 2019 році обладнання для оснащення ресурсних кімнат у закладах загальної середньої освіти, де діють інклюзивні та/або спеціальні класи [4].

За оперативними даними Директорату інклюзивної та позашкільної освіти МОН видатки розвитку у розмірі 123,7 млн. грн. в 2019 році було використано на 93%.

Протягом 2019 року за кошти освітньої субвенції було облаштовано **1079** ресурсних кімнат; найбільша кількість у Вінницькій області – 126 ресурсних кімнат, найменша у Сумській – 2. Тернопільська область не використовувала виділених коштів з державного бюджету, втім там було облаштовано 4 ресурсні кімнати за кошти місцевих бюджетів. Кіровоградській області коштів не виділялись.

Можна відзначити, що майже всі області використали кошти освітньої субвенції більше ніж на 90%, а Київська – на 100%. Не вдалося повністю використати наданий державою фінансовий ресурс на забезпечення реальної потреби Луганській області (використано 58,5%) та Закарпатській (53,1%). Тернопільська область, як зазначалося, не використовувала субвенційних коштів зовсім.

На *рис. 1* показано обсяг затрат на облаштування однієї ресурсної кімнати в ЗЗСО в різних областях.

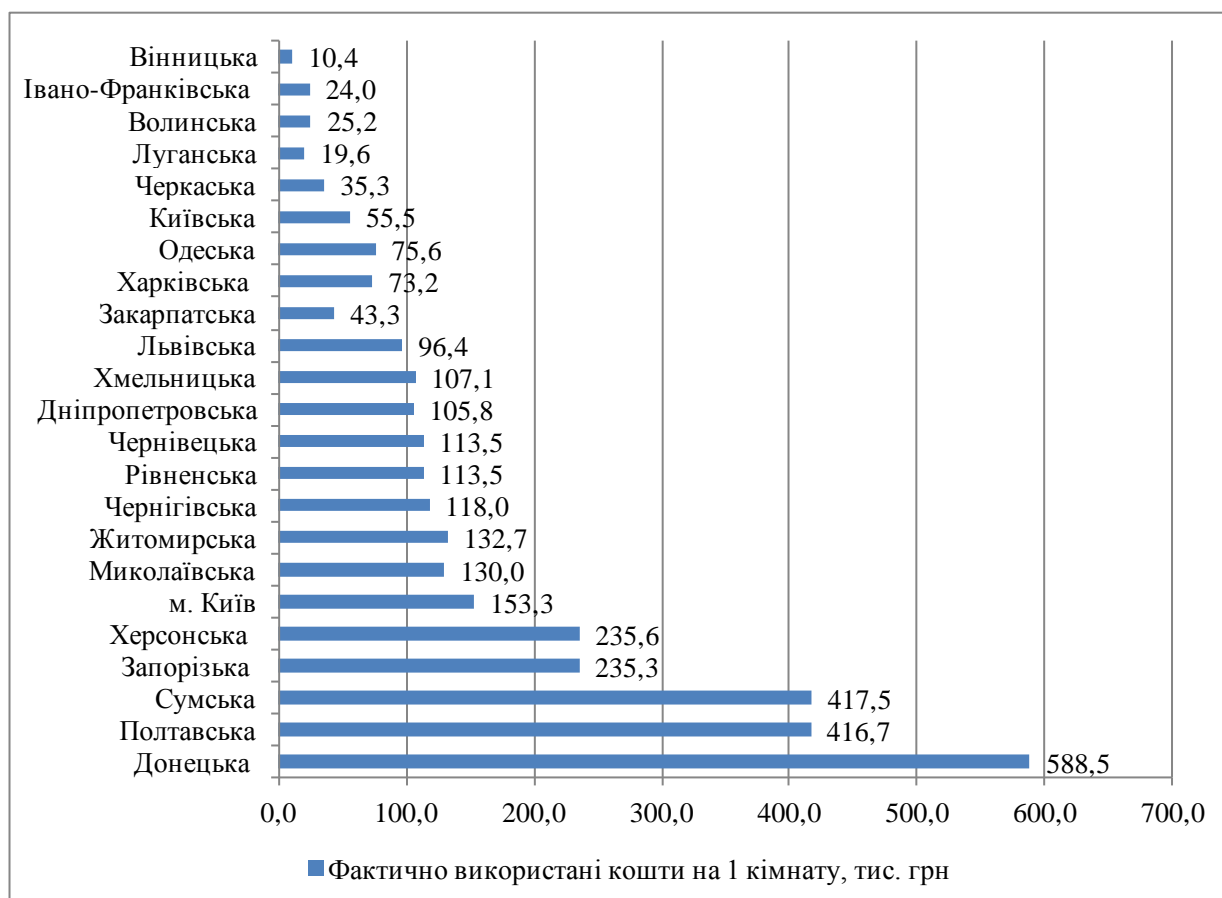

Рис. 1. Фактично використані кошти освітньої субвенції на облаштування однієї ресурсної кімнати у ЗЗСО у 2019 році за адміністративно-територіальними одиницями.

Джерело: оперативні дані МОН

Аналіз інформації про відповідні закупівлі в Прозорро [6] показує, що відмінність вартості облаштування однієї ресурсної кімнати могла виникати внаслідок відмінності необхідного обладнання для ресурсних кімнат: придбання меблів, комп'ютерного та мультимедійного обладнання, кондиціонерів, фізкультурно-спортивного обладнання, дидактичного матеріалу для розвитково-корекційних занять дітей та інших засобів як у комплекті, так і окремими одиницями в залежності від потреби конкретного закладу, ступенів розвитку та типу нозологій дітей, які у ньому навчаються.

Оснащення ресурсних кімнат призначене для проведення з дітьми з особливими освітніми потребами занять у групах або індивідуально, а також допомагає дітям з особливими освітніми потребами адаптуватися у соціумі [4].

Слід також зазначити, що ресурсна кімната є моделлю для інклюзивної освіти дітей з аутизмом та іншими порушеннями розвитку в середовищі закладу загальної середньої освіти. Але оскільки у закладах загальної середньої освіти навчаються діти різних ступенів розвитку та типу нозологій, то для організації їх адаптації до умов навчання у закладах в тому числі за кошти місцевих бюджетів та інших джерел фінансування створювались та обладнувались кабінети психологічної реабілітації, сенсорні кімнати, кабінети лікувальної фізкультури.

Закупівля методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами та системи автоматизованої роботи інклюзивно-ресурсних центрів.

Постанова Кабінету міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 129 «Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2019 році» дало можливість спрямувати перерозподілені на бюджетну програму 2201170 «Здійснення методичного та матеріально-технічного забезпечення діяльності навчальних закладів, забезпечення діяльності експертних рад з питань проведення експертизи дисертацій» кошти спрямувати на здійснення централізованої закупівлі наборів методик для проведення комплексної оцінки (діагностики) розвитку дітей з особливими освітніми потребами, якими будуть оснащені усі інклюзивно-ресурсні центри (**28 030,0 тис. грн**), здійснити оплату за виконання бюджетних зобов'язань минулого року стосовно договору закупівлі таких наборів (**21 022,5 тис. грн**), здійснити обслуговування системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (**1 000 тис. грн.**) [4].

Бюджетні кошти були спрямовані на проведення централізованих закупівель:

1) державній науковій установі «Інститут модернізації змісту освіти» на закупівлю комплектів методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами згідно із затвердженими МОН їх технічними характеристиками з урахуванням прогнозованої кількості інклюзивно-ресурсних центрів;

2) державній науковій установі «Інститут освітньої аналітики» на забезпечення функціонування та технічне адміністрування системи автоматизованої роботи інклюзивно-ресурсних центрів, у тому числі на придбання обладнання, необхідного для роботи системи та її обслуговування (технічна підтримка, оплата послуг, пов'язаних із захистом інформації, обслуговуванням системи тощо), придбання послуг з проведення державної експертизи у сфері технічного захисту інформації. Власником АС «ІРЦ», а також виключних майнових та інтелектуальних прав на її програмне забезпечення, є держава в особі МОН.

Щодо закупівлі методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Кошти витрачені на закупівлю **199 комплектів методик**, в тому числі:

- WISC-IV (шкала інтелекту Векслера для дітей),
- Leiter-3 (міжнародна шкала продуктивності),
- Conners-3 (шкала оцінювання розладу дефіциту уваги та гіперактивності),
- PEP-3 (індивідуалізоване психоосвітнє оцінювання дітей з розладами аутичного спектру);
- CASD (опитувальник розладу аутичного спектру).

Важко переоцінити важливість їх використання для роботи ІРЦ: своєчасність діагностики та вчасна і якісна корекційно-розвиваюча допомога – це перш за все можливість для дитини знаходитись в соціумі разом із своїми ровесниками та довіра батьків до ІРЦ і школи. Використання спеціалістами таких методик (табл. 1) допомагає забезпечити рівний доступ до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами, сприяє їхньому успішному навчанню, розвитку та соціалізації.

Таблиця 1 – Частота використання комплектів методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в ІРЦ у 2019 році

Область	Методика для визначення розладів аутистичного спектра – психодіагностичний інструмент - CASD	Методика для діагностики синдрому/розладу дефіциту уваги та гіперактивності – діагностичний інструмент Conners -3	Методика для тестування невербального інтелекту і когнітивних здібностей – діагностичний інструмент Leiter -3	Методика для тестування вербального інтелекту і когнітивних здібностей – діагностичний інструмент WISC-IV	Методика для тестування психоосвітнього профілю – психодіагностичний інструмент PEP-3
Вінницька область	109	112	119	175	129
Волинська область	102	84	107	126	81
Дніпропетровська область	117	72	88	123	90
Донецька область	55	25	51	54	36
Житомирська область	67	39	95	170	52
Закарпатська область	133	75	99	128	103
Запорізька область	111	83	86	132	86
Івано-Франківська область	88	64	63	98	71
Київська область	105	82	116	107	62
Кіровоградська область	70	72	71	84	68
Луганська область	38	7	25	35	28
Львівська область	140	94	123	213	140
Миколаївська область	86	81	160	221	84
Одеська область	107	79	108	80	74
Полтавська область	19	9	14	41	13
Рівненська область	117	95	103	156	112
Сумська область	34	26	44	70	29
Тернопільська область	32	26	32	30	40
Харківська область	112	86	108	175	108
Херсонська область	2	0	2	4	4
Хмельницька область	111	99	119	122	100
Черкаська область	47	45	62	114	43
Чернівецька область	25	12	26	22	19
Чернігівська область	76	58	65	76	50
м. Київ	15	16	36	32	14

Джерело: за оперативними даними МОН

Щодо забезпечення доступності та діджиталізації послуг: у 2019 році в Україні розпочато функціонування єдиної системи автоматизованої роботи інклюзивно-ресурсних центрів. Міністерство освіти і науки України активно працювало над впровадження порталу АС «ІРЦ» <http://ircenter.gov.ua/> для використання фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, закладами освіти та клієнтами ІРЦ.

АС «ІРЦ» – це комплекс програмних та апаратних засобів, які утворюють взаємопов'язану систему автоматизованих процесів збору, обробки та верифікації інформації в системі інклюзивної освіти. АС «ІРЦ» спроектована таким чином, щоб охоплювати усі заклади освіти, в яких надаються послуги інклюзивного навчання. Архітектура і структура даних дозволяє у майбутньому розвиток АС «ІРЦ» задля охоплення інших закладів освіти (вищої (перед-вищої), приватних та інших), реабілітаційних установ системи охорони здоров'я, соціального захисту та громадських об'єднань, що надають послуги у сфері інклюзивної освіти.

Для ефективності набуття знань про правила користування та властивості АС «ІРЦ» у 2019 році за кошти субвенції було проведено навчання фахівців керівників і психологів усіх ІРЦ з усіх областей України.

Комплекти методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами (у кількості, затвердженій наказом МОН від 06.09.2018 № 977) своєчасно та в повному обсязі були доставлені до департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій.

Підготовка фахівців ІРЦ.

Протягом 2019 року відбулося навчання фахівців ІРЦ використанню закуплених методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами, відповідно до навчальної програми для фахівців інклюзивно-ресурсних центрів «Користування психодіагностичними методиками WISC-IV, Leiter-3, Conners-3, RER-3 та CASD», затвердженій наказом МОН від 17.05.2019р. №671.

Навчання проводилися на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти за кошти субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 04.04.2018р. № 237 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа». Його пройшли **507 фахівців ІРЦ.**

Для оцінки рівня задоволення потреби у відповідному навчанні, яке відбулося протягом 2019 року, наводимо статистику щодо кількості фахівців ІРЦ в розрізі областей станом на 01.01.2020 року (табл. 2):

Таблиця 2 – Стан забезпечення у 2019 році інклюзивно-ресурсних центрів фахівцями в тому числі сертифікованих щодо використання методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами

Назва адміністративно-територіальної одиниці	Кількість штатних одиниць (ставок) загалом	з них зайняті штатні одиниці (ставки)	Відсоток зайнятих штатних одиниць (ставок)	Кількість фахівців, що отримали сертифікати ІППО про проходження навчання, осіб	Відсоток забезпечення ІРЦ сертифікованими фахівцями, %
Вінницька	215,50	148,25	69%	38	26%
Волинська	162,50	78,50	48%	37	47%
Дніпропетровська	212,35	150,40	71%	38	25%
Донецька	196,25	144,00	73%	20	14%
Житомирська	209,50	130,30	62%	72	55%
Закарпатська	152,25	96,40	63%	28	29%
Запорізька	245,20	174,80	71%	49	28%

Івано-Франківська	144,50	101,50	70%	24	24%
Київська	296,00	209,25	71%	59	28%
Кіровоградська	142,25	109,75	77%	24	22%
Луганська	54,00	26,75	50%	15	56%
Львівська	201,25	141,80	71%	37	26%
Миколаївська	160,00	106,75	67%	19	18%
Одеська	267,00	184,50	69%	22	12%
Полтавська	154,50	95,38	62%	20	21%
Рівненська	211,75	128,31	61%	36	28%
Сумська	122,00	94,50	78%	21	22%
Тернопільська	130,50	86,50	66%	19	22%
Харківська	177,00	103,50	59%	40	39%
Херсонська	110,25	67,75	62суб%	10	15%
Хмельницька	194,50	128,00	66%	26	20%
Черкаська	136,25	97,75	72%	45	46%
Чернівецька	124,00	89,30	72%	18	20%
Чернігівська	76,00	57,50	76%	20	35%
м. Київ	109,00	69,00	63%	20	29%
Всього:	4204,30	2820,44	67%	757	27%

Джерело: за оперативними даними МОН

Станом на 01.01.2020 року відповідно до інформації департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій наявна потреба у навчанні **694 фахівців** інклюзивно-ресурсних центрів використанню методик для проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Слід зазначити, що за оперативними даними МОН на 01.01.2020 року протягом 2019 року кількість учнів з особливими освітніми потребами, що навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти **зросла на 63%** (з 11866 до 19345 осіб); а дітей, що навчаються в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти – **на 114%** (з 2190 до 4681 осіб).

Міністерство, враховуючи означену динаміку та намагаючись задовільнити потребу у кваліфікованих спеціалістах, яка постійно зростає, вперше у 2019 році забезпечило масове навчання за кошти державного бюджету 896 психологів ІРЦ проведенню комплексної психолого-педагогічної оцінки. Також вперше проведено зовнішнє незалежне комп'ютерне оцінювання отриманих педагогічними працівниками знань. За результатами незалежного оцінювання, спеціалісти отримали сертифікати Всеукраїнської психодіагностичної асоціації, увійшли до Єдиного реєстру користувачів по роботі з комплексом діагностичних методик для ІРЦ (Leiter-3, WISC-IV, Conners-3, PEP-3, CASD) (<https://vpa.org.ua/teaching/reestr-fahivtsiv-z-metodyk-dlya-irts/>) та отримали право на проведення комплексної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах. Сертифікати міжнародного зразка отримали 507 фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, що гарантує надання ними якісних послуг на рівні міжнародних стандартів.

Окрім того, за I півріччя 2019 р. за кошти субвенції НУШ підвищено кваліфікацію майже 2 тис. асистентів вчителів, що сприяло підвищенню якості освіти у інклюзивних класах.

Протягом року було закуплено за кошти держави 30 назв підручників загальним накладом 85 544 примірники, з них: 10 назв для учнів із сенсорними порушеннями шрифтом Брайля загальним накладом 11250 примірників; 6 назв для дітей зі знизеним зором загальним накладом 20402 примірника; 3 назви для глухих дітей загальним накладом

2967 примірників; 4 назви для дітей зі зниженим слухом загальним накладом 7473 примірників; 7 назв для дітей з інтелектуальними порушеннями загальним накладом 43452 примірники. Кроком вперед стало і проведення тестування ЗНО з окремих навчальних предметів шрифтом Брайля, що дало можливість для здобувачів освіти з глибокими проблемами зору реалізувати своє право на освіту.

Забезпечення роботи інклюзивно-ресурсних центрів.

Постановою Кабінету міністрів України від 27 лютого 2019 р. №129 «Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2019 році» були передбачені кошти на оснащення кабінетів інклюзивно-ресурсних центрів [4].

Основним завданням інклюзивно-ресурсних центрів (далі ІРЦ) є проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини. ІРЦ утворюються з розрахунку один інклюзивно-ресурсний центр не більш як на 7 тис. дітей, які проживають на території об'єднаної територіальної громади (району), та не більш як на 12 тис. дітей, які проживають у місті (районі міста).

Проблемні питання, що виникають в роботі ІРЦ є невідповідність кількості ІРЦ в деяких регіонах відповідно до розрахункової кількості ІРЦ по відношенню до кількості дитячого населення та потреб; неуккомплектованість штатної чисельності ІРЦ більше, ніж на 50%; недостатній рівень підготовки частини фахівців ІРЦ. Для вирішення цих та інших проблем протягом 2019 року було розширено мережу інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ) до **610** та забезпечено їх обладнання за кошт держави.

Інклюзивно-ресурсні центри незалежно від регіону оснащуються за стандартизованим переліком згідно наказу МОН від 03.05.2018 №447 «Про затвердження Примірного переліку обладнання для оснащення кабінетів інклюзивно-ресурсних центрів» [4]. Тому придбання мультимедійного та комп'ютерного обладнання, меблів, дидактичних матеріалів та додаткового обладнання здійснювалось розпорядниками коштів місцевих рівнів відповідно до потреб і базової комплектації ІРЦ.

Окремої уваги заслуговує транспортне забезпечення ІРЦ.

Відповідно до постанови КМУ від 3 квітня 2019 р. №319 « Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення якості освіти» Урядом були передбачені видатки на придбання автомобільних транспортних засобів, у тому числі для обслуговування інклюзивно-ресурсних центрів».

Початково на цей напрям було виділено 175 000,0 тис. грн, після внесених змін сума склала **137 080,7 тис. грн**, тобто 78,33% від початкової суми. В цілому, за підсумками року було використано 71,3% коштів, передбачених на цей напрям (табл. 3).

Таблиця 3 – Використання коштів передбачених на придбання автомобільних транспортних засобів, у тому числі для обслуговування ІРЦ у 2019 році

Області	Передбачено на 2019 рік відповідно до постанови КМУ від 03.04.2019 № 319	Зменшено у 2019 році згідно із розпорядженнями КМУ від 27.11.2019 №1109-р та від 24.12.2019 № 1337-р	Передбачено на 2019 рік з урахуванням розпоряджень КМУ від 27.11.2019 № 1109-р та від 24.12.2019 № 1337-р	Використано	Залишок	% використання
Вінницька	7375,5	0,0	7375,5	6700,6	674,9	90,8
Волинська	6369,7	0,0	6369,7	6270,2	99,5	98,4

Дніпропетровська	9387,0	195,9	9191,1	7278,4	1912,7	79,2
Донецька	9051,7	9051,7				
Житомирська	9722,2	9722,2				
Закарпатська	6034,5	0,0	6034,5	1279,8	4754,7	21,2
Запорізька	10728,0	10728,0				
Івано-Франківська	7040,2	0,0	7040,2	7040,2	0,0	100,0
Київська	13745,2	0,0	13745,2	0,0	13745,2	0,0
Кіровоградська	6705,0	0,0	6705,0	4652,1	2052,9	69,4
Луганська	2011,5	0,0	2011,5	1618,9	392,6	80,5
Львівська	8716,5	7321,5	1395,0	1390,0	5,0	99,6
Миколаївська	6369,7	0,0	6369,7	6350,0	19,7	99,7
Одеська	4358,2	0,0	4358,2	3268,7	1089,5	75,0
Полтавська	6705,0	0,0	6705,0	3075,0	3630,0	45,9
Рівненська	7375,5	0,0	7375,5	7368,5	7,0	99,9
Сумська	6705,0	0,0	6705,0	6705,0	0,0	100,0
Тернопільська	5699,2	900,0	4799,2	2636,4	2162,8	54,9
Харківська	9387,0	0,0	9387,0	8180,3	1206,7	87,1
Херсонська	2346,7	0,0	2346,7	0,0	2346,7	0,0
Хмельницька	8716,5	0,0	8716,5	8693,8	22,7	99,7
Черкаська	8716,5	0,0	8716,5	8644,7	71,8	99,2
Чернівецька	4358,2	0,0	4358,2	3885,0	473,2	89,1
Чернігівська	4023,0	0,0	4023,0	1005,8	3017,2	25,0
місто Київ	3352,5	0,0	3352,5	1676,2	1676,3	50,0
Всього	175000,0	37919,3	137080,7	97719,6	39361,1	71,3

Джерело: за оперативними даними МОН

За рахунок субвенції на придбання автомобільних транспортних засобів, у тому числі для обслуговування інклюзивно-ресурсних центрів, здійснювались видатки на:

1) придбання автомобіля спеціального призначення з обладнанням для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей, які не відвідують заклади освіти, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу (мобільний інклюзивно-ресурсний центр) – один в кожному регіоні;

2) придбання автомобілів спеціального призначення з обладнанням для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей, які не відвідують заклади освіти, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу (мобільний інклюзивно-ресурсний центр) для м. Києва;

3) придбання шкільних автобусів, обладнаних місцями для дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі для обслуговування інклюзивно-ресурсного центру (крім м. Києва).

Забезпечення закладів освіти шкільними автобусами, обладнаними місцями для дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі для обслуговування інклюзивно-ресурсних центрів, здійснювалось тільки для адміністративно-територіальних одиниць, де функціонують такі центри.

Для автомобілів ІРЦ передбачені:

- трапи та підйомне обладнання для дітей з порушеннями фізичного розвитку;
- зручні місця та сидіння з ременями безпеки;
- окремі площі для візків тощо.

Аналіз проведених у 2019 році за кошти державної субвенції в Прозорро [6] закупівель автобусів спеціалізованих з можливістю перевезення школярів з обмеженою здатністю до пересування (інвалідних візків) для ІРЦ за кодом ДК 021:2015: 34120000-4

«Мототранспортні засоби для перевезення 10 і більше осіб» показує, що середня вартість придбаних мобільних ІРЦ з підйомником – 1 450 тис. грн, мобільних ІРЦ з пандусом – 1 180 тис. грн.

Послуги ІРЦ завдяки створенню на місцях так званих «мобільних ІРЦ» стали доступні на дому для дітей зі складними комбінованими порушеннями та у складнодоступних районах України. Це стало можливим завдяки спеціальному транспорту, який в тому числі обладнано необхідним дидактичним інструментарієм для надання додаткових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП.

У 2017 р. Верховною Радою України було прийнято закон про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг. Згідно закону діти з особливими освітніми потребами (поряд з іншими формами навчання – спеціальною, індивідуальною) можуть навчатися за інклюзивною формою разом зі здоровими однолітками, не відриваючись від природного середовища. Тому основна задача усіх інституцій та установ, які організують, фінансують, здійснюють, корегують та розвивають інклюзивну освіту спрямована на належне забезпеченні якості освітніх послуг для осіб з особливими освітніми потребами, а Міністерства освіти і науки у співпраці з органами місцевого самоврядування – у належному фінансовому забезпеченні цих процесів [3]. Цільовість та дієвість використання у 2019 році коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами підкреслюється різновекторністю наданих МОН фінансових ресурсів, оперативністю реагування на потреби суспільства через систему перерозподілу субвенційних коштів у конкретних напрямках їх використання.

На сучасному етапі в Україні відбувається зміщення акцентів соціальної політики держави стосовно інвалідів у бік формування суспільної свідомості щодо сприйняття їх як рівних членів суспільства та необхідності створення для цих громадян умов для повноцінного життя, зокрема здобуття освіти. Наведена у статті аналітика підкреслює пріоритетність політики МОН у напрямку забезпечення потреб осіб з особливими освітніми потребами.

Списко використаних джерел:

1. Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.just.gov.ua/data/files/112009/Konvencija_OON_pro_prava_ditini.pdf.
2. Величко Д.В. Впровадження інклюзивної освіти в Україні [Електронний ресурс] / Д.В. Величко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2015. – Вип. 125. – С. 46–49. – (Серія «Педагогічні науки»). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_125_14/.
3. Закону України «Про освіту». Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>.
5. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
6. Сайт системи державних публічних закупівель Прозорро [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.gov.ua/>

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН**Марценюк Т.І., Щербань М.М.**
(Полтава, Україна)

Головним критерієм вузівської професійно-педагогічної підготовки на сьогоднішній день виступає професійна компетентність вчителя - категорія динамічна, що розвивається, детермінована конкретною історичною ситуацією, в умовах якої здійснюється професійна діяльність.

Ця проблема формування професійної компетентності вчителя є актуальною серед кола освітніх, науково-методичних, педагогічних дискусій, де активно ведеться пошук найдоцільніших шляхів та способів розвитку і формування такої важливої якості як професійна компетентність. Теоретико-методологічною основою підготовки вчителя у вищих навчальних закладах постають сучасні наукові підходи:

– *компетентнісний підхід*, який відображає інтегральний прояв професіоналізму вчителя, у якому поєднуються елементи професійної і загальної культури, життєвого досвіду людини, педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійної діяльності. Компетентнісний підхід орієнтується на професійну компетентність як якість особистості майбутнього фахівця, що характеризує рівень його інтеграції у середовище професійної діяльності, як і в різні соціальні середовища, входження до яких виявляє необхідність виконувати різні соціальні ролі. Такий підхід перспективний тим, що передбачає високу готовність особистості до успішної діяльності в різних сферах суспільного життя [5, с. 50].

– *особистісно-орієнтований підхід* – базується на теорії розвиваючого навчання на основі концепції особистісно-орієнтованої професійної освіти професора Е. Зіра. У процесі навчання максимально враховуються статеві, вікові, індивідуально-психологічні та статусні особливості тих, хто навчається.

– *діяльнісний підхід* був розроблений в психології в роботах Б. Ананьєва, Л. Виготського, А. Леонтьєва, С. Рубинштейна, де особистість розглядається як суб'єкт діяльності, що сама, формуючись у діяльності та спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності та спілкування[6].

– *аксіологічний (ціннісний) підхід* – це особлива форма аналізу теорії виховання і фактів педагогічної практики в контексті їх ціннісного напрямку. Реалізація аксіологічного підходу забезпечує трансформацію певних соціально-значущих цінностей на рівень конкретних ціннісних пріоритетів особистості.

– *мотиваційний підхід* (який розглядають поруч з аксіологічним, проте він має більш вузько направлене значення) – система мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки.

– *культурологічний підхід* – також несе в більшій мірі виховну функцію, в меншій – розвиваючу і є важливим значенням у підготовці вчителя, який передусім має бути носієм екологічної та валеологічної культури. «Від людини освіченої – до людини культурної» [4, с. 2-4].

До наукових підходів, що здебільшого мають місце в методичній підготовці вчителя та реалізують розвивальний аспект, відносять:

– *біхевіористичний* – тривала зміна в поведінці, що виникає внаслідок отриманих знань і навичок, який посилює процес набуття знань, процес розвитку й приводить до досягнення успішного результату;

– *перцептивно-гуманістичний* підхід має в основі ідею, що навчання (формування компетентності)- це унікальний досвід, і тому ті, кого навчають, можуть реагувати по-різному націлком ідентичні ситуації;

– *процесуальний підхід* ґрунтується на певних функціях діяльності: плануванні, організації, мотивації, контролі, аналізі, оскільки діяльність вчителя – це процес не

тимчасова дія, а серія безперервних взаємопов'язаних дій, кожна з яких виступає процесом та є добутком певних функцій;

– *аспектний підхід* полягає у врахуванні та розгляді реальних практичних ситуацій та умов;

– *ситуаційний підхід* – передбачає застосування у педагогічному процесі найбільш ефективних методів у конкретний час залежно від ситуації [2, с. 53].

Формування творчої компетентності майбутнього вчителя реалізується за наявності креативного та рефлексивного підходів, які мають синтезуватися в якість особистості вчителя і повинні стати засобом впливу щодо розвитку в учнів свідомого розуміння себе як соціального індивіда так і частини живої природи з існуючими взаємозалежними впливами.

– *креативний підхід* забезпечує організаційно-методичні умови, в яких формується єдність знань і способів їх використання на практиці, забезпечує формування вміння творчо й свідомо обирати оптимальні способи перетворювальної діяльності, планувати, прогнозувати і передбачати результати своєї роботи, самостійно оновлювати інформацію, здійснювати проектну діяльність, оцінювати раціональність прийнятих рішень.

– *рефлексивний підхід* допомагає зрозуміти поведінкові механізми окремої людини та людських колективів на основі аналізу власної діяльності, розвиває здібності аналізувати, синтезувати, спостерігати, міркувати, узагальнювати та проектувати подальший розвиток як особистісний, так і розвиток об'єкта впливу в професійній діяльності [3, с. 54].

– *синергетичний підхід* означає діючий разом або спільний колективний вплив, або явище підсилення одної властивості додаванням іншої. Використання синергетичного підходу в педагогічній освіті сприяє більш повній реалізації основних дидактичних умов для проведення та організації навчального процесу на підставі головних його принципів (науковості, системності, єдності конкретного і абстрактного, зв'язку теорії з практикою) та з інтеграцією знань із різних природничих дисциплін, посилення міжпредметних зв'язків, для посилення та глибокого розуміння єдності законів природи, суспільства, а отже розвитку особистості як кінцевої мети всієї освітянської діяльності [1, с. 40].

Отже, професійна компетентність вчителя визначається як освітній феномен, що представляє собою інтегративне багаторівневе особистісне утворення, засноване на позитивних мотивах вибору професії, сукупності системних знань, умінь і навичок, практичного досвіду, рефлексивної діяльності, діалогічної культури, що виражаються в теоретичній і практичній готовності і здатності фахівця до ефективного вирішення освітньо-виховних завдань.

Список використаних джерел:

1. Боркач Є. Система підготовки вчителів біології в Угорщині [Текст] / Є. Боркач, Ш. Гал // Біологія і хімія в сучасній шк. – 2011. – № 2. – С. 39–42.
2. Віаніс-Трофіменко К.Б. Наукові підходи як орієнтир формування організаційно-методичних умов підвищення професійної компетентності педагогів школи / К.Б. Віаніс-Трофіменко // Упр. шк. – 2007. – № 19-21(липень). – С. 52–54.
3. Педагогічні технології як умова формування інноваційної компетентності О. Вітчінніков // Упр. школою. – 2007. – №19-21 (липень) –С. 54–55.
4. Савченко О. Від людини освідчено ї до людини культурної / О. Савченко // Рідна природа. – 1996. – № 5/6. – С. 2–4.
5. Трофіменко С.В. Компетентнісний підхід до освітнього процесу як вимога сучасності / С.В. Трофіменко // Упр. шк. – 2007. – № 19-21(липень). – С. 50–51.
6. <http://archive.nbuv.gov.ua>

МАЛОВІДОМІ ДОКУМЕНТИ ДО НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ПЕТРА ФРАНКА**Матіїв Х.Ю., Матківський М.П.***(Івано-Франківськ, Україна)*

Петро Франко є відносно маловідомою особою для сучасного науковця, а теперішньому бібліографу чи архіваріусу він постає одночасно у кількох образах – педагога, письменника, науковця-хіміка, учасника визвольного руху 1914-1920 років тощо, хоча і це є неповним переліком всіх напрямів діяльності сина великого Каменяря.

Народився Петро Франко 28 червня 1890 року у селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту Королівства Галичини і Володимирії, яке входило у склад Австро-Угорської дуалістичної монархії, а загинув після 28 червня 1941 року (точна дата невідома). У 1914 році він закінчує хімічний факультет Львівської Політехніки, але диплом отримати одразу не вдалось, оскільки почалася перша світова війна. Петро Франко вступає до Легіону Українських січових стрільців, а у 1918 році стає одним із фактичних засновників авіації Галицької армії. Окрім цього, Петро разом з братом Тарасом стає фундатором українського спорту Галичини (грає за львівський футбольний клуб УСК, опісля тренує львівську "Україну"), а потім – теоретиком у галузі руханки і тіловиховання (фізвиховання). Активна життєва позиція та військові дії, подальше приєднання Галичини до Польщі призводять до того, що він переїжджає до Коломиї, де 11 вересня 1922 року з певними труднощами стає викладачем руханки у місцевій гімназії, а свій диплом Львівської Політехніки за спеціальністю інженера-хіміка отримує лише 7 листопада 1923 року. Паралельно у 1923-1925 році безкоштовно викладає хімію у Львівському (таємному) українському університеті.

За активну просвітницьку діяльність, участь у «Пласті» та з початком «пацифікації» у Східній Галичині 26 серпня 1930 року був звільнений з гімназії.

В Центральному Державному архіві у Львові (ЦДАЛ) [1] знаходяться два зразки автобіографії на трьох листках (чорновик і оригінал), друковані на друкарській машинці 12 лютого 1940 року у Львові, очевидно для потреб працевлаштування вже за радянської влади.

У 1931 році за порадою свого колишнього викладача, професора Львівської політехніки Ігнація Мосціцького у складі групи інженерів польської держави разом з сім'єю виїжджає до Харкова (Радянський Союз), де «працював по 1936 р. (включно) як ст. наук. робітник у Науково-Дослідних Інститутах Прикладної Фізико-хімії та Молочної Промисловості» [1]. За деякими даними, одночасно викладав курс хімії у Політехнічному Інституті. Там же написав низку наукових праць та став плідним винахідником.

У згадуваній нами «Автобіографії», Петро Франко вказував, що у Харкові він «...покінчив ось такі наукові праці: «Одержання сульфатної кислоти та цементу з гіпсу в одній фазі», «Дослідження газової фази термічного розкладу гіпсу», «Одержання казеїну з молока при допомозі електрики», «Одержання автомателектроказеїну». Почав роботу «Будова комбайну для одержання автоматказеїну при допомозі електрики». Написав праці: «Підручник неорганічної хімії», «Енциклопедичний словник хімічної термінології», «Технологія Казеїну». Словники: німецько-український (50000 слів), англійсько-український (10000 слів), українсько-німецький. Написав і видав декілька популярних книжок: «Теорія зглядности по Ейнштейну», «Городина та її вирощування», «Ягоди й овочі та їх перерібка», «Безалкогольні напитки», «Шведська гімнастика». Зареєстрував 36 винаходів, головним чином з перерібки молока при допомозі електрики» [1].

До цього переліку можна додати ще й такі його наукові праці, як «Історія хімії», «Дещо про наркотики», «Боротьба з алкоголізмом», «Теорія Дарвіна» та інші, які він підготував до друку, перебуваючи ще в Коломиї. Це перелік наукової спадщини (окрім літературної) Петра Франка, про яку є згадки у доступних документах.

Слід зазначити, що у його умовного опікуна, професора, потім ректора Львівської політехніки, а з 1926 року Президента Польщі Ігнація Мосціцького значиться 40 винаходів [4]. Враховуючи відносно легший та спокійніший життєвий шлях становлення останнього як науковця можна судити про великий науковий та прикладний потенціал фахової думки Петра Франка.

В фондах ЦДАЛ також виявлений лист Петра Франка від 02.10.1927 р. з Коломиї (вул. Холоневських 32) «До Хвального Відділу Наукового Товариства ім. Т.Шевченка у Львові» [2] з проханням «прошу о ласкаву відповідь чи відпечатаєте на звичайних умовах нім.-укр. хемічний енциклоп. словничок розміром 5-6 арк. друку. Долучаю писану книжку до бібліотеки (безкоштовно) і прошу о відповіді у справі...», який є додатковим доказом, що ця робота, вказана в «Автобіографії», на цей час була практично завершена. Правда, з вказаного листа не зрозуміло про яку даровану книжку його авторства йде мова у листі до НТШ. Очевидно про передачу книжки була попередня домовленість, а автор лише скористався нагодою для відсилання книги.

Слід наголосити, що на початку минулого століття німецька мова була однією з основних у Європі та доміантною в наукових хімічних колах, оскільки теоретична хімія починає реалізовуватися у прикладному значенні через розвиток хімічного виробництва та технологій, у чому німці були піонерами на всій планеті. Тому створення німецько-українського хімічного словника було, без сумніву, на часі у зв'язку з авторитетністю німецької мови та необхідністю номінації нових понять. Це, без сумніву, сприяло би формуванню хімічного та інженерного фахового мовлення українською мовою.

У фонді Товариства «Просвіта» (ЦДАЛ) знаходиться листування членів правління від 16 березня 1926 р. з П.Франком, на той час викладачем гімназії в Коломиї, у справі опублікування «Просвітою» науково-популярних статей «Історія хемії», «Дещо про наркотики», «Боротьба з алкоголізмом», «Теорія Дарвіна» та інше [3]. Там же є окремих аркуш з позитивною оцінкою експерта Івана Раковського від 1 квітня 1926 року (майбутнього голови Наукового Товариства імені Т. Шевченка) на статті «Історія хемії», «Дещо про наркотики». Очевидно, що коломийський період життя Петра Франка ще потребує окремого вивчення та осмислення.

На превеликий жаль, період військових лихоліть першої та другої світових воєн, політика міжвоєнного умиротворення українського населення Східної Галичини не залишили поки що інших матеріальних носіїв наукового доробку Петра Франка, які б підтверджували їх існування.

Період короткого викладання Петра Франка в Українському державному інституті радянської торгівлі у Львові (тепер Львівський торговельно-економічний університет), де він у 1939-1941 роках працював деканом товарознавчого факультету, та післявоєнному приєднанні до нього Інституту радянської кооперативної торгівлі і пов'язані з цим переїзди теж, на жаль, поки що нічого не додають до наукового надбання науковця.

Без сумніву, наукова спадщина Петра Франка вартує старань широкого кола зацікавлених осіб для розширення пошуку його наукових надбань. Зокрема, доцільно спрямувати зусилля по розшуку архіву Українського технічного товариства – історичного професійного об'єднання українських інженерів, яке було засноване у Львові у 1909 році і видавало на протязі 1925-1939 років журнал «Технічні вісті». Цілком можлива приналежність Петра Франка до цього товариства, як і наявність окремих його наукових досліджень у вказаному фаховому виданні.

Список використаних джерел:

1. Франко Петро Іванович. Автобіографія//ЦДАЛ України (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 640. Оп. 1. Спр. 1.
2. Лист Франка Петра до НТШ у м. Львів // ЦДАЛ України (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф.309. Оп. 1. Спр. 222.

3. Листування із сином І. Франка... // ЦДІАЛ України (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 348. Оп. 1. Спр. 6632.
4. Ignacy Mościcki. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Mościcki (дата звернення: 06.04.2020).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Мельник Т.В., Школьнікова Т.В.
(Харків, Україна)

У нинішніх умовах не викликає сумніву визначна роль фундаментальних дисциплін у підготовці кваліфікованих і конкурентоздатних фахівців, тому що сучасна освіта повинна не тільки забезпечити студентів сукупністю професійних знань, а й сприяти формуванню у них достатнього рівня соціальної зрілості, швидкої адаптації до умов практичного середовища, високої ефективності в обставинах невизначеності, постійного оновлення набутих знань протягом усієї трудової діяльності.

Ці дисципліни і називаються фундаментальними тому, що вони сприяють формуванню системного, логічного мислення майбутніх фахівців, умінню виявити проблему, проаналізувати її, знайти оптимальні рішення, привчають до самостійної роботи. Опанування фундаментальними законами дозволяє спеціалістам глибше розуміти технологічні процеси і вміти ними керувати.

Наразі спостерігається тривожна тенденція щодо зниження уваги до фундаменталізації освіти в Україні. Так, у нових стандартах освіти з напрямку «Хімічна технологія» на дисципліну «Загальна та неорганічна хімія», яка для технічних вишів є фундаментальною поряд із фізикою і математикою, передбачено лише 4-6 кредитів на один семестр. Внаслідок цього деякі важливі теми суттєво скорочені. Цей факт, як і зниження рівня підготовки з хімії у загальноосвітніх навчальних закладах, викликає стурбованість та здивування, тому що декілька років тому фундаменталізацію освіти вважали обов'язковою умовою інтегрування української освіти у Європейське освітній простір. До недоліків навчальних програм з хімічних спеціальностей можна віднести: зменшення кількості годин для лабораторних робіт; відсутність виробничої практики на хімічних підприємствах чи лабораторіях, а також брак вільного вибору дисциплін, які студент бажає вивчати.

Як відомо для майбутніх спеціалістів, які обрали хімію своєю спеціальністю, техніка лабораторного експерименту відіграє важливу роль. Але проведення лабораторного практикуму є також проблематичним, тому що хімічні лабораторії не мають сучасного обладнання, відчувається відсутність необхідних реактивів, якісного хімічного посуду для проведення лабораторних дослідів, застарілі витяжні шафи, що зумовлюють шкоду для здоров'я студентів та викладачів, відсутність засобів індивідуального захисту. Все це призводить до неможливості належного засвоєння теоретичного матеріалу. Викликає сумніви у необхідності такого лабораторного практикуму. На жаль університетські лабораторії не відповідають вимогам промислового виробництва. Дехто може знайти вирішення даної проблеми у інноваційних технологіях, а саме у використанні мультимедійного устаткування лекцій. Але слід враховувати, що особливістю професії хімік-технолог є опанування студентами широкого спектру навичок для проведення хімічного експерименту, наближеного до виробництва, а можливо і до подальшої науково-дослідної роботи.

Визначною складовою формування конкурентоспроможного фахівця на ринку праці є його практична підготовка. Тому, доцільно більш досконало досліджувати саме її роль у формуванні професійної компетенції майбутніх фахівців, оскільки завдяки виробничій практиці формуються професійні уміння та особистісні якості студентів.

Під час проходження виробничої практики студент може перевірити свій професіоналізм. А також, він має можливість вивчити реальні ситуації; перевірити

знання, отримані під час навчання; самостійно приймати рішення. Майбутній фахівець зуміє навчитися роботі в колективі, отримати навички професійного спілкування. Одним з варіантів вирішення даної проблеми є налагодження зв'язків університету з хімічними підприємствами.

Як відомо, важливість посилення фундаменталізації вищої технічної освіти усвідомлювалась завжди. Проте довгострокові позитивні результати ще жодного разу не були досягнуті. Основною причиною невдач є відсутність певної системи, що забезпечила би незворотність зусиль.

На нашу думку, така система повинна включати такі важливі аспекти, як: перегляд робочих програм дисциплін математичного й природничо-наукового блоку з метою посилення внеску у фундаменталізацію інженерної освіти й уніфікацію обсягів і методики викладання цих дисциплін для студентів різних спеціальностей; модернізацію робочих програм курсів загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін з метою акцентування уваги студентів на фундаментальній складовій цих дисциплін; впровадження додаткових навчальних курсів, що інтегрують фундаментальні основи природничонаукових, загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін відповідно; видання навчально-методичної літератури, що акцентує увагу на фундаментальних аспектах освіти; перепідготовку кадрів, залучених у процес посилення фундаменталізації вищої технічної освіти.

Можливо також, певна ситуація у вищій хімічній освіті виникає внаслідок того, що у технічних вишах досі використовують застарілу диференційовану систему викладання навчальних дисциплін, відсутнє співробітництво між викладачами спеціальних і фундаментальних кафедр, проведення ними спільних науково-дослідних робіт. Все це б сприяло становленню цілісної структури навчального процесу, а також трансформації фундаментальних дисциплін у спеціальні з урахуванням майбутньої професійної діяльності випускників. У формуванні інтегрованого навчального процесу також певну роль могли б відігравати курси підвищення кваліфікації, організовані таким чином, що викладачі фундаментальних кафедр підвищували б кваліфікацію на спеціальних кафедрах і навпаки.

Таким чином, розглянуто деякі проблеми практичної підготовки студентів на хімічних спеціальностях і запропоновано певні шляхи вдосконалення начального процесу студентів-хіміків.

ОПИС ДОСВІДУ РОЗРОБКИ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Миронець А.В.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Кононець Н.В., доктор педагогічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Урок – основа ефективного та якісного навчання. Завдання кожного вчителя зробити його захоплюючим, цікавим, який би викликав у дітей радість, посмішку, інтерес, бажання поділитися з іншими новими знаннями. Саме тому на своїх уроках потрібно впроваджувати елементи, які задовольняють два бажання дитини «я успішний» і «хочу вчитися». Об'єднати ці бажання допомагають основні напрямки досвіду: використання опорних схем, таблиць, ментальних карт, випереджувальне навчання.

Учнів об'єднує спільне бажання – вони прагнуть бути кращими, досягти успіхів у навчанні. Тому педагог повинен розвивати інтелектуальні здібності учнів, допомагати їм досягти успіху, робити їх активними учасниками освітнього процесу.

У пошуках методів розвитку творчого потенціалу школярів слід враховувати індивідуальні особливості психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфери дітей.

Тема мого досвіду «Використання нестандартних уроків при викладанні хімії як засіб формування загальної компетентності особистості».

Я вважаю, що потрібно використовувати всі можливості для того, щоб діти навчалися з цікавістю, щоб більшість учнів відчули та пізнали привабливі сторони хімії, її можливості у вдосконаленні розумових здібностей, у подоланні труднощів.

Під час розробки дидактичних матеріалів я користувалася онлайн-сервісом <https://learningapps.org/>, який дозволяє створювати різноманітні інтерактивні вправи (вікторина з вибором правильної відповіді, пазли, сортування картинок). Їх можна використати в роботі з інтерактивною дошкою, або як індивідуальні вправи для учнів. Робота з даним сервісом розвиває в дітей самостійне і логічне мислення, вміння грамотно працювати з інформацією, поживляє, зацікавлює дітей повсякденним.

Рис. 1. Завдання на <https://learningapps.org/>

Також я створювала ментальну карту – діаграму, на якій відображають слова, завдання, ідеї, або інші елементи, розташовані навколо основного слова або ідеї. Створення учнями ментальних карт безпосередньо пов'язане із роботою обох півкуль головного мозку: яскраве, образне відтворення елементів карти активує творче мислення, а структурне відображення, у свою чергу, задіює логічне.

Дітям цікавіше працювати з інтерактивними елементами. Тому, розробляючи разом з ними ментальні карти, варто не лише малювати та маркувати кольором, але й застосовувати об'ємні елементи або такі, що видають звуки [1].

Ментальні карти та інші опорні схеми активізують дітей на уроці, організовують увагу до пояснення вчителя і відповідей однокласників, урізноманітнюють роботу на уроці. Така форма роботи на уроці має багато переваг: діти швидше думають, швидше пишуть, вільно розмірковують.

Для створення своєї ментальної карти до теми «Дисперсні системи» я користувалася підручником з хімії для 9 класу автора О.В. Григоровича [2].

Щодня школяр має засвоїти цілий масив різних відомостей за шкільною програмою. І хоча для навчання є практично необмежені можливості доступу до інформації, все частіше у школярів виникають проблеми з навчанням, бо мозок просто не в змозі систематизувати всю інформацію, яку отримує. Як допомогти вирішити цю проблему? Можна залучити на уроках метод графічної систематизації – хмари слів. З використанням сучасних програм створення таких хмар не забере багато часу, а навчання буде більш ефективним!

Хмару можна подати в будь-якій кольоровій гамі і задати різне положення слів у хмарі за шаблоном.

При створенні хмари слів я використовувала онлайн-сервіс <https://wordart.com>.

Кожна дитина по-своєму неповторна. Тому в процесі навчання педагог повинен намагатися розкрити дитячу обдарованість, визначити методи, що сприяють розвитку можливостей самовираження дитини.

Ефективна організація часу на уроці за допомогою опорних схем створює резерв часу, а отже, дозволяє виконати більше вправ, більш детально зупинитися на складних для розуміння темах.

Втягнути в роботу кожного учня, зробити знання даної теми стійкими – в цьому і допомагають опорні схеми та інтерактивні вправи. В результаті правила запам'ятовуються дуже свідомо, міцно та майже без зусиль.

Школа має бути найкращою – школою без поразок, яку б діти закінчували, усвідомлюючи свої таланти і здібності, свій інтелектуальний рівень, що допоможе їм стати тим, ким вони прагнуть. Для цього потрібно створювати найоптимальніші умови для розвитку молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Обдаровані діти: Діагностика та супровід / Упоряд. Т. Червонна. – К.: Шк. світ, 2008. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Хімія : підруч. для 9 класу загальноосвітн. навч. закладів. / О.В. Григорович. – Харків : Вид-во «Ранок», 2017. – 256 с.: іл.

ПЕДАГОГІКА КАНІКУЛ

Миронець А.В.
(Полтава, Україна)

Канікули – це офіційно встановлена перерва в обов'язкових заняттях, роботі чи навчанні. Зі змістовної точки зору канікули – це завжди зміна ведучого виду діяльності, яким для дітей, підлітків та молоді виступає вчення, ось чому в даному випадку мова йде про зміну вчення на активний, змістовний відпочинок.

Педагогіка канікул – це наука про виховання дитини в період літнього відпочинку. В основі педагогіки канікул лежать дві цінності саморозвитку індивідуальності – творчість і спільність. Саме орієнтація на ці цінності становить ідеологічну основу освітньої та соціально-педагогічної діяльності дітей і підлітків у період літніх канікул.

Високий освітній та соціально-педагогічний потенціал літніх канікул полягає в тому, що під час канікул практично завжди відбувається зміна форм і сфери спілкування, зміна структури особистих зв'язків, пристрастей, симпатій і особистісних переваг. У навчальній діяльності діти і молоді люди найчастіше просто змушені (незалежно від особистісного волевиявлення) обмежуватися певним майже не змінним колом спілкування. У канікули ж вони мають унікальну (у плані отримання цінного і цікавого досвіду) можливість спілкуватися з тим, з ким самі захочуть, з іншими людьми, виходячи на інший рівень здійснення вибору і переваги у спілкуванні.

У період літніх канікул вчинки дитини і підлітка в значно меншому ступені регламентуються і обмежуються дорослими. Цей момент – чи не найважливіший для розвитку автономності особистості дитини чи підлітка, що сьогодні є одним з найважливіших умов гідної життєдіяльності будь-якої людини. Заданість моделей поведінки з боку дорослих і його порою гранична регламентованість (найбільшою мірою це знову ж проявляється в процесі навчання) значною мірою змінюються на довільність і самодіяльність. Зрозуміло, при цьому велике значення має те, наскільки дитина або молода людина володіє навичками саморегуляції і самодисципліни. Розвиток даних навичок можливо переважно при педагогічно доцільно організує діяльності зростаючого людини у просторі та часі канікул.

Під час канікул відбувається зміна мотиву отримання інформації - з мотиву обов'язковості, зовнішнього примусу, повинності на мотив інтересу. Із закінченням навчального року не припиняється процес утворення особистості дитини або молодшої людини. По суті, канікули – це продовження освітнього процесу, причому його результативність нерідко виявляється навіть вищою (особливо, якщо розглядати саме поняття освіти в широкому сенсі слова, маючи на увазі процес утворення особистості дитини або молодшої людини, становлення образу себе і навколишнього світу). Продовжуючи безперервний процес утворення особистості зростаючої людини, канікули наповнюються іншими більш різноманітними джерелами інформації (це переважно нові люди і власний практичний досвід дитини), іншим (за якістю та обсягом) змістом, в чому іншими технологіями (переважно ігровими, передбачає активну взаємодію з іншими людьми, можливість вільного вибору, творчість). Все це в значній мірі збільшує освітній і соціальний ефект здійснюваної дітьми та молоддю дозвільної діяльності. У нормальній для особистісного та соціального розвитку ситуації у зростаючої людини повинна бути можливість здійснення вільного і оптимального вибору видів дозвільної діяльності. В іншому випадку у нього неодмінно (якщо, звичайно, не буде своєчасної психолого-педагогічної корекції) з'являться проблеми у відносинах з собою, з оточуючими людьми і з світом взагалі.

Канікули – це не тільки нова соціальна, але і найчастіше нова природне середовище: значно більше часу на свіжому повітрі, за містом; більший простір для руху, спортивних і рухливих ігор, змагань, конкурсів і свят, тобто всього того, без чого неможливий нормальний розвиток сутнісних сил зростаючого організму.

Таким чином, провідними факторами формування та вдосконалення особистості дитини чи молодшої людини у просторі та часі літніх канікул стають нові люди і нове природне середовище.

Сьогодні як у світовій, так і у вітчизняній педагогічній теорії та практиці представлено досить багато форм організації літнього дозвілля дітей, підлітків та молоді. Серед них можна виділити традиційні та інноваційні форми, а також різні модифікації відомих форм. Наприклад, наметові табори, до яких сьогодні все частіше звертаються фахівці по роботі з дітьми та молоддю як до якоїсь інновації, налічують вже більш ніж вікову історію.

ОПИС ДОСВІДУ ПО РОЗРОБЦІ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Миронець А.В.
(Полтава, Україна)

Урок – основа ефективного та якісного навчання. Завдання кожного вчителя зробити його захоплюючим, цікавим, який би викликав у дітей радість, посмішку, інтерес, бажання поділитися з іншими новими знаннями. Саме тому на своїх уроках потрібно впроваджувати елементи, які задовольняють два бажання дитини «я успішний» і «хочу вчитися». Об'єднати ці бажання допомагають основні напрямки досвіду: використання опорних схем, таблиць, ментальних карт, випереджувальне навчання.

Учнів об'єднує спільне бажання – вони прагнуть бути кращими, досягти успіхів у навчанні. Тому педагог повинен розвивати інтелектуальні здібності учнів, допомагати їм досягти успіху, робити їх активними учасниками освітнього процесу.

В пошуках методів розвитку творчого потенціалу школярів слід враховувати індивідуальні особливості психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфери дітей.

Тема мого досвіду «Використання нестандартних уроків при викладанні хімії як засіб формування загальної компетентності особистості».

Потрібно використовувати всі можливості для того, щоб діти навчалися з цікавістю, щоб більшість учнів відчули та пізнали привабливі сторони хімії, її можливості у вдосконаленні розумових здібностей, у подоланні труднощів.

Під час розробки дидактичних матеріалів використовували онлайнний сервіс <https://learningapps.org/>, який дозволяє створювати різноманітні інтерактивні вправи (вікторина з вибором правильної відповіді, пазли, сортування картинок). Їх можна використати в роботі з інтерактивною дошкою, або як індивідуальні вправи для учнів. Робота з даним сервісом розвиває в дітей самостійне і логічне мислення, вміння грамотно працювати з інформацією, поживляє, зацікавляє дітей повсякденним.

Також я створювала ментальну карту – діаграму, на якій відображають слова, завдання, ідеї, або інші елементи, розташовані навколо основного слова або ідеї. Створення учнями ментальних карт безпосередньо пов'язане із роботою обох півкуль головного мозку: яскраве, образне відтворення елементів карти активує творче мислення, а структурне відображення, у свою чергу, задіює логічне.

Дітям цікавіше працювати з інтерактивними елементами. Тому, розробляючи разом з ними ментальні карти, варто не лише малювати та маркувати кольором, але й застосовувати об'ємні елементи або такі, що видають звуки [1].

Ментальні карти та інші опорні схеми активізують дітей на уроці, організовують увагу до пояснення вчителя і відповідей однокласників, урізноманітнюють роботу на уроці. Така форма роботи на уроці має багато переваг: діти швидше думають, швидше пишуть, вільно розмірковують.

Для створення своєї ментальної карти до теми «Дисперсні системи» я користувалася підручником з хімії для 9 класу автора О.В. Григоровича [2].

Щодня школяр має засвоїти цілий масив різних відомостей за шкільною програмою. І хоча для навчання є практично необмежені можливості доступу до інформації, все частіше у школярів виникають проблеми з навчанням, бо мозок просто не в змозі систематизувати всю інформацію, яку отримує. Як допомогти вирішити цю проблему? Можна залучити на уроках метод графічної систематизації – хмари слів. З використанням сучасних програм створення таких хмар не забере багато часу, а навчання буде більш ефективним!

Хмару можна подати в будь-якій кольоровій гамі і задати різне положення слів у хмарі за шаблоном.

При створенні хмари слів я використовувала онлайнний сервіс <https://wordart.com>.

Кожна дитина по-своєму неповторна. Тому в процесі навчання педагог повинен намагатися розкрити дитячу обдарованість, визначити методи, що сприяють розвитку можливостей самовираження дитини.

Ефективна організація часу на уроці за допомогою опорних схем створює резерв часу, а отже, дозволяє виконати більше вправ, більш детально зупинитися на складних для розуміння темах.

Втягнути в роботу кожного учня, зробити знання даної теми стійкими – в цьому і допомагають опорні схеми та інтерактивні вправи. В результаті правила запам'ятовуються дуже свідомо, міцно та майже без зусиль.

Школа має бути найкращою – школою без поразок, яку б діти закінчували, усвідомлюючи свої таланти і здібності, свій інтелектуальний рівень, що допоможе їм стати тим, ким вони прагнуть. Для цього потрібно створювати найоптимальніші умови для розвитку молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Обдаровані діти: Діагностика та супровід / Упоряд. Т. Червонна. – К.: Шк. світ, 2008. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Хімія : підруч. для 9 класу загальноосвітн. навч. закладів. / О.В. Григорович. – Харків : Вид-во «Ранок», 2017. – 256 с. : іл.

СТАНДАРТИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

Наумочкіна Т.О.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Сас Н.М., доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Проект – це одноразова сукупність взаємозв'язаних дій, які здійснюються з певною метою, впродовж певного часу, при встановлених ресурсних обмеженнях. Стандарт – документ, що визначає правила, характеристики, керівництва для конкретної галузі діяльності, до якої він належить [3].

Сьогодні існує велика кількість стандартів управління проектами. Серед сучасних стандартів PMI (Project Management Institute – Інститут управління проектами), зазначених на офіційному сайті Інституту, є такі групи: основні стандарти, практичні стандарти та структури та додаткові стандарти [4]. До першої групи віднесені: PMBoK®, OPM3, The Standart for Project Management, The Standart for Portfolio Management. До другої – Practice Standart for Project Risk Management, Practice Standart for Earned Value Management, Practice Standart for Project Configuration Management, Practice Standart for Work Breakdown Structures, Practice Standart for Scedulung, Practice Standart for Project Estimating, Project Manager Competency Development Framework. До третьої - Construction Extention to the PMBOK® Guide, Government Extention to the PMBOK® Guide. Але це не всі стандарти, які сьогодні діють.

Які стандарти використовуються в українському проектному менеджменті? UPMA (Ukrainian Project Management Association) – Українська асоціація управління проектами; ця організація проводить підготовку проектних менеджерів за такими стандартами: чотирирівневою системою сертифікації IPMA, японським стандартом P2M, а також проводить підготовку за сертифікаційною програмою технологічної зрілості організацій [2]. Також важливим стандартом в українському проектному менеджменті є ISO 9000 (9001). Найбільш актуальним з них в Україні є стандарт IPMA (Міжнародної асоціації управління проектами) National Competence Baseline [4].

У результаті узагальнення досліджуваних матеріалів можна зробити наступні висновки: серед основних світових стандартів управління проектами, відомих в Україні, можна виділити такі: PMBoK® (A Guide to the Project Management Body of Knowledge), PRINCE 2 (Projects in Controlled Environments), P2M (Project and Program Management for Enterprise Innovation), ISO 10006 (Quality management systems – Guidelines for quality management in projects).

Стандарт управління проектом – це, в першу чергу, методологія, націлена на оптимізацію процесів проекту та створення умов для виконання проекту згідно із робочим планом. Різні методології базуються на різних підходах. Так, головною технологією ISO є управління якістю, OPM3 – оцінка і розвиток можливостей організації, IPMA – розвиток компетенцій проекту (технічних, поведінкових, контекстуальних), P2M – на «залізному» трикутнику контекстних обмежень (складність, цінність та опір).

Список використаних джерел:

1. Бушуев С. Управление проектами (National Competence Baseline, NCB UA Version 3.1) / С. Бушуев, Н. Бушуева. – Изд. 2-е. – К.: ІПІДУМ, 2010.
2. Сертифікация IPMA. [Електронний ресурс]. – Сайт Украинской ассоциации проектных менеджеров UPMA. – Режим доступа: <http://upma.kiev.ua/content/view/373/173/lang,russian/>

3. Стандарти. Что такое стандарт? [Електронний ресурс]. – Сайт ІСО (ISO). – Режим доступу: <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards.htm>
4. Library of PMI Global Standards. [Електронний ресурс]. – Сайт Інституту управління проектами PMI. – http://www.pmi.org/en/PMBOK-Guide-andStandards/Standards-Library-of-PMI-Global-Standards-Projects.aspx#Foundational_Standards

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТА ЯК СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Несват Н.А.

(Полтава, Україна)

Поміж інших проблем, що стоять на заваді повноцінного розвитку суспільства на загальноцивілізаційних засадах, однією з вагомих може стати недостатня громадська свідомість і активність членів соціуму. Як слушно стверджує Ю. Вінтюк, «низька громадська активність громадян має згубні наслідки для кожної держави. Адже без неї неможливо реалізувати самоврядування як у громадах, так і на рівні районів, міст, на всіх рівнях, що відкриває широкі можливості для зловживань посадовців, сприяє поширенню таких негативних явищ, як бюрократизм, корупція, що унеможливує повноцінну діяльність суспільних інституцій, поглиблює тотальну соціально-економічну кризу» [1, с. 236].

Періоди, коли зростає суспільний песимізм, зневіра у можливості окремої людини щось змінити в своєму житті та житті всього соціуму, час від часу виникають у житті кожної країни. Проте саме завдяки громадській активності окремих людей і спільнот, усвідомленню своєї причетності до всього, що відбувається навколо, ці аморфні періоди долаються, поновлюється рух суспільства до прогресивних змін, спостерігається його прогресивний розвиток.

З огляду на це, важливим завданням закладів вищої освіти є поєднання професіоналізуючого впливу на студента із впливом виховним, таким, що, насамперед, сприяє вихованню в нього особистісних передумов соціальної активності.

За визначенням М. Уйсімбаєвої, «соціальна активність особистості розглядається як одна з найважливіших умов соціалізації особистості у процесі виховання, навчання і самовиховання, під час якого людина усвідомлює себе в суспільстві як особистість. Результатом цього є засвоєння соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються якості особистості» [2].

Разом із тим, за даними Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва станом на 19 березня 2020 р., «кожен третій українець (32,8%) зазначає, що з певною регулярністю бере участь у житті своєї громади, в той час як до діяльності громадських організацій долучається трохи менша частка громадян (16,9%).

Щодо різних форм демократичної участі, респонденти в основному залучені до роботи громадських комітетів (8,1%), участі у громадських слуханнях (6,4%) та мирних зібраннях (4,4%), готові подавати скарги стосовно інфраструктурних питань (5,2%) та ініціювати чи підписувати електронні петиції (4,2%)» [3].

Як бачимо, досить незначна кількість наших співгромадян є насправді соціально активними, хоча, як показують наші спостереження, на побутовому рівні кількість тих, хто невдоволений організацією певних сторін суспільного життя є набагато більшою.

Стосовно обізнаності щодо громадських активностей Фонд констатує, що «приблизно сім з десяти українців (67,5%) знають про можливості участі у мирних зібраннях з конкретних питань. Українцям також відомо про можливість повідомити місцевим органам влади про інфраструктурні проблеми особисто або телефоном (64,6%) та створити будинковий, вуличний чи квартальний комітет або брати участь у роботі такого комітету (60,0%). Громадянам найменше відомо про ті форми активізму, що вимагають певних експертних знань, таких як участь в офіційному дорадчому органі

(38,5%) та обговорення законопроектів (38,8%)» [3]. Отже, проблема не стільки в недостатній обізнаності громадян, скільки у внутрішній пасивності, неготовності включатися у громадську діяльність з особистісних причин.

Тож ми обстоюємо думку, що у практиці вищої школи, яка сьогодні дає шлях у життя більшості української молоді, слід особливу увагу приділяти саме формуванню навичок соціально активної поведінки, призвичаювати студентів до небайдужості не лише на рівні констатування недоліків, а й шляхом активного залучення до усунення проблем на суспільному рівні.

Список використаних джерел:

1. Вінтюк Ю. Особливості мотивації до громадської активності у студентів у сучасних умовах / Ю. Вінтюк // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2010. – №4. – С. 236–245.
2. Уйсімбаева М. Соціальна активність особистості як чинник суспільного розвитку / М. Уйсімбаева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. https://www.cuspu.edu.ua/ua/2014-rik/2-mizhnarodna-internet-konferentsiya-2014/section-3/1273-socialna_aktivnist_osobistosti_yak_chinnik_suspilnogo_rozvitku
3. Українці залучені до громадської діяльності, але уникають активної участі: результати соціального опитування // Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва: офіційний сайт. [Ел. ресурс]. – Режим доступу до дж. <https://dif.org.ua/article/ukraintsi-zalucheni-do-gromadskoi-diyalnosti-ale-unikayut-aktivnoi-uchasti>

МОДЕЛЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧОГО ФАКУЛЬТЕТУ ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА

Новописьменный С.А.
(Полтава, Україна)

Тенденції розвитку освітніх інститутів сучасного суспільства в цілому характеризуються прагненням актуалізувати увагу населення на проблемі збереження здоров'я.

Стан здоров'я студентів природничого факультету залежить від багатьох чинників: біологічних, природно-кліматичних, екологічних тощо. Найважливішим чинником є освітньо-культурне середовище у якому відбувається розвиток особистості [3].

Як зауважується в багатьох дослідженнях і як свідчить реальна педагогічна практика, освіта сьогодні має патогенний характер і багато в чому негативно, відбивається на стані здоров'я студентів, призводить до ослаблення їх адаптивних, можливостей.

Однією з наріжних компетенцій особистості, на формування якої важливо зосередити увагу факультету (відповідно до вимог компетентнісного підходу як методологічного підґрунтя сучасної освіти), є компетенція збереження здоров'я.

Виходячи з вищесказаного, можна зазначити, що найважливішим завданням сучасного навчального закладу, орієнтованого на збереження та зміцнення здоров'я є ефективний, гармонійний розвиток, безболісний «вступ» у завтрашнє життя з досить жорсткими вимогами до особистості.

Основна мета нової моделі навчального закладу сприяння здоров'ю, виховання здорової, висококультурної, працездатної, гармонійно розвиненої особистості, яка може реалізуватися в полікультурному просторі, створення соціального й фізичного середовища, яке б сприяло зміцненню фізичного, психічного та духовного здоров'я студента [1].

Засоби реалізації

Реалізація цієї мети може бути досягнена шляхом вирішення головних завдань:

1. Формування валеологічної культури особистості як частини загальної культури, що ґрунтується на індивідуальній філософії здоров'я і заснована на компетенції збереження здоров'я.

2. Виховання психофізичної стійкості до стрес-факторів, що виникають у процесі життєдіяльності, здатності формувати своє здоров'я та управляти ним, регулювати фізіологічні процеси свого організму згідно з природними можливостями.

3. Формування імунітету до девіантної поведінки та асоціальних вчинків.

4. Створення здоров'язберігаючої педагогічної системи.

Засобами реалізації такої моделі є педагогічні технології та система виховання, зорієнтовані на збереження здоров'я, які б формували в усіх учасників освітньо-виховного процесу позитивну мотивацію на здоровий спосіб життя, свідоме, відповідальне та обережне ставлення до здоров'я [9].

Необхідні умови

Необхідними умовами для цього є:

1. Сучасний педагогічний менталітет викладача. Нездоровий, невротичний, незацікавлений у зростанні свого професіоналізму та валеологічної компетентності педагог не може створити навколо себе здорове середовище, бути прикладом для студентів.

2. Сучасний менталітет сім'ї як основного середовища передачі дитині першорядних та найбільш фундаментальних чинників способу життя та загальнолюдських культурних цінностей.

3. Забезпечення умов для реалізації базових потреб усіх учасників педагогічного процесу; створення на факультеті атмосфери культу здорового способу життя; відпрацювання системи стимулювання здорового способу життя та акмеологічної позиції студентів; залучення до валеологічної та фізкультурно-оздоровчої життєдіяльності студентів, педагогів, батьків, технічних працівників, громадськості; стимулювання необхідності отримання знань про здоров'я; збільшення контактів факультету з медичними, оздоровчими закладами.

4. Створення на базі факультету громадських організацій і клубів спортивно-оздоровчого спрямування, що мають за мету впровадження в навчально-виховний процес сучасних профілактичних методик та програм, спрямованих на збереження здоров'я, організацію дозвілля та активного відпочинку учасників освітнього процесу в позаурочний час.

5. Системний і комплексний підходи до вирішення основних завдань програми «Шлях до гармонії», їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення:

– робота з педагогами з метою формування в них валеологічної культури (семінари, тренінги, спортивні заходи тощо);

– підготовка матеріалів і створення бази даних для проведення моніторингу стану здоров'я студентів;

– створення груп спортивно-оздоровчого спрямування, які б працювали за спеціальними молодіжними програмами (спеціалізації: китайська гімнастика ушу, вільна боротьба, айкідо, сучасна хореографія, народний та спортивний танок, аеробіка, шейпінг-юні);

– створення Центру сприяння здоров'ю «Енергія плюс»; розширення мережі спортивних секцій та оздоровчих груп; розробка методичних рекомендацій для викладачів «Про проведення фізкультхвилинок у режимі навчального дня, на основі вправ із класичної хатха-йоги»;

– впровадження профілактичних програм «Діалог», «Рівний – рівному», «Факультет проти СНІДу» [4].

Очікувані результати

Глобальний – забезпечення фізичного, психічного та духовного здоров'я як підростаючого так і дорослого покоління.

Дидактичний – озброєння учасників навчально-виховного процесу необхідними знаннями в галузі охорони здоров'я, прищеплення їм умінь, навичок і звичок, що сприяють попередженню травматизму, забезпечують збереження здоров'я, працездатності й довголіття.

Методичний – озброєння суб'єктів навчально-виховного процесу знаннями фізичних основ процесів життєдіяльності людини та її гігієни, елементарною лікувально-профілактичною інформацією про найбільш поширені патологічні, соматичні та психічні хвороби, про негайну долікарську допомогу і самопомогу, елементарні лікувальні процедури та способи догляду за хворими, санітарно-епідемічними знаннями, включаючи принципи та організацію системи охорони здоров'я в країні, епідеміологію інфекційних та венеричних хвороб, а також знаннями про шкідливий вплив на організм людини наркотичних і психотропних засобів.

Інтегрований – сформованість стійкої мотивації і настанов на збереження та зміцнення здоров'я, реалізація і практичне використання навичок здорового способу життя учасниками груп (студенти, батьки, викладачі тощо). Поступове покращення стану здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу, оздоровлення соціального оточення. Дотримання всіма учасниками навчально-виховного процесу довготривалих принципів здоров'яформуючої та здоров'язберігаючої поведінки [8].

Наслідки

Якщо підтримувати створений єдиний здоров'яформуючий і здоров'язберігаючий простір факультету та активно залучати до цього процесу самих студентів, педагогічний колектив, батьків, громадськість, забезпечувати особистісну зорієнтованість валеологічних знань як способу життя, то у студентів, викладачів, батьків буде сформована позитивна мотивація щодо здорового способу життя, потреба в активному підвищенні якості власного здоров'я, що дозволить у цілому підвищити рівень здоров'я студентів і забезпечити свідоме формування його самим студентом [5].

Таким чином, об'єднавши всі складові здоров'я та визначивши пріоритетні напрямки роботи факультету з питань зміцнення здоров'я студентів, ми спроектували модель «Природничий факультет – школа сприяння здоров'ю».

Проект «Природничий факультет – школа сприяння здоров'ю» в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка на природничому факультеті діятиме за трьома напрямками:

1. Забезпечення фізичного здоров'я студентів.

Пріоритетною формою збереження і зміцнення здоров'я студентів є фізкультурно-оздоровча діяльність. Зважаючи на те, що значне зменшення рухової активності студентів призводить до погіршення їхнього стану здоров'я, зменшення адаптаційних можливостей організму, особлива увага на факультеті приділятиметься використанню різних засобів і форм фізичного виховання.

Система заходів підвищення рівня фізичного здоров'я як студентів передбачає: проведення позанавчальних, додаткових і самостійних занять фізичними вправами (змагання, ігри, турніри, туристичні походи, курси, дні здоров'я), що задовольняють біологічну потребу студентів у русі. В режим дня студента включити оздоровчі заняття з гімнастики, фізкультхвилинки. Розробити індивідуальні оздоровчі програми для студентів. Для формування мотивації на вдосконалення рівня фізичного розвитку на факультеті проводитимуться тестування-змагання, а також тестування для визначення рівня фізичного розвитку студентів [6].

Одним з найважливіших напрямів діяльності **Школи сприяння здоров'ю** є забезпечення необхідних санітарно-гігієнічних умов внутрішнього середовища, зокрема:

—озеленення приміщення факультету і аудиторій;

- контроль за температурним режимом;
- контроль за штучним освітленням;
- забезпечення санітарно-гігієнічної відповідності меблів;
- контроль за чистотою аудиторій;
- дотримання гігієнічних вимог до поліграфічної продукції для студентів.

Створюючи відповідні санітарно-гігієнічні умови, факультет формує свій тип життєдіяльності, який особливим чином впливає на студентів, їх інтереси, поведінку і здоров'я.

2. Збереження психічного здоров'я студентів.

Медико-психолого-педагогічна практика свідчить, що значна частина студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності перебуває у стані хронічної втоми. Зокрема, дослідженнями доведено, що педагогічні помилки або неправильні педагогічні технології відображаються на дитячій психіці.

Головною метою психологічної служби на факультеті є збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я студентів, забезпечення умов для їх повноцінного духовного розвитку. Це вимагає створення у факультеті особливої атмосфери сприяння здоров'ю, яка б відкрила кожному студенту позитивний простір для особистісного зростання в інтелектуальній, духовній та соціальній сферах. На досягнення цієї мети мають бути спрямовані зусилля адміністрації, викладачів, медичної та психологічної служб університету, батьків і громадськості тобто всіх учасників навчально-виховного процесу.

3. Збереження та збагачення духовного здоров'я студентів.

Розуміючи, що здоров'я здебільшого залежить від самої людини, її свідомості, педагоги значну увагу приділяють формуванню в студентів позитивного ставлення до власного здоров'я, духовного збагачення. В основі такої роботи продумана система взаємодії зі студентами: організація просвітницької роботи, залучення студентів до різних видів позанавчальної діяльності, виховання природного прагнення до самовдосконалення.

Реалізація необхідних здоров'язберігаючих, здоров'язміцнюючих технологій щодо свідомого ставлення до власного здоров'я базується на отриманні необхідних знань основних положень фізіології, психології людини, та інших дисциплін, формуванні знань про фізичне, психічне, духовне та соціальне здоров'я [2].

Значне місце у розвитку навичок здорового способу життя належить позанавчальній роботі зі студентами. Для активної соціалізації багатьох підлітків важливим є досягнення успіху та самореалізація в різних видах діяльності. Це клубні форми роботи, екскурсії, конкурси, ігри, діяльність громадських організацій тощо. Позанавчальна діяльність сприяє, виробленню життєвих навичок вихованців завдяки спільним діям і спостереженню за поведінкою інших.

До активних форм і методів, що сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості, належать: ситуаційно-рольова гра, соціально-психологічний тренінг, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, психолого-педагогічний семінар, просвітницькі бесіди лекції, години здоров'я, організовані рухливі перерви, фізкультхвилинки та фізкультпаузи, методи вправ, контролю і самоконтролю, створення громадської думки.

Застосування цих методів сприяє формуванню у студентів позитивної мотивації на здоровий спосіб життя [7].

Список використаних джерел:

1. Апанасенко Г.Л. Индивидуальное здоровье: сущность, механизмы проявления // Гигиена и санитария. – 2004. – №1. – С. 60–63.
2. Бабенко В.Л. Досвід роботи школи по впровадженню програми «Молодь за здоров'я». Ж-л «Безпека життєдіяльності». № 7, 2005. – С. 66–67.

3. Галимов А.Р., Кайбышев В.Т. Здоровье как нравственная ценность и его самооценка врачами. Ж-л «Медицина труда и промышленная экология». №7, 2005. – С. 37–42.
4. Гончаренко М.С., Кириленко С.В. Валеологический подход в формировании гуманистического направления в системе образования. Валеология: сучасний стан, напрямки, та перспективи розвитку / Матер. V Міжнар. наук.-практ. конференції, квітень 2007 р. – Харків, 2007. – Т.4. – С. 5–22.
5. Даниленко Г.М., Колпакова Т.М., Подаваленко А.В. Особливості формування навичок здорового способу життя серед школярів // Гігієнічна наука та практика на рубежі століть: Матер. XIV з'їзду гігієністів України. 19-21 травня 2004 р. – Дніпропетровськ, 2004. – Т.2. – С. 246–247.
6. Міненко А.О. Основи валеологічного моніторингу і оздоровчих технологій. – Чернігів, 2005. – 16 с.
7. Москаленко В.Ф. Здоровий спосіб життя: теорія та практика // Охорона здоров'я України. – 2002. – №2. – С. 4–6.
8. Страшко С.В., Животовська Л.А., Кривич І.П., Чорненька В.Д., Флоренсова К.М. Інструктивно-методичні й інформаційні матеріали щодо запобігання вживанню наркотичних речовин, поширенню в Україні небезпечних інфекційних захворювань та профілактики йодної недостатності у населення. Ж-л «Інформаційний вісник» № 12, 2004.– С.73–97.
9. Яременко О., Балакірева О., Вакуленко О. та ін. Формування здорового способу життя молоді: проблеми та перспективи. – Київ, 2000. – 246 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ НІТРОГЕНУ ТА ЙОГО СПОЛУК

Ольхова В.А.
(Полтава, Україна)

Останнім часом в освітніх закладах досить актуальним стало питання щодо самостійної роботи школярів. Рівень знань учня вимірюється і оцінюється в його здатності самостійно здобувати нові знання та використовувати їх у своїй діяльності. Однак у масовій шкільній практиці переважаючою формою навчання є переважання готових знань учителем і в основному пасивне сприймання їх учнями. Тільки цілеспрямована систематична самостійна робота кожного школяра дозволяє глибоко засвоїти знання, виробити і закріпити вміння, перетворити їх у відповідні навички.

Мета статті – теоретичне обґрунтування ефективності методу самостійної роботи школярів, зокрема для ефективності вивчення Нітрогену та його сполук.

Самостійна робота учнів завжди має повну дидактичну спрямованість. Основною її дидактичною метою на уроці є вивчення нового матеріалу, вдосконалення набутих знань і вмінь, перевірка результатів навчання. Здебільшого одна і та сама робота дає змогу одночасно розв'язати кілька завдань [2].

Якщо образно показати різноманітність і взаємозв'язок усіх видів самостійних робіт, що відрізняються за цими ознаками, то можна сказати, що самостійні роботи реалізують такі головні дидактичні цілі:

- сприяють вивченню нового матеріалу,
- закріпленню і вдосконаленню знань і вмінь,
- перевірці результатів навчання.

Самостійна робота в навчально-пізнавальній діяльності школярів є досить ефективним методом навчання. Особливо це можна побачити при вивченні Нітрогену та його сполук. Ця тема має досить обширний матеріал, який дуже важко подати в школі за невелику кількість виділених годин. А оскільки Нітроген та його сполуки досить розповсюджені в виробництві, то вивчення цієї теми школярами є досить актуальним і займає значне місце в шкільному курсі хімії.

Будь-яку форму роботи на уроці можна характеризувати як активну, якщо вона дозволяє керувати процесом навчання, сприяє розвитку самостійності мислення, стимулює навчальну діяльність. Різноманітність методів та форм навчання завдяки зовнішній активності втомлює учнів та відволікає від головного в змісті уроку. Результативність уроку визначається тим, чому навчилися всі школярі та кожний учень окремо. Тому не втрачає своєї актуальності проблема індивідуального та диференційованого підходу до учнів в процесі їх навчання. Не дивлячись на те, що в шкільній практиці накопичений великий досвід в реалізації даного принципу. Наприклад, вчителі досить часто недооцінюють значення співбесід, консультацій для організації допомоги учням, що відстають у навчанні, а також для збудження та поглиблення цікавості до предмету.

На уроках рідко проводять групові самостійні роботи, які дають можливість учням консультивати один одного, надати допомогу при виконанні задач, набувати навички колективної праці, виховувати відповідальність за спільну справу і за успіхи кожного в групі. Так наприклад, при вивченні оксигеновмісних сполук Нітрогену, учням можна запропонувати самостійно поділитися на групи та охарактеризувати один з оксидів Нітрогену. Таким чином, діти більш широко зможуть охопити необхідний матеріал та краще засвоїти знання з теми.

У наш час самостійні роботи так часто і з такими різноманітними цілями організовуються на уроках, що необхідно згадати про їх систему, яку складають всі самостійні роботи, що проводяться і на окремих уроках, і на протязі всього курсу. Кожна самостійна робота, яка являється елементом загальної системи, тісно і органічно пов'язана з усіма іншими її елементами. Тобто можна сказати, що при вивченні Нітрогену та його сполук, не слід організовувати самостійну роботу по всіх поданих знаннях за один раз. Краще запропонувати учням декілька видів самостійного контролю впродовж вивчення теми, ніж подавати досить обширний матеріал за допомогою одного виду діяльності. Такий зв'язок складається завдяки тому, що всі форми роботи учнів на уроках відповідають єдиним принципам. Головний з них направленість завдань на формування і розвиток основних понять хімії в процесі навчання. Другий важливий принцип, якому відповідають всі завдання для самостійної роботи - це підпорядкування меті розвитку предметних і загальнонавчальних вмінь. Систему самостійних робіт характеризує і те, що при їх проведенні передбачене поступове ускладнення завдань як по змісту, так і по кількості використаних засобів мисленнєвої діяльності. Кожне завдання в системі направлено на досягнення визначених дидактичних цілей. Самостійні роботи різних видів співпадають один з одним.

Відповідно до основних напрямів реформи загальноосвітньої школи, увага вчителів спрямована на всебічний розвиток пізнавальної активності учнів, прищеплення їм інтересу до навчання, формування навичок самоосвіти. В арсеналі педагога для цього є багато методів. Серед них особливу роль відіграє метод, який дістав назву самостійна робота учнів [1].

Отже, самостійна робота учнів у процесі вивчення хімії є основним засобом виявлення та розвитку в них творчих здібностей і обдарованості, підготовки дітей до практичної діяльності. Залежно від підготовленості учнів, учитель щоразу повинен сам визначати послідовність і насиченість самостійної роботи, проявити свою творчість та ініціативу. При переході учнів із класу в клас зростає рівень їх знань і пізнавальні можливості. У зв'язку з цим, і види самостійної роботи поступово ускладнюються [3]. Але потрібно пам'ятати, що самостійна робота – не самоціль, а один із засобів поліпшення навчально-виховного процесу, підготовки учнів до життя та практичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Організація самостійної діяльності в процесі навчання школи [Електронний ресурс] : <http://referat-ok.com.ua/pedagogika/organizaciya-samostiinoji-diyalnosti-v-procesi-navchannya-shkoli>

2. Самостійна робота школярів на уроках хімії [Електронний ресурс] : http://himiya.ucoz.ua/publ/samostijna_robota_shkoljariv_na_urokakh_khimiji/1-1-0-1
3. Сотніченко І.І. «Організація навчально-пізнавальної діяльності учнів у профільній школі» [Електронний ресурс] : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/14/statti/sotnichenko.htm

ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКІСНОГО ВМІСТУ СЕРЦЕВИХ ГЛІКОЗИДІВ В РОСЛИНАХ ГРУПИ НАПЕРСТЯНКИ (*DIGITALIS*)

Орловський О.В.
(Полтава, Україна)

Серцеві глікозиди (кардіоглікозиди) – велика група природних глікозидів, похідних циклопентанпергідрофенантрени, які вибірково діють на серцевий м'яз. Серед природних стероїдів посідають особливе місце, оскільки не мають синтетичних аналогів. Рослини, що містять серцеві глікозиди, а також отримані з них препарати є головними засобами при лікуванні серцево-судинної недостатності.

Серцеві глікозиди за характером бічного ланцюга у С-17 поділяються на дві групи: карденоліди (групи наперстянки, строфанту) мають у С-17 ненасичене п'ятичленне лактонне кільце; буфадієноліди (групи морозника, луківки) мають С-17 шестичленне ненасичене кільце з двома подвійними зв'язками.

Найбільш поширені карденоліди. Лактонне кільце в карденолідах може знаходитися в α (17 β H)- або β (17 α H)-положеннях. Саме наявність лактонного кільця зумовлює кардіотонічну дію. Відсутність, розрив або ізомеризація лактонного кільця призводить до втрати фізіологічної активності. За конфігурацією сполучення кілець А/В кардіостероїди поділяють на два ряди: ряд холестану (*транс*-А/В ряд або 5 α -ряд), до якого належить узаригенін; ряд копростану (*цис*-А/В ряд або 5 β -ряд), до якого належить дигітоксигенін [1].

За класифікацією, запропонованою Баумгартеном, серцеві глікозиди залежно від заміників у С-10 (С-19)-положенні поділяють на три групи: з альдегідною групою, зі спиртовим і метильним радикалами. Крім того, у положенні С-13 завжди знаходиться метильна група, гідроксили – у С-3 і С-14, рідше в С-5, С-11, С-12, С-18. Гідроксильна група буває у С-16, часто етерифікується мурашиною (гіпоксигенін), оцтовою (олеандроґенін) та ізовалеріановою (адигенін) кислотою. Епоксидні групи трапляються в положеннях С-7–С-8 (танґеноґенін); С-8–С-14 (адиреригенін), С-11–С-12 (цербертиґенін) і мають β -конфігурацію. Карденолідів із подвійним зв'язком у молекулі небагато, напр. канаригенін, гірканогенін, гірканогенол. Інша складова частина серцевих глікозидів — вуглеводна. До її складу найчастіше входять D-глюкоза, D-фруктоза, D-ксилоза і D-рамноза, поширені в рослинному світі. Специфічними для серцевих глікозидів є 2-, 6-дезоксичукри, 2,6-дидезоксичукри та їх метильні похідні – D-дигітоксоза, D-цимароза, L-олеандроза, D-дигіталоза та ін. За розміром окисного циклу вони є піранозидами. Відомий поки що один фуранозид – скорпіозид.

Серцеві глікозиди – безбарвні чи білі кристалічні, рідше – аморфні речовини без запаху, гіркі на смак, мають певну $T_{пл}$ (100–270 °С), оптично активні, багато з них флуоресцюють в УФ-світлі. Більшість серцевих глікозидів малорозчинні в діетиловому етері, хлороформі, воді, але добре розчиняються у водних розчинах метилового та етилового спиртів. Глікозиди з довгим вуглеводним ланцюгом більше розчиняються у воді і водних розчинах спиртів. Аглікони розчиняються в органічних розчинниках. Серцеві глікозиди схильні до гідролізу кислотами і ферментами. У лужному середовищі проходить деструкція агліконової частини молекули (розмикання лактонного угруповання), що призводить до втрати кардіотонічної дії. [2]

Наперстянка або **Дигіталіс** (лат. *Digitális*) – рід трав'янистих рослин, що належить до родини ранникових (*Scrophulariaceae*). Квітки розміщені на високому стеблі, трубчасті і відрізняються кольорами за видами, від фіолетового до рожевого, білого і жовтого. Найбільш відомим видом наперстянки є наперстянка пурпурова. Ця дворічна рослина вирощується як декоративна рослина через її яскраві квітки, які варіюються в кольорі, з різними фіолетовими відтінками, а також від світло-сірого до чисто білого. Також квіти можуть мати різноманітні цяточки і плями. Дигіталіс, виділений з наперстянки, довгий час залишався єдиним і незамінним препаратом для лікування хронічної серцевої недостатності; в той же час при передозуваннях він є небезпечною отрутою [2].

Наперстянки містять сапоніни – (від лат. *sapo* – мило), рослинні глікозиди, що відрізняються наступними властивостями: дряпає, а в великих кількостях викликає нудотний смак (звідси їх застосування в якості відхаркувальних). Сапоніни викликають гемоліз – фізіологічну деструкцію кров'яних клітин і при введенні в кров дають важкі явища отруєння.

У 1835 р. французькі вчені А. Гомолл (А. Homolle) і Т. Кевен (Т. Quevenne) отримали премію Французької фармацевтичної спілки за виділення серцевих глікозидів із листків Н. У 1869 г. француз К.А. Нативелл (С.А. Nativelle) уперше отримав кристалічний глікозид дигіталін. Багаторічні дослідження вчених різних країн (А. Віндаус, Ф. Чеше, А. Штолль, Т. Рейхштейн, Д.Г. Колесніков, Я.І. Ходжай, М.А. Ангарська, Н.К. Абубакіров, О.Д. Турова, І.Г. Кутателідзе, Е.П. Кемертелідзе та ін.) дозволили встановити структуру та склад серцевих глікозидів. Так, у Н. пурпурової міститься понад 50 кардіотонічних глікозидів та їх агліконів. Найбільш вивченими глікозидами є пурпуреаглікозид А, пурпуреаглікозид В і глюкогіталоксин [3].

Крім карденолідів, знайдені стероїдні сапоніни (дигітонін, гітонін, тигонін), які сприяють підвищенню розчинності і всмоктуванню глікозидів; флавоноїди (глікозиди апігеніну й лютеоліну), що мають діуретичну дію; ароматичні кислоти (оксибензойна, ванілінова, α -кумарова, кавова, ферулова та ін.). Листки Н. шерстистої містять близько 30 карденолідів. Основними є первинні глікозиди – ланатозиди А, В, С, D і Е.

Близькі за будовою до пурпуреаглікозидів, вони відрізняються наявністю ацетильної групи в молекулі дигітоксози. Тому ферментативне розщеплення ланатозидів проходить не в 2 етапи, як у пурпуреаглікозидів, а більш повільно – в 3 етапи. З інших класів природних сполук листки містять флавоноїди (лютеолін, skutellarin) та стероїдні сапоніни.

Препарати наперстянки використовують у медичній практиці для регуляції діяльності серцево-судинної системи. Кардіотонічний ефект розвивається внаслідок вибіркової дії глікозидів на міокард. Показанням до застосування є порушення кровообігу II і III ступеня, пороки серця, аритмія, гіпертонія. Кардіоглікозиди посилюють систолу, поглиблюють діастолу, знижують ЧСС, підвищують тонус міокарда (див. *Серцеві глікозиди*). Особливістю глікозидів серцевої групи є їх кумуляція (накопичення) в організмі. Тому препарати Н. застосовують лише під наглядом лікаря. Препарати наперстянки шерстистої мають певні переваги над препаратами наперстянки пурпурової: швидше діють на серце; мають менші кумулятивні властивості та краще переносяться хворими. Препаратами наперстянки пурпурової є дигітоксин, гітоксин, кордигіт, наперстянки шерстистої – дигоксин, целанід, ацетилдигітоксин. У народній медицині Болгарії наперстянку використовують при шлунковому і кишковому болю, при маткових кровотечах, задусі, водянці; в Англії – як в'язучий засіб при проносі та пропасниці. У гомеопатії наперстянку використовують при ревматизмі, слабкому пульсі, катаракті, уретриті, набряках; у ветеринарії – при хронічній серцевій недостатності та у складі репаративної мазі для ссавців і птахів [3].

Список використаних джерел:

1. Гудвин Т., Мерсер Э. Введение в биохимию растений: В 2 т. – М., 1986.

2. Карденолиды и буфаденолиды / И.Ф. Макаревич, Э.П. Кемертелидзе, С.Г. Кисличенко и др. – Тбилиси, 1975.
3. Муравьева Д.А. Фармакогнозия (с основами биохимии лекарственных растений). – М., 1978.

ПРИРОДА ЯК ДЖЕРЕЛО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА

Остряньська І.М.
(Полтава, Україна)

Виховати в дитини здатність відчувати красу в довколишньому світі, сприймати прекрасне як орієнтир власного життєтворення є на сьогодні одним із важливих завдань освіти. Як одну з дотичних до нього проблем сьогодення слід відзначити, зокрема, те, що для сучасного школяра завдяки соціальним мережам світ постає більш широким і різноманітним, проте його різноманіття є значною мірою рукотворним, штучним, тобто створеним на суб'єктивних засадах різними за своїм рівнем розвитку людьми і з різними цілями. Вибір матеріалів для розміщення на електронних ресурсах, кількість «лайків» під тією чи іншою публікацією, зміст матеріалів, їхнє естетичне оформлення тощо є потужним інструментом навіювального впливу на свідомість будь-якого користувача, і насамперед – дитини.

З іншого боку, популярність віртуальних способів організації дозвілля істотно спричиняє скорочення часу перебування в місцях, де можна збагатитися дійсно естетичними враженнями, знижує чутливість до їхніх джерел, таких, як мистецтво, архітектура, і насамперед – природа. Відхід від краси в реальному світі – це, почасти, й відхід від справжнього життя на користь його штучної моделі, де традиційні естетичні ідеали нерідко зазнають підміни і формується спотворена картина реальності, приймаються хибні критерії її оцінки. І основну протидію такому стану речей може забезпечити лише сама дитина, маючи стійкі уявлення про дійсно прекрасне, естетичне.

Вітчизняні педагоги мають можливість спиратися на низку психолого-педагогічних напрацювань, що з різних сторін висвітлюють процес естетичного виховання школяра. Це роботи І. Бега, О. Біди, М. Боришевського, Л. Виготського, Т. Голінської, А. Дмитрієвої, С. Дегтярьової, Б. Лихачова, О. Леонтьєва, С. Максименка, Б. Неменського, Т. Пагути, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Г. Шевченко та багатьох інших учених, які розглядають естетичне виховання як важливий засіб формування в людини справді людського начала.

Чимало дослідників наголошують на важливій ролі в цьому процесі природи, підкреслюючи необхідність пробудження у дітей емоційного ставлення до неї. Емоційне ставлення до природи «допомагає зробити людину вищою, багатшою, уважнішою. Природа – це один з факторів, що впливає на розвиток і формування естетичних почуттів, невичерпне джерело естетичних вражень і емоційного впливу на людину. Естетичні почуття – це чуття краси в явищах природи, в праці, в гармонії барв, звуків, рухів і форм. Гармонійна злагодженість в об'єктах цілого та частин, ритм, консонанс, симетрія викликають почуття приємного, насолоду, яка глибоко переживається та вшляхетнює душу» [2, с. 147].

Замилування природою, її довершеністю може носити як безпосередній, так і опосередкований характер, здійснюватися через сприйняття творів мистецтва відповідного змісту. Так, А. Сердюк та М. Семіч зазначають, що «сприйняти красу рідної природи допоможуть дітям художні твори як віршовані, так і прозові, а також пейзажні полотна видатних вітчизняних і зарубіжних художників», підкреслюють роль у естетичному вихованні школярів майстерних описів природи, зроблених українськими майстрами слова [3, с. 174]. Розвиток своєрідного «естетичного лексикону» не лише розширює можливості описового мовлення школяра, а насамперед сприяє осмисленню

довкілля як джерела естетичної насолоди, дозволяє не тільки усвідомити його красу, а й конкретизувати цілісні образи, явища, їхні окремі риси та властивості, відкриваючи для себе елементи, які в своїй сукупності і становлять прекрасне в світі. Як слушно стверджує Н. Сірант, саме засобами взаємодії з природою вирішується важливе завдання естетичного виховання – «дати дітям побачити багатогранність, різноманітність форм, барв, звуків у природі, привертати їх увагу на зміни, що відбуваються в ній у різні пори року, навчити любити і розуміти природу, виховувати бажання бути активним учасником створення прекрасного в житті» [4, с. 338].

Естетичному вихованню в загальноосвітніх закладах нині приділяється чимала увага. Проте не можна не погодитися, з думкою, яку висловлює В. Паврозник: «Більшість шкільних предметів, що вважаються провідними в нинішніх умовах, не можуть сприяти цілеспрямованому формуванню особистості. Справа полягає не стільки в сутності викладання цих дисциплін, скільки в спрямованості їх змісту. В цих галузях можливості гуманізації пов'язані нині лише із створенням сприятливих умов для навчання, а не з перебудовою змісту, що так і залишається позаособистісним» [1, с. 276]. Проте почасти причиною такого стану речей є все ж і специфіка освітнього процесу в ЗЗСО, що неминуче накладає деякі обмеження на реалізацію індивідуальної траєкторії розвитку дитини.

Тому середовищем наших подальших досліджень бачимо заклади позашкільної освіти, які відкривають нині значні перспективи для естетичного виховання школярів.

Список використаних джерел:

1. Паврозник В. Ю. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва / В.Ю. Паврозник // Інноватика у вихованні. – 2016. – Вип. 3. – С. 275–280.
2. Пагута Т.І. Роль засобів естетичного виховання у розвитку особистості молодшого школяра / Т.І. Пагута // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. – 2018. – Вип. 2. – С. 140–149.
3. Сердюк А. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку під час проведення позакласної роботи в школі / А. Сердюк, М. Семіч // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2016. – №2 (17). – С. 131–135.
4. Сірант Н.П. Естетичне виховання дітей засобами природи / Н.П. Сірант // Молодий вчений. – 2016. – № 2 (29). – С. 338–340.

ВИЗНАЧЕННЯ МІСІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ЇЇ ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ

Пархоменко Д.О.
(Полтава, Україна)

Система цінностей та інтересів навчального закладу в багатьох аспектах зумовлює його місію. Вона пояснює сутність організації, її головну мету та основні відмінності від інших закладів освіти. Добре продумана місія є результатом спільного рішення педагогічного колективу, яке враховує можливості кожного викладача. Але при відсутності триває негативний вплив на розвиток організаційних цінностей співробітників, очікуваних зразків поведінки, усвідомлення ними власної ролі в освітньому процесі, ролі навчального закладу та цілей його функціонування в майбутньому.

Місія навчального закладу повинна маги вигляд стислого та ємкий виразу самоідентифікації організації її членами. Вона несе в собі чіткі вказівки, що і коли треба робити під час роботи, і вказує лише на основні напрями руху організації.

Зазвичай конкретні положення, яких хоче домогтися організація, фіксуються у вигляді цілей. Без цільових орієнтирів жодна організація, в тому числі й будь-який навчальний заклад, не може розвиватися.

Місія навчального закладу конкретизується системою цілей (за Л. Даніленко, Л. Карамушкою):

Зв'язок з метою	
Потреби	Актуальність
Можливість	Реалістичність
Результати	Контрольованість
Час	Визначеність у часі
Місце	Просторова визначеність

Місія навчального закладу включає три основні компоненти: визначення та обґрунтування системоутворюючої педагогічної ідеї, що обумовлює основні позиції та специфіку освітньої діяльності; визначення та обґрунтування принципів діяльності педагогічного колективу; формування й обґрунтування стратегічних цілей, що проєктують основні довготермінові напрями реалізації системоутворюючої педагогічної ідеї [1].

Місію необхідно розробляти з огляду на такі чинники: історію навчального закладу, у процесі якої розроблялася його філософія, формувався профіль і стиль діяльності, місце на ринку освітніх послуг тощо; стиль поведінки та спосіб дії управлінського персоналу; стан середовища функціонування організації; ресурси, які вона може застосувати для досягнення цілей; специфічні особливості, якими володіє навчальний заклад [1].

Місія деталізує статус навчального закладу, забезпечує напрямок та орієнтири для визначення цілей; публічно повідомляє про стратегію поведінки навчального закладу в зовнішньому середовищі, її переконання та цінності; визначає наміри навчального закладу щодо потреб учнів, їх батьків, ринків освіти, технологій; є механізмом, що стимулює навчальний заклад до розвитку в обраному напрямі; впливає на формування поглядів вищого керівництва, на дострокові плани розвитку навчального закладу; знижує ризик недалекогоглядного управління та прийняття необґрунтованих рішень; полегшує підготовку навчального закладу до майбутніх змін; мотивує працівників до ефективної та злагодженої роботи; дає змогу керівникам середньої ланки структурних підрозділів сформулювати цілі, завдання структурних підрозділів, які б відповідали напрямам і розвитку навчального закладу загалом [1].

Отже, найголовнішим є те, що керівник школи має створити її модель та визначити пріоритети, на основі яких буде здійснюватися розвиток учнів. В такому середовищі буде ефективно формуватися нова людина як творча особистість. Також повинні бути визначені головні завдання, які можуть реалізовуватися, наприклад, у вигляді методичних проєктів, втілень певних концепцій розвитку навчального закладу тощо. В сучасній українській школі успішна, активна особистість не формується без впровадження інновацій в освітній процес, тому навчальний заклад повинен мати відповідне ресурсне забезпечення. У межах прийнятої філософії та місії кожен навчальний заклад може спрямовувати свою діяльність, щоб досягти різноманітних результатів. Деталізація спрямованості навчального закладу слугує створенню моделі випускника навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. <https://mylektsii.ru/5-106743.html>

«ПРОФЕСІОНАЛИ ТА ПАТРІОТИ В ОДНОМУ ЛИЦІ ВРЯТУЮТЬ УКРАЇНУ»*(Олексій Фазекош)***Пивовар Н.М., Хілінська Т.В.***(Полтава, Україна)*

На сьогодні в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19 в Україні у медичній галузі склалась така ситуація, за словами народного депутата М. Потураєва, що потребує дуже якісного кризового менеджера, який краще відповідав би на ті виклики, які об'єктивно є. Ніхто не міг передбачити її масштабів. Пандемія – це труднощі, але одна справа, коли ти читаєш що відбувається в Китаї, потім про те, що починає відбуватися у світі... Інша справа, коли ти стикаєшся з цим сам у власній країні [3].

Час, що настав є суворим і загрожує реальними викликами, які можуть знищити Україну. Тому, якщо різко не буде змінена кадрова політика, то в наслідок політичного дисбалансу та управлінського хаосу Україна може припинити своє існування.

Ми живемо у несталому середовищі. Нерівномірність та неоднорідність його стали атрибутами повсякденного життя, причому стосується це, як окремих організацій, так і окремих людей. Щоб самозберегтися та розвиватися у такій турбо-ситуації, необхідно відшукувати нові управлінські стратегії та технології. До кризи не можна підготуватися, але можна навчитися взаємодіяти і використовувати нові умови, в яких ми опинилися. У кризовому менеджменті важливо розуміти причини, які привели до проблеми та добре розумітися на особливостях роботи компанії й враховувати людський фактор.

Кризовий менеджмент потребує управлінців, що володіють ґрунтовними теоретичними та практичними знаннями, а головне – уміє гармонійно їх об'єднувати у процесі роботи, повинен відмінно знати не тільки теорію своєї роботи, але і бути чудовим практиком.

Кваліфікаційні вимоги до фахівців, що претендують на одержання атестата антикризового керівника, вимагають від нього знань у наступних областях:

- 1) право в обсязі, «необхідному для роботи з антикризового управління»;
- 2) основи оцінки бізнесу й оцінки нерухомості;
- 3) основи теорії маркетингу;
- 4) основи менеджменту, фінансового обліку, аудиту та планування;
- 5) основні правила роботи з цінними паперами, банківським і біржовим законодавством [6].

Отже, кризовий менеджер – людина з високим рівнем самовладання, має аналітичний розум, уміє вибудовувати стратегії та планувати діяльність, об'єктивний, здатний швидко приймати рішення у складних ситуаціях та нести за них відповідальність, готовий прийняти невдачі, Вміє правильно розставляти пріоритети та має навички комунікації з вищими управлінцями та лінійним персоналом [2].

Філософська установка, яка зумовлює дії кризового менеджера, а саме – розуміння необхідності працювати, передчуваючи наступ гірших часів, з упевненістю, що негативні наслідки таких часів будуть зведені до мінімуму – є невід'ємною частиною ефективного лідерства та управління. Завдання вищого керівництва ускладнюються необхідністю розвивати культуру антикризового менеджменту, стрижнем якої служать вміння і готовність менеджерів усіх рівнів планувати і ефективно діяти під час кризи.

Кожна криза – це унікальна подія, і з неї потрібно виходити відповідно. Однак існують визначені стереотипи поведінки, застосовувані у всіх кризових ситуаціях, і деякі загальні принципи, якими можна користуватися при кризах. Крім того, є ряд прийомів управління у кризовій ситуації, що застосовні в цілому і, які можна видозмінювати і пристосовувати до кожного конкретного випадку.

Редакція інтернет-видання fenixslovo.com, яка стурбована долею України в період загострення загрози епідемії коронавірусу, попросила дати інтерв'ю одного з лідерів

вітчизняної адвокатури Олексія Фазекоша, думки якого, з нашої точки зору, є цікавими й актуальними [1].

Він говорить що недавно прочитав два інтерв'ю. В одному відомий авторитет у області вірусології француз Дід'є Рауль прямо пише: «перестаньте залякувати людей. Те що ви робите – це не наука, а відьомство». Філософ, лідер вчення каббала Міхаель Лайтман стверджує, що коронавіруса не треба боятися, з ним треба навчитися співіснувати й підводить до цікавої думки, що коронавірус змінить парадигму людського мислення. Найвищою цінністю тепер стане інтелектуальний потенціал та люди, які можуть взяти на себе відповідальність за долю суспільства в кризовий період.

Як на мене, зараз потрібно терміново призначити на всіх шаблях влади, на кожній конкретній ділянці роботи тих людей, які можуть зробити галузь ефективною та такою, що достойно відповідає вимогам часу. Назвати можу професіонала, який є фахівцем, управлінцем, кризовим менеджером, що здатний створити команду, яка чітко й ефективно та оперативно розв'яже проблеми, які виникають в аналогічній ситуації, є беззаперечний закарпатський лідер, народний депутат України Віктор Балоба, який такі риси продемонстрував під час катастрофічних паводків у Закарпатті 1998 та 2001 років.

Час, що настав, є суворим і загрожує реальними викликами, які можуть знищити Україну. Тому якщо різко не буде змінена кадрова політика, то в наслідок політичного дисбалансу та управлінського хаосу Україна припинить своє існування. Лише професіонали та патріоти, в одному лиці, врятують Україну – до такого висновку підводить пан Олексія Фазекош.

Ще однією з таких постатей, вважаємо ми, є Олексій Вадатурський власник та генеральний директор компанії «Нібулон», який запропонував технологію, яка за добу може робити 400 тестувань на корона вірус [4].

Я, відомий аграрій, поділюся своїми думками з приводу коронавірусу. І, як аграрій, відразу перепрошую у всіх «вірусологів» за свої висловлювання», – написав Вадатурський.

По-перше, потрібно перестати нагнітати ситуацію та припинити паніку. По-друге, добре слід аналізувати інформацію, щоб точно розуміти, які проблеми є і як їх вирішувати.

Ця ситуація внесла корективи, підкреслює О. Вадатурський, і у роботу наших підприємств:

- частина людей переведена на змінний графік роботи. Це дозволяє зменшити концентрацію людей і, на випадок хвороби одного, мати можливість тимчасово знайти підміну;

- частина людей працює з дому;

- усі, хто виявив бажання, взяли відпустку;

- на всіх підприємствах, на кожному робочому місці наведено порядок, вживаються всі належні заходи запобігання поширенню коронавірусної інфекції 2019-nCoV.

Сьогодні, щоб підтвердити наявність чи відсутність вірусу в організмі людини, потрібно здати аналіз, який відправлять у Київ, а потім ще почекати 7-10 днів на результати. У період піку захворювань чекати доведеться і до 15 днів. І тут я, аграрій, подумав про те, що в нашій компанії є сучасні прилади, за допомогою яких ми визначаємо наявність генетично модифікованих організмів у сільськогосподарській продукції, харчових продуктах і та ін. Тож я підключив своїх інженерів-хіміків вивчити можливість визначати наявність коронавірусу в крові людини. І виявилось, що за допомогою одного з наших апаратів – ампліфікатора CFX96 TouchReal-Time PCR DetectionSystem, 2017 року виробництва (США) – можна виявляти коронавірус методом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР). Метод ПЛР є найточнішим для виявлення геномної РНК вірусів, що зараз існують у світі, оскільки аналізує саме специфічний геном SARS-CoV-2, з великою точністю виявлення від 5 цільових послідовностей. Для цього нам потрібно закупити всього лише реагенти для екстракції RNA/DNA Virus і

набори для прямого якісного виявлення нової РНК коронавірусу. Що ми негайно і зробили, замовивши їх у кількості 200 проб у Німеччині. Замовив таку кількість, бо не знаю реальну потребу, а фахівці не проявили ентузіазму. За допомогою цього приладу можна аналізувати одночасно 40-48 проб біоматеріалів на наявність вірусу SARS-CoV-2. За нашими підрахунками, за добу можна робити до 400 зразків. А якщо задіяти всі три... Ціна одного такого «задоволення» 25 євро, але чи потрібно додатково говорити, наскільки це пришвидшить процес виявлення зараження вірусом, і що саме такий підхід допоможе дійсно взяти під контроль його розповсюдження?

Наші фахівці, говорить Вадатурський, відразу почали шукати лікарню, якій ми готові на безоплатній основі передати такий апарат і реакенти. І тут почалося: то немає відповідного сертифіката у лікарні, то немає фахівців, а подекуди й просто було відсутнє бажання щось змінювати. Добре, сказав він, наші фахівці привезуть це обладнання, допоможуть встановити, налаштувати і проводити такі аналізи спільно з медичними працівниками, щоб останні отримали відповідні навички роботи з обладнанням. Але це буде оперативно – без нескінченних тендерів, без затримки і можливості нагріти на цьому руки.

Гендиректор «Нібулона» говорить: «У своєму житті я неодноразово чув: «ти не суднобудівник – не будуй судна», «ти не моряк – не створюй судноплавну компанію». Але, незважаючи на скепсис, я, як аграрій, суднобудівник і промисловець, будував, створював і досягав успіху. Я допомагав, допомагаю і буду допомагати нашій країні, нам із вами. І сьогодні хочу подякувати своїм працівникам за те, що вони мене підтримують у такий складний час. Усе буде добре. Здоров'я і миру нам усім».

Хочеться завершити оптимістично цей матеріал, що ми переживемо і цю кризу. Головне, як вважає Олексій Вадатурський, щоб кризи в наших головах не було [5].

На час написання цих матеріалів у Миколаївській області не зареєстровано жодного випадку захворювань на коронавірус. Можливо, тут заслуга нібулонців з їх мудрим менеджером Олексієм Вадатурським, який у кризовий період працює на випередження, глибоко переймаючись за здоров'я українців.

Список використаних джерел:

1. <http://www.mukachevo.net/ua/blogs/view-post/1582>
2. <https://edunews.ru/professii/obzor/upravlenie/antikrizisnyj-upravlyayushchij.html>
3. <https://glavcom.ua/country/politics/jakshcho-htos-pomre-zajdut-novi-nardepi-u-sluzi-narodu-pojasnili-jak-pratsjuvatime-rada-v-umovah-pandemiji-667376.html>
4. <https://news.pn/ru/public/233490>
5. <https://uspp.ua/news/dilovi-novini/2019/agropolit.com-nibulon-zaproponuvav-tekhnologiiu-iaaka-za-dobu-mozhe-robyty-400-testuvan-na-koronavirus-vadaturskyi>
6. Томаля Т. С. Компетентнісні характеристики ефективного кризового менеджера. *Вісник Хмельницького національного університету* 2010, № 2, Т. 3. С. 150–153.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Пилипенко В.В.
(Полтава, Україна)

Особистість не лише формується у певному середовищі: вона сама є його складником і має більш чи менш виражену здатність впливати на нього, формувати його окремі характеристики, виступати каталізатором зрушень, що призводять як до позитивних, так і негативних змін. І чим більше важелів впливу на оточуючий світ отримує людина, тим більшою стає об'єктивна потреба в її екологічній освіті.

Маючи своєю метою гармонізацію взаємодії суспільства і природи, розв'язання екологічних проблем та сталий розвиток суспільства, екологічна освіта включає в себе

екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічну етику та екологічну культуру і базується на низці принципів. До останніх, зокрема, українська вчена Т. Іванова відносить:

- системність і безперервність, що забезпечують умови формування екологічної культури між окремими ланками освіти, єдність формальної і неформальної освіти;
- орієнтацію на ідею цілісності природи;
- міждисциплінарний підхід до формування екологічного мислення, що передбачає логічне поєднання й поглиблення системних природних знань;
- взаємозв'язок краєзнавства, національного і глобального мислення, що сприяє поглибленому розумінню екологічних проблем на різних рівнях;
- конкретність та об'єктивність знань, умінь та навичок;
- поєднання високопрофесійних екологічних знань з високоморальними цінностями [1].

Саме останній із перелічених принципів видається нам сьогодні надзвичайно важливим у контексті тих проблем, із якими зіткнулося українське суспільство на початку ХХ століття, коли непродумана чи, навіть, злочинна тактика окремих представників влади, бізнесу, а часто – і звичайного населення, заради економічної вигоди приносить у жертву майбутнє величезних територій. Забруднена вода і повітря, вирубування дерев, лісові пожежі, зруйновані ґрунти в місцях видобутку бурштину, вимирання бджіл унаслідок непродуманого застосування отрутохімікатів, безграмотна експлуатація і виснаження сільськогосподарських земель – ось далеко не повний перелік трагічних наслідків діяльності людини, які Україні ще довго доведеться долати. І освітяни теж повинні докласти зусиль, аби жоден громадянин нашої держави не вважав можливим руйнувати довкілля навіть заради найвагоміших з його точки зору цілей.

Організація системи екологічної освіти в Україні «відбувається шляхом здійснення формальної екологічної освіти (дошкільні, шкільні, професійні, вищі й післядипломні освітні заклади, навчальні програми яких мають освітній мінімум екологічних знань) та неформальної (бібліотеки, громадські організації, засоби масової інформації, музеї)» [3, с. 106], проте головне – щоб сама людина усвідомлювала себе її суб'єктом, відносячи екологічні ідеї до особистісних цінностей.

Екологічна освіта населення повинна починатися з раннього дитинства, коли дитина лише починає усвідомлювати себе частинкою світу і опановує перші навички взаємодії з ним, а її завдання мають зростати в своїй складності, глобальності разом із тим, як дорослішає сама людина, як розширюються можливості цієї взаємодії.

Наряду із загальною середньою освітою, що ставить одним із чільних своїх завдань «виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу» [3, с. 104-105], професійна освіта повинна всіляко підкреслювати причетність майбутнього фахівця як до загальних проблем природо збереження, так і до конкретних аспектів природокористування.

Важко не погодитися з висновками Л. Курняк, яка відзначає, що «аналіз тенденцій глобальних, регіональних і локальних змін у природних екосистемах та біосфері загалом свідчать про нагальну потребу формування у студентів з метою набуття ґрунтовних екологічних знань і культури спілкування з природою необхідних навичок раціонального природокористування, екологізації практично всіх навчальних дисциплін» [2, с. 22]. Дослідниця дає лаконічне і, на наш погляд, вичерпне визначення екологічної освіти: «Це освіта з глобальних умов існування людства і стратегії збереження цих умов при постійному поліпшенні якості життя» [2, с. 23] й наполягає на тому, що така освіта необхідна кожному фахівцеві поруч із його основною професійною підготовкою. Привабливий і зрозумілий молоді орієнтир – поліпшення якості життя – сьогодні нерідко затіняє у її свідомості саме ідею збереження, поза якою таке поліпшення не може бути достатньо сталим і морально виправданим.

Ми впевнені, що екологізація змісту навчальних дисциплін є посилюючим завданням, на яке повинен звертати увагу кожен викладач, зокрема, торкаючись моральних аспектів майбутньої професійної діяльності студентів, їхнього самовизначення щодо прийняття тих чи інших професійних рішень, у контексті іміджевих проблем, перспектив розвитку підприємств та організацій тощо. Здатність встановлювати екологічно зумовлені пріоритети і надавати їм ефективного процесуального забезпечення, на наш погляд, слід розглядати однією з найважливіших компетенцій фахівця XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Іванова Т.М. Екологічна освіта як базова складова екологічної політики держави / Т.М. Іванова // Вісник національного авіаційного університету. – 2017. – №11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12553/17023>
2. Курняк Л.М. Екологічна освіта в контексті формування особистості / Л.М. Курняк // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2016. – №12. – С. 24–26.
3. Шумілова А.В. Формування екологічної свідомості школярів еколого-освітніми заходами НПП «Слобожанський» / А.В. Шумілова // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Екологія». – Вип. 13. – 2015. – С. 104-111.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ КАФЕДРИ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ УМСА

Підлужна С.А.
(Полтава, Україна)

Анатомія людини – це важка, складна і в той же час конкретна наука. Важкість її визначається необхідністю вивчення великої кількості спеціальних термінів українською та латинською мовами, пізнанням значної кількості анатомічних утворень. Анатомія людини є фундаментальним предметом медичної освіти, знання якого необхідне для професійної підготовки лікарів будь якої спеціальності.

Проблеми методології викладання морфологічних дисциплін як основоположних у медичній підготовці за спеціальністю «лікар» і, зокрема, анатомії людини, давно цікавлять методистів даної дисципліни.

Розуміння ролі і місця анатомії людини у загальній системі підготовки лікаря вимагали підвищення якості навчально-виховної роботи, яка визначається: оптимізацією навчального процесу, підвищенням педагогічної майстерності і застосуванням індивідуальних підходів викладання цієї дисципліни.

Сьогодні здійснюється перехід до компетентісно-орієнтованої освіти, коли внаслідок інтегрування понять «знання-розуміння-навички» формуються здатність і готовність до професійної діяльності, позначені як компетенції. Особливості викладання анатомії людини в сучасних умовах обумовлені, перш за все, високими вимогами до рівня анатомічних знань майбутніх лікарів, як фундаменту професійної і світоглядної підготовки. Вдосконалення навчального процесу і підвищення якості підготовки навчального процесу, підвищення якості підготовки студентів є пріоритетним завданням кафедри анатомії людини УМСА.

При викладанні предмета студентам різних факультетів необхідно враховувати свої специфічні особливості. Так, для студентів педіатричного факультету необхідно враховувати вікові особливості органів і систем організму дитини; для студентів стоматологічного факультету – особливості зубо-щелепного апарату людини.

Сучасна педагогіка виходить з того, що студент вищої школи повинен бути не лише об'єктом навчання, що пасивно сприймає інформацію викладача, але й покликаний

одночасно бути його суб'єктом, що самостійно володіє знаннями і розв'язує ситуаційні задачі. Для цього у студента вищої медичної школи, який отримує основи морфологічних знань, необхідно виробляти не тільки навички уважного сприйняття інформації, але й самостійне вміння виконувати препарування виділених об'єктів, а також розв'язувати проблемні задачі [1].

Реформування сучасної медичної освіти суттєво відбилося в системі навчання анатомії. Скорочення годин, які відводяться на вивчення предмета, призвело до того, що такий фундаментальний медичний предмет опинився в умовах жорстких часових рамок, коли певна частина годин прийшла на самостійну роботу студента, що абсолютно не враховує контингент студентів, які навчаються. У даний час значна частина студентів не може адаптуватися до роботи з достатньо великим обсягом усного матеріалу, із роботою з анатомічними препаратами. Для вчорашніх школярів більш знайомою формою навчання є тестові завдання. Вступивши до вищого медичного закладу більшість першокурсників зберігають шкільний стереотип мислення. Відтворюючи «зазубрений» матеріал, студенти часто не можуть дати осмислені відповіді на питання викладача. Дуже важливим для активного відношення студентів до навчання є:

1. Усвідомлення цінності знань для практичної діяльності лікаря
2. Усвідомлення мети навчання і самостійне формулювання навчальних задач.
3. Навчальна мотивація.
4. Самооцінка процесу і результатів навчальної діяльності.

Нажаль, більшість студентів молодших курсів не володіють такими здібностями. Таким чином, першокурсник, не встигнувши адаптуватися, опиняється в середовищі з іншими вимогами, установками, великим обсягом навчального матеріалу. Звідси і великий відсоток відрахування студентів молодших курсів. В роботі кафедри анатомії людини самостійна робота студентів традиційно полягала, перш за все, у препаруванні трупа. У даний час суттєвою проблемою у забезпеченні наочності навчального процесу є оснащення практичних занять і лекційного курсу натуральними анатомічними препаратами, які б мали і відповідали санітарно-гігієнічним та екологічним вимогам. Трупний матеріал в навчальному процесі кафедри анатомії людини є об'єктом вивчення, і його неможливо замінити ніякими муляжами, планшетами, електронно-наочними посібниками. Не менш важливою проблемою є пошук нових екологічно чистих способів консервації біологічних об'єктів, оскільки традиційні методи фіксації матеріалу не задовольняють повною мірою адекватності забезпечення навчального процесу, перш за все внаслідок шкідливого впливу на організм професорсько-викладацького складу і студентів, а також у зв'язку із значними проблемами консервації, зберігання і використання таких препаратів.

Провідним принципом в процесі вивчення анатомії людини є принцип наочності. Змістовною стороною процесу навчання анатомії людини є наочність викладання. Натуральні препарати органів людини, представлені окремо або в системі органів, супроводжують процес вивчення анатомії. Просторове уявлення про орган і його частини студент може отримати лише через препарат, який несе в собі «наочність» – основоположний принцип вивчення анатомії.

Внаслідок скорочення часу, відведеного на вивчення анатомії, останнім часом зменшилась кількість годин для препарування. Студенти вивчають анатомію на вологих препаратах, на муляжах и макетах. Але не можна не погодитись, що найкращий спосіб вивчити тримірну анатомію – препарування трупного матеріалу. Це навчально-досліджувальний процес, який дає студентам перше передклінічне мислення і розвиває першу мануальну чутливість, орієнтує їх в інструментарії і вчить правильно ним користуватися, що стане необхідним студенту на старших курсах і в подальшому – у професійній діяльності. Труп можна розглядати як «перший пацієнт» для студентів молодших курсів.

Одним із важливих носіїв інформації про будову тіла людини є музейні препарати. Анатомічний музей – це не лише зібрання анатомічних препаратів, але й місце проведення практичних занять. Останнім часом, коли немає можливості працювати з

трупним матеріалом, виготовляти вологі препарати, музей як ніколи відіграє велику роль у навчальному процесі. Це єдине місце, де студент-медик має можливість побачити орган у природному вигляді. Музей кафедри анатомії людини УМСА відомий не лише у нашому місті. Про наш музей знають і за кордоном, за останні роки нас відвідали громадяни Угорщини, Австралії, Ізраїлю, Італії, Німеччини, Канади, Ірану, Йорданії, Індії та інших країн.

Однією з ефективних сучасних технологій навчання є кейсова технологія («case-study»), запропонована Школою бізнесу Гарвардського університету США у 60-ті роки ХХ ст.). Ядром кейс-технології є ситуаційні задачі, які дозволяють засвоювати знання і формувати вміння, навички в результаті активної самостійної роботи студентів по вирішенню проблемної задачі, вчать аналізувати, сприяють активній самостійній роботі студентів по розв'язуванню проблемної задачі, спонукають обґрунтовувати обране рішення [2]. В якості активного метода навчання при викладанні анатомії використовують складені на кафедрі анатомії людини УМСА ситуаційні задачі для студентів всіх спеціальностей українською, російською та англійською мовами. Ці задачі побудовані по єдиному принципу: коротко сформульована умова, яка містить конкретні факти або клінічну ситуацію із запропонованими анатомічними питаннями, відповіді на які ґрунтуються на умовах цієї задачі. Ситуаційні задачі-питання зачіпають питання, які стосуються принципово важливих анатомічних утворень, наближують теоретичні знання з анатомії людини до запитів клініки. На відміну від звичайних тестових завдань, які мають правильну відповідь, є ситуаційні задачі, які відповіді не мають і студент повинен здійснювати пошук вирішення проблеми самостійно.

Список використаних джерел:

1. Підлужна С.А. Інноваційні технології у навчальному процесі на кафедрі нормальної анатомії Української медичної стоматологічної академії /С. А.Підлужна // Мат. навчально-наукової конференції з міжнародною участю «ХVI Каришинські читання»: Полтава, 30-31 травня 2019 року.
2. Сурмин Ю.А. Ситуационный анализ или анатомия кейс-метода / Ю.А. Сурмин. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002.

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ МЕРЕЖНОЇ ОСВІТНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Пітель Я.О., Гаврилов Д.Д., Гордієнко О.В.
(Полтава, Україна)

Сучасність ставить нас перед дилемою: або ми зустрічатимемо її виклики добре озброєними, або ж безславно програємо цивілізованому світові у битві якщо не за передові, то хоча б за посередні позиції у ньому.

Саме таким викликом на сьогодні (а точніше – на позавчора!) є вже нагально-жорстка необхідність мати пріоритетом при комп'ютеризації «...не наповнення навчальних закладів апаратними засобами, а створення мережної освітньої інфраструктури» [3], як це на федеральному рівні зробили у США, починаючи з 2000 р. Про гостру необхідність того голосно заявлено і українськими вченими. Ще у 2014 р. у збірці наукових праць «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми», редакційна колегія якого працювала під головуванням доктора філософських наук, професора, академіка НАПН України, І.А. Зазюна [3].

Нині ІТ (Information Technology) в освітніх закладах України, в НУШ – така ж необхідність, якою у ХХІ ст. були друковані підручники. І саме на основі щонайсучасніших інформаційних технологій має сформуватися абсолютно нове освітнє середовище, у якому немає місця консерватизму, тим більше, що перспективи, котрі

відкриває перед нами саме ІТ, – то є можливість успішно навчатися протягом усього життя.

Information and Communication Technologies [1] – то не просто додатково-уточнюючий «технічний» термін до поняття інформаційних технологій, але такий, що насправді підкреслює вкрай важливу роль уніфікованих комунікацій та інтеграції телекомунікацій і комп'ютерів, а особливо – необхідність саме корпоративного програмного забезпечення, систем збереження тощо.

Але тим часом моніторинг за станом упровадження новітніх комп'ютерних систем в Україні свідчить, що й досі «...педагоги мають більше доступу до технологій поза школою, аніж у класі. Зокрема, на цьому наголосили 73% опитаних (2019 рік – 70%)» [2]. Це конкретний результат онлайн-опитування дослідницькою компанією Cross Tab Research (штат Вашингтон, США) та онлайн-дослідження «Інновації у навчанні», що його вже вдруге провела у нас компанія Microsoft за підтримки Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Виявлено: наші педагоги дуже мало участі беруть у спільному плануванні занять. Більше, але вкрай недостатньо передові вчителі діляться з рештою новими ідеями щодо їхньої ефективності, виховних процесів [2].

Бути на гребені нової цивілізаційної хвилі у педагогіці – то під силу лише тим освітянам, хто уповні використовує можливості сучасних – комунікаційних! – технологій, хто бажає бути в курсі новітніх педагогічних розробок, тенденцій у науці та практиці педагогіки. Без цього створити НУШ нереально.

Так само нереально розбудувати таку супер-новітню школу без висококваліфікованих спеціальних кадрів, котрі зможуть впроваджувати та обслуговувати комп'ютерну мережну, інфраструктурну її техніку, розробляти спеціалізовані програми для педагогів. У цьому аспекті подає надію Новий Закон України «Про освіту», котрий поміж усього іншого ширше розсовує рамки використання ІКТ саме для школи: до неї на роботу можуть брати спеціалістів без педагогічної освіти. Це могло би стосуватися кваліфікованих викладачів зовсім іншого плану, а також технічного персоналу для подальшого осучаснення українських шкіл.

Звичайно, постає бюджетне і водночас бізнесове питання: чи матиме бажання грамотний ІТ-шник, спеціаліст з суто програмного чи з суто технічного обслуговування працювати на освітянській ставці? Поки що державних ресурсів на таке немає. Слово за приватними, елітними навчальними закладами? Але їх не так багато, і їх випускники прагнуть далі вчитися й працювати за кордонами України.

Отже, усі вище наведені проблеми лишаються досить гострими не тільки на сьогодні-завтра, але й на післязавтра. А тому освітянам необхідно привертати до них увагу перш за все державних структур.

Список використаних джерел:

1. Information and communications technology – Wikipedia – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Information_and_communications_technology
2. Освіта.ua Сучасна освіта. Недостатня комп'ютеризація освіти перешкоджає розвитку інноваційної освіти – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/news/18790/>
3. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 38 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – 518 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.vspu.edu.ua/faculty/imad/files/z/v_38_A4_14.pdf

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА БАТЬКІВСЬКИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВРОДЖЕНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПОТЕНЦІЙНО ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ**Пітель І.М., Левіна І.В., Бондаренко Ю.О., Коваленко С.В.**
(Полтава, Україна)

Банальний зі щонайбанальніших шаблонів – говорити, що геніїв народжуються одиниці на певний соціум у досить великій протяжності часу: у віках. Як насправді? І на що педагогам у цьому аспекті націлювати батьків у такій за давньої вже ситуації, коли громадян України й досі немає у списку Нобелівських лауреатів, а ми намагаємося розбудувувати Нову українську школу?

Скрупульозне вивчення біографій та патографій привело генетика В. П. Ефроїмсона до висновку: *«геніями народжуються»* [4] (чорний курсив Ефроїмсона). Але той же автор підкреслює: «...частота зародження потенційних геніїв і дивних талантів майже однакова у всіх народів і народностей. ...визначається цифрою 1:1000». І це, як бачимо, вже зовсім не те число, котре могла б запропонувати нам статистика, якби взялася йти від числа геніїв де-факто, тобто тих, які визнані історією. Далі В.П. Ефроїмсон пише: «Частота потенційних геніїв, що розвинулися настільки, аби так чи інакше звернути на себе увагу в якості потенційних талантів, вірогідно, вираховується цифрами порядку 1:100000. Частота ж геніїв, котрі реалізувалися до визнання їх творів та діянь геніальними, вірогідно, навіть у вік майже поголовної середньої і дуже часто вищої освіти вираховується величиною 1:10 000 000...» [4]. Тобто «...з тисячі потенційних геніїв 999 гаситься саме через недорозвинення, а з тисячі тих, що розвинулися, 999 гаситься на етапі реалізації» [4].

І ось що із цих міркувань для нас, українців, особливо актуальне нині у вченні Ефроїмсона: «Для нас суттєво, що навіть невелика країна, наприклад, з п'яти мільйонами жителів, але така, що добилася розвитку та реалізації 10% своїх потенційних геніїв і талантів, за півстоліття випередить у своєму русі будь-яку іншу, нехай навіть у 100 разів чисельнішу країну, яка збереже у силі існуючі бар'єри, що перешкоджають повному розвитку та реалізації своїх потенційно видатних людей» [4]. Як нам добре відомо, Дж. Тейлор часто говорив про те, що творча діяльність надає величезну увагу не лише науковому прогресу, але й усьому суспільству в цілому, а ті держави, які зуміють краще всього пізнати творчих особистостей, розвивати їх і створювати для них найсприятливіші умови, матимуть великі переваги. С. Сміт висловився з цього приводу в тому сенсі, що найбільш необхідним і цінним товаром у нашому світі сьогодні є творчі здібності. А. Осборн стверджував, що історія цивілізації – це, по суті, звіт про людську творчу здатність, а уява є наріжним каменем людських зусиль, що підкорили світ. У роботах дослідника П. Штомпки підкреслюється, що особливо важливим є вивчення творчого підходу в умовах різких змін у громадському житті [5], бо саме творчий підхід дозволяє здолати всілякі труднощі, намітити нові несподівані цілі, забезпечити велику свободу вибору, тобто свободу в діях.

Багато дослідників, у тому числі і вищезгаданий Ефроїмсон, стверджують, що педагогічний чи батьківський розвиток вроджених здібностей відіграє не меншу роль, аніж генетика (експериментально це довів т. з. близнюковий метод). Навіть фізик-теоретик Альберт Ейнштейн писав про роль виховання у цьому аспекті так: «Розумові приниження та пригнічення з боку неосвічених та егоїстичних учителів учиняють у юній душі ті спустошення, які не можна заглибити і які справляють фатальний вплив у зрілому віці...» [3]. Ефроїмсон простує далі: «По суті, майже диво, що сучасні методи ще не зовсім удушили святу допитливість; ця ніжна рослина вимагає, поруч із заохоченням, перш за все свободи – без неї воно неминуче гине» [3]. А віднаходження та розвиток творчих здібностей дитини – прямий шлях до отримання реалізації найвищого ступеня творчості – геніальності, яка так потрібна нашому суспільству.

Йдучи у фарватері праць Ефроїмсона, дізнаємося: ми не можемо «технічно» вплинути сьогодні на генетику геніальності, високого таланту чи просто творчих здібностей, певної обдарованості у потрібному нам руслі, але можемо з власної ініціативи виключити, плануючи нову людину, негативні фактори, що протистоятимуть цьому в онтогенезі, можемо, «включивши» свідомість, підібрати собі у подружжя людину, як раніше говорили, «із гарного роду», без шкідливих, мутагенних звичок, слідкувати за тим, щоб вагітність, роди були здоровими. А коли дитина народилася, з огляду відповідної наукової літератури від психологів, педагогів можемо порадити батькам «бути з дитиною» з перших хвилин її існування. Бо нехтування інтелектуальним розвитком дитини буквально з перших її днів, попри щонайкращу фізичну доглянутість, «вгодованість», несе за собою втрату перш за все творчих можливостей, а це такий важливий компонент особистості, який накладає потужний відбиток на характер, волю: зокрема, волю до перемоги, до володіння собою, волю перемагати осуд оточуючих нетворчих людей та нетворчого колективу, у якому творча людина вимушена обертатися [4]. Адже тільки висока одержимість творчістю змушує людину зламувати навіть вроджені несміливість, скромність аж до відлюдькуватості, зайвий конформізм тощо.

Отож, оскільки виявлення і вирощування творчих особистостей є проблемою загальносоціального значення, звернутися з нею перш за все треба до батьків, котрим далеко не завжди зрозуміло, що означає «бути з дитиною». А це зовсім не те, щоб просто бути фізично поруч, але з традиційним нині гаджетом у руках та незверненим на дитину зацікавленим поглядом: вічі у вічі, на одному рівні. Педагоги постійно повинні нагадувати батькам, що життя дитини проходить не в рішенні абстрактних завдань, а в спілкуванні з іншими людьми і у проживанні образів і сюжетів. Це вік гри і казки, коли реальні і уявні події не відокремлені непрохідною стіною, і уявні події переживаються як реальне [2]. Ця особливість припускає включеність будь-якого методу роботи з дітьми у провідну діяльність – гру і у значущі для дитини реальності, що мають для неї особовий сенс. Гра найважливішою мірою відбиває найбільш вагомий емоційний і соціальний план життєдіяльності дитини. У дошкільному віці гра і продуктивні види діяльності є тими ведучими, через які досягається навколишній предметний світ і світ стосунків, привласнюються культурно вироблені зразки. Через гру розвиваються усі психічні функції дитини: сприйняття, мислення, мова, уява, особові якості, емоційно-вольова, мотиваційно-потребнісні сфери. І саме у дошкільному дитинстві через емоційну включеність до навколишньої дійсності закладаються ціннісні, моральні основи, а це у свою чергу чинить вирішальний вплив на мотиваційну структуру особи й на те, які саме мотиви стануть ведучими, домінуючими, а значить, і яку спрямованість придбає особа.

Згідно із загальновідомим положенням А. В. Запорожця про самоцінності дошкільного періоду розвитку, життя дитини може бути повноцінним, коли вона почуває себе не «опікуваним», а «творцем»! Ігрова дія породжує процес уяви. В уявній реальності казки дитина-герой може здійснювати будь-які подвиги. Вона експериментує з уявними позиціями не лише в грі, але і творчій діяльності. Відбувається розвиток сюжетотворення – найважливішої складової сюжетно-ролевої гри. Її значення в інтелектуальному розвитку, засвоєння дитиною показаного дорослим побудови сюжету гри, узгодження задумів неможливо переоцінити. Задум грає роль індикатора дитячої творчості. Гра і творчість мають схожі риси, бо саме у грі закладаються якості, властиві творчій людині. М. Андерсон пише: «...діти віддають перевагу свободі, невизначеності, безмежній варіативній несподіванці й невідомості у грі, роблячи її посередником у своїй зустрічі із сім'єю, культурою і всесвітом» [1].

Найяскравіше проступають суб'єктність дитини, її авторські спрямування в іграх-драматизаціях і режисерських іграх. У них, на відміну від сюжетно-ролевих ігор, діти не просто моделюють смислові підстави діяльності дорослих, а силою уяви переконструюють їх, таким шляхом зондуючи свою власну життєву перспективу –

найближчу і віддаленішу. А для цього необхідні численні моменти саморуку, саморозвитку дитячого мислення. Особливості використання механізмів уяви призначені для оцінювання не продукту творчої діяльності літератури уяви молодших школярів, а якості самих способів створення образів. Переживши задоволення від творчого процесу і його результатів, «пройшовши через успіх», дитина потім прагне знову і знову пережити ці емоційні стани.

Отож, величезну увагу необхідно приділяти онтогенезу потенційно обдарованих творчо дітей, бо математична співвідносність таких величин, як площа України та кількість її населення і відсутність нобелівських лавреатів у порівнянні з такими ж критеріями розвитку стосовно європейських країн, самі по собі говорять про те, із якою насправді увагою нашої нації необхідно як слід поринути у проблеми розвитку такого компоненту розвитку особистості як творчість. Дитинство людини, якщо воно «інструментовано» дорослими таким чином, що розвиває пізнавальну активність дитини на доступному для неї рівні, не лише забезпечує оволодіння потрібними для повсякденного життя вміннями і навичками, розвиває звичку до буденного трудового зусилля, але і заохочує через гру, посильну працю та інші заняття досягнення результату, який ще не зустрічався в її практиці, а він виявляється важливою сходинкою до наступного успішного руху – до вершини розвитку як суб'єкта діяльності.

Список використаних джерел:

1. Андерсон М. Когнітивна психологія – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.klex.ru/li7>
2. Виготський Л.З. Гра та її роль у психічному розвитку дитини Питання психології. – 1966. – № 6. – С. 62–76.
3. Ейнштейн А. Зібрання наукових праць під ред. Тамма І.Є. та ін. Т. IV, статті, рецензії, листи Еволюція фізики Некролог Пам'яті Пауля Еренфеста. – М.: Наука 1967. – С. 600.
4. Ефроїмсон В.П. Генетика геніальності – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=598722&p=1>
5. Штомпка Пйотр Культурна травма в посткомуністичному суспільстві – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/636054/>

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Плакса О.М.

(Полтава, Україна)

Однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою. Важливим аспектом у вирішенні проблеми збереження природних ресурсів є освіта людей в галузі навколишнього середовища, екологічне виховання всього населення, а особливо підростаючого покоління. Екологічна проблема трансформується в проблему перетворення стихійного впливу людини на природу. Така взаємодія може бути здійснена при наявності в кожній людині достатнього рівня екологічної культури, екологічної свідомості, формування яких починається з раннього дитинства і продовжується протягом життя.

Діти середнього шкільного віку повинні розуміти, що природа існує не поза нами. Природа – це ми самі, ми незримо, але нерозривно пов'язані з нею. Від цих зв'язків залежить наше здоров'я, життя та настрої. Діти повинні усвідомити, що природа – не майстерня, де зібрано усе для використання людиною, а живе ціле, з яким ми органічно пов'язані. Саме таке ставлення до навколишнього середовища зумовлює відчуття радості від спілкування з природою [1, с. 5]. Навчившись милуватися, любити і берегти довкілля, дитина буде милосердною, доброю, співчутливою до всіх і до всього.

Сучасні діти вступають в епоху не лише бурхливого розвитку науки та техніки, але й негативних наслідків науково-технічної революції і демографічного вибуху. Дедалі більше забруднення атмосфери, гідросфери та літосфери, накопичення величезних об'ємів відходів людської діяльності при одночасному виснаженні майже всіх видів природних ресурсів призвели до розвитку екологічної кризи. Людству потрібна нова філософія життя, висока екологічна культура і свідомість.

Сьогодні в усіх розвинених країнах світу екологічна культура стає невід'ємною частиною функціональної грамотності населення. На сьогодні екологічне виховання дітей є великою проблемою, бо, здебільшого, діти не замислюються над проблемами екології, природи та біосфери в цілому. Екологія наразі знаходиться в критичному стані, і тому в першу чергу саме дітей та підлітків необхідно орієнтувати на збереження природи, природних ресурсів, екологічного стану Землі. Адже молодь – це наше майбутнє, їм жити на цій планеті і слідувати за її екологічним станом, і тому в першу чергу їх потрібно виховувати екологічно свідомими.

Сьогодні у сфері екологічної освіти та виховання дітей залишається актуальною проблема невідповідності екологічних знань дітей їхній поведінці по відношенню до природи. Адже будь-яка діяльність людини безпосередньо або опосередковано впливає на стан природного середовища. Екологічно доцільна поведінка молоді є системою свідомо керованих дій і вчинків у сфері взаємодії з довкіллям, метою якої є узгодження потреб особистості з вимогами збалансованого розвитку суспільства. Поведінка особистості значною мірою залежить від виховання, яке в свою чергу є великою рушійною силою вдосконалення та розвитку особистості. Таким чином, у дітей розвивається «екологічна совість», що змушує формулювати для себе моральні зобов'язання, здійснювати оцінку вчинків щодо об'єктів природи [2, с. 3].

Людині слід навчитися оцінювати стан навколишнього природного середовища, приймати адекватні та раціональні рішення для поліпшення його, передбачати небажані наслідки своєї діяльності, щоб не допускати шкідливих впливів у всіх видах суспільно-трудової діяльності. Привчати до природоохоронного бачення варто ще в дитячих садках, загальноосвітніх школах й продовжуватися у вищих навчальних закладах. Вже з раннього віку дитина не повинна займати пасивну позицію, а приймати активну участь.

Метою природоохоронної освіти на цьому етапі є формування розуміння того, що рослини і тварини є живими істотами, які вимагають певних умов життя, поняття про природу як спільну домівку для рослин, тварин та людину, яку треба оберігати і охороняти.

Корисними та доступними джерелами екологічної інформації є різні пізнавальні книги (енциклопедії, словники, підручники, посібники тощо), які можна придбати або знайти в бібліотеці [4, с. 9].

Бережне ставлення до природи починається із спілкування дітей з рослинним і тваринним світом. Із задоволенням і відчуттям корисності своєї праці школярі доглядають за деревами, квітами на клумбах, працюють на присадибних ділянках. Власна праця, догляд за рослинами і тваринами підвищує дієвість екологічного виховання дітей, сприяє перетворенню знань в екологічні переконання.

Свого часу К.Д. Ушинський писав про те, що логіка природи найдоступніша і найкорисніша для дітей. Цю ідею педагога застосував В.О. Сухомлинський і відзначив, що природа – величезної ваги виховний фактор, що накладає свій відбиток на весь характер педагогічного процесу. Він разом з учителем домагався того, щоб перші наслідки своєї розумової праці дитина відчула під час активної взаємодії з природою.

Вирішити проблему екологічного виховання значно складніше, ніж удосконалити систему екологічної освіти. Якщо екологічна освіта людини визначається сукупністю її знань про особливості взаємодії суспільства з природою, то екологічне виховання має набагато складніший зміст. Воно, крім екологічних знань, охоплює широкий спектр найрізноманітніших людських якостей і характеристик, певний світогляд і

світосприйняття, моральні, правові, екологічні, соціальні принципи та норми. Тому воно не може бути окремо від естетичної, моральної, правової освіти та виховання [5, с. 201].

Важливою ланкою системи екологічної освіти та виховання є позашкільні освітньо-виховні заклади. Позашкільне екологічне навчання проводиться в еколого-натуралістичних центрах, Палацах дітей та юнацтва, Будинках дитячої творчості, станціях юних натуралістів. У цих закладах пропонують більш різноманітні форми екологічної освіти і виховання, ніж у школі. Однак, у програмах позашкільної освіти і виховання все ж недостатньо уваги приділяється проблемам вичерпності природних ресурсів, використання води, пошуку альтернативних джерел енергії; проблемам збору, сортування, складання та утилізації сміття; перенаселення та голоду на планеті; проблемам, пов'язаним з втручанням за допомогою методів генної інженерії у природні генотипи рослин і тварин, виробництвом продуктів з генетично модифікованих організмів; проблемами екології міста тощо. Крім того, такі натуралістичні центри відвідуються окремими дітьми, які мають відповідний інтерес до природничих дисциплін. Отже, позашкільна екологічна (скоріше біологічна) освіта є вибірковою, подекуди елітарною, немасовою [6, с. 30].

Подолання екологічної кризи в сучасному світі залежить від морального вдосконалення людини, її культури і відносин із природою та іншими людьми. Якщо люди в найближчому майбутньому не навчаться дбайливо відноситися до природи, вони знищать себе. А для цього треба виховувати екологічну культуру і відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Антонець М. Гуманізм педагогічних нововведень В.О. Сухомлинського / М. Антонець // Початкова школа. – 1997. – №9. – С. 35–38.
2. Бабанский Ю.К. Проблемное обучение как средство повышения эффективности учения школьников / Ю.К. Бабанский. – Ростов н. Д, 1970.
3. Ермаков Д.С. Экологическое образование: мнение экспертов и школьников / Д.С. Ермаков, Ю.П. Петров // Социологические исследования. – 2004. – № 9. – С. 64–67.
4. Ильина А. Несколько советов по организации экологического воспитания / А. Ильина // Директор школы. – 1997. – № 6. – С. 58–62.
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // Вибр. тв.: У 5 т. – К, 1987. – Т. 3. – С. 300.
6. Яницкий О.Н. Экологическая ретроспектива: 1985-2004 гг. / О.Н. Яницкий // Общественные науки и современность. – 2005. – № 4. – С. 26–36.

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ КРАВЦІВ ЗАСОБАМИ ПРОБЛЕМНО-ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Полішко Ю.С.
(Полтава, Україна)

Нові парадигми в професійно-технічній (професійній) освіті направлені на розвиток перш за все гуманістичних якостей особистості, розвиток її потенціалу як людини мислячої й творчої, яка усвідомлює свою причетність до глобального творення і цим є гордою за своє буття, що наголошується у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), Законі України «Про вищу освіту» (2014), «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015). Головне завдання сучасного педагога духовно оздоровити сучасне суспільство, побудувати його на принципах загальнолюдської моралі: правди, любові, справедливості, патріотизму та національної свідомості, доброти, етнічної толерантності, працелюбності, поважливого ставлення до старшого покоління, бережливості та інших добродієностей [7].

Сучасні виклики обумовлюють необхідність наукового розгляду особливостей формування національної свідомості в умовах професійно-технічного закладу освіти (із урахуванням національної культури майбутніх фахівців). Формування патріотизму і національної свідомості передбачає засвоєння молоддю соціального досвіду свого народу, своєї етнічної спільності, мистецьких традицій, стійких моральних норм поведінки, властивих як соціальним групам, до яких ця молодь належить, так і тому суспільству, в якому їй доведеться жити і працювати.

Як зазначає Ю.Ф. Зінковський, система освіти зобов'язана допомогти молоді знайти нові орієнтири, ідеали та цілі в світі, де висока технологічність людського буття зменшує його духовність і лише гуманітарна освіченість наближає її до витоків духовності й людяності, ефективного суміщення духовної і професійної освіти. Це зумовлює новий підхід до організації, змісту і методів навчання та виховання майбутніх кравців в умовах професійно-технічної (професійної) освіти.

Заслугове на увагу виховання національної свідомості, національної культури засобами проблемно-проектної технології навчання. Застосування означеної технології є результативним тому, що викликає підвищення мотивації до навчання, зацікавлення учнів, сприяє мисленню, переконує у соціальній значимості кожної особистості для суспільства, ненав'язливо виховує почуття патріотизму та гордості за свою державу. На нашу думку, проблемно-проектна технологія – технологія за якої учні набувають знань, умінь і навичок під час планування й виконання навчальних та життєвих завдань, виконання дослідницьких проєктів, засвоєння молоддю соціального досвіду свого народу, своєї етнічної спільності, мистецьких традицій. Обираючи професію кравця, дівчата та й хлопці старшого шкільного віку, напевно, не стільки бачили себе за постійним шиттям, скільки мріяли навчитися шити для себе, навчитися змінювати свою зовнішність, навчитися виготовляти одяг, який би приносив моральне задоволення, почуття гордості за виріб, виготовлений своїми руками з урахуванням культури своєї країни, а від так – для них унікальний. Але для того, щоб досягти цього, їм необхідно вміти вирішувати професійні проблеми та пропонувати шляхи їх рішення. Вміння розв'язувати проблеми необхідні людині в будь-якій сфері її діяльності та повсякденному житті. Якщо людина володіє вмінням вирішувати проблеми, її цінність для підприємств, де вона буде працювати, багаторазово зростає, крім того, вона отримує навички, які знадобляться їй протягом усього життя. Більшість сучасних підприємств зацікавлені в кадрах, які спроможні приймати на себе відповідальність і працювати самостійно. Ми вважаємо, що саме проблемно-проектна діяльність забезпечує налагодження зв'язку між навчанням та практикою, дає змогу учням здобувати необхідні знання, сприяє розвитку мотивації й активізує патріотичні почуття учнівської молоді, дає можливість підняти інтерес до предмета, розвиває творчу самостійність.

На уроках технології виготовлення швейних виробів та виробничого навчання, з використанням проблемно-проектних технологій, пропонуються, наприклад, наступні теми проєктів: «Народні мотиви в сучасному одязі», «Елементи національного крою в сучасному одязі», «Джинси та етностиль». Завдяки цьому, учні не просто вивчають обробку вузлів, а вчаться створювати одяг, який би ніс образність, створював цілісність композиції; а при вивченні ручних стібків та строчок, доцільно включити в навчальну програму види стібків, що використовують для вишивки, саме на Полтавщині та запропонувати створити проєкт «Весільний одяг Марусі Чурай». Цим самим відроджується національна культура на основі етнічних першоджерел, якими є полтавська вишивка та окремі її компоненти. У майбутньому ці шви можна використати для оздоблення одягу, серветок, скатертин.

Залучення учнів до такої проєктної роботи дає позитивні результати і викликає інтерес до пошуку чогось нового, наприклад, досліджуючи гардероб учнів навчального закладу, ми дійшли висновку, що більшість надає перевагу зручному стилю (джинсовому одягу). Так виникла ідея створити проєкт де є поєднання джинсового одягу з національними традиціями. Учні вчаться використовувати етнічні елементи

національного вбрання та декоративно-прикладного мистецтва в сучасному одязі, наближаючись до витоків культури свого народу; таким чином, через виконання проектних завдань відбувається патріотичне виховання майбутніх фахівців [4].

При вивченні швейного матеріалознавства, а саме теми: «Льон. Властивості. Процес отримання», доцільно спробувати запропонувати учням проект «У світі льону». А проблемне питання при цьому має бути: «Чому раніше лляний одяг українців був сірий, а зараз білий?». Для вирішення цієї проблеми учні займаються проектною роботою проблемного характеру: Учень має віднайти історичні факти про способи отримання волокон льону, сучасні способи їх обробки та способи прядіння. Але це не дає відповідь на проблемне питання. Тобто, створена проблемна ситуація ненав'язливо викликає інтерес та зацікавлює, що є поштовхом для дослідження способів отримання лляної тканини нашими предками.

На уроках «Технології швейного виробництва» при вивченні теми «Види суконь», можна запропонувати учням етно-проект «Історія української хустки та її сьогодення». Виконуючи проект учні можуть створити сукні із бабусиних хусток, наголошуючи, що вони мали величезне значення в житті наших предків і запропонувати поцікавитися у бабусь, чому вони так трепетно зберігають хустки. Тобто ненав'язливо поєднати сучасне з минулими традиціями. Створюючи цей проект, не потрібно закликати до відновлення в сучасному побуті форми того вбрання, яке носилося українцями раніше, бо стрімкий темп сучасного життя, новітні технології, сучасні матеріали, інтеграційні процеси вимагають нових форм в одязі. Саме поєднання модних тенденцій в одязі з елементами народного, дає бажані результати при створенні колекції одягу з бабусиних хусток, де майбутні кравці вчаться фантазувати та втілювати свої мрії в життя, відчуваючи себе дизайнерами. А головне – через проблемно-проектне навчання відбувається відродження забутих традицій нашого народу, формується національна свідомість майбутніх кравців. Проблемно-проектні підходи до навчання мають враховувати народні традиції та звичаї. Важливо сформулювати особистість із гармонійно розвинутими соціально-суспільними та духовно-інтелектуальними якостями [2].

Отже, концептуальне переосмислення проблематики формування патріотизму і національної свідомості сучасної гармонійно розвинутої особистості як майбутнього фахівця потребує якісного нового підходу до застосування засобів проблемно-проектної технології навчання із урахуванням викликів і пріоритетів сьогодення, а саме виховання справжнього громадянина, патріота під час викладання кожної окремої навчальної дисципліни на засадах вивчення національної історії, всебічного вивчення і врахування особливостей способу життя, культурно-історичних традицій, звичаїв українського народу, його загальної природи і менталітету.

У сучасних умовах модернізації освітньої системи та розвитку суспільства складається нове уявлення про культуру, яке пов'язане з феноменом проектно-проблемної технології. Сьогодні проектність – це один із вимірів рівня культури народу. Більш того, спрямування сучасної освіти на профільне навчання робить знання і застосування проблемно-проектної технології надзвичайно актуальною, яка дає змогу, навчаючи, залучати учнів до національної культури. На нашу думку, існує необхідність у розробленні стратегії використання проблемно-проектних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих кравців та формуванні готовності до проблемно-проектної діяльності у педагогічних працівників та учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти [7].

Список використаних джерел:

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посіб. для студ. пед. ін-тів / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.С. Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 270 с.
2. Гевко О. Суть та особливості національно-патріотичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва / Оксана Гевко // Рідна школа. – 2003. – № 5. – С. 25–26.

3. Легенький Ю. Культурологічна модель дизайну / Юрій Легенький // Технічна естетика і дизайн: наук.-техн. зб. / Укр. асоц. прикладної геометрії. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 9–28.
4. Орлов В. Сучасні тенденції художньо-естетичного виховання / Валерій Орлов // Неперервна проф. освіта : теорія і практика. – 2002. – Вип. 3 (7). – С. 209 – 217.
5. Оршанський Л.В. Декоративно-ужиткове мистецтво та етнодизайн – традиції і сучасність у художньо-трудова підготовці майбутніх учителів трудового навчання / Л.В. Оршанський // Инновационные образовательные технологи. – 2000. – № 1. – С. 77–82.
6. Прусак В. Сучасна дизайнерська освіта : досвід, проблеми / В. Прусак // Діалог культур : Україна у світовому контексті. Художня освіта : зб. наук. пр. / [редкол. : І. А. Зязюн (голов.ред.), С.О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г. Ничкало, О.П. Рудницька та ін.]. – Львів, 2000. – Вип. 5. – С. 354–364.
7. Коберник О.М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі / О.М. Коберник. – К.: Науковий світ, 2001. – 234 с.

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЗАСОБАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Половина А.С.
(Полтава, Україна)

Випускник загальноосвітньої школи в нашому суспільстві – це, зазвичай, людина з достатньо сформованими особистісними якостями, здатна нести відповідальність за свої вчинки, самостійно організувати свою діяльність, побут, вирішувати певні економічні проблеми тощо. Але в ході навчання в ЗВО майбутній фахівець не лише готується до професійної діяльності, а й розвивається як особистість. При цьому часто саме в цей період і відбувається найбільш вагоме для всього подальшого життя коригування характеру, поведінки, соціальних навичок тощо.

Професіоналізуючий сенс вищої освіти є, безумовно, головним для її споживачів, саме він утілює більшість сподівань, які покладаються майбутніми фахівцями на процес навчання у ЗВО. Проте важливим аспектом діяльності вищої школи залишається вплив на особистість студента, спрямований на формування якостей, що їх цілком можна назвати особистісно-професійними. Вони стосуються як власне когнітивної діяльності, так і комунікації, самоорганізації та самовдосконалення. Недаремно людина, яка отримала вищу освіту, зазвичай, більш сприйнятлива до інновацій, краще адаптується в оточуючому світі, наділена більш високою здатністю до подальшої самоосвіти.

Л. Подоляк і В. Юрченко бачать одним із найважливіших особистісних набутків студента, який впливає на його особистісне становлення в цілому, «професійну спрямованість, що має такі прояви:

– професійна мотивація, загальне позитивне ставлення, схильність і інтерес до професійної діяльності (прагнення до реалізації смислу служіння суспільству, державі, людям);

– розуміння і прийняття професійних завдань з оцінкою власних ресурсів для їх розв'язання;

– бажання вдосконалити свою підготовку до професійної діяльності, підсилюються мотиви самоосвіти і самовиховання;

– планування задовольняти матеріальні й духовні потреби, займаючись працею в галузі своєї професії» [3].

При цьому важливо, щоб майбутній фахівець формувався як самоврядна особистість. У нинішніх умовах, коли значна кількість навчального матеріалу повинна опрацьовуватися самостійно, навчальний результат безпосередньо залежить від того, чи

вміє молода людина раціонально розподілити свій час, адекватно оцінити власні можливості та реальні потреби при опрацюванні інформації та виконанні інших навчальних завдань, гідно презентувати результати своєї роботи тощо.

Щодо останнього твердження особливо наголошуємо, що викладач повинен сприяти тому, аби студент умів не лише виконати роботу, а й представити її основні моменти, зацікавити аудиторію викладом певних даних, грамотно їх проілюструвати, знайти найбільш вигідні способи демонстрації значущих результатів тощо. Ми не вважаємо це виключно саморекламою і не закликаємо відмовитися від скромності, але маємо пам'ятати, що конкурентоздатність фахівця на ринку праці, особливо в період первинного створення своєї професійної репутації, часто залежить від того, як він сам здатен показати свої конкурентні переваги. Ми повинні формувати потенційно успішну особистість і сприяти тому, щоб ще у період навчання її потенціал ставав відомим як оточенню, так і самому студенту, щоб він міг правильно оцінити свої можливості і гідно продемонструвати свої дійсно сильні сторони, або ж – і він ще має на це час – зміцнити свої позиції шляхом навчання і самовиховання.

Тож «питання особистісного становлення студентів в аспекті їхньої професійної діяльності, – підкреслюють дослідники, – має постійно знаходитися в центрі уваги вищої школи. Для цього система навчально-освітнього процесу повинна бути вибудована на ґрунті гармонізації розвитку студента і як особистості, і як фахівця» [2]. Ми не бачимо тут жодної суперечності: навчання є особистісно детермінованим процесом і водночас формує певні складники особистості, що поєднані з іншими зв'язками взаємозумовленості і взаємовпливу.

Особистість має і загальні, і своєрідні складники. В основі особистості як загального для всіх людей утворення лежить її структура – «зв'язок і взаємодія щодо стійких компонентів (сторін) особистості: здібностей, темпераменту, характеру, вольових якостей, емоцій і мотивації» [1]. Проте в повсякденному житті, в діловому і особистому спілкуванні ми спостерігаємо, як індивідуальні відмінності посилюють чи гальмують конструктивні самовияви людини. При цьому зазвичай рідко доводиться бачити дійсно невинні причини невдач: найчастіше це нерозуміння ситуації, невміння поглянути на себе збоку, знайти правильне рішення і грамотно його втілити. Тобто, йдеться саме про недостатню вихованість певних особистісних якостей, а не приреченість від природи на соціальне і професійне аутсайдерство. Тож завдання викладача – виокремити в загальному конкретне, індивідуальне, допомогти студенту побачити в собі і об'єктивно оцінити міру сформованості особистісних якостей, необхідних для подальшого успішного не лише професійного, а й особистого життя. Адже життєвий успіх вимагає нерозривного поєднання особистого і професійного, і кожна людина повинна бути готовою використати свій шанс.

Список використаних джерел:

1. Сергєєв С.М. Урахування індивідуальних особливостей студентів у навчанні та вихованні / С.М. Сергєєв, А. О. Рошупкін // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. Наук. праць. – 2015. – № 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. : <http://ap.uu.edu.ua/article/14>
2. Пиж Н.С. Розвиток особистості студента в процесі навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. : <http://eprints.kname.edu.ua/30770/1/108.pdf>
3. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. – К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.

РОЗВИТОК ПРИРОДОЗНАВСТВА ТА ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ

Половинка Д.С.
(Полтава, Україна)

За час свого існування людство еволюціонувало від простіших станів до більш складних і удосконалених, і разом із ним пройшло шлях еволюції знання про природу, трансформувавшись у науку. Існує декілька варіантів уявлень про становлення природничої науки. Найпоширеніша точка зору: ця наука виникла в 15-16 столітті, коли з'явилися праці Кеплера, Гюйгенса. Ознаками виступають: розробка математичних моделей об'єктів, емпіричні результати досліdnого рівня.

Першим у розвитку науки про природу був натурфілософський період, період зародження майбутнього природознавства. Другий період характеризується пануванням схоластики і теології в Західній Європі. Третій період називався періодом механічного та метафізичного природознавства. Соціальним стимулом розвитку природознавства стало зростаюче капіталістичне виробництво. Тільки у 17 столітті наука стала розглядатися як спосіб збільшення добробуту населення і забезпечення господарювання людини над природою.

Для розвитку природознавства характерне чергування періодів відносно спокійного, еволюційного розвитку та бурхливого зламу його революційних основ. Еволюційний розвиток усього природознавства та окремих його частин відбувається під час поступового накопичення нових фактів, теоретичних концепцій, у зв'язку з чим відбувається витончення та доробка вже прийнятих раніше теорій, понять та принципів.

Сучасне природознавство втратило притаманну класичному природознавству простоту та зрозумілість. Це відбулося тому, що класичні науки перемістилися в площину, де звичайний життєвий досвід про об'єкта та явища, які оточують, зазвичай відсутній.

Сьогодні природознавство характеризується різким накопиченням нового фактичного матеріалу і виникненням нових дисциплін на межах традиційних. Як наслідок – підвищення ролі теоретичних досліджень, що спрямовують роботу дослідників в області, де знаходження нових явищ більш можливе.

Прикладів предметів вивчення природознавства навколо нас величезна кількість. Відомі викладачі називають сучасне природознавство своєрідним повторенням навчального предмету «Я і природа», який і надалі продовжує викладатися в школі та пояснювати зв'язки між людиною та природою, розкриваючи основні аспекти їхньої взаємодії заради можливості співіснування у навколишньому світі. Поступовість у розвитку природознавства, його ідей та принципів, теорій та понять, методів та прийомів дослідження, забезпечує нерозривність усього пізнання природи як внутрішньо єдиного, цілеспрямованого процесу.

Обумовленість практикою, потребам техніки, промислового виробництва, рівня медицини – це головна рушійна сила, або джерело розвитку природознавства.

Отже, природознавство – невід'ємна й важлива складова духовної культури людства. Знання його сучасних фундаментальних наукових положень, світоглядних ідей є необхідним елементом загальнокультурної підготовки спеціалістів у будь-якій сфері діяльності. Тому вивчення природознавства – важливий фактор для підготовки сучасних кваліфікованих фахівців. Вивчення даної науки необхідно починати з джерел, адже саме вони є основою кожної природничої дисципліни.

Рух науки потрібно порівнювати не з перебудовою старого міста, де старі будинки руйнуються, щоб дати місце новим будівлям, а з безперервною еволюцією зоологічних видів, які з часом розвиваються та складнішають у своїй будові, проте в них завжди можна знову відкрити спостереження минулих століть. Еволюційний розвиток усього природознавства та окремих його частин відбувається під час накопичення нових фактів, теоретичних концепцій у зв'язку з чим відбувається зміна вже прийнятих раніше теорій,

понять та принципів. Роблячи висновок, можна сказати, що дана наука бере свій початок ще з найдавніших епох, проте і зараз лишається найактуальнішою та найбільш потрібною серед інших, адже розкриває взаємозв'язки у природному навколишньому середовищі.

ВИОКРЕМЛЕННЯ ОСНОВНИХ І ДОПОМІЖНИХ ПРОЦЕСІВ ПРОЕКТУ

Потапова А.Є.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Сас Н.М., доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Управління будь-якого господарюючого суб'єкту (підприємства, організації, фірми) через проекти здійснюється в багатьох країнах світу і такий підхід уже довів свою здатність істотно підвищувати ефективність управлінських рішень.

Управління проектами – це застосування знань, навичок, інструментів і методів до операцій проекту для задоволення вимог, які висуваються до проекту [1]. Управління проектом виконується з допомогою процесів з використанням спеціальних знань, навичок, інструментів та методів по управлінню проектами, які отримують входи і створюють виходи процесів, тобто управління проектом здійснюється за процесним підходом [3].

Крім того, сама модель системи, за одиницю управління якої береться процес, характеризується динамічною поведінкою і більш гнучким реагуванням на зовнішні і внутрішні зміни. Згідно з ідеями процесного підходу проект є унікальним процесом, що є сукупністю взаємозв'язаних скоординованих підпроцесів [3, 5].

Процеси проекту поділяють на основні, допоміжні процеси та процеси управління. Основні процеси лежать на шляху життєвого (технологічного) циклу продукції або послуги. Допоміжні процеси прямо не контактують з продукцією /послугою і призначені для забезпечення нормального функціонування основних процесів (сервісне обслуговування устаткування, забезпечення енергоресурсами і виробничим середовищем, забезпечення роботи офісу, інформаційна та фінансова підтримка, врахування впливів оточуючого середовища, PR-діяльність і зв'язок із громадськістю тощо). Процеси управління проектами можуть бути поділені на шість основних груп, що реалізують різні функції управління: процеси ініціації; процеси планування; процеси виконання; процеси аналізу; процеси управління; процеси завершення [4].

Управління проектом як процесом передбачає досягнення цілі згідно з визначеними вимогами з врахуванням обмежень за термінами, вартістю і показникам якості [2].

Отже, виокремлення основних, допоміжних та управлінських процесів проекту дозволяє досягати визначених цілей проекту.

Список використаних джерел:

1. Батенко Л.П. Управління проектами [Текст] : навч. посіб. / Л.П. Батенко, О.А. Загородніх, В.В. Ліщинська. – К.: КНЕУ, 2003. – 231 с.
2. Доровской А.В. Принципы и правила Надлежащей производственной практики (GMP). Требования к производственным помещениям и оборудованию [Текст] : учеб. пособие / А.В. Доровской, Е.В. Гладух, А.И. Тихонов. – Х.: НФаУ, 2006. – 214 с.
3. Мазур И.И. Управление проектами [Текст] : учебное пособие / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро, Н.Г. Ольдерогге / [под общ. ред. И.И. Мазура]. – М.: Омега-Л, 2004. – 664 с.

4. Процеси управління проектами : навч.-метод. посіб. / М.В. Гриньова, Н.М. Сас. – К.: Полтава : ПНПУ, 2012. – 196 с.
5. Тянь Р.Б. Управління проектами [Текст] : підручник / Р.Б. Тянь, Б.І. Холод, В.А. Ткаченко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ХІМІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Поцяпун В.В.

(Полтава, Україна)

Методика навчання хімії – педагогічна наука, що вивчає зміст курсу хімії і закономірності його засвоєння учнями [1, с. 25].

Методика викладання хімії у вищих навчальних закладах (ВНЗ) як галузь педагогічної науки своїм народженням зобов'язана стрімким процесам перебудови структури й змісту навчальних хімічних дисциплін та методів їх викладання, що розпочалися в останню чверть ХХ ст. Поступовий перехід в Україні на двоступеневу вищу освіту, тенденції в реорганізації унітарної вищої освіти в змішану та незабаром бінарну, характерну для Західної Європи, переведення середніх спеціальних навчальних закладів (технікумів, медичних, педагогічних училищ тощо) в ранг вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації призвели до перегляду змісту, форм і методів навчання хімічних дисциплін ВНЗ, кількість яких змінилась адекватно соціальному замовленню суспільства [2, с. 12].

Суть методики навчання хімії як науки полягає у виявленні закономірності процесу навчання хімії. Основні компоненти цього процесу такі: цілі навчання, зміст, методи, форми і засоби, діяльність вчителя і учнів. Функція методики хімії полягає в знаходженні оптимальних шляхів засвоєння учнями середньої школи основних фактів, понять, законів і теорій, їх вираження у специфічній для хімії термінології.

Спираючись на найважливіші висновки, принципи і закономірності дидактики, методика вирішує найважливіші завдання розвиваючого і виховного навчання хімії, приділяє велику увагу проблемі політехнічної освіти і профорієнтації учнів. Методика, так само як і дидактика, розглядає питання розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів і формування діалектико-матеріалістичного світогляду.

На відміну від дидактики методика хімії має специфічні закономірності, які визначаються змістом і структурою науки хімії та навчального предмета, а також особливостями процесу пізнання і навчання хімії в школі. Прикладом такої закономірності може бути тенденція до зміщення найважливіших теоретичних знань шкільного курсу хімії на більш ранні етапи навчання. Це стало можливо завдяки здатності сучасних учнів до швидкого засвоєння наукової інформації, її аналізу і переробці.

Методика навчання хімії вирішує три основні завдання: чому вчити, як вчити і як вчитися [3, с. 10].

Перше завдання визначається відбором матеріалу для шкільного курсу хімії. При цьому враховується логіка розвитку хімічної науки і її історії, психолого-педагогічні умови, а також встановлюється співвідношення теоретичного і фактичного матеріалу.

Друге завдання пов'язана з викладанням хімії.

Викладання – це діяльність вчителя, спрямована на передачу хімічної інформації учням, організацію навчального процесу, керівництво їх пізнавальною діяльністю, прищеплення практичних навичок, розвиток творчих здібностей та формування основ наукового світогляду.

Третє завдання впливає з принципу «вчити вчитися»: як найбільш ефективно допомогти учням займатися. Це завдання пов'язана з розвитком мислення учнів і полягає в навчанні їх оптимальним способам переробки хімічної інформації, що

надходить від учителя або іншого джерела знань (книга, кіно, радіо, телебачення). Управління пізнавальною діяльністю учнів – складний процес, що вимагає від вчителя хімії використання всіх засобів навчального впливу на учнів.

Отже, методика навчання хімії є однією з основних дисциплін для майбутнього вчителя хімії, тому що вирішує три головні питання навчання: чому вчити, як вчити і як вчитися.

Список використаних джерел:

1. Методика преподавания химии : Пособие для студентов пед. ин-тов по хим. и биол. специальностям / Под ред. Н.Е. Кузнецовой. – М.: Просвещение, 1984. – 415 с.
2. Максимов О.С. Методика викладання хімії у вищих навчальних закладах : Підруч. для студентів хім. спеціальностей вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації. – Мелітополь, 2014. – 91 с.
3. Шиян Н.І. Шкільний курс хімії та методика його викладання: Навчальний посібник. – Полтава, 2002. – 299 с.

СТВОРЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

Поцяпун В.В.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Кононець Н.В., доктор педагогічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А.Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Дидактичний матеріал – це особливий тип навчальних посібників, переважно наочних: карти, таблиці, набори карток з текстом, цифрами або малюнками, реактиви, рослини, тварини і т.д., в тому числі матеріали, створені на базі інформаційних технологій, які роздають для самостійної роботи на аудиторних заняттях і вдома або демонструються педагогом перед усім класом (групою). У якості найбільш значущих принципів навчання, що реалізуються при розробці дидактичних матеріалів, хотілося б виділити наступні:

– принцип доступності (дидактичні матеріали підбираються вчителем відповідно до досягнутого рівня учнів);

– принцип самостійної діяльності (робота з дидактичними матеріалами здійснюється самостійно);

– принцип індивідуальної спрямованості (робота з дидактичними матеріалами здійснюється в індивідуальному темпі, складність і вид матеріалів може підбиратися також індивідуально);

– принципи наочності і моделювання (оскільки наочно-образні компоненти мислення відіграють виключно важливу роль в житті людини, використання їх у навчанні виявляється надзвичайно ефективним);

– принцип міцності (пам'ять людини має вибіркового характеру: чим важливіший, цікавіший і різноманітніший матеріал, тим міцніше він закріплюється і довше зберігається, тому практичне використання отриманих знань і умінь, що є ефективним способом продовження їх засвоєння, в умовах ігрового комп'ютерного середовища сприяє їх кращому закріпленню);

– принцип пізнавальної мотивації;

– принцип проблемності (в ході роботи учень повинен вирішити конкретну дидактичну проблему, використовуючи для цього свої знання, вміння та навички);

перебуваючи в ситуації, відмінній від ситуації на уроці, в нових практичних умовах він здійснює самостійну пошукову діяльність, активно розвиваючи при цьому свою інтелектуальну, мотиваційну, вольову, емоційну та інші сфери).

Для створення дидактичних матеріалів я використовувала наступні інтернет-ресурси: LearningApps, Google Форми, Padlet, WordArt, MindMeister.

Створення завдань у середовищі LearningApps здійснюється на основі запропонованих шаблонів (рис. 1), види і кількість яких можуть з часом змінюватися.

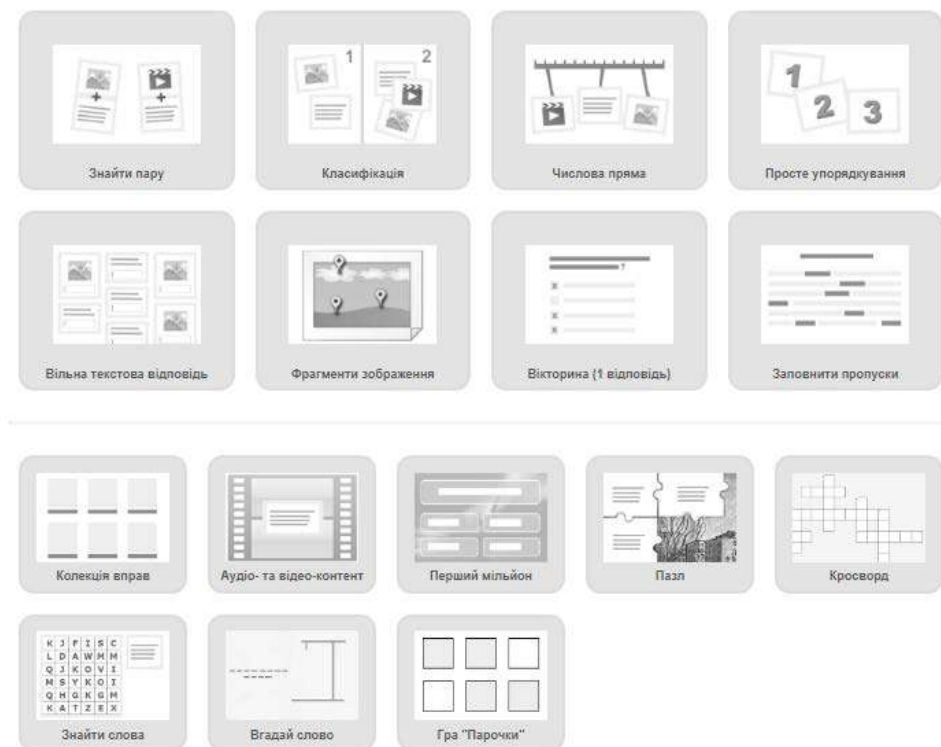

Рис. 1. Шаблони для створення інтерактивних завдань різних типів
(Джерело: <http://learningapps.org/createApp.php>)

Наприклад, для опрацювання нових понять на уроках хімії розробила завдання різних видів в середовищі LearningApps з використанням вбудованих шаблонів:

1. «Перший мільйон» (рис. 2).

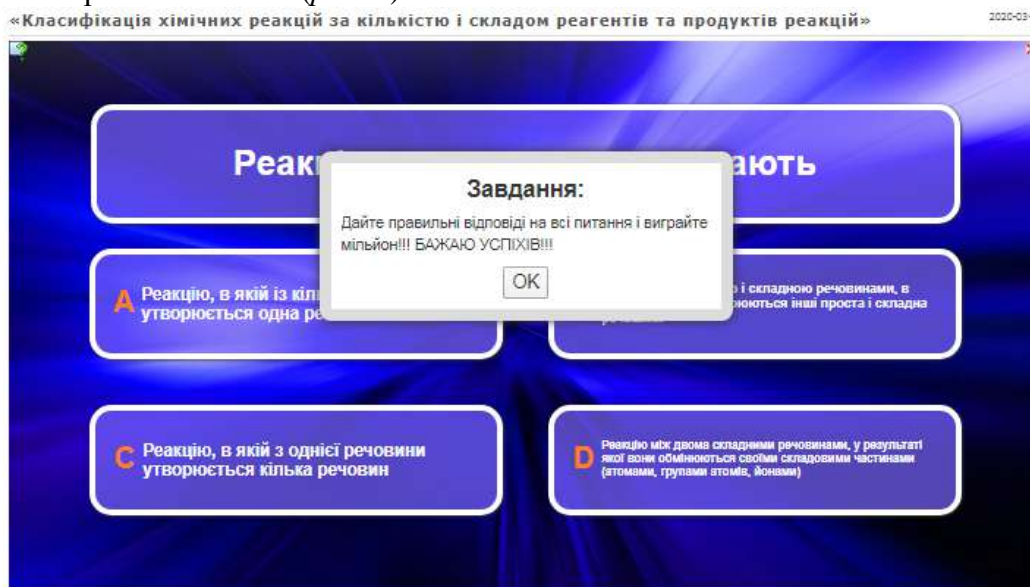

Рис. 2. «Перший мільйон»

2. «Пазл» (рис. 3).

Ц	Й	Я	Е	Л	Е	М	Е	Н	Т	Л	Р	Г
Ю	Ш	Н	Х	З	Ф	Ю	Л	З	Ъ	М	В	Ю
Р	Э	Н	Э	И	Ц	Р	Е	А	К	Ц	І	Я
С	Ц	А	О	Б	О	Б	М	І	Ч	В	В	А
К	Б	А										
С	П	О										
Ш	Р	Е										
К	О	М										
П	Ц	Д	Р	А	Ф	Ф	З	Х	Ч	Б	Т	Ж
Р	Е	Ч	О	В	И	Н	А	Д	М	Б	Х	Ч
О	С	Т	З	М	Д	У	М	Ф	Н	Л	П	Ё
Д	Ю	Г	К	Ц	Б	Б	І	В	Е	Д	Ф	Т
У	И	Ч	Л	М	Р	Ъ	Щ	Ъ	В	Ж	Х	З
К	П	К	А	В	П	Ю	Е	Ж	К	Ж	В	Ж
Т	Л	П	Д	Н	Ц	Щ	Н	Щ	Р	Л	Д	Ф
И	В	Ц	И	Н	С	Ю	Н	Л	Е	П	Л	Ш
А	В	З	Х	І	М	І	Я	Г	Ю	З	Ы	А

Задание

Знайдіть слова

1. ПРОЦЕС
2. РЕЧОВИНА
3. РЕАГЕНТ
4. ЕЛЕМЕНТ
5. ІОНЕНТ
6. ІОНЕНТ
7. РЕАКЦІЯ
8. РЕАКЦІЯ
9. РЕАКЦІЯ
10. СПОЛУЧЕННЯ
11. РОЗКЛАД
12. ОБМІН
13. ХІМІЯ

Рис. 3. «Пазл»

3. «Парочки» (рис. 4).

Завдання:

Встановіть відповідність

Рис. 4. «Парочки»

4. «Класифікація» (рис. 5).

Класифікація хімічних реакцій за кількістю і складом реагентів та продуктів реакцій

Реакція сполучення

Реакція заміщення

Реакція обміну

Реакція розкладу

Задание

Встановіть відповідність між реакцією та її типом

Рис. 5. «Класифікація»

За допомогою інтернет-ресурсу Padlet можна створювати віртуальну дошку, наприклад, створена мною дошка «Навчальні матеріали», має такий вигляд (рис. 6):

Рис. 6. Вигляд віртуальної дошки

Також можна зацікавити учнів створенням хмари слів. Хмара слів (хмара тегів, або зважений список) – це візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації. Її можна створити за допомогою сервісу WordArt (рис. 7).

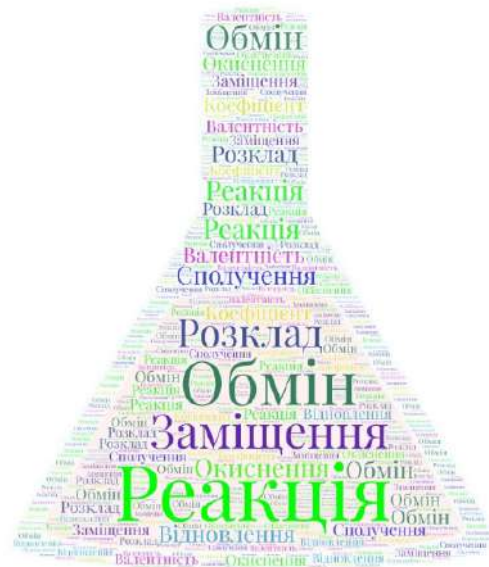

Рис. 7. Хмара слів створена у WordArt

Сучасний Інтернет пропонує надзвичайно багато ресурсів, для використання в освітніх цілях. Сучасні Інтернет-ресурси – це необмежений доступ до професійної інформації, використання планів уроків, online курсів, Web-сайтів, співпраця з іншими вчителями, обмін інформацією з колегами і експертами з інших країн світу. Використання ІКТ з метою розробки й використання дидактичних матеріалів вчителем є нагальною

проблемою сьогодення і невід'ємною складовою забезпечення цілісності навчально-виховного процесу та результатів навчання. Окрім того, використання створених дидактичних матеріалів на уроках спеціальної технології є ефективним способом подання навчального матеріалу.

Список використаних джерел:

1. URL:https://naurok.com.ua/stvorennya-didaktichnih-materialiv-zasobami-ikt-dlya-urokiv-specialnih-disciplin-112649.html#_Toc534302127
2. URL:<https://uk.padlet.com/dashboard>
3. URL: <https://learningapps.org/>

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Поцяпун Н.В.
(Полтава, Україна)

Інформатизація та вдосконалення технологій навчання займає одне з головних місць серед сучасних напрямів розвитку освіти. Актуальність застосування інформаційних технологій в освіті полягає в тому, що вони не тільки виконують функції інструментарію, що використовується для вирішення окремих педагогічних завдань, а й надають якісно нові можливості навчання, формування навичок самостійної навчальної діяльності, стимулюють розвиток пізнавальних процесів, сприяють створенню нових форм навчання і освіти. З розвитком комп'ютерних технологій з'являються нові підходи викладання. Одним із новітніх підходів є використання хмарних технологій в освітньому процесі.

Такий підхід розкриває нові можливості у передачі та засвоєнні інформації, підвищує якість освітнього процесу, а також може використовуватись не лише в класно-урочній системі, а й в дистанційній формі.

Якщо нещодавно впровадження дистанційного навчання було на етапі використання деяких його елементів, та й не всіма працівниками освіти, то на сьогодні, у зв'язку з карантинном, багато з вчителів зіткнулися з проблемою дистанційного подання інформації та контролю знань учнів. У статті ми наведемо перелік сервісів «хмарних технологій», що забезпечать ефективне навчання під час карантину.

Одними з найпоширеніших хмарних сервісів серед учителів є два типи платформ: Microsoft Office 365 і Google AppsEducationEdition.

Платформа Office 365 надає пакет таких сервісів: Sway, OneNote Classroom, Skype (Lync) Online, електронна пошта Outlook Online, електронний календар, текстовий редактор Word Online, електронна книга Excel Online, електронний записник OneNote, редактор презентацій PowerPoint Online, мережа Yammer і середовища персоналізованого навчання OneNote Class [1].

Для роботи із сервісами компанії Google будь-який учитель, зареєструвавши свій акаунт на Gmail, отримує повний доступ до всіх додатків хмарної платформи. Хмарна платформа Google AppsEducationEdition надає такі сервіси: електронна пошта Gmail, диск Google, календар Google, сайти Google, Google Docs, Google Form, Blogger, YouTube, Google Classroom.

Розглянемо можливості деяких з них:

– Диск Google – сховище зберігання власних файлів із можливістю налаштування прав доступу до них (до 15 Гб безкоштовно), використовуючи його ви можете зберігати роботи учнів, задля підтвердження дійсної їхньої роботи під час карантину.

– Google Docs – сервіс для створення документів, таблиць, презентацій з можливістю надання прав спільного доступу декільком користувачам.

– Google Forms – редактор документів, у якому можна створити тести, анкети, провести вікторину, запросити на зустріч, зібрати адреси електронної пошти. Дуже

зручний сервіс в плані перевірки знань, яка не матиме суб'єктивного ставлення до учнів. За допомогою цього сервісу перевірка робіт не забирає багато часу. Під час створення тесту необхідно відзначити в ньому правильні відповіді. Потім після заповнення даної форми програма автоматично обчислює кількість правильних відповідей, виставляє оцінку і надає вам список оцінених та заповнених робіт.

– Blogger (блог) – це сайт, який є стрічкою записів (постів), які постійно доповнюються, упорядковуються за часом та датами. Його створення не потребує значних зусиль, адже ви слідуєте за інструкцією. На ньому можна розміщувати текст, зображення, мультимедіа. Блог є інтерактивним середовищем налагоджування комунікативної взаємодії між учнем та вчителем, а також це ефективний засіб популяризації предмета або своєї діяльності.

– YouTube – популярний відеохостинг, що надає послуги розміщення відеоматеріалів. Учитель може розміщувати відеопрезентації, фрагменти відеоуроків, створивши власний канал на даному сервісі, а також знаходити багато вже записаних відео фрагментів, що задовольняють темі заняття.

– Google Classroom (клас) – сервіс, що надає можливість створити систему управління навчанням дистанційно. За допомогою нього можна створювати інформаційні (консультативні) записи, завдання різного характеру (з відкритою відповіддю чи тестами), ділитися з учнями відеофрагментами. Можна виставляти час на виконання тієї чи іншої роботи, і при запізненні ця інформація буде вказана; всі оцінки автоматично збираються у вигляді таблиці [2].

Окрім перерахованих вище сервісів, великою популярністю користуються онлайн-тести освітнього проєкту «На Урок», LMS-платформ (Learning and Management System), шкільної платформи SMLS, що мають вільний та безкоштовний доступ до матеріалів.

Окрім подання матеріалу у вигляді текстових повідомлень можна користуватися програми для ведення відеоконференцій: Skype, Zoom. За умови їх використання вчитель має змогу в режимі реального часу оцінити знання учнів через поставлені запитання, навчити розв'язувати завдання, демонструвати презентації та коментувати її, пояснювати новий матеріал, а також проводити запис уроку.

Сучасні діти в повсякденному житті широко використовують соціальні мережі, через них також можна проводити дистанційне навчання. Наприклад, Edmodo – освітня технологічна платформа, що пропонує комунікацію, співпрацю та можливість тренерської роботи для закладів загальної середньої освіти та коледжів. Мережа Edmodo дає змогу вчителям ділитися вмістом, створювати тести, вікторини та опитування, керувати спілкуванням з учнями, колегами та батьками. Система є учитель-орієнтованою: учні та їх батьки можуть приєднатися до Edmodo тільки після запрошення вчителем [3].

Отже, хмарні технології є новим способом організації освітнього процесу і альтернативою традиційним методам. Вони створюють можливість для персонального навчання, колективного викладання та інтерактивних занять. Хмарні технології є ефективними при дистанційному навчанні, оскільки розвивають у школярів самостійність, творчість, ініціативність, критичне мислення, вміння вирішувати проблеми, навички співробітництва, вміння працювати з інформацією, а також життєві та кар'єрні навички.

Список використаних джерел:

1. Досвід учителів України з використання хмарних сервісів у системі загальної середньої освіти : збірник наукових праць / за заг. ред. С.Г. Литвинової. – К.: Компринт, 2016. – 310 с.
2. Нетрибійчук О. Використання хмарних сервісів і технології перевернутого навчання на уроках хімії // Біологія і хімія в рідній школі. – 2017. – №5. – С. 2–3.
3. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Edmodo>

ЗАКЛАДИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Рись О.О., Жданова-Неділько
(Полтава, Україна)

Сучасний період в Історії України характеризується тим, що в різних сферах життя впроваджується значна кількість інновацій, і це, у свою чергу, є і результатом, і передумовою подальшого успішного розвитку нашої країни. Оскільки ж в основі кожної інновації – людина з її творчим потенціалом, високим інтелектом, спрямованістю на пошук шляхів удосконалення дійсності відповідно до викликів сучасності, всі інноваційні процеси тим чи іншим чином торкаються освіти, в тому числі й середньої – найбільш всеохоплюючої щодо української молоді.

Не можна не погодитися, що «сама система освіти є джерелом інновацій, оскільки вона може формувати нові знання і технології, які генеруватимуть нововведення та інновації» [4].

Згідно зі ст. 31 розділу V Закону України «Про повну загальну середню освіту» [3], заклади загальної середньої освіти «...мають право провадити інноваційну діяльність та можуть укладати з цією метою відповідні договори про співпрацю з іншими закладами освіти (науковими установами), підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами». Отже, на державному рівні передбачено досить широкий діапазон як внутрішніх, так і зовнішньо спрямованих дій, які забезпечують інноваційність освітнього процесу в ЗЗСО.

Учені визначають освітні інновації як такі, що «стосуються системи освіти, її структур, освітніх процесів, що в ній відбуваються, тому спрямовані на реалізацію цілей і задач освітнього рівня – поліпшення якості освіти, освітніх послуг. Це управлінські, організаційні, економічні, соціальні, культурні, наукові, педагогічні, психолого-педагогічні аспекти й проблеми в освіті» [1]. І оскільки «педагогічний процес виявляється як цілеспрямована система впливу на суб'єктів освітнього процесу, яка призводить до якісних змін індивіда», необхідно, аби ці зміни відбувалися суголосно тим параметрам, що характеризують не лише сьогодення, а й прогнозоване майбутнє наших співгромадян.

Як стверджують дослідники [4], «на сьогоднішній день інноваційна діяльність є одним із основних компонентів освітньої діяльності будь-якого навчального закладу. І це не випадково, адже саме інноваційна діяльність не тільки створює основу для конкурентоспроможності того чи іншого освітнього закладу на ринку освітніх послуг, але й визначає напрямок професійного росту педагога, реально сприяє особистісному росту вихованців. Тому інноваційна освітня діяльність пов'язана із науково-методичною діяльністю педагога і навчально-дослідницькою діяльністю вихованців».

Водночас освітні інновації досить часто зазнають у своєму впровадженні гальмівного впливу. О. Петрунко, аналізуючи причини цього явища, відзначає, що «усю множину причин гальмування освітніх інновацій можна поділяти на: 1) причини системного характеру (або причини метарівня), зумовлені соціально-політичною і соціокультурною ситуацією та тотальним браком ресурсів, у т.ч. інноваційних; 2) причини концептуально-методологічного характеру, зумовлені неналежним рівнем рефлексивного аналізу сучасної ситуації суспільного розвитку; 3) соціально-психологічні причини, пов'язані із міжособовою і діловою комунікацією, діяльністю і самопочуттям людей в освітньому просторі» [2]. І якщо перші дві причини усунути на рівні окремого закладу загальної середньої освіти неможливо, то третя належить безпосередньо до компетенції освітнього менеджменту і повинна бути усунена його засобами. Тому професійна підготовка керівника закладу освіти обов'язково повинна передбачати його готовність до організації і стимулювання в педагогічному колективі інноваційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Колеснік О.О. Освітні інновації в контексті сучасних наукових досліджень / О. О. Колеснік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/14.pdf
2. Петрунько О.В. Освітні інновації в Україні: проблеми впровадження та можливості оптимізації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. http://elibrary.kubg.edu.ua/11662/1/O_Petrunko_KPP_IL.pdf
3. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 16.01.2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
4. Семенюк С.Б. Освітні заклади як особливі суб'єкти інноваційного розвитку суспільства / С.Б. Семенюк, С.В. Шпилик. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21030/2/TRM_2017_Semeniuk_S_B-Osvitni_zaklady_yak_185-194.pdf

ПРИРОДНИЙ ЛАНДШАФТ ЯК ТЛО ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ**Рогожа М.М.***(Умань, Україна)*

Ставиться мета сформуванню у навчальному просторі вищої школи уявлення про природний ландшафт як тло, водночас, і середовище розвитку соціокультурного простору. Саме в ньому неперервно виникають, розвиваються та тривають різні явища, що в кінцевому результаті нами сприймаються безперервним перебігом історичних подій. Сприймаючи лексичну групу «природний ландшафт» як робочу, неминуче маємо провести тлумачення цієї дефініції.

Отже: «Природний ландшафт – цілісна частина ландшафтної оболонки Землі, що утворилася в результаті складної й тривалої взаємодії основних геокомпонентів планети (гірських порід, води, повітря, біоти) в певних (щоразу специфічних) умовах середовища, і як наслідок – набула характерного вигляду в просторі» [1, с. 148].

Розглядаючи запропоновану тему в контексті вимог щодо забезпечення належної якості освіти у закладах середньої освіти, водночас, розуміючи під цим перспективу продовження ними як студентами, засвоєння обраного фаху, вважаємо необхідним зробити кілька необхідних акцентів (сприймаючи знання як кінцевий результат освітнього процесу). Найперше – комплексний характер набутого знання (рівень бакалавра), розуміючи під цим органічний сплав гуманітарного та природничого знання (допускається й протилежний порядок). Наступне – його логічний характер, котрий дозволяє, отримавши освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, навчатися у магістратурі на основі здобутого міждисциплінарного знання на основі причинно-наслідкових зв'язків. Нарешті, освітній процес має неодмінний характер здійснюватися у відповідному часово-просторовому континуумі з властивими йому ознаками.

Яскравим прикладом комплексного характеру здобуття середньої, ще більше – вищої, на наш погляд, бачиться навчальний предмет «Історія України», проектування його на подальше вивчення у якості навчальної дисципліни «Історія України» у закладах вищої освіти. Міждисциплінарний характер здобуття знань з української історії досить переконливо переплітається з географією України у її фізичній компоненті. Питання вивчення історії України в часово-просторовому континуумі, ґрунтуючись на цілісності його, неминуче виводить освітній процес на засвоєння загального через одиничне. Під цим ми розуміємо, що кожна історична подія відбувається у певний час на певній території. Остання має лише їй властиві фізико-географічні параметри. На нашу думку, достатньо переконливим прикладом може бути Національно-визвольні війни під проводом гетьмана Богдана Хмельницького та його сподвижників упродовж 1648-1676 років.

Йдеться про той відрізок часу, коли бойові дії очолював особисто гетьман Богдан Хмельницький, що їх історичний перебіг був пов'язаний з локусами різних природних ландшафтів України.

Локус «Княжі Байраки»¹. У минулому схилами балки Княжі Байраки росли ліси, що тягнулися аж до с. Мишурич Ріг. Власне балка знаходиться на верхів'ї р. Жовтої – притоки р. Інгульця. У цій місцевості 16.05.1648 р. відбувся другий етап битви, – перший під Жовтими Водами (29.04.1648) – було розбито решту відступаючої польської армії. Вона – початок національно-визвольної війни під проводом гетьмана Богдана Хмельницького [2].

Локус «Горохова Діброва»². Відступаюче від Корсуня польське військо потрапило у пастку в урочищі Горохова Діброва (на південь від Корсуня). Вмілими діяти гетьман організував битву так, що вороже військо потрапило в пастку, завбачливо підготовлену М. Кривоносом із піхотою й 10 гарматами. Козаки і кримські татари тиснули на відступаючих з флангів і тилу. Поляки увійшли в широку (близько 3,5 км) і глибоку балку. Затиснуте зліва болотом, а справа – кручами, військо РП, наткнулось на засаду, зупинилося та упродовж 25-26.05.1648 р. було розбито. Знання природного ландшафту допомогло гетьману і цього разу розгромити відступаюче військо поляків [2].

Локус «Пилявці»³. Він пов'язаний з битвою 21-23.09.1648 р. між українською козацькою армією і військом Речі Посполитої. Табори воюючих сторін були на протилежних берегах болотистої, топкої долини р. Пилявки, притоки р. Ікви. Обидва береги з'єднувала гребля. Піхота козаків зайняла її та збудувала шанці. Бій почали поляки, 21.09. відкинули козаків за греблю й утворили плацдарм на правому березі. 22.09. греблю відбили, цим спряли переходу на лівий берег основних сил козаків. Прибув і загін буджацьких татар. 23.09. відбулася генеральна битва, перемогли козаки. Військове чуття розвитку ситуації, героїзм воїнів і союзників забезпечили перемогу

Локус «Берестечко»⁴. Горохівщиною проходить вододіл басейнів річок Балтійського та Чорного морів. Природний ландшафт склали річки Стир, Пляшева й Іква з багнистими берегами. Битва під Берестечком (18-30.06.1651[П1]) стала наймасштабнішою і найтрагічнішою. Кримські татари як союзники, мали свої стратегічні погляди щодо бою, втекли й оголили лівий фланг... Кількість всього війська значно зменшилася. Негативно на хід битви вплинула відсутність гетьмана упродовж певного часу. Поляки вдало використали кілька новацій тактики, відмінних від знаних козаками раніше... Козацька вольниця переобирала гетьманів... Сутички і бої, ведені без єдиного керівництва зрештою привели до поразки... Загибло багато вояків. У соціально-політичному сенсі уклали Білоцерківський мирний договір (1651). Але війна тривала!!! [2].

Локус «Батіг»⁵. Поблизу Батога у межиріччі Бугу і Собу недалеко від м. Ладижин військо РП стало табором, бажаючи перешкодити загону Т. Хмельницького пройти до Молдавії (союзний договір). Перед ним була річка, на флангах ліси й болота, за табором – гора Батіг. Бій тривав 01-02.06.1652 р. 01.06. кіннота татар «смикала» поляків з перемінним успіхом. Оточивши вночі польський табір, військо козаків і татар 02.06. штурмом оволоділо ним і розбило піхоту та кінноту поляків. Не врятувало їх зручна позиція табору, німецькі найманці й природні перепони. Перемога мала позитивні територіальні, політичні, династичні та міжнародні наслідки.

¹Княжі Байраки. Нині – село Жовтоолександрівка, Пятихатський район, Дніпропетровська область.

²Урочище Горохова Діброва: знаходиться поблизу с. Виграїв, Корсунь-Шевченківський району Черкаської області.

³Пилявці. Нині – с. Пилявка, приналежне Старосинявській селищній територіальній громаді Старосинявського району Хмельницької області.

⁴Берестечко. Нині – місто Горохівського району Волинської області

⁵Батіг. Гора Батіг біля сучасного села Четвертинівка Тростянецького району Вінницької області.

Локус «Жванць»¹ Скоріше мова про Жванецьку облогу упродовж 28.09. – 15.12.1653 р., оскільки Богдан Хмельницький вирішив не давати генеральної битви, а примусити здатися. Облога виявила кілька центів протидії. Хан не бажав ослаблення Польщі та посилення Московського царства після рішення Земського собору 01.10.1653 р. (щодо протекції над Україною і готовності розпочати війну з Річчю Посполитою), передчуваючи майбутні зазіхання останнього на Крим (вихід до Чорного моря). Була і секретна частина угоди Іслама III. Герая та Яна-Казимира. Ці та низка інших причин привели до Переяславської угоди 08.0.1654 р.

У висновку слід підкреслити, що вивчення Історії України в середній і вищій школі з урахуванням компонента «природний ландшафт» має особливості у зв'язку зі специфікою навчального процесу, тривалістю вивчення начального предмета та начальної дисципліни, віковими особливостями учнів і студентів, рівнем підготовки вчителів і кваліфікації викладачів вищої школи.

Список використаних джерел:

1. Природний ландшафт. Словник-довідник з екології: навч.-метод. посіб. Укладачі: О. Г. Лановенко, О. О. Остапшина. – Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2013. – 226 с.
2. Шевчук Валерій. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI-XVIII століть / у двох книгах. Книга I. Київ: Тов «Видавництво «Кліо», 2019. 792 с., іл.; Книга II. – Київ: Тов «Видавництво «Кліо», 2019. – 1120 с.

ПОБУДОВА ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПАТОФІЗІОЛОГІЇ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ З АНГЛОМОВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Савельєва О.В., Колесникова Н.І.
(Полтава, Україна)

Доступність знань та фундаментальність вищої освіти є чинниками, які мотивують іноземних громадян до навчання у вищих навчальних закладах України, а саме медичних [1]. Навчання іноземних студентів має певні особливості, які зв'язані з умовами освіти, проживання в Україні, метою навчання, адаптаційним періодом у новому етнічному середовищі, тощо.

Викладання предмету англійською мовою є дуже поширеним явищем у вищих медичних навчальних закладах України в теперішній час. Така форма навчання існувала в провідних навчальних закладах за радянських часів і мала за мету підготовку лікарів для роботи в країнах Азії, Африки та Латинської Америки. Зараз зазначена форма навчання розвивається на інших засадах і обслуговує на контрактній основі інтереси іноземних громадян, які після завершення навчання будуть працювати у системі охорони здоров'я своїх країн [3].

Англомовна форма навчання підвищує конкурентоспроможність системи вищої медичної освіти в Україні. Її впровадження полегшує обмін студентами і викладачами між вищими навчальними закладами різних країн, як це передбачено Болонським процесом [2].

Метою роботи був аналіз позитивного досвіду, надбаного на кафедрі патології УМСА при викладанні цієї дисципліни студентам з англомовною формою навчання.

Протягом перших двох років навчання в медичному ВНЗ усі студенти, в тому числі ті іноземні студенти, які навчаються англійською мовою, вивчають гістологію, медичну біохімію, нормальну фізіологію та анатомію. Знання з цих дисциплін формують ту важливу основу, яка є необхідною для вивчення загальної патології. Розуміння процесів,

¹Жванець. Нині – село Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

які становлять патогенез захворювань, надає студентам змогу розуміти принципи діагностики та лікування хвороби, які вивчаються на клінічних кафедрах.

Наведені вище міркування визначають стратегію викладання патофізіології, але її здійснення при викладанні дисципліни англійською мовою відбувається на фоні деяких проблем. Вони виникають з двох причин:

- 1) недосконале володіння англійською мовою з боку іноземних студентів;
- 2) наявність недостатньої кількості навчально-методичної літератури для англомовної форми навчання.

Перше заважає іноземним англомовним студентам з країн Африки та Азії не тільки занотувувати повномасштабні лекції, а й розуміти пояснення під час розв'язання тестових завдань та вирішення ситуаційних задач.

Друге не надає необхідної кількості підручників та навчальних посібників міжнародного рівня, надрукованих англійською мовою, але згідно існуючої в Україні програмою з патофізіології. Адже зараз підручники, які використовують англомовні студенти з даної дисципліни, як і сама програма, не відповідають європейським стандартам. У Великобританії, Канаді, США та інших країнах світу існує предмет «Загальна патологія» на відміну від «Патологічної фізіології», яка викладається в медичних ВНЗ України [4].

Дані об'єктивні труднощі можливо подолати шляхом удосконалення педагогічного процесу, особливо за рахунок аудиторної роботи студентів. На практичних заняттях створюється ділова обстановка з залученням усіх студентів групи до активної участі в навчальному процесі. Її створення надзвичайно важливе з урахуванням психоемоційних факторів, що мають місце в англомовних групах [6].

Практичне заняття починається зі з'ясування початкового рівня знань з теми. Кожному студенту пропонується для цього коротко (однією фразою чи кількома словами) відповісти на прості конкретні запитання. Навіть таке кількахвилинне опитування дає уявлення про знання студента по темі заняття та його загальну поінформованість.

Основна частина практичного заняття полягає в усному опитуванні у формі діалогу між викладачем та студентом. Викладач під час опитування ставить проблемні запитання та спонукає до участі в співбесіді не лише того студента, якого опитує, а й інших членів групи.

Також під час лабораторних занять студенти виконують навчальні експерименти, в ході яких відтворюються типові патологічні процеси та стани з урахуванням вимог біоетики [5]. Все побачене у ході моделювання патологічних процесів студенти обговорюють з викладачем, пояснюють отримані результати та роблять висновки, які занотують у спеціальних зошитах «Records of practical studies on pathophysiology», розроблених колективом авторів кафедри патофізіології УМСА на чолі з професором В.О. Костенком та перекладених англійською мовою. Дані зошити містять інформацію про методику експериментів та перелік необхідного обладнання. Це значною мірою економить час заняття, що відводиться для занотування такої інформації.

В кінці кожного практичного заняття проводиться підсумковий контроль, що дозволяє з'ясувати рівень засвоєння матеріалу. Він проходить у вигляді тест-контролю, що містить 15 тестових завдань з однією правильною відповіддю (завдання I рівня). Тестові завдання створюються викладачами кафедри або перекладаються з вітчизняних джерел. Також використовуються тести, які існують в країнах, де проживають студенти. Це пов'язано з тим, що тестування за кордоном впроваджено для підтвердження дипломів, які одержані в Україні.

На підсумкових заняттях тест-контроль містить 20 тестів з однією правильною відповіддю, які охоплюють увесь вивчений розділ. Це допомагає англомовним студентам підготуватися до заключного тестового контролю з патофізіології та до ліцензійного іспиту «Крок-1». Також на підсумкових заняттях велика увага приділяється розв'язанню ситуаційних задач та завдань з бази даних «Крок-1».

Таким чином, англомовна форма навчання при викладанні патофізіології здійснюється на тих самих засадах, що й викладання цієї дисципліни державною мовою, але вимагає більшої уваги викладача до кожного студента під час аудиторної роботи та збільшує питому вагу тестування, яке дозволяє ефективно контролювати рівень знань студентів [7], навіть за умови їх недостатнього володіння англійською мовою. Досвід кафедри, щодо впровадження зошитів для практичних занять та тестового контролю може використовуватися при викладанні інших доклінічних дисциплін студентам з англомовною формою навчання.

Висновки:

1. Діалог між викладачем та студентами, де організатором отримання знань є викладач, залишається основним моментом у ході практичних занять з патофізіології для англомовних студентів.

2. Оптимальним методом контролю знань англомовних студентів під час вивчення ними патофізіології є тестовий контроль.

3. Застосування спеціальних зошитів з викладанням методик навчального експерименту англійською мовою значно підвищує ефективність цього виду початкової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Скрипніков М.С., Бобирьов В.М., Попов В.І., Потяженко М.М., Богиня Л.В. Деякі аспекти організації навчально-виховного процесу з іноземними студентами // Матер. доп. навч.-метод. конф. «Особливості організації навчально-виховного процесу зі студентами іноземцями у медичному вузі». – Полтава, 2003. – С. 2–11.
2. Грицак І.Г., Дикий Б.М., Пюрик В.Ф., Кобрин Т.З. Стан вітчизняного ринку вищої освіти та праці в медичній галузі у світлі вимог Болонського процесу // Медична освіта. – 2005. – №3. – С. 16–19.
3. Важнича О.М., Капусник Ю.О., Олійник Н.О. Проблеми і здобутки при викладанні базисної фармакології студентам з англомовною формою навчання // Матер. навч.-метод. конф. «Сучасні технології навчання у підготовці медичних кадрів». – Полтава, 2008. – С. 16–18.
4. Гоженко А.І., Гуркалова І.П., Дяченко М.Г., Коваленко Л.Г., Бабич В.П. Сучасний стан та перспективи підготовки іноземних студентів в Одеському медичному університеті // Матер. міжнародн. наук.-практ. конф. «Фахова підготовка іноземних громадян в Україні, сучасний стан та перспективи розвитку». – К., 2002. – С. 232–241.
5. Антологія з біоетики / За ред. Ю.І. Кундієва. – Львів, 2003. – 592 с.
6. Дев'яткіна Т.О., Важнича О.М., Луценко Р.В., Олійник Н.О., Денисенко С.В. Психоемоційні фактори при сучасних і класичних методах контролю знань // Зб. наук. праць «Сучасні технології вищої медичної освіти». – Донецьк, 2006. – С. 238–242.
7. Захарчук Г.Я., Криховець О.В., Гулай О.І., Бодров В.П. Тестовий контроль знань при вивченні хімічних дисциплін на фармацевтичному факультеті // Медична освіта. – 2004. – №3-4. – С. 43–45.

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ

Савонова О.В. (Чернігів, Україна)

Волкова В.А. (Санкт-Петербург, Росія)

Кудін С.Ф. (Чернігів, Україна)

Мета цієї статті – ознайомити фахівців, які займаються здоров'язбережувальним вихованням і навчанням молоді, з науково-методологічними основами, які ми пропонуємо враховувати в педагогічній практиці формування здоров'язбережувальної поведінки майбутнього покоління.

За останні роки з'явилося чимало цікавої й достойної навчально-методичної літератури, де висвітлюються актуальні аспекти формування, збереження та зміцнення не тільки фізичного, але й психічного здоров'я. Проте суттєвим недоліком нової літератури, на думку авторів, є те, що предмет дослідження (психічне здоров'я) розглядається тільки з медико-біологічних позицій і зовсім не враховуються сучасні досягнення глибинної та трансперсональної психології, які уможливають «проникнути» у вищу ірраціональну психічну сферу, з освоєння якої і повинно починатися управління індивідуальним здоров'ям.

Методологічні основи формування здоров'язбережувальної поведінки молоді повинні ґрунтуватися на принципах холистичного та феноменологічних підходів до вивчення людини й екзистенціальному діалозі, стрижньовою метою яких є розширення свідомості. Теоретичні засади психовалеології повинні ґрунтуватися, принаймні в нашому баченні, на класичному психоаналізі, аналітичній психології К.Г. Юнга, генштальт-психології гуманістичній психології, екзистенціалізмі й феноменології, східних духовних практиках, вітчизняних духовних практиках, що орієнтовані на національні традиції й цінності тощо.

Системоутворювальним поняттям формування здоров'язбережувальної поведінки молоді повинна стати тріада: актуальність – свідомість – відповідальність.

Основним завданням формування здоров'язбережувальної поведінки молоді повинно стати формування у них культури здоров'я, зокрема, психічного. Тобто, усвідомленого досвіду самоактуалізації в суспільній системі координат, що охоплює всю людську натуру. Друге важливе завдання – виховання комунікативних знань, умінь та навичок – надійних гарантів запобігання конфліктам психоемоційним стресам, а отже, й зміцнення здоров'я.

Комплексне розв'язання цих завдань і повинно виступати провідним орієнтиром стосовно змістовної лінії освітнього процесу. Особливість практичних занять здоров'язбережувального виховання і навчання молоді полягає в тому, щоб на виховних годинах або інших заняттях згідно відповідно до навчального плану освітніх установ проводити спеціально підібрані класичні психологічні ігри, які використовуються в адаптованому варіанті щодо розв'язання завдань формування здоров'язбережувальної поведінки молоді. Наприклад, актуальними на таких заняттях є вивчення тем «Роль вищих психічних аспектів у збереженні життя й здоров'я людини», «Збереження та зміцнення психічного здоров'я», «Психоекологія життєвого простору». Де юнакам та дівчатам можна запропонувати взяти участь в адаптованих іграх «Хроніка аварії на підводному човні», «Червоне й Чорне», «Подорож на повітряній кулі» відповідно і розв'язати складні завдання, які виникатимуть у ході їх проведення на основі аналізу змодельованих життєвих ситуацій.

Разом із тим слід звернути увагу на обов'язковість дотримання таких основних рекомендацій, стосовно методики проведення подібних занять.

1. Педагог-організатор заняття повинен визнавати за юнаками та дівчатами їхнє безумовне право на власний вибір щодо стратегії і тактики розв'язання кризової ситуації, яка моделюється в грі. Однак це не позбавляє права ведучого висловлювати власну думку з цього приводу.

2. Педагог повинен організовувати заняття таким чином, щоб група відчула свою причетність до безперервного й захопливого процесу гри.

3. Заняття повинні організовуватися таким чином, щоб до ігрової ситуації залучалися всі присутні із самого початку.

4. Педагогу слід уникати спокуси вступати в марні дискусії з учасниками гри. Якщо ж суперечка виникає, то потрібно виявити повагу до альтернативної позиції і спробувати «замкнути» сперечальника на групу. У цьому випадку у ведучого гри залишається можливість маневру для ефективного завершення дискусії. Разом з тим йдеться не про заперечення або неприйняття творчого самовираження когось із

учасників чи про маніпулювання думкою групи. Важливо не допускати «демонстративної» поведінки сперечальників, до чого останні, можуть прагнути.

Певна річ, не можна передбачити всіх методичних перешкод, які можуть виникнути в процесі формування здоров'язбережувальної поведінки молоді. Однак, педагоги, які творчо ставляться до своєї справи, завжди знайдуть гідне рішення у будь-якій ситуації. Головне, залишатися щирим і доброзичливим, а час зробіть усе інше. При оцінюванні результативності такого роду занять доцільно не стільки думати про те, яка гра або вправа найкраща, стільки про те, як ефективніше використовувати кожен момент часу для досягнення головної мети здоров'язбережувального виховання та навчання – формування здоров'язбережувального світогляду та культури представників майбутнього покоління.

На позитивний результат слід очікувати лише тоді, коли всі учасники заняття не просто будуть засвоювати психовалеологічні знання и уміння, але й переосмислювати, усвідомлювати ці знання з позиції власного життєвого інтересу. Тому надзвичайно важливим у процесі здоров'язбережувального виховання та навчання молоді є формування у них стійкої мотивації до корекції власних негативних рис характеру й способу життя, що дасть змогу їм у подальшому здійснювати усвідомлений, скоординований вплив на формування власної здоров'язбережувальної поведінки впродовж життя.

Здоров'язбережувальне виховання та навчання є тільки «пусковим механізмом», який спрямований на розкриття здоров'язбережувального потенціалу молоді. Його ефективність буде визначатися подальшим реальним ставленням кожного представника майбутнього покоління як до власного здоров'я так і здоров'я тих, хто оточує.

«МОЗКОВИЙ ШТУРМ» ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУ

Салай Я.П.

(Полтава, Україна)

Одним із інструментів на шляху до реалізації проекту є етап зібрання інформації. В залежності від об'єкта проекту, спрямованості інтересів замовників, географічних чинників тощо значно варіюються джерела отримання інформації. В соціально спрямованих заходах є декілька варіантів безпосереднього зібрання необхідних знань:

- загальні знання менеджера проекту;
- спостереження;
- анкетування/опитування;
- офіційні дані – аналіз документів;
- аналіз соціуму(соціальна паспортизація) – зібрання статистичних даних;
- фокус-групи.

Фокус-група – це групове інтерв'ю, яке проходить у формі групової дискусії і спрямоване на отримання від її учасників «суб'єктивної інформації» про те, як вони сприймають певні суспільні події та явища [1, с. 20].

Поруч з вищезазначеним, слід акцентувати увагу на такому понятті, як «мозковий штурм». Відповідно до наукового визначення, мозковим штурмом є популярний метод висування творчих ідей у процесі розв'язування наукової чи технічної проблеми, сеанси якого стимулюють творче мислення [2].

Поняття мозкового штурму, звичайно ж, уже не раз згадане в літературі. Його досліджували, зокрема, С. Райх, М. Бучинський, К. Балаєва, А. Осборн, Т. Кравчина, С. Шамало, А. Донцов, Б. Ломов. Проте актуальність цього методу є безперечною.

Інколи, мозковий штурм ставлять як наслідок зібрання фокус-групи, проте, можна спростувати дане твердження, оскільки, при вивченні думки фокус групи коло людей,

що задіюються не завжди є близько знайомим із проблематикою, яка обговорюється та його метою є зібрання масиву інформації, з якої потім «витягається» певна частка, що цікавить організатора. Це своєрідний тест на обізнаність серед населення та, відповідно, визначення необхідності реалізації.

Мозковий штурм же, навпаки, має своєю метою саме обговорення предмета, пошук шляхів більш успішної реалізації, об'єктивну оцінку шансів на успіх проекту. Крім того, учасниками мозкового штурму є потенційні виконавці та люди, що мали в минулому чи займаються під час проведення заходу зв'язок із сферою, що обговорюється.

Існує дві модифікації проведення мозкового штурму. Перша полягає в тому, що формуються дві групи респондентів:

- суб'єкти – особи з творчим складом розуму;
- суб'єкти з критичним складом розуму.

Перша група генерує ідеї й оцінки, друга – аналізує і критикує запропоновані ідеї. Осіб, які беруть участь в обговоренні, не критикують, керівник – безсторонній, він скеровує дискусію. Ідея, що встоїть проти критики і з якою погоджується більшість, приймається як підсумкова експертна оцінка. Друга варіація відрізняється тим, що заздалегідь групу критиків не виділяють. Відбувається вільне обговорення проблеми і приймається узгоджена версія оцінки.

Даний метод має декілька різновидів:

– кон'юнктурні наради (спрощений варіант «мозкового штурму», учасники якого на чолі з керівником підприємства формують узгоджені оцінки стану і розвитку предмету);

– метод-635 (це експертне опитування, для якого задіюється 6 експертів, кожний з яких одержує в письмовому вигляді викладення проблеми. Учасник письмово подає 3 власні пропозиції по вирішенні ситуації, на що має 5 хвилин. Кожен учасник має ознайомитися та внести корективи в пропозиції кожного з учасників і в підсумку організатор отримує 18 варіантів розгляду поставленої спочатку проблеми);

– метод співвіднесеної оцінки «лицем до лиця» (зібрання спеціалістів з різних сфер діяльності, кожен з яких на обговорення виносить підготовлену ідею (єдиний з варіантів мозкового штурму, що обов'язково включає в себе підготовку способів вирішення проблематики експертами раніше) Відбувається селекція ідей і відкидання тих пропозицій, що не витримали перевірки і критики. У результаті за основу приймаються ідея або пропозиція, яку підтримала більшість за результатами голосування чи простого опитування).

Отже, розглянувши мозковий штурм як один з інструментів збору інформації при підготовці до реалізації проекту, можна вважати його одним з найбільш необхідних у проектній діяльності: адже завдяки йому організатор проекту отримує найвищі шанси продумати всі варіанти як позитивного так і негативного варіанту розвитку проекту та, відповідно, має змогу врахувати всі ризики.

Список використаної літератури:

1. Безпалько О.В. Соціальне проектування: Навч. посіб. / О.В. Безпалько. – Київ, 2010 – 127 с.
2. Мозковий штурм [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B7%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%88%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BC.

**ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «ГОЛОВНИЙ ВИРОБНИЧИЙ ПРОЦЕС»,
«КОНТУР УПРАВЛІННЯ», «ЛАНЦЮГИ ПРОЦЕСІВ»****Самсоненко В.В.**
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Сас Н.М., доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Опис процесів проекту представляє собою ланцюг із послідовно змінюючих один одного станів об'єкту процесів. Це об'єктивна реальність: об'єкт процесу або є, або його немає. А про процес ми можемо говорити тільки тоді, коли чітко ідентифікується зміна стану об'єкту процесу.

Для розуміння сутності застосування процесного підходу до управління проектами важливе значення мають дефініції *«головний виробничий процес», «контур управління», «ланцюги процесів»*.

Описання проекту у відповідності до процесного підходу починається з визначення головного виробничого процесу (ГВП). У цьому смислі ГВП однаково виглядає в усіх проектах, підприємствах, виробництвах, організаціях: від вивчення потреб потенційних клієнтів до того часу, коли виробництво знайде необхідним перервати контакт з ним. Корольов В.О. розрізняє три групи складових ГВП: передпродажна (маркетинг, реклама), пов'язана з продажем і пов'язана з післяпродажним обслуговуванням продукту і, зрозуміло, клієнта [1].

Легко помітити, що вже на передпродажному рівні повинні закладатися елементи продукту організації, які приведуть клієнта до розуміння необхідності і доцільності (навіть, вигідності) продовження співробітництва з виробництвом у задоволенні власних потреб. Таким чином, продаж товару, який часто сприймається як центральна подія у ході перетворення вільного клієнта на лояльного клієнта, такою не являється. Головне – щоб клієнт прийшов знову й знову. А продаж – тільки проміжна оцінка ефективності підприємства.

Щоб виробництво працювало на ГВП, ним потрібно управляти. Тобто, необхідно мати виконавців – людей, які безпосередньо займаються зміною стану об'єкту процесу. Далі – виробництво повинне надати виконавцям усі необхідні ресурси: гроші, умови, продукти, тощо. Та й самі виконавці також ресурс. Процеси підготовки цих ресурсів називаються основними. Щоб забезпечення виконавців відбувалося вчасно і у необхідному обсязі, виробництво повинне управляти взаємодією постачальників і виконавців. Для цього йому необхідний управляючий. А щоб він міг приймати правильні рішення, виробництво повинне мати можливість отримувати максимально об'єктивні відомості як про ГПП, так і про управління ГВП.

У результаті виникає стандартний (універсальний) для різноманітних процесів відомий з теорії контур управління з чотирьох ланок управління, забезпечення, виконання, перевірка(вимірювання, аналіз, удосконалення). Можна виділити два контури управління процесом: контур управління з боку вищого керівництва для досягнення цілей організації; контур оперативного управління з боку керівника процесу для досягнення цілей процесу.

Оскільки процес не може існувати окремо від організації, для його цілеспрямованої роботи вище керівництво визначає призначення процесу, ставить перед керівником процесу меті, погоджує способи їх досягнення і затверджує планові показники результативності та ефективності процесу. Керівник процесу у свою чергу приймає управлінські рішення на підставі інформації, що надійшла і встановлених планів.

Як правило, клієнт (людина чи підприємство), як і більшість інших об'єктів процесів (наприклад, сировина), не може перейти за один раз з початкової стадії до

кінцевої. Тому ГВП декомпозується на підпроцеси, які відбивають зміни проміжних станів об'єкту. Число таких станів, і відповідно, процесів своє для кожного конкретного випадку, але загалом воно не велике. За необхідності вводяться додаткові процеси чи існуючі процеси підлягають дробленню на менші підпроцеси. Важливо враховувати, що велика кількість процесів є ознакою недосконалості обраної технології. Більш того, чим довший ланцюг процесів, тим вища вірогідність збоїв і важче досягти гарантованого результату: заданих параметрів кінцевого продукту.

Для запуску кожного процесу потрібна операція над об'єктом процесу, а для забезпечення виконання операції – різноманітні ресурси, велику частину з яких під час проектування процесів забувають, якщо працюють безсистемно. Створення, обробка і доставка кожного ресурсу в оперативну зону представляє собою такий же ланцюг процесів. Відповідно для зміни проміжних станів ресурсів будуть потрібні свої аналогічні ланцюги. Велика частина усіх цих ланцюжків виходить у зовнішнє середовище. А деяка частина, яка стосується узгодження у ланцюгу «постачальник – отримувач» замикається на об'єкті процесу, у результаті чого і виникає замкнутий контур управління.

Майже усі гілки, у кінцевому рахунку, беруть свій початок в оточуючому середовищі. Ця обставина дозволяє проаналізувати граничні процеси виробництва з точки зору економічної ефективності. Можливо, вигідніше буде віддати їх незалежним постачальникам (аутсорсінг). У будь – якому випадку вибір визначається закономірностями еволюції виробництва, хоч ззовні виглядає як чисто вольове рішення керівництва.

В результаті утворюється ланцюг (мережа) процесів проекту – об'єднання взаємозалежних і взаємопогоджуваних процесів проекту в єдину систему. Кожен процес при декомпозиції може бути розбитий на деяку кількість підпроцесів (робіт), виконання яких приводить до отримання на виході процесу продукції з заданими параметрами [2].

Список використаних джерел:

1. Королёв В.А. Общее дерево процессов предприятия / В.А. Королёв [Электронный ресурс]. – режим доступа: <https://quality.eur.ru/DOCUM4/odpp.htm>
2. Процеси управління проектами : Навчально-методичний посібник / Гриньова М.В., Сас Н.М. – Полтава: ПНПУ, 2012. – 196 с.

ЕЛЕМЕНТИ КРАЄЗНАВСТВА НА УРОКАХ ХІМІЇ

Самусенко Ю.В.
(Полтава, Україна)

Вивчення рідного краю є дуже важливим компонентом в системі освіти, який сприяє вихованню справжнього патріотизму, любові до власної країни. Реалізація краєзнавчого аспекту під час вивчення різних дисциплін у середній школі просто необхідна.

Виховання краєзнавством передбачає не тільки навчання і поширення знань про минуле свого краю, його особливостей і визначних пам'яток, але і розвиток потреб в турботі за його майбутнє і збереження його культурної спадщини.

Полтавщина багата на таланти. Серед полтавців є і всесвітньо відомі письменники, поети, музиканти, художники і вчені. До найбільш відомих вчених-хіміків можна віднести М.Г. Кучерова, О.Є. Чичибабіна, І.І. Китайгородського та інших.

Зазвичай краєзнавчу роботу проводять в школі вчителі історії, української філології. Але і на уроках з дисциплін природничого та фізико-математичного профілю можна також з успіхом використовувати елементи краєзнавства. Як свідчить практика, використання краєзнавчого матеріалу на уроках як засобу конкретизації не тільки не

перевантажує учнів, а, навпаки, значно полегшує засвоєння систематичного курсу, сприяє розвитку кругозору учнів, робить їх знання більш міцними і більш глибокими. Місцевий матеріал може бути змістом окремого уроку, або бути окремим елементом його при вивченні конкретним тем.

Під час вивчення тем, присвячених будові атома, періодичному закону і періодичній системі елементів Д.І. Менделєєва розглядається питання будови атомного ядра. Автором нейтронно-протонної будови атомного ядра визнаний Дмитро Дмитрович Іваненко, який народився у Полтаві 29.07.1904 року. У 1920 році закінчив полтавську чоловічу гімназію, У 1920-23 роках працював вчителем фізики і математики трудової школи в Полтаві, одночасно навчався і закінчив Полтавський педагогічний інститут (працюючи при цьому у Полтавській астрономічній обсерваторії). Поступив на навчання в Харківський державний університет, після закінчення першого курсу був переведений у Ленінградський державний університет, який і закінчив з відзнакою у 1927 році. У 1929-31 роках – завідувач теоретичним відділом Харківського фізико-технічного інституту, завідувач кафедри теоретичної фізики Харківського механіко-машинобудівного інституту, професор Харківського державного університету. З 1943 по 1994 рік – професор кафедри теоретичної фізики Московського державного університету [1].

Саме Д.Д. Іваненко запропонував теорію, згідно з якою атомне ядро складається з протонів і нейтронів. В одній з своїх праць Дмитро Дмитрович висловлює думку про те, що нейтрон є не тільки структурною одиницею атомного ядра, а є новою самостійною елементарною часткою зі спіном $1/2$ [2]. Д.Д. Іваненко активно розвивав мезонну теорію ядерних сил, твердо захищав квантову механіку і теорію відносності від ретроградів і невігласів. Інформація про життя і діяльність нашого земляка Д.Д. Іваненка, на жаль, маловідома не тільки учням середніх навчальних закладів, але і багатьом студентам природничих факультетів педагогічних вишів.

У курсі органічної хімії вивчається реакція гідратації алкінів на прикладі приєднання води до ацетилену. Ця реакція носить ім'я ще одного нашого земляка – Михайла Григоровича Кучерова, який народився 3.06.1850 року в селі Засулля (нині Лубенський район Полтавської області). Навчався у Полтавському кадетському корпусі, а потім декілька місяців у Михайлівському артилерійському училищі. Не завершивши цього навчального закладу він вступає до С.-Петербурзького землевпорядного інституту, який закінчив у 1871 році. У цьому виші під керівництвом професора Н.Н. Соколова він розпочав дослідження в галузі хімії. До 1910 року він працює у цьому ж інституті (з 1902 року – професором) [3].

У 1881 році М.Г. Кучеров відкрив реакцію каталітичної гідратації ацетиленових вуглеводнів з утворенням оксосполук. Гідратація ацетилену до цього часу є головним промисловим методом одержання ацетальдегіду, який є сировиною для одержання оцтової кислоти і етанолу [4].

На уроках хімії в закладах м. Полтава і Полтавської області при вивченні різних тем, а також у позакласній роботі з хімії можна (і треба!) згадувати видатних хіміків Полтавщини. Окрім вищезгаданих це і О.Є. Чичибабін, і І.І. Китайгородський, і А.В. Домбровський, і А.П. Каришин та інші [5].

Звичайно, уроки з хімії не слід перетворювати в уроки з історії. Але учні повинні знати про своїх земляків, які сприяли формуванню класичної хімії, відіграли значну роль у розвитку хімічної промисловості. Коли учитель подає інформацію, якої нема в підручнику, це завжди привертає увагу учнів. Це сприяє підвищенню зацікавленості учнів до хімічної науки, викликає бажання глибше пізнати її основи. А інформація про полтавчан, які зробили суттєвий внесок у розвиток світової хімічної науки формує в них почуття патріотизму.

Викладаючи програмовий матеріал учитель хімії обов'язково повинен використовувати місцевий матеріал, що сприятиме зростанню інтересу учнів до хімії і історії рідного краю.

Список використаних джерел:

1. Біографія Д.Д. Іваненка – [Електронний ресурс] – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Иваненко,_Дмитрий_Дмитриевич
2. Ivanenko D. // Nature. 1932. V.129. May 28. P.798.
3. Біографія М.Г. Кучерова – [Електронний ресурс] – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Кучеров,_Михаил_Григорьевич
4. Кучеров М.Г. О новом способе гидратации углеводов ацетиленового ряда // Журнал Русского физико-химического общества. – 1881. – Т. 13, вып. 8. – С. 542–545.
5. Джурка Г.Ф., Шиян Н.І. Видатні хіміки Полтавщини. – Полтава, 2005. – 28 с.

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В БІОЛОГІЇ

Святобог К.Д.
(Полтава, Україна)

Система освіти, відповідно до вимог сучасності, потребує докорінного переосмислення, практичної реалізації: навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити разом, навчитися жити. ХХІ століття – час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, у якому якість людського потенціалу, рівень освіченості й культури всього населення набувають вирішального значення.

Сьогодні використання інформаційних технологій – одна з умов успішного вивчення природничих дисциплін у школі. Найбільш актуальним, на мою думку, є застосування мультимедійних засобів візуалізації уроків біології. Як писав К.Ушинський: «... Педагог має подбати про те, щоб якомога більше органів чуття – око, вухо, голос, чуття мускульних рухів... взяли участь в акті запам'ятовування. За такого дружного сприяння всіх органів в акті засвоєння ви переможете найлінійнішу пам'ять».

Під час візуалізації навчального матеріалу ефективно реалізується принцип наочності навчання. Згідно психологічних досліджень – 80% сучасних школярів візуалізували тільки 20% аудіали і кінестетики [1].

Інформатизація освіти зумовила зміни традиційних підходів у навчанні: крім залучення технічних новацій, використання інтернет-простору, впровадження інтерактивних технологій, особливу увагу науковці привернули до питання використання комп'ютерних програмних засобів для унаочнення навчального матеріалу. З'явилися нові терміни «візуалізація» і «візуальна підтримка», які певним чином характеризують залучення інформаційних технологій у сферу навчальної діяльності. І якщо усталені погляди на наочність як базовий принцип навчання довго не переглядалися, то з появою мультимедії питання унаочнення навчального матеріалу набули нової актуальності. Значний вклад у теорію сприйняття й засвоєння різних видів інформації внесли В. Безпалько, Л. Виготський, О. Леонт'єв, Н. Талізін та ін. [2].

Мультимедіа (multimedia) – це сучасна комп'ютерна інформаційна технологія, що дозволяє об'єднати в комп'ютерній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію (мультиплікацію). Відомо, що «краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Застосування мультимедії дає можливість дуже швидко опрацювати інформацію у вигляді таблиць, схем, діаграм, визначити залежність між різними об'єктами і явищами, будовою та функціями. Шляхом застосування мультимедійних засобів можна отримати дві переваги: якісну та кількісну. Якісна перевага очевидна, так як багато дітей із низьким розвитком образного мислення важко засвоюють образні поняття, а інтерактивні моделі дозволяють сформувати цілісну картину біологічного процесу, розглянути його поетапно, порівняти, зробити висновки. Важливе значення має також і розвиток пізнавального інтересу учнів до уроків із використанням мультимедії,

що має загальне психологічне підґрунття. Учні переходять від звичайної цікавості до допитливості, і як наслідок – до розкриття причинно-наслідкових зв'язків. Мультимедійні технології дозволяють завдяки візуалізації навчального процесу:забезпечити високий рівень наочності уроку, зекономити час при подачі матеріалу, підтримувати високий темп уроку, підвищувати ефективність уроку, розвивати мотивацію до вивчення біології, краще розуміти й швидше запам'ятовувати навчальний матеріал, розвивати візуальне (наочно-образне) мислення, одержувати компетенції для життя в інформаційному суспільстві [6].

Найоптимальнішим засобом візуалізації, на мою думку, є мультимедійна презентація. Мультимедійні презентації та проекти слугують для учнів візуальною карткою пам'яті, бо задіюють різні канали сприйняття, у тому числі й асоціативну пам'ять учнів. Таке подання навчальної інформації формує в учнів візуальне мислення [3].

Використання мультимедійних презентацій полегшують роботу вчителя як лектора. На відміну від традиційної, комп'ютерна лекція має великі можливості використання ілюстративних матеріалів, відео, анімацію. Демонстрація презентації, що супроводжує лекційну частину заняття, сприяє кращому засвоєнню матеріалу, поглиблює розуміння лекції.

Створюючи мультимедійні презентації, створюючи презентації слід дотримуватись таких вимог:

1. Зміст, глибина і об'єм навчальної інформації повинні відповідати пізнавальним можливостям учнів, враховувати їх інтелектуальну підготовку і вікові особливості.
2. Слайди презентації повинні містити тільки основні моменти уроку (основні визначення, схеми, анімаційні та відео фрагменти).
3. При відборі матеріалу слід уникати дальніх планів і дрібних деталей.
4. Слід уникати великих текстових фрагментів.
5. Виділяти в текстах найбільш важливі моменти, використовуючи напівжирний чи курсивний шрифт;
6. Загальна кількість слайдів не повинна перевищувати 20-25.
7. Не варто перенавантажувати слайди різноманітними спецефектами, інакше увага учнів буде зосереджена саме на них, а не на інформації слайду.
8. Не рекомендується використовувати в стильовому оформленні презентації більше 3 кольорів.
9. Необхідно чітко розрахувати час на показ того чи іншого слайду, щоб презентація була доповненням до уроку, а не навпаки.

Мультимедійні презентації, створені з урахуванням даних вимог посилюють візуалізацію уроків біології [5].

Візуалізація навчальної інформації дозволяє вирішити цілий ряд педагогічних завдань: забезпечення інтенсифікації навчання; активізації навчальної та пізнавальної діяльності; формування й розвиток критичного і візуального мислення, зорового сприйняття, образного представлення знань і навчальних дій; передачі знань та розпізнавання образів, тощо [4].

Список використаних джерел:

1. Ахмедова Ю.Н. Віртуальна стіна: сучасні інтерактивні технології у системі традиційної освіти [Електронний ресурс] / Юлія Нодіржонівна Ахмедова // XXI Хмурівські читання – кафедра ТiМСО Обласна науково-практична Інтернет-конференція, 2015.
2. Зінченко В.В. Візуалізація навчання як засіб підвищення ефективності уроків біології [Електронний ресурс] / Валентина Володимирівна Зінченко // НАПНУ УМО ІПОІІІ (м. Донецьк), 2012.
3. Козленко О.Г. Мультимедійні програми з біології: порівняння можливостей // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2004. – № 2. – С. 24–25.

4. Кусень М.В. Хмарні технології навчання [Електронний ресурс] / Мирослав Васильович Кусень // Інфосвіт. – 2015.
5. Савченко З.В. Застосування мультимедійних засобів на уроках біології в загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] / Зінаїда Василівна Савченко.
6. Чепіжак В.А. Мультимедіа як засіб візуалізації навчального процесу на уроках біології [Електронний ресурс] / Віра Андріївна Чепіжак // XXI Хмурівські читання – кафедра ТiМСО Обласна науково-практична Інтернет-конференція, 2015.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ

Сенченко В.І., Большая О.В.
(Полтава, Україна)

Проблема інформаційного забезпечення управлінської діяльності є об'єктом особливої уваги та предметом дослідження у педагогічній науці в останні два десятиріччя і набуває подальшої активної розробки.

Інформація відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективного управління у діяльності керівників навчальних закладів. Тільки достовірне знання щодо якісних змін в процесах навчання, виховання, методичного і матеріально-технічного їх забезпечення, інформація з наслідків діяльності педагогічних кадрів і функціонування всіх структурних підрозділів навчальних закладів дає змогу приймати обґрунтовані рішення, адекватні їх потребам, регулювати умови, необхідні для ефективної роботи педагогічного колективу.

Управління навчальним закладом розглядають, як складну структуру, що включає духовні та матеріальні процеси. Основною складовою навчального закладу як соціальної системи є людина. Але, крім людей, для нормального його функціонування необхідні різноманітні речі, технічні об'єкти, яких згодом стає все більше. Ці матеріальні об'єкти можуть бути розглянуті як самостійні елементи навчального закладу та як системні утворення [1].

Керівнику навчального закладу для забезпечення якісної та безперешкодної роботи крім моделювання інформаційної мережі необхідно вирішувати й інші управлінські завдання. Розробка ефективних управлінських рішень потребує застосування сучасних інформаційних технологій, що забезпечують повноту, своєчасність відображення процесів, можливість їхнього моделювання, аналізу та прогнозування.

Інформаційна система управління - це сукупність засобів для формування, обробки та використання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Основними функціями управлінської інформаційної системи виступають збирання, зберігання, накопичення, пошук і передача даних, що використовуються для підтримки прийняття управлінських рішень.

До базових компонентів інформаційних систем можна зарахувати:

- технічне забезпечення – набір пристроїв, які дозволяють отримувати й обробляти дані;
- програмне забезпечення – це набір програм, що дає можливість технічному забезпеченню обробляти дані;
- базу даних – сукупність відповідним чином організованої інформації, яка зберігається користувачами;
- мережу – пов'язану систему, що дозволяє здійснювати поділ ресурсів різних комп'ютерів;
- процедури – набір інструкцій про те, як комбінувати вищезгадані компоненти для обробки інформації та генерування необхідних виходів;

– спеціалістів – осіб, які працюють з інформаційною системою. Ключову позицію в інформаційній системі займає система обробки даних [2].

Програмні комплекси дозволяють розв'язувати задачі менеджменту сучасного навчального закладу. Вони автоматизують функції кожного із учасників навчально-виховного процесу. Керівникам навчального закладу допомагають у веденні документації (алфавітна книга, особові справи учнів та співробітників, автоматичне формування різноманітних звітів та ведення статистики), розкладу (оперативне датування календарних планів та записів у журналі), обліку руху учнів та складанні автоматичних оперативних звітів, моніторингу навчального процесу та за допомогою конструкторів звітів, моніторингу якості навчання засобом виведення графіків та карт успішності учнів (за предметами, середніми оцінками, учителями тощо), моніторингу відвідувань учнів засобом виведення тематичних звітів, складанню шкільної системи документообігу та автоматизації складання статистичної звітності для управлінь (відділів) освіти. Батькам та учням дозволяє оперативно контролювати успішність та відвідування дитини через Інтернет (електронний класний журнал та щоденник), або отримувати цю інформацію через мобільний телефон, а також спілкуватися з учителями та адміністрацією. Педагогам надає можливість вести класний журнал, працювати з розкладом та календарними планами, проводити тестування учнів, готувати відео уроки.

Управління важлива складова педагогічної науки. Стратегічною лінією інформатизації управління необхідно вважати використання потужного інформаційного ресурсу з метою розвитку освіти.

Список використаних джерел:

1. Пономаренко Г. Інформатизація управління навчальним закладом // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.kbuara.kharkov.ua>
2. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://pidruchniki.com/>
3. Кравчина О. Розвиток ІКТ компетентності вчителів в процесі впровадження автоматизованих систем управління // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/>
4. Мармаза О.І. Основи теорії менеджменту // [Електронний ресурс] Режим доступу: dspace.hnpu.edu.ua

ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО ТЕСТУВАННЯ СТУДЕНТІВ НА КАФЕДРІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ УМСА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА ЯКОСТІ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Сербін С.І., Тарасенко Я.А., Тихонова О.О.
(Полтава, Україна)

У останні 15 років в Україні проходять масштабні зміни у галузі вищої освіти, медичної зокрема: у 2005 році міністр освіти України Станіслав Ніколаєнко в Бергені (Норвегія) підписав Болонську декларацію від імені України [2]. Це стало відправною точкою переходу від радянської моделі вищої освіти до європейських стандартів надбання професійних знань та умінь. Болонський процес на рівні держав європейської спільноти був започаткований підписанням міністрами освіти від імені своїх урядів документа, який назвали «Болонська декларація» (1999 р.) [2].

Важливою ланкою при підготовці майбутніх медиків у контексті Болонського процесу для навчальної діяльності є самостійна робота [5], а її надважливою складовою є сучасні інформаційні технології [6], особливо для іноземних студентів, кількість яких з кожним роком збільшується [1]. Як різновид самостійної роботи використовується комп'ютерне тестування (вирішення ситуаційних задач) при відпрацюванні пропущених практичних та лекційних занять у комп'ютерних класах Української медичної

стоматологічної академії (УМСА). Бази тестових завдань для відпрацювання – питання з варіантами можливих відповідей є у відкритому доступі (в індивідуальному акаунті) для кожного студента.

Необхідність реформування вищої освіти викликана багатьма факторами, а саме: існуюча конкуренція між закладами освіти по галузям, збільшення самостійності у творчих наробках студентів та відкритість сучасної освіти у світі у порівнянні з радянською моделлю освіти, яка була практично не інтегрована до світового освітнього простору. Тому застосування сучасних комп'ютерних технологій має актуальність для підвищення контролю та якості отримання знань студентами [6].

На кафедрі анатомії людини УМСА вивчають дисципліну «Анатомія людини» трьома мовами (українська, російська, англійська) за такими спеціальностями: 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 228 «Педіатрія» студентами з нормованою та скороченою формами навчання. Особливе значення при викладанні анатомії.

Комп'ютерний клас на кафедрі анатомії УМСА був облаштований у лютому 2019 року. Він складається з 16 персональних комп'ютерів, які під'єднані до головного серверу УМСА з базами тестів для комп'ютерного контролю. Тестовий контроль проводиться на останньому занятті перед підсумковим модульним контролем та у день складання семестрової підсумкової атестації. Тестування є складовою частиною іспиту – першим питанням.

За спеціальністю «Стоматологія» проводиться тестування за двома модулями: «Анатомія опорно-рухового апарату. Спланхнологія. Ендокринні залози» та «Серцево-судинна система. Органи імунної системи. Центральна нервова система, периферична нервова система. Вегетативна нервова система. Органи чуття та провідні шляхи головного та спинного мозку». По спеціальностям «Медицина» та «Педіатрія» за трьома: «Анатомія опорно-рухового апарату», «Спланхнологія. Центральна нервова система і органи чуття» та «Серце. Судини і нерви голови, шиї, тулуба та кінцівок».

За час впровадження комп'ютерного контролю суттєво підвищилися ефективність та об'єктивність оцінювання рівня знань студентів зі швидким отриманням результатів (як позитивних так і негативних). Студенти при цьому залишаються у рівних конкурентних умовах, так як суворий контроль під час його проведення виключає можливість використання будь-яких довідкових матеріалів.

В даний час комп'ютерний контроль студентів розглядається як один із ключових компонентів вищої освіти, оскільки він лежить у основі сучасних методів викладання різних дисциплін у медичних вузах [7], сприяє безперервному отриманню знань з вдосконаленням своєї кваліфікації зі здатністю до самоосвіти та становленню ціннісних орієнтацій у майбутніх лікарів [3, 4]. Результати досвіду впровадження у навчальний процес сучасних інформаційних технологій, а саме комп'ютерного тестування показало полегшення контролю рівня знань та активізацію навчальної діяльності студента, яке призводить до підвищення успішності, а у подальшому до вдалого складання ліцензійного іспиту «Крок-1. Загальна лікарська підготовка» та «Крок-1. Стоматологія»

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми і методи їх розв'язання при викладанні анатомії людини іноземним студентам / В.О. Рогуля, О.О. Шерстюк, С.А. Підлужна, Н.Л. Свінцицька // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні : навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 21 березня 2019 р. – Полтава, 2019. – С. 180–182.
2. Волосовець О.П. Питання якості освіти у контексті впровадження засад Болонської декларації у вищій медичній школі // Медична освіта. – 2005. – №2. – С. 12–16.
3. Запровадження комп'ютерних технологій у сучасній професійній підготовці студентів з дисципліни «Медична біологія» / С.І. Дубінін, А.В. Ваценко, В.О. Пілюгін [та ін.] // Актуальні питання підвищення якості освітнього процесу : матеріали наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ, 2019. – С. 20.

4. Особливості становлення ціннісних орієнтацій у майбутніх лікарів / Н.Л. Свінцицька, Ю.М. Северин, Р.Л. Устенко [та ін.] // Технології здоров'язбережування в сучасних закладах освіти України: проблеми та перспективи : матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. / за заг. ред. О.О. Момот, Ю.В. Зайцевої, Ю.В. Солохи [та ін.]. – Полтава : Сімон, 2019. – С. 104–109.
5. Павленкова О.В. Самостійна робота студентів як важливий компонент вищої освіти / О.В. Павленкова, С.А. Павленко, І.М. Ткаченко // Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю «інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів». – Полтава, 2017. – С. 117–119.
6. Роль сучасних інформаційних технологій у самостійній роботі студентів / Я.А. Тарасенко О.О. Тихонова, В.М. Рошко, О.О. Балковий // Актуальні питання підвищення якості освітнього процесу : зб. тез наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Івано-Франківськ, 17 травня 2019 р.). – Івано-Франківськ, 2019. – С. 61.
7. Сучасні методи викладання дисципліни анатомія людини в медичних вузах / Я.А. Тарасенко, О.О. Тихонова, Т.Ф. Дейнега [та ін.] // Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку) : матеріали XVI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю ; м. Тернопіль, 16-17 трав. 2019 р. – Тернопіль, 2019. – С. 226–227.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Січко І.О., Мінакова А.М.
(Миколаїв, Україна)

На сучасному етапі людського розвитку екологічна освіта, виховання та культури відіграють важливу роль у виробленні спільних стратегій розвитку суспільства. Теперішня екологічна ситуація вимагає від населення нового погляду на відносини з природою, нових норм поведінки людини в довкіллі, почуття відповідальності перед майбутніми поколіннями.

Проблеми екологічної освіти є предметом дослідження багатьох зарубіжних учених: визначення філософських, соціально-економічних, культурологічних, етичних та інших основ екологічної освіти, виявлення сутнісних, змістовних, структурних характеристик екологічного світогляду, екологічної свідомості, екологічного мислення як факторів кардинальної зміни ставлення людини до природи, формування екологічної культури як мети екологічної освіти, виявлення теоретико-методологічних підстав загальної екологічної освіти та виховання (В. Гірусов, Н. Дежнікова, С. Дерябо, А. Захлебний, І. Зверев, Д. Кавтарадзе, М. Кармаєв, М. Мойсєєв, М. Мамардашвілі, Н. Мамедов, М. Реймерс, І. Суравегіна, А. Урсул, В. Ясвін та ін.).

Екологічна освіта пройшла довгий шлях у своєму розвитку від відносної невизначеності мети і завдань до загального визнання як провідного чинника досягнення стабільності та сталого розвитку сучасного світового співтовариства і планети в цілому [3].

ЮНЕСКО розглядає екологічну освіту в межах окремої програми як самостійну ланку. В багатьох країнах питання щодо місця й правомірності екологічної освіти й виховання в загальній системі освіти зі сфери довготривалих дискусій успішно змістилося у площину практичної реалізації. Прикладом можуть стати такі країни, як Німеччина, Фінляндія, Швеція, Японія, США, Канада та ін. [2].

У Західній Європі екологічне виховання починається з трьох років. Важливе значення в цьому процесі мають спеціальні господарства, в яких діти можуть спілкуватися з тваринами, доглядати за ними. У різних країнах існують свої специфічні умови освіти і виховання.

Увагу привертає досвід освітньої системи Німеччини. Країна позначила мету і завдання цього виду освіти, підкреслила необхідність включення питань навколишнього середовища в зміст усіх шкільних предметів, відзначила важливість створення спеціальних, окремих міждисциплінарних курсів і їх вивчення на всіх етапах шкільного навчання. Значну увагу також було приділено неформальній, додатковій освіті. Найважливіші завдання німецької системи екологічної освіти полягають в тому, щоб змінити уявлення і поліпшити знання молодих людей про довкілля, розвинути їх готовність захищати природу, сформувати у підростаючої моделі екологічно відповідальну поведінку.

Екологічна освіта отримала пріоритетний статус у міждержавному співробітництві скандинавських країн.

Важливі кроки з питань екологічної освіти в Швеції були зроблені ще в 1970 році у зв'язку з підготовкою та проведенням Європейського року навколишнього середовища. У ті роки питання навколишнього середовища були інкорпоровані в нові дев'ятирічні програми обов'язкового навчання. У той же час був підготовлений і прийнятий до реалізації Національний проект з питань навколишнього середовища. Відповідно до його вимог у Швеції були опубліковані нові навчальні посібники для шкільних учителів і учнів. Шведське товариство захисту навколишнього середовища (ЕРА) спільно з Національним агентством з питань освіти створили загальнодержавну інформаційну мережу з проблем екологічної освіти. Цією системою можуть користуватися шкільні вчителі, учні, представники громадських організацій, а також усі громадяни, які цікавляться екологічною освітою. Швеція – активний учасник багатьох міжнародних навчальних проектів.

У Норвегії фахівці педагогічної освіти повинні мати спеціальну підготовку, знати основи екології та охорони природи, стан природних ресурсів своєї країни, володіти методиками екологічної освіти і виховання. В середніх та старших класах проблеми довкілля обов'язково розглядаються в курсах біології, географії, історії, хімії, фізики - на це приділяється до половини навчального часу. Тут вивчають стан навколишнього середовища місцевої природи, проблеми урбанізації, охорони об'єктів природи і непоновлюваних ресурсів, а також теми: «Повітря і вода», «Засоби зв'язку», «Наші потреби».

Екологічна освіта є актуальною соціально-педагогічною проблемою в Австрії, питання якої включені в шкільні програми як міжпредметні теми. Основними видами діяльності цієї групи понині є: організація спеціальних шкільних проектів (наприклад, «Шкільний сад», «Екологія в школі», «Екологічна майстерня» тощо); проведення природоохоронних акцій (наприклад, «Озон» тощо); розробка спеціальних навчальних посібників і різних дидактичних матеріалів; організація семінарів для педагогів-екологів, а також курсів перепідготовки для всіх фахівців, які беруть участь в екологічній освіті дітей; видання газет і журналів з питань екологічної освіти; розробка спеціальних еколого-освітніх програм типу «Середовище, школа і громадськість»; створення загальнодержавного банку даних з питань екологічної освіти [3].

Влада Великобританії визначила екологічну освіту як «серцем» політики досягнення сталого розвитку. Згідно Національній програмі освіти школи повинні виконувати такі соціально важливі завдання: підтримувати школярів у їх прагненні спостерігати природу і досліджувати навколишнє середовище з різних точок зору; заохочувати цікавість дітей до навколишнього середовища, а також їх прагнення прийняти практичну участь у вирішенні реальних екологічних проблем [5].

У Нідерландах під контролем уряду здійснюється проект з охорони ландшафтів. Тут працює інститут з проблем природоохоронного виховання і навчання. Сьогодні близько 200 норвезьких шкіл беруть участь у міжнародних проектах, направлених на зменшення рівня забруднення Балтійського моря (MUVIN Project). Багато шкіл включені в міжнародний проект «GLOBE», запропонований віцепрезидентом США А. Гором.

У Голландії сформулювало національний план дій у сфері екологічної освіти. Заклади освіти самостійно здійснюють різні види еколого-освітньої діяльності, залучаючи місцеві, регіональні, національні структури, фахівців та експертів. Згідно із законодавством Голландії, школи мають право самі обирати зміст і методи екологічної освіти [3].

Отже, екологічна освіта є важливим чинником розвитку кожної країни світу, а також становлення сталого розвитку суспільства. Кожна країна робить значні кроки у покращенні екологічного стану планети. В цілому, можна відзначити те, що в розвинених країнах світу йде екологізація всіх рівнів освіти шляхом запровадження національних, регіональних і глобальних проектів і програм. Спостерігається широке включення питань навколишнього середовища в усі сфери внутрішньої і зовнішньої політики даних країн, загострюється увага на тому, що господарська діяльність людини в навколишньому середовищі повинна строго відповідати принципам сталого розвитку [2].

Список використаних джерел:

1. Бойченко С.В. Екологічна освіта – основа сталого розвитку суспільства / С.В. Бойченко, Т.В. Саєнко. – К.: Університет «Україна», 2013. – 502 с.
2. Бондар О.І. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : науково-методичний посібник для вчителів / Бондар О.І. [та ін.]. – Херсон : Гринь Д.С., 2015. – 228 с.
3. Национальные системы экологического образования стран Западной Европы и США [Електронний ресурс] Режим доступа: <http://eco-forchildren.ucoz.ru>.
4. Писанка К. Проблеми екологічної освіти та виховання в різних країнах світу // Молодий вчений. – 4 (07). – 2014. – С. 65–71.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМАНДНОЇ РОБОТИ НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ «АВІК-2000»

Смірнова К.Є.
(Полтава, Україна)

Ефективне функціонування будь-якої організації та підвищення її конкурентоздатності в умовах нестабільного бізнес-середовища вимагає постійних інновацій. Тому у контексті нинішніх міжнародних та загальноєвропейських соціоекономічних трансформацій усе більша кількість компаній використовують у своїй роботі командну роботу, з метою швидкого реагування на зміни в умовах інтенсивної глобальної конкуренції і зростаючої складності умов функціонування. Загальні цілі, при цьому, досягаються через спільну симбіотичну співпрацю й акумулювання досвіду людей.

Найбільш яскраво підкреслює важливість спільної роботи у команді вираз Генрі Форда: «Зібратися разом це початок. Залишатися разом це прогрес. Працювати разом це успіх» [5].

Загальним проблемам командної роботи присвячені роботи таких закордонних та вітчизняних учених, як: М. Белбін, Н. Григор'єва, Л. Карамушка, Дж. Р. Кемзенбер, К. Левіс-МакКлеар, В. Міхеєв, А. Радугін, Д. Сміт, М. Тейлор, Б. Тукман.

Тож наразі найбільш освічені та успішні організації намагаються перенести акцент своєї організаційної структури та політики з індивідуальних працівників на команди [4, с. 8].

Ключовим фактором ефективної діяльності команди є наявність командного духу та ефективний розподіл ролевих функцій. Як відмічає К. Ковальська, усі ролі в команді поділяються на цільові й підтримуючі. Члени команди, які виконують цільові ролі, направляють свою енергію на вирішення проблем, що стоять перед командою, а члени

команди, які виконують підтримуючі ролі, сприяють підтриманню й активізації діяльності членів команди [1, с. 30].

Із позиції нашої практичної діяльності в компанії «АВІК-2000» нам імponує підхід В. Міхеєва щодо визначення видів команд. Автор стверджує, що команди в організації варто класифікувати за змістом виконуваної роботи, і вони (команди), як правило, формуються в практичній діяльності компаній і підприємств [4, с. 35].

В. Міхеєв диференціює команди організації таким чином: а) команди, які виконують роботу, яка раніше не здійснювалася; б) команди, які в основу поставлених цілей і завдань на підприємстві покладають аналіз, контроль та рекомендації; в) команди, які є постійною частиною організаційного розвитку та здійснюють процес виробництва за умови повторюваності процесів [3, с. 101].

Вивчення літератури та аналіз структури указанного підприємства дає можливість підсумувати, що організаційно-управлінське середовище командної роботи у компанії «АВІК-2000» відповідає зазначеній класифікації, а саме: а) команда представлена креативним відділом, який займається розробкою нових ідей для залучення більшої аудиторії; б) команда відповідає відділу внутрішнього аудиту; в) команда представлена відділом продажів, діяльність якої полягає у проведенні грамотного маркетингу і розробці двостороннього зв'язку між усіма ланками процесу купівлі-продажу.

Список використаних джерел:

1. Ковальська К.В. Нові підходи до мотивації персоналу в стратегічному управлінні корпораціями / К.В. Ковальська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 1. – С. 29–33.
2. Компанія «АВІК-2000». Наша історія: [Електронний ресурс]: <http://avik-2000.com.ua/o-kompanii>
3. Міхеєв В.Н. Современная команда менеджмента проекта / В.Н. Міхеєв. – «Директор ИС». – № 5. – 2001. – С. 30–41.
4. Стюарт Дж. Тренинг организационных изменений / Дж. Стюарт. – СПб: Питер, 2001. – 256 с.
5. Тидор С.Н. Психология управления: от личности к команде / С.Н.Тидор. – Петрозаводск: Периодика, 1997. – 256 с.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Сококонь О.А.
(Полтава, Україна)

Відповідно до цільових програм збереження й примноження здоров'я громадян України особливу увагу необхідно приділити навчальній, фізичній і спортивній діяльності студентської молоді, формуванню валеологічного світогляду, потреб у збільшенні особистої ефективності на всіх ділянках активної діяльності. Це пов'язано з погіршенням фізичного й психологічного здоров'я, причиною якого є зниження валеологічних показників саме молодого населення. Спираючись на базові позиції Болонської декларації, відбувається модернізація системи підготовки фахівців галузі фізичного виховання. Серед пріоритетних напрямів державної політики в розвитку освіти – інтеграція української освіти в європейський і світовий освітній простір, що передбачає організацію навчального процесу з використанням освітніх інновацій як інноваційного вектору освітнього простору.

Зміст й організація навчання майбутніх учителів фізичної культури ґрунтується на засадах Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» та Національної доктрини розвитку освіти, які наполягають на

необхідності неперервності, гнучкості, доступності, відкритості та гуманістичної спрямованості фізкультурної освіти. Згідно з Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти в Україні і її інтеграції в європейський освітній простір, формування інформаційно-технологічного суспільства та докорінні зміни в розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації, що вимагає модернізації освітньої діяльності педагогічних ЗВО за допомогою інтеграції традиційних педагогічних і новітніх мультимедійних навчальних технологій.

Під освітніми інноваціями розуміємо новизну, що істотно змінює результати освітнього процесу, створюючи при цьому вдосконалені або нові навчальні, дидактичні, виховні системи; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання й виховання; технології керування ЗВО, системою освіти. Інноваційна стратегія розвитку освітнього закладу передбачає наявність відповідної системи цілей, інфраструктури, створеної для їх досягнення й відпрацювання методів стимулювання та підтримки впровадження інновацій у систему сучасної освіти. Лише створивши систему сучасної високотехнологічної загальнодоступної і якісної освіти, можна розв'язати й усі інші проблеми розвитку інноваційних процесів та впровадження вищих технологій у практику фізичного виховання підростаючого покоління.

Сучасне суспільство висуває до майбутніх фахівців низку вимог, серед яких – конкурентоспроможність, здатність адекватно реагувати в нестандартних ситуаціях, професіоналізм і комп'ютерна грамотність. Важлива ознака сучасних інноваційних процесів у сфері навчання – їх технологізація, неухильне дотримання змісту й послідовності етапів упровадження нововведень. Інтеграція інформаційних технологій у сферу освіти відкриває нові перспективи розвитку педагогічної науки. За оцінками фахівців, технологічні інновації містять у собі використання нових методів і технологій навчання й сприяють підвищенню ефективності педагогічної діяльності та якості освіти.

Вирішуючи питання, пов'язані з поняттям «здоров'язбережувальна технологія», ми намагалися формулювати чітку дефініцію поняття «здоров'язбереження» й установили, що на сьогодні однозначного його трактування не існує. Так, В. Зданюк [2, с. 78] наводить кілька визначень:

– якісна характеристика будь-якої освітньої технології, що показує, наскільки в процесі її реалізації виконується завдання збереження здоров'я суб'єктів навчального процесу;

– процес навчання й виховання, який не завдає прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю студентів.

Отже, науковець намагається систематизувати поняття здоров'язбережувальних технологій і зауважує, що, за даними науково-методичної літератури, здоров'язбережувальна технологія це:

– технологічна основа здоров'язбережувальної педагогіки;

– якісна характеристика будь-якої педагогічної технології за критерієм її дії на здоров'я суб'єктів освіти.

Аналіз використання здоров'язбережувальних технологій, які застосовуються в практиці вищої школи, засвідчив недостатній рівень їх розповсюдження в ЗВО. Систематизовуючи накопичений матеріал із питань здоров'язбережувальних технологій, ми звернули увагу на класифікацію М. Смирнова [3, с. 21], який виокремлює кілька груп залежно від форм і методів роботи в напрямі охорони здоров'я: медико-гігієнічні технології; фізкультурно-оздоровчі технології; екологічні здоров'язбережувальні технології; технології забезпечення безпеки життєдіяльності; здоров'язбережувальні освітні технології.

У контексті нашого дослідження ми опираємось на визначення здоров'язбережувальних технологій з погляду забезпечення здоров'я й безпеки життєдіяльності студентів. Мета здоров'язбережувального навчання – це формування у

студентів активної життєвої позиції, його основу складають здоров'язбережувальні заняття, які визначаємо, як спеціально організований навчальний процес, що дає змогу зберігати здоров'я та працездатність студентів, дотримуючись відповідності змісту й обсягу навчального матеріалу. Отже, здоров'язбережувальна складова частина навчання безпосередньо пов'язана з формуванням відповідних компетенцій майбутнього фахівців. Ми поділяємо думку фахівців, що здоров'язбережувальна компетентність – складовою частиною культури здоров'я, а отже, і загальної культури особистості.

Отже, можна зазначити, що здоров'язбережувальна діяльність суб'єктів освітнього процесу передбачає формування здоров'язбережувальних знань, умінь і навичок студентів. Зауважимо, що професійно орієнтованими знаннями, уміннями та навичками, які визначають готовність майбутніх фахівців до здоров'язбережувальної діяльності згідно із переконаннями фахівців, є така їх система, що дає змогу фахівцю ефективно виконувати здоров'язбережувальну діяльність.

Отже, узагальнення показників літературних джерел дало нам підставу зробити висновок, що здоров'язбережувальна технологія навчання майбутніх фахівців фізичної культури – це педагогічна технологія, спрямована на формування здоров'язбережувальних знань, умінь і навичок майбутніх учителів фізичної культури, реалізація якої передбачає використання заходів, здатних забезпечити профілактику захворювань, відновлення розумової працездатності й підтримку їхнього здоров'я.

Для функціональних складових здоров'язбережувальних технологій відносимо:

– формувальну функцію – здійснюється на основі біологічних і соціальних закономірностей становлення особистості;

– інформативно-комунікативну – формує дбайливе відношення до індивідуального здоров'я, забезпечує трансляцію досвіду ведення здорового способу життя, ціннісних орієнтацій, що формує дбайливе відношення до індивідуального здоров'я, цінності людського життя;

– адаптивну – формування у студентів спрямованості на здоровий спосіб життя, підвищення стійкості до стресогенних чинників природного і соціального середовища;

– рефлексивну – переосмислення попереднього особистого досвіду в збереженні і примноженні здоров'я, що дозволяє переглянути досягнуті результати з перспективами;

– інтеграційну – об'єднує різні наукові концепції і системи виховання, направлені на збереження і зміцнення здоров'я.

Таким чином, поняття здоров'язбережувальні технології об'єднують всі напрями діяльності фахівця фізичної культури щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я та створення здоров'язбережувального освітнього простору.

Список використаних джерел:

1. Дяченко-Богун М.М. Фактори здоров'язбережувальних технологій у освітньому середовищі сучасного навчального закладу // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2015. – Вип. 6. С. 54–60.
2. Зданюк В.В. Підготовка вчителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності : монографія. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, видавництво ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2013. 218 с.
3. Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе. 2-е изд., Москва: АРКТИ, 2006. 320 с.
4. Онищенко Н.П., Лиховид О.Р. Здоров'язбережувальні технології у системі підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності. Молодий вчений. 2016. № 9.1 (36.1). С. 122–126.
5. Організація здоров'язбережувального освітнього середовища у вищих навчальних закладах: метод. рек. для викладачів ВНЗ. А.О. Жиденко, Л.М. Кузьомко, Г.І. Жара, О.В. Савонова, С.Ф. Кудін. Чернігів: ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2012. 44 с.

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ
В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Соколов Д.О.
(Полтава, Україна)

Складність та поліаспектність проблематику формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти змушує до пошуку методологічних орієнтирів. Відтак, одним із методологічних підходів до ґрунтовного дослідження проблеми формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти є культурологічний підхід.

Культурологічний підхід визначається у філософії і педагогіці як можливість реалізації принципу діалогу культур. Аналіз науково-педагогічних джерел, присвячених удосконаленню підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, дозволяє визначити наскрізні тенденції: використання інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання, інтегративний підхід у викладанні музики, використання гуманітарного потенціалу музичного мистецтва та прикладного аспекту музичного знання.

Ю. Бойчук у сутності культурологічного підходу вбачає: 1) вивчення світу людини в контексті її культурного існування, в аспекті того, чим світ є для людини, яким сенсом він для неї наповнений; 2) вивчення культурної наповненості реальності, наявних культурних програм; 3) усвідомлення об'єктивного зв'язку людини з культурою як системою цінностей; 4) усвідомлення того, що кожна людина містить у собі частину культури і розвивається на основі засвоєної нею культури і є творцем нових елементів культури (Бойчук, 2009).

Ми погоджуємося із ученим, що освоєння культури як системи цінностей є розвитком самої людини та її становлення як творчої особистості, що особливо важливо для педагога-вчителя музики, який навчатиме музичному мистецтву своїх вихованців.

Формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти у педагогічних вишах як процес передбачає такі складники, як гуманістична скерованість, культурологічна зорієнтованість, педагогічні здібності, педагогічна техніка, психологічна готовність.

Культурологічна зорієнтованість у даному контексті означає формування культурологічних знань, які розглядаються як «ціннісно-орієнтаційна основа діяльності педагога в умовах використання нових ідей, технологій, розвитку нових систем навчання і виховання» (Решетников, 2000).

Культура мислення майбутніх вчителів музичного мистецтва, в свою чергу, забезпечує ефективність організації культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти, яка враховує: 1) паритетну взаємодію педагогів та учнів у навчально-виховному процесі; 2) здатність до діалогу культур та використання у своїй роботі національної й світової культурної спадщини; 3) культуру організації взаємодії у процесі культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти (якість управління, управлінська культура).

Послугуючись дослідженнями М. Опачко (2017), доходимо висновку, що культура організації взаємодії для майбутніх вчителів музичного мистецтва під час культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти забезпечує:

- розвиток перцептивних здібностей вихованців (уміння сприймати, адекватно реагувати на інформацію, уміння сприймати «інших», толерантність тощо);
- розвиток когнітивної сфери особистості вихованців, адже важливим аспектом підготовки людини до взаємодії є розвиток окремих особливостей мислення, які відіграють велику роль у цій сфері, а саме відкритості, гнучкості, нестандартності

асоціативного ряду, внутрішнього плану дій, умінь бачити проблеми та мислено передбачати, відчувати, знаходити шляхи їх вирішення.

– розвиток вербальних і невербальних засобів взаємодії: важливим аспектом підготовки вихованців до взаємодії є розвиток у них вільного володіння мовою, що передбачає наявність великого словникового запасу, образності і точності, правильності мовлення, адекватності сприйняття усного мовлення та точності відтворення почутого, підготовленості до виділення із почутого головного, коректної постановки запитань (це, до прикладу, необхідна умова при опануванні музичним мистецтвом), короткого і точного формулювання відповідей по суті, логічності побудови і викладу висловлювання, наявності певного рівня передбачення;

– розвиток і формування комунікативних умінь учнів, наявність яких забезпечує підготовленість до діалогічного навчання, а відтак і до роботи в групах, і до участі в рольових, діалогічних іграх, які використовуються під час культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти.

Культурологічний вимір освіти передбачає виокремлення культурологічних складових підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти. Культура управлінської діяльності педагога опирається на базову культуру педагога (світоглядну культуру, культуру мислення, культуру організації взаємодії у процесі культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти) і реалізується у професійній діяльності через систему компетентностей: предметно-фахової, методичної, психолого-педагогічної, технологічної, управлінської, інформаційно-комунікаційної та ін.

Наголосимо, що формування управлінської культури майбутніх вчителів музичного мистецтва передбачає розробку і реалізацію в змісті підготовки технологій, спрямованих на розвиток складових управлінської діяльності педагога, що забезпечуватиме ефективність культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Ю.Д. Культурологічний і аксіологічний підходи до формування еколого-валеологічної культури студентів педагогічних навчальних закладів. *Вісник НТУУ «КПІ»*. 2009. № 3. С. 121–125.
2. Опачко М.В. Дидактичний менеджмент у методичній підготовці сучасного вчителя фізики: монографія. Ужгород: Видво «Інватор», 2017. 350 с.
3. Решетников П.Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей. Рождение мастера. М.: Изд.центр: «ВЛАДОС», 2000. 301 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОНКУРСУ СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ (НА ПРИКЛАДІ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО)

Солошич І.О.

(Кременчук, Україна)

Тенденції якісного оновлення і підвищення ефективності професійної підготовки висококваліфікованих кадрів спонукають до удосконалення системи організації науково-дослідної роботи студентів у закладах вищої освіти.

Сучасний фахівець є гармонійно розвиненою людиною, яка володіє високими особистісними якостями і при цьому має можливість максимально реалізувати свій науковий та інтелектуальний потенціал. З огляду на це, у Кременчуцькому національному університеті імені Михайла Остроградського (КрНУ) особлива увага приділяється залученню до науково-дослідної роботи обдарованої молоді. Вона є

невід'ємною складовою освітньої діяльності ЗВО, організовується та здійснюється на кафедрах, відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» тощо.

Відповідно до Постанови МОН України від 05.06.97 № 1/9 – 216 «Про заходи щодо покращення наукової роботи студентів як невід'ємної складової частини освітньої діяльності, поліпшення роботи з талановитою науковою молоддю» та Указу Президента України від 09.04.02 № 315 «Про додаткові заходи щодо підтримки молодих учених», на базі Наукового товариства студентів університету з 2005 р. створено «Наукове Товариство студентів, аспірантів та молодих учених» (НТСАМУ) та його керівний орган – раду молодих учених.

Основною метою діяльності НТСАМУ є: залучення молодих учених до наукової роботи; організація співробітництва та обмін інформацією із НТСАМУ ЗВО України та зарубіжжя; допомога в організації науково-технічного співробітництва молодих учених із підприємствами регіону. Основними формами діяльності є: проведення наукових тематично-інформаційних семінарів, науково-практичних конференцій, конкурсів наукових робіт, олімпіад тощо.

З метою підвищення якості кваліфікованих фахівців, вдосконалення роботи з обдарованою студентською молоддю та розширення творчих зв'язків із ЗВО України та зарубіжжя у КрНУ щорічно відбуваються заходи, які надають можливості представлення власних наукових ідей і проектів, встановлення наукових стосунків між студентами, виявлення нових можливостей, кооперації та об'єднання зусиль у вирішенні спільних наукових проектів.

У травні-червні, протягом чотирьох років, у КрНУ за підтримки МОН України, проводиться Міжнародний конкурс студентських наукових робіт (Конкурс) зі спеціальностей: 073 «Менеджмент», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 051 «Економіка», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», 101 «Екологія», 274 «Автомобільний транспорт», 275 «Транспортні технології», 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», 035 «Філологія».

Конкурс проводиться з метою активізації процесів інтеграції України в європейський освітньо-науковий простір, розширення міжнародних зв'язків, стимулювання інноваційної діяльності студентів, оволодіння ними сучасними технологіями, створення умов для формування інтелектуального потенціалу талановитої молоді тощо.

На Конкурс представляються закінчені науково-дослідні і дослідно-конструкторські самостійно виконані студентські дослідження з актуальних проблем природничих, технічних і гуманітарних наук, які містять елементи новизни й оригінальності.

Нами за підтримки Інституту модернізації змісту освіти розроблено «Положення про проведення Міжнародного конкурсу студентських наукових робіт за окремими спеціальностями», в якому наведено загальні положення, порядок проведення Конкурсу, вимоги до наукових робіт та нагородження переможців. Текст роботи і супровідні документи подаються національною та англійською мовами та реєструються на сайті КрНУ у відповідному розділі спеціальності.

Співорганізаторами Конкурсу є: МОН України, закордонні навчальні заклади – Ланцьжоуський транспортний університет (м. Ланьчжоу, провінція Ганьсу, Китайська народна республіка), Університет Матея Бела (Словаччина), Інститут технологій і бізнесу (Чехія), Вища школа європейських і регіональних досліджень (Чехія), Барановицький державний університет (Білорусь), Євразійський університет імені Л.Н. Гумільова (Казахстан), Карагандинський державний індустріальний університет (Казахстан), Вища школа менеджменту інформаційних систем ISMA (Латвія), Алітус

Коледж Університету прикладних наук (Литва), Люблінська політехніка (Польща), Вроцлавський економічний університет (Польща) та ін.

Проведення Конкурсу складається з таких етапів: підготовчого, який передбачає створення оргкомітету, журі та апеляційної комісії за кожною спеціальністю, а також визначення критеріїв оцінювання наукових робіт та підготовку необхідної допоміжної документації; першого, який проходить у ЗВО конкурсанта з метою відбору кращих наукових робіт; другого, завершального (або аналітико-узагальнюючого) етапу у вигляді підсумкової науково-практичної онлайн-конференції.

Конкурсною комісією кожний рік розглядається понад 500 студентських наукових робіт, із 230 ЗВО із 16 країн світу. У 2019 році до європейських університетів, представництво яких традиційно є досить потужним, долучилися студенти Аріельського університету (Ізраїль), Northeastern University Seattle WA (США), Північно-Західного педагогічного університету (КНР), Технічного державного університету шляхів сполучення (КНР), Університету Мейсан (Ірак), кілька ЗВО Грузії (Тбіліський державний університет, Американський університет Грузії, Аграрний університет тощо).

Оцінювання поданих на другий тур Конкурсу студентських наукових робіт здійснюється журі Конкурсу шляхом подвійного «сліпого» рецензування. На підставі рецензій та відкритого обговорення наукових робіт журі Конкурсу більшістю голосів визначає кращі роботи для участі у другому етапі.

За результатами наукових доповідей визначаються переможці за вісьмома критеріями: актуальність проблеми (10 балів), розроблення наукового апарату дослідження (15 балів), використані методи дослідження (15 балів), теоретичні наукові результати (10 балів), практична направленість результатів – документальне підтвердження впровадження результатів роботи (20 балів), представлення доповіді (10 балів), розроблення презентації (10 балів), оцінка виступу учасника (10 балів).

За результатами наукових доповідей та захисту робіт визначаються переможці, які нагороджуються дипломами I-III ступенів за кожною спеціальністю та сертифікатом учасника.

Учасники Міжнародного конкурсу студентських наукових робіт та їх наукові керівники зазначають беззаперечну його користь, цікавість та різноманітність доповідей, актуальність наукових проблем, необхідність проведення таких наукових заходів з метою підтримки обдарованої студентської молоді, створення умов для її творчого зростання та активізації спільних наукових досліджень студентів України та зарубіжжя.

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ

Спека Г.В.

(Полтава, Україна)

Інновації нині виступають ключовим чинником розвитку більшості підприємств. Інноваційну діяльність підприємства також необхідно розглядати як один з основних засобів адаптації до постійних змін зовнішнього середовища.

Кризові явища, які суттєво впливають на економічні результати діяльності багатьох підприємств та корпорацій світу, спотворюючи внутрішнє та зовнішнє середовище суб'єктів бізнесу, значно гальмують й інноваційні процеси, які виступають каталізатором усіх видів діяльності. Це призводить до зниження інноваційної активності підприємств, призупинення темпів науково-технічного прогресу, скорочення попиту на інноваційну продукцію, скорочення можливостей застосування прогресивних технологій, удосконалення організації праці, знижує ефективність виробництва й управління. У кінцевому результаті це знижує конкурентоспроможність як продукції підприємств, так й економіки країни в цілому.

Водночас, важливо зазначити, що як зовнішні, так і внутрішні фактори впливають один на одного прямо чи опосередковано, зміна одного пливає на зміну іншого, оскільки вони взаємопов'язані між собою. Вони можуть розглядатися як такі, що стримують інноваційний розвиток, так і такі, що стимулюють його.

Сьогоднішня епідеміологічна ситуація у світі внесла суттєві корективи в діяльність усіх підприємств та бізнесу в цілому. І вже затверджена інноваційна стратегія розвитку будь-якої компанії може бути абсолютно не актуальною. Головну роль наразі відіграє швидка адаптивність підприємства до ринкових умов – це його здатність оперативно реагувати на мінливість ринкового середовища, тобто здатність підприємства змінювати внутрішні правила і структуру, види діяльності, асортимент продукції у гранично стислі терміни з метою підвищення його конкурентоспроможності. І для будь-якого бізнесу починає діяти правило «швидкий або мертвий». Це означає, що вкрай важливо швидко змінюватися, щоб залишитися на плаву. Важливо зараз адаптувати всі системи управління підприємства.

Фінансова система управління. Потрібно взяти під контроль грошові потоки. Мінімізувати витрати. Домовитися з постачальниками, підрядниками і орендодавцями про перенесення термінів платежів, це зіграє важливу роль для компанії.

Маркетингова система управління. При вимушених мінімальних затратах компанії, не потрібно економити на системі маркетингу і продажів, потрібно, навпаки, направляти зусилля на підвищення ефективності всіх інструментів залучення клієнтів. Оскільки в кризу саме залучення і утримання клієнтів стануть ключовим моментом порятунку компанії. Також з'являється слушна нагода для того, щоб підтягнути свій інтернет-маркетинг і управління продажами.

Операційна система управління. Ефективність організації залежить від правильного вибору операційної системи. Залежно від розробки грамотної антикризової стратегії будується й ефективна операційна система, щоб забезпечити комплексний розвиток підприємства.

HR-система (управління персоналом). Дуже важливо навести лад в кадровій політиці підприємства. Зробити аналіз посад на предмет важливості для існування бізнесу. При всьому бажанні зберегти команду, потрібно розуміти, що під час кризових ситуацій скорочення являється неминучим для багатьох компаній, тому потрібно мати під рукою план скорочення.

Таким чином, епідеміологічна ситуація, яка склалася в світі на 2020 рік, призвела до дестабілізації та кризових явищ в економіці та значно гальмує наміри підприємств до інноваційного розвитку. Та вирішальну роль може зіграти швидка адаптивність підприємства до ринкових умов, що забезпечується особливим процесом організації системи управління, заснованому на постійному пошуку балансу між зовнішнім та внутрішнім середовищем, щоб як тільки ринок стабілізується в своєму новому стані, підприємства системно розвивались.

Список використаних джерел:

1. Кривов'язюк І.В. Криза та інноваційна діяльність промислових підприємств України / І.В. Кривов'язюк // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – №9 (159). – С. 218–223. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/ (дата звернення 30.04.2020)
2. Череп О.Г. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / О.Г. Череп. – Київ, 2019. – 548 с.
3. Гриненко Т.В. Основи управління адаптивним інноваційним розвитком підприємства / Т.В. Гриненко // Проблеми економіки. – 2011. – №3. – С. 94–97. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://www.problecom.com/export_pdf (дата звернення 01.05.2020)

4. Куницький Кирило // Утриматися на плаву: п'ять порад бізнесу на час карантину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/03/19/658304/index.amp> (дата звернення 01.05.2020)

СКЛАДОВІ УСПІШНОЇ ІННОВАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Спеціальна А.М., Большая О.В.
(Полтава, Україна)

З піднесенням інноваційного руху в освіті одним із пріоритетних напрямів управління загальноосвітнім навчальним закладом є пошуки шляхів організацій освітніх, педагогічних та управлінських нововведень. Важливою складовою інноваційного потенціалу є здатність навчального закладу і її лідера до створення інноваційного середовища.

Інновації в сучасній школі – процес творення, запровадження й поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних і управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану – компетентнісного [2, с. 17].

Впровадження інновацій в діяльність загальноосвітнього навчального закладу вимагає мобільного і конкурентоспроможного керівника з високим рівнем управлінської компетентності. Керівник закладу, що здійснює інноваційну діяльність і управляє нею, є творчою особистістю, яка характеризується завжди творенням чогось нового на основі перетворення пізнаного: нового результату або оригінальних шляхів і методів його одержання.

Управлінська компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу – це інтегроване особистісне утворення, що відображає єдність теоретичної та практичної готовності управлінця до ефективного здійснення різноманітних управлінських функцій (інформаційно-аналітичної, мотиваційно-цільової, планово-прогностичної, організаційної, контрольно-регулятивної) [3, с. 92].

Важливою складовою управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу є готовність до інновацій. Її визначають такі показники, як: усвідомлення ним потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці; інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи; зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність; готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності; володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових [1, с. 8].

Крім цього, керівник має не тільки сам володіти прагненням до втілення інновацій в освітній простір навчального закладу, а й вмінні визначати готовність педагогів до залучення в інноваційну діяльність.

Для успішного управління за наявних соціально-економічних умов напівпрофесійна діяльність вже є неприпустимою. Потрібні якісні зміни і в мисленні керівника загальноосвітнього навчального закладу. Він повинен мати теоретичну підготовку з питань сучасного менеджменту, оперувати новими поняттями, бути здатним виділяти та системно розв'язувати актуальні проблеми, бачити перспективи роботи навчального закладу, планувати стратегію його подальшого розвитку. Оновлене мислення керівника звільнить його від стереотипів, допоможе проявити індивідуальність, відчути особисту відповідальність за свій вибір і за людей, з якими

працює, зосередитись на результатах діяльності, а не на намірах і засобах, сприятиме творчості.

Алгоритм інноваційної діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу включає: ознайомлення з інноваційною технологією, авторською програмою; вивчення завдань, які передбачені нормативно-правовими документами; пошук додаткової інформації, аналіз практики і зіставлення отриманих у його процесі результатів; розробка моделей, рекомендацій щодо впровадження інновації; теоретична, психологічна, методична підготовка педагогів; організація, контроль за ходом нововведення, внесення коректив у програму; збір інформації, аналіз, регулювання управління процесом впровадження інновацій. Паралельно з інноваційним процесом має діяти ефективна система експертної роботи [4, с. 8].

До умов успішної інноваційно-управлінської діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу належать: вміння приймати інноваційне рішення, йти на певний ризик, успішно вирішувати конфліктні ситуації, що виникають при реалізації нововведення, знімати інноваційні бар'єри, які виникають у процесі впровадження інновацій в освітній простір навчального закладу. Він має вміти долати бар'єри і психологічні стереотипи, які заважають здійсненню інноваційної діяльності, симулювати педагогів до творчого пошуку застосування інновацій у навчально-виховному процесі, використовуючи різні засоби і методи підвищення мотивації до використання інноваційних технологій і підтримки його інноваційної діяльності у колективі.

Отже, управління інноваційною діяльністю включається в цикл параметрів, що визначають успішність його роботи (готовність до здійснення інноваційної діяльності; інноваційна діяльність керівника; результативність інноваційної діяльності). Управління інноваційною діяльністю у загальноосвітньому закладі відбувається в межах реалізації керівником основних управлінських функцій і повноважень.

Список використаних джерел:

1. Акімов О. Особливості управління інноваційною діяльністю в закладах освіти / О. Акімов // Завучу. Усе для роботи. – 2018. – № 17/18. – С. 7–10.
2. Даниленко Л. Управління інноваційною діяльністю у закладах освіти / Л. Даниленко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2019. – № 2. – С. 16–20.
3. Лазарева О. Управління інноваційною діяльністю в закладі освіти / О. Лазарева // Управління школою. – 2020. – № 25/27. – С. 92–94.
4. Молодиченко В.В. Управління навчальним закладом як концептуальна засада творення нової української школи / В.В. Молодиченко // Versus. – 2019. – №. 2. – С. 6–12.

ЩО, КОЛИ ВЧИТЕЛЬКА – ХУЛІГАНКА?!

Стрельнікова А.П.
(Охтирка, Україна)

...Йде наш татко (на ту пору інспектор райвно Путивля) коридором школи, аж гульк: невже?!.. хто це знову стоїть у коридорі під дверима класу? Таж його старша дочка – Лена Стрельнікова! І не вперше, і не вдруге.

Потім вона сама мені казала: з чотирьох років початкової школи сумарно десь із рік так і простояла. Вигнана з класу! І таточко наш думав: «Яке щастя, що не назвав її при народженні, у тридцять сьомому, як планували, Сталіною! Ото б зараз позорисько було... Як добре, що я на свій страх і ризик, зайшовши до ЗАГСу, сказав тоді: «Єленою запишіть». Нічого, що Леночка моя розсердилась, коли повернувся додому. Зате нині не так стидно. Я ж їй тоді так і відповів: «А що, як наша дочка буде погано вчитися? І погано поводитися? З таким іменем?!!»

Сьогодні, коли у нашої сестрички Ленки-хуліганки за плечима із 55-ти літ загального трудового стажу 50 – то суто педагогічний (ще 5 – мером міста Новодружеськ, на Луганщині), коли «ходити до школи» облишила тільки у 78... Задається цілком прийнятним у такій ситуації питанням: чому в неї протягом піввіку не було проблем з дисципліною у класах, чому її учні – особливо колишні хулігани і «двоюшники»... – нині розквітають, що майські розки, тільки-но завбачивши її, здаля?.. А ще... (о, підле питання!..) чому її педагогічний феномен ніким і ніколи у «високих начальственних кабінетах» не був оцінений жодною з учительських нагород?.. жодним почесним учительським званням?.. Щоправда, ніхто не переймається цим, останнім, а особливо вона і я, наймолодша, аж на сімнадцять років менша її сестра. Я щасливо-злостиво, як істинна журналюга, добряче пропечена нашим мінливим соціумом, сміюся з того: «Це ж таке щастя, Ленка, коли усе «педначальство»... аж скрегоче зубами од злості! Як на Макаренка колись, на Зязюна, на багатьох інших нам і не відомих. Бо само... не може! А ти – могла, та ще й з веселою усмішкою на обличчі. Ото одні лише твої «колоски» або «паралелепіеди похилені» у твоїй інтерпретації чого варті!.. Ні у якій методиці такого не описують. Це тільки я зараз опишу. І з задоволенням. Отож...

Що робила Єлена моя, коли в так звану перебудову раптом у її учнів розквітла нецензурщина? Скажете: та вони по всьому СНГ розматюкалися. Спасу не було і зараз немає. І хто із педагогів, хоча б учених педагогів, те поборов? Чи до пуття порадив, як його бороти?

...А он вже шкільним коридором зграйкою біжать учні і на всі заставки, моделюючи-відмінюючи, викрикують коротеньке таке слово «х...» та інші обов'язково-супутні. Лена, на ту пору вже директор школи (а пробула ним, до речі, п'ятнадцять літ), зупинила усіх. Здивовано підняла брови і спитала, спокійно-уважно дивляючись кожному в очі:

– Невже у вас такий не порядок із цим ділом?.. Що підсвідомо кричите на увесь світ? «Що в кого болить – той про те й кричить?..»

Хлоці завмерли. Такого повороту не очікували. А директор продовжувала, усміхаючись:

– А судячи із зовнішнього вигляду – так навпаки. І вусики пробиваються, як положено, і загалом – так, нічого собі хлопці. І неville ви думаєте: про те, що у тебе, як і у всіх, є статеві органи, треба так голосно повідомляти? На всю школу? Дівчаткам... Учителям? Мені.

Втишилося. Бо шкільне неофіційне «радіо» розносить усе швидше за «сарафанне». Стало якось просто незручно кричати про *свої власні статеві* органи на всю школу...

Другий приклад: послали вчительку Є.П. Чаговець на чолі з невідомим їй класом (ніколи не викладала у ньому) в радгосп полоти буряки. І тут... Мамо рідна! Одні матюччя навколо неї. Послухала-послухала і, відставивши на хвилику сапачку, з усмішкою спитала:

– А хочете, я навчу вас красиво лаятися? Обзиватися?..

Затихли... А Ленка моя продовжила:

– Можна ж крикнути: «Паралелепіед ти похилений! А голова у тебе – куля, мередіанами перепоясана!»?..

Сподобалося... І пішло... Про медіани і тетраедри, про перепендикуляри та уявні точки, про площини й піраміди неправильні... Ржачка, одним словом. Коли прийшла машина забирати додому, схарпудилися: а про обід то й забулися! Сидорки цілими додому повезли...

А то ще з одного класу, де викладала свої фізику, математику й астрономію, дівчатка пожалілися прямо на уроці: хлопці матюкаються! Лена моя тільки розсміялася:

– Ну що ж... Дуже древні слова! Диких людей... І боротися з ними тепер дуже важко: вочевидь, людство час од часу дичавіє... Що ж вам, хлопці, робити, коли ще не може одвикнути од них? Це правильно, що так любите свій дітородний орган. Але не

кричати про нього останніми словами треба, а берегти, більш того: леліяти! Бо звідти підуть у світ ваші діти. Коли ж народжується дитина – всі навколо радіють і говорять красиві слова, а не матюкаються?! Може, спробуємо замінити невдале, лайливе для вашого дітородного органу слово? Так, оте слово на букву «ікс», яке ви так часто вживаєте.

Хлопці, ба навіть дівчата тільки очі вирячили на вчительку. А вона дуже спокійно продовжувала:

– Але... Все ж таки наше суспільство загалом проти широкого вжитку слів з найнижчого пласту мови! Що із цим робити? Так замінимо його на якесь інше? Благозвучніше для вуха? А ну! На що цей дітородний орган мужчин схожий?

Клас принишк. І тут одна, найтихіша у класі дівчинка пискнула:

– На... Колосок!

Клас завмер і... дружно розреготався!

– О! – зраділа Єлена Петрівна. – Колосок! Дуже гарно. Спасибі. От тепер так і лайтеся між собою!

Клас прийняв гру. І матюччя зникло.

Що ви думаєте з цього прикладу?.. Скажете: чи й не тема для наукової педагогічної збірки! Але щось навіть за цілісний вже океан зусиль педнауки України, і не тільки, мат з геометричною прогресією розмножується, особливо серед отроків, ба навіть отроковиць... І що педнаука може із цим зробити?.. А у Ленкиних учнів так і пішло: з «коломом» та іншими подібними словотвореннями. (Далі?.. Додумуйтесь самі!) Оце вам і приклад для майбутнього життя «нової української школи», про яку вже так довго говорять; школи, яка зароджувалася у нетрях саме косності й дебілізму усіх попередніх шкіл.

Я і не збиралася тут розписувати методики Єлени Петрівни Чаговець стосовно викладання математики, фізики, астрономії... Напишу лише про те, що вразило мене, а значить, вразить і Вас, мій читачу, бо є у журналістиці поняття «персоніфікована інформація»: це та, що пройшла через серце і душу, через мозок того, хто написав, сказав-показав... Але, до речі, таки ж про шкільну астрономію. Чи НЕ любите Ви її так, як НЕ люблю її я?.. Колись із захопленням взявши до рук підручник для 10-го класу... а розкривши його і вчитавшись... О ні, не вчитавшись... Бо навіть мені, круглій відмінниці із претензіями на золото, стало не лише нудно, але й страшно од отих усіх градусів та «минут», того, здалося, шаленого обертання усіх світил і світів... Ленка моя давно-давно вирішила піти зовсім іншим шляхом у «читанні» астрономії. І допоміг випадок.

Пливли екскурсійним теплоходом кращі учні міста Новодружеська на чолі з директором та завучем Лисичанської школи № 25. В один із пізніх вечорів влаштували на палубі дискотеку. Раптом зламався електрогенератор. Ніякого тобi світла, ніякої музики. Спати ще ніхто не хотів, а як розважатися? І тут моя Ленка підняла голову. Зорі! Величезні. Аж лапаті, вони сяяли в темнющому серпневому небі і... не підсвічені жодним ліхтарем! А голосніше за інших сяяла біла зірка Альтаїр на одній з вершин Літньо-осіннього трикутника – сузір'я Орла. І що ви подумали? Що Ленка почала розказувати про неймовірну відстань до Альтаїру, масу зірки, спектр її тощо? Ні, звичайно. Все це – потім. Спочатку – легенда з отієї когорти міфів древньої Греції, котрі заворожують-приворожують назавжди, та так, що найшкодливіші хулігани німіють, як отой один з них, що потім самотужки зробив телескоп Галілея і став напрочуд слухняним і люблячим фізику загалом та Ленчин фізкабінет зокрема... А директор та завуч найпрестижнішої школи вже прямо там, на теплоході, вмовили мою Єлену Петрівну перейти на роботу до їхньої школи... Й упродовж кількох десятиліть вона, викладаючи вже безперестанку, окрім математики та фізики, ще й астрономію... просто виводила учнів з класу. Ага, просто виводила – просто неба. Просто пізніми вечорами призначала їм усім побачення на урок з астрономії під зоряним – чистим за прогнозом того вечора – небом. І щонайбільше саме ці уроки, а не банальні виховні, вони

запам'ятовували на решту життя і прагли того, аби їх діти й онуки потрапили вчитися саме до Єлени Петрівни Чаговець. «Ніхто з учнів, ба навіть «круглі» й «вічні» відмінники ніколи не могли вивчити як слід шкільну астрономію у тій подачі, як це пропонувало завжди через навчальні плани та підручники міністерство народної освіти. І я давно вирішила для себе: розповіді про Альтаїр та дочку Сонця, решту героїв давньогрецьких міфів, космічних героїв Олеса Бердника з його покривалом Ізиди, Івана Єфремова з його туманністю Андромеди, – то найкраще з того, що можливо дати з астрономії учням середньої школи, моїм сучасникам, котрі живуть лише на початку космічної ери людства. І так я вела уроки упродовж усього свого життя у школі», – завжди підкреслювала сестричка у наших про те розмовах.

А як там саме «первісний» Альтаїр?.. О, багато варіацій... Це особлива окрема тема Чаговець. Ось як було одного разу на одному з уроків математики.

...Над цим учнем насміхалися усі, кому тільки не ліньки було. Коли Чаговець у новому касі зрозуміла це? Коли побачила, що цей затурканий учень, стоячи біля дошки з грудочкою крейди в руці, не дивиться їй в очі. Але ось таки вдалося вловити його погляд і... Ленка моя ошелешено залякла: у хлопця такі красиві яскраві очі, та... – абсолютно різного кольору! Одно око чорне, а друге – небесно-блакитне. І стало все зрозуміло: підлітки у «зграї», як правило, – злі... Тоді Єлена моя Петрівна розповіла класу давньогрецьку легенду: довго жила бездітною жінка, котрій ворожійка начаклувала красеня сина, але в якого вродилися різні очі: одно око – як найтемніша ніч, друге – щонайясніший день. А що в цій оповіді було і нещасне кохання юнака до дочки Неба, і спроба дістатися до неї, і вічна любов, і... Чого там тільки не було. Й оцього урока математики як такого – не стало теж. Зате став упевненим у собі хлопець, з гарною освітою, зі вдалою долею! Таку ж долю отримав од Ленки моєї ще один учень: отой, що його з друзями витурила власниця залу ігрових автоматів ще в 90-х, бо прийшли багатші клієнти, не копійчані, та й обмовила. А Єлена моя Петрівна написала йому таку гарну характеристику, та так виступила на захист, що усім раптом, і міліції, стало зрозуміло: винна бізнесменка, а не хлопчак. А доля дівчинки з багатодітної сім'ї, котру Ленка моя умовила здати до ліцею у великому місті?.. (О, Боже мій, платного!.. а у сім'ї і так грошей обмаль...) Бо дуже вже скрупульозно й нестандартно та дівчинка вчилася за методом Є.П. Чаговець: читати підручники з математики та фізики наперед, задовго до уроків. І що? Тепер та дівчинка далеко не перший рік за контрактами читає лекції з математики у Німеччині. А одна з учениць класу Чаговець 2009 року випуску – Галя Городецька – недавно поздоровила її з днем народження віршем, у якому є така строфа:

...Уночі я погляну на зорі –

Там і Вашу – яскраву! – знайду.

Як в «Маленькому принці»-мінорі

Тепер в небо дивитись люблю...

А особисто у мене домінантою звучать такі сестрини слова про її власну педагогіку:

– За 50 років у школі я жодного разу не сказала батькам, що у них тупі або дурні діти. Ніколи не жалілася на них! Навпаки...

Чому ж така цікава вчителька, що добре ладила із усіма, без винятку, учнями та кохалася у всіх «своїх» трьох дисциплінах, одного разу пішла у мери? Може тому, що мріяла для своїх же учнів у своєму невеликому містечку, де з промислових підприємств одна шахта та філія пивзаводу, збудувати Велику Школу Мистецтв? Збудувала. У ній і музична, і художня, і танцювальна, й вокальна... І Ленка моя і сьогодні гордиться нею найгоноровіше з усього того, що зробила у своєму житті. Бо Її Школа Мистецтв того варта. Усіх міських водогонів-каналізацій варта, Ленчиної церкви та Ленчиної нової школи № 6 (котру, до речі, Ленка, будучи мером, також збудувала для щастя своїх учнів, але яку розібрали потім по цеглинці та збагатилися на тому сучасні безстижі нувориші).

Скажу ще дещо. Перше. Її учні – це не лише керівники багатьох підприємств, інженери, техніки тощо на увесь Донбас, але й по всій Україні, по всьому СНГ, по всьому світові. Друге: коли Новодружеська міськрада висунула кандидатуру Чаговець на публікацію статті про неї в Міжнародну енциклопедію «Кращі люди Росії, Білорусії, України, Казахстану», а потім виявилось, що за таку публікацію треба сплатити гроші, їх за Ленку мою видавництву енциклопедії не дав ніхто з чиновників. Кілька близьких родичів та численні – практично із усього світу – учні Єлени Петрівни, до яких я звернулася через «Однокласників», зібрали кошти. Третє. Те, що Чаговець не має ніяких офіційних регалій від колишньої системи освіти – те сьогодні виявляється для неї не менш, як орденом «За мужність!»

Ну от, на такій ноті й дозволю закінчити оповідь про педагогічний пошук та новаторство Єлени Петрівни. Буду рада, якщо комусь знадобиться її бунтарський нетрадиційний, родом з хуліганського дитинства, досвід у суто практичній шкільній педагогіці.

ІНТЕГРАЦІЯ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ ТА ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Стрижак Д.О.
(Полтава, Україна)

У суспільстві стрімкими темпами збільшується кількість інформації, все більше діти проводять час за різними гаджетами. Враховуючи це а також той факт, що зараз у зв'язку з карантинном у всіх країнах відбувся перехід на дистанційне навчання, відчутним є зниження рівня рухової активності населення. Учені активно досліджують фізіологічні та психологічні основи розумової активності. Вони вказують на необхідність чергування розумової праці та відпочинку.

Рух – одна з найважливіших функцій організму. Він є важливим фактором розвитку будь-якого живого організму. З народження дитини одночасно відбувається і фізичний розвиток і розумовий розвиток. Кожного дня немовля освоює нові і нові горизонти. Своєчасному формуванню й успішній перебудові всіх психічних процесів дитини значною мірою сприяє цілеспрямована рухова діяльність. Отже, поєднання фізичної активності і навчальних предметів є природним.

Постійна рухова активність є «пусковим механізмом» прогресу розвитку функціональних можливостей дітей. Крім того систематична фізична активність формує у дітей стійку потребу у здоровому способі життя. Учені вказують, що систематичні заняття фізичними вправами покращують діяльність серцево-судинної, дихальної, вегетативної, нервово-м'язової систем і особливо центральної нервової системи, підвищуючи їх активність. Під впливом заняттями спортом підвищується сила і рухливість нервових процесів, працездатність і витривалість нервових клітин кори головного мозку, вдосконалюється диференційоване гальмування [1, 2].

Організація фізичного виховання та спорту в школах Європи є предметом дослідження таких фахівців, як К. Грін (Ken Green), Т. ван дер Гугтен (Truus van der Gugten), Дж. Еванс (John Evans), С. Капел (Susan Capel), П. Де Кноп (Paul De Knop), Дж. Корнбек (Jacob Kornbeck), О. Лупстра (Oene Loopstra), Дж. Маршал (Joe Marshall), Й. Посьпех (Jerzy Pośpiech), К. Хардман (Kenneth Hardman) та ін., які наголошують на важливості інтеграції фізичних навантажень у навчальні дисципліни. Встановлено, що більш висока швидкість проведення нервового імпульсу спостерігається у дітей, які проявляють рухову активність [3].

Пропонуємо деякі активні вправи для вивчення тем курсу «Природознавство». **«Чисті речовини – суміші».** За допомогою цієї гри діти навчаються розрізняти чисті речовини та суміші та при цьому будуть рухатися та розвивати увагу. Учні розбиваються

на дві команди. На підлозі лежать малюнки, що зображають чисті речовини та суміші. По одному учаснику біжить від команди, одна команда вибирає малюнок з чистою речовиною, а інша з сумішшю.

«Фізичне явище – хімічне явище». За допомогою цієї гри діти добре запам'ятають приклади фізичних і хімічних явищ та при цьому будуть рухатися та розвивати увагу. Учні стають в коло. Один гравець стає в середину кола та кидає по черзі кожному м'яч, називаючи фізичне чи хімічне явище (кипіння, горіння, дифузія, окиснення, іржавіння, гниття, бродіння, розклад, нагрівання, охолодження, випаровування, конденсація, плавлення, кристалізація, подрібнення, механічний рух, електричний струм тощо). Якщо явище фізичне – м'яч необхідно спіймати. Якщо явище хімічне – м'яч необхідно відбити. Той, хто помилився стає в середину кола. Гра продовжується.

Список використаних джерел:

1. Данилина Л.Н. Влияние занятий спортом на развитие внимания школьников // Теория и практика физической культуры, 1966, № 9, с. 28.
2. Robert K. Murray, Daryl K. Granner, Peter A. Mayes, Victor W. Rodwell HARPER'S BIOCHEMISTRY APPLETON & LANGE Norwalk, Connecticut/San Mateo, California.
3. Kuraev G.A., Pozharskaia E.N. Diagnostika osobennostei pamiati [Diagnostics of memory]. Rostov on Don: RGU, 2000, 19.

САМОРЕГУЛЯЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Стрижак Ю.О.
(Полтава, Україна)

Одним із завдань сучасної освіти є задоволення соціальних вимог до підготовки молоді до успішного життя в сучасному суспільстві. У зв'язку з перебудовою системи світи в Україні, підвищенням рівня психолого-педагогічного забезпечення професійної підготовки фахівців актуальність дослідження проблеми формування саморегуляції майбутніх вчителів суттєво зростає. Тому для спеціалістів, які займаються проблемами навчання, все більш актуальними стають педагогічні дослідження, в яких розглядаються проблеми саморегуляції діяльності, серед яких важливе місце посідає проблема оволодіння іноземними мовами.

Мета статті – проаналізувати компоненти саморегуляції професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Розробкою проблеми саморегуляції поведінки особистості займалися вчені, які досліджували: окремі її прояви в різних видах діяльності – О.А. Конопкін, Г.С. Нікіфоров, А.К. Осніцький, І.А. Трофімова та ін.; моральний розвиток особистості на різних вікових етапах – Л.І. Божович, І.В. Дубровіна, В.С. Мухіна, І.С. Кон, І.І. Чеснокова та ін.

Саморегуляція – це вміння людини бачити кінцеву мету діяльності, самостійно знаходити оптимальні шляхи її досягнення і домагатися здійснення, здатність індивіда створити програму діяльності і на цій основі керувати своїми діями і станом. Результатом саморегуляції є виховання спрямованості, організованості, вміння володіти собою [1, с. 53].

У процесі дослідження нами визначено наступні психолого-педагогічні умови, які сприяють формуванню умінь професійної самоорганізації майбутніх педагогів: забезпечення мотивації студентів до навчальної діяльності; оволодіння вміннями та навичками професійної саморегуляції; залучення студентів до активної творчої діяльності; створення творчої атмосфери, здорового морально-психологічного клімату в колективі; активне використання нових форм і методів навчання, які стимулюють творчі здібності особистості.

Результати нашого дослідження доводять, що саморегуляція майбутнього вчителя іноземної мови має формуватися вже з перших днів навчання у вищому навчальному закладі. Формування у майбутніх учителів іноземної мови умінь та навичок професійної саморегуляції педагога здійснюється за допомогою розвитку механізмів саморегуляції вчителя, зокрема, педагогічної рефлексії. Паралельно відбувається засвоєння знань про роль саморегуляції у фаховій діяльності, елементи саморегуляції вчителя трансформуються у невід'ємні особистісні риси.

Заслужують на увагу визначені Володимиром Чайкою [3, с. 157] компоненти саморегуляції. Серед них – мотиваційний – відображає усвідомлені студентами моральні поняття, загальнокультурні та професійно-педагогічні цінності, спрямовані на оволодіння професією; емоційно-вольовий – полягає в умінні виявляти витримку, усвідомлювати власні почуття, регулювати свої стосунки та спілкуватися; рефлексивний – передбачає вміння здійснювати самоконтроль, самокорекцію поведінки, усвідомлювати мету власних дій.

Мотиваційний компонент саморегуляції обумовлений тим, що внутрішніми джерелами активності особистості щодо подальшого навчання, самоосвіти та майбутньої професійної самореалізації, є мотиви, потреби, інтереси до навчання.

Емоційно-вольовий компонент саморегуляції. Оскільки стійка емоція – один з психологічних факторів надійності, ефективності, успіху діяльності в складних обставинах, доречно враховувати це в процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Не викликає сумніву, що у формуванні готовності майбутнього вчителя до самостійної педагогічної діяльності великого значення набуває емоційно-вольова саморегуляція як система прийомів самовпливу особистості з метою підвищення емоційно-вольової надійності в екстремальних ситуаціях.

Рефлексивний компонент є чинником спонукання майбутнього вчителя до самоаналізу результатів освітньої діяльності з метою її корекції й проектування власного вдосконалення в іншомовній галузі та методики її викладання.

Отже, активізація процесів саморегуляції як складова успішної професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови не передбачає прямого втручання викладача в ситуацію саморегулювання студента. Запорука успіху – опосередкованість коригувального впливу, збереження керування внутрішнім станом студента як суб'єкта, ініціатора власної активності, спрямованої на узгодження внутрішніх резервів з умовами зовнішнього середовища заради результативності професійної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Гриньова М.В. Саморегуляція як основа навчальної діяльності вчителів природничих дисциплін. Імідж сучасного педагога. 2011. № 8-9 (117-118). С. 53–55.
2. Войтюк Н.Л. До питання про професійну саморегуляцію вчителя. Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті: орієнтири та напрямки сучасної освіти. Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Луганськ: Альма-матер, 2005. С. 193–201.
3. Чайка В. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: монографія, за ред. Г. Терещука. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 275 с.

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ХІМІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Стрижак С.В., Куленко О.А.
(Полтава, Україна)

У Концепції профільного навчання в старшій школі зазначено, що профільне навчання спрямоване на формування ключових компетентностей старшокласників, набуття ними навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, соціальних якостей,

прагнення до саморозвитку та самоосвіти. Згідно з психолого-фізіологічними особливостями школяра, прагнення до самоосвіти формується в старшій школі, а вміння до самоосвітньої діяльності – в основній. Самоосвітня діяльність школяра розглядається вченими як підсистема учбової діяльності, бо формування вмінь у цьому випадку повністю пов'язано з процесом навчання. У сучасних умовах вимоги до особистості, яка готова до самоосвітньої діяльності, значно розширились. Вона повинна вміти: аналізувати власну навчальну діяльність; оцінювати й визначати у ній основні значеннєві моменти; ставити освітні цілі та завдання; визначати способи і засоби їх досягнення та вирішення; критично і самокритично оцінювати власні дії та вчинки навколишніх; відповідати за власні дії; самостійно конструювати зразки поведінки; виробляти прийоми внутрішнього стимулювання самоосвітньої діяльності та створювати на цій основі діючий інструментарій самовпливу й самопідтримки; прагнути до самостійного навчання; розширювати особистісні освітні інтереси і потреби тощо [1]. Зазначимо, що формування вмінь до самоосвіти починається з основної школи під час вивчення усіх шкільних предметів і, зокрема, хімії як предмету, який через хімічний експеримент надає найбільші можливості в їх набутті. Особливість предмету хімія полягає в тому, що формування теоретичних хімічних знань відбувається в єдності дослідницько-експериментального і теоретичного пізнання [2]. Це виходить із структури навчального предмета, яка складається з основного змістовного блоку та процесуального, вираженого через допоміжні знання, способи діяльності та форми організації навчального предмета [1]. Специфічним методом навчальної дисципліни хімія, що пов'язує основний і процесуальний блоки є хімічний експеримент. За умови правильної організації, він одночасно є важливим джерелом навчально-наукової інформації та засобом створення проблемних, пошукових і дослідницьких ситуацій, під час вирішення яких в учнів формуються вміння й якості до самоосвіти. Проте результати апробаційного моніторингового дослідження TIMSS, проведеного у 2015-2019 роках, показали, що українські школярі недостатньо володіють дослідницькими уміньми, особливо щодо планування експерименту й узагальнення та інтерпретації одержаних результатів. Восьмикласники також виявили безпорадність у виконанні завдань, пов'язаних із аналізом інформації, представленої в різних формах (таблиць, діаграм, графіків), формулюванні висновків та аналізі даних. Виникає протиріччя між можливостями хімічного експерименту як одного із засобів формування вмінь до самоосвіти та недосконалою методикою його впровадження в навчальний процес.

Відомо, що хімічний експеримент виконує різні дидактичні функції, використовується в різних формах і поєднується з різними методами й засобами навчання. Він являє собою систему, в якій діє принцип поступового підвищення самостійності учнів: від демонстрації явищ через проведення фронтальних лабораторних дослідів під керівництвом учителя до самостійної роботи під час виконання практичних робіт і розв'язку експериментальних задач, домашнього експерименту [1]. Отже хімічний експеримент може бути засобом формування вмінь до самоосвіти. Проте лише виконанням хімічного експерименту не вирішується проблема самоосвіти учнів. Одночасно за формуванням практичних умінь ми не можемо втратити систему теоретичних хімічних знань, тому що фундаментом самоосвіти є якісна освіта.

Список використаних джерел:

1. Коростіль Л.А. Хімічний експеримент як засіб формування вмінь до самоосвіти учнів / Л.А. Коростіль, Н.Н. Чайченко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – 2011. – №43. – С. 163–167.
2. Чайченко Н.Н. Сучасна методика формування у школярів теоретичних знань з основ хімії / Н.Н. Чайченко. – Суми : Нота Бене, 2001. – 163 с.

**РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ЗАВДЯКИ МЕТОДАМ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ**

Твердохліб О.В., Никитюк Л.В., Гончаренко Я.В.
(Харків, Україна)

Сьогодення дало можливість переконатись, що роль вчителя не може бути повністю витіснена цифровими технологіями. Сучасний педагог – це не транслятор нових знань. Це наставник, який вміє організувати процес пізнання учнів. Не просто процес навчання чогось, а саме процес пізнання, який включає висування гіпотез. Учень повинен вчитися ставити запитання і проявляти свій інтерес та допитливість [4]. Здатність навчатись протягом життя та навчати, першочергова задача сучасного педагога. Важливе місце при цьому належить формуванню індивідуальних особливостей та поведінкових навичок вчителя, його умінню організовувати ефективне управління колективом учнів. Сучасний учитель має бути навчаючим креативним лідером, вміти підлаштовуватися під дітей, адаптуватися до різних ситуацій, приймати нестандартні рішення. Тобто, по-новому поглянути на знайомі речі, поняття, факти може лише той, хто володіє гнучким розумом, креативним мисленням, хто критично відноситься до себе і до інших.

Сучасній зміст освіти насичується різними навчальними програмами, які сприяють розвитку в майбутніх учителів не лише оперувати базовими знаннями, а й творчо вирішувати поставлені завдання. Вчитель у класі займає ключову роль, тому лідерські якості майбутніх учителів ми починаємо формувати у наших студентів з першого курсу. Так як лідерство має багато облич та форматів воно потребує всебічно розвинену, здатну до критичного мислення цілісну особистість, патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати довкілля та вчитися впродовж життя. Критичність особистості повинна бути направлена перш за все на самого себе: на аналіз і оцінку своїх можливостей, особистісних якостей, вчинків, поведінки [3].

У шкільному оточенні найефективнішим, на нашу думку, повинен бути навчаючий лідер. Його головний фокус – навчання команди через визначення, підсилення та постійний розвиток сильних сторін кожного. Важливо, що навчаючий лідер дає рекомендації, а не накази [1 с. 7]. Щоб стати навчаючим лідером необхідно не боятися відповідальності, професійно вдосконалюватися, критично відноситись до себе та оточуючих, відстоювати власну точку зору, позитивно мислити та постійно підкреслювати сильні сторони учнів.

Для формування навичок навчаючого лідера, який креативність розглядає, як необхідний елемент процесу, що веде до інновацій у взаємодії, оскільки без креативності не може бути інновації, ми повсякчасно використовуємо методи критичного мислення. Найдієвіші на нашу думку: «Сенквейн», «Кластер», «Pres», web-квест [2].

Сенквейн – короткий неримований вірш з 5 рядків, винайдений американською поетесою Аделаїдою Крепс під впливом японської поезії. Техніка цього вірша ідеально підходить для розвитку образного мислення, концентрації знань, переосмислення отриманої інформації, вираження своєї позиції щодо теми, а також для вивчення нових понять. Здобувачам вищої освіти пропонується застосовуючи прийоми даного методу виділити головний об'єкт, описати основні ознаки, висловити особисте ставлення до теми та визначити нову інтерпретацію об'єкта.

Атом

Загадковий, маленький

Існує, рухається, взаємодіє

Містить ядро і електрони

Елемент

Біологія

Природна, молекулярна

Вивчає, класифікує, описує

Наука про живу природу

Життя

Кластер – це спосіб графічної організації матеріалу, що дозволяє зробити наочними ті розумові процеси, які відбуваються при зануренні в ту або іншу тему.

Кластер є відбиттям нелінійної форми мислення. Іноді таку техніку називають «*наочним мозковим штурмом*». Здобувачі вищої освіти записують ключове слово або пропозицію ключової ідеї, теми. Навколо розмішують слова або пропозиції, що виражають ідеї, факти, образи, які підходять для даної теми. Слова з'єднуються прямими лініями із ключовим поняттям. Далі устанавлюються нові логічні зв'язки, з новими словами. У результаті виходить структура, що графічно відображає міркування, визначає інформаційне поле даної теми. Ефективною є методика створення тематичних кластерів-вкладок, що відображають динамічне розширення та поглиблення знань і вмінь учасників освітнього процесу. Такий метод як самооцінка дає можливість залучити всіх студентів до співпраці контролювати та оцінювати свої дії та інших. Наприклад, написавши біологічний диктант, студенти здійснюють самоперевірку і самооцінювання за попередньо оговореною системою балів. Аналогічну роботу проводимо під час перевірки індивідуального опитування та самостійної роботи. Результати самооцінки зручно фіксувати у індивідуальних картках або листках оцінювання «картки Успіху». Якщо таку роботу проводити систематично, то самооцінка студента і викладача будуть збігатися. Така форма роботи дає можливість кожному відчути роль лідера, зацікавити своєю майстерністю, оцінити роботу кожного на уроці.

Pres – англ. Position, Reason, Exempl, Sammary – допомагає навчитися знаходити вагомні аргументи і формувати свою думку відносно проблемного питання; розбиратися у своїх ідеях, а також формулювати їх у вигляді чіткої та логічної структури. Цей метод може бути використаний на будь-якому занятті. Аргументованість думки студенти доводять поетапно. Метод включає 4 етапи:

- Студент висловлює свою думку: «*Я вважаю...*».
- Пояснює причину такої точки зору: «*Тому що...*».
- Наводить приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «*...наприклад...*».
- Узагальнює, формулює висновки: «*Отже...*», «*Таким чином...*».

Метод проектів у цьому році було застосовано в якості однієї з форм організації екологічних та природничо-наукових проектів як складовою web-квесту. Web-квест – це сучасна інтернет-технологія, ґрунтована на пошуковій діяльності студентів з чіткою роллю, із застосуванням нових інформаційно-комунікаційних засобів. Екологічні та природничо-наукові проекти здебільшого потребують використання дослідницьких, наукових методів, інтегрованих знань із різних галузей. З нашого досвіду, web-квест корисний інструмент для впровадження елементів гри в навчання, розвитку критичного мислення студентів, підвищення їхньої мотивації, набуття знань. Мотивація студентів, до безперервного навчання впродовж усього життя є важливою для вдосконалення лідерських якостей майбутнього вчителя. Починаючи з першого курсу ми пропонуємо своїм студентам спробувати роль викладача. Так на лабораторних роботах з ботаніки студенти, за бажанням, готуються та проводять заняття або його елемент серед одногрупників. Керуючи процесом лабораторного заняття стежать за роботою в групі, перевіряють підготовку домашнього завдання та виставляють оцінки. Отже, застосовують усі свої якості лідера. Цінність цього заходу полягає в тому, що студенти вчать слухати і чути інших, вдосконалюють наукову мову спілкування, активізують пізнавальний інтерес, спонукають одногрупників до дії, так щоб всі активно і зацікавлено працювали на занятті.

Таким чином, для розвитку лідерських якостей майбутнього вчителя оптимально підходять методи та прийоми критичного мислення які ми використовуємо протягом навчання наших студентів.

Список використаних джерел:

1. Від керівника до лідера: практичні поради для директорів шкіл та керівників відділів освіти <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/521/12.2019.pdf>

2. Критичне мислення: інструкція з використання <https://studway.com.ua/kritichne-mislennya/>
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С. К., 2005.
4. Сучасний педагог – це той, хто розкриває потенціал учнів, а не примушує їх вчити уроки – Микола Скиба <https://www.uifuture.org/publications/news/24366-suchasnyi/pedagog>

ДЕЯКІ ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ З УЧНЯМИ

Ткаченко О.В., Соколенко В.М.

(Полтава, Україна)

Навчання молоді завжди було і залишається одним з найактуальніших завдань державної політики, тому що результат цього, неодмінно, визначає потенціал і напрямки розвитку держави у майбутньому. Деякі засади сучасної освіти змінюються у меншому, інші у більшому ступені у порівнянні з минулими. Безумовно, окрема держава, заклади, які готують студентів одного профілю, окремий вищий навчальний заклад можуть мати свої власні підходи до навчання у ВУЗах, але існують загальні підходи, які можуть забезпечити або покращити якість освіти студентів на сучасному рівні розвитку педагогічної науки.

По-перше, це потенціал знань самих викладачів. На жаль, він не завжди відповідає вимогам сучасності. Викладач з великої літери – це людина, яка має постійно поглиблювати свої знання з підручників, ресурсів бібліотек та мережі Інтернет як стосовно предмету, який викладається студентам, так і найсучасніших методологічних підходів. Добре, що в наш час є змога проходити он-лайн курси підвищення кваліфікації. Ми вважаємо, що добре було б, якби вони були обов'язковими не 1 раз на 5 років, а на коротший термін, щоб обов'язково були лекції з фізіології вищої нервової діяльності, психології (зокрема, вікової, гендерної, соціальної з основами конфліктології, диференціальної, педагогічної), педагогіки, найсучасніших інформаційних технологій (зокрема, технічних засобів забезпечення навчання). Викладачі повинні ділитися досвідом у межах однієї кафедри, різних кафедр ВУЗу, однопрофільних та різних кафедр ВУЗів, як у межах своєї країни, так і інших. Обмін досвідом з іноземними навчальними закладами в більшій мірі можливий у наші дні, хоча хотілося б, щоб більша частка коштів проплачувалася не самим викладачем, тому що, на жаль, такі закордонні стажування зможе оплатити далеко не кожний викладач.

По-друге, хотілося б підкреслити необхідність збільшення інформаційної грамотності деяких викладачів, які, на жаль, не застосовують сучасні засоби технічного забезпечення навчання. В УМСА багато іноземців, вони навчаються у багатьох ВУЗах України, рівень володіння українською та російською мовами досить часто залишає бажати кращого, що ще більше підкреслює необхідність використання таких технологій. Хоча й будь-який студент, якщо лекція буде на вищому методичному рівні, буде сприймати її зовсім по-іншому. Далі, сучасні студенти з різних країн (і, на жаль, вітчизняні) часто мають досить низьку швидкість письма. Існує термін – «психологічна готовність до навчання» – певний рівень пізнавальної та соціальної зрілості, необхідний для успішного засвоєння програмного матеріалу і гармонійного розвитку особистості [1]. Він частіше застосовується стосовно учнів-школярів, але, на жаль, існує проблема низької або взагалі відсутньої психологічної готовності до навчання багатьох студентів. Хотілося б побажати викладачам максимально відходити від стандартів проведення занять, використовувати власні інтерактивні методи та підходи, навіть різні у різних академічних групах, обов'язково враховуючи індивідуально-типологічні особливості студентів у максимально можливому ступені.

По-третє, побутові та інші проблеми часто негативно відбиваються на показниках навчання будь-якої людини. Побутові проблеми часті у студентів підготовчих відділень, перших курсів, проблеми іншого порядку можуть виникати на будь-якому етапі навчання. І Викладачі просто не мають бути байдужими, бо іноді студент може довіритися лише викладачу, з яким він відчуває тісний емоційний зв'язок, куратору або іншому. Ми, викладачі, маємо намагатися жити їхніми проблемами, маємо створити максимально комфортні умови для розкриття їхнього навчального, наукового, творчого потенціалу в найвищому можливому ступені, пам'ятаючи про Великих Людей А. Макаренка та В. Сухомлинського. Як у медицині існує заповідь «Не нашкодь», так і у педагогіці можливо і потрібно використовувати принципи «Зрозумій учня» та «Допоможи йому навчитися». Знайдено дані, згідно яких емоційний фон, на якому протікає та чи інша діяльність, може змінити роботу вегетативної (автономної, за новою номенклатурою) нервової системи: збільшення почуття відповідальності зменшує виразність проявів захисних вегетативних реакцій, а в процесі чекання небезпечної ситуації вегетативні функції, які забезпечують захист, можуть різко посилюватися і ставати помітними як для оточуючих, так і для самих студентів [2]. Це може демонструвати вплив успішності учнів на стан їхнього психологічного статусу та фізичного здоров'я.

Індивідуалізація особистості має залишатися одним з пріоритетних напрямків сучасної педагогіки. Прикладів цьому чимало. Психологи, педагоги намагаються створити свої класифікації особистості студентів та їх типологій [3].

Викладач з Великої літери має усіма силами уникати появи у своїх студентів відчуття неповноцінності – усталеної форми переживання людини своєї реальної чи уявленої ущербності, тому що досить часто воно формується саме у випадку, коли людина помічає, що її недолюблюють [4]. Такі учні можуть вважати так: «Я не буду це вчити, тому що викладач мене не любить і не поставить гарну оцінку, навіть якщо я відповім на неї або напишу контрольну роботу на цей бал». Досить важко буває потім дати стимул таким студентам для навчання, хоча існують і різні групи студентів: одна категорія буде вважати після двійки/двійок або трійок так, а інша група, навпаки, отримає сигнал для самовдосконалення і буде потім отримувати четвірки або навіть п'ятірки.

Якщо Педагог буде пам'ятати, що його мета – не лише навчити учня, а й сприяти головній задачі освіти – розвитку та становленню особистості учня, то це, безумовно, змінить підходи до освіти учнів, починаючи від школи і закінчуючи вищими навчальними закладами [5]. Важливо навчитися поважати учня, знати й розуміти його як «Іншого». Хотілося, щоб проходив жорсткіший відбір людей, які подали заяви, щоб стати Педагогами, щоб враховувалися не лише бали, а й індивідуально-психологічні особливості абітурієнтів та студентів, щоб була більша можливість «відсіяти», якщо по зазначених параметрах вони не підходили до того, щоб присвятити себе одній з найпрекрасніших та найвідповідальніших Професій – Вчителя! Кожен, хто обирає для себе професію педагога, бере на себе відповідальність за тих, кого він буде навчати та виховувати. Але разом з тим він відповідає за самого себе, свою професійну підготовку, нарешті, своє Право бути Педагогом, Вчителем, Вихователем. Хто не навчається сам, не може розвинути смак до навчання, «розумовий апетит». Майбутній та працюючий педагог має об'єктивно оцінювати свої позитивні та негативні сторони, ті персональні якості, які найважливіші для даної професії. У першу чергу, це особливості саморегуляції, самооцінювання, емоційних проявів (вміння вчителя адекватно оцінювати та корегувати власну поведінку в залежності від поточної обстановки та психологічних особливостей учнів), а також, безумовно, комунікативні та дидактичні здатності, високий рівень загальної культури. Педагогіка на сучасному рівні характеризується тим, що у вчителя додається до ролі контролера роль партнера, «фасілітатора» навчання (за К. Роджерсом). І іноді роль помічника виходить на перше місце.

Список використаних джерел:

1. Психологічний словник / За редакцією В.І. Войтка. – Київ: Головне видавництво видавничого об'єднання «Вища школа», 1982. – 215 с.
2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності / М.С. Корольчук : Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
3. Копець Л.В. Психологія особистості / Л.В. Копець : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 2-ге вид. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 458 с.
4. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / В.Б. Шапар, В.О. Олефір, А.С. Куфлієвський [та ін.]. – Х.: Прапор, 2009. – 672 с.
5. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя : Ученик для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 2002. – 384 с.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Требін Н.О., Большая О.В.
(Полтава, Україна)

Лідерство – це такий тип управлінської взаємодії (між лідером і послідовниками), який заснований на поєднанні різних джерел влади в залежності від конкретної ситуації та спрямований на спонукання людей для досягнення спільних цілей. Іншими словами лідерство – це стосунки домінування і підпорядкування, впливу і прямування в системі міжособистісних стосунків в групі, які ведуть до наміченої мети [1, с. 88].

У свою чергу управління – це вид суспільної діяльності, який передбачає систему скоординованих дій суб'єкта на об'єкт з метою досягнення певної організаційної мети. До функцій управління співвідносяться: планування, організація, комплектація кадрів, мотивація і контроль. Планування передбачає визначення стану педагогічного колективу в певній ситуації (де ми перебуваємо), мети майбутнього розвитку (куди ми прямуємо), правових, організаційних, ресурсних засобів, їх координацію та коригування щодо запланованої мети (з допомогою яких засобів ми досягнемо мети) [2, с. 44].

Керівництво закладом освіти передбачає монополію на прийняття рішень і контроль за ходом їх виконання. Лідер (директор) не відбирає право у колективу приймати рішення, а, навпаки, запрошує до цього кожного співробітника. В результаті змінюється статус кожного працівника. Але не так легко знайти лідера, який міг би брати на себе ініціативу та відповідальність за результати, при цьому повністю викладаючись на роботі та мотивуючи у повній мірі своїх підлеглих. Коли лідер є керівником, то він не тільки керує, а й веде за собою інших. Дуже важливо, щоб директор закладу освіти мав такі навички: здатність подати правильний приклад, заохотити колектив до креативності, ініціативності, дати кожному працівнику проявити себе, зуміти сформувати себе як гідного керівника. Лідерство виявляється у вмінні пробудити у співробітників мрію, до якої вони прагнуть наблизитися, «вдихнути» в них необхідну для цього енергію. В основі даного процесу лежить здатність лідерів притягувати до себе людей, несвідомо викликати почуття захоплення і любові. Ефективний керівник загальноосвітнього закладу освіти повинен бути лідером, прагнути до балансу якостей лідера і якостей управлінця. Покращити свою професійну діяльність керівник може через дослідження своєї суб'єктивної концепції лідерства, корекцію та збагачення її.

Важливою складовою при формуванні лідерських якостей керівника є енергопотенціал, адже директор має розуміти управління як стратегію, що включає в себе вибір напрямку розвитку школи, постановку ближніх і дальніх цілей, бути готовим до самопожертви, до прийняття швидких і ефективних управлінських рішень – все це потребує неабиякого запасу енергії та витримки.

Однією з головних якостей керівника є застосування різних стилів керівництва у своїй діяльності, адже, проаналізувавши всі три стилі керівництва, можемо зробити висновок: чим більше директором школи використовується авторитарний стиль керівництва, тим більше ним застосовується така стратегія поведінки, як наполегливість і тим менше він буде використовувати стратегію пристосування та співробітництва. Якщо брати до уваги демократичний стиль, то можна стверджувати, що чим більше директором школи використовується демократичний стиль керівництва, тим більше ним застосовується така стратегія поведінки, як співробітництво і тим менше буде використовуватися стратегія уникання. І, звичайно, застосування постійно лише ліберального стилю керівництва не призведе до ефективності керування, адже чим більше директором школи використовується ліберальний стиль керівництва, тим більше ним застосовується така стратегія поведінки, як уникання і тим менше директор буде використовувати стратегію співробітництва. Можемо зробити висновок, що найбільш конструктивним є демократичний стиль лідерства, основні характеристики його пов'язані з увагою до підлеглих, до їх турбот, надій і сподівань [3, с. 191].

Для того, щоб керівник шкільного закладу міг ефективно управляти персоналом він повинен володіти необхідним набором лідерських якостей, а саме [4, с. 177]:

- 1) знаходиться в постійному пошуку нових ідей;
- 2) бути комунікабельним;
- 3) вміти переконувати і вселяти віру в своїх підлеглих;
- 4) володіти сформованим ціле покладанням;
- 5) бути різнобічним;
- 6) бути працьовитим і наполегливим;
- 7) знаходиться в постійному пошуку нових рішень, бути зосередженим на ідеях;
- 8) бути допитливим.

Крім того, у лідера повинні бути: інтелектуальна розвиненість, деяка жорсткість у відношенні справи, велика ступінь дипломатичності, розважливості, відкритості, емоційної стійкості. Лідерам властиве домінування, самоконтроль, незалежність, схильність до нового. Для того, щоб керівник школи міг легко орієнтуватися в сучасних умовах і міг ефективно керувати персоналом, він в першу чергу повинен бути менеджером. Для цього необхідно пройти відповідне навчання та отримати відповідні знання в цій області.

Отже, директор, який випромінює впевненість, володіє більшістю лідерських якостей, має високу самооцінку, і разом з тим надає довіру і повагу вчителям, зуміє сформувати колектив, який буде підтримувати його і сприяти виконанню завдань, що стоять перед закладом освіти.

Список використаних джерел:

1. Педагогічний менеджмент : проблеми і перспективи вищої школи / [В.В. Хачванкян та ін.]; під ред. В.В. Хачванкяна; Донец. ун-т економіки та права, Донец. нац. ун-т, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Н.І. Туган-Барановського. – Донецьк : ДонУЕП, 2012. – 154 [1] с.
2. Соболев С.М. Менеджмент : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / С.М. Соболев, В.М. Багацький; Київ. нац. екон. ун-т; [Редкол.: А.П. Наливайко (голова) та ін.]. – К., 2005. – 225 с.
3. Волянська М. Лідерство в управлінні навчальним закладом: результати експерименту / М. Волянська, О. Сазонова // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2010. – № 5. – С. 191–200.
4. Шоутен Т.Д. Менеджмент керівників закладів дошкільної і початкової освіти / Т.Д. Шоутен, Л.І. Даниленко, О.І. Зайченко, Н.З. Софій; за заг. ред. Л. Даниленко; Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». – К.: СПД-ФО К.С. Парашин, 2009. – 112 с.

СПОСОБИ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ

Тристан Д.В.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Кононець Н.В., доктор педагогічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

На даному етапі розвитку освіти особливої уваги надають навчанню вчителів розробляти дидактичний матеріал за допомогою сучасних інформаційних технологій. І студенти ПНПУ імені В.Г. Короленка не є виключенням. Використання інтернет-ресурсів має базуватися на дидактичних принципах та враховувати сучасні педагогічні технології. В основу використання комп'ютерів як інструментів підтримки дослідницької діяльності та інтелектуальної стимуляції учнів та студентів у процесі навчання має бути покладена концепція розвиваючого навчання [1].

Дидактичний матеріал – це особливий тип навчальних посібників, переважно наочних: карти, таблиці, набори карток з текстом, цифрами або малюнками, реактиви, рослини, тварини і т.д., в тому числі матеріали, створені на базі інформаційних технологій, які роздають для самостійної роботи на аудиторних заняттях і вдома або демонструються педагогом перед усім класом (групою).

Для створення дидактичних матеріалів я використовувала наступні інтернет-ресурси: LearningApps, Google Форми, Padlet, WordArt, MindMeister, diagrams.net.

За допомогою інтернет-ресурсу Padlet можна створювати віртуальну дошку, наприклад, створена мною дошка «Навчальні матеріали», має такий вигляд (рис. 1):

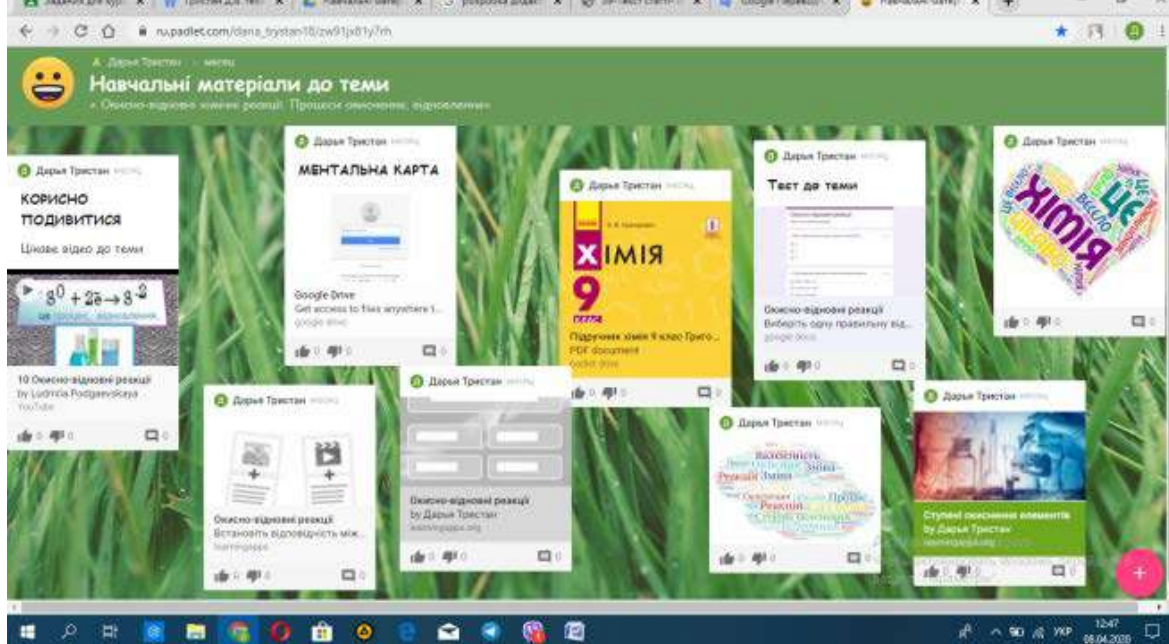

Рис. 1. Віртуальна дошка

Створення завдань у середовищі LearningApps здійснюється на основі запропонованих шаблонів (рис. 2), види і кількість яких можуть з часом змінюватися.

Рис. 2. Шаблони для створення інтерактивних завдань різних типів

Для опрацювання нових понять на уроках хімії я розробила завдання різних видів в середовищі LearningApps з використанням вбудованих шаблонів:

1. «Перший мільйон» (рис. 3).

Рис. 3. «Перший мільйон»

2. «Знайти пару» (рис. 4)

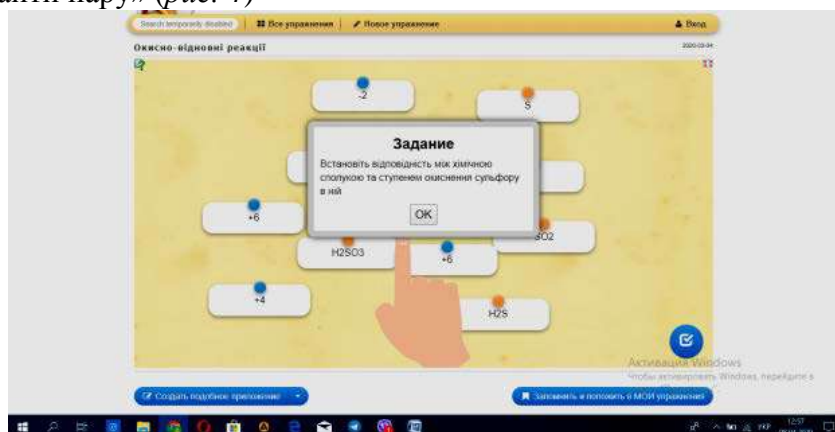

Рис. 4. «Знайти пару»

Можна сміливо стверджувати, що використання розроблених дидактичних матеріалів на уроках є ефективним способом подання навчального матеріалу.

Список використаних джерел:

1. URL:<https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/download/39/79/>
2. URL:<https://uk.padlet.com/dashboard>
3. URL: <https://learningapps.org/>

ФАСИЛІТАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН: ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Трофименко А.Б.
(Суми, Україна)

Сучасний учитель, учитель Нової української школи, повинен володіти цілим спектром ключових компетентностей. Безперервне професійне вдосконалення педагога виводить систему освіти на якісно новий рівень. На сьогоднішній день механічна передача знань не відіграє вирішальної ролі в навчанні молодого покоління. Все актуальнішим стає питання способу ефективного засвоєння знань студентами закладів вищої освіти. Мається на увазі, щоб майбутні педагоги в подальшій діяльності змогли навчити дітей і пояснити їм особливості тієї чи іншої науки, а не розповісти своїм учням, яку інформацію вдалося запам'ятати в студентські роки під час лекцій.

Одним із способів саме ефективного засвоєння знань студентами є формування фасилітаційної компетентності. Ні для кого не секрет, що краще засвоюється той матеріал, отриманий шляхом пошуку, вирішення протиріч та виконання певних завдань, ніж поданий в готовому вигляді. Зважаючи на це, варто зазначити, що встановлення причинно-наслідкових зв'язків є чи не найголовнішою рушійною силою природничих дисциплін. В цьому випадку, завдання вчителя полягає у стимулюванні діяльності учнів до самостійного пошуку відповіді, спираючись, за можливості, на власний досвід. Крім того, не слід забувати про заохочення до обговорення, дискусії, висловлювання учнями власної думки. Фасилітація в освіті забезпечує переорієнтацію пріоритетів від вчителя до школяра. Звичайно, є й інший бік медалі. По-перше, на жаль, зараз не всі учні з власної ініціативи прагнуть до самостійного пошуку. По-друге, якщо і вдалося організувати дискусію, то кожного вислухати важко через брак часу. По-третє, вивчення далеко не всіх тем можна забезпечити шляхом формування проблеми чи протиріччя. Щоб не продовжувати цей список до безкінечності, одразу слід сказати, що ці та інші проблеми допоможе вирішити формування фасилітаційної компетентності майбутніх педагогів ще під час навчання в закладах вищої освіти, а не під час професійної діяльності. Важливо, щоб саме викладачі наголошували на раціональному використанні часу, на найбільш доцільних формах та методах; проводили заняття за різними формами, а не лише за стандартами лекції та практичного/лабораторного заняття. Відповіді студентів можуть проходити, наприклад, біля географічної карти, біологічного макету чи під час, власне, проведення хімічного досліду з супроводом запитань від аудиторії. З часом при використанні таких форм в майбутнього педагога зникає страх виступу, замкнутість. Всі ці дії спрямовані на той факт, що змінюється і ставлення викладача вже не як до студента, а як до майбутнього колеги, партнера, обізнаного і висококваліфікованого спеціаліста з певного кола питань.

Такий конкурентоспроможний фахівець педагогічної діяльності повинен бути готовим до різних викликів суспільства, як-от наприклад, до активного запровадження дистанційної форми навчання. З досвіду СумДПУ імені А.С.Макаренка, можна з впевненістю сказати, що навчання здійснюється у формі вебінарів, онлайн-занять, зворотного зв'язку через електронну пошту та різні платформи дистанційної освіти.

Науково-педагогічними працівниками зроблена колосальна робота з організації вебінарів, підготовки до проведення онлайн-заняття з використанням презентації, створення власних сайтів, курсів із відповідними завданнями та детальними методичними рекомендаціями. Проте, ця робота під силу педагогам, які не перший рік, а то й десяток років працюють в закладах освіти і мають певний досвід такої форми навчання, частково використовуючи її під час аудиторних занять. Також не менш важливим є питання академічної доброчесності студентів при написанні контрольних робіт та виконанні завдань не під час онлайн-занять. В такому випадку, викладачу слід зосередити увагу на формі таких робіт. Це можуть бути тести, завдання з відкритою формою відповіді, встановлення відповідностей тощо. Інший варіант, якщо це буде робота у вигляді проекту, дослідження чи есе. Тобто зменшується вірогідність списувань і запозичень, а результативність засвоєння буде вищою.

Якщо говорити про шкільну дистанційну освіту, то можна запропонувати учням різнорівневі завдання (тести, відкриті запитання), але з часовим обмеженням і в реальному часі. Таку перевірку можна здійснювати на багатьох освітніх платформах, а перевірку здійснити шляхом обговорення правильних відповідей в онлайн-режимі. Особливості проектної діяльності розглянемо на прикладі географії в 7 класі. Під час вивчення географії материків та океанів буде доцільним запропонувати підготувати проект на тему: «Шляхи вирішення екологічних проблем регіону (на вибір)». Це дасть можливість учневі обрати країну, визначити природні особливості місця розташування відносно екватора, з'ясування причини переважання тієї чи іншої проблеми та запропонувати шляхи вирішення. Таке дослідження можна презентувати як результат засвоєння знань в розділі «Вплив людини на природу материків та океанів». Щодо перевірки номенклатури географічних назв, то варто використати спеціальні тренажери, які є у вільному доступі з фото цих об'єктів та цікавою інформацією.

Для того, щоб педагогу правильно визначити спосіб засвоєння та перевірки знань, перш за все, необхідно знати можливості своїх вихованців, їхню мотивацію до діяльності. Часто завищені вимоги не тільки не виправдовують очікувані результати, а й зовсім позбавляють прагнення до навчання. В закладах вищої освіти з першого року навчання слід побудувати змістову лінію: студент – майбутній педагог – фасилітатор. На початковому етапі знайомства слід виокремити ключові фактори діяльності нового колективу, рівень мотивації до навчання. Освітній процес повинен формуватися на принципах довіри, особистісного саморозвитку та конструктивної взаємодії. Саме за таких умов майбутній педагог буде прагнути до самовдосконалення, розуміти практичну значимість вивченого раніше і, в результаті цього, визначить пріоритети для ефективної освітньої співпраці.

Своєрідність педагогічної фасилітації у закладах вищої освіти висвітлювала в своїх працях В. Нестеренко. За словами дослідниці, педагогічна фасилітація у вищій школі – це якісно вищий і відповідний сучасним запитам практики рівень організації навчання майбутніх професіоналів. Слід детальніше зупинитися на основних результатах проведених досліджень з цього питання: студент засвоює рівно стільки, скільки в нього виникло запитань; результативність забезпечується рівнем свідомої активності у навчальному процесі; немає ефективності від формальної фіксації змісту лекції; низький рівень засвоєння матеріалу, якщо студенти – «пасивні слухачі»; кращі результати дає бесіда, а не «читання» лекції [1; 251].

На основі вище сказаного можна зробити висновок, що фасилітаційна компетентність повинна формуватися на кожному етапі навчання майбутніх вчителів природничих дисциплін. Крім знань, умінь та навичок, в педагога повинні домінувати такі якості цього феномену як педагогічна майстерність, самоконтроль, емпатія, толерантність, комунікабельність, вдосконалення яких має забезпечуватися шляхом постійної практики.

Список використаних джерел:

1. Нестеренко В.В. (2014) Фасилітативна підтримка студентів у процесі їхньої самореалізації і саморозвитку як суб'єктів самостійної навчальної діяльності. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. Вип. 65. С. 248-254. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_49
2. Фокша О.М. (2018). Теоретичний аналіз проблеми формування фасилітаційної компетентності в майбутніх учителів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 60. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/23967/1/Foksha%20O.%20M.pdf>
3. Шевченко І.А. (2012) Сучасні підходи до визначення сутності поняття фахова компетентність учителів природничих дисциплін. *Збірник наукових праць Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 32. Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=QDDij30AAAAJ&hl=uk>

ГУРТКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ З ХІМІЧНИХ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Туриця О.О.
(Львів, Україна)

Гурткова діяльність студентів з хімічних і технологічних дисциплін є невід'ємною частиною освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Заняття гуртків не регламентовані навчальною програмою. У зв'язку з цим відкриваються широкі можливості для творчої діяльності студентів та викладачів. Тематика гуртків підпорядкована навчальному матеріалу хімічних і технологічних дисциплін. Заняття у гуртках з хімічних і технологічних дисциплін проводяться найчастіше один раз на місяць.

Гурткові заняття сприяють самопізнанню, самоутвердженню та самовираженню студентів. Проте слід сформувати постійний склад гуртка, дотримання певних правил, що регулюють його діяльність [2, с. 153].

Беручи до уваги наукові дослідження Р. Гуревича [1, с. 175], Н. Уйсімбаєвої [3, с. 122] звертаємо увагу на те, що освітній процес у гуртковій діяльності надає широкі можливості для виховного впливу на студентів. Цьому сприяють деякі **особливості і риси гурткової роботи**, що докорінно відрізняють заняття в гуртку від заняття в кабінеті або лабораторії. З них найбільш важливими є такі:

- добровільність, самостійність і творчість у роботі гуртківців;
- гармонійне поєднання розумової та фізичної праці;
- практична спрямованість роботи членів гуртка і суспільна корисність їхньої праці; колективність праці; спільність інтересів членів гуртка;
- чіткий розподіл обов'язків у гуртку; безпосередня участь студентів у створенні і поліпшенні умов їх навчання і праці в гуртку;
- вплив роботи в гуртку на становлення і вдосконалення професійної майстерності.

Гурткова робота дає змогу реалізувати будь-які здібності і нахили майбутніх технологів харчових виробництв. **Керівник гуртка** повинен вести відповідну документацію і звітність про роботу гуртка; добре знати можливості і здібності кожного студента; усіляко стимулювати дії гуртківців; цінувати, поважати, оцінювати роботу кожного з них; створювати сприятливі умови для реалізації інтересів студентів;

уважно стежити за відносинами між членами гуртка і за дотриманням правил техніки безпеки й охорони праці під час проведення гурткових занять.

Це все сприятиме формуванню дружнього і цілеспрямованого колективу, розвитку творчості майбутніх фахівців харчового профілю, збереженню їхнього інтересу до роботи і до майбутньої професійної діяльності, формуванню їхньої професійної компетентності. Зацікавленість студентів спадає до гуртків, у яких переважає теоретичне навчання та реферативна робота [2, с. 154].

Ми погоджуємося з поглядами Р. Гуревича [1, с. 179], що висока вимогливість, принциповість і водночас доброзичливість і справедливість, готовність надати посильну допомогу і поділитися своїми знаннями та досвідом – найкраще підґрунтя для створення міцних товариських стосунків у гуртку і його нормальної роботи.

У гуртках з хімічних дисциплін (органічної, неорганічної, фізичної і колоїдної хімії) студенти готують цікаві доповіді та презентації, відеоролики; складають кросворди; виготовляють моделі неорганічних та органічних речовин; проводять цікаві досліди, які безпосередньо пов'язані з їхньою спеціальністю, використовуючи продукти харчування. У кінці семестру відбуваються відкриті засідання гуртків у формі конкурсів, брейн-рингу, КВК та ін. з метою закріплення та узагальнення знань студентів.

Крім гуртків з хімічних дисциплін є ще **гуртки з технологічних дисциплін**. Студенти спеціальності «*Виробництво харчової продукції*» на гурткових заняттях готують різні гарячі та холодні страви, десерти; студенти спеціальності «*Бродильне виробництво і виноробство*» займаються виробництвом оригінальних напоїв (пива, квасу); студенти спеціальності «*Виробництво хліба, кондитерських, макаронних виробів і харчових концентратів*» випікають різноманітні хлібобулочні вироби, виготовляють кондитерські вироби. Такі гуртки особливо сприяють формуванню і розвитку професійного інтересу студентів.

Підсумовуючи, зазначимо, що **гурткові заняття з хімічних і технологічних дисциплін, сприяють**: розширенню і поглибленню знань студентів з хімічних і технологічних дисциплін; формуванню міцних експериментальних знань; розвитку пам'яті, креативного мислення, спостережливості, самостійності, ініціативності, творчості майбутніх фахівців; формуванню професійного інтересу до праці, уміння застосовувати свої знання на практиці. Отже, гурткова діяльність майбутніх технологів харчових виробництв з хімічних і технологічних дисциплін сприяє формуванню їхньої професійної компетентності на засадах інтегрованого підходу.

Список використаних джерел:

1. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1999.
2. Туриця О.О. Формування професійної компетентності майбутніх технологів харчових виробництв на засадах інтегрованого підходу в коледжах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Терноп. нац. пед. ун-т імені В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 472 с.
3. Уйсімбаєва Н.В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кіровоград. держ. пед. ун-т імені В. Винниченка. Кіровоград, 2006. 183 с.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Улько А.В.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Сас Н.М., доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Проектна діяльність школярів у контексті вивчення природничих дисциплін є відносно новим і недостатньо розробленим напрямком в освітньому процесі Нової української школи.

Актуальність необхідності впровадження методу проектів у навчальному процесі при вивченні природничих дисциплін обумовлюється рядом причин [1]:

- підвищувати пізнавальну мотивацію навчання;
- надання максимальних можливостей для самореалізації;
- орієнтація на створення певного кінцевого продукту, а не на просте засвоєння певної суми знань;
- актуалізація комунікативних навичок, вміння користуватися дослідницькими методами;
- посилення індивідуалізації процесу навчання;
- формувати вміння й навички самостійної колективної, групової та індивідуальної пошукової діяльності.

Таким чином, метод проектів створює умови, коли учень може самостійно здобувати нові знання чи застосовувати набуті раніше. Він стимулює інтерес учнів до певних проблем, що передбачає оволодіння відповідною сумою знань і допомагає побачити їх практичну цінність.

Проектна робота при вивчення природничих дисциплін у закладах середньої освіти розрізняється за рядом ознак: за методами дослідження; за тривалістю; за особливостями презентації та обговорення (захисту) проектів тощо.

Загально визнаною є така класифікація проектів у процесі вивченні природничих дисциплін: міні-проект; моно-проект, який проводять в рамках одного проекту; міжпредметний проект; творчий проект; інформаційний проект; дослідницький проект, за структурою нагадує наукове навчальне дослідження; практико-орієнтований проект; внутрішні або регіональні – здійснюються в межах країни, регіону, школи, класу; міжнародні – в яких беруть участь представники різних країн; короткотривалі (протягом кількох уроків з одного предмета); середньої тривалості (від тижня до місяця); довготривалі (кілька місяців); проекти-ігор; екскурсійний проект; оповідальний проект; конструктивний проект; практико-орієнтований проект, який націлений на рішення соціальних завдань; проекти зі скритою координацією, коли учитель є повноправним учасником проекту; проекти з відкритою координацією, під час якої учитель виконує організаторську, координаційну і контролюючу функції [2].

Отже, на основі аналізу можемо стверджувати, що проектна технологія набуває нового переосмислення у контексті Нової української школи. Проектна діяльність – одна із найперспективніших складових освітнього процесу, адже вона створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації молодших школярів. Використання різних проектів, дає можливість учневі поступово опановують їх не тільки як навчальну технологію, вміння самостійно вчитися, критично мислити, але також як метод організації та планування своєї подальшої життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Докучаєва В.В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : [Монографія] / В.В. Докучаєва. – Луганськ, 2005. – 299 с.
2. Метод проектів [Електронний ресурс] <https://www.slideshare.net/Verohi4ka/metod-proektiv>.

НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ В УМОВАХ ШКІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ ДІЛЯНКИ

Улько А.В.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Оніпко В.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Наукове дослідження учнів сприяє пошуку оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, підвищенню їх розумової активності, спонуканню до творчості, вихованню дитини як життєво й соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, виробленню вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань. У процесі науково-дослідницької діяльності створюються умови для формування дослідницьких компетентностей школярів, які охоплюють не лише відповідні знання та елементарні дослідницькі уміння, а й внутрішню потребу дітей у дослідницькій діяльності [1].

Важливим засобом поєднання навчання з продуктивною працею і підготовкою учнів середньої школи до життя служить дослідницька робота в умовах шкільної навчально-дослідної ділянки. Шкільний ділянка – лабораторія під відкритим небом для проведення навчальних та практичних занять, передбачених програмами з природознавства, біології, трудового навчання; В сучасних закладах освіти, на навчально-дослідна функціонує з метою засвоєння знань, формування вмінь і навичок, організації позакласної, юннатівської, дослідницької, природоохоронної роботи, продуктивної праці учнів. Дослідницька робота на пришкольній ділянці є засобом пізнання закономірностей природи. одним з найефективніших напрямів поєднання теоретичних знань з виробничою практикою та новітніми технологіями. має забезпечувати оволодіння учнями теоретичних і практичних знань і умінь з основ біології, екології, сільського виробництва; виховання в учнів глибокого інтересу і любові до вивчення біології та праці; створення оптимальних умов для задоволення різнобічних інтересів учнів, розвитку їхніх здібностей, обдарованості і творчого мислення, самореалізації особистості; орієнтацію учнів на вибір професії тощо.

Від правильного вибору дослідної ділянки в значній мірі залежить успіх досліду та цінність результатів. Робота на навчально-дослідній ділянці великою мірою залежить від методично правильно закладених і проведених дослідів, об'єктивної оцінки одержаних даних [2]. Увесь процес дослідництва складається з підготовки до проведення дослідів і виконання дослідницької роботи. Правильно організована праця учнів із дослідництва, навчання їх у процесі цієї праці можливі тільки за умови складання добре продуманого навчально-виховного плану [3]. Перед тим, як складати план дослідження, потрібно проаналізувати роботу, виконану на шкільній ділянці за минулий рік, і визначити види праці й тематику досліджень на новий навчальний рік та послідовність їх виконання; забезпечити зв'язок навчання з продуктивною працею, залучити фахівців і майстрів виробництва тощо. План роботи навчально-дослідної ділянки має відображати: основні завдання до робіт на ділянці з урахуванням усіх її частин та відділів; організацію

земельної площі (дається коротка характеристика ділянки, наводяться дані про ґрунт, умови зволоження, освітлення тощо) та передбачає наступні записи: організацію роботи на ділянці в навчальний період і під час літніх канікул (окремо по класах), перелік необхідного знаряддя та обладнання, потребу в посівному та садивному матеріалі, у добривах (або кормах для тварин), зв'язок з районним агропромисловим об'єднанням, науково-дослідним закладом (станцією, інститутом), облік роботи учнів за програмою з трудового навчання, використання в навчальній та гуртковій роботі результатів дослідної роботи на ділянці [4].

Особливо сприяють розвиткові інтересу до дослідницької роботи різноманітні практичні, лабораторні роботи, досліди з рослинами і тваринами, які дають порівняно швидкі результати (рання вигонка рослин, робота із скоростиглими сортами рослин, робота в парниках, в оранжереях, у теплиці); робота з дрібними тваринами – шовкопрядами, курчатами, кролями; показ і вивчення явищ, об'єктів в їх русі і розвитку; жвава цікава розповідь, доповіді учнів і читання коротких захоплюючих уривків художньої або науково-популярної літератури, робота з мікроскопом, виготовлення саморобних наочних посібників; наявність у роботі нового або елементів нового; ознайомлення з досягненнями сільськогосподарської науки, передовим досвідом, новими об'єктами для вивчення.

Отже, навчально-дослідницька діяльність у процесі вивчення біології не лише активізує навчальну діяльність учнів, а й мотивує до пізнання навколишнього світу й себе як невід'ємної її частини, розвиває творчі здібності, логічне мислення. Завдяки навчально-дослідній діяльності учні розширюють своє уявлення про світ, оволодівали основними формами пізнання, засобами диференціації, зокрема причинно-наслідковими і часовими відношеннями, відточували елементарні навичками проведення досліджень.

Список використаних джерел:

1. Троїцький М. Науково-дослідницька діяльність учнів у позашкільному закладі освіти / М. Троїцький // Рідна школа. – 2008. – №7-8. – С. 79–80.
2. Бугай О.В., Кириченко В.Т. Залучення школярів до науково-дослідницької роботи з біології. Робота з обдарованими учнями. – Харків: Видавнича група «Основа», 2006. – № 5. – С. 20–21.
3. Вербицький В. Дослідницька робота з біології і сільського господарства в школах і позашкільних навчальних закладах: історія і сьогодення / В. Вербицький // Рідна школа. – 2008. – №7-8. – С. 3–7.
4. Шулдик В.І. Навчально-польова практика з методики біології: навч.-метод. посібник / В.І. Шулдик. – Умань: ПП Жовтий, 2013. – 244 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ УМІНЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ХІМІЇ

Урізченко А.С.
(Полтава, Україна)

Одним із шляхів реалізації завдань формувального етапу експерименту є упровадження педагогічних умов, від яких залежить успішність формування умінь проведення навчального хімічного експерименту.

У педагогіці поняття «умови» вивчалось багатьма вченими і не має однозначного трактування. Значний внесок у визначення поняття зробили В.І. Андреев, В.О. Беліков, А.Я. Найн, А.В. Хуторський, А.В. Литвин, Н.М. Яковлева та багато інших.

У науковій літературі існують різні трактування поняття «умова». Це поняття визначають як: умова – чинник, умова – обставина, умова – фактор.

В даній статті ми використовуємо поняття «умова» як чинник, що впливає на ефективність процесу формування вмінь і тому визначаємо педагогічні умови, врахувавши думки вчених, як цілісну систему змісту, організаційних форм, методів, засобів, прийомів навчання та відносин між його учасниками, які відбираються відповідно до цілей освітнього процесу, впроваджуються та забезпечують ефективність його проходження.

Основними педагогічними умовами, які найкраще допомагають формуванню експериментальних умінь учнів в процесі вивчення хімії, є: поетапне формування експериментальних умінь учнів, умінь проведення хімічного експерименту; посилення дослідницької функції експерименту; використання експериментальних завдань в процесі навчання хімії.

Перша умова – поетапне формування експериментальних умінь учнів, умінь проведення хімічного експерименту. Упровадження цієї педагогічної умови базується на психологічній теорії поетапного формування розумових дій [1].

На формування та розвиток експериментальних умінь учнів необхідний час.

Отримати його можна в тому випадку, якщо здійснювати формування практичних умінь та навичок учнів поетапно, розподіляючи цю роботу за роками навчання.

Наприклад, учні 7 класу спочатку знайомляться з призначенням лабораторного посуду, з найпростішим обладнанням, вивчають правила техніки безпеки при роботі з нагрівальними приборами, поводженням та роботі з різними речовинами, правила поводження у лабораторії. Отримані знання та вироблені вміння учнів по виконанню хімічного експерименту отримають подальший розвиток в старших класах.

Друга умова – посилення дослідницької функції експерименту. Формування експериментальних умінь школярів здійснюється в процесі навчальної діяльності. Основною ідеєю навчання хімії має бути створення власного знання на основі раніше засвоєних знань [3].

Виділяють різні групи умінь. Найбільш важливі для процесу навчання вміння і навички: вміння поводитися з лабораторним посудом, реактивами; розпізнавати речовини; розділяти і виділяти компоненти суміші в чистому вигляді; доводити та досліджувати склад та властивості речовин; навички дотримання правил техніки безпеки в лабораторії [2].

Більшість вчителів хімії відзначають, що проводити роботу з розвитку дослідницьких навичок учнів набагато важче, ніж вести урок з пояснювально-ілюстративним планом. Проблемне навчання вимагає більше часу, школярі повинні володіти певною ерудицією, так як відсутність знань не дозволить обговорювати поставлену проблему та шукати способи її вирішення, учитель повинен бути гнучким і оперативним на уроці, щоб підвести учня до вирішення питання.

Проте переваги такого підходу очевидні: в учнів з'являються навички самостійної роботи, у більшості підвищується рівень усвідомленості хімічного змісту при виконанні конкретних завдань.

Третя педагогічна умова – використання експериментальних завдань в процесі навчання хімії. На даний час в загальноосвітній школі велика увага приділяється практичній підготовці учнів, вдосконаленню шкільного хімічного експерименту. У розв'язанні цих проблем важливе місце займають експериментальні завдання, дидактичні функції яких в даний час зростають: вони не тільки виконують контролюючу роль знань і практичних умінь учнів, але і сприяють розвитку їх мислення, творчої активності, самостійності.

Експериментальні задачі використовуються в практиці викладання хімії з метою закріплення, поглиблення і контролю знань.

Освітня роль задач виражається в тому, що через завдання здійснюється зв'язок теорії з практикою, в процесі їх вирішення закріплюються і вдосконалюються хімічні

поняття про речовини та процеси. На основі вирішення завдань легко організувати проблемне навчання.

З точки зору ступеня прояву самостійності експериментальні завдання можна умовно розділити на два види [5]:

– Завдання на відтворення, пов'язані з повторенням певних знань, практичних умінь і раніше проведених дослідів.

– Для вирішення завдань продуктивного рівня учням необхідно використовувати значний обсяг теоретичних знань, логічні операції.

Підготовку учнів до вирішення експериментальних завдань зазвичай здійснюють трьома шляхами.

Перший з них – демонстрації вчителем, показ різних практичних дій, необхідних учням при виконанні дослідів.

Другий шлях – виконання лабораторних дослідів, де учні навчаються хімічному експерименту, розв'язуванню експериментальних задач.

Третій шлях – здійснення практичних робіт з отримання речовин і вивчення їх властивостей. Тут учні закріплюють свої знання та практичні уміння.

В результаті такої багатосторонньої підготовки учні в змозі успішно вирішувати контрольні експериментальні задачі, які включені в практичні роботи.

Рішення учнями експериментальних завдань складається з наступних етапів:
1) осмислення умови завдання; 2) теоретичного вирішення задачі (складання плану), з'ясування умов протікання реакцій; 3) підготовки реактивів та обладнання; 4) практичного вирішення задачі; 5) оформлення звіту.

Розрізняють наступні за типами експериментальні завдання [4]:

- на отримання речовин;
- на розпізнавання однієї або декількох речовин;
- на визначення якісного складу речовин;
- завдання, в яких пропонується провести дослід, а потім пояснити спостережувані при цьому явища.

Отже, дотримання цих умов буде забезпечувати: послідовне, поетапне формування експериментальних вмінь учнів; активізацію логічного мислення учнів, фантазії, поглиблення навичок узагальнювати, виділяти головне, робити висновки; розвиток мислення, творчої активності та самостійності.

Список використаних джерел:

1. Гальперин П.Я. Основные результаты исследования по проблеме формирования умственных действий и понятий / П.Я. Гальперин. – М.: Изд-во МГУ, 1965. – 52 с.
2. Глориозов П.А. Формирование умений и навыков в процессе обучения химии / П.А. Глориозов. – М.: Учпедгиз, 1963. – 69 с.
3. Парменов К.Я. Химический эксперимент в средней школе / К.Я. Парменов. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1959. – 360 с.
4. Чайченко Н.Н. Сучасна методика формування у школярів теоретичних знань з основ хімії / Н.Н. Чайченко. – Суми : Нота Бене, 2001. – 163 с.
5. Чернобельская Г.М. Методика обучения химии в средней школе : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Г.М. Чернобельская. – М.: Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 2000. – 336 с.

**ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА
ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ДИТЯЧОГО САДКА****Фролова Т.В.***(Полтава, Україна)*

У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» наголошується, що інтеграція країни в світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення її якості, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, модернізації змісту освіти й організації її відповідно до світових тенденцій і вимог ринку праці [2].

Якісна освіта є основою інтелектуального потенціалу нації, життєвої та професійної компетентності людини. На сьогоднішній день постає необхідність формування інноваційної моделі особистості керівника навчального закладу, який потребує особливих знань, особливої манери поведінки та різнобічного бачення при розв'язуванні проблем, моделі перспективного керівника, який зможе витримати конкуренцію на ринку освітніх послуг [3].

Питаннями формування управлінської компетентності різних фахівців займалися такі вчені як: С. Дубова, І. Єлісеєва, І. Коробейнікова, О. Кузнецова, В. Маслов, В. Мельник, В. Топоровський. Зокрема, проблемою підвищення управлінської кваліфікації керівника загальноосвітнього закладу в системі післядипломної педагогічної освіти займалася В. Мельник, питання підготовки студентів до педагогічного самоменеджменту в професійній діяльності висвітлені у працях В. Мусієнко-Репської, теоретичні і методичні передумови розробки проблеми підготовки педагогів дошкільної освіти до забезпечення організації і проведення інноваційної діяльності в дошкільних навчальних закладах закладено у наукових дослідженнях: І. Дичківської, Т. Люріної, А. Богуш, Л. Машкіної, Т. Піроженко, Т. Поніманської та ін.

Дослідження проблеми становлення та розвитку сучасного керівника закладу освіти присвячені науковій праці В. Бондаря, В. Гуменюк, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, В. Маслова, В. Олійника, А. Петренка та ін. У своїх дослідженнях науковці розкривають концептуальні засади, зміст підготовки, модернізацію його управлінських функцій, а також формування інформаційної культури, моніторинг управлінської діяльності й атестацію керівника навчального закладу [2].

На сучасному етапі модернізації дошкільної освіти в Україні підвищується рівень вимог до професійної підготовки педагогів, зокрема до інноваційної діяльності. Нові проблеми в системі дошкільної освіти вимагають змін мислення педагогічних колективів щодо забезпечення нових підходів до організації педагогічної діяльності дошкільного навчального закладу. Увага акцентується на ефективності процесів соціалізації, індивідуалізації розвитку особистості дошкільників. У зв'язку з цим гостріше постає проблема підготовки студентів дошкільного профілю – майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів до організації і проведення експериментально-дослідної роботи, впровадження інноваційних технологій в освітню діяльність, адже застарілі методи та форми методичної роботи вже неефективні.

Надзвичайно важливим є формування компетентності майбутнього педагога, його особистісно-професійних якостей та особистого стилю роботи в режимі інноваційної діяльності. Підготовку майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів до застосування інноваційних технологій у навчально-виховному процесі дитячого садка потрібно розглядати як цілеспрямований, системний і структурований процес удосконалення теоретичних знань та формування практичних умінь і навичок добирати, створювати й реалізовувати інноваційні моделі навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку; управління інноваційним процесом у закладі. Її

результат – готовність до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності [1, с. 79].

У зв'язку з модернізацією дошкільної освіти актуальною вбачається проблема підготовки сучасного керівника дошкільного навчального закладу до організації і проведення експериментальної роботи, управління інноваційним процесом у закладі, що дасть змогу впорядкувати процес інноваційного пошуку педагогів, виявити найефективніші технології, в результаті чого підвищуватиметься якість освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі. Визначаючи нові підходи до підготовки педагогічних працівників дошкільних закладів – майбутніх керівників щодо впровадження інноваційних технологій можна зробити висновок, що найефективніший результат удосконалення професійної підготовки можливий лише за умови створення навчального середовища, яке забезпечувало б професійно-творчий розвиток педагогів-дошкільників, залучення їх в поле дії конкретних професійних, соціальних, психологічних і педагогічних ситуацій.

Для підготовки ефективного керівника ЗДО важливим є проведення занять у формі ділових ігор «Збудуємо дитячий садок майбутнього», тренінгів «Лідерські уміння», застосовується метод АКС (аналіз конкретних ситуацій: ситуації-ілюстрації, ситуації-проблеми, ситуації-аналіз, ситуації-інцидент), метод кейсів, метод «мозкового штурму», дискусії, обговорення конкретних випадків, критичний аналіз. Кожний метод передбачає роботу з використанням технічних засобів навчання: аудіо та відео матеріали з досвіду роботи ЗДО [1].

Майбутні керівники обов'язково повинні ознайомитися з державними документами, з Базовим компонентом - Державним стандартом дошкільної освіти України (нова редакція), Всеукраїнськими програмами (комплексними, парціальними, локальними) розвитку дітей дошкільного віку, із сучасними педагогічними системами та технологіями в галузі дошкільної освіти; поглибити та розширити свої знання педагогічного досвіду з психології, педагогіки, методик, технологій, моніторингу, теорії інноваційного менеджменту, методики управління ЗДО та інформаційними освітніми технологіями. Так, отримані знання та уміння допоможуть майбутнім керівникам дошкільних установ забезпечити організацію і проведення експериментальної та інноваційної освітньої діяльності в дошкільному навчальному закладі; ефективно управляти інноваційними процесами в дошкільній освіті [3].

Таким чином, новітні підходи, багатство організаційних форм та методів підготовки та підвищення педагогічної й управлінської майстерності студентів-майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів, їх готовність до інноваційної діяльності є головною умовою осучаснення та досягнення позитивних результатів роботи дошкільних навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Балаєва К.С. Моделювання підготовки фахівців дошкільного профілю до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності / К.С. Балаєва // Педагогічний процес: теорія і практика. – К.: Едельвейс, 2014. – Вип. 3. – С. 78–83.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] / Ілона Миколаївна Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 351 с.
3. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: Монографія / [Єльнікова Г.В., Зайченко О.І., Маслов В.І., та ін.]; за ред. Г.В. Єльнікової. – Київ-Чернівці : Книги-XXI, 2010. – 460 с.

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-ЕКОЛОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО ФАХУ»

Ханнанова О.Р.
(Полтава, Україна)

На сучасному етапі розвитку суспільства підготовка фахівця-еколога є одним із найважливіших освітянських завдань, оскільки від її якості та ефективності буде в значній мірі залежати майбутнє нашої держави. Для забезпечення успішної її реалізації необхідно розробляти освітні програми відповідно до стандартів та навчальні програми освітніх компонентів згідно з вимогами часу, міжнародними принципами, можливостями закладу, потребами регіонів та відповідних нормативних документів.

На сьогодні майбутні екологи навчаються у різних закладах вищої освіти України. У Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка готувати студентів за напрямом 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» (нині – спеціальністю «Екологія») розпочали з 2006 р. Розроблено «Концепцію підготовки фахівців у галузі екології у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка», яка передбачає навчання висококваліфікованих кадрів на інноваційній основі з когорти випускників закладів загальної середньої освіти і професійно-технічних навчальних закладів [1]. Для досягнення здобувачами результатів навчання та формування загальних і фахових компетентностей укладено освітньо-професійну програму «Екологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Серед обов'язкових освітніх компонентів слід виділити «Вступ до фаху», що є підґрунтям для багатьох інших дисциплін, не лише нормативного, але й вибіркового блоку, оскільки відповідним чином визначає вимоги до підготовки фахівця з вищою освітою у галузі охорони навколишнього середовища. Цей курс є вступом до складного багатогранного циклу професійної підготовки еколога. Тому і його вивчення передбачено на початковому етапі навчання у першому семестрі.

Метою дисципліни є набуття здобувачами базових знань про сучасну екологію як комплексну міждисциплінарну теоретично-прикладну наукову галузь, з'ясування ролі та особливостей системного підходу в екології, ознайомлення з моделлю підготовки фахівця-еколога в Україні у відповідності з побудовою європейського простору вищої освіти й наукових досліджень, формування уявлень про майбутню практичну діяльність [2].

Серед основних завдань слід зазначити наступні: ознайомлення студентів із основними термінами та поняттями екології, з управлінням закладу вищої освіти, із основними цілями та завданнями вищої освіти, специфікою фахової підготовки спеціаліста в галузі екології, формування уявлення про екологію як сучасну інтегровану науку та підготовка до подальшого навчання за спеціальністю «Екологія».

У процесі освоєння курсу студенти мають можливість ознайомитися із етапами розвитку та становленням екології як науки, її категоріальним апаратом, основними екологічними поняттями, класичними та новітніми прикладними напрямками досліджень у галузі. Здобувачі освіти розглядають систему державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, особливо звертається увага на поняття моніторингу довкілля як інформаційної основи сучасної екології. Важливе місце у змісті освітнього компоненту відводиться темі «Вища освіта та шляхи її реформування», у процесі вивчення якої розкривається суть поняття вища освіта, визначаються шляхи її реформування, з'ясовуються основні параметри кредитно-модульної системи та особливості ступеневої підготовки фахівців в Україні.

Актуальним для студентів, особливо на початку навчання, є: ознайомлення з особливостями функціонування закладу вищої освіти, із напрямками діяльності його основних структурних підрозділів, із функціонуванням студентського самоврядування, із нормативно-правовою базою організації навчального процесу; вивчення форм організації навчання та здійснення контролю знань і вмінь студентів, основ теоретичної і

практичної підготовки майбутніх екологів. Оскільки здобувачі освіти є обов'язковими учасниками навчально-виховного процесу, стейкхолдерами, то виникає потреба з'ясування поняття ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм, що і розглядається у курсі «Вступ до фаху».

Студенти під час освоєння дисципліни вивчають елементи основ наукової діяльності, шляхи реалізації інтелектуального потенціалу через діяльність студентського наукового товариства, гуртків, проблемних груп, знайомляться із напрямками наукових досліджень на випусковій кафедрі. Важливим аспектом освітньої діяльності у межах курсу є з'ясування головних вимог до написання кваліфікаційних робіт, підготовки наукових публікацій, дотримання академічної доброчесності. Оскільки значна частина навчального навантаження відводиться на самостійне опрацювання, у процесі вивчення дисципліни студенти знайомляться з особливостями здійснення самостійної роботи, з її бібліографічним оформленням, вивчають алгоритм пошуку інформації. У здобувачів освіти формуються вміння орієнтуватися в постійно зростаючому потоці екологічної інформації, обирати теми для доповіді, публічно виступати та ставити запитання, розвивати культуру мовлення та понятійний апарат у сфері екологічної тематики, спрямовувати свою наукову діяльність на вирішення регіональних екологічних проблем, працювати з науковими фондовими матеріалами та періодикою.

Важливим для студентів є усвідомлення значущості обраної професії та кваліфікаційних вимог до фахівців-екологів, що і розглядається у тематичі освітнього компоненту. Здійснюється ознайомлення із завданнями, структурою та функціями основного, спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади України з питань охорони навколишнього природного середовища та екології, первинними посадами, які може обіймати випускник-еколог із повною вищою освітою.

Таким чином, зміст навчальної дисципліни «Вступ до фаху» спрямований на формування у здобувачів освітньої програми «Екологія» професійних компетентностей, уявлень про свою майбутню діяльність, засвоєння необхідних знань на базі основного понятійно-термінологічного апарату екології, які б допомогли зорієнтуватися у всьому переліку фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін та отримати початкові вміння для прийняття самостійних рішень.

Список використаних джерел:

1. Смоляр Н.О., Ханнанова О.Р. Концепція підготовки фахівців у галузі екології в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXI Карішинські читання)*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Полтава, 2014. С. 228–231.
2. Ханнанова О.Р. Вступ до фаху: методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни для студентів I курсу напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». Полтава : Вид. Шевченко Р.В., 2015. 79 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ГРОМАДЯН СТАРШОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СОЦІУМІ

Хімчук Л.І.

(Івано-Франківськ, Україна)

Історичний перехід людської цивілізації в Інформаційну епоху, характеризується можливістю швидкої комунікації в глобальному масштабі та обробкою великих обсягів інформації й існуванням інформаційних мереж, що суттєво змінюють умови життя людини в сучасному соціумі. Стратегічного значення набувають цифрові вміння

населення як запорука успішного функціонування в технологізованих життєвих реаліях. Однак, з точки зору, демократизації інформаційного суспільства, кардинальним є питання оволодіння цифровими вміннями всіх верств населення, оскільки громадяни з недостатнім рівнем сформованості цифрових умінь ризикують бути виключеними з активного соціального життя.

За даними наукових досліджень у групі особливо високого ризику перебувають цифрові іммігранти – люди, вік яких вищий за 55 років, які виростили в епоху, коли не існувало мобільних цифрових та інтернет-технологій, або вони розвивалися повільними темпами, на протигагу цифровим аборигенам, які народилися в період інтенсивного розвитку й поширення цифрових технологій та Інтернету. Щоб уникнути соціального виключення цифрові іммігранти мають оволодіти цифровими вміннями [6].

Підтримка громадян у підвищенні цифрової грамотності повинна здійснюватися з метою включення їх до активного життя сучасних суспільств, які проходять цифрову трансформацію. Ця проблема безпосередньо пов'язана з утвердженням демократичних цінностей. Одним з важливих напрямів демократичної соціальної дії є боротьба з різними видами дискримінації, серед яких вікова дискримінація займає особливе місце, адже вона може призвести до соціальної ізоляції значної частини людей старшого віку, число яких має тенденцію зростання. Ризики підвищуються для самотньо проживаючих і дуже літніх людей (*the very elderly*), та можуть ще більше зростати через різні фобії, зокрема страх втратити роботу, або поганий стан здоров'я. Вікова ізоляція може сприяти розвитку психічних захворювань, зокрема депресії. Можливості використання цифрових технологій для нівелювання проблеми соціального виключення людей старшого віку мають бути реалізовані шляхом створення сприятливих умов для оволодіння цифровою грамотністю літніх громадян.

Слід зазначити, що рівень сформованості цифрових умінь громадян українського суспільства є недостатнім. За даними інституту майбутнього, 15% громадян України взагалі не володіє цифровими вміннями. Базовим рівнем цифрових умінь володіє тільки 38% громадян України [3]. Не буде перебільшенням сказати, що дослідження стану сформованості цифрових умінь та дослідження умов їх розвитку в громадян, мають стратегічне значення для подальшого розвитку Української Держави.

Наголосимо, що на вирішення окреслених питань направлені ініціативи Міністерства цифрової трансформації України, зі створення «Держави в смартфоні».

Заслуговує на увагу досвід країн Європейського Союзу щодо надання європейцям старшого віку нових життєвих можливостей за допомогою отримання ними нових знань і умінь. Зокрема, в Міжнародному плані дій з проблем старіння 2002 року наголошувалося та тому, що: «Наслідки старіння населення для соціально-економічного розвитку суспільства в поєднанні з соціально-економічними змінами, що відбуваються в усіх країнах, вимагають прийняття термінових заходів по налагодженню безперервної діяльності в області соціальної інтеграції літніх людей і розширення їх прав та можливостей. Крім того, міграція, урбанізація, тенденція до розпаду розширеної сім'ї й утворення більш компактних сімей з більш мінливим складом, відсутність доступу до технологій необхідних для досягнення самостійності та інші соціально-економічні зміни призводять до витіснення літніх людей з основного процесу розвитку, позбавляють їх продуктивної соціально-економічної ролі й послаблюють їх традиційних джерел соціальної підтримки» [5].

У сфері вітчизняної педагогічної науки варто виокремити праці Л. Лук'янової, яка уклала Концепцію освіти дорослих в Україні [2], дослідження науковців Чаграк Н.І., та Угринюк В.М., в роботах яких висвітлено європейський досвід освіти людей третього віку, як спосіб адаптації до демографічного старіння суспільства [7].

Цифрова освіта людей різного віку є предметом дослідження цифрової гуманістичної педагогіки, актуальним напрямом розвитку якої присвячені наукові публікації В. Бикова, М. Лещенко, Л. Тимчук, Л. Рубан [4].

Отже, на підставі вивчення наукових джерел з даної проблематики й аналізу соціальної ситуації в Україні можна виокремити основні чинники, які зумовлюють потребу формування цифрових умінь у людей похилого віку:

– цифровізація – поява електронно-цифрових засобів, пристроїв та налагодження комунікаційної взаємодії між ними;

– утворення цифрового суспільства – інтенсивне використання людьми технологій для власних потреб: професійної самореалізації, комунікації, відпочинку, навчання, дозвілля;

– розвиток інфраструктури життєзабезпечення людини, а саме: розвиток цифрових медичних, освітянських, транспортних, логістичних систем та системи громадської безпеки;

– розвиток безготівкової економіки (cashless economy) – електронні платежі та розрахунки;

– розвиток інфраструктури державних послуг (e-government);

– психологічний чинник – використання цифрових технологій для комунікації з соціумом, створює для людей похилого віку відчуття реальної присутності в ньому.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко Н.М., Чаграк Н.І. Освітня програма інституту освіти людей третього віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. Вип. 67. С. 85–92.
2. Концепція освіти дорослих в Україні / Укл.: Лук'янова Л.Б. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. – 24 с. [Електронний ресурс] URL: <http://lib.iitta.gov.ua/5474/1/Концепц|я.pdf>.
3. Країна 2030-Країна з розвинутою цифровою економікою. [Електронний ресурс] URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
4. Leshchenko, M., Tymchuk, L., Ruban, L.: Digital Storytelling in a Foreign Language Classroom of Higher Educational Establishments. In: CEUR Workshop Proceedings, vol.1844, pp.428–439, (2017).
5. Міжнародний план дій з проблем старіння 2002 року [Електронний ресурс] URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/ageing_prog.pdf
6. Prensky Marc Digital Natives, Digital Immigrants. MCB University Press, Vol. 9 No. 5, October (2001) [Електронний ресурс] URL: <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>
7. Чаграк Н.І., Угринюк В.М. Освіта людей третього віку як спосіб адаптації до демографічного старіння суспільства (європейський досвід). *Zeszyt Naukowy Prac Ukrainoznawczych*. Gorzow Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim, 2018. No. 2. S. 111–125. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази Polska Bibliografia Naukowa).
8. Черніков Д. Стратегія єдиного цифрового ринку. [Електронний ресурс] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2364078-misia-ocifruvati-ekonomiku-strategia-edinogo-cifrovogo-rinku.html>

«БАТЬКО НОВОЇ ГЕОЛОГІЇ»

Хлонь Н.В.

(Глухів, Україна)

Датського натураліста Нільса (Ніколауса) Стено (1638-1686) німецький природодослідник Олександр фон Гумбольдт називав «батьком нової геології». Ще студентом Стено виклав свої погляди на наукову творчість у рукописі під заголовком

«Хаос». «У природничо-наукових справах, – писав він, – чинять добре ті, хто не пов'язує себе з чітко встановленою теорією, але всі спостереження намагаються розподілити по класах, здійснюючи це на свій страх і ризик. Таким чином, якщо і не дійдеш до мети, то усе ж отримаєш деяку частину надійного пізнання». Цим принципам і слідував Нільс Стено, ставши ученим.

У 1666 р. волею долі молодий, але уже відомий лікар-анатом Н. Стено опинився у Флоренції, де несподівано захопився геологічними дослідженнями. Вивчення пластів осадових порід Тоскани (область на півночі Італії) привело його до важливих наукових узагальнень.

Свої спостереження Стено змушений був перервати влітку 1668 р. – друзі з Копенгагену терміново викликали його до Данії. Усього близько року він займався геологією, але цього виявилось достатньо, щоб ім'я 30-річного натураліста увійшло в історію науки.

Стено сформулював головні положення стратиграфії – науки, яка вивчає послідовність залягання і утворення гірських порід, і геотектоніки – науки про розвиток структур земної кори. Спостереження і висновки вченого увійшли до твору «Про тверде, що природно міститься у твердому». Він був написаний у 1669 р. на латині, а у 1671 р. вийшов в англійському перекладі.

У розділі роботи, який має заголовок «Шари Землі», автор відмічає, наприклад, що шари Землі «належать осадкам з рідини», які «виникають, коли вміст у рідині завдяки силі власного тяжіння осідає на дно».

Дуже важливим виявився висновок про те, що під час утворення будь-якого шару його поверхня зазвичай була горизонтальною, і, таким чином, спочатку усі шари містились між двома горизонтальними площинами.

Головні ідеї Стено зводяться до наступного. Кожний шар утворювався в результаті осідання у воді. Шар, у якому містяться уламки другого шару, утворився після нього. Будь-який шар відкладався пізніше того, на якому він залягає, і раніше того, який його покриває. Шар повинен мати певну протяжність.

Установлена Стено закономірність з часом отримала назву принципу послідовності нашарування осадових порід. Це узагальнення зіграло виключну роль у розвитку уявлень про будову земної кори і геологічну історію Землі. Зацікавившись залишками викопних організмів, Стено вперше детально проаналізував їх. Тому його можна вважати основоположником палеонтології. У товщі осадових порід він розрізняв дві головні групи: первинні, або «скелясті», шари, що відкладались до появи на Землі живих організмів, і шари вторинні, або «шаруваті», менш щільні, з органічними рештками. Н. Стено був першим із природодослідників, хто робив свої висновки повністю на проведених ним самим польових спостереженнях. «Якщо у певному шарі, – писав учений, – знаходимо сліди морської солі, панцирі морських тварин... то, безсумнівно, у цьому місці у певну епоху було море...» [1].

Представники іншої області геології – геотектоніки – також вважають, що саме з досліджень Стено починає свою історію їхня наука. «Усі сучасні гори, – писав він, – не існували від початку світу». Як зазначав Стено, в Апеннінських горах осадові пласти, що колись залягали горизонтально, змінили розташування під впливом підземних парів, вогню або провалів і тому тепер залягають похило.

Стено першим пояснив походження гір рухом пластів і зміною їхнього положення. Його гіпотеза вулканічного утворення гір існувала як загальноприйнята більше 100 років. Згідно цієї гіпотези, вулканічні породи, на відміну від осадових, виливались у вигляді лави або застигали у тріщинах земної кори, по яким піднімалась лава [1].

У вирішенні проблем, які сьогодні розглядають стратиграфія і геотектоніка, Нільс Стено набагато випередив свій час. Він одним з перших почав надавати великого значення руйнівній дії текучих вод. Як і Леонардо да Вінчі, Стено вважав, що історія Землі набагато триваліша від біблейських 6 тис. років, і що обриси суші і моря змінюються з часом.

Є ще одна область геології, до якої Н. Стено доторкнувся першим. Це кристалографія. Перший закон кристалографії – закон постійності кутів між відповідними гранями кристалів – носить його ім'я. Розглядаючи кристали кварцу і гематиту, Стено прийшов до висновку, що «кути між ребрами кристалів однієї і тієї ж речовини постійні». Для виміру кутів між гранями у нього не було спеціальної апаратури. Закон постійності кутів Стено встановив, обмальовуючи олівцем на папері контури кристалів кварцу.

Через деякий час Стено зовсім відійшов від науки і повністю присвятив себе діяльності католицького місіонера. Геологічні ідеї вченого хоча і звернули на себе увагу сучасників, але не були ними прийняті. Після короткого періоду гучної популярності і слави ім'я Нільса Стено і його головна праця були надовго забуті [2].

Лише на початку XIX ст. працю «Про тверде...» знайшов і заново відкрив для геології Олександр фон Гумбольдт. А у 1832 р. французький геолог Елі де Бомон переклав французькою мовою геологічну частину праці. Завдяки цьому ідеї Стено знайшли своє місце у загальній скарбниці геологічної науки.

Не дивлячись на релігійну діяльність, Стено був перш за все вченим. Сучасники знали його як видатного анатома, а нащадкам він постав як «батько нової геології» У 1881 р. до його могили прийшли учасники II сесії Міжнародного геологічного конгресу. Віддаючи данину пам'яті Н. Стено, вони встановили меморіальну дошку з написом латинською мовою: «Людина між геологами і анатомами найкраща».

Список використаних джерел:

1. Шафрановский И.И. Николай Стенон (Нильс Стенсен) – кристаллограф, геолог, палеонтолог, анатом (1638-1686). – Ленинград: Наука, 1972. – 180 с.
2. Оноприенко В.И. Научные открытия живут в веках. Заметки о драматической судьбе Николая Стенона. *Вестник РАН*. 2007. Т. 77. С. 1127–1133.

ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ, ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ, ІННОВАЦІЙНЕ ПРОЕКТУВАННЯ» У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Хоменко О.О.

(Полтава, Україна)

Науковий керівник – Сас Н.М., доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується на Конституції України і складається із законів України «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність» «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Цікавість викликає визначення понять *інновація, інноваційна діяльність, інноваційний проект*.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р.:

Інновації, – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Інноваційна діяльність – це діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Таким чином, під інноваціями у закладах освіти необхідно розуміти новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення стосовно освітнього процесу, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру, діяльність та якість надання освітніх послуг.

Інноваційна діяльність у закладах освіти – це діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок освітніх послуг нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» (від 18.09.1991 р.) інноваційною діяльністю є сукупність заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій з метою отримання комерційного та/або соціального ефекту, які здійснюються шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності.

Тобто, процес інноваційної діяльності у закладах освіти полягає у створенні, впровадженні, поширенні та реалізації інновацій з метою отримання комерційного та/або соціально-педагогічного ефекту.

Відповідно до ч. 1 ст. 325 Господарського кодексу України інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» та Господарський кодекс України підкреслюють, що інноваційна діяльність здійснюється шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності (у тому числі у їх розробку у формі довгострокових науково-технічних програм; впровадження нових науково-технічних досягнень у діяльність закладів освіти).

Інноваційний проект – це комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції.

Інноваційним визнається проект, яким передбачаються розробка, виробництво і реалізація інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції, що відповідають вимогам ст. 14 і 15 Закону України «Про інноваційну діяльність».

Пріоритетний інноваційний проект – це інноваційний проект, що належить до одного з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, затверджених Верховною Радою України.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» інвестиційна діяльність забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей.

Інвестиційний проект – це сукупність цілеспрямованих організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних заходів, які здійснюються суб'єктами інвестиційної діяльності та оформлені у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з реалізації проекту. Розробленню інвестиційного проекту може передувати розроблення проектної (інвестиційної) пропозиції.

Отже, поняття *інновація*, *інноваційний проект*, *інноваційне проектування* визначаються нормативно-правовими актами, що регулюють відносини, які складаються у процесі організації та здійснення інноваційної діяльності. При цьому загальні положення містяться у гл. 34 ГК України, основні правила здійснення інноваційної діяльності – у Законі України «Про інноваційну діяльність», відносини, пов'язані з інвестуванням інноваційних проектів врегульовуються відповідними главами ГК України та Законом України «Про інвестиційну діяльність».

ДОСВІД СЛУХОПРОТЕЗУВАННЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Цюра К.М.
(Київ, Україна)

Слухопротезування є одним з ключових моментів в розвитку та соціалізації дитини з порушеннями слуху, оскільки за допомогою слухових апаратів, приладдя та допоміжних пристроїв компенсується втрата слуху.

Отже, сурдотехніка, сурдоаудіологія, фізичні основи акустики, інформаційні технології та технічні засоби корекційного навчання – дисципліни, які створюють базу для підготовки вчителя-дефектолога та його розуміння слухопротезування, а накопичений досвід слухопротезування зберігає актуальність при організації діяльності сучасних інклюзивно-ресурсних освітніх центрів.

Вагомий внесок у підготовку майбутніх сурдопедагогів щодо сфери слухопротезування зробив кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка Іван Миколайович Лобурець. Методологічною основою його дослідження є загальні філософські положення про мовленнєву діяльність як складову пізнавальної діяльності та положення про наявність у переважної більшості дітей з порушенням слуху його залишків, продуктивних для розвитку й використання при формуванні розбірливого словесного мовлення як засобу спілкування. [2, с. 89] І.М. Лобурець системно розробляв зміст і технології опрацювання немовленнєвих та мовленнєвих звукових подразників за акустико-лінгвістичним підходом для забезпечення успішного формування навичок розпізнавання, диференціювання та ідентифікації мовленнєвих одиниць з подальшим стійким інтегруванням їх в акти мовленнєвої діяльності [4, с. 15].

В роботі «Нові сурдотехнічні засоби навчання в системі інноваційних технологій спеціальної школи» він вказував, що однією із умов ефективної корекційної роботи в спеціальній школі для дітей з вадами слуху та формування є використання сурдотехнічних засобів навчання. Тому питанню розвитку слухового сприймання дітей протягом навчально-виховного процесу з використанням звукопідсилюючих приладів різного призначення (для колективної, фронтальної, групової, індивідуальної) приділяється посилена увага [1, с. 44].

Наукові доробки І.М. Лобурця усебічно представляють підготовку домашніх завдань учнями молодших класів шкіл-інтернатів для дітей з вадами слуху; психологічні основи формування мовного слуху у глухих і слабочуючих учнів; використання звукопідсилюючої апаратури у процесі формування елементів виразного мовлення глухих учнів. Дослідження І.М. Лобурця довели позитивне значення використання різних типів звукопідсилюючої, візуальної та ін. апаратури у навчальному процесі. Особлива увага приділена професійній компетентності сурдопедагога щодо використання звукопідсилюючої апаратури різного призначення, обґрунтування умов заміни одного типу апарата на інший, визначенню терміну використання, дотримання правил, тощо [3, с. 122].

Отже, своєчасне слухопротезування дітей з вадами слуху сприяє поліпшенню комунікаційних, інтелектуальних, соціальних характеристик дітей з вадами слуху як в суспільстві в цілому, так і в системі інклюзивно-ресурсних центрів.

Список використаних джерел:

1. Лобурець І.М. Закономірності розвитку слухових уявлень та характер їх формування у дітей з вадами слуху / Іван Миколайович Лобурець // Актуальні питання сурдопедагогіки : Зб. наукових праць Київ НПУ. – 2011. – С. 134–142.
2. Лобурець І.М. Зміст роботи з розвитку слухового сприймання мовлення і вимоги до неї / Іван Миколайович Лобурець. // Актуальні питання сурдопедагогіки: Зб. наукових праць Київ НПУ. – 2010.-С. 152-164.

3. Лобурець І.М. Оцінювання рівня розвитку мовленнєвого слуху глухих та слабочуючих учнів у процесі проведення різних форм організації навчальної діяльності / Іван Миколайович Лобурець // Психологія та педагогіка спеціальні : Зб. наукових праць Київ. – 2010. – С. 120–132.
4. Савченко О.О. Оптимізація розвитку слухового сприймання у дітей з порушенням слуху : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03. «Корекційна педагогіка» / Савченко Олександр Олександрович – Київ, 2004. – 27 с.

КРИТЕРІЙ Й РІВНІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Черкасець А.М., Большая О.В.

(Полтава, Україна)

У сучасній теорії управління під комунікативними розуміють цілий комплекс професійних умінь, що дозволяють ефективно реалізовувати процес професійного спілкування, а саме: вміння соціальної перцепції (сприйняття й розуміння партнера); вміння саморегуляції (вміння керувати собою на основі сприймання актів своєї поведінки та власних психічних процесів); уміння вербального (мовного) і невербального (немовного) контактів; уміння «читати» по обличчю й адекватно моделювати особистість співрозмовника; уміння «подавати себе» у спілкуванні й оптимально будувати свою мову, керуючись психологічними чинниками [1].

Важливим критерієм формування комунікативної компетентності керівника є створення сприятливого робочого клімату в колективі, злагодженої та повсякденної взаємодії з учнями та батьками, створення сприятливих робочих та психологічних умов для якісної та результативної роботи, створення цілісної системи управління закладом, якій були б властиві гнучкість, динамізм, мобільність, здатність до самоорганізації та саморозвитку.

Успішна робота керівника школи з вчительськими кадрами з удосконалення їхньої педагогічної майстерності передбачає: правильну розстановку кадрів вчителів та класних керівників; організацію системи підвищення кваліфікації вчителів у школі; високий рівень підготовки та проведення педагогічних рад; індивідуальну допомогу окремим вчителям.

Ефективність системи педагогічного контролю (якість аналізу уроків, виховних заходів особисто директором і робота з виправлення зазначених недоліків); педагогічну доцільність і дієвість наказів, зауважень, вказівок і рекомендацій директора, пов'язаних з роботою вчителів; вмілу координація роботи із заступниками, забезпечує спільну допомогу вчителям і зростання професійної майстерності заступників директора [2].

Уміле керівництво учнівським колективом: комплексне планування виховної роботи в школі, координація всіх виховних заходів; робота з трудового, морального, естетичного і фізичного виховання всіх учнів; дієвість особистого спілкування з окремими учнями в офіційній і неофіційній обстановці, робота з важкими підлітками; робота з талановитою молоддю з розвитку їх наукових, технічних і художніх обдарувань.

Ефективність роботи керівника з батьками учнів і громадськістю щодо виховання дітей: вміла організація педагогічної пропаганди в школі і мікрорайоні; активізація діяльності батьківського комітету; зв'язок з шефами та громадськими організаціями з організації дозвілля дітей, створення технічних і спортивних баз, клубів, майданчиків, таборів тощо; посилена робота з окремими батьками з виховання дітей.

Створення необхідних умов для успішного протікання навчально-виховного процесу: своєчасне складання плану роботи і чіткий розподіл обов'язків; забезпечення школи необхідним обладнанням, навчальними посібниками, кабінетами і підручниками; чітка регламентація праці всіх працівників школи, обмеження викликів, зборів, звітності,

чергувань; наявність у школі необхідного психологічного мікроклімату, системи вимог і відповідальності за доручену справу, взаємну допомогу і доброзичливого ставлення один до одного; особиста турбота директора школи про виконання закону про охорону здоров'я і життя дітей, їх харчування, медичне обслуговування, дотриманні норм техніки безпеки.

Висока культура керівництва, стилю роботи і особистісних якостей керівника школи: принциповість, сумлінність і відповідальність при виконанні службових обов'язків; особиста культура, загальноосвітня і професійна підготовка, постійна робота над собою; вміння організувати колектив, спільну діяльність адміністрації і громадських організацій з виконання завдань, що стоять перед школою, колегіальність в управлінні; виконання норм педагогічної етики, контактність, об'єктивне ставлення до кадрів, висока вимогливість, такт і турбота про людей; приватна педагогічна майстерність, – прагнення поділитися своїми знаннями та вміннями; вміння зацікавити колектив творчими пошуками; організаторські здібності та вміння використовувати в інтересах справи ініціативу і пропозицію членів шкільного колективу; особиста участь в починаннях колективу, лояльність, прямота, вміння виконувати обіцянки; нормальні відносини в сім'ї та побуті; бездоганна особиста чесність і порядність [3].

Оцінка діяльності керівника школи обов'язково повинна бути інтегративною, комплексною. Вона, як ми вже зазначали, повинна враховувати і результати навчально-виховного процесу, і рівень професійної компетентності керівника, і його особистісні якості, організаторські здібності, педагогічну майстерність, і вміння забезпечити нормальні господарські умови, та створення в педагогічному колективі сприятливого психологічного мікроклімату [4].

Формування комунікативної компетентності керівника навчального закладу передбачає розуміння людиною мотивів, стратегій поведінки, і своїх власних, і партнерів по спілкуванню, вміння розбиратися в групових, соціально-психологічних проблемах, уміння осмислювати перешкоди на шляху до взаємного порозуміння, здатність до засвоєння технології та психотехніки спілкування [5].

Список використаних джерел:

1. Бойко І.І. Професійна компетентність керівника закладу освіти як складова його професійної культури / І.І. Бойко // Педагогічний дискурс. – 2008. – № 5. – С. 8–14.
2. Шоутен Т., Даниленко Л., Зайченко О., Софій Н. Менеджмент керівників закладів дошкільної і початкової освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.elibrary.kubg.edu.ua>
3. Королюк С. Розвиток управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.poippo.pl.ua/file/book/korolyk>
4. Гуменюк В. Управління науково-методичною роботою педагогічних кадрів на адаптивних засадах. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.sspu.sumy.ua/bitstream>
5. Гаврилюк Л. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ea.donntu.edu.ua>

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Черчатий М.С.
(Полтава, Україна)

Система управління демонструє високу ефективність не лише тоді, коли менеджери, які приймають управлінські рішення та встановлюють форми контролю, і працівники, які беруть на себе відповідальність за виконання рішень, діють злагоджено,

але й тоді, коли між рівнями управління (інституційним, управлінським та операційним) налагоджений зрозумілий і чіткий алгоритм взаємовідносин. Відсутність такого механізму між рівнями управління знижує управлінську ефективність усієї системи.

Одним з напрямків удосконалення системи управління є об'єктно-цільовий підхід із закінченим циклом управління при визначенні організаційної структури, нових прав і обов'язків працівників, а також міри відповідальності за свої посадові функції керівників і фахівців різних рівнів.

У сучасних умовах поряд з фінансовими, матеріальними, людськими та іншими ресурсами ефективне управління являє собою цінний ресурс організації. Отже, підвищення ефективності управлінської діяльності стає одним з напрямків вдосконалення діяльності підприємства в цілому. Найбільш очевидним способом підвищення ефективності протікання трудового процесу є його автоматизація.

Кадрова політика організації - це система теоретичних поглядів, ідей, вимог, цілей, принципів, форм, методів і критеріїв роботи з кадрами, розповсюджуваних на всі категорії персоналу.

Керівники вищих ланок більшості підприємств постійно перебувають у пошуках такої організаційної структури, яка б дозволила найефективніше використовувати ресурси та досягати поставлених цілей. Організаційна структура для кожного підприємства повинна бути індивідуальною. Це пояснюється тим, що загальні ознаки щодо забезпечення послідовності й постійності виробничого процесу та адаптації підприємства до умов зовнішнього середовища різні.

Ядром сучасного менеджменту є людські ресурси, управлінські кадри. Якою б ідеальною структурою не володіла організація, за відсутності відповідних висококваліфікованих управлінських кадрів вона не може ефективно працювати й існувати. Тому одним з перших завдань менеджменту є підбір кадрів, управління персоналом.

Отже, стратегія удосконалення системи управління зосереджується на:

– цілях розвитку і порядку удосконалення комплексної системи управління підприємством і його складовими частинами для забезпечення ефективних рішень і взаємного погодження інформаційних потоків і процесів прийняття рішень, а також організаційних, кадрових і технічних рішень;

– впровадженні сучасних засобів і методів керування в межах вибраної комплексної концепції системи керування (інтегроване керування автоматизованим процесом виробництва);

– удосконаленні організаційних структур керування підприємством головним чином шляхом використання сучасних гнучких форм (адаптивні, програмно-цільові та інші структури);

– покращенні інформаційної системи для керування підприємством з метою покращення якості інформаційного масиву і розширення можливостей його швидкого використання;

– використанні засобів автоматизації і обчислювальної техніки для вдосконалення техніко-економічного рівня і якості виробництва (роботизація, гнучкі виробничі ділянки);

– використанні світового досвіду, а також співпраці всередині країни з іноземними партнерами для забезпечення необхідного рівня якості розвитку системи управління на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Тарасенко В.Г. Шляхи удосконалення кадрового менеджменту [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://studfile.net/preview/5774468/page:5/>
2. Дончак Л.Г., Добіжа В.В. Удосконалення кадрового менеджменту на підприємстві [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/17_ukr/34.pdf

НАУКОВИЙ СВІТОГЛЯД ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА БОГОМОЛЬЦЯ

Шарлай Н.М.

(Полтава, Україна)

*«...Мій девіз: життя – це ще не все,
головне – служіння людям».*

О.О. Богомольць

Великі можливості формування наукового світогляду закладено в навчальному процесі. Кожна наука вивчає закономірності явищ певної галузі об'єктивного світу і, відповідно, кожний навчальний предмет робить свій внесок у формування наукового світогляду.

У формуванні наукового світогляду особлива роль належить соціальній і професійній позиції педагога. Поєднання глибокої ідейної переконаності з високим професіоналізмом, уміння реалізувати світоглядний потенціал свого предмета й організувати різноманітну діяльність для вияву учнями своїх світоглядних позицій є важливою умовою формування їх наукового світогляду.

Науковий світогляд і творчі інтереси Олександра Олександровича Богомольця в перше десятиліття ХХ ст. формувались в атмосфері Одеського університету, де ще свіжі були передові ідеї борців за матеріалізм у природознавстві – Івана Михайловича Сеченова, Іллі Ілліча Мечникова та Олександра Онуфрійовича Ковалевського. Його вчителями були прогресивні вчені того часу: В.В. Підвисоцький і Л.О. Тарасевич, які залучили його до школи І.І. Мечникова, М.Г. Ушинський – учень В.В. Пашутіна та С.П. Боткіна, і видатний дослідник В.В. Воронін.

Від школи І.М. Сеченова–В.В. Пашутіна, О.О. Богомольць сприйняв усвідомлення великого значення експериментального методу дослідження, інтерес до фізіологічних процесів, обміну речовин; від школи І.І. Мечникова – еволюційний підхід до аналізу патологічних процесів, ідеї про значення реактивності організму в розвитку патологічних процесів і роль сполучної тканини, інтерес до проблеми старіння організму, думку про можливість стимуляції функцій організму за допомогою специфічних цитотоксичних сироваток [2, с. 111].

Але найголовніше — від цих передових шкіл природознавців Олександр Олександрович вже на ранніх етапах своєї наукової діяльності сприйняв переконання в реальності та пізнавальності навколишнього світу, намагання розглядати організм як єдине ціле в його розвитку та зв'язках з навколишнім середовищем. Проте Богомольць не пасивно сприймав наукові ідеї шкіл, під впливом яких проходили перші роки його наукової діяльності, а творчо перероблював їх і розвивав.

О.О. Богомольцем було створено вчення про «фізіологічну систему сполучної тканини». Цією назвою він хотів підкреслити, що сполучна тканина виконує в організмі важливі фізіологічні функції. Поняття «фізіологічна система сполучної тканини» включало різноманітні клітинні елементи сполучної тканини та міжклітинні утворення (основна речовина та волокнисті структури). [1, с. 43].

Була в Олександра Олександровича ще одна улюблена ідея – довголіття. На її прикладі особливо чітко видно, наскільки далекоглядним був Олександр Олександрович, наскільки глибоко він розумів теоретичне і практичне значення цієї ідеї для майбутнього. Як учений-гуманіст, людина з широким світоглядом і сміливим польотом думки, незадовго перед війною він висуває грандіозну за масштабами проблему продовження життя і боротьби з передчасним старінням. Свої погляди він виклав у маленькій, але яскравій монографії «Продовження життя» (1938).

Лекції Олександра Богомольця, відзначалися багатством думок, логікою викладу, вміння пояснювати найскладніші явища простою мовою. Вони були цікавими і зрозумілими для студентів, так і для маститих учених. Так професор Шерешевський –

колега Олександра Олександровича по медичному факультету Другого Московського університету – після лекції, присвяченої основам імунітету у світлі поглядів І.І. Мечникова, писав: «Дивно! Такий складний предмет і так просто викладено. Йшов від простого до складного, від зрозумілого до важко пояснюваного. Іноді мені здавалося, наче лектор зникає, а хтось невидимий легко веде аудиторію шляхом пізнаного в найсерйознішому і найскладнішому з того, що є у світі, – живого організму» [3, с. 98].

Сьогодні науковий спадок О.О. Богомольця – це вже цілі школи, напрями, заклади, лабораторії. Його учні виростили в самостійних дослідників, чиї учні й учні цих учнів керують інститутами, кафедрами, лабораторіями, готують наступне покоління науковців.

Список використаних джерел:

1. Архів Академії наук УРСР. – Ф. 10, оп. 8392, спр. 3, арк. 43.
2. Архів Президії НАН України. – Ф. 251, оп. 1, спр. 88, арк. 111.
3. Вісник НАН України, 2011, № 9 с. 98.

ПРОФЕСІЙНО-УСПІШНА ГОТОВНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Шарлай Н.М., Соколенко В.М.,

Боряк Х.Р., Новосьолова Н.В.

(Полтава, Україна)

Професійна готовність фахівця являється складним, багаторівневим та різноплановим системним психічним утворенням, насамперед особистісним утворенням людини. Разом з тим професійна готовність припускає наявність у фахівця відповідного рівня фізичного здоров'я, сформованості та розвиненості необхідних для успішної професійної діяльності фізичних якостей, наявність відповідного рівня фізичної культури особистості. На думку К. Дурай-Новоковської професійна готовність являє собою усвідомлення високої ролі соціальної відповідальності, прагнення активно виконувати професійну задачу, установку на реалізацію знань, вмінь та якостей особистості. Однак, науковцем професійна готовністю майбутнього вчителя розглядається як вже сформований активно діяльнісний стан його особистості, що забезпечує швидку адаптацію, ефективну реалізацію та використання у процесі практичної роботи отриманих у вузі знань, вмінь, навик.

Готовність до педагогічної праці являється одним із головних аспектів професіоналізму та включає до себе різні установки на усвідомлення педагогічного завдання, моделі поведінки можуть проявлятися у різні установи на установи на усвідомлення педагогічного завдання, моделі поведінки, можуть появлятися у різних ситуаціях, обґрунтування різних, обґрунтування різних способів діяльності, уціненням власних можливостей і відповідності із майбутніми труднощами та необхідністю результатів [1]. Ядро професійної готовності фахівця складають професійна спрямованість особистості і професійну майстерність. Особливість сучасного професійного фахівця це комунікативна готовність.

Саме готовність припускає наявність у професіонала достатнього рівня розвитку умінь і навичок конструктивного та ефективного контактної взаємодії з людьми, з професійним середовищем, професійного спілкування зі співробітниками та керівниками, готовності йти на ділове і особистісне взаємодія з колегами по роботі і здатності встановлювати, підтримувати і розвивати таку взаємодію. Комунікативна готовність особистості можлива лише при достатньому рівні мовної культури людини, її вмінні правильно користуватися словом. Мовна культура особистості – важливий показник рівня розвитку культури її мислення, а професійно-мовна культура фахівця – показник розвитку його професійного мислення. Ось чому розвиток загальної і

професійної мовленнєвої культури при підготовці фахівців є одним з невід'ємних умов їх особистісного та професійного становлення.

Головною умовою успішної діяльності фахівця є його готовність і здатність насамперед професійного та особистісного самоствердження, а саме: прагнення найбільш повно і всебічно реалізувати себе, як при вирішенні професійних завдань, так і у взаєминах зі співробітниками, колегами по роботі. Успішність такого самоствердження фахівця багато в чому залежить від його бажання і прагнення досягти успіху, від його установки на успіх, від готовності до успіху.

Якщо говорить про професійну діяльність то потрібно обов'язково наголосити на мотивацію досягнення успіху тому, що люди з високим рівнем мотивації при досягненні більш впевнені в успішному результаті справи, активніше шукають необхідну для цього інформацію, готові прийняти відповідальне рішення, більш рішучі, наполегливі, ініціативні і частіше проявляють творчість у невизначених ситуаціях. Успішність професійної діяльності сучасного фахівця багато в чому залежить від достатнього рівня розвитку в нього професійного мислення, його здібності і психологічної готовності до пошуку, баченню і вирішення нових, висунутих життям, суспільною практикою завдань. Високий професіоналізм сучасного фахівця припускає наявність творчого начала в його праці, сміливості в пошуку нових шляхів, засобів, способів вирішення професійних завдань, як традиційного характеру, так і висунутих життям.

При цьому В. Сластьонін визначає професійну компетентність як інтегральну характеристику ділових і особистісних якостей спеціаліста, яка відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, а також соціально-моральну позицію особистості. У поняття «професійна компетентність» учений включає три аспекти: проблемно-практичний, смисловий та ціннісний. Різновидами професійної компетентності В.Сластьонін вважає такі: практична (спеціальна), соціальна, психологічна, інформаційна, та комунікативна, екологічна та валеологічна [2, с. 34-35].

Готовність до педагогічної діяльності поєднує в собі усвідомлення соціальної відповідальності, намагання самостійно вирішувати професійні задачі та належний рівень вмінь та якостей, необхідних для педагогічної діяльності при цьому знання з психології, використання новітніх технологій, високий рівень педагогічної майстерності.

Список використаних джерел:

1. Теоретико-методологические основы развития профессиональной деятельности учителя : [монографія] / О.П. Морозова, В.А. Сластенин, Ю.В. Сенько и др. – Барнаул: Изд-во БГПУ, 2004. – 546 с.
2. Педагогика профессионального образования / под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.

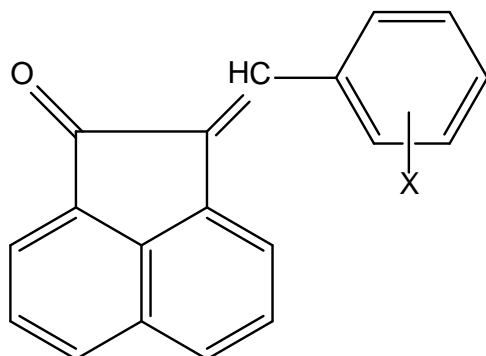
ЕЛЕКТРОХІМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ РЯДУ ПОХІДНИХ 2-БЕНЗИЛІДЕНАЦЕНАФТЕНОНУ У РІЗНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Шинкаренко В.І.
(Полтава, Україна)

α,β -Ненасичені кетони, молекули яких мають здатність до деформації електронної оболонки, є зручним об'єктом для вивчення їх електрохімічного відновлення на ртутному електроді.

Електрохімічне відновлення ряду похідних 2-бензиліденаценафтенону у водно-спиртових розчинах показало, що

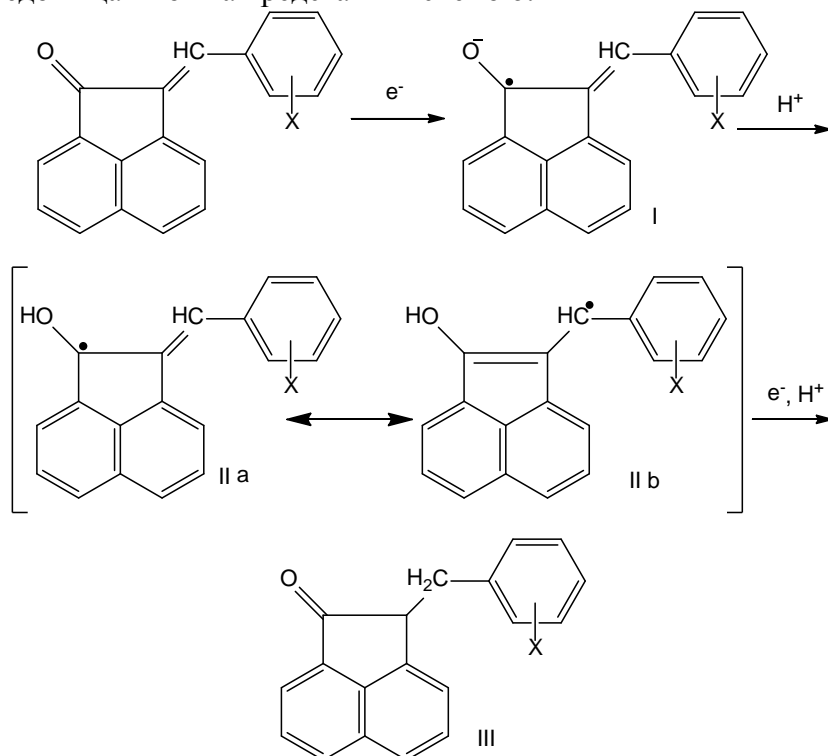
2-benzylideneacenaphthylen-1(2H)-one

$X = \text{H}$ (I), 3'-Cl (II), 4'-Cl (III), 3'-Br (IV), 4'-Br (V), 4'-F (VI), 4'-N(CH₃)₂ (VII), 4'-C₆H₅ (VIII), 4'-CH₃ (IX), 4'-OCH₃ (X).

при електрохімічному відновленні похідних 2-бензиліденаценафтенону спостерігається тільки дві одноелектронні хвилі, а також враховуючи те, що карбонільна група є електрохімічно більш активною, ніж подвійний C=C зв'язок, ми вважаємо, що на першій стадії відновлюється C=O група [1].

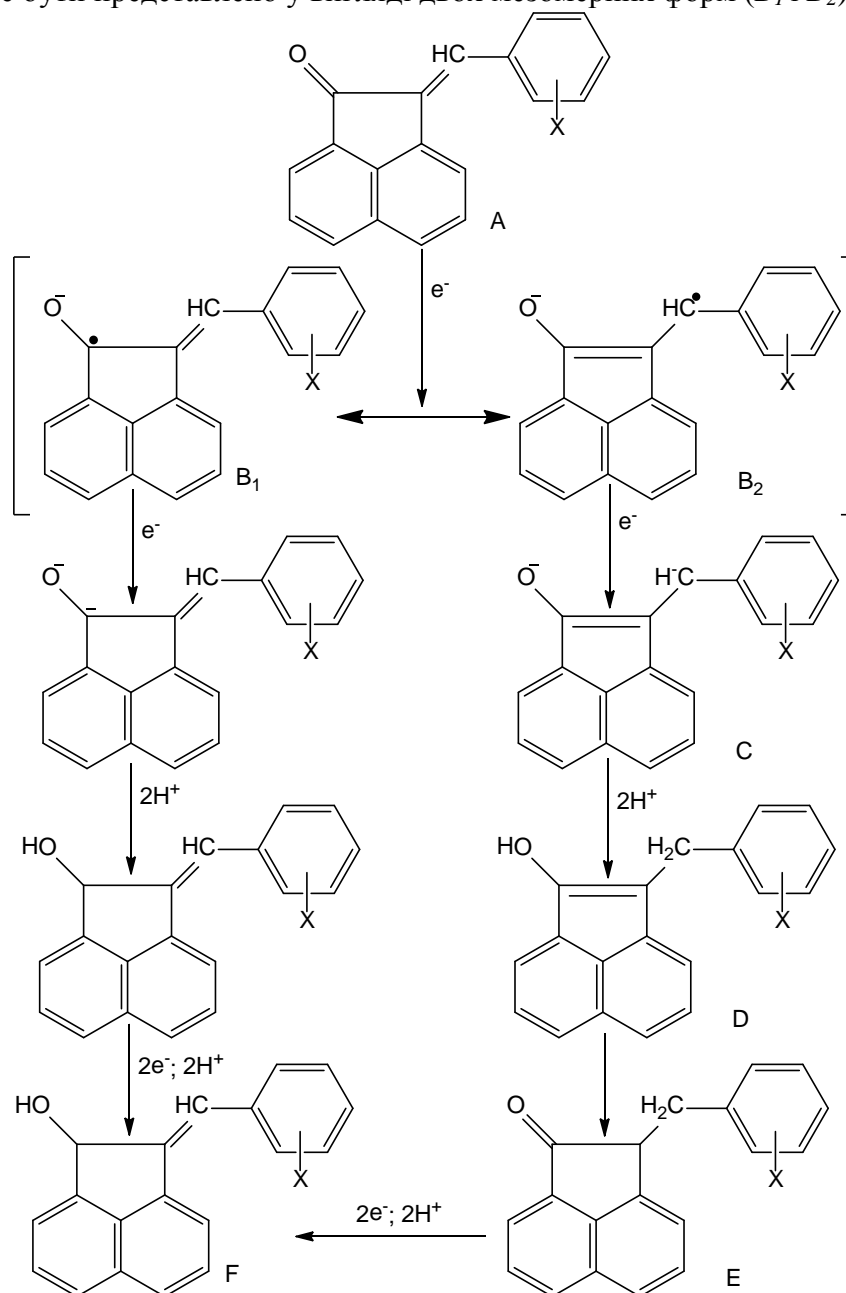
Механізм електрохімічного відновлення 2-бензиліденаценафтенонів у водно-спиртових середовищах можна представити схемою:

На першій стадії електрохімічного відновлення електрон приєднується до атома Карбону карбонільної групи з утворенням відповідного аніон-радикала (I), який у результаті протонування перетворюється на кетильний радикал (II). На другій стадії відбувається необоротне відновлення кетилу (II) при більш негативних потенціалах з утворенням насиченого кетону (III), наступне відновлення якого відбувається в області потенціалу відновлення фоновому електроліту.

Поряд із дослідженням полярографічної поведінки α,β -ненасичених кетонів у протоногенних середовищах особливий інтерес являє вивчення механізму відновлення 2-бензиліденаценафтенону і його похідних в апротонному середовищі. Це дозволяє хоча б на початкових стадіях реакції виключити участь протонів, що дає можливість виявити особливості реакції перенесення електрона на молекулу, більш детально вивчити окремі стадії електродного процесу й роль протолітичних реакцій.

Виходячи з міркувань, що в досліджених сполуках електрохімічно більш активною є карбонільна група, можна припустити, що процес електрохімічного відновлення 2-бензиліденаценафтенонів починається із приєднання електрона до атому Карбону карбонільної групи з утворенням аніон-радикала (*B*), який внаслідок наявності алільної системи може бути представлено у вигляді двох мезомерних форм (*B*₁ і *B*₂).

Приєднання другого електрона може відбуватися або до атому Карбону карбонільної групи, або до атому Карбону бензиліденового фрагменту. У першому випадку має утворюватися ненасичений спирт (*D*). При цьому двоелектронна хвиля відповідала б відновленню подвійного С=С зв'язку, що призводить до утворення насиченого спирту (*F*).

Однак у цьому випадку електронна природа замісників фенільного радикалу, внаслідок їхнього спряження із С=С зв'язком чинила б істотний вплив на величину $E_{1/2}$ третьої хвилі, чого в дійсності не спостерігається.

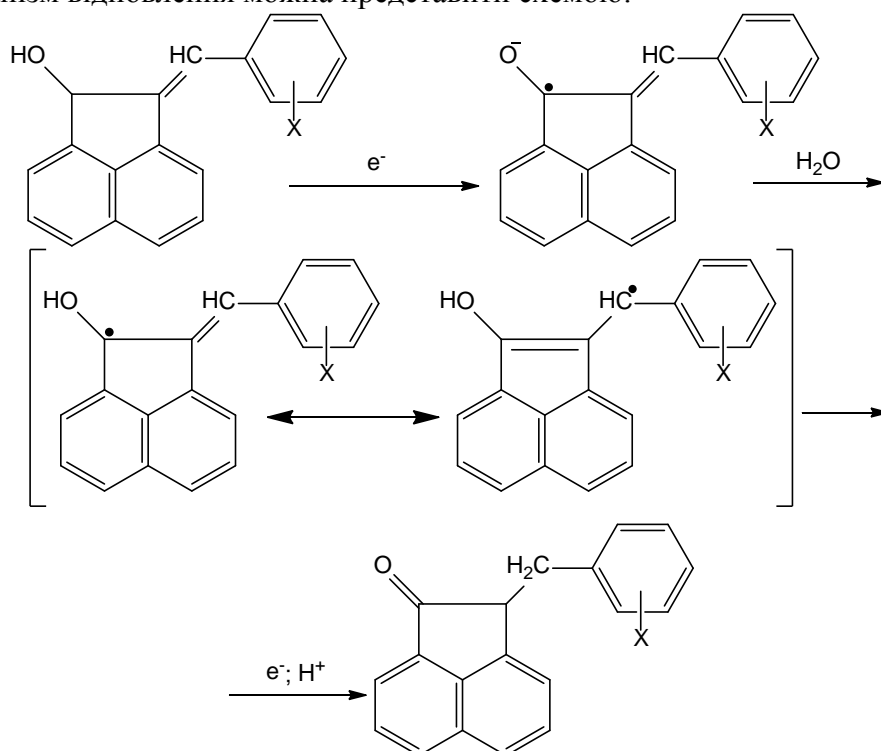
Такий характер залежності процесу електрохімічного відновлення похідних 2-бензиліденаценафтенонів від електронної будови молекул досліджуваних сполук, указує на те, що другий електрон приєднується до атому Карбону бензиліденового фрагменту, який входить до складу алільної системи (мезо-форма *B*₂) з утворенням дианіону (*C*).

Приєднання двох протонів до дианіону (С), який є активним акцептором протонів, призводить до утворення ненасиченого спирту (D), який, у свою чергу, ізомеризується в кетон (E). На наступному етапі електрохімічного процесу відбувається відновлення групи С=О з утворенням насиченого спирту (E), чому на полярограмах відповідає двоелектронна хвиля. Враховуючи, що в сполуці (E) відсутнє спряження між атомом Карбону карбонільної групи й фенільним радикалом, легко пояснити й відсутність істотного впливу електронної природи замісників у фенільному радикалі на процес електрохімічного відновлення на цій стадії.

Дослідження електрохімічного відновлення 2-бензиліденаценафтенону і його похідних в протоногенних і апротонних середовищах показало, що у небуферних системах спостерігається зміна параметрів другої хвилі за рахунок зміни *pH* приелектродного шару. З метою більш детального вивчення механізму електрохімічного відновлення зазначених сполук і виключення зміни *pH* приелектродного шару в процесі електролізу, нами вивчено електрохімічне відновлення 2-бензиліденаценафтенону і його похідних на фоні буферних розчинів Ізмайлова-Півневої у 80%-му водному розчині етанолу.

У кислому середовищі процесу електрохімічного відновлення передуює протонізація С=О групи. Отже, для всіх вивчених сполук при *pH* 2,1 перша хвиля на полярограмах відповідає приєднанню одного електрона до атома Карбону протонованої карбонільної групи з утворенням радикала. На другій стадії відбувається необоротне відновлення радикала при більш від'ємних потенціалах з утворенням насиченого кетону.

У нейтральному та лужному середовищах відновлюються непротоновані молекули і отже, механізм відновлення можна представити схемою:

Таким чином, проведені нами дослідження з вивчення електрохімічного відновлення 2-бензиліденаценафтенону і його похідних у різних середовищах підтверджує висновок щодо протікання першої стадії електрохімічного процесу в системі, у якій карбонільна група спряжена з С=C зв'язком, саме по карбонільній групі.

Список використаних джерел:

1. Майрановский, С.Г. Полярография в органической химии [Текст] / С.Г. Майрановский, Я.П. Страдынь, В.Д. Безуглый; ред. С.Г. Майрановский. – Л.: Химия, 1975. – 351 с.

РОЛЬ ЕКСКУРСІЇ НА ВОДОЗАБІР ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ-ЕКОЛОГА**Шкура Т.В.***(Полтава, Україна)*

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка на природничому факультеті здійснюється підготовка фахівців зі спеціальності 101 Екологія першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти.

Навчальний процес для підготовки фахівця еколога здійснюється у формі проведення аудиторних занять – лекційних, практичних, лабораторних занять, а також самостійної роботи студентів. Але при підготовці майбутніх професіоналів одним із актуальних завдань навчального процесу є здобуття практичних вмінь та навичок, які можна здобути під час навчальних та виробничих практик, а такою екскурсій, що мають найрізноманітнішу спрямованість. Вони проводяться як в аудиторний так і позааудиторний час під керівництвом викладача або фахівця екскурсовода.

Як приклад такої форми проведення навчального процесу, є уже традиційна щорічна екскурсія на перший водозабір комунального підприємства Полтававодоканалу, що проводиться в межах вивчення навчальної дисципліни «Екологія міських систем».

Полтава – місто, яке здійснює водозабезпечення міста за допомогою артезіанських свердловин, глибина яких від 400 до 800 м. Водопостачання населених пунктів здійснюється за допомогою 9-ти водозабірних майданчиків. Для створення необхідного запасу води та регулювання її подачі в місто, побудовано 14 резервуарів чистої води загальним об'ємом 50162 куб. м.

Подача води в багатоповерхові будинки мікрорайонів міста здійснюється за рахунок підвищувальних насосних станцій, на яких впроваджено автоматичне керування насосними агрегатами, а також установлені регулятори тиску, які забезпечують надійність роботи обладнання, його послідовне включення, стабільність цілодобової подачі води споживачам. Водопровідна мережа тільки в місті Полтаві становить 666,68 км. Уцілому підприємство обслуговує 806,72 кілометрів водопровідної мережі [1].

Первинна обробка води здійснюється за допомогою гіпохлориту натрію. Далі вода зі свердловини подається до двох резервуарів по 6000 м³ кожна, якість води перевіряють лабораторно. Далі вода спрямовується на насосну станцію другого підйому (перший забезпечують насоси в свердловинах) на першому водозаборі встановлені 5 насосів. Зазвичай, для забезпечення безперервної подачі води для потреб міста вистачає потужності одного такого агрегату. У пікові години (зранку і ввечері) працюють два. Є один насос, що працює вночі. За безперервністю подачі води стежать спеціалісти цілодобово. Щогодини перевіряють певні показники. Щодоби насосна станція забезпечує подачу близько 9 тисяч кубометрів. Раз на годину звіряють рівень води в резервуарах, тиск, об'єм води, що перекачує один насос та інші показники [2].

Орієнтований перелік питань для студентів з метою висвітлення у звіті з навчальної екскурсії:

1. Охарактеризувати роль першого водозабору у водозабезпеченні м. Полтава.
2. Проаналізувати основні етапи підготовки води на водозаборі.
3. Встановити позитивні та негативні наслідки від обробки питної води гіпохлоритом натрію.
4. Описати новітні методи підготовки питної води в Україні та світі.

Екскурсія на перший водозабір м. Полтава відіграє важливу роль для вирішення навчально-виховних та суспільно-економічних завдань, сприяє розвитку спостережливості, духовних, етичних, інформаційних та інших пізнавальних якостей, формуванню навичок самостійної роботи майбутнього фахівця-еколога.

Список використаних джерел:

1. Офіційна сторінка КП Полтававодоканал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vodokanal.poltava.ua/> (дата звернення: 18.04.2020). – Назва з екрану.
2. За якістю води з Полтавою можуть посперечатися тільки Суми та Чернігів, які теж беруть її з глибинних горизонтів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://np.pl.ua/2017/09/za-yakistyu-vody-z-poltavoyu-mozhut-posperechatysya-tilky-sumy-ta-chernihiv-yaki-tezh-berut-jiji-z-hlybynyh-horyzontiv-poltavavodokanal/> (дата звернення: 18.04.2020). – Назва з екрану.

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ФАРМАЦІЇ:
ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ**

Шолойко Н.В.
(Київ, Україна)

У загальносвітовому й національному контекстах зростання вимог до якості освіти фахівців сфери фармації на фоні усвідомлення України в обставинах світової пандемії та пов'язаного з нею карантину актуалізовано історичні аспекти педагогічної спадщини професійної підготовки фармацевтів загалом і формування організаційно-управлінської культури зокрема. Метою статті обрано історико-ретроспективне виявлення особливостей підготовки фахівців для фармацевтичної сфери в Україні в основні історичні періоди її становлення, висвітлення закономірностей розвитку в загальному контексті професійної медичної освіти та з'ясування обставин виникнення провідних освітніх ознак організаційно-управлінської культури представників різних професій у фармації. Для оптимізації пошуків у сфері вдосконалення організації навчального процесу та професійної підготовки перед освітньою системою України постає завдання звернення насамперед до історичної педагогічної спадщини підготовки фармацевтів. Вивчення й аналіз історико-педагогічних джерел дасть змогу визначити ті переваги в історичному розвитку цієї підготовки, які сприятимуть подальшому вдосконаленню освітньої теорії та практики, особливо з питань формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів.

Становлення фармації як специфічної професійної сфери в Україні почалось у XVIII столітті, що було пов'язане зі станом економіки та культури того часу, проте існували і в подальшому періоді, коли цей розвиток пригальмовувався у зв'язку з недостатньою кількістю професійно підготовлених фармацевтичних кадрів (Чекман, 2014).

У роботах І. Губського (Губського 1958, 1964), М. Сятині (Сятині 2001), І Чекман (Чекман 2014) знаходимо дані про те, що в російській імперії ще у 1797 р. було створено лікарняні управи при губернських адміністративних апаратах, які регулювали питання організації медичної допомоги при обслуговуванні населення, надання швидкої медичної допомоги, боротьби з епідеміологічними захворюваннями; для нас важливим є те, що на лікарів були покликані обов'язки заготівлі лікарських трав. У той період у лікарів були «лікарські помічники» (1-2 особи) – люди без спеціальної освіти, яких лікарі навчали способам приготування ліків і виконанню простих лікарських призначень. У XVIII ст. було створено перші аптеки: 1709 р. – гарнізонна аптека, а у 1728 р. – перша приватна аптека (Київ-Поділ); 1811 р. – друга приватна аптека на Печерську, яку в 1836 р. було перенесено на Хрещатик. Першими земськими та приватними аптеками поза м. Києвом в Україні стали: в Умані та Чигирині (1795 р.); Олександрівці на Київщині (1797 р.); Шполі та Черкасах (1800 р.); Немирові та Кам'янцеві-Подільському (1801 р.); Голованівську (1828 р.); Полонному (1835 р.); Кременчуці (1839 р.) (Григорук, 2016). Приватними аптеками, наприклад,

Подільською, за 1835 рік було видано 295 зареєстрованих рецептів, у 1836 р. – 663 рецепти (Губського 1958, 1964). Дослідники акцентують: рецепти писали латиною, вагу інгредієнтів позначали в «гранах», «драгмах» і «унціях»; ціни на ліки встановлювалися власниками аптек і були досить високими, інколи надзвичайно дорогими й недосяжними для основної маси населення. Специфічним у професійній лексиці як одному з елементів організаційної культури стали записи: «Для ясновельможного пана»; «Для мадам і для дитини ясновельможного пана». Відносно професійного забезпечення аптек, то їх власники навіть початку ХХ століття лише на третину були фаховими фармацевтами; здебільшого це були купці, маклери, відставні офіцери; аптеками володіли дружини (жінки) фармацевтів, лікарі, міщани, товариства кам'яновугільного та залізничного виробництва, адже головною ідеєю аптечного ремесла був прибуток (Губського 1958, 1964; Сятині 2001; Чекман 2014).

У роботах Ю. Григорук (Григорук, 2016). Знаходимо дані про те, що в XVI-XVIII ст. виникла необхідність в нормовпорядкованій організації в Україні спеціальних закладів для збору, зберігання, переробки сировини та трав, необхідних для виготовлення лікарських засобів, тому спостережено поступове розмежування фахових позицій лікаря й аптекаря, адже до цього тривалий час і аптекар, і лікар могли одночасно готувати ліки й лікувати хворих, виконуючи і лікарські, і фармацевтичні професійні функції. У подальшому на теренах сучасної Центральної і Східної України поступово відбулося розмежування сфер діяльності між особами, які готують ліки та які лікують хворих; з'явилися окремі професії (фахові позиції) з урахуванням особливостей робіт: лікарі, аптекарі, под'ячі, диштилятори, аптекарські учні, дрогісти, лікпоми. При розмежуванні функцій «лекаря» і «аптекаря», були нормативно визначені організаційні обов'язки фармацевтичних (аптечних) посад: провізора, аптекаря, магістра, гезеля (аптечного помічника), аптечного драгіста, цирульника тощо. Ці назви впродовж тривалого періоду істотно трансформувалися; окремі діють до цього часу.

З 1810 року, коли на теренах України були розроблені правила здачі екзаменів на фармацевтичні звання: гезеля (аптечного помічника), провізора й аптекаря, можна говорити про виникнення певної системи професійної підготовки, перші етапи якої фактично будувалися на сучасному розумінні дуальності освіти (навчання у процесі набуття професійного досвіду на робочому місці). У 1845 році було введено нові правила екзаменування медичних (фармацевтичних) працівників, у відповідності до яких аптечні учні повинні мати шкільну освіту в обсязі 4-х класів чоловічої та 6-ти класів жіночої гімназії (Пономаренко 1990).

Після отримання фармацевтичного звання аптекарського помічника необхідним був 3-х річний стаж на професійних позиціях «аптекаря-учня», й успішна здача спеціального екзамену в університеті; аптекарський помічник після 3-х років роботи в аптеці на цій посаді міг вступити на двох річні курси при медичному факультеті університету та здати екзамен на провізора.

У досліджуваний період в Україні діяли: Товариство київських лікарів, засноване в 1840 р., Товариство одеських лікарів (1849 р.), Студентське наукове товариство (1881 р.) при Київському університеті, Фізико-медичне товариство при Київському університеті (1896 р.), Психоневрологічне товариство (1897 р.), Товариство дитячих лікарів (1900 р.), Хірургічне товариство (1908 р.) та ін., які опікувалися питаннями якості ліків та підготовки фармацевтів. Створено було також благодійні організації, зокрема «Біла ромашка», «Крапля молока». При Львівському університеті діяло «Львівське фармацевтичне товариство» (1891 р.), Товариство «Друзів здоров'я» (1894 р.), що в 1903 р. було перейменоване на Гігієнічне товариство. З 1897 р. при Науковому товаристві імені Т. Шевченка (НТШ) працювала математично-природничо-лікарська секція. У 1898 р. у Львові створено Лікарську комісію НТШ, яка відіграла

вагому роль у розвитку української медичної науки загалом, фармацевтичної справи – зокрема (Кушик, 2009).

У грудні 1919 року в Україні всі аптеки були націоналізовані, через 4 місяці вони опинились знову в приватній власності, а в червні 1920 року від зруйнованих, розграбованих (із 1067 існуючих на 1913 рік) в Україні лише 660 аптек, які знову були націоналізовані. Лише у 1938 році в Україні в законодавчому порядку було визначено доцільність вищої освіти для провізорів та середньої спеціальної – для фармацевтів; пройшли гострі дискусії відносно підготовки та перепідготовки фармацевтичних кадрів (Пономаренко 1990). Таким чином, в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. діяльність медичних організацій сприяла поширенню передового досвіду; вивчення й упровадження досягнень у фармацевтичних закладах базувалося на таких методах, як обговорення випадків із лікарської практики, обмін досвідом, ознайомлення з новими напрямками в медицині й фармакології, написання наукових праць, сприяння медичному просвітництву тощо. Варто відзначити широке залучення молоді до наукової та лікарської роботи, її участь у студентських наукових товариствах, де широко обговорювалися аспекти професійної культури майбутніх лікарів, провізорів, організаторів аптечної справи (Гриценко, 2006).

Отже, у попередні історичні періоди розвитку галузі універсальними освітніми ознаками організаційно-управлінської культури фармацевтів були: відповідний освітній рівень, який набувався від елементарної грамотності у XVII-XVIII ст. до початкової чи загальної середньої освіти на початок XIX ст.; до початкової чи загальної університетської підготовки на рубежі XIX-XX ст., забезпечення формування і розвитку фахівця на засадах фактичної дуальності отримували на робочому місці; набуття навичок благодійності; коли аптечна справа розглядалася не лише як засіб вигоди і прибутку, а і як сфера громадської діяльності з надання безкорисливої допомоги суспільству з охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Григорук, Ю. М. (2016). Науково-практичне обґрунтування раціонального використання, підготовки та розміщення фармацевтичних кадрів : дис. ... канд. фармацевт. наук : 15.00.01. НМАПО імені П. Л. Шупика. К., 236 с.
2. Губский И.М., Бушкова М.Н., Яковец Н. И.(1958). Аптечное дело в Украинской ССР. Чернигов: Облтипография им. С. М. Кирова, 207 с.
3. Губський І. М. (1964). Аптечна справа в УРСР. К., Здоров'я, 137 с.
4. Гриценко Е. Н., Кулиниченко В. Л., Мережинская Е. Ю. [и др.]. (2007). Духовные аспекты практической деятельности врача и провизора / [ред Гриценко Е. Н.]. Львов, УАД, 192 с.
5. Кушик, М. Л. Дидактичні основи фахової підготовки студентів у медичних навчальних закладах України (друга половина XIX - поч. XX ст.) (2009) [Текст] : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Кушик Марія Любомирівна ; Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 20 с.
6. Пономаренко Н. С. (1990). Организационные принципы, методические основы и формы совершенствования системы последипломного обучения провизоров: д. дис. фармацевт. наук: 15.00.01/ Николай Семенович Пономаренко. К., 309 с.
7. Сятиня М. Л. Історія фармації (2001). Львів: Вид-во «Місіонер», 660 с.
8. Чекман І. С. Історія лікознавства (2014). К., Задруга, 256 с.

ЮРІЮ ДМИТРОВИЧУ БОЙЧУКУ – 50!**Щербак І.М., Зуб О.В., Таймасов Ю.С.**
(Харків, Україна)

У березні 2020 року щирій людині, талановитому вченому-педагогу, відомому професору Бойчуку Юрію Дмитровичу виповнилося 50 років. Це непересічний і знаковий рубіж, з якого вичерпніше й рельєфніше простежується життєвий і професійний шлях, сповнений сумлінної праці та наполегливості. Це шлях людини, гідної глибокої поваги, поцінування та наслідування...

Бойчук Юрій Дмитрович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, проректор із наукової роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Юрій Дмитрович народився 26 березня 1970 р. у м. Лозова Харківської області. У школі він захоплювався біологією й хімією, був неодноразовим переможцем районних і обласних олімпіад, активно займався натуралістичною та природоохоронною роботою. Саме тому після закінчення Орільської середньої школи він без вагань і роздумів вступив на перший курс природничого факультету Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди. Відтоді все життя, професійна і наукова діяльність Юрія Дмитровича пов'язані з цим закладом вищої освіти.

Потяг до наукової роботи був ознаменований його першими публікаціями та участю в наукових конференціях ще в студентські роки, які сформували в молодого дослідника зацікавленість системними пошуками.

У 1993 р. Юрій Дмитрович вступив до аспірантури ХДПУ імені Г.С. Сковороди, де навчався до 1996 р. за спеціальністю 03.00.09 – ентомологія. У 1996 р. захистив кандидатську дисертацію «Принципи і методи добору вихідного матеріалу для культивування комах» (науковий керівник – доктор біологічних наук, професор О.З. Злотін). У цьому ж році присуджено науковий ступінь кандидата біологічних наук.

Протягом 1996-2008 рр. Ю.Д. Бойчук працював на посаді доцента кафедри зоології ХНПУ імені Г.С. Сковороди. У 2008 р. отримав учене звання доцента.

Із 2000 р. до 2009 р. виконував обов'язки заступника декана природничого факультету з науково-дослідної роботи.

Упродовж 2005-2008 рр. Ю.Д. Бойчук отримав наукову підготовку в докторантурі за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти при кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи (науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор О.М. Іонова) у ХНПУ імені Г.С. Сковороди. У 2010 році успішно захистив дисертацію «Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. У 2011 р. присвоєно вчене звання професора.

Із 2009 р. до 2018 р. Ю.Д. Бойчук працював на посаді завідувача кафедри здоров'я людини і корекційної освіти. За цей час йому вдалося створити міцний, дружний, продуктивний колектив однодумців, які беруть активну участь у розбудові кафедри, створенні й розвитку нових перспективних наукових і навчальних напрямів, вихованні професійної молоді. Завдяки його наполегливості, комунікативним та організаторським здібностям кафедра почала здійснювати підготовку вчителів основ здоров'я та

спеціальних педагогів (дефектологів, логопедів, учителів-реабілітологів, спеціальних психологів, асистентів учителів загальноосвітніх шкіл із питань інтегрованого та інклюзивного навчання).

Із 2018 р. Юрій Дмитрович – проректор із наукової роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Сьогодні ювіляр із приємністю констатує, що творча атмосфера Сковородинівського університету, залучення до науково-дослідної роботи відомих наукових шкіл, співпраця з видатними вченими (В.І. Кузнецовою, Ю.П. Максимовою, І.Ф. Прокопенком, В.І. Євдокимовим, О.М. Микитюком, В.І. Лозовою, О.М. Іоновою, С. Т. Золотухіною, В.М. Гриньовою, М.Д. Култаєвою) визначили розвиток його векторів наукових інтересів на багато років наперед. Доленосне значення для становлення Юрія Дмитровича як науковця і педагога мало знайомство з головним Учителем його життя – професором Злотіним Олександром Зіновійовичем, який був і залишився для нього взірцем справжнього вченого, педагога, наукового керівника і Людини з великої літери.

Науковий шлях Юрія Дмитровича в університеті – яскравий приклад формування і становлення вченого від студента до викладача, доцента, завідувача кафедри, професора, проректора.

Прикметною ознакою наукової діяльності Ю.Д. Бойчука є синтез досліджень із біології, екології, валеології, педагогіки та філософії освіти. Професор Ю.Д. Бойчук чітко окреслив свої наукові студії і зробив вагомий внесок у дослідження багатьох комплексних наукових проблем.

У наукових просторах зацікавлень Юрія Дмитровича присутнє значення мають біологічні й екологічні розвідки. Навчання в аспірантурі, робота над кандидатською дисертацією на базі Інституту шовківництва УААН та його багаторічна діяльність на кафедрі зоології були присвячені дослідженням із технічної ентомології – важливого розділу загальної ентомології і біотехнології, який вивчає наукові засади створення масових культур комах для різних потреб народного господарства.

За час роботи на кафедрі зоології Юрій Дмитрович викладав різні навчальні дисципліни, зокрема, зоологію безхребетних, основи екології, мікробіологію з основами вірусології та імунології, цитологію, радіобіологію, спецкурс із шовківництва. Притаманний йому талант педагога, людяність, відданість справі є вартими наслідування і для тих, кого він навчає, і для тих, хто працює поруч із ним.

Кандидатська дисертація Ю.Д. Бойчука була присвячена обґрунтуванню біологічних основ добору вихідного матеріалу для закладання культур комах, що полягають в оцінці фізіологічного стану природної популяції певного виду і встановленні її придатності для реалізації майбутньої програми розведення в умовах техноценозу.

Матеріали дослідження віддзеркалилися в багатьох наукових публікаціях Ю.Д. Бойчука. Насамперед – це монографія «Біологічні основи добору вихідного матеріалу для культивування комах» (1997 р.), унікальний підручник «Шовківництво» (1998 р.), підготовлений у співавторстві. Останній аналог такого підручника був виданий у Москві ще в 1950 році. У підручнику наведено сучасні технології промислового вирощування шовковичного шовкопряда, переробки коконів, проведення селекційної і племінної роботи, методи захисту шовкопряда від хвороб і шкідників. Цей підручник активно використовували й використовують у навчанні майбутніх агрономів-шовківників. Цінність цього підручника полягає в тому, що дотепер він залишається єдиним виданням такого роду, підготовленим в Україні.

У монографії «Лабораторні культури» (1996 р.) наведено основні принципи і методи добору вихідного матеріалу при створенні лабораторних культур комах, з'ясовано питання їх оптимізації та оцінки якості, досліджено профілактику захворювань комах в інсектарії, розглянуто техніку безпеки під час роботи з культурами комах. Також описано методики культивування понад сотні видів комах на природних і

штучних поживних середовищах; визначено сфери можливого використання створених культур комах.

Важливою подією в науковій роботі Ю.Д. Бойчука є праця «Ентомотехнія: тлумачний словник» (2002 р.), що містить основні терміни і поняття, пов'язані з масовим виробництвом культур комах, та адресована фахівцям ентомологічної промисловості.

Ентомологія як наука про різноманітний світ комах тривалий час була пріоритетним напрямом у наукових розвідках Юрія Дмитровича. Він приділяв чимало уваги дослідженню методів ентомобіоіндикації – діагностиці екологічного стану навколишнього середовища за допомогою комах, аналізу фауністичного складу окремих груп комах у різних біоценозах. Із огляду на це різні аспекти вивчення ентомології були предметом дослідження дипломних і магістерських робіт студентів, виконаних під керівництвом Ю.Д. Бойчука.

Наукові статті Ю.Д. Бойчука з технічної ентомології опубліковані у відомих наукових журналах колишнього Радянського Союзу, а саме: «Успехи современной биологии», «Защита и карантин растений», «Лесное хозяйство» (м. Москва); «Вестник зоологии» (м. Київ). Перу Юрія Дмитровича належить і значна кількість цікавих науково-популярних статей про таємниці життя комах. Популяризуючи науку, ці статті написані доступно, аргументовано, з повагою до шестиногих мешканців нашої планети (навіть якщо йдеться про небезпечних шкідників сільськогосподарських і лісових культур або паразитів людини чи тварин).

Для поліпшення якості викладання шкільного курсу біології, організації позакласної та позашкільної роботи з ентомології Юрієм Дмитровичем спільно з колегами кафедри зоології було започатковано серію методичних посібників «На допомогу вчителю». Побачили світ такі видання: «Розведення комах у школі та робота з ними» (1993 р.), «Корисні комахи» (1997 р.), «Культура дубового шовкопряда у школі» (1997 р.), «Загальна ентомологія» (2000 р.), «Непарний шовкопряд у природі і лабораторії» (2000 р.), «Систематичний огляд класу «Комахи» (2003 р.). Окрім того, видано програму шкільних гуртків юних шовководів (1995 р.) та посібник для проведення занять «Шовківництво» (1995 р.).

Юрій Дмитрович разом зі своїм другом – провідним біологом, заслуженим учителем України – Русланом Васильовичем Шаламовим підготували унікальне за обсягом, змістом і кількістю фотографій популярне видання «Большая иллюстрированная энциклопедия животных» (2008 р.), у якому подано стислий опис основних видів безхребетних і хребетних тварин фауни всього світу.

Поза увагою науковця не залишилися проблеми екології, методики її викладання, форм і методів екологічного виховання майбутніх учителів, формування їхньої екологічної свідомості.

Як відомо, успішне опанування основами будь-якої науки потребує повноцінного забезпечення відповідною літературою. У зв'язку з цим Ю.Д. Бойчуком (у співавторстві з однодумцями) було підготовлено навчальний посібник «Екологія і охорона навколишнього середовища» (2002 р.), який активно використовується в освітньому процесі вишів України та неодноразово перевидавався зі змінами й доповненнями.

У навчальному посібнику «Екологія людини» (2005 р.) науковцем зроблено вдалу спробу дослідити сучасну теорію розуміння феномена людини в різних аспектах: екологічному, біологічному, соціальному та філософському; проаналізовано взаємодію людини як біопсихосоціальної істоти з факторами навколишнього середовища з урахуванням прямих і зворотніх зв'язків. У посібнику розглянуто холистичний підхід до людини як біоенергоінформаційної системи, що є основою безпосереднього управління процесами життєдіяльності, оптимізації обміну з навколишнім середовищем, нових підходів до боротьби із хворобами та зміцнення здоров'я, духовної еволюції людини як єдиного способу запобігання екологічного «апокаліпсису».

Спільно з колегами з Харківського медичного університету підготовлено навчальний посібник «Медичні проблеми екології» (2005 р.), в якому розкрито патогенетичні механізми впливу факторів навколишнього середовища на організм людини та заходи усунення і профілактики їх негативної дії.

Цікавим з наукової точки зору і корисним у практичному плані є навчальний посібник «Екологічна безпека харчування людини» (2007 р.), де висвітлено проблеми раціонального й екологічно безпечного харчування людини в умовах забруднення навколишнього середовища. Розглянуто джерела хімічних, радіоактивних і біологічних забруднень продовольчої сировини, готових харчових продуктів і питної води. Описано перетворення забруднювачів в організмі людини, токсичні властивості. Особлива увага приділена шляхам профілактики надходження до організму та методам детоксикації у разі потрапляння.

Дослідження проблем екології людини зумовило кардинальну зміну наукових інтересів професора Ю.Д. Бойчука. Домінантою в науковій царині Юрія Дмитровича стала педагогіка здоров'я, яка спрямована на інтенсивну розробку психолого-педагогічних засад збереження здоров'я дітей, шкільної і студентської молоді, функціонування ефективних моделей побудови здоров'язбережувального освітнього простору, створення і застосування здоров'язбережувальних педагогічних технологій, пошук безпечної для здоров'я взаємодії людини з навколишнім середовищем у сучасних умовах.

Серед вартісних здобутків Ю.Д. Бойчука в педагогічній науці окремого поцінування заслуговує обґрунтування наукових засад формування еколого-валеологічної культури особистості як гуманітарно-освітньої стратегії подолання екологічної кризи, переходу суспільства до сталого розвитку. Вона (культура) є одним зі способів оновлення освітньої парадигми як інтегрованого вираження соціально-економічних та духовно-етичних пріоритетів життєтворчості особистості майбутнього вчителя. Еколого-валеологічна культура – це самодостатній результат якісної вищої педагогічної освіти, що виконує інтегративну, смисложиттєву функцію в системі підготовки студентської молоді до безпечного життя та успішної професійної діяльності.

Запропонована Юрієм Дмитровичем концепція формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя ґрунтується на взаємозалежності рівня здоров'я людини як його фізичного, біологічного, соціально-психологічного, духовного добробуту та рівня якості середовища життєдіяльності, освітнього простору й ціннісної сфери. Доведено, що саме від рівня сформованості еколого-валеологічної культури вчителя залежить новий світогляд підрастаючого покоління, орієнтований на безпечну взаємодію з навколишнім природним і соціальним середовищем. Для практики вищої педагогічної освіти запропоновано модель науково-методичної системи забезпечення формування еколого-валеологічної культури майбутніх учителів, що містить визначення мети й завдань, принципів і педагогічних умов її формування, комплекс засобів та технологію їх безпосередньої реалізації в навчально-виховному процесі, а також систему критеріїв, показників і рівнів її сформованості.

Проблема дефінітивної характеристики еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя як особистісний, соціальний і педагогічний феномен, способи її формування досліджені в ґрунтовній монографії професора Ю.Д. Бойчука «Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти формування» (2008 р.).

Юрій Дмитрович є постійним організатором та співорганізатором наукових і науково-методичних заходів регіонального та всеукраїнського рівня, присвячених проблемам формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя. Знаною і надзвичайно затребуваною серед науковців і практиків України стала традиційна щорічна всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогіка здоров'я» (організовується з 2011 року). Ю.Д. Бойчук – засновник та науковий редактор серії видань колективних монографій, у яких репрезентовано різні аспекти проблеми

здоров'язбереження: механізми здоров'я, здоров'язбережувальні технології, професійна підготовка фахівців зі здоров'язбереження тощо.

Провідною ідеєю цих науково-освітніх проектів є прагнення Юрія Дмитровича об'єднати науковців України та вчених близького і далекого зарубіжжя задля зміцнення ділових і людських стосунків. Професор Ю.Д. Бойчук разом зі своїми колегами й однодумцями, визнаними в Україні та поза її межами фахівцями в галузі педагогіки здоров'я (М.С. Гончаренко, М.В. Гриньова, А.І. Босенко, С.В. Страшко, Г.І. Жара, Ю.О. Ляной, Г.М. Мешко, О.М. Іонова, В.І. Бабич, Н.О. Белікова, О.І. Міхєєнко, Л.П. Сущенко, Г.Л. Воскобойнікова, Т.П. Гвозд'їй, С.О. Омельченко, В.О. Кобилянський, С.С. Фіцайло, В.О. Зайцев, Т.І. Бережна, С.В. Кириленко, І.В. Волкова, О.В. Колісник, О.О. Рогожина та інші), докладають значних зусиль до поглиблення сучасних наукових уявлень про здоров'я людини та практичні способи його збереження й поліпшення, оптимізації професійної підготовки різних фахівців щодо здоров'язбережувальної діяльності. У цих проектах під час формування й розвитку здоров'я підростаючого покоління фундаментальне значення належить освіті та педагогам.

Ю.Д. Бойчук – один із координаторів співробітництва науковців і практиків щодо питань інституціоналізації професійної підготовки та перепідготовки вчителя основ здоров'я, яка здійснюється на принципах системності, природовідповідності, культуровідповідності, творчості, варіативності, інтегративності, диференціації, ергономічності, наукового проектування, андрагогіки. Основою підготовки майбутніх фахівців зі здоров'язбереження є сучасні уявлення про біопсихосоціальний феномен людини та здоров'я як багатовимірної характеристики стану людини з фізичним, психічним, соціальним і духовним компонентами.

Як засвідчують факти, коло наукових інтересів професора Ю.Д. Бойчука збільшується. Останнім часом значну увагу Юрій Дмитрович приділяє розробці методолого-теоретичних засад інклюзивної освіти, формуванню інклюзивної компетентності майбутнього вчителя як невід'ємного складника його професійної компетентності. Така зацікавленість свідчить про розширення здоров'язнавчих горизонтів Юрія Дмитровича, оскільки наукові розвідки такого спрямування ґрунтуються на комплексному підході до вроджених і набутих проблем зі здоров'ям, орієнтації на максимальну соціалізацію і психолого-педагогічну реабілітацію дитини з психофізичними вадами.

Відомо, що розвиток педагогіки здоров'я відбувається на перетині багатьох наук. Її понятійно-термінологічний апарат постійно поповнюється терміносистемами з материнських та суміжних наук. Із метою ефективного термінологічного забезпечення організації сучасного освітнього процесу Юрієм Дмитровичем (у співавторстві) було підготовлено унікальне видання «Педагогіка здоров'я: великий енциклопедичний словник з екологічної, валеологічної та інклюзивної освіти» (2013 р.). В основу словника покладено цілісний підхід до формування здоров'я дітей і молоді залежно від його вихідного стану, спадковості, конституції, впливу екологічних умов навколишнього середовища і способу життя. Цей словник містить систему взаємопов'язаних термінів і понять, що доповнюють один одного та сприяють правильному й однозначному їх тлумаченню.

Зацікавленість ученого безпекою життєдіяльності людини трансформувалася в написання оригінального навчального посібника для вищої школи (у співавторстві, за редакцією професора Ю.Д. Бойчука) «Безпека існування людини в навколишньому середовищі» (2018 р.), у якому репрезентовано концептуальні засади існування людини в навколишньому середовищі та зниження ризиків, пов'язаних із її виробничою діяльністю, природними й техногенними впливами та військовими конфліктами. Представлено взаємодію і взаємозв'язок усіх компонентів у природі, соціальній і технологічній сферах, наукові основи збереження індивідуального й колективного здоров'я, сталого розвитку суспільства.

Помітним є внесок професора Ю.Д. Бойчука в підготовку майбутніх учителів-дефектологів. Прагнення допомогти студентам в оволодінні навчальними курсами виявилось в тому, що він став співавтором таких праць, як «Основи спеціальної та інклюзивної педагогіки: навчальний посібник» (2018 р.) і «Спеціальна та інклюзивна освіта: словник-довідник» (2019 р.).

За розробленими науковими пропозиціями Ю.Д. Бойчука було проведено значну кількість регіональних науково-методичних семінарів і круглих столів, налагоджено співпрацю з громадськими організаціями, що опікуються проблемами людей з інвалідністю. Він неодноразово входив до складу оргкомітетів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій із проблем здоров'язбереження, що проводилися різними закладами вищої освіти та громадськими організаціями.

Аналіз наукового доробку Ю.Д. Бойчука засвідчує, що всі його наукові розвідки відзначаються актуальністю, довершеністю спостережень й переконливістю узагальнень. Наукові інтереси відбивають динаміку часу і потреби сучасного суспільства в дослідженні певних наукових, педагогічних та освітніх парадигм.

Важливим напрямом, який підтримується та розвивається Юрієм Дмитровичем, є розробка неперервної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, удосконалення їхньої педагогічної майстерності. Запропонована ним система підвищення кваліфікації вчителів основ здоров'я складається з найактуальніших тем щодо сучасних технологій здоров'язбереження. Їх опанування передбачає використання сучасних методів активного навчання, педагогічних майстерень, ділових ігор, тренінгів, дискусій, лекцій, презентацій та інших форм практичного навчання.

За наказом МОН України Ю.Д. Бойчук, як провідний фахівець із педагогіки здоров'я, увійшов до складу робочої групи з розробки двох поколінь галузевих стандартів вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (Здоров'я людини). Також учений-педагог неодноразово призначався членом експертних комісій для проведення акредитації підготовки фахівців зі здоров'язбереження в різних закладах вищої освіти України. Юрій Дмитрович – член спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій; член редакційних колегій наукових журналів, що входять до переліку фахових із педагогічних наук.

Наукові знахідки Юрія Дмитровича у сфері професійної і педагогічної освіти творчо розвивають його учні – аспіранти й докторанти, які захопилися ідеями наукового наставника й побачили перспективи обраного напрямку. Це зумовило формування наукової школи професора Ю.Д. Бойчука – славної когорти «бойчуківців». Під науковим керівництвом Юрія Дмитровича захищено 3 докторських та 12 кандидатських дисертацій із педагогічних наук. Учений завжди радіє успіхам своїх учнів. І сьогодні його учні – доктори та кандидати наук, вихідці з наукової школи Ю.Д. Бойчука, продовжують разом зі своїм учителем вирішувати нагальні проблеми педагогіки.

На науковій ниві професором Ю.Д. Бойчуком зроблено багато, надто багато. Він – автор понад 450 наукових і навчально-методичних праць, серед яких монографії, навчальні посібники, енциклопедії, понятійно-термінологічні словники, довідники, методичні рекомендації, оригінальні навчальні програми, наукові та науково-популярні статті. За всіма написаними дослідником рядками – творчі пошуки, цікаві знахідки, продуктивні ідеї, здобутки й невтомна кропітка праця...

Нині Юрій Дмитрович активно співпрацює зі школами м. Харкова та Харківської області, керує науково-дослідною роботою учнів Малої академії наук, бере участь в організації і проведенні обласної учнівської олімпіади з біології та екології, у роботі журі Всеукраїнського конкурсу «Учитель року».

Відповідальність та ініціативність Ю.Д. Бойчука, успіхи в науковій діяльності, його професійний досвід, знання, прекрасні людські якості, повага колег та студентства сприяли тому, що у 2018 р. ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України І.Ф. Прокопенко, запросив його очолити

наукову роботу в університеті. Цілеспрямована та наполеглива праця проректора з наукової роботи не залишилася поза увагою керівника університету, тому в 2019 р. Іван Федорович, як академік-засновник Національної академії педагогічних наук України, рекомендував кандидатуру Ю.Д. Бойчука до обрання в члени-кореспонденти по Відділенню професійної освіти і освіти дорослих.

Щодня Іван Федорович підтримує слухними порадами Юрія Дмитровича, ділиться досвідом управлінської діяльності та тонкощами спілкування з людьми, по-батьківськи опікує. І сьогодні їхня праця пліч-о-пліч спрямована на успішний розвиток університету та забезпечення його високого рейтингу серед сучасних закладів вищої освіти на благо рідної України.

На посаді проректора з наукової роботи Ю.Д. Бойчук докладає чимало зусиль для усвідомлення в суспільстві соціальної функції вчителя; інтеграції педагогічної науки і практики професійної підготовки вчителя; утвердження особливого значення педагогічної науки в розвитку професійної освіти та модернізації українського суспільства. Юрію Дмитровичу вдалося надати новий імпульс розвитку наукових шкіл, якими керують провідні вчені ХНПУ імені Г.С. Сковороди; активізувати пошукову діяльність молодих викладачів; просувати ідеї мобільності.

У науково-освітній діяльності Юрій Дмитрович результативно впроваджує ідею переходу від знаннево орієнтованого навчання до особистісно і діяльнісно орієнтованого, цілісності навчально-виховного процесу, забезпечення здатності педагогічних університетів до формування національної педагогічної еліти, а також єдності світоглядної, фундаментальної, спеціальної й соціально-гуманітарної підготовки, необхідності формування в майбутніх педагогів системного типу мислення та його інноваційного характеру, соціальної і професійної мобільності людини та її готовності до змін, виховання активної громадянської позиції й патріотизму.

Сумлінна праця та професійні здобутки Ю.Д. Бойчука були неодноразово відзначені грамотами та нагородами. У 1998 р. за низку досліджень в галузі технічної ентомології він отримав стипендію Інституту відкритого суспільства (США) та премію Уряду України для молодих учених і викладачів. Юрій Дмитрович був дипломантом обласного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» у різних номінаціях: у 2011 р. – «Викладач фундаментальних дисциплін», у 2013 р. – «Науковець», у 2017 р. – «Завідувач кафедри». У 2019 р. нагороджений медаллю НАПН України «Григорій Сковорода». У 2019 р. здобув іменну стипендію Харківської обласної державної адміністрації в галузі науки (стипендія імені Василя Каразіна в номінації «Гуманітарні науки»).

Щоденною працею професор Ю.Д. Бойчук здійснює вагомий внесок у розвиток вищої педагогічної освіти та педагогічної науки України. Юрій Дмитрович – керівник нової формації, якому притаманна принциповість, наполегливість, працьовитість, відповідальність за доручену справу, інтелігентність та надзвичайна порядність.

Неординарні дослідницькі та особистісні якості, унікальна творча індивідуальність Ю.Д. Бойчука дозволяють йому реалізовувати наукові і професійні плани. «Все буде добре! Ми приречені на успіх!» – таким є надзвичайно оптимістичне життєве кредо ювіляра, яке передрікає успішний перебіг будь-яких справ і водночас окрилює, надаючи стимулу до праці та закликаючи до нових перемог усіх, хто оточує Юрія Дмитровича.

У день, коли на сонячному життєвому порозі з'явилося мудрих 50 років, колеги, учні та друзі щиро вітають із ювілеєм Юрія Дмитровича! Хай Ваша доля, шановний Юрію Дмитровичу, квітує весняним рясом, наповнюється літнім повнозерним колосом, переливається осіннім золотом і багрянцем, віддзеркалюється зимовими морозними візерунками, а чиста криниця Вашої душі повниться вірою, надією, любов'ю, здоров'ям і успіхом – одвічними оберегами людського щастя!!!

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Яценко В.С.
(Київ, Україна)

Розвиток методики навчання географії залежить від вивчення, узагальнення і розповсюдження педагогічного досвіду учителів, тому перед ними стоять завдання з питань формування в учнів наукового світогляду, принципів і теорій у географії, навичок практичного застосування знань про нові системи, уявлення про основні види діяльності з метою професійної орієнтації; завдання у формуванні творчої активності індивідуальних здібностей учнів і розвитку пізнавальних інтересів до географії.

Для здійснення накреслених перетворень необхідно буде створити нові за змістом навчальні програми з географії.

У відповідності з цим авторськими колективами Інституту педагогіки НАПН України, Київського університету ім. Т.Г. Шевченка, Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Луцького, Тернопільського і Івано-Франківського та ін. обласних інститутів удосконалення вчителів будуть розроблятися нові навчальні програм з географії для основної (VI-IX класи) школи закладів загальної середньої освіти, які об'єднують загальну мету і завдання, єдиний загальноосвітній мінімум географічної підготовки учнів.

Розвиток методики навчання географії набуває нині все більшої значущості, ніж раніше. Вона має великі потенціальні можливості у виконанні соціальних заказів Нової української школи на сучасному етапі розвитку нашого суспільства. Без географічних знань і вмій, без розвинутого уявлення про просторову неоднорідність земної поверхні та економічної й політичної географії, не може бути створена у свідомості цілісна наукова картина світу.

Розвиток методики навчання географії і її становлення у великій мірі залежить від розвитку географічної науки. В останні роки в географічній науці в Україні відбулися значні зміни. Сучасна географічна наука все більше допомагає розв'язувати практичні завдання у раціональному використанні природних і трудових ресурсів, розміщенню виробництва і міст. На Україні створено Інститут географії НАН України, багато років діє Географічне товариство України, Асоціація творчих вчителів географії України, виходить теоретичний «Український географічний журнал». Все це в значній мірі вплинуло на розвиток методики навчання географії в Україні.

Швидкий темп розвитку науки на Україні, в тому числі і географічної, з часом обумовив деяку відмінність між її досягненнями і основами географічної науки, що вивчаються у школі. Щоб краще віддзеркалити розвиток методики навчання географії в Україні виникла потреба і навіть необхідність привести у відповідність наукові засади шкільної географії з теоретичними досягненнями науки.

Географічні з'їзди України (Львів, Харків, Одеса, Київ, Луцьк та ін.) спеціально розглядали питання про зміст географічної освіти і в своїх висновках підкреслювали це як найважливіше завдання при розробці нових навчальних програм і додаткової літератури та підручників для школи.

В розвиток методики навчання географії вагомий внесок вклали працівники різних часів Інституту педагогіки НАПН України і конкретно науковці відділу навчання географії та економіки.

У другій пол. ХХ ст. відділ навчання географії та економіки сприяв виданню навчальних та методичних посібників для учителів і учнів. Серед них В.Д. Поданчук – «Нариси з методики викладання економічної географії», «Методика викладання економічної географії СРСР», І.П. Старовойтенко – «Хрестоматія з економічної географії України» та «Київська область», О.М. Маринич – «Фізична географія України», Є.Й. Шипович «Методика вивчення географії» і «Практичні роботи в курсі

VI класу» (у співавторстві), П.Г. Шищенко – «Фізична географія СРСР», М.Т. Янко – «Шляхи і підвищення ефективності уроку географії» і багато інших.

Яскраву сторінку в розвиток методики навчання географії вписав М.П. Откаленко який керував відділом навчання географії та економіки з 1959 по 1980 рр. Закоханий у географію, він написав багато посібників і статей, що сприяли розвитку географічної освіти. Серед них, які не втратили свого значення й нині, слід назвати такі: «Виховна робота вчителя на уроках географії», «Уроки географії в 5 класі», «Поурочні розробки початкового курсу географії», «Методика роботи з картою на уроках географії», «Методика початкового курсу фізичної географії» і ін. За його редакцією виходили збірники відділу.

З 1981 р. відділом навчання географії та економіки керував А.Й. Сиротенко. За період його керівництва співробітники тодішньої лабораторії (так став називатись відділ географії) написали концепцію географічної освіти, підготували ряд методичних листів «Вивчення географії своєї області», «Викладання географії в школах України», «Про викладання географії та курсу «Основи економічних знань» у загальноосвітній школі, ліцеях та гімназіях», «Економічне виховання учнів» (автори В.П. Корнеєв, Л.І. Круглик, А.Й. Сиротенко, Г.П. Пустовіт, Л.В. Тименко).

Рекомендуємо переглянути матеріали круглого столу, що був присвячений 85 річчю утворенню відділу навчання географії та економіки в Інституті педагогіки НАПН України організований і проведений співробітниками відділу 08 жовтня 2019 року в місті Києві [1]. У роботі круглого столу взяли участь фахівці Міністерства освіти і науки України, співробітники Інституту модернізації змісту освіти МОН України, голова та члени Українського географічного товариства, працівники Асоціації творчих вчителів географії України, керівник географічного клубу «Гея», географи-науковці, викладачі закладів вищої освіти, післядипломної педагогічної освіти, вчителі географії, аспіранти.

Список використаних джерел:

1. Концептуальні засади компетентнісного навчання географії та економіки : збірник матеріалів круглого столу «Історія – діалог – траєкторія розвитку», присвяченого 85 річчю відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України (08 жовтня 2019 р., м. Київ). Київ : Педагогічна думка, 2019. – 95 с. URL. : <http://undip.org.ua/upload/iblock/038/pidshyvka1.pdf> (дата звернення: 05 грудня 2019).

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ

Chernetska Victoria – Poltava national pedagogical university V. G. Korolenko.

Golubev Evgeny – The Faculty of Mechanic Engineering Ariel University (Israel).

Grynyov Roman – Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Faculty of Physics, Ariel University (Israel).

Krol Josef – The Faculty of Mechanic Engineering Ariel University (Israel).

Leshchenko Mariya – professor the Jan Kochanowski University in Kielce (Poland).

Makarchuk Viktoriy – 3th year student of the Faculty of Natural Sciences Poltava national pedagogical university V. G. Korolenko.

Stolarczyk Michał – Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim (Polska).

Szymczyk Katarzyna – Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim (Polska).

Тумчук Ларыса – professor Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine).

Антонець Марина Олексіївна – кандидат психологічних наук, доцентка, I освіта «Вчений агроном», доцентка кафедри рослинництва Полтавської державної аграрної академії, II освіта «Практичний психолог», доцентка кафедри педагогіки і психології ПВНЗ «Український гуманітарний інститут» (м. Буча Київської області).

Антонець Олександр Анатолійович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри рослинництва Полтавської державної аграрної академії.

Артеменко Олена Анатоліївна – начальник відділу організації масових заходів Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України.

Асєєва Ірина Володимирівна – методист вищої категорії навчального відділу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Афанасьєва Вікторія Віталіївна – магістрантка 1 курсу спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ).

Бажан Анатолій Григорович – старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Бажан Євгеній Анатолійович – викладач медичного коледжу Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава, Україна), керівник гуртка «Юні біологи» філії Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді в Полтавському районі.

Балюк Вікторія Олександрівна – здобувачка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Барбінов Віталій Вікторович – кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчально-виробничої роботи Державного навчального закладу «Полтавський центр професійно-технічної освіти».

Барбінова Алла Володимирівна – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Бардінов Андрій Васильович – кандидат педагогічних наук, заступник начальника управління УЖКГ виконавчого комітету Полтавської міської ради.

Бардінов Олексій Васильович – кандидат педагогічних наук, заступник директора з юридичних питань та питань безпеки ТОВ «Шервуд і К^о».

Бардінова Анастасія Олексіївна – магістр права, секретар судового засідання Полтавського окружного адміністративного суду.

Березан Валентина Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент, завідувачка кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Білаш Валентина Павлівна – кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри анатомії людини Української медичної стоматологічної академії.

Білик Алла Василівна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Білик Валентина Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медико-біологічних та валеологічних основ охорони життя та здоров'я Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ).

Богданова Влада Миколаївна – бакалавр кафедри фізіології та інтродукції рослин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Бойчук Юрій Дмитрович – доктор педагогічних наук, кандидат біологічних наук, професор, проректор з наукової роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Боловацька Юлія Ігорівна – кандидат педагогічних наук, головний спеціаліст сектору роботи з експертами управління Державної служби якості освіти у Полтавській області.

Большая Оксана Вікторівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Бондаренко Юлія Олександрівна – викладач математики Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Боряк Христина Радиславівна – викладач кафедри фізіології Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава).

Булага Костянтин Миколайович – викладач Полтавської дитячої музичної школи № 1 імені П.І. Майбороди (м. Полтава).

Варакіна Тетяна Павлівна – спеціаліст вищої категорії, викладач спеціальних дисциплін, Полтавський коледж харчових технологій Національного університету харчових технологій (м. Полтава, Україна).

Васецька Людмила Василівна – завідувач комп'ютерно-технологічним відділенням Полтавського коледжу харчових технологій Національного університету харчових технологій.

Величко Руслана Миколаївна – магістрантка природничого факультету, старший лаборант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Веркалець Тетяна Ярославівна – директор, вчитель історії Комунального закладу «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №38 Полтавської міської ради полтавської області».

Волкова Вікторія Андріївна – учитель Державної бюджетної освітньої установи «Середня загальноосвітня школа №221» Кіровського району (м. Санкт-Петербург, Росія).

Волкова Оксана Анатоліївна – викладач кафедри анатомії людини Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава).

Гаврилов Данило Дмитрович – студент Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Гапон Світлана Василівна – доктор біологічних наук, професор, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Головач Леонід В'ячеславович – начальник навчального пункту аварійно-рятувального загону спеціального призначення Головного управління Державної служби надзвичайних ситуацій України у Полтавській області.

Гомля Людмила Миколаївна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Гончаренко Яніна Вікторівна – кандидат біологічних наук, доцент, т.в.о. завідувача кафедри ботаніки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Гордієнко Оксана Вікторівна – викладач вищої категорії Коледжу управління, економіки і права Полтавської державної аграрної академії.

Гордієнко Олексій Вадимович – студент Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Горлова Людмила Леонідівна – аспірантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Григорова Вікторія Ігорівна – магістранта природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Гриженко Віктор Васильович – заступник директора з методичної роботи Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Полтавській області.

Гринюк Оксана Сергіївна – науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).

Гринь Софія Віталіївна – учениця 11 класу Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради.

Гриньов Станіслав Якович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Гриньова Валентина Станіславівна – учитель Полтавської спеціалізованої мистецької школи-інтернату I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради.

Гриньова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Грицай Наталія Богданівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри біології та здоров'я людини Рівненського державного гуманітарного університету.

Гришко Валентина Яківна – учитель біології та основ здоров'я Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області.

Гришко Юлія Михайлівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри патофізіології Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава).

Гришук Дмитро Геннадійович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, адміністрування і соціальної роботи Навчально-наукового інституту менеджменту і психології Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» (м. Київ).

Гуз Костянтин Жоржович – доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ).

Гуревич Роман Семенович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Гурська Ольга Василівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу «Полтавська спеціалізована школа-інтернат спортивного профілю I-III ступенів Полтавської обласної ради».

Дарюга Олена Анатоліївна – заступник директора з навчальної роботи Полтавського коледжу харчових технологій Національного університету харчових технологій.

Денисовець Ірина Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Денисовець Тамара Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Дерев'янюк Тетяна Василівна – кандидат біологічних наук, доцент Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Дрозд Роман Антонович – магістрант Полтавського університету економіки і права.

Дудик Михайло Володимирович – доцент Уманського державного педагогічного університету.

Дяденко Анастасія Едуардівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Дяченко-Богун Марина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Ємець Світлана Анатоліївна – науковий співробітник Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка.

Жара Ганна Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Жданова-Неділько Олена Григорівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Жорова Ірина Ярославівна – доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор, професор кафедри педагогіки й менеджменту освіти Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.

Зайцева Ірина Олексіївна – доктор біологічних наук, професор, професор кафедри фізіології та інтродукції рослин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Закалюжний Віктор Маркович – кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Запорожець Владислав Костянтинович – магістрант природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Звягольська Ірина Миколаївна – кандидат біологічних наук, доцент Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Зінченко Жанна Володимирівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Зінченко Ліна Богданівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Зуб Олена Вадимівна – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри фундаментальних дисциплін Національної академії Національної гвардії України (м. Харків).

Івашина Маргарита-Даміра Валентинівна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Ільченко Віра Романівна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, завідувачка відділом інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ).

Ільченко Олексій Георгійович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ).

Казачанська Ірина Миколаївна – вчитель біології I категорії Комунального закладу «Харківська спеціальна школа №8» Харківської обласної ради.

Казачанська Олена Павлівна – вчитель біології, учитель-методист вищої категорії Комунального закладу «Харківська спеціальна школа №8» Харківської обласної ради.

Карабут Юлія Анатоліївна – аспірантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Каценко Андрій Любославович – викладач Української стоматологічної академії (м. Полтава, Україна).

Квак Ольга Вікторівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Клочко Оксана Віталіївна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри математики та інформатики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Ключинська Алевтина Володимирівна – заслужений працівник освіти України, директор Полтавської спеціалізованої мистецької школи-інтернату I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради.

Кобернік Сергій Георгійович – доктор педагогічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ).

Коваленко Світлана Василівна – викладач циклової комісії гуманітарних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Полтавського коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Когут Ірина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, начальник відділу інноваційної діяльності та міжнародних зв'язків, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Колесникова Наталія Іванівна – старший лаборант кафедри патофізіології Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Конкін Станіслав Валерійович – студент навчально-наукового Інженерно-фізичного інституту Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Кононець Наталія Василівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики Вищого навчального закладу Укооспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Коритько Інна Василівна – старший лаборант кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Корчан Наталія Олександрівна – викладач кафедри анатомії людини Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Котик Любов Іванівна – асистент кафедри економічної і соціальної географії, географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Кравцова Наталія Вікторівна – аспірантка кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Кравченко Інна Павлівна – аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Кравченко Тетяна Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький Державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Кращенко Юрій Петрович – кандидат педагогічних наук, доцент, начальник управління Державної служби якості освіти у Полтавській області.

Криворучко Аліна Валеріївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Криловець Микола Григорович – професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Криницька Олександра Петрівна – інженер лісового господарства зі спеціалізацією «Озеленення міст» (м. Охтирка Сумської обл.).

Кропивка Ольга Григорівна – аспірантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Крупа Наталія Олександрівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Кудін Сергій Федорович – доцент кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Куленко Олена Анатоліївна – старший викладач кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Куліш Сергій Миколайович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Куліш Сергій Миколайович – доктор педагогічних наук, професор кафедри українознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Курашов Владислав – студент 4 курсу факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Куторжевська Любов Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, спеціаліст вищої категорії, заступник директора з науково-методичної роботи Полтавської спеціалізованої мистецької школи-інтернату I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради.

Лантухова Тетяна Миколаївна – студентка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Левіна Ірина Василівна – викладач фізики Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Легостаєва Тетяна Вікторівна – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри фізіології та інтродукції рослин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Литвин Віталій Володимирович – аспірант першого року навчання Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Литовка Володимир Вікторович – викладач Української стоматологічної академії (м. Полтава, Україна).

Логойда Ірина Михайлівна – магістр природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Лукашова Ніна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри хімії, професор кафедри хімії та фармації Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Лутфуллін Максим Валерійович – кандидат фізико-математичних наук, старший викладач кафедри загальної фізики і математики Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Ляшенко Андрій Хомич – Заслужений учитель України, науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України, директор Дніпровської ЗОШ (м. Київ).

М'ясоїд Галина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародного туризму, готельно-ресторанного бізнесу та мовної підготовки Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро, Україна).

Макарчук Вікторія В'ячеславівна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Максименко Наталія Тарасівна – асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Маркіна Тетяна Юріївна – доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету, професор кафедри зоології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Марталішвілі Леся Анатоліївна – аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Марценюк Тетяна Іванівна – вчитель біології, спеціаліст вищої категорії, вчитель методист Полтавської загальноосвітньої школи I-III ступенів №10 імені В.Г. Короленка.

Матіїв Христина Юріївна – магістр кафедри хімії середовища та хімічної освіти Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ).

Матківський Микола Петрович – доцент кафедри хімії середовища та хімічної освіти Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ).

Мельник Тамара Василівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри загальної та неорганічної хімії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Мироненко Леонід Леонідович – кандидат педагогічних наук, заступник начальника – начальник відділу інституційного аудиту управління Державної служби якості освіти у Полтавській області.

Миронець Анна Василівна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Мисюра Антоніна Олексіївна – бакалавр кафедри фізіології та інтродукції рослин Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара.

Мінакова Анастасія Михайлівна – студентка 548 групи факультету дошкільної та початкової освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Моклюк Микола Олексійович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри фізики і методики навчання фізики, астрономії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Мороз Софія Михайлівна – бакалавр кафедри фізіології та інтродукції рослин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Мохно Юлія Валеріївна – студентка 4 курсу спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ).

Назаренко Тетяна Геннадіївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).

Наумочкіна Тетяна Олегівна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Несват Наталія Андріївна – магістрантка Полтавського університету економіки і торгівлі.

Никитюк Людмила Вікторівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Новописьменний Сергій Анатолійович – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Новосьолова Наталія Вікторівна – викладач кафедри фізіології Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава).

Ольхова Валерія Анатоліївна – студентка 5 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Оніпко Валентина Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Орлова Лариса Дмитрівна – доктор біологічних наук, професор, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

Орловський Олексій Володимирович – магістрант природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Острианська Ірина Миколаївна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Пархоменко Дмитро Олександрович – студент 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Пивовар Ніна Михайлівна – доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Пилипенко Валерія Володимирівна – кандидат біологічних наук, викладач Полтавського коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Пилипенко Сергій Володимирович – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Пискун Вікторія Миколаївна – учитель хімії та біології Степненського навчально-виховного комплексу Полтавського району Полтавської області.

Підлужна Світлана Андріївна – викладач кафедри анатомії людини Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Пітель Ірина Миколаївна – викладач математики, голова циклової комісії математичних дисциплін Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Пітель Яна Олександрівна – вчитель української мови за професійним спрямуванням Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Плакса Оксана Михайлівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Полішко Юлія Станіславівна – аспірантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Половина Андрій Сергійович – магістрант Полтавського університету економіки і торгівлі.

Половинка Дар'я Сергіївна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Потапова Анастасія Євгеніївна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Поцяпун Вікторія Володимирівна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Поцяпун Наталія Володимирівна – магістранта природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Прасул Юлія Іванівна – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Рись Оксана Олександрівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Рогожа Марія Миколаївна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Уманського державного педагогічного інституту імені Павла Тичини.

Рогожа Михайло Миколайович – доктор історичних наук, доцент, головний науковий співробітник Інститут історії аграрної науки, освіти і техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН.

Романенко Катерина Андріївна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Романенко Юлія Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (м. Донецьк).

Савельєва Оксана Володимирівна – старший лаборант кафедри патофізіології Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Савонова Оксана Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Салай Яна Петрівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Самсоненко Вікторія Володимирівна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Самусенко Юрій Васильович – кандидат хімічних наук, доцент, доцент кафедри доцент кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Сас Наталія Миколаївна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Свінцицька Наталія Леонідівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри анатомії людини Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Святобог Карина Денисівна – студентка 3 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Северин Юрій Миколайович – викладач Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Семенова Катерина Віталіївна – аспірантка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Семеновська Лариса Аполлінаріївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Сенченко Вікторія Ігорівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Сербін Сергій Ігорович – кандидат медичних наук, викладач кафедри анатомії людини Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Сіверченко Ольга Володимирівна – спеціаліст вищої категорії, викладач спеціальних дисциплін Полтавського коледжу харчових технологій Національного університету харчових технологій (м. Полтава).

Сільвейстр Анатолій Миколайович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізики і методики навчання фізики, астрономії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Сітнікова Дарина Романівна – студентка 4 курсу спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) НПУ імені М.П. Драгоманова (м. Київ).

Січко Ірина Олександрівна – доктор філософії в галузі освіти, доцент кафедри початкової освіти факультету дошкільної та початкової освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Смірнова Катерина Євгеніївна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Сококонь Олена Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Соколенко Валентина Миколаївна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізіології Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Соколов Дмитро Олександрович – директор КУ «Обласний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи» Полтавської обласної ради.

Солошич Ірина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри екологічної безпеки та організації природокористування Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Спека Ганна Вячеславівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Спеціальна Анна Миколаївна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Страшко Станіслав Васильович – кандидат біологічних наук, професор, завідувач кафедри медико-біологічних і валеологічних основ охорони життя та здоров'я Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Стрельнікова Олександра Петрівна – член Національної спілки журналістів України (м. Охтирка, Сумська обл.).

Стрижак Діана Олександрівна – студентка 3 курсу природничого Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Стрижак Світлана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Стрижак Юлія Олегівна – аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Таймасов Юрій Сафірович – кандидат педагогічних наук, старший викладач навчального пункту Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Харківської області.

Таможська Ірина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовної підготовки №1 Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Тарасенко Яна Альбертівна – кандидат медичних наук, викладач кафедри анатомії людини Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Твердохліб Олена Володимирівна – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри ботаніки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Тихонова Олеся Олександрівна – кандидат медичних наук, викладач кафедри анатомії людини Української стоматологічної академії (м. Полтава, Україна).

Ткаченко Андрій Володимирович – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Ткаченко Олена Вікторівна – кандидат медичних наук, асистент кафедри фізіології Української стоматологічної академії (м. Полтава).

Требін Наталія Олександрівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Тристан Дар'я Володимирівна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Трофименко Аліна Борисівна – аспірант кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Туриця Ольга Олегівна – кандидат педагогічних наук, голова циклової комісії хімічних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу «Львівський фаховий коледж харчової і переробної промисловості Національного університету харчових технологій».

Улько Анастасія Володимирівна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Упатова Ірина Петрівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Урізченко Анна Сергіївна – магістрантка природничого факультету курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Федорець Василь Миколайович – кандидат медичних наук, старший викладач Комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти».

Філатова Ольга Євгеніївна – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Фіцайло Світлана Сергіївна – заступник начальника відділу змісту освіти, мовної політики та освіти національних меншин Міністерство освіти і науки України.

Фролова Тетяна Володимирівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Ханнанова Олеся Равілівна – кандидат біологічних наук, асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Харченко Олена Вікторівна – кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ).

Хілінська Тетяна Володимирівна – старший лаборант кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Хілінський В'ячеслав Петрович – старший лаборант кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Хімчук Ліліана Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ).

Хлонь Надія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Хоменко Олена Олександрівна – студентка 4 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Цюра Катерина Миколаївна – магістрантка Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ).

Чайка Наталія Василівна – учитель хімії та біології Пальчиківського навчально-виховного комплексу Полтавського району Полтавської області.

Черкасець Аліна Миколаївна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Чернецька Вікторія Володимирівна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Черчатий Михайло Сергійович – магістрант природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Шарлай Наталія Миколаївна – викладач кафедри фізіології Української медичної стоматологічної академії (м. Полтава, Україна).

Шевченко Світлана Віталіївна – вчитель хімії, вчитель-методист, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії Наукового лицю №3 Полтавської міської ради.

Шепетенко Єлизавета Віталіївна – студентка, спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)» Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Шинкаренко Валентин Іванович – кандидат хімічних наук, доцент кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Шиян Надія Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Шиян Олена Іллівна – доктор наук з державного управління, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри життєвих компетентностей Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Школьнікова Тетяна Василівна – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та неорганічної хімії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Шкура Тетяна Володимирівна – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Шмалей Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальнотехнічних дисциплін та охорони праці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ).

Шолойко Наталія Василівна – кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри організації та економіки фармації Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (м. Київ, Україна).

Шульгіна Євгенія Юріївна – студентка 2 курсу природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Щербак Ірина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Щербак Яна Сергіївна – студентка 4 курсу бакалавріату за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія) Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Щербань Маргарита Михайлівна – вчитель фізики та математики, вчитель вищої категорії, вчитель методист Полтавської загальноосвітньої школи I-III ступенів №10 імені В.Г. Короленка.

Юсипіва Тетяна Іванівна – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри фізіології та інтродукції рослин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Яценко Володимир Сергійович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).

ЗМІСТ

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНТЕГРАЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛЬНУ МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН Гриньова М.В.	3
НАУКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ «УЧИТЕЛЬ РОКУ – 2019» У НОМІНАЦІЇ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» Страшко С.В., Гриньова М.В., Бойчук Ю.Д., Шиян О.І., Фіцайло С.С., Артеменко О.А.	17
THE EXPERIENCE OF LANDSCAPING THE YARD OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION ON THE EXAMPLE OF ARIEL UNIVERSITY (ISRAEL) Grynyov Roman, Velychko Ruslana, Golubev Evgen	24
ON THE FUNCTIONING PROGRAMS FOR CHILDREN'S HEALTH AND RECREATION IN UKRAINE AND ISRAEL Grynyov Roman, Chernetska Victoria, Krol Josef	27
ZARZĄDZANIE PRZEZ CELE JAKO SKUTECZNE DZIAŁANIE W PRACY WYCHOWAWCZEJ Stolarczyk Michal	30
EMPOWERMENT – ZARZĄDZANIE ZASOBAMI LUDZKIMI W PRACY Z RODZINĄ Szymczyk Katarzyna	32
DIGITAL STORYTELLING IS A TOOL OF CREATIVE DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION Leshchenko Mariya, Tymchuk Larysa	34
ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З БІОЛОГІЇ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ Гапон С.В., Смірнова К.Є.	36
ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ТА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ Грицай Н.Б.	38
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ ЯК СУЧАСНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Гуревич Р.С., Сільвейстр А.М., Моклюк М.О.	40
СУТНІСТЬ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Дяченко-Богун М.М.	42

МАЙСТЕРНІСТЬ ІМІДЖОТВОРЧОСТІ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ Жданова-Неділько О.Г.	44
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН Жорова І.Я.	46
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ БІОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ Зайцева І.О., Щербак Я.С.	47
УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ Зінченко Л.Б., Сас Н.М.	49
ЖИТТЄСТВЕРДНИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ОБРАЗ СВІТУ УЧНЯ ЯК СКЛАДОВА СПРАВЕДЛИВОЇ ОСВІТИ Льченко В.Р., Гуз К.Ж.	51
НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯКІСНОЇ ТА СПРАВЕДЛИВОЇ ОСВІТИ Льченко О.Г., Ляшенко А.Х.	53
ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ У ШКІЛЬНИЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ Кобернік С.Г., Афанасьєва В.В.	55
ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Кобернік С.Г., Мохно Ю.В.	57
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ З ГЕОГРАФІЇ В КУРСІ «МАТЕРИКИ ТА ОКЕАНИ» Кобернік С.Г., Сітнікова Д.Р.	58
ПРИНЦИПИ РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Кононец Н.В.	60
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ Криловець М.Г.	62
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ Крупа Н.О., Сас Н.М.	64
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В АСПЕКТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ГЕОГРАФІВ Куліш С.М., Прасул Ю.І.	66
НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1873-1880 РР.) Куліш С.М., Таможська І.В.	68

КУРС ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ НЕПРОФІЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ІНТЕГРУВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ В ЗАГАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ Куліш С.М., Філатова О.Є.	70
ІСТОРИЧНІ ЗНАННЯ ТА ЇХ ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ Лукашова Н.І.	73
АКТУАЛЬНІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ Лутфуллін М.В., Пилипенко С.В.	75
ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ Маркіна Т.Ю., Никитюк Л.В.	80
РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ Назаренко Т.Г.	82
STEM-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК Онїпко В.В.	84
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЛУЧНИХ ФІТОЦЕНОЗІВ У ШКОЛІ Орлова Л.Д., Хоменко О.О., Потапова А.Є.	86
ПРОФЕСОР І.Д. ІВАНЕНКО: ДОСВІД СТВОРЕННЯ ПРОСОПОГРАФІЧНОГО ПОРТРЕТА Рогожа М.М.	88
ЩОДО СИНЕРГЕТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ Романенко Ю.А.	89
ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Семеновська Л.А., Семенова К.В.	91
ГОЛОВНА ОПОНЕНТКА А.С. МАКАРЕНКА Ткаченко А.В., Карабут Ю.А.	94
МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ Упатова І.П.	96
ТРАНСФЕР ЗНАТЬ ПРО ФЕНОМЕН ПАНКРЕАТИТУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ Федорець В.М., Клочко О.В.	98

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ Харченко О.В.	101
СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ Шиян Н.І.	103
ЗМІСТ І СТРУКТУРА УЧНІВСЬКОГО ПОРТФОЛІО З ХІМІЇ Шиян Н.І., Криворучко А.В.	105
ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ Шмалей С.В.	109
ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ У ВИКЛАДАННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН Антонець М.О., Антонець О.А.	110
ПОШИРЕННЯ ОМЕЛИ БІЛОЇ В ДЕЯКИХ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕННЯХ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ М. ПОЛТАВИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ Бажан Є.А., Бажан А.Г., Гордієнко О.В.	113
СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА РОЗВИТОК ТА ПРОФІЛАКТИКА АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ Бажан А.Г., Івашина М.-Д.В., Гордієнко О.В.	115
НАЙПОШИРЕНІШІ ПОРУШЕННЯ ЗОРОВОГО АНАЛІЗАТОРУ ТА ЇХ ПРОФІЛАКТИКА Бажан А.Г., Романенко К.А., Бажан Є.А., Гордієнко О.В.	118
ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА, ЇЇ ВИДИ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОЗДОРОВЛЕННЯ ОРГАНІЗМУ ПІСЛЯ РІЗНИХ ЇЙОГО ПОРУШЕНЬ Бажан А.Г., Шульгіна Є.Ю., Бажан Є.А., Гордієнко О.В.	120
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЇХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ Балюк В.О.	122
СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ Барбінов В.В.	124
ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВЧИТЕЛІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Барбінова А.В.	126
СУСПІЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЯК ВАГОМІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ГУВЕРНЕРСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ Бардінов А.В.	128

ІДЕЇ Х.Д. АЛЧЕВСЬКОЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ГУВЕРНЕРІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ЯК ПІДГРУНТЯ РОЗКРИТТЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ Бардінов А.В.	133
ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З МЕНЕДЖМЕНТУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МЕНЕДЖМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»: ПРОГРАМА (ОРІЄНТОВНА) ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ Бардінов О.В.	136
ПРАВОВИЙ БРЕЙН-РИНГ ЯК ПОТУЖНИЙ ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НЕПОВНОЛІТНІХ Бардінова А.О.	140
ДИДАКТИЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА Березан В.І.	143
АКТИВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ» В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ – СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМУ Білаш В.П.	145
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ЧЕРЕЗ РЕАЛІЗАЦІЮ ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ, ЯКІ ПОКЛАДАЮТЬСЯ НА ПЕДАГОГА Білик А.В.	147
ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Білик В.Г.	148
ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ І СЕРТИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ – СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЗОВНІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ Боловацька Ю.І., Кращенко Ю.П., Мироненко Л.Л.	151
РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ Большая О.В.	156
ЗМІСТ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ РОБОТИ З ВИХОВАНЦЯМИ ДИТЯЧОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО КОЛЕКТИВУ Булага К.М.	158
ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПЕРШОКУРСНИКІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ Варакіна Т.П., Сіверченко О.В.	159

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В РАЙОНІ КИЇВСЬКОГО ВОКЗАЛУ МІСТА ПОЛТАВА Величко Р.М.	162
ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ Величко Р.М.	163
ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНИХ КАРИКАТУР У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У КУРСІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ Веркалець Т.Я.	165
ДИТЯЧІ ЗАКЛАДИ ОЗДОРОВЛЕННЯ Й ВІДПОЧИНКУ ЯК ПРИСТОСОВАНІ ПОЗАШКІЛЬНІ ЗАКЛАДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОГО ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ УЧНІВ Волкова О.А.	167
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НА НАВЧАЛЬНОМУ ПУНКТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ І ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ Головач Л.В.	169
ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОБОЧИЙ ЗОШИТ З КУРСУ «ГЕНЕТИКА З ОСНОВАМИ СЕЛЕКЦІЇ» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Гомля Л.М.	171
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА Горлова Л.Л.	173
САМОСТІЙНА, ПОШУКОВА ТА ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ У ПРОБЛЕМНОМУ НАВЧАННІ ХІМІЇ Григорова В.І.	174
РОЛЬ МОНІТОРИНГУ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ Гриженко В.В.	176
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ Гринюк О.С.	178
НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ З ХІМІЇ(ЕСЕ): «РОЛЬ ХІМІЇ У МОЄМУ ЖИТТІ» Гринь С.В., Шевченко С.В.	180
РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ СПІЛЬНОТ У ДІЯЛЬНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ Гриньов С.Я.	181

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ Гриньова В.С.	182
МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ ДО ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ Гришко Ю.М.	184
ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ-ПРИРОДНИЧНИКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ Гришко В.Я., Пискун В.М., Чайка Н.В.	186
ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЄКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ Грищук Д.Г.	188
КОМПЕТЕНТІСНИЙ УРОК АБО ЯК СФОРМУВАТИ УСПІШНОГО ВИПУСКНИКА Гурська О.В.	190
ІННОВАЦІЙНА ОСОБИСТІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ІННОВАТИКИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ Дарюга О.А., Васецька Л.В.	193
ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФІЛАКТИКИ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ В УКРАЇНІ Денисовець Т.М.	196
ШКІЛЬНИЙ БУЛІНГ – ПЕДАГОГІЧНЕ І СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ Денисовець Т.М., Денисовець І.В.	198
ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРІ МІКРОБІОЛОГІЇ, ВІРУСОЛОГІЇ ТА ІМУНОЛОГІЇ Дерев'янка Т.В., Звягольська І.М.	200
ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА Дрозд Р.А.	202
ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОНАУКОВИХ ДИСЦИПЛІН Дудик М.В.	203
МЕТОДИ ПІДБОРУ КАДРОВОГО РЕЗЕРВУ НА ЗАВОДІ «ТОВ ТЕПЛОІНТЕХ» Дяденко А.Е.	204
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ: РОБОТА З КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ Дяденко А.Е.	205
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ ДЕНДРОФЛОРИ САДИБИ В.Г. КОРОЛЕНКА Ємець С.А.	206

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ І ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВЧИТЕЛІВ У КОЛЕКТИВІ: МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ДИРЕКТОРІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Жара Г.І.	208
УСЛАВЛЕНІ ІМЕНА ПОЛТАВЩИНИ: ШВАНВИЧ БОРИС МИКОЛАЙОВИЧ – ЕНТОМОЛОГ, СПЕЦІАЛІСТ ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ЕНТОМОЛОГІЇ, АНАТОМІЇ КОМАХ, ЕКОЛОГІЇ КОМАХ-ЗАПИЛЮВАЧІВ, ДОКТОР БІОЛОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР, ЗАВДУВАЧ КАФЕДРИ ЕНТОМОЛОГІЇ ЛЕНІНГРАДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ, ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕНТ ВСЕСОЮЗНОГО ЕНТОМОЛОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА СРСР Закалюжний В.М.	210
ОСНОВНІ ШЛЯХИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ОХОРОНЮВАНЮ ФЛОРОЮ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ В ШКОЛІ Запорожець В.К.	213
ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В ОСВІТІ Зінченко Ж.В.	214
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН Казачанська О.П., Казачанська І.М.	216
ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ НА ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН УЧНІВ Квак О.В.	218
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПІД ЧАС СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ТА СТОМАТОЛОГІВ Когут І.В., Свінцицька Н.Л., Северин Ю.М., Литовка В.В., Каценко А.Л.	219
ФІЗКУЛЬТХВИЛИНКИ ЯК ОЗДОРОВЧА ТЕХНОЛОГІЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ Коритько І.В.	221
ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ ПІД ЧАС АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ Корчан Н.О.	224
ВИХОВНА РОБОТА НА КАФЕДРІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ Корчан Н.О.	227
ДО ПРОБЛЕМИ НОВИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ Котик Л.І.	230
САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО Кравцова Н.В., Асєєва І.В., Конкін С.В.	232

ІННОВАЦІЇ В ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ Кравченко І.П.	234
ВОРСКЛО! МОЄ... Криницька О.П.	237
СПЕЦКУРС «ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ» Кропивка О.Г.	244
СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЗАГОЛОВКІВ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ГАЗЕТ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ Курашов В.	246
СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПОЛТАВСЬКОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ «ЦЕНТР ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ» ІМЕНІ СОФІЇ РУСОВОЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ Куторжевська Л.І. Ключинська А.В.	248
ДО ПИТАННЯ ПРО УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ Лантухова Т.М.	249
ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ НА ЯКІСТЬ УСПІШНОСТІ ТА АКТИВІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ Легостаєва Т.В., Богданова В.М.	250
ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В СТАРШИХ КЛАСАХ СЕРЕДНІХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ Легостаєва Т.В., Мисюра А.О.	252
ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСКУРСІЙ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В ШКОЛІ Легостаєва Т.В., Мороз С.М.	254
ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ Литвин В.В.	256
ПРО ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І БАТЬКІВ УЧНІВ Логойда І.М., Хілінський В.П.	258
CONCENTRATION OF CYTOKINES IN THE DLOOD SERUM OF RATS AFTER LONG-TERM ADMINISTRATION OF OMEPRAZOLE AND PANTOPRAZOLE Makarchuk Viktoriy	259
ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ М'ясоїд Г.І., Юсипіва Т.І., Шепетенко Є.В.	260

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «КВІТНИЦТВО» Максименко Н.Т.	262
ЕФЕКТИВНІСТЬ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБАМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ Марталішвілі Л.А.	264
НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН Марценюк Т.І., Щербань М.М.	274
МАЛОВІДОМІ ДОКУМЕНТИ ДО НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ПЕТРА ФРАНКА Матіїв Х.Ю., Матківський М.П.	276
ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ Мельник Т.В., Школьнікова Т.В.	278
ОПИС ДОСВІДУ РОЗРОБКИ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ Миронець А.В.	279
ПЕДАГОГІКА КАНІКУЛ Миронець А.В.	281
ОПИС ДОСВІДУ ПО РОЗРОБЦІ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ Миронець А.В.	282
СТАНДАРТИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ Наумочкіна Т.О.	284
ВИХОВАННЯ СТУДЕНТА ЯК СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ Несват Н.А.	285
МОДЕЛЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧОГО ФАКУЛЬТЕТУ ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА Новописьменний С.А.	286
САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ НІТРОГЕНУ ТА ЙОГО СПОЛУК Ольхова В.А.	290
ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКІСНОГО ВМІСТУ СЕРЦЕВИХ ГЛІКОЗИДІВ В РОСЛИНАХ ГРУПИ НАПЕРСТЯНКИ (<i>DIGITALIS</i>) Орловський О.В.	292
ПРИРОДА ЯК ДЖЕРЕЛО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА Остряньська І.М.	294
ВИЗНАЧЕННЯ МІСІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ЇЇ ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ Пархоменко Д.О.	295

«ПРОФЕСІОНАЛИ ТА ПАТРІОТИ В ОДНОМУ ЛИЦІ ВРЯТУЮТЬ УКРАЇНУ» Пивовар Н.М., Хілінська Т.В.	297
ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ Пилипенко В.В.	299
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ КАФЕДРИ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ УМСА Підлужна С.А.	301
ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ МЕРЕЖНОЇ ОСВІТНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ Пітель Я.О., Гаврилов Д.Д., Гордієнко О.В.	303
ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА БАТЬКІВСЬКИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВРОДЖЕНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПОТЕНЦІЙНО ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ Пітель І.М., Левіна І.В., Бондаренко Ю.О., Коваленко С.В.	305
ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Плакса О.М.	307
ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ КРАВЦІВ ЗАСОБАМИ ПРОБЛЕМНО-ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ Полішко Ю.С.	309
РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЗАСОБАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ Половина А.С.	312
РОЗВИТОК ПРИРОДОЗНАВСТВА ТА ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ Половинка Д.С.	314
ВИОКРЕМЛЕННЯ ОСНОВНИХ І ДОПОМІЖНИХ ПРОЦЕСІВ ПРОЕКТУ Потапова А.Є.	315
МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ХІМІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ Поцяпун В.В.	316
СТВОРЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ Поцяпун В.В.	317
ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Поцяпун Н.В.	321
ЗАКЛАДИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ Рись О.О., Жданова-Неділько	323
ПРИРОДНИЙ ЛАНДШАФТ ЯК ТЛО ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ Рогожа М.М.	324

ПОБУДОВА ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПАТОФІЗІОЛОГІЇ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ З АНГЛОМОВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ Савельєва О.В., Колесникова Н.І.	326
НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ Савонова О.В., Волкова В.А., Кудін С.Ф.	328
«МОЗКОВИЙ ШТУРМ» ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУ Салай Я.П.	330
ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «ГОЛОВНИЙ ВИРОБНИЧИЙ ПРОЦЕС», «КОНТУР УПРАВЛІННЯ», «ЛАНЦЮГИ ПРОЦЕСІВ» Самсоненко В.В.	332
ЕЛЕМЕНТИ КРАЄЗНАВСТВА НА УРОКАХ ХІМІЇ Самусенко Ю.В.	333
МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В БІОЛОГІЇ Святобог К.Д.	335
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ Сенченко В.І., Большая О.В.	337
ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО ТЕСТУВАННЯ СТУДЕНТІВ НА КАФЕДРІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ УМСА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА ЯКОСТІ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ Сербін С.І., Тарасенко Я.А., Тихонова О.О.	338
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ Січко І.О., Мінакова А.М.	340
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМАНДНОЇ РОБОТИ НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ «АВІК-2000» Смірнова К.Є.	342
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ Согоконь О.А.	343
КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Соколов Д.О.	346

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОНКУРСУ СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ (НА ПРИКЛАДІ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО) Солошич І.О.	347
ВПЛИВ СВІТОВОЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ Спека Г.В.	349
СКЛАДОВІ УСПІШНОЇ ІННОВАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ Спеціальна А.М., Большая О.В.	351
ЩО, КОЛИ ВЧИТЕЛЬКА – ХУЛІГАНКА?! Стрельнікова А.П.	352
ІНТЕГРАЦІЯ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ ТА ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Стрижак Д.О.	356
САМОРЕГУЛЯЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ Стрижак Ю.О.	357
ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ХІМІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ Стрижак С.В., Куленко О.А.	358
РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАВДЯКИ МЕТОДАМ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ Твердохліб О.В., Никитюк Л.В., Гончаренко Я.В.	360
ДЕЯКІ ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ З УЧНЯМИ Ткаченко О.В., Соколенко В.М.	362
ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Требін Н.О., Большая О.В.	364
СПОСОБИ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ Тристан Д.В.	366
ФАСИЛІТАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН: ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ Трофименко А.Б.	369
ГУРТКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ З ХІМІЧНИХ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН Туриця О.О.	371

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Улько А.В.	373
НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ В УМОВАХ ШКІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ ДІЛЯНКИ Улько А.В.	374
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ УМІНЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ХІМІЇ Урізченко А.С.	375
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ДИТЯЧОГО САДКА Фролова Т.В.	378
ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-ЕКОЛОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО ФАХУ» Ханнанова О.Р.	380
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ГРОМАДЯН СТАРШОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СОЦІУМІ Хімчук Л.І.	381
«БАТЬКО НОВОЇ ГЕОЛОГІЇ» Хлонь Н.В.	383
ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ, ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ, ІННОВАЦІЙНЕ ПРОЕКТУВАННЯ» У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ Хоменко О.О.	385
ДОСВІД СЛУХОПРОТЕЗУВАННЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ Цюра К.М.	387
КРИТЕРІЇ Й РІВНІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ Черкасець А.М., Большая О.В.	388
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ Черчатий М.С.	389
НАУКОВИЙ СВІТОГЛЯД ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА БОГОМОЛЬЦЯ Шарлай Н.М.	391
ПРОФЕСІЙНО-УСПІШНА ГОТОВНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ Шарлай Н.М., Соколенко В.М., Боряк Х.Р., Новосьолова Н.В.	392
ЕЛЕКТРОХІМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ РЯДУ ПОХІДНИХ 2-БЕНЗИЛІДЕНАЦЕНАФТЕНОНУ У РІЗНИХ СЕРЕДОВИЩАХ Шинкаренко В.І.	393

РОЛЬ ЕКСКУРСІЇ НА ВОДОЗАБІР ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ-ЕКОЛОГА Шкура Т.В.	397
ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ФАРМАЦІЇ: ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ Шолойко Н.В.	398
ЮРІЮ ДМИТРОВИЧУ БОЙЧУКУ – 50! Щербак І.М., Зуб О.В., Таймасов Ю.С.	401
З ІСТОРИЇ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ Яценко В.С.	408
ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ	410

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
«МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН
У СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ШКОЛІ»
(XXVII КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ)

28-29 травня 2020 року

Підписано до друку 18.05.2020 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 25,4
Наклад 300 шт. Замовлення 2020-135

Видавництво ПП «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089